

کتابشناسی مخطوطات حج

گردآوری: محمدعلی باقرزاده

بسم الله الرحمن الرحيم

فهرست

دییاجه	۴۳
مقدمه	۴۵
اهمیت و ضرورت طرح	۴۶
فوائد طرح	۴۷
روش کار	۴۸
۱. آداب الحج (فقه - فارسی)	۵۳
۲. آداب الحج (آداب و سنن - فارسی)	۵۴
۳. آداب الحج (آداب و سنن - فارسی)	۵۴
۴. آداب الحج (آداب و سنن - عربی)	۵۴
۵. آداب حج = مناسك حج (آداب و احكام - فارسی)	۵۵
۶. آداب و ادعیه حج (فقه جعفری - فارسی)	۵۷
۷. آداب حج = اسرار حج (فقه - فارسی)	۶۸
۸. آداب حج (آداب و فقه - فارسی)	۶۹
۹. آداب الحج و أسرارہ (آداب و سنن - عربی)	۷۰
۱۰. آداب حج و اعمال مدینه مشرفه = تلخیص أسرار الحج للترافی (آداب و سنن - عربی و فارسی)	۷۰
۱۱. آداب حج و عمره (فقه - فارسی)	۷۱

۱۲. آداب الحرمين (آداب و سنن - اردو)..... ۷۱
۱۳. آداب زیارت (آداب و سنن - فارسی)..... ۷۲
۱۴. آداب عید قربان و عید فطر (آداب و سنن - فارسی)..... ۷۲
۱۵. آداب و اعمال و مراسم دینی (فقه جعفری - فارسی)..... ۷۳
۱۶. الإبتهاج بمناسك الحاج (فقه حنفی - عربی)..... ۷۳
۱۷. أبنية الكعبة = مفرحة الأنام في تأسيس بيت الله الحرام (تاریخ و جغرافیا - عربی)..... ۷۴
۱۸. آیات ابن المقرئ فی الدماء الواجبة فی الحج و العمرة (فقه منظوم - عربی)..... ۷۵
۱۹. إثارة الترغيب و التشويق إلى المساجد الثلاثة و البيت العتيق (تاریخ - عربی)..... ۷۵
۲۰. الإثنا عشرية (فی الحج) = الإثنا عشرية الحجية (فقه - عربی)..... ۷۶
۲۱. أجوبة مسائل ابن شدقم (فقه - عربی)..... ۹۹
۲۲. أجوبة مسائل ابن شدقم (فقه - عربی)..... ۱۰۳
۲۳. أجوبة مسائل ابن طراد (فقه - عربی)..... ۱۰۴
۲۴. أجوبة مسائل ابن فروج (پاسخ فقہی - عربی)..... ۱۰۵
۲۵. أجوبة مسائل المدني (فقه - عربی)..... ۱۰۶
۲۶. أحاديث في فضل الحج (حديث - عربی)..... ۱۰۸
۲۷. احكام حج (فقه - فارسی)..... ۱۰۹
۲۸. احكام حج (فقه - فارسی)..... ۱۰۹
۲۹. أحكام الحج لأهل كل فجّ (فقه - عربی)..... ۱۱۰
۳۰. احكام سهلة در اعمال حج و عمره (رساله...) (فقه - فارسی)..... ۱۱۰
۳۱. أحكام الطواف (فقه - عربی)..... ۱۱۱
۳۲. أحكام الطواف (فقه - عربی)..... ۱۱۲
۳۳. أحكام العمرة (فقه - عربی)..... ۱۱۳
۳۴. احكام فقه (فقه - فارسی)..... ۱۱۴
۳۵. أحوال بيت الحرام (رسالة فی...) (تفسير - عربی)..... ۱۱۴
۳۶. أخبار حسینه در اخبار مدینه (تاریخ و جغرافیا - فارسی)..... ۱۱۵

۳۷. أخبار مكة المشرفة و ما جاء فيها من الآثار (تاريخ، عربی) ۱۱۷
۳۸. أدعية الحج و العمرة و ما يتعلق بهما (أدعية و أذكار - عربی) ۱۱۷
۳۹. [أدعية مناسك الحج] (أدعية و آداب - عربی) ۱۱۸
۴۰. أدعية و اعمال حج (دعا - عربی) ۱۱۹
۴۱. أربعون حديثاً في فضائل الحج و العمرة (حديث - عربی) ۱۱۹
۴۲. الإرتسامات اللطاف في خاطر الحاج إلى أقدس مطاف (سفرنامه دينی، تاريخ و جغرافيا - عربی) ۱۱۹
۴۳. أرجوزة في الحج (فقه منظوم - عربی) ۱۲۰
۴۴. أرجوزة في الحج و الجهاد (فقه منظوم - عربی) ۱۲۰
۴۵. أرجوزة في رحلة الإمام الحكيم إلى الحج (سفرنامه منظوم دينی - عربی) ۱۲۱
۴۶. إرشاد الأنام إلى شرح فيض الملك العلام (فقه - عربی) ۱۲۱
۴۷. إرشاد السالك إلى أفعال المناسك (فقه مالکی - عربی) ۱۲۲
۴۸. إرشاد السالك في شرح دليل المناسك (فقه - عربی) ۱۲۲
۴۹. إرشاد المسترشدين = مناسك الحج (فقه - فارسی) ۱۲۳
۵۰. أركان الحج (فقه - فارسی) ۱۲۴
۵۱. إزالة الغشاء عن حكم طواف النساء بعد العشاء (فقه مالکی - عربی) ۱۲۴
۵۲. اسامي اماكن حجاز (جغرافياي مذهبی - فارسی) ۱۲۵
۵۳. استلام الحجر (فقه - عربی) ۱۲۵
۵۴. أسرار الحج (اسرار عبادات - عربی) ۱۲۶
۵۵. أسرار الحج (اسرار عبادات - عربی) ۱۲۷
۵۶. أسرار الحج (اسرار عبادات - عربی) ۱۲۷
۵۷. أسرار الحج (فلسفه احكام - عربی) ۱۲۷
۵۸. أسرار الحج = آداب حج (مختصری در...) (آداب و سنن - فارسی) ۱۲۸
۵۹. اسرار الزكاة والصوم و الحج (فقه جعفری - عربی) ۱۲۸
۶۰. أسرار مناسك الحج (رسالة في...) (فلسفه احكام - عربی) ۱۳۰

٦١. إسعاد آل عثمان المكرّم ببناء بيت الله الحرام (فقه حنفى - عربى)..... ١٣١
٦٢. الإشارة إلى حج التمتع و الزيارة (فقه - عربى)..... ١٣٢
٦٣. أشرف المسالك فى المناسك (فقه حنفى - عربى)..... ١٣٢
٦٤. الأضحىة (فقه - عربى)..... ١٣٣
٦٥. الأضحىة (فقه - عربى)..... ١٣٣
٦٦. اظهار ما عندى بمنسك الفاضل الهندى (فقه - عربى)..... ١٣٤
٦٧. اعجاز مكى (سفرنامه منظوم - فارسى)..... ١٣٥
٦٨. إعلام العلماء الأعلام ببناء المسجد الحرام (تاريخ و معمارى - عربى)..... ١٣٦
٦٩. اعمال حج (فقه و عقايد - عربى)..... ١٣٩
٧٠. اعمال حج (فقه - فارسى)..... ١٣٩
٧١. اعمال حج (فقه - فارسى)..... ١٤٠
٧٢. الأعمال المستحبة للأماكن المتبركة من مكة مع دعاء الصحيفة ليوم عرفة و دعاء آخر ليوم عرفة من سيد الشهداء و الاعمال و الزيارات للمدينة و ما يتعلق بها و دعاء الندبة فى آخرها (رسالة فى...) (ادعيه و آداب - عربى)..... ١٤١
٧٣. الأعمال المستحبة للأماكن المتبركة فى مكة المكرمة و المدينة المنورة = أعمال أماكن مكة و مدينة (ادعيه و آداب - عربى)..... ١٤٢
٧٤. أفضلية ما بين مكة و المدينة (قصص - عربى)..... ١٤٢
٧٥. افعال الحج (فقه - فارسى)..... ١٤٣
٧٦. افعال حج التمتع (فقه - عربى)..... ١٤٣
٧٧. أقانيم = مناسك حج (فقه - فارسى)..... ١٤٤
٧٨. أقسام حج (فقه - فارسى)..... ١٤٥
٧٩. أقل ما يجب معرفته من أحكام الحج و العمرة = نيات الحج و العمرة = مناسك الحج (فقه - عربى)..... ١٤٦
٨٠. أقلّ المدّة بين العمرتين = رسالة فى العمرتين (فقه - عربى)..... ١٥٠
٨١. أقلّ الواجبات فى حجّ التمتع (فقه - عربى)..... ١٥٢

۸۲. انتخاب الزاد (فقه - فارسی) ۱۵۳
۸۳. الإنعام التام بالرحلة إلى بيت الله الحرام (سفرنامه دينی - عربی) ۱۵۴
۸۴. الأنوار البدرية = المناسك الحيدرية في مناسك الحج (فقه - اردو) ۱۵۴
۸۵. الأنهار الأربعة في ردّ اعتراضات باصبرين في مرمى جمرة العقبة (فقه - عربی) ۱۵۵
۸۶. أنيس الحجاج = سفرنامه حج (سفرنامه دينی - فارسی) ۱۵۵
۸۷. أنيس القاصدين في مقامات الحاجّ و المعتمرين (اسرار عبادات - فارسی) ۱۵۷
۸۸. إيضاح الحجّة في حكم صلاة القادمين إلى مكة في أول ذي الحجة (فقه - عربی) ۱۵۹
۸۹. الإيضاح في المناسك (فقه شافعي - عربی) ۱۶۰
۹۰. إيقاظ البشر في اجزاء اضطراري المشعر (فقه - فارسی) ۱۶۱
۹۱. باغ قاب قوسين = سفرنامه حرمين شريفين و بيت المقدس و ديگر مقامات متبركه (سفرنامه دينی - عربی) ۱۶۱
۹۲. باب حج النبي و عمرته (مقتبس من سفر السعادة) (احاديث فقهی - عربی) ۱۶۲
۹۳. بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار (حديث - عربی) ۱۶۲
۹۴. البحر العميق في العمرة و الحج إلى بيت الله العتيق (فقه حنفی - عربی) ۱۶۳
۹۵. بداية السالك في نهاية المسالك في شرح المناسك (فقه حنفی - عربی) ۱۶۳
۹۶. بديعة الهدى لما استيسر من الهدى (فقه حنفی - عربی) ۱۶۴
۹۷. بزم غريب (سفرنامه دينی - فارسی) ۱۶۵
۹۸. بلغة المحتاج في مناسك الحاج (فقه - عربی) ۱۶۸
۹۹. بلوغ المرام بالرحلة إلى البيت الحرام (سفرنامه منالی زبادی) (سفرنامه دينی - عربی) ۱۶۹
۱۰۰. بوادی اللطائف بوادی الطائف (تاريخ - عربی) ۱۷۰
۱۰۱. بهجة العابدين بثواب الطواف في ذي القعدة سبعين (مواعظ، عربی) ۱۷۱
۱۰۲. بهجة النفوس و الأسرار في تاريخ دار هجرة المختار (تاريخ - عربی) ۱۷۱
۱۰۳. بيان الحج عن الغير (فقه - عربی) ۱۷۵
۱۰۴. بيت الشرف (فقه - عربی) ۱۷۵
۱۰۵. تاج المُفرق في تحلیه علماء المشرق (سفرنامه دينی - عربی) ۱۷۷

١٠٦. تاريخ مشعشعيان = الرحلة المكية (سفرنامه ديني - عربي)..... ١٧٩
١٠٧. تبصرة الناسكين (فقه - عربي) ١٨٠
١٠٨. تبيان الأحكام للخطب في المشاعر العظام في الحج الحرام (فقه - عربي) ١٨١
١٠٩. تحرير تنقيح التبيان في تقرير توضيح مسائل خامس الأركان (فقه - عربي)..... ١٨١
١١٠. تحفة الأكياس في تفسير قوله تعالى «إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ» آل عمران: ٩٧ (تفسير - عربي) ١٨٢
١١١. تحفة الحجاج (فقه شيعي - عربي)..... ١٨٣
١١٢. تحفة الحجاج = تحفة الحجاج و المعتمرين (فقه - فارسي) ١٨٣
١١٣. تحفة الحرمين و سعادة الدارين (سفرنامه ديني - فارسي) ١٨٤
١١٤. تحفة الحرمين (سفرنامه ديني - فارسي) ١٨٥
١١٥. تحفة الحرمين (فضائل و مناقب منظوم - فارسي) ١٨٦
١١٦. تحفة الحرمين (مثنوى ديني - فارسي) ١٨٧
١١٧. تحفة الحرمين و مفاخر الثقلين (ادبيات ديني منظوم - فارسي)..... ١٨٨
١١٨. تحفة الخيرة في أحكام الحج و العمرة (فقه - فارسي) ١٨٩
١١٩. تحفة السرائر (فقه - عربي) ١٩٠
١٢٠. تحفة العراقيين (سفرنامه منظوم ديني - فارسي) ١٩٠
١٢١. تحفة الكرام بأخبار البلد الحرام (تاريخ - عربي) ٢٠٦
١٢٢. تحفة الكرام في تاريخ مكة و المسجد الحرام (فقه و تاريخ - عربي) ٢٠٧
١٢٣. تحفة المحتاج بشرح المنهاج (فقه شافعي - عربي)..... ٢٠٨
١٢٤. تحفة المسافر (ادعيه و احكام - فارسي) ٢١٠
١٢٥. تحفة النَّسَاك (فقه منظوم - عربي)..... ٢١١
١٢٦. تحقيق النصره بتلخيص معالم دارالهجرة (تاريخ و جغرافيا - عربي) ٢١١
١٢٧. تحلل الحائض (فقه - عربي) ٢١٤
١٢٨. تدبير الابدان (ترجمه) (طب - فارسي)..... ٢١٥
١٢٩. تدبير الابدان في سفر الحج [رسالة في] (طب - عربي) ٢١٥

۱۳۰. تذكرة الطريق في مصائب حجاج بيت الله العتيق (سفرنامه دينی - فارسی) ۲۱۸
۱۳۱. تذكرة العوام (فقه - فارسی) ۲۲۰
۱۳۲. تذكرة المسافرين (سفرنامه دينی - فارسی) ۲۲۰
۱۳۳. تذكرة المناسك (فقه - فارسی) ۲۲۱
۱۳۴. ترجمة الحج (فقه شيعی - فارسی) ۲۲۲
۱۳۵. ترجمة المناسك للشيخ الأنصاري (فقه - عربی) ۲۲۴
۱۳۶. ترجمه اثنا عشر حجه = مناسك حج (فقه - فارسی) ۲۲۴
۱۳۷. ترجمه رساله حج شيخ احمد (فقه - فارسی) ۲۲۵
۱۳۸. ترجمه فضایل مکه معظمه (فضائل و مناقب - فارسی) ۲۲۷
۱۳۹. ترجمه مناسك حج (فقه - فارسی) ۲۲۹
۱۴۰. ترجمه منظوم دعای عرفه (ادعیه منظوم - فارسی) ۲۳۰
۱۴۱. ترجمه مرآت الحرمين (شرح حال و تاريخ - فارسی) ۲۳۰
۱۴۲. ترجمه منتخب مناسك حج (فقه - فارسی) ۲۳۱
۱۴۳. ترجمه هداية الناسكين (فقه - فارسی) ۲۳۱
۱۴۴. ترغيب السالك الى أحسن المسالك (سفرنامه دينی - عربی) ۲۳۲
۱۴۵. تشويق الأنام في الحج الى بيت الله الحرام و زيارة قبر النبي ﷺ (فقه - عربی) ۲۳۲
۱۴۶. تعريف حج (فضائل منظوم - فارسی) ۲۳۳
۱۴۷. تعريف الحرمين (تاريخ - فارسی) ۲۳۳
۱۴۸. تعريف المدينة = الوجيزة في تعريف المدينة = تعريف بلاد العرب (سفرنامه دينی، جغرافيا - فارسی) ۲۳۴
۱۴۹. تفسير آيات الحج (تفسير - عربی) ۲۳۶
۱۵۰. تفسير آیه «إن أول بيت وضع للناس للذي ببكة مباركاً...» (تفسير - فارسی) ۲۳۷
۱۵۱. تفسير سورة حج (تفسير - فارسی) ۲۴۱
۱۵۲. تفضيل الحرمين الشريفين (فضائل و مناقب - عربی) ۲۴۱
۱۵۳. تقريرات حج (فقه - فارسی) ۲۴۲

١٥٤. تقریرات حج (فقه - فارسی)..... ٢٤٢
١٥٥. تقریرات فی الحج (فقه - عربی)..... ٢٤٣
١٥٦. تقریظ علی «المروور بین الحرمین» (فضائل و مناقب و فقه - عربی)..... ٢٤٤
١٥٧. تلخیص حج نامه (فلسفه احکام - فارسی)..... ٢٤٤
١٥٨. تنزل السکينة علی قنادیل المدينة (فقه - عربی)..... ٢٤٥
١٥٩. تنبيه الحاج (سفرنامه - عربی)..... ٢٤٧
١٦٠. توضیح المسالك إلى أحكام المناسك (فقه - عربی)..... ٢٤٧
١٦١. توضیح و تتمیم لمختصر الايضاح فی المناسك للنووی (فقه شافعی - عربی)..... ٢٤٩
١٦٢. تهذيب الاحكام (فقه - عربی)..... ٢٤٩
١٦٣. تیر اجل در صدمات راه جبل (سفرنامه دینی - فارسی)..... ٢٥٧
١٦٤. جامع عباسی (فقه - فارسی)..... ٢٥٨
١٦٥. جامع علل الحج (فقه روایی - عربی)..... ٢٦٨
١٦٦. الجامع اللطيف فی فضائل مکه و بناء البيت العتيق (فضائل و مناقب - عربی)..... ٢٦٨
١٦٧. جامع المقاصد فی شرح القواعد (فقه - عربی)..... ٢٦٩
١٦٨. جامع المناسك (فقه - عربی)..... ٢٦٩
١٦٩. جامع النصوص و البيان فی ردّ اعتراضات الشيخ سليمان حول جواز نية الطواف فيما بين
الركنين (فقه - عربی)..... ٢٧١
١٧٠. جذب القلوب إلى ديار المحبوب (تاریخ - فارسی)..... ٢٧٢
١٧١. جمع المناسك و نفع الناسك (فقه حنفی - عربی)..... ٢٧٣
١٧٢. جميل فتح الله التام فی صحة الاقتداء من بيت الله بامام فی المسجد الحرام (فقه - عربی)..... ٢٧٤
١٧٣. جواب حول ما وقع سنة ١٢٨٤ هـ من اختلاف فی يوم العيد ويوم عرفة (فقه - عربی)..... ٢٧٥
١٧٤. جواب لسؤال عن الحج (فقه - عربی)..... ٢٧٥
١٧٥. جواب مسألة الذهب (فقه - عربی)..... ٢٧٦
١٧٦. الجواهر الثمينة فی محاسن المدينة (فضائل - عربی)..... ٢٧٦
١٧٧. جواهر الكلام فی شرح شرايع الاسلام (فقه - عربی)..... ٢٧٧

۱۷۸. چند مسائل حج = سؤال و جواب در مسائل حج (فقه - فارسی) ۲۷۸
۱۷۹. حاشیه جامع عباسی (فقه - فارسی) ۲۷۸
۱۸۰. حاشیه جامع عباسی (فقه - فارسی) ۲۷۹
۱۸۱. حاشیه جامع عباسی (فقه - فارسی) ۲۷۹
۱۸۲. حاشیه جامع عباسی (فقه - فارسی) ۲۷۹
۱۸۳. حاشیه جامع عباسی (فقه - فارسی) ۲۸۱
۱۸۴. حاشیه سفرنامه میرزامشتری به مکه = شرح لغات سفرنامه میرزا مشتری به مکه (سفرنامه منظوم دینی - فارسی) ۲۸۱
۱۸۵. حاشیه علی تحفة المحتاج (فقه - عربی) ۲۸۱
۱۸۶. حاشیه علی شرح المنسک المتوسط (فقه حنفی - عربی) ۲۸۲
۱۸۷. حاشیه علی کتاب الحج (فقه - عربی) ۲۸۲
۱۸۸. حاشیه مسائل متفرقه لازمه حج (فقه - فارسی) ۲۸۳
۱۸۹. حاشیه مناسک حج انصاری (فقه - فارسی) ۲۸۳
۱۹۰. حاشیه مناسک حج انصاری (فقه - فارسی) ۲۸۳
۱۹۱. حاشیه مناسک حج مازندرانی (فقه - فارسی) ۲۸۴
۱۹۲. حاشیه هداية الناسکین من الحجاج و المعتمرین = حاشیه کتاب الحج و العمرة (فقه - عربی) ۲۸۴
۱۹۳. حاشیه هداية الناسکین من الحجاج و المعتمرین = حاشیه کتاب الحج و العمرة (فقه - عربی) ۲۸۵
۱۹۴. حاشیه هداية الناسکین من الحجاج و المعتمرین = حاشیه کتاب الحج و العمرة (فقه - عربی) ۲۸۵
۱۹۵. حاشیه هداية الناسکین من الحجاج و المعتمرین = حاشیه کتاب الحج و العمرة (فقه - عربی) ۲۸۶
۱۹۶. حالات الحرمین (سوانح سفر حجاز) (سفرنامه دینی - فارسی) ۲۸۶
۱۹۷. الحج (فقه - عربی) ۲۸۹

۱۹۸. الحج (فقه - عربی) ۲۸۹
۱۹۹. الحج (فقه - عربی) ۲۸۹
۲۰۰. الحج (فقه - عربی) ۲۹۰
۲۰۱. الحج (فقه - عربی) ۲۹۱
۲۰۲. الحج (فقه - عربی) ۲۹۱
۲۰۳. الحج = کتاب الحج (فقه - عربی) ۲۹۲
۲۰۴. الحج = معین العوام = مناسک الحج (فقه شیعی - عربی) ۲۹۳
۲۰۵. الحج = مناسک الحج (فقه - عربی) ۲۹۴
۲۰۶. حجازیه (سفرنامه دینی - فارسی) ۲۹۵
۲۰۷. حج بیت الله (فقه - فارسی) ۲۹۶
۲۰۸. حج التحرير و آراء المراجع (فقه - عربی) ۲۹۶
۲۰۹. حج التحرير و آراء المراجع (فقه - عربی) ۲۹۷
۲۱۰. حج التحرير و آراء المراجع (فقه - عربی) ۲۹۸
۲۱۱. الحج (رسالة فی...) (فقه - عربی) ۲۹۹
۲۱۲. حج (رساله در...) (فقه - فارسی) ۳۰۰
۲۱۳. حجة المنصور = سفرنامه حج (سفرنامه دینی - فارسی) ۳۰۱
۲۱۴. حجة الوداع (تاریخ - عربی) ۳۰۳
۲۱۵. الحج الجامع (فقه - فارسی) ۳۰۳
۲۱۶. الحجج المبینة فی التفضیل بین مكة و مدينة (فضائل و مناقب - عربی) ۳۰۴
۲۱۷. حجر اسماعیل (دیوان - عربی و فارسی) ۳۰۵
۲۱۸. حج شبلی = رساله در اسرار حج (حدیث (اسرار عبادات) - فارسی) ۳۰۶
۲۱۹. حج العاشقین = سفرنامه حجیه (اعتقادات - فارسی) ۳۰۷
۲۲۰. الحج المبرور شروطه و آدابہ (فقه - عربی) ۳۰۸
۲۲۱. حج نامه (سفرنامه دینی - فارسی) ۳۰۹
۲۲۲. حج نامه (سفرنامه دینی - فارسی) ۳۰۹

۲۲۳. حج نامه (سفرنامه دینی - فارسی).....	۳۱۰
۲۲۴. حج نامه (فقه منظوم - فارسی).....	۳۱۱
۲۲۵. حج نامه (فلسفه احکام - فارسی).....	۳۱۲
۲۲۶. حج نامه انزاب (سفرنامه منظوم - ترکی).....	۳۱۳
۲۲۷. حج نامه = تحفة الحرمين (سفرنامه دینی - ترکی عثمانی).....	۳۱۳
۲۲۸. حج نامه منظوم (سفرنامه منظوم دینی - فارسی).....	۳۱۵
۲۲۹. الحج و العمرة (فقه - عربی).....	۳۱۶
۲۳۰. الحج و العمرة (فقه - عربی).....	۳۱۶
۲۳۱. الحج و العمرة (فقه - عربی).....	۳۱۷
۲۳۲. الحج و النکاح و القضاء و الشهادات (فقه - عربی).....	۳۱۸
۲۳۳. حجیه (رساله...) (فقه - فارسی).....	۳۱۸
۲۳۴. حسن الصفا و الابتهاج بذكر من ولی إمارة الحاج (تاریخ - عربی).....	۳۲۰
۲۳۵. حقیقة المجاز الى الحجاز = سفرنامه صفدی (سفرنامه دینی - عربی).....	۳۲۰
۲۳۶. الحقیقة و المجاز = سفرنامه بکری (سفرنامه دینی - عربی).....	۳۲۱
۲۳۷. الحقیقة و المجاز فی الرحلة الى بلاد الشام و مصر و الحجاز (سفرنامه تاریخی - عربی)...	۳۲۱
۲۳۸. حکم حرمت استطراق از طریق جبل به مکه معظمه = صورت استفتائات از مراجع وقت درباره حکم استطراق از طریق جبل به مکه معظمه (فقه - عربی).....	۳۲۳
۲۳۹. الحنفیة فی مناسک الحج و العمرة (فقه - فارسی).....	۳۲۳
۲۴۰. حياة القلوب فی زیارة المحبوب (فقه عامه - عربی).....	۳۲۴
۲۴۱. [خاتمه در بیان حج و عمره] (فقه - فارسی).....	۳۲۵
۲۴۲. خاطرات سفر حج (سفرنامه دینی - فارسی).....	۳۲۶
۲۴۳. خلاصة الاعتبار فی الحج والاعتمار = المنسک الصغیر (فقه شیعی - عربی).....	۳۲۶
۲۴۴. خلاصة المنهاج فی مناسک الحاج = مناسک الحج (فقه - عربی).....	۳۲۷
۲۴۵. الخمس و الحج (فقه - عربی).....	۳۳۱
۲۴۶. [داستان درویش] (داستان دینی - فارسی).....	۳۳۲

٢٤٧. داستان سفر بایزید بسطامی به حج و کرامات او (سفرنامه دینی - عربی) ٣٣٢
٢٤٨. داعی منار البیان لجامع النسکین بالقران (فقه حنفی - عربی) ٣٣٣
٢٤٩. دراسات فی الحج (فقه - عربی) ٣٣٤
٢٥٠. الدرّة الثمينة فيما لزائر النبي ﷺ إلى المدينة (فقه - عربی) ٣٣٤
٢٥١. الدرّة فی أحكام الحج و العمرة (فقه - عربی) ٣٣٤
٢٥٢. الدرّة النجفية (فقه - عربی) ٣٣٦
٢٥٣. درر الفوائد المنظمة (تاریخ و جغرافیا - عربی) ٣٣٧
٢٥٤. دفع الضرورة عن حج الضرورة (فقه حنفی - عربی) ٣٣٧
٢٥٥. دليل الأنام فی سبيل زیارة بیت الله الحرام و القدس الشريف و مدينة السلام (سفرنامه دینی - فارسی) ٣٣٨
٢٥٦. دليل السائرين إلى زیارة مسجد حبيب ربّ العالمين (فقه - عربی) ٣٤٠
٢٥٧. دليل المحتيرين فی مناسك الحاج و المعتمرين (فقه - عربی) ٣٤١
٢٥٨. دعاهاى طواف كعبه و عدد درهاى حرم (رساله...) (ادعیه - فارسی و عربی) ٣٤٢
٢٥٩. ذخيرة المعاد فی شرح الإرشاد (فقه شیعی - عربی) ٣٤٢
٢٦٠. الذهب المسبوك بذكر من حج من الخلفاء و الملوك (تذکره حجاج - عربی) ٣٤٣
٢٦١. راه نجات (فقه - اردو) ٣٤٤
٢٦٢. [راههای که به مدینه منتهی میشود] (جغرافیا - عربی) ٣٤٤
٢٦٣. رحلة ابن يحيى العراقى (سفرنامه دینی - عربی) ٣٤٦
٢٦٤. رحلة الامير عبدالقادر الجزائري (سفرنامه دینی - عربی) ٣٤٦
٢٦٥. الرحلة الفاسية الممزوجة بالمناسك المالكية (فقه و سفرنامه دینی - عربی) ٣٤٧
٢٦٦. الرحلة المكية و النحلة المسكية (سفرنامه منظوم دینی - عربی) ٣٤٧
٢٦٧. رسائل الحصر و الصدّ (فقه - عربی) ٣٤٨
٢٦٨. رسالة (فقه - عربی) ٣٤٨
٢٦٩. رسالة تفسیر آیه «إنّ أول بيت وضع للناس للذى ببكة مبارکاً...» (آل عمران: ٩٦) (تفسیر منظوم - عربی) ٣٤٩

٢٧٠. رسالة الحج و العمرة (فقه - عربى) ٣٤٩
٢٧١. رسالة الحجية (فقه - فارسى) ٣٥٠
٢٧٢. رسالة الحسن البصرى فى فضائل مكة المشرفة (فضائل و مناقب، عربى) ٣٥٠
٢٧٣. رسالة السلطان سليمان إلى شريف مكة و جواب شريف مكة عليها (اسناد - عربى) ٣٥١
٢٧٤. رسالة عبدالله بن محمد بن عبدالوهاب فى العقيدة (عقائد - عربى) ٣٥١
٢٧٥. رسالة عن الدماء الواجبة فى الحج (فقه شافعى - عربى) ٣٥١
٢٧٦. رسالة فى آداب الحج و كيفية وضع المسجد الحرام (احكام و آداب و جغرافيا - عربى) ٣٥٢
٢٧٧. رسالة فى أخبار عمارة الكعبة المعظمة و ما يتعلق بها (تاريخ - عربى) ٣٥٢
٢٧٨. رسالة فى أدعية تطلب من الحاج (أدعية و أذكار، عربى) ٣٥٣
٢٧٩. رسالة فى أدعية زيارة الكعبة (أدعية - عربى) ٣٥٣
٢٨٠. رسالة فى أدعية الطواف و السعى و طواف الوداع و دعاء عرفة و بهامشها مسائل الحج التى لا بد منها اذا أراد أن يحرم (ادعية و احكام - عربى) ٣٥٤
٢٨١. رسالة فى أسرار الحج (اسرار عبادات - عربى) ٣٥٤
٢٨٢. رسالة فى بيان إحرام العمرة (فقه - عربى) ٣٥٥
٢٨٣. رسالة فى بيان ذراع مكة معظمه (مساحت - فارسى) ٣٥٥
٢٨٤. رسالة فى بيان مقاتل حج (فقه - عربى) ٣٥٦
٢٨٥. رسالة فى بيان مناسك الحج (فقه - عربى) ٣٥٦
٢٨٦. رسالة فى التقدم على الإمام عند أركان الكعبة (فقه - عربى) ٣٥٦
٢٨٧. رسالة فى توسعة المسعى (فقه - عربى) ٣٥٧
٢٨٨. رسالة فى الحج (فقه - عربى) ٣٥٧
٢٨٩. رسالة فى الحج (فقه - عربى) ٣٥٨
٢٩٠. رسالة فى الحج (فقه - عربى) ٣٥٨
٢٩١. [رسالة فى الحج] (فقه - عربى) ٣٥٨
٢٩٢. رسالة فى الحجر (فقه - عربى) ٣٥٩
٢٩٣. رسالة فى حق تمتع المكى و من فى حكمهم (فقه حنفى - عربى) ٣٥٩

٢٩٤. رسالة في سير النبي ﷺ في حجّه بين المشاعر و متى كان إسراعه ؟، و الكلام عن وادي محسّر
و سبب الإسراع فيه (فقه - عربي) ٣٦٠
٢٩٥. رسالة في الطواف بالبيت ولو بعد انهدامه (فقه - عربي) ٣٦٠
٢٩٦. رسالة في عمرة المكي و في وضع السجاجيد في الحرم لأجل الصلاة عليها و الذهاب الى
البيوت (فقه - عربي) ٣٦١
٢٩٧. رسالة في الكلام عن الحجر الأسود و من الواضع له و عن سبب خروجه من الجنة (تاريخ،
عربي) ٣٦١
٢٩٨. رسالة في الكلام عن مقام إبراهيم عليه السلام و جواز تأخيرها (فقه - عربي) ٣٦١
٢٩٩. رسالة فيما يتعلق بالحج (فقه - عربي) ٣٦٢
٣٠٠. رسالة في المناسك (فقه - عربي) ٣٦٢
٣٠١. رسالة في المناسك (فقه - تركي عثماني) ٣٦٣
٣٠٢. رسالة في المناسك (فقه - تركي عثماني) ٣٦٤
٣٠٣. رسالة في المناسك (فقه - تركي عثماني) ٣٦٤
٣٠٤. رسالة في المناسك (فقه - تركي عثماني) ٣٦٥
٣٠٥. رسالة في مناسك الحج (فقه - عربي) ٣٦٥
٣٠٦. رسالة في مناسك الحج (فقه - تركي عثماني) ٣٦٦
٣٠٧. رسالة في مناسك الحج (فقه - عربي و اندونزيائي) ٣٦٦
٣٠٨. رسالة في مناسك الحج (فقه - عربي) ٣٦٧
٣٠٩. رسالة في مناسك الحج (فقه - عربي) ٣٦٧
٣١٠. رسالة في المنكرات عند بيت الله (فقه و آداب - عربي) ٣٦٨
٣١١. رسالة في نيات حج التمتع و عمرته (فقه - عربي) ٣٦٨
٣١٢. رسالة فيها نيات الحج (فقه - عربي) ٣٦٩
٣١٣. رسالة مشروعية العمرة المكي في أشهر الحج (فقه حنفي - عربي) ٣٦٩
٣١٤. رسالة المهدى إلى أهل مكة (فضايل و مناقب - عربي) ٣٦٩
٣١٥. رسالة وجيزة في واجبات الحج و نياته = رسالة في مناسك الحج (فقه - عربي) ٣٧٠

۳۱۶. رسالهای در واجبات حج تمتع = مناسك حج (فقه - فارسی) ۳۷۰
۳۱۷. رساله حجیه (فقه - فارسی) ۳۷۱
۳۱۸. رساله در آداب حج (آداب و سنن - فارسی) ۳۷۲
۳۱۹. [رساله در آداب حج] (آداب و احکام - عربی و ترکی) ۳۷۳
۳۲۰. رساله در اعمال حج (فقه - فارسی) ۳۷۴
۳۲۱. رساله درباره ذبح و شرایط ذبح قربانی (فقه - عربی) ۳۷۵
۳۲۲. رساله در بیان حج و صوم (فقه - فارسی) ۳۷۶
۳۲۳. رساله در بیان کیفیت حج (فقه - فارسی) ۳۷۶
۳۲۴. رساله مناسك حج شریف (فقه - ترکی) ۳۷۷
۳۲۵. رساله مناسك حج شریف (فقه - ترکی) ۳۷۷
۳۲۶. رساله مناسك حج شریف (فقه - ترکی) ۳۷۸
۳۲۷. رفع الأستار عن دماء الحج و الإعتمار = شرح نظم ابن المقرئ فی الدماء (فقه - عربی) ۳۷۸
۳۲۸. روایت ابن الجوزی (داستان - عربی) ۳۷۹
۳۲۹. روزنامه سفر حج و زیارت (سفرنامه دینی - فارسی) ۳۷۹
۳۳۰. روزنامه سفر حج و عتبات (سفرنامه دینی - فارسی) ۳۷۹
۳۳۱. روزنامه سفر مشهد، مکه و عتبات (سفرنامه دینی - فارسی) ۳۸۰
۳۳۲. روزنامه سفر مکه (سفرنامه دینی - فارسی) ۳۸۱
۳۳۳. روضة المتقين فی شرح أخبار الأئمة الطاهرين (حدیث - عربی) ۳۸۲
۳۳۴. الروض الزاهر فی أحكام الحج و فضل الزائر (فقه شافعی - عربی) ۳۸۲
۳۳۵. ریاض المسائل (فقه - عربی) ۳۸۳
۳۳۶. زاد الحجیج (فقه - فارسی) ۳۸۴
۳۳۷. زاد الحجیج (فقه - فارسی) ۳۸۵
۳۳۸. زاد الزائرین (ادعیه - فارسی) ۳۸۶
۳۳۹. زاد الناسکین (فقه - فارسی) ۳۸۷
۳۴۰. زبدة الاعمال و خلاصة الافعال (تاریخ - عربی) ۳۸۸

۳۴۱. زمام الممالك بتمام المناسك (فقه عرفانی - عربی)..... ۳۸۸
۳۴۲. سُبُل الحج فی مناسك الحج (فقه - عربی)..... ۳۸۹
۳۴۳. سراج المناسك (فقه اهل سنت - فارسی)..... ۳۹۰
۳۴۴. [سفر بیت الله] (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۳۹۱
۳۴۵. سفرنامه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۳۹۱
۳۴۶. سفرنامه ابن بطوطه = تحفة النظّار فی غرائب الامصار و عجائب الاسفار (سفرنامه دینی - عربی)..... ۳۹۲
۳۴۷. سفرنامه ابن جبير (سفرنامه دینی - عربی)..... ۳۹۴
۳۴۸. سفرنامه ابن عبدالسلام (سفرنامه دینی - عربی)..... ۳۹۵
۳۴۹. سفرنامه ادریس علوی (سفرنامه دینی - عربی)..... ۳۹۵
۳۵۰. سفرنامه تامرادی (سفرنامه دینی - عربی)..... ۳۹۶
۳۵۱. سفرنامه تجیبی (سفرنامه دینی - عربی)..... ۳۹۶
۳۵۲. سفرنامه تونسلی (سفرنامه دینی - عربی)..... ۳۹۶
۳۵۳. سفرنامه حج (سفرنامه دینی - عربی)..... ۳۹۷
۳۵۴. سفرنامه حج (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۳۹۸
۳۵۵. سفرنامه حج (سفرنامه - فارسی)..... ۳۹۹
۳۵۶. سفرنامه حج (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۳۹۹
۳۵۷. سفرنامه حج (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۰۰
۳۵۸. سفرنامه حج (سفرنامه - فارسی)..... ۴۰۱
۳۵۹. سفرنامه حج (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۰۲
۳۶۰. سفرنامه حج (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۰۳
۳۶۱. سفرنامه حج (سفرنامه منظوم دینی - فارسی)..... ۴۰۳
۳۶۲. سفرنامه حج (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۰۴
۳۶۳. سفرنامه حج (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۰۶
۳۶۴. سفرنامه حج (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۰۷

۳۶۵. سفرنامه حجاز (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۰۷
۳۶۶. سفرنامه حجاز (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۰۸
۳۶۷. سفرنامه حجاز = الرحلة الحجازية (سفرنامه دینی - عربی)..... ۴۰۸
۳۶۸. سفرنامه حج بیت الله (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۰۹
۳۶۹. سفرنامه حرمین شریفین = عجائب الخبر فی غرائب السفر (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۰۹
۳۷۰. سفرنامه حمیدی (سفرنامه دینی - عربی)..... ۴۱۰
۳۷۱. سفرنامه سیف الدوله = سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۱۱
۳۷۲. سفرنامه عبدری (سفرنامه دینی - عربی)..... ۴۱۲
۳۷۳. سفرنامه عتبات و مکه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۱۴
۳۷۴. سفرنامه عراق، هندوستان و مکه (سفرنامه - فارسی)..... ۴۱۵
۳۷۵. سفرنامه علی اصغر قاجار (سفرنامه دینی - عربی)..... ۴۱۶
۳۷۶. سفرنامه قلصادی (سفرنامه دینی - عربی)..... ۴۱۷
۳۷۷. سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۱۸
۳۷۸. سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۱۹
۳۷۹. سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۲۱
۳۸۰. سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۲۱
۳۸۱. سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۲۲
۳۸۲. سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۲۴
۳۸۳. سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۲۶
۳۸۴. سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۲۷
۳۸۵. سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۲۸
۳۸۶. سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۲۹
۳۸۷. سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۳۱
۳۸۸. سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۳۱
۳۸۹. سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۳۲

۳۹۰. سفرنامه مکه = سفرنامه حاج میرزا مشتری به مکه و مدینه = سفرنامه منظوم حج و عمره
 ۴۳۲..... (سفرنامه منظوم دینی - فارسی)
۳۹۱. سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۳۴
۳۹۲. سفرنامه مکه (سفرنامه منظوم دینی - فارسی)..... ۴۳۶
۳۹۳. سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۳۷
۳۹۴. سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۳۸
۳۹۵. سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۳۹
۳۹۶. سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۳۹
۳۹۷. سفرنامه مکه = سفرنامه بیت‌الله (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۴۰
۳۹۸. سفرنامه مکه = سفرنامه میرزا محمدحسین فراهانی (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۴۲
۳۹۹. سفرنامه مکه معظمه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۴۴
۴۰۰. سفرنامه مکه و عتبات (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۴۵
۴۰۱. سفرنامه مکه و مدینه و کربلا (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۴۶
۴۰۲. سفرنامه مکه = هداية الحجاج (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۴۶
۴۰۳. سفرنامه مکه و مدینه (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۴۸
۴۰۴. سفرنامه منظوم (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۴۸
۴۰۵. [سفرنامه منظوم حج] (سفرنامه منظوم دینی - فارسی)..... ۴۴۹
۴۰۶. سفرنامه منظوم حج (همراه با نقشهها و تصاویر) (سفرنامه منظوم دینی - فارسی)..... ۴۵۰
۴۰۷. سفرنامه منظومه (سفرنامه دینی منظوم - فارسی)..... ۴۵۲
۴۰۸. سفرنامه ناصری (سفرنامه دینی - عربی)..... ۴۵۴
۴۰۹. سفرنامه هشتوکی (سفرنامه دینی - عربی)..... ۴۵۴
۴۱۰. سلوة الغریب و أسوة الأديب = رحلة ابن معصوم الممدنی (سفرنامه دینی - عربی)..... ۴۵۵
۴۱۱. شب‌های حجاز (سفرنامه دینی - فارسی)..... ۴۵۷
۴۱۲. شرح إرشاد الأذهان (فقه - عربی)..... ۴۵۷
۴۱۳. شرح إرشاد الأذهان = منهج السداد = شرح علائی (فقه - عربی)..... ۴۵۸

۴۱۴. شرح اعمال و ادعيه و زيارت اماكن متبركه مكه و مدينه (ادعيه و آداب - فارسی) ۴۵۹
۴۱۵. شرح شرايع الاسلام (فقه - عربی) ۴۵۹
۴۱۶. شرح الطريق السالك إلى زبدة المناسك ليوسف المدني (فقه - عربی) ۴۶۰
۴۱۷. [شرح على كتاب فى الفقه الشافعى] (فقه شافعى - عربی) ۴۶۰
۴۱۸. شرح العمدة فى بيان مناسك الحج و العمرة (فقه - عربی) ۴۶۱
۴۱۹. شرح القصيدة الحجية (ادب منظوم - عربی) ۴۶۱
۴۲۰. شرح كتاب فى الفقه (فقه - عربی) ۴۶۲
۴۲۱. شروط حلّ ما قتله نحو الحجر من الصيد (فقه - عربی) ۴۶۳
۴۲۲. شفاء الغرام بأخبار البلد الحرام (تاريخ - عربی) ۴۶۳
۴۲۳. الصافى فى شرح الكافى (احاديث فقهى - فارسی) ۴۶۴
۴۲۴. صورت اعانه به حرمين شريفين از كرناتك هند در سال ۱۲۰۷ هجرى (صورت مخارج - فارسی) ۴۶۵
۴۲۵. صورة المکتوب فى حقيقة الكعبة الربانية (تصوف - عربی) ۴۶۵
۴۲۶. [صيغ النيات لأفعال الحج و العمرة] (فقه - عربی) ۴۶۵
۴۲۷. صيغه استیجار حج و نماز و صوم (فقه - عربی) ۴۶۶
۴۲۸. الضوء المنير فى شرح المنسك الصغير (فقه حنفى - عربی) ۴۶۶
۴۲۹. ضياء الأبصار على منسك الدّر المختار (فقه حنفى - عربی) ۴۶۷
۴۳۰. الضیعة فى تحقيق البقعة المنیعة (الطواف بالبيت) (فقه - عربی) ۴۶۷
۴۳۱. طريق الحج من الأحساء إلى الرياض فالحجاز (سفرنامه دينی - عربی) ۴۶۸
۴۳۲. الطريق المربع لمعرفة مناسك الأئمة الأربع (فقه - عربی) ۴۶۸
۴۳۳. طريق الهداية و سبيل النجاة = معراج الحاج = زاد المسافرين الدائر (فقه - عربی) ۴۶۸
۴۳۴. طواف من دون ادخال الحجر فيه (فقه - عربی) ۴۶۹
۴۳۵. طيف الطائف فى فضایل الطائف (فضائل و مناقب - عربی) ۴۷۰
۴۳۶. عجالة المحتاج فى مناسك الحاج (فقه - عربی) ۴۷۰
۴۳۷. العروة المتينة فى أعمال المدينة = اعمال و زيارات مدينه طيبه (فقه - عربی و فارسی) ۴۷۱

۴۳۸. العفاف فی وضع الیدین عند الطواف (فقه - عربی)..... ۴۷۱
۴۳۹. عقد اللثالی و الیواقیت فی تحصیل محل المحاذات للمواقیت (فقه - عربی)..... ۴۷۲
۴۴۰. عقود اللطائف فی محاسن الطائف (فضائل و مناقب - عربی)..... ۴۷۲
۴۴۱. عماد المحتاج فی مناسک الحاج (فقه - عربی)..... ۴۷۲
۴۴۲. عواطف النصرة فی بیان مهل أهل مكة للحج و العمرة (فقه - عربی)..... ۴۷۳
۴۴۳. غایة المرام فی شرح تهذیب الأحکام (حدیث - عربی)..... ۴۷۳
۴۴۴. غنائم الأيام فیما يتعلق بالحلال و الحرام (فقه - عربی)..... ۴۷۴
۴۴۵. فاصل النزاع بین القولین فی جواز نية الطواف بین الرکنین الیمانیین (فقه - عربی)..... ۴۷۴
۴۴۶. فایده از مفتاح الحرمین و مصباح القلوب (فقه و زیارات - فارسی)..... ۴۷۵
۴۴۷. فتح الفتاح فی شرح الإیضاح (فقه شافعی - عربی)..... ۴۷۵
۴۴۸. فتح القدير باختصار متعلقات نسك الأجير (رسالة...) (فقه شافعی - عربی)..... ۴۷۵
۴۴۹. فتح مسالك الرمز فی شرح مناسک الكنز (فقه حنفی - عربی)..... ۴۷۶
۴۵۰. فتح الوهاب بشرح منهج الطلاب (فقه - عربی)..... ۴۷۷
۴۵۱. فتوا = جواب مسئلهای در حج (فقه - فارسی)..... ۴۷۸
۴۵۲. فتوا [درباره حج] = استفتاء (فقه - عربی)..... ۴۷۸
۴۵۳. فتوح الحرمین (فقه و تاریخ منظوم - فارسی)..... ۴۷۸
۴۵۴. فذلکة المناسک (فقه - عربی)..... ۴۸۸
۴۵۵. فذلکة المناسک (فقه - فارسی)..... ۴۸۹
۴۵۶. فصل فی الریاء و السماء و استئجار الحج (فقه - عربی)..... ۴۹۰
۴۵۷. فضائل عید اضحی (فضائل و مناقب - عربی)..... ۴۹۰
۴۵۸. فضائل کعبه و حج (حدیث - فارسی)..... ۴۹۰
۴۵۹. فضائل مکة (فضائل و مناقب - فارسی)..... ۴۹۱
۴۶۰. فضل الحج و آية الكرسي (فضائل و مناقب - عربی)..... ۴۹۱
۴۶۱. فضل يوم عرفة و ما يتعلق به (فضائل و مناقب، عربی)..... ۴۹۲
۴۶۲. فقرات الحج (فقه - ترکی)..... ۴۹۲

۴۶۳. الفقه (فقه - عربی) ۴۹۳
۴۶۴. فقه العترة فی شرح العروة (فقه - عربی) ۴۹۳
۴۶۵. فقه فارسی = مناسک حج (فقه - فارسی) ۴۹۴
۴۶۶. فوائد فی الحج (جغرافیای دینی - عربی) ۴۹۴
۴۶۷. فیض العام و النعم التام (من فوائد زیارة بیت الحرام و أداء حجة الاسلام) (کلام و اخلاق - عربی) ۴۹۵
۴۶۸. فی منزل الوحي (سفرنامه دینی - عربی) ۴۹۶
۴۶۹. فیوض الحرمین (آداب و اخلاق - عربی) ۴۹۶
۴۷۰. القصد الأحمَد فی بیان مسألة الطواف من الحجر الأسود (فقه - عربی) ۴۹۶
۴۷۱. قصیده در مناقب خانه کعبه (فضائل و مناقب منظوم - فارسی) ۴۹۷
۴۷۲. قطع التوهم عن العوام و الجهلة فی صحة رمی الیمنة و السيرة لشاخص جمرة العقبة (فقه - عربی) ۴۹۷
۴۷۳. قوت الحجاج فی عموم المغفرة للحاج (الهیات - عربی) ۴۹۸
۴۷۴. القول التام فی واقعة بیت الله الحرام (تاریخ - عربی) ۴۹۸
۴۷۵. الکافی (حدیث - عربی) ۴۹۹
۴۷۶. الکافی (فروع) (حدیث - عربی) ۵۰۰
۴۷۷. کتاب حج (فقه - فارسی) ۵۰۰
۴۷۸. کتاب الحج (فقه - عربی) ۵۰۱
۴۷۹. کتاب الحج (فقه - عربی) ۵۰۲
۴۸۰. کتاب الحج (فقه - عربی) ۵۰۲
۴۸۱. کتاب الحج (فقه - عربی) ۵۰۳
۴۸۲. کتاب الحج (فقه - عربی) ۵۰۳
۴۸۳. کتاب الحج (فقه - عربی) ۵۰۳
۴۸۴. کتاب الحج (فقه - عربی) ۵۰۴
۴۸۵. کتاب الحج (فقه - عربی) ۵۰۴

٤٨٦. کتاب الحج (فقه منظوم - عربی) ٥٠٥
٤٨٧. کتاب الحج (فقه - عربی) ٥٠٥
٤٨٨. کتاب الحج (فقه - عربی) ٥٠٦
٤٨٩. کتاب الحج (فقه - عربی) ٥٠٦
٤٩٠. کتاب الحج (فقه - عربی) ٥٠٧
٤٩١. کتاب الحج (فقه - عربی) ٥٠٧
٤٩٢. کتاب الحج (فقه - عربی) ٥٠٨
٤٩٣. کتاب الحج (فقه - عربی) ٥٠٨
٤٩٤. کتاب الحج (فقه جعفری - فارسی) ٥٠٩
٤٩٥. کتاب الحج (تعليقه بر رساله كثير الفوائد) (فقه - فارسی) ٥١٠
٤٩٦. کتاب الحج = تقريرات ابحاث آية الله گلپایگانی (فقه - عربی) ٥١٠
٤٩٧. کتاب الحج (خلاصة بلوغ المرام) (فقه - عربی) ٥١١
٤٩٨. کتاب الحج (مأخوذ از الحجة البالغة) (فقه و آداب - عربی) ٥١١
٤٩٩. کتاب الحج = مناسك الحج (فقه - عربی) ٥١٢
٥٠٠. کتاب الحج و العمرة (فقه - عربی) ٥١٢
٥٠١. کتاب دعا و مناسك حج (دعا / فقه - فارسی) ٥١٣
٥٠٢. کتاب الرحلة (جغرافياى دينى - فارسی) ٥١٥
٥٠٣. [کتاب فقهی] (فقه - فارسی) ٥١٥
٥٠٤. کتاب فقهی (فقه - عربی) ٥١٦
٥٠٥. کتاب فی بیان زیارة قبر النبي ﷺ و معالم المدينة المنورة (عقائد - عربی) ٥١٦
٥٠٦. کتاب فی الحج (فقه اهل سنت - عربی) ٥١٧
٥٠٧. کتاب فی الحج (فقه جعفری - عربی) ٥١٧
٥٠٨. کتاب فی الحج (فقه جعفری - عربی) ٥١٨
٥٠٩. کتاب فی الحج (فقه جعفری - عربی) ٥١٨
٥١٠. کتاب فی الحج على المذاهب الأربعة (فقه - عربی) ٥١٨

۵۱۱. کتاب مکه و المدينة (تاریخ و سیره - عربی)..... ۵۱۹
۵۱۲. کتاب منازل مکه (جغرافیای دینی - عربی)..... ۵۱۹
۵۱۳. کتاب المناسک (فقه - عربی)..... ۵۲۰
۵۱۴. کتاب المناسک و أماكن طرق الحج و معالم الجزيرة (فقه و جغرافی و تاریخ - عربی)..... ۵۲۰
۵۱۵. کعبه نامه (فضائل و مناقب - ترکی)..... ۵۲۱
۵۱۶. کفاية المحتاج في مسائل (الى مناسك) (الحاج - فقه - عربی)..... ۵۲۱
۵۱۷. کلام عن الحج (فقه حنفی - عربی)..... ۵۲۲
۵۱۸. [کیفیت نماز عیدین و دعای عیدی قربان] (ادعیه - عربی و فارسی)..... ۵۲۳
۵۱۹. گزیده نان و حلوائی شیخ بهایی = سوانح الحجاز (منتخب...) (سفرنامه منظوم دینی - فارسی و عربی)..... ۵۲۳
۵۲۰. گفتاری در افعال حج (فقه - فارسی)..... ۵۲۴
۵۲۱. لباب الناسک و عباب المناسک (فقه حنفی - عربی)..... ۵۲۵
۵۲۲. اللوامع القدسیة = لوامع صاحبقرانی (حدیث - فارسی)..... ۵۲۵
۵۲۳. ماء الموائد = الرحلة العیاشیة (سفرنامه دینی - عربی)..... ۵۲۶
۵۲۴. مثير شوق الأنام إلى حج بيت الله الحرام و زیارة محمد ﷺ (تاریخ - عربی)..... ۵۲۷
۵۲۵. مثير العزم الساکن إلى أشرف الأماكن (سفرنامه دینی و فقه - عربی)..... ۵۲۸
۵۲۶. محرك سواکن الغرام إلى حج بيت الله الحرام و زیارة قبر النبی ﷺ (فقه - عربی)..... ۵۲۹
۵۲۷. مختصر الإيضاح (فقه - عربی)..... ۵۲۹
۵۲۸. مختصر تحفة الخیرة = مناسک حج (فقه - فارسی و عربی)..... ۵۳۰
۵۲۹. مختصر حسن الصفا و الإبتهاج فی ذکر من ولی إمارة الحاج (تاریخ، عربی)..... ۵۳۱
۵۳۰. مختصر لطیف فی مناسک الحج و العمرة (فقه - عربی)..... ۵۳۱
۵۳۱. مختصر مناسک الحج (فقه جعفری - عربی)..... ۵۳۱
۵۳۲. مختلف الشيعة فی أحكام الشريعة (فقه - عربی)..... ۵۳۳
۵۳۳. مدارك الاحکام فی شرح شرائع الاسلام (فقه - عربی)..... ۵۳۵
۵۳۴. مرآة الحرمین (جغرافیای تاریخی، دینی - فارسی)..... ۵۳۷

٥٣٥. مرآة الحرمين أو الرحلات الحجازية و الحج ومشاعره الدينية بمئات الصور الشمسية (سفرنامه دينی - عربی) ٥٣٩
٥٣٦. مرشد الناسك لأداء المناسك (فقه منظوم - عربی) ٥٤٠
٥٣٧. المزمري عرقه بالزهر الممطور بالنفح الفرجي في الفتح الجته جي (تاريخ - عربی) ٥٤١
٥٣٨. مزيج الاحتياج = أرجوزة في الحج = منظومة في مناسك الحج (فقه منظوم - فارسی ، عربی) ٥٤٤
٥٣٩. مسائل حج (فقه - فارسی) ٥٤٥
٥٤٠. مسائل حج و شرائط آن (فقه - فارسی و عربی) ٥٤٦
٥٤١. مسائل متفرقه لازمه حج (فقه - فارسی) ٥٤٧
٥٤٢. مسافرنامه مخدوم جهانيان = سفرنامه جهانيان جهانگشت (سفرنامه - فارسی) ٥٤٧
٥٤٣. المسالك في المناسك (فقه - عربی) ٥٤٨
٥٤٤. المسالك في المناسك (فقه - عربی) ٥٤٨
٥٤٥. المسالك في علم المناسك (فقه - عربی) ٥٤٩
٥٤٦. المسالك المتقسطة في المناسك المتوسطة (فقه - عربی) ٥٤٩
٥٤٧. مسألة في من ملّك غيره مالا و شرط عليه أن لا يحجّ به (فقه - عربی) ٥٥٠
٥٤٨. مستخلص الحقائق، شرح كنز الدقائق (فقه - عربی) ٥٥١
٥٤٩. المستطاع من الزاد لأفقر العباد ابن العماد (فقه حنفی - عربی) ٥٥١
٥٥٠. مستند الشيعة في أحكام الشريعة (فقه - عربی) ٥٥٢
٥٥١. المسلك المتقسط في المنسك المتوسط (فقه حنفی - عربی) ٥٥٢
٥٥٢. مسوّدّة رحلة الغزى الى الحجاز و القسطنطينية (سفرنامه دينی - عربی) ٥٥٣
٥٥٣. مشعل المحمل (سفرنامه دينی - عربی) ٥٥٣
٥٥٤. مصباح الحرمين (فقه و اسرار عبادات - عربی) ٥٥٤
٥٥٥. مصباح المتمتع في مناسك حج التمتع (فقه - عربی) ٥٥٦
٥٥٦. المعتبر في شرح المختصر (فقه - عربی) ٥٥٦
٥٥٧. معرب مناسك حج (فقه - عربی) ٥٥٧

۵۵۸. المفاخرة الفاخرة بين الحرمين الشريفين (فضایل و مناقب - عربی)..... ۵۵۷
۵۵۹. مفتاح الحج (فقه - فارسی)..... ۵۵۷
۵۶۰. مفتاح الحرمين (اخلاق - فارسی) ۵۵۸
۵۶۱. مفرحة الانام في تأسيس بيت الله الحرام = أبنية الكعبة (تاريخ و معماری - فارسی و عربی) ۵۵۹
۵۶۲. المقنعة في آداب الحج (آداب و سنن - عربی) ۵۶۰
۵۶۳. مقنع الحاج و الزوار (فقه - عربی) ۵۶۱
۵۶۴. [مکتوب سلطان عثمانی به شریف مکه] (شکوائیه - فارسی و عربی) ۵۶۱
۵۶۵. مکه (تاریخ و مساحت - فارسی)..... ۵۶۲
۵۶۶. مکه (مساحت و جغرافی - فارسی)..... ۵۶۲
۵۶۷. مکه (جغرافیا - فارسی)..... ۵۶۳
۵۶۸. الملخص في المناسك (فقه - عربی)..... ۵۶۶
۵۶۹. منائح الكرم في أخبار مكة و ولاية الحرم (تاریخ - عربی) ۵۶۶
۵۷۰. منازل بين اصفهان و مکه (جغرافیای دینی - فارسی) ۵۶۷
۵۷۱. منازل الحج (سفرنامه دینی - فارسی) ۵۶۷
۵۷۲. منازل راه دریا (از مکه تا ساوجبلاغ) (جغرافیای دینی - فارسی) ۵۶۸
۵۷۳. منازل قمريه في سوانح سفریه (سفرنامه دینی - فارسی و عربی)..... ۵۶۸
۵۷۴. المناسك (فقه - عربی)..... ۵۷۰
۵۷۵. مناسك الحاج (فقه - فارسی) ۵۷۰
۵۷۶. مناسك حج (فقه - فارسی)..... ۵۷۱
۵۷۷. مناسك حج (فقه - فارسی)..... ۵۷۱
۵۷۸. مناسك حج (فقه - فارسی)..... ۵۷۲
۵۷۹. مناسك حج (فقه - فارسی)..... ۵۷۳
۵۸۰. مناسك حج (فقه - فارسی)..... ۵۷۴
۵۸۱. مناسك الحج (فقه - عربی)..... ۵۷۵
۵۸۲. مناسك الحج (فقه - عربی)..... ۵۷۶

۵۸۳. مناسک حج (فقه - عربی) ۵۷۶
۵۸۴. مناسک الحج (فقه - عربی) ۵۷۶
۵۸۵. مناسک الحج (فقه - فارسی) ۵۷۷
۵۸۶. مناسک الحج (فقه - عربی) ۵۷۷
۵۸۷. مناسک الحج (فقه - عربی) ۵۷۸
۵۸۸. مناسک الحج (فقه - فارسی) ۵۷۸
۵۸۹. مناسک الحج (فقه - فارسی) ۵۷۹
۵۹۰. مناسک الحج (فقه - عربی) ۵۷۹
۵۹۱. مناسک الحج (فقه - عربی) ۵۷۹
۵۹۲. مناسک الحج (فقه - عربی) ۵۸۰
۵۹۳. مناسک الحج (فقه - عربی) ۵۸۰
۵۹۴. مناسک الحج (فقه - فارسی) ۵۸۱
۵۹۵. مناسک الحج (فقه - فارسی) ۵۸۱
۵۹۶. مناسک الحج (فقه - عربی) ۵۸۱
۵۹۷. مناسک الحج (فقه - فارسی) ۵۸۲
۵۹۸. مناسک حج (فقه - فارسی) ۵۸۲
۵۹۹. مناسک الحج (فقه - فارسی) ۵۸۴
۶۰۰. مناسک حج (فقه - فارسی) ۵۸۵
۶۰۱. مناسک الحج (فقه - فارسی) ۵۸۶
۶۰۲. مناسک الحج (فقه - عربی) ۵۸۶
۶۰۳. مناسک الحج (فقه - عربی) ۵۸۷
۶۰۴. مناسک الحج (فقه - عربی) ۵۸۷
۶۰۵. مناسک الحج (فقه منظوم - عربی) ۵۸۷
۶۰۶. مناسک الحج (فقه - عربی) ۵۸۸
۶۰۷. مناسک الحج (فقه - عربی) ۵۸۸

۶۰۸. مناسك الحج (فقه - عربى)	۵۸۸
۶۰۹. مناسك حج (فقه - فارسى)	۵۸۹
۶۱۰. مناسك الحج (فقه - عربى)	۵۹۲
۶۱۱. مناسك الحج (فقه - عربى)	۵۹۳
۶۱۲. مناسك الحج (فقه - عربى)	۵۹۳
۶۱۳. مناسك الحج (فقه - فارسى)	۵۹۳
۶۱۴. مناسك حج (فقه - فارسى)	۵۹۴
۶۱۵. مناسك الحج (فقه - فارسى)	۵۹۴
۶۱۶. مناسك الحج (فقه - عربى)	۵۹۴
۶۱۷. مناسك الحج (فقه - فارسى)	۵۹۵
۶۱۸. مناسك حج (فقه - فارسى)	۵۹۵
۶۱۹. مناسك الحج (فقه - عربى)	۵۹۵
۶۲۰. مناسك الحج (فقه - عربى)	۵۹۶
۶۲۱. مناسك الحج (فقه - عربى)	۵۹۶
۶۲۲. مناسك حج (فقه - عربى)	۵۹۷
۶۲۳. مناسك حج (فقه - فارسى)	۵۹۷
۶۲۴. مناسك حج (فقه - فارسى)	۵۹۸
۶۲۵. مناسك حج (فقه - فارسى)	۵۹۹
۶۲۶. مناسك الحج (فقه - عربى)	۶۰۰
۶۲۷. مناسك الحج (فقه - عربى)	۶۰۱
۶۲۸. مناسك حج (فقه - فارسى)	۶۰۱
۶۲۹. مناسك حج (فقه - فارسى)	۶۰۲
۶۳۰. مناسك حج (فقه - فارسى)	۶۰۳
۶۳۱. مناسك حج (فقه - فارسى)	۶۰۴
۶۳۲. مناسك الحج (فقه - عربى)	۶۰۵

۶۳۳. مناسک الحج (فقه - عربی)..... ۶۰۵
۶۳۴. مناسک الحج (فقه - عربی)..... ۶۰۶
۶۳۵. مناسک الحج (فقه - عربی)..... ۶۰۷
۶۳۶. مناسک الحج (فقه - عربی)..... ۶۰۸
۶۳۷. مناسک الحج (فقه - عربی)..... ۶۰۸
۶۳۸. مناسک الحج (فقه - عربی)..... ۶۰۸
۶۳۹. مناسک الحج (فقه - عربی)..... ۶۰۹
۶۴۰. مناسک حج (فقه - فارسی)..... ۶۰۹
۶۴۱. مناسک الحج (فقه - عربی)..... ۶۱۱
۶۴۲. مناسک الحج (فقه - عربی)..... ۶۱۲
۶۴۳. مناسک الحج (فقه - عربی)..... ۶۱۲
۶۴۴. مناسک الحج (فقه - عربی)..... ۶۱۳
۶۴۵. مناسک الحج (فقه - ترکی)..... ۶۱۳
۶۴۶. مناسک الحج (فقه - ترکی)..... ۶۱۳
۶۴۷. مناسک الحج (فقه - عربی)..... ۶۱۴
۶۴۸. مناسک الحج (فقه - عربی)..... ۶۱۴
۶۴۹. مناسک الحج (فقه - عربی)..... ۶۱۵
۶۵۰. مناسک الحج (فقه - عربی)..... ۶۱۵
۶۵۱. مناسک الحج (فقه - عربی)..... ۶۱۵
۶۵۲. مناسک الحج (فقه - عربی)..... ۶۱۷
۶۵۳. مناسک حج (فقه - فارسی)..... ۶۱۷
۶۵۴. مناسک حج (فقه - عربی)..... ۶۱۸
۶۵۵. مناسک الحج (فقه - عربی)..... ۶۱۹
۶۵۶. مناسک الحج (فقه - فارسی)..... ۶۲۰
۶۵۷. مناسک حج (فقه - فارسی)..... ۶۲۰

۶۵۸	مناسك الحج (فقه - عربی)	۶۲۰
۶۵۹	مناسك الحج (فقه - عربی)	۶۲۱
۶۶۰	مناسك حج (فقه - فارسی)	۶۲۱
۶۶۱	مناسك الحج (فقه - عربی)	۶۲۱
۶۶۲	مناسك الحج (فقه - عربی)	۶۲۲
۶۶۳	مناسك حج (فقه - فارسی)	۶۲۲
۶۶۴	مناسك حج (فقه - فارسی)	۶۲۳
۶۶۵	مناسك حج (فقه - فارسی)	۶۲۴
۶۶۶	مناسك حج (فقه - فارسی)	۶۲۵
۶۶۷	مناسك حج (فقه شیعی - فارسی)	۶۲۶
۶۶۸	مناسك حج (فقه - فارسی)	۶۲۶
۶۶۹	مناسك حج (فقه - فارسی)	۶۲۷
۶۷۰	مناسك حج (فقه - فارسی)	۶۲۸
۶۷۱	مناسك الحج (فقه - عربی)	۶۲۹
۶۷۲	مناسك الحج (فقه - عربی)	۶۳۴
۶۷۳	مناسك حج (فقه - ترکی)	۶۳۵
۶۷۴	مناسك حج (فقه - فارسی)	۶۳۶
۶۷۵	مناسك حج (فقه - فارسی)	۶۳۷
۶۷۶	مناسك الحج (فقه - فارسی)	۶۳۸
۶۷۷	مناسك الحج (فقه - عربی)	۶۳۹
۶۷۸	مناسك الحج (فقه - ترکی عثمانی)	۶۳۹
۶۷۹	مناسك الحج (فقه - ترکی عثمانی)	۶۴۰
۶۸۰	مناسك حج (فقه - فارسی)	۶۴۰
۶۸۱	مناسك حج (فقه - فارسی)	۶۴۱
۶۸۲	مناسك حج (فقه - ترکی عثمانی)	۶۴۲

۶۸۳. [مناسک حج] (فقه - فارسی).....	۶۴۲
۶۸۴. مناسک الحج (فقه - عربی).....	۶۴۳
۶۸۵. مناسک حج (فقه - فارسی).....	۶۴۴
۶۸۶. مناسک حج (فقه - فارسی).....	۶۴۵
۶۸۷. مناسک الحج (فقه - عربی).....	۶۴۶
۶۸۸. مناسک حج (فقه - فارسی).....	۶۴۶
۶۸۹. مناسک حج (فقه - فارسی).....	۶۴۷
۶۹۰. مناسک الحج (فقه - عربی).....	۶۴۷
۶۹۱. مناسک حج (فقه سنی - عربی).....	۶۴۸
۶۹۲. مناسک الحج (فقه - عربی).....	۶۴۹
۶۹۳. مناسک حج (فقه - فارسی).....	۶۵۰
۶۹۴. مناسک حج (فقه - فارسی).....	۶۵۰
۶۹۵. مناسک حج (فقه جعفری - فارسی).....	۶۵۱
۶۹۶. مناسک حج (فقه - فارسی).....	۶۵۱
۶۹۷. مناسک الحج (فقه - عربی).....	۶۵۲
۶۹۸. مناسک الحج (فقه - عربی).....	۶۵۳
۶۹۹. مناسک حج (فقه - فارسی).....	۶۵۳
۷۰۰. مناسک حج (فقه - فارسی).....	۶۵۴
۷۰۱. مناسک حج (فقه - فارسی).....	۶۵۵
۷۰۲. مناسک حج (فقه - فارسی).....	۶۵۶
۷۰۳. مناسک حج (فقه - فارسی).....	۶۵۷
۷۰۴. مناسک حج (فقه - فارسی).....	۶۵۸
۷۰۵. مناسک حج (فقه - فارسی).....	۶۵۹
۷۰۶. مناسک حج (فقه - فارسی).....	۶۶۰
۷۰۷. مناسک حج (فقه - عربی).....	۶۶۰

۷۰۸. مناسك حج (فقه - فارسی).....	۶۶۱
۷۰۹. مناسك حج (فقه - فارسی).....	۶۶۳
۷۱۰. مناسك حج (فقه - فارسی).....	۶۶۴
۷۱۱. مناسك حج (فقه - فارسی).....	۶۶۵
۷۱۲. مناسك حج (فقه - فارسی).....	۶۶۵
۷۱۳. مناسك حج (فقه - فارسی).....	۶۶۷
۷۱۴. مناسك حج (فقه - فارسی).....	۶۶۸
۷۱۵. مناسك حج (فقه - فارسی).....	۶۶۸
۷۱۶. مناسك الحج (فقه - عربی).....	۶۶۹
۷۱۷. مناسك الحج (فقه - عربی).....	۶۷۰
۷۱۸. مناسك الحج (فقه جعفری - عربی).....	۶۷۰
۷۱۹. مناسك الحج (فقه - عربی).....	۶۷۰
۷۲۰. مناسك الحج (فقه - عربی).....	۶۷۱
۷۲۱. مناسك الحج (فقه - عربی).....	۶۷۳
۷۲۲. مناسك الحج (فقه - عربی).....	۶۷۳
۷۲۳. مناسك الحج (فقه - عربی).....	۶۷۴
۷۲۴. مناسك حج (فقه - فارسی).....	۶۷۴
۷۲۵. مناسك الحج (فقه - عربی).....	۶۷۵
۷۲۶. مناسك الحج (فقه - عربی).....	۶۷۵
۷۲۷. مناسك حج (فقه - فارسی).....	۶۷۵
۷۲۸. مناسك حج (فقه - فارسی).....	۶۷۷
۷۲۹. مناسك الحج (فقه - عربی).....	۶۷۷
۷۳۰. مناسك الحج (فقه - عربی).....	۶۷۹
۷۳۱. مناسك حج (فقه شیعی - فارسی).....	۶۸۲
۷۳۲. مناسك حج (فقه - فارسی).....	۶۸۳

۶۸۴.....	۷۳۳. مناسك حج (فقه - فارسی)
۶۸۴.....	۷۳۴. مناسك حج (فقه - فارسی)
۶۸۵.....	۷۳۵. مناسك حج (فقه - فارسی)
۶۹۳.....	۷۳۶. مناسك حج (فقه - فارسی)
۶۹۳.....	۷۳۷. مناسك حج (فقه - فارسی)
۶۹۴.....	۷۳۸. مناسك حج (فقه - فارسی)
۶۹۵.....	۷۳۹. مناسك حج (فقه - فارسی)
۶۹۶.....	۷۴۰. مناسك حج (فقه - فارسی)
۶۹۶.....	۷۴۱. مناسك حج (فقه - فارسی)
۶۹۷.....	۷۴۲. مناسك حج (فقه - فارسی)
۶۹۷.....	۷۴۳. مناسك الحج (فقه - فارسی)
۶۹۸.....	۷۴۴. مناسك حج (فقه - فارسی)
۶۹۹.....	۷۴۵. مناسك حج (فقه - فارسی)
۷۰۰.....	۷۴۶. مناسك الحج (فقه - عربی)
۷۰۰.....	۷۴۷. مناسك الحج (فقه - عربی)
۷۰۱.....	۷۴۸. مناسك الحج (فقه - عربی)
۷۰۱.....	۷۴۹. مناسك الحج (فقه - عربی)
۷۰۲.....	۷۵۰. مناسك الحج (فقه - عربی)
۷۰۲.....	۷۵۱. مناسك الحج (فقه - عربی)
۷۰۲.....	۷۵۲. مناسك حج (فقه - فارسی)
۷۰۳.....	۷۵۳. مناسك الحج (فقه - فارسی)
۷۰۳.....	۷۵۴. مناسك حج (فقه - فارسی)
۷۰۳.....	۷۵۵. مناسك الحج (فقه - عربی)
۷۰۴.....	۷۵۶. مناسك الحج (فقه - عربی)
۷۰۴.....	۷۵۷. مناسك الحج (فقه - عربی)

۷۵۸. مناسك الحج (فقه - عربی) ۷۰۵
۷۵۹. مناسك حج (فقه - فارسی) ۷۰۵
۷۶۰. مناسك حج = آداب حج (فقه - فارسی) ۷۰۶
۷۶۱. مناسك حج = آداب حج (فقه - فارسی) ۷۰۷
۷۶۲. مناسك حج آل محمد صلوات الله عليهم اجمعين = مناسك الحج (فقه - عربی) ۷۱۸
۷۶۳. مناسك الحج = الإبتهاج فی مناسك الحاج (فقه - فارسی) ۷۱۹
۷۶۴. مناسك الحج (الأولی، الثانية، الثالثة، الرابعة، الخامسة) (فقه - فارسی) ۷۲۰
۷۶۵. مناسك حج (بخش حج مرشد العوام) (فقه - فارسی) ۷۲۰
۷۶۶. مناسك حج = بیان مناسك حج و عمره (رساله در...) (فقه - فارسی) ۷۲۴
۷۶۷. مناسك حج = ترجمه منتخب مناسك حج صاحب جواهر (فقه - فارسی) ۷۲۵
۷۶۸. مناسك الحج = تلخیص المرام فی فقه حج بیت الله الحرام (فقه - عربی) ۷۲۶
۷۶۹. مناسك الحج = حاشیه ابن حجر الهیثمی علی «شرح الايضاح فی مناسك الحج» للامام النووی (فقه سنی - عربی) ۷۲۷
۷۷۰. مناسك الحج = العجالة الموجزة فی فروض المناسك (فقه - عربی) ۷۲۸
۷۷۱. مناسك الحج = حجه (فقه - عربی) ۷۲۸
۷۷۲. مناسك الحج = رحلة الحرمين (فقه - فارسی) ۷۳۰
۷۷۳. مناسك الحج = رسائل حج (فقه - عربی) ۷۳۰
۷۷۴. مناسك حج (رساله ای در...) (فقه - فارسی) ۷۳۲
۷۷۵. مناسك حج = رساله حج (فقه - فارسی) ۷۳۳
۷۷۶. مناسك حج = رساله حج (فقه - فارسی) ۷۳۴
۷۷۷. مناسك حج = رساله در حج (فقه - فارسی) ۷۳۵
۷۷۸. مناسك الحج (الصغير) (فقه - عربی) ۷۳۶
۷۷۹. مناسك الحج فی مجرد العمل و الأدعية (فقه - عربی) ۷۳۷
۷۸۰. مناسك الحج (الكبير) (فقه - عربی) ۷۳۷
۷۸۱. مناسك حج (كبير) (فقه - فارسی) ۷۵۰

٧٨٢. مناسك الحج (الكبير) (فقه - عربی) ٧٥١
٧٨٣. مناسك الحج = كتاب مناسك (فقه - فارسی و عربی) ٧٥٢
٧٨٤. مناسك حج مختصر (فقه - فارسی) ٧٥٢
٧٨٥. مناسك حج (مختصر) (فقه - فارسی) ٧٥٣
٧٨٦. مناسك الحج = المناسك الحيدرية = الانوار البدرية (فقه اهل سنت - اردو) ٧٥٥
٧٨٧. مناسك الحج = المناسك المكيه (فقه - فارسی) ٧٥٥
٧٨٨. مناسك الحج و الأدعية (فقه - عربی) ٧٥٦
٧٨٩. مناسك الحج (و أسرارہ) (فقه - فارسی) ٧٥٧
٧٩٠. مناسك الحج و أعمال المدينة (فقه - عربی) ٧٥٨
٧٩١. مناسك الحج و أعمال المدينة (فقه - عربی) ٧٥٩
٧٩٢. مناسك الحج و العمرة (فقه اماميه - فارسی) ٧٥٩
٧٩٣. مناسك الحج و العمرة (فقه - عربی) ٧٥٩
٧٩٤. مناسك الحج و العمرة (فقه - تركي عثمانی) ٧٦٠
٧٩٥. مناسك حج و عمره (فقه و اسرار عبادات - فارسی) ٧٦٠
٧٩٦. مناسك حج و مزار (فقه - فارسی) ٧٦١
٧٩٧. المناسك الخليلية (فقه - عربی) ٧٦١
٧٩٨. مناسك سنان أفندی (فقه - تركي عثمانی) ٧٦٢
٧٩٩. مناسك العلوی (فقه - فارسی) ٧٦٥
٨٠٠. المناسك المروية في شرح الاثنا عشرية (فقه - عربی) ٧٦٥
٨٠١. مناسك مستخرجة عن الكرمانی (فقه - عربی) ٧٦٦
٨٠٢. مناسك النجفی (فقه - گجراتی) ٧٦٦
٨٠٣. مناسك النسوان (فقه - عربی) ٧٦٦
٨٠٤. المناسك و آداب الزيارة (كتاب...) (فقه - عربی) ٧٦٧
٨٠٥. مناهل الأحكام (المناهل في الفقه) (فقه - عربی) ٧٦٧
٨٠٦. منتخب فتوح الحرمين (فقه و جغرافياى منظوم - فارسی) ٧٦٨

۸۰۷. منتخب كتاب حج (فقه اماميه - فارسی) ۷۶۹
۸۰۸. الممتقى على منسك الملتقى (فقه حنفى - عربى) ۷۶۹
۸۰۹. منسك الحج (فقه - عربى) ۷۷۰
۸۱۰. منسك الحج (فقه - عربى) ۷۷۰
۸۱۱. منسك الحج = المناسك = مناسك الحج و العمرة (فقه شافعى - عربى) ۷۷۱
۸۱۲. منسك فى الحج (فقه - عربى) ۷۷۳
۸۱۳. منسك لطيف فى الحج (فقه - عربى) ۷۷۳
۸۱۴. منسك مختصر (فقه - عربى) ۷۷۳
۸۱۵. منسك مختصر فى أحكام الحج (فقه - عربى) ۷۷۴
۸۱۶. منسك النساء (فقه شافعى - عربى) ۷۷۵
۸۱۷. منظومة فى حكم استقبال القبلة بالمسجد الحرام (فقه شافعى - عربى) ۷۷۵
۸۱۸. منظومه‌اى در حج = ترجيع بند در حج = ترجيع بند ناصر خسرو قباديانى (فقه منظوم - فارسى) ۷۷۶
۸۱۹. من لا يحضره الفقيه (حديث - عربى) ۷۷۶
۸۲۰. منهاج السعادات (سفرنامه دينى - فارسى) ۷۸۲
۸۲۱. المنهاج فى معرفة مناسك الحاج (فقه - عربى) ۷۸۲
۸۲۲. منية السالك فى المناسك (فقه - تركى عثمانى) ۷۸۳
۸۲۳. مواهب السنية فى شرح الدرّة الغروية (فقه - عربى) ۷۸۳
۸۲۴. نامه به شريف مكه (نامه‌نگارى - عربى) ۷۸۴
۸۲۵. نامه به شريف مكه (نامه‌نگارى - عربى) ۷۸۵
۸۲۶. نامه پادشاه روم به شريف مكه (نامه‌نگارى - عربى) ۷۸۶
۸۲۷. نامه شاه مصر به شريف مكه (نامه‌نگارى - عربى) ۷۸۶
۸۲۸. نان و حلوا = سوانح الحجاز = سوانح سفر حجاز (اخلاق و سفرنامه دينى منظوم - فارسى) ۷۸۷
۸۲۹. نبذة من السوانح و جملة من الموانح (فقد شيخ اكبر فى طريق حج بيت الله و زيارت سيد الانام) (فقه - عربى) ۷۹۹

۸۳۰. النخبة الوجيزة في مناسك الحج (فقه - عربی)..... ۷۹۹
۸۳۱. نزهة المشتاق في حدّ عمرة المکی و الملحق به من الآفاق (فقه - عربی)..... ۸۰۰
۸۳۲. النعم السوابغ في إحرام المديني من رايغ (فقه حنفی - عربی)..... ۸۰۱
۸۳۳. نعم المنهج في أحكام العمرة و الحج (فقه - عربی)..... ۸۰۱
۸۳۴. النفحة المسكية في الرحلة المكية = سفرنامه سويدي (سفرنامه دينی - عربی)..... ۸۰۲
۸۳۵. نوادر الحج (فقه - عربی)..... ۸۰۴
۸۳۶. نوادر الحج (فقه - عربی)..... ۸۰۴
۸۳۷. نور المشرقين (سفرنامه دينی، عرفانی منظوم - فارسی)..... ۸۰۴
۸۳۸. نهج الحجج (في مناسك الحاج) (فقه - عربی)..... ۸۰۶
۸۳۹. نهج السداد في حج الافراد (فقه - عربی)..... ۸۰۶
۸۴۰. نيات الحج (فقه - عربی)..... ۸۰۷
۸۴۱. نيات الحج = نية الحج والعمرة = المنسك المختصر (فقه - عربی)..... ۸۰۷
۸۴۲. نيل الوطر في ذكر أحوال السفر إلى الحرم الأزهر و النبي الأنور (سفرنامه منظوم دينی - عربی)..... ۸۱۲
۸۴۳. واجبات التمتع بالعمرة الى الحج (فقه - عربی)..... ۸۱۳
۸۴۴. واجبات الحج والعمرة = مناسك الحج (رسالة الحج) (فقه - عربی)..... ۸۱۳
۸۴۵. واجبات عمره تمتع و بعض سنن = احكام الحج (فقه - فارسی)..... ۸۱۴
۸۴۶. الوافي (حديث - عربی)..... ۸۱۵
۸۴۷. واقعات سفر حجاز (سفرنامه دينی - فارسی)..... ۸۱۶
۸۴۸. وجوب الحج (فقه - عربی)..... ۸۱۷
۸۴۹. وجوب الحج على المستطيع و إن كان في مرض مخوف (فقه - عربی)..... ۸۱۷
۸۵۰. وجيز الاحكام في حجج الاسلام = مرآة الاحكام في حجج الاسلام (فقه - عربی)..... ۸۱۸
۸۵۱. وجيزة الحج (في مواقف الحاج و منازلهم و ما يلزمهم) (فقه و آداب - فارسی)..... ۸۱۸
۸۵۲. وجيزة في المسائل الخلافية في مناسك الحج (فقه - عربی)..... ۸۱۹
۸۵۳. وجيزه در مسائل حج و عمره (فقه - فارسی)..... ۸۱۹

۸۵۴	وسائل الشيعة (حديث - عربى).....
۸۵۵	وسيلة النجاة و ذريعة الفلاح = مناسك حج = سؤال و جواب (رساله...) (فقه - فارسى).....
۸۵۶	وصف رحلة في شمال الجزيرة (الحجاز و مصر و الشام) (فقه - عربى).....
۸۵۷	وظيفة الحجاج (فقه - عربى).....
۸۵۸	هداية التاج في شرح مناسك الحاج (فقه - عربى).....
۸۵۹	هداية الحاج و المعتمر الى وظائف البيت و المشاعر (فقه - عربى).....
۸۶۰	هداية السالك المحتاج الى بيان افعال المعتمر و الحاج (فقه مالكي - عربى).....
۸۶۱	هداية السالكين من الأنام الى حج بيت الله الحرام (فقه - عربى).....
۸۶۲	هداية السالكين من الحجاج و المعتمرين (من رسالة نجات العباد) (فقه - عربى).....
۸۶۳	هداية السيل و كفاية الدليل (سفرنامه دينى و فقه - فارسى).....
۸۶۴	هداية المصلى (فقه منظوم حنفى - فارسى).....
۸۶۵	هداية المُناسك إلى طريق المُناسك (فقه - فارسى).....
۸۶۶	هداية الناسكين من الحجاج و المعتمرين = كتاب الحج و العمرة = مختصر من جواهر الكلام (فقه جعفرى - عربى).....
۸۶۷	كتابخانه.....
۸۶۸	ضمیمه: تصاویر.....

دیباچه

منابع عظیم میراث اسلامی که به صورت نسخه‌های خطی و دست‌نویس در کتابخانه‌ها، گنجینه‌ها و مجموعه‌های شخصی در سرتاسر جهان پراکنده است، بخش عمده و قابل توجهی از دانش و دستاوردهای علمی مسلمانان را در بر گرفته است و در کنار آثار معماری و هنری باقی مانده از آنان، آینه تمام‌نمای تمدن باشکوه اسلامی به شمار می‌آید. با وجود تلاش‌هایی که در چند دهه اخیر در راستای احیای میراث اسلامی و تصحیح آثار و تألیفات ارزشمند علمی و دینی عالمان و اندیشمندان مسلمان صورت گرفته، اما هنوز در لابه‌لای قفسه‌های کتابخانه‌ها و مراکز نسخ خطی جهان، می‌توان متون و نسخه‌های خطی فراوانی را یافت که مورد توجه قرار نگرفته و نیازمند معرفی، تصحیح و پژوهش می‌باشد. گروه تاریخ و سیره پژوهشکده حج و زیارت، در راستای احیا و معرفی متون و منابع اسلامی مرتبط با آداب و مناسک حج و نیز تاریخ حرمین شریفین، اقدام به انتشار کتاب حاضر نموده است؛ با این امید که راهنمای جامعی برای پژوهشگران این حوزه و نیز علاقه‌مندان به میراث گران‌بهای اسلامی، باشد. از گردآورنده محترم این اثر، جناب آقای محمدعلی باقرزاده، سپاسگزاریم و برایشان موفقیت‌های روزافزون را آرزو داریم.

پژوهشکده حج و زیارت

گروه تاریخ و سیره

مقدمه

به نام خدایی که فهم و خرد نیارد که تا کنه او پی برد

الهی چو این نقش فرخ نهاد به آخر رسید، آخرش خیر باد

حج از فرایض بسیار مهم الهی است و عملی مشترک بین مذاهب اسلامی که پیامدهای نیکو و منافع فراوان آن، چه بسا می تواند جهانی، فراملیتی و فرادینی و مذهبی باشد. حج، تنها فریضه ای است که عامل اجتماع مسلمین جهان با اهدافی مشترک و در مکان و زمانی خاص و معین می گردد که آثار و برکات مادی و معنوی آن، در مجالات گوناگون حیات بشری راه گشا و اثرگذار است.

در همین اجتماع عظیم است که می توان گفت نمادی از امت اسلامی به نمایش گذاشته می شود و همین امر را - در مقیاسی به ظاهر کوچک تر و با بعضی تفاوت های شکلی و محتوایی - در زیارت مشاهد مشرفه و عتبات مقدسه نیز می توان مشاهده کرد.

علما و بزرگان دین مبین اسلام و حتی دانشمندان غیر مسلمان، از دیرباز بدین امور توجه داشته اند و در این باب، کتب و رسائل بسیاری به یادگار نهاده اند. از کتب فقهی، تاریخی، جغرافیایی، تراجم و رجال و سفرنامه ها گرفته تا کتبی با موضوعات زیارت و انساب و معماری و... که هر یک به نوعی مرتبط با موضوع فوق هستند و شناخت آثار این دانشمندان برای پژوهشگران در علوم گوناگون، مغتنم خواهد بود.

اهمیت و ضرورت طرح

با توجه به حضور گسترده حجاج از کشورهای اسلامی شناسایی داشته‌های تألیفی مخطوط - که به‌عنوان منابع اصیل و مادر به شمار می‌روند - در این زمینه، برای پاسخ به پرسش‌ها و شبهات و رفع مجهولات و بدگمانی‌ها و به منظور اشراف بر پیشینه مسائل مربوط به حج - از آداب و منازل و طرق وصول بدان سرزمین مقدس، مقدمات، آثار و... - الزامی به نظر می‌رسد.

از دیگر سو و در این زمانه، ضرورت تخصصی کردن این مباحث با هدف بهره‌وری بهتر و سریع‌تر، از مسلمات انکارناپذیر است.

در همین راستا و در آخرین اثر مرتبط با مباحث حج، برادر ساعی جناب آقای نصر اصفهانی، اقدام به گردآوری و تدوین کتب چاپ شده طی سال‌های ۱۳۵۸ الی ۱۳۸۸ ه.ش. در حوزه حج و عتبات نموده‌اند که در سال گذشته برای نوبت اول به چاپ رسیده و در حد خود، کاری در خور و قابل تقدیر است و تا اندازه‌ای برای رصد کارهای چاپی انجام شده می‌تواند مفید باشد.

البته در خصوص کتاب‌شناسی حج، در گذشته نیز کارهایی صورت پذیرفته است، همچون «کتابنامه حج» آقای بکایی که در اواسط دهه هشتاد شمسی انجام شده، ولی با مراجعه بدان کتاب، نواقص و اشتباهات بسیاری دیده می‌شود که لازم به بازنگری است؛ همچون اشتباه در ثبت دقیق اسامی و تاریخ تولد یا وفات‌ها، نام عناوین طبق آنچه در منابع معتبر آمده و یا آدرس دقیق کتابخانه‌ای که کتاب در آنجا موجود است و حتی اشتباه در ضبط الفبایی کتاب‌شناسی مذکور، از جمله اموری است که سطح این کار را تنزل می‌دهد؛ هرچند به‌عنوان پی‌گیری عناوین مرتبط با بحث، تا حدی قابل استفاده است.

از سوی دیگر، این کتابنامه، مشترک بین تألیفات مخطوط و مطبوع است و در بسیاری از موارد، نوع کتاب از حیث خطی یا چاپی بودن تشخیص داده نمی‌شود.

این کمترین نیز به دلیل آشنایی با مخطوطات، طی سالیان متمادی کار در حوزه

فهرست‌نگاری نسخ خطی و کارهای تصحیحی و تحقیقی و بازخوانی اسناد، بر آن شدم تا این امر را تنها در باب مخطوطات که بی‌شک از اعتبار و اهمیتی به مراتب بیشتر برخوردارند، پی‌گیری نمایم.

لذا در یک محاسبه اجمالی و با مراجعه به فهرس موجود مخطوطات داخلی و خارجی، می‌توان گفت که بالغ بر دوهزار مخطوط در موضوعات مختلف در حوزه این طرح وجود دارد.

بسیاری از این نسخه‌ها تصحیح و چاپ نشده‌اند و در مواردی هم دارای چاپ‌های مغلوط و فاقد کیفیت مطلوب هستند.

از دیگر سو، این اوراق و کتب ارزشمند، به دلایل عدیده، در معرض تخریب و تلف هستند که این امر نیز بر اهمیت موضوع و تسریع در شناسایی و حفظ آن‌ها می‌افزاید. چنین اطلاعات برآمده از میان این مخطوطات و تحلیل محتوایی آنها می‌تواند روشنگر زوایای مجهولی از تاریخ و فرهنگ یک ملت یا مذهب باشد و همچون قطعات یک جورچین، تصویری درست و کامل از یک تمدن را به نمایش بگذارد.

فوائد طرح

۱. پرهیز از موازی‌کاری و ارائه کارهایی نو در حوزه بحث و به تبع آن، رهنمون شدن به جهات نکاویده موضوع؛
۲. تجمیع اطلاعات در موضوع مذکور به طور تخصصی و تسریع در دستیابی محققین و پژوهشگران مورد نظر به منابع اصلی؛
۳. ایجاد زمینه تهیه مقالات مختلف در مجال مورد بحث، از مخطوطات به‌دست آمده؛
۴. به‌دست آوردن اطلاعات جغرافیایی در باب اماکن متبرکه حج و عتبات و سیر تغییر و تحول آنها و طرق و منازل وصول بدان‌ها؛
۵. کشف مشاهیر و رجالی که در این مسیرها راه پیموده‌اند و برخی در این مسیر فوت شده‌اند و در جاهای دیگر اثری از آنها نیست، یا اطلاعات درباره آنها ناقص است؛

۶. تهیه، تدوین و تحلیل وقایع تاریخی مندرج در این نسخ؛
۷. رصد مخطوط محور سیر تحول در مباحث فقهی مرتبط با حج و زیارت حرمین شریفین و مباحث مربوطه.
- البته این نهاد قویم و علمی شایسته است که در راستای حفظ این گونه آثار و نیز به تناسب حیطه کاری اش، با توجه به شرایط و ضوابط و بهره‌برداری از موقعیت ارتباطی که با سایر کشورهای اسلامی و غیر آن دارند، اقدام به خرید این گونه نسخه‌ها یا تهیه فایل دیجیتالی آنها کند که اثرات ذیل بر این کار مترتب است:
- أ - غنای کتابخانه این پژوهشکده با توجه به اعتباری که برای مخطوطات قائل هستیم؛
- ب - ایجاد کتابخانه تخصصی دیجیتالی یا هیبریدی (فیزیکی - دیجیتالی) در موضوع مورد بحث و تشکیل مرکز بین‌المللی داده‌ها (Data Center) در مبحث منظور؛
- ج - تحقیق بر روی نسخه‌های پیشنهادی یا تصحیح عناوین چاپ شده، بر محور مخطوطات به دست آمده.

روش کار

در این کار که اختصاص به مباحث حج (در دامنه گسترده آن، از مباحث فقهی و اعتقادی و اسرار عبادات و سفرنامه‌های مربوط به حج و معماری حرمین...) دارد، پس از هر عنوانی، مباحث کتابشناسی (شامل نام کتاب، مؤلف، موضوع، زبان و محتوای کتاب) و نسخه‌شناسی (شامل نوع خط، کاتب و سال کتابت، جلد و...) به طور تفصیلی آورده می‌شود.

در این اثر، ملاک را هر عنوان جدید قرار می‌دهیم و نسخه‌های مختلف آن را با در نظر گرفتن پوشش کتابخانه‌ای آن نسخه، معرفی می‌کنیم.

برای هر عنوان به ترتیب، یک شماره به صورت وسط‌چین لحاظ می‌شود؛ سپس در بخش نسخه‌های مختلف، در سمت راست، شماره نسخه از ابتدا تا نسخه پایانی کل عناوین درج شده است که شماره آخر سمت راست در فهرست کنونی، تعداد کل

نسخه‌های مورد بررسی در این فعالیت را نشان می‌دهد. بعد از این عدد و پس از یک ممیز، تعداد هر نسخه در هر عنوان و از شماره یک تا هر چند نسخه‌ای که آورده شده، درج گردیده است. چینش عناوین به ترتیب الفبایی و بدون محدودیت زمانی و مذهبی و حول محور مورد بحث و فروع آن صورت می‌پذیرد. نکته دیگر که لازم است بیان شود این‌که کل مباحث کتاب را می‌توان در دو بخش تعریف نمود:

- اول: نسخه‌هایی که تماماً یا اکثر مباحث آن مربوط به حج و فروع آن است؛
 - دوم: شامل عناوینی است که مشتمل بر مباحث حج هم هست که در این‌جا آن نسخه‌هایی که مربوط و مشتمل بر مباحث حج است، گزارش شده است. یادآوری می‌کنیم که به دلیل فراوانی فهرست‌نگاران و یکنواخت نبودن کتب فهرست در پردازش و معرفی مخطوطات، در بسیاری از موارد به جهات کتاب‌شناسی پرداخته نشده است که این مسئله، کار پژوهشی بیشتری می‌طلبد تا به طور تفصیلی، خصوصاً در باب کتبی که تک‌نسخه‌ای است، بدین جنبه پرداخته شده و موضوع نسخه به طور تفصیلی به‌دست آمده و گزارش شود.

طی جست‌وجو در کتب فهرس مختلف مخطوطات داخلی و خارجی و گزینش عناوین مورد نظر و تطبیق و پالایش اضافات و درج مطالب مورد نیاز و رفع نواقص، در مواردی که تصویر دیجیتالی نسخه‌ها نیز به‌دست آید، صفحات یا برگ‌های آغاز و انجام آنها برای آشنایی بیشتر با نسخه ضمیمه می‌شود که این کار در این زمینه و با این مقدار، برای اولین بار است که انجام می‌شود.

توضیح بیشتر این‌که پس از درج عنوان و مطالب مربوط بدان، در بخش معرفی نسخه، پس از اطلاعات نسخه‌شناسی، تصویری از آغاز و انجام نسخه (که گاه می‌تواند افتاده هم باشد) آورده می‌شود و اطلاعات مربوط بدان‌ها نیز زیرنویس می‌شود؛ همچون نام عنوان،

منبع نسخه و تاریخ کتابت.^۱

البته غیر از مخطوطات، در دو بخش چاپ سنگی و نسخه‌های عکسی نیز می‌توان طرح را تعریف نمود و ادامه داد که در مراحل بعدی و در صورت تمایل مسئولین محترم پژوهشکده قابل اجرا است.

همچنین در این کتاب‌شناسی، به تناسب، به بعضی نسخه‌های چاپ سنگی نیز اشاره شده است که چندان اطلاعات دقیقی از مخطوطات آن به دست نیامده و همچنین بسیاری دیگر از اطلاعات مربوطه را ندارد؛ اما به این دلیل که عناوین بیشتری را معرفی کرده باشیم، اجمالاً بدان‌ها نیز اشاره شده است.

برخی نسخه‌ها نیز گزارش شده، ولی منبعی برای آن یافت نشده است؛ اما چون نسبت به مخطوط بودن آن اطمینان داشتیم، آن عناوین نیز در این مجال گنجانده شده است. این امر، بیشتر در عناوینی که از «الذریعه» گرفته شده است به چشم می‌خورد که صاحب الذریعه چندان به نسخه‌شناسی اثر نپرداخته و در بسیاری از موارد، تنها به رؤیت کتابی نزد شخص یا در کتابخانه‌ای اشاره کرده است که به جهت پوشش بیشتر عناوین معرفی شده - هرچند که اطلاعات چندانی از نسخه‌های مذکور به دست نیاوردیم -، آن موارد را نیز درج کردیم.

نیز در مجالی که برای تدوین این کتاب‌شناسی در نظر گرفته شد، بعضی اطلاعات در مواردی اندک همچون تاریخ مؤلف یا سایر اطلاعات نسخه‌شناسی یا کتاب‌شناسی توصیفی (با در نظر گرفتن این‌که در اغلب موارد، عنوان اثر، گویای محتوای کتاب می‌باشد) به این دلیل که آن اطلاعات در منابع رجوع شده وجود نداشت یا ناقص بود، منعکس نشده؛ هرچند بسیاری از اطلاعات تکمیلی با مراجعه به اصل نسخه‌ها و بر اساس تصاویر به دست آمده، در اختیار مؤلف گذاشته شده است.

۱. خواننده محترم در مواردی به علائمی چون (؟) یا [.] برخورد می‌نماید که حاکی از آن است که کلمه‌ای به طور احتمالی خوانده شده و اطمینان به خوانش آن ندارد یا در مورد دیگر، کلمه یا کلماتی به صورت کلی ناخوانا هستند که این امر را با [.] نشان داده‌ایم.

برخی مشکلات در مراحل تولید این اثر از این قرار است:
فرصت اندکی که به تدوین این اثر اختصاص یافته، که به جهت کار میدانی و نیاز به پژوهش بیشتر، نیاز به زمان بیشتر و در بعض موارد محتاج به بازدید از کتابخانه‌های خارج از کشور بوده است.

در دسترس نبودن تصویر بسیاری از نسخه‌ها به دلیل موانع موجود در برخی کتابخانه‌ها جهت تکمیل نواقص موجود در فهرست‌های گوناگون.

یکسان نبودن سبک‌ها و استاندارد در کتب فهارس موجود.

در این باره لازم به توضیح است که انگیزه نگارش فهارس، توان علمی فهرست‌نگار، ملیت فهرست‌نگار و... در کیفیت فهارسی که بدان‌ها رجوع شده، بسیار اثرگذار است. عدم اطلاع دقیق فهرست‌نگاران در حوزه‌های مختلف زمانی و مکانی، از نوشته‌های یکدیگر، به‌خصوص فهرست‌نگاران هم‌عصر و بالتبع عدم ارجاع به معاصر و استفاده از تجربیات یکدیگر.

در این زمینه شاید بتوان به مجموعه فهارسی که در سالیان اخیر و با همت آقای رسول جعفریان در کتابخانه مجلس انجام شد - که کاری بسیار درخور و قابل تقدیر بود - اشاره کرد که به دلیل تعجیل در کار، دارای چنین معایبی نیز بود.

دیگر این‌که بخش چشمگیری از کتب فهارس، در درج مطالب، دقت لازم را نداشته‌اند و مرتکب اشتباهات متعدد از اشکالات حروف‌چینی گرفته تا اشتباه در درج تواریخ و اسامی کتب و مؤلفین و موضوعات و... شده‌اند.

مجموعه‌ای از این‌گونه اشکالات را در تازه‌ترین فهرست بزرگ منتشره از کتابخانه ملی به نام «فنخا» می‌توان دید که به دلیل اعتماد بر فهارس موجود، بازتاب عین عبارات موجود در آن فهارس و عدم مراجعه به تصاویر نسخه‌ها و یا به دلیل چند دست بودن کار و یا به هر دلیل دیگری، خالی از این اشکالات نیست.

البته فعالیت حاضر را نیز خالی از عیب و نقص نمی‌دانیم، و بی‌تردید زوایای اشتباه و

ابهام در موارد متعدد آن، از چشمان تیزبین پژوهشگران اندیشمند و مراجعین به چنین فهارسی دور نخواهد ماند. به همین دلیل این کمترین که با انجام این کار، در نوع خود، اولین فعالیت خود را با این حجم و کیفیت ارائه می‌دهد، همواره منتظر بیان نظرات و انتقادات سازنده اهل فن خواهم بود که با تذکرات به‌جا و صمیمانه خویش، دستگیر این نوپا در هفوات موجود باشند.

شکرانه

در پایان، از همه بزرگانی که در نسج و تشکیل این کمینه بضاعت، مجری را یاری نمودند، از قبیل کتابخانه‌هایی که تصویری از نسخه آن‌ها درج شده است، یا مؤلفینی که از مکتوبات آنان در کار حاضر بهره برده‌ام، نیز عزیزانی که همواره از مشاوره آن‌ها سود برده‌ام، چون استاد عزیزم جناب حجة الاسلام والمسلمین سید صادق حسینی اشکوری و ناظران محترم پروژه، جناب حجة الاسلام والمسلمین دکتر محمد مهدی فقیه محمدی جلالی (بحرالعلوم) و جناب آقای احمد خامه‌یار و دیگر دست‌اندرکارانی که موجبات پیشرفت کار را فراهم آورده‌اند، چه در پژوهشکده حج و زیارت و یا خارج از آن، سپاس‌گزاری می‌نمایم.

محمدعلی باقرزاده

آداب الحج (فقه - فارسی)

از: ؟

مجموعه‌ای از مستحبات در سفر حج و مندوبات از اعمال مرتبط با حج را در این نوشتار بیان کرده است.

آغاز: «بسمله در آداب رفتن به حج است. بدان که کسی که اراده سفر حج دارد، باید که قطع تعلقات و علایقات نماید و معاملات خود را از طلب مردم از او، و طلب او از مردم، مشخص نماید و قطع کند».

انجام: «و یک حصّه را به فقرا و سؤال‌کنندگان بدهد و اگر اکثر را تصدق کند، شاید بهتر باشد و سنت است که پوست و کله و جمیع اعضای حلال آن را تصدق کند و تصرف نکند و به قصاب ندهد، مگر اینکه پریشان باشد و به تصدق به او بدهد».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱ / - مشهد، رضوی، ش ۲۶۸۰.

نسخ تحریری، عبارات عربی نسخ معرب، با رگه‌هایی از ثلث، ۱۲۸۶ هـ.ق.

نسخه وقفی میرزا رضا خان نائینی است به تاریخ مرداد ۱۳۱۱.

۴۰ گ، ۱۵ س، ۱۶ × ۲۱ سم.

(تصاویر شماره ۱ و ۲)

۲

آداب الحج (آداب و سنن - فارسی)

از: سید شرف‌الدین علی بن حجة‌الله حسنی حسینی شولستانی نجفی (بعد از ۱۰۶۳ ه.ق).

[الذریعة: ج ۱، ش ۷۶]

تاریخ مؤلف، به قرینه اجازه‌ای است که به شیخ شرف‌الدین علی بن جمال‌الدین مازندرانی داده است.

نیز دو کتاب «توضیح المقال فی شرح الإثنی عشریه» و «مسألة فی قبله مسجد الکوفة» از او موجود است.

◀ ۲ / - در ریاض العلماء آمده: «رأیته فی جملة من تصانیفه بأستراباد».

۳

آداب الحج (آداب و سنن - فارسی)

از: سلطان العلماء سلطان سید میرعلاء‌الدین حسینی بن میرزا رفیع‌الدین محمد بن امیر شجاع‌الدین محمد حسینی مرعشی (۱۰۶۴ ه.ق).

◀ ۳ / - ریاض العلماء از این کتاب نام برده است.

۴

آداب الحج (آداب و سنن - عربی)

از: فاضل مقداد، الشیخ شرف‌الدین ابو‌عبدالله مقداد بن محمد بن حسین بن محمد سیوری حلی اسدی (شاگرد شهید محمد بن مکی)

[الذریعة: ج ۱، ش ۷۸]

مؤلف، شارح «باب حادی عشر» و «نهج المسترشدين» و... است.

◀ ۴ / - در ریاض العلماء چنین آمده: «کتاب را در اردییل با خط شاگردش شیخ زین‌الدین علی بن حسن بن غلاله دیدم». در پشت کتاب اجازه مصنف به شاگرد کاتبش که در بالا ذکر شد، به تاریخ دوم جمادی‌الثانی سال ۸۲۲ آمده است.

۵

آداب حج = مناسک حج (آداب و احکام - فارسی)

از: نورالدین عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ - ۸۹۷ ه.ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۶۵ ش ۶۹۹۷]

چند فصل کوتاه در مناسک حج و اعمال مدینه منوره است؛ مطابق با فتاوی ائمه مذاهب اربعه که در بغداد هنگام سفر حج در تاریخ ۸۱۷ ه.ق نگاشته شده و در روز پنج‌شنبه بیست و دوم شعبان همان سال به پایان رسیده است. آغاز: «الحمد لله الذي جعل الكعبة البيت الحرام مثابة للناس... اما بعد، این ورقی چند است در بیان مناسک حج...». انجام: «و صلى الله على محمد و آله و أصحابه الطيبين الطاهرين و سلم تسليماً كثيراً كثيراً».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۵ / ۱ - تهران، ملک؛ ش ۳۵۳.

نسخ، سده ۱۱ ه.ق. نسخه تصحیح شده و در خلال کتاب، حاشیه‌هایی با نشانی «منه سلمه الله» درج شده است. ۱۶۶ گ.

◀ ۶ / ۲ - تهران، ملک؛ ش ۴۷۹۵.

تاریخ کتابت: رجب ۸۹۵ ه.ق.

دارای حواشی با عبارت «منه سلمه الله».

این رساله به همراه ۲۳ رساله دیگر از جامی، همچون: «موسیقی»، «منشآت»، بهارستان»

و... می باشد.

◀ ۷ / ۳ - تهران، دانشگاه؛ ش ۲۳۴.

نسخ، سده ۱۲ ه.ق. نسخه از آغاز و انجام افتادگی دارد.

۱۲۰ گ.

◀ ۸ / ۴ - قم، مرعشی؛ ش ۵۶۴.

نسخ، سده ۱۳ ه.ق.

افتادگی از آغاز و انجام.

۱۰۰ گ.

◀ ۹ / ۵ - قم، مرعشی؛ ش ۶۷۴۴ / ۳، از ص ۱۱ پ الی ۲۱ ر.

نستعلیق، سده ۱۱ ه.ق.

عناوین و نشانی متن‌ها زرین. صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی و سبز. در

آغاز رساله، لوحه‌ای مختصر نقش شده است. نسخه را موریانه خورده و فرسوده می باشد.

جلد مجموعه: مقوایی، عطف: گالینگور سبز.

۲۵ س، ۱۸ × ۲۶ سم.

◀ ۱۰ / ۶ - نسخه‌ای از آن در ایاصوفیه ترکیه به شماره ۴۲۰۹ ضمن کلیات جامی که

به تاریخ ۲۲ شعبان ۸۷۷ به خط نسخ در بغداد نگارش یافته، به همراه «شواهد النبوة»،

«نفحات الانس»، «نقد النصوص» و «أشعة اللمعات» موجود است.

◀ ۱۱ / ۷ - نیز نسخه‌ای از آن ضمن کلیات جامی، در کتابخانه ملی طهران که به خط

نسخ و توسط عبدالرحمن بن احمد جامی به سال ۸۷۷ ه.ق در دو جلد نگارش یافته، به

همراه «أشعة اللمعات»، «سلسلة الذهب»، «تحفة الأحرار»، «سبحة الأبرار»، «يوسف و زليخا»، «ليلی و مجنون»، «خردنامه اسکندری»، «دیوان»، «حلیة الحلل» و دیگر آثار وی، موجود است.

۶

آداب و ادعیه حج (فقه جعفری - فارسی)

از: محمدباقر بن محمدتقی بن مقصودعلی مجلسی اصفهانی (۱۰۳۷ - ۱۱۱۰ ه.ق).
[فهرست مرعشی ۱ / ۲۱۶؛ کتابشناسی مجلسی ص ۳۰۴؛ الذریعه ۲۲ / ۲۵۶ - ۲۵۸]
رساله فارسی از علامه مجلسی اصفهانی، متولد ۱۰۳۷ و متوفی ۲۷ رمضان المبارک ۱۱۱۰ در سن ۷۳ سالگی است. در تاریخ وفات چنین سروده‌اند:

ماه رمضان چه بیست و هفتش کم شد تاریخ وفات باقر أعلم شد
تاریخ تألیف این رساله سنه ۱۰۸۰ ه.ق است و مؤلف در بیان علت این تألیف چنین نوشته است:

«چون والد ماجد فقیر نور الله مرقدہ، رسائل صغیره و کبیره در بیان آداب و احکام حج بیت الله الحرام تصنیف فرموده بودند و فقیر نیز رساله صغیره در این باب تألیف نموده بودم و بر رساله کبیره ایشان امرار نظر نموده، الحاقات کرده بودم، خواستم رساله مختصری تألیف نمایم که مقصور بر آداب و ادعیه بوده باشد و احکام را بر رسائل دیگر حواله نمایم که موجب تسهیل امر بر مؤمنان و شیعیان گردد».

این رساله فقط آداب حج و دعا و زیارت‌هایی که در مکه و مدینه وارد شده را ذکر کرده و در ماه شوال سال ۱۰۸۰ ه.ق به پایان رسیده است. او رساله‌ای نیز با عنوان «مناسک حج» به فارسی دارد که مناسک صغیر هم خوانده شده و جز این رساله است و خود نیز بدین امر اشاره کرده است. گرچه در برخی فهراس، این دو رساله با هم خلط شده است و بعضاً آن را «مناسک حج کبیره» نام گذاشته‌اند.

محتمل است این رساله الحاقی، همان رساله صغیره باشد که به آداب و ادعیه پرداخته است.

آغاز: «الحمد لله الذی جعل من فضایل الانعام علی الأنام أن فرض علیهم حج بیه الحرام لیشهدوا منافع لهم فی کل عام... اما بعد چنین گوید ذره حقیر... که چون والد ماجد فقیر نور الله مرقدہ، رسایل صغیره کبیره در بیان آداب و احکام حج بیت الله الحرام تصنیف فرموده بودند... خواستم رساله مختصری تألیف نمایم که مقصور در آداب ادعیه بوده باشد».

انجام: «پس هر حاجتی که دارد، بخواهد که برآورده می شود ان شاء الله تعالی. بعد از آن تصدق کند بر خدام و محتاجان آن بقعه مشرفه و بهترین زیارات، زیارت جامعہ کبیره است باید که تا ممکن باشد آن را بخواند».

آغاز صغیر: «حمد له. اما بعد، این رساله ای است مختصر در بیان واجبات حج و عمره...».

الذریعه ۱ / ۷۳:

«مضمون سخن مؤلف در مقدمه کتاب چنین است:

من در کتاب مناسک والدم نگریستم و الحاقاتی بدان ملحق کردم، اما قصدم برین بود که آنچه مربوط به آداب و ادعیه است را تألیف کنم و قسم احکام حج را در رسائل دیگری بیاورم».

در فهرس مختلف با عناوین متعدد از این رساله نام برده شده؛ از جمله در فهرست مرکز احیاء با عنوان «مناسک حج (۲)» معرفی شده است.

برخی این رساله را به پدر مؤلف (مجلسی اول) نیز نسبت داده اند.

پوشش کتابخانه ای:

◀ ۱۲ / ۱ - مشهد، رضوی؛ ش ۳۱۵۴.

نسخ، سال ۱۰۹۱ ه.ق. مصحح و مقابله شده.

نسخه وقفی نادرشاه است، به سال ۱۱۴۵ ه. ق.

در برگ اول نسخه چند مهر بیضوی و چهارگوش بدین عناوین موجود است:
 شهر شوال سنه ۱۲۷۰ داخل عرض شد [سجع مهر بیضوی: عبده الراجی فضل الله].
 به تاریخ شهر شوال سنه ۱۳۸۷ ملاحظه شد [سجع مهر مستطیل: ابوالقاسم الحسینی].
 به تاریخ ۱۰ شهر... المبارک داخل عرض شد [سجع مهر چهارگوش: عبده محمد حسین بن فضل الله الحسینی ۱۲۴۶].
 به تاریخ ۲۸ ربیع الاول ۱۲۸۹ ملاحظه شد [سجع مهر چهارگوش به طغری: «سلطان محمد حاجب العتبة العلیة»]. [سجع مهر مستطیل: «وقف سرکار فیض آثار حضرت ثامن الائمه ۱۲۷۶»].

نیز پس از انجامه، این تأییدیه‌ها و امهار مشهود است:

- ملاحظه شد [سجع مهر بیضوی: أنا عبد من عبید محمد]، بلغ قبلاً.
 به تاریخ یوم سه‌شنبه ۹ شوال المکرم من السنه تنگوزئیل^۱ ۱۲۹۲ در عرض کتابخانه مبارکه ملاحظه شد [سجع مهر مربع با نشان شیر و خورشید: مؤتمن الملك].
 به تاریخ ۱۳ جمادی الثانیه ۱۳۱۲ ملاحظه شد [سجع مهر ۸ وجهی: «متولی‌باشی آستانه مقدسه مؤید الدوله أبو الفتح ۱۳۱۱»].
 شب دوشنبه ۲۸ شهر جمادی الاخری لوی‌ئیل ۱۲۹۷ داخل عرض (۱۰۶) کتابخانه مبارکه شد [سجع مهر بیضوی: سعید...].

کاغذ نخودی، جلد مقوا با روکش پارچه.

۴۹ گ، ۱۱ س، ۶ / ۱۱ × ۱۸ سم.

◀ ۱۳ / ۲ - قم، مرکز احیاء؛ ج ۸، ص ۲۶۲، ش ۳۲۸۵.

نسخ و دعاها معرب، محمد باقر بن محمد مؤمن اصفهانی، ۱۱۱۵ ه. ق.
 عناوین و نشانی‌های برفراز به سنگرف، تصحیح شده است. در صفحه آخر، سه مهر

۱. سال خوک (ترکی)

مربع با سجع «محمد ابراهیم بن حسین» دیده می‌شود.

جلد دو رو تیماج، رو قهوه‌ای، اندرون قرمز، بدون مقوا.

۳۴ گ، ۱۷ س، ۱۲ × ۱۸ سم.

(تصاویر شماره ۳ و ۴)

◀ ۱۴ / ۳ - قم، بروجردی؛ ص ۱۶۰ (دفتر اول)، ش ۲۷۸.

نسخ، از عصر مؤلف تصحیح شده است. روی برگ اول تملك ريحان الله بن جعفر موسوی به تاریخ رجب ۱۳۲۳ با مهر بیضوی «العبد ريحان الله الموسوی» و این‌که کتاب را سید شهاب‌الدین مرعشی نجفی به تاریخ ۱۳۷۳ ه. ق به آقای اخلاقی، نواده شفتی بخشیده است. در برگ آخر نیز نیات اعمال حج افزوده شده است.

جلد تیماج قهوه‌ای، بدون مقوا.

۵۸ گ، ۱۶ س، ۱۵ × ۵ / ۱۹ سم.

◀ ۱۵ / ۴ - تهران، مجلس؛ ج ۳۸، ص ۸۳.

نستعلیق، سال ۱۲۵۷ ه. ق، بندر جده. عبارات عربی معرب.

عناوین و نشانی‌ها بر فراز به شنگرف. بعضی اضافات و توضیحات در حاشیه به مشکی یا شنگرف. برخی صفحات، فرسوده و رطوبت دیده است.

جلد تیماج قهوه‌ای تیره فرسوده، کاغذ نخودی آهار مهره.

۳۳۹ ص، ۱۱ س، ۱۵ × ۵ / ۲۲ سم.

(تصاویر شماره ۵ و ۶ و ۷)

◀ ۱۶ / ۵ - مشهد، رضوی؛ ش ۹۱۵۱.

آغاز افتاده: «الحرام تصنیف فرموده بودند و فقیر نیز رساله صغیره در این باب تألیف نموده بودم...».

نسخ، شوال سال ۱۰۸۰ ه. ق.

نسخه وقفی حاج شیخ محمود واعظ طبسی است، به تاریخ آذر ۱۳۴۱ جهت آستان

قدس رضوی رحمته.

کاغذ نخودی رطوبت رسیده، اوراق جدول‌بندی به سرخی و لاجوردی و تحریر
مشکی، جلد مقوایی، عطف گالینگور.
۴۵ گ، ۱۲ س، ۱۱ × ۱۸ سم.

(تصاویر شماره ۸ و ۹)

◀ ۱۷ / ۶ - تهران، سپهسالار، ج ۳، ص ۱۳، ش ۱ / ۱۷۱۹، از ص ۳ الی ۲۲ پ.
نسخ، حبیب‌الله، سال ۱۲۳۰ ه.ق.

◀ ۱۸ / ۷ - مشهد؛ رضوی؛ ج ۱۵، ص ۳، ش ۳۱۵۴.
نسخ، سال ۱۰۹۱ ه.ق.

مصحح و مقابله شده. واقف: نادر شاه، به تاریخ ۱۱۴۵ ه.ق.

کاغذ: نخودی، جلد مقوا با روکش پارچه.

۴۹ گ، ۱۱ س، ۱۱/۶ × ۱۸ سم.

(تصاویر شماره ۱۰ و ۱۱)

◀ ۱۹ / ۸ - قم؛ موقوفه میرزا ابوطالب قمی، ج ۱، ص ۵۰۲، ش ۳۶.

نسخ زیبا، قرن ۱۱ ه.ق، جلد مقوایی.

۱۱۳ گ، ۷ س.

◀ ۲۰ / ۹ - مشهد، رضوی؛ ۲۷۵۲۹.

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

نسخه خریداری آستان قدس رضوی رحمته است در شهریور ۱۳۸۰.

۳۷ گ، ۱۵ س، ۱۰ × ۱۵ سم.

(تصاویر شماره ۱۲ و ۱۳)

◀ ۲۱ / ۱۰ - تهران، سپهسالار؛ ج ۴، ص ۲۸۵، ش ۶۱۴۷.

در این نسخه، با عنوان «حج (رساله در مناسک...)» معرفی شده است.

نسخ، عبدالله پسر محمد، سال ۱۲۰۵ ه.ق. عناوین به شنگرف، کاغذ فرنگی، جلد تیماج مشکی یک‌لا.

۱۲ س (۶ × ۱۱ س)، ۵ / ۱۱ × ۱۶ سم.

◀ ۲۲ / ۱۱ - قم، مرکز احیاء؛ ش ۱۶۴۵.

نسخ نیکو، سده دوازدهم.

عناوین شنگرف، در صفحه آخر تملك سيد محمد بن احمد موسوی حسینی شهر بابکی، به تاریخ غره رمضان ۱۲۰۰ دیده می‌شود.

جلد تیماج مشکی.

۷۸ گ، ۱۱ س، ۱۲ × ۱۸ سم.

(تصاویر ۱۴ و ۱۵)

◀ ۲۳ / ۱۲ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۵، ش ۱۴۴۱۱، نسخه شماره ۴۴۴۸ - ۱۶۸

۲۲ /

آغاز: «بسملة الحمد لله الذي جعل من فضائل الانعام على الانام... و الصلاة على سيد الانام و اشرف الكرام محمد المبعوث على الخاص و العام و آله الاطهرين... اما بعد چنین گوید ذره حقیر».

انجام: «تصدق کند بر خدام و محتاجان آن بقعه مشرفه و بهترین زیارات، جامعه کبیر است؛ باید که تا ممکن باشد آن را نیز بخواند تمت».

نسخ، میرخسرو مدنی بن میرحسن مدنی ساکن کشمیر، ۱۱۰۳ ه.ق. در اول نسخه، تملك محمد اصفهانی، فرزند عبدالرحیم قزوینی در ۲۹ شعبان ۱۲۶۹ مندرج است. جلد تیماج مشکی.

۷۵ گ، ۹ س، ۱۱ × ۱۸ سم.

◀ ۲۴ / ۱۳ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۵، ش ۱۴۴۱۲، نسخه شماره ۱ / ۶۸۸۹ -

۶۹ / ۳۵

نسخ. عناوین و نشانی‌ها به شنگرف، جلد تیماج مشکی.

۵۱ گ، ۱۴ س، ۱۳ × ۲۰ سم.

◀ ۱۴ / ۲۵ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۵، ش ۱۴۴۱۳، نسخه شماره ۲ / ۷۶۰۵ -

۳۸ / ۲۲۵.

نسخ و نستعلیق، سده ۱۳ ه. ق، جلد مقوا با عطف گالینگور قهوه‌ای.

۲۳ گ، ۱۸ س، ۱۵ × ۱۰ سم.

◀ ۱۵ / ۲۶ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۵، ش ۱۴۴۱۴، نسخه شماره ۱۸۳۶ - ۱۴۶

۱۰ /

آغاز افتاده: «لهم الجرایم و الخطایا و الاثام و الصلوة علی سید الانام و اشرف الکرام محمد المبعوث علی الخاص و العام... چنین گوید ذره حقیر و مجرم کثیر التقصیر محمد باقر بن محمد تقی...».

کمی از خطبه تحریر نشده است.

نسخ معرب و عبارات عربی نسخ معرب و نستعلیق، در حاشیه تصحیح شده و به نسخه آب رسیده است. جلد گالینگور سبز.

۴۶ گ، ۱۴ س، ۱۵ / ۵ × ۲۰ / ۵ سم.

◀ ۱۹ / ۳۰ - نجف، حکیم؛ ش ۱۸۵۶.

میرزا محمد، ۱۱۳۵ ه. ق.

۶۸ گ، ۱۳ س، ۱۵ × ۸ / ۳ سم.

◀ ۲۰ / ۳۱ - تهران، ملی؛ ج ۴، ص ۳۱۶، ش ۱۸۵۴/۸، ص ۳۴۶ الی ۳۶۰.

نسخ خوش، قرن ۱۲. کاغذ اصفهانی، جلد تیماج سبز، ترنج و نیم ترنج.

۸ گ، ۲۷ س، ۲۲ × ۳۳ سم.

◀ ۲۱ / ۳۲ - تهران، ملک؛ ج ۲، ص ۲۰۷، ش ۶۳۸۸.

البته در این جا به عنوان «حج (رساله)» معرفی شده است.

نستعلیق، قرن ۱۲. در آغاز و انجام دعاها یی است به قلم همین کاتب. کاغذ ترمه، جلد میشن لایی قهوه‌ای.

۶۲ گ، ۱۱ س، ۵ / ۱۱ × ۸ / ۱۷ سم.

◀ ۲۲ / ۳۳ - قم، مرکز احیاء؛ ج ۵، ص ۵۴، ش ۱۶۴۵.

انجام افتاده: «اللهم لا تجدنی حیث نهیتنی وبارک لی فیما اعطیتنی وارضمنی اذا توفیتنی انک علی کل شیء قدیر».

نسخ، ق ۱۲، تملک سید محمد بن احمد موسوی حسینی حسینی شهر بابکی در غره رمضان ۱۲۰۰.

جلد تیماج مشکی.

۷۸ گ، ۱۱ س، ۱۲ × ۱۸ سم.

◀ ۲۳ / ۳۴ - تهران، سپهسالار؛ ج ۴، ص ۲۸۵، ش ۶۱۴۷.

نسخ، عبدا پسر محمد، ۱۲۰۵ ه. ق. کاغذ فرنگی، جلد تیماج مشکی یک‌لا.

۱۲ س (۶ × ۱۱ سم)، ۵ / ۱۱ × ۱۶ سم.

◀ ۲۴ / ۳۵ - قم، مرعشی؛ ج ۳۷، ص ۴۳، ش ۱۴۶۲۰/۳، ص ۳۴۳ پ الی ۳۶۹ ر.

نسخ، محمد حسن بن علی اکبر شریف (به قرینه رساله نخست)، ۱۲۲۳ ه. ق. کاغذ فرنگی.

۲۷ گ، ۱۶ س (۸ × ۱۴ سم)، ۵ / ۱۲ × ۱۶ سم.

◀ ۲۵ / ۳۶ - تهران، مجلس؛ ج ۳۵، ص ۲۷۰، ش ۱۲۳۰۶.

نسخ، شوال ۱۲۲۶ ه. ق. اندکی از دیباچه کتاب افتادگی دارد:

آغاز افتاده: «المبعوث علی الخاص والعام... اما بعد چنین گوید ذره حقیر و مجرم کثیر

التقصیر محمد باقر بن محمد تقی».

جلد تیماج قهوه‌ای.

۶۱ گ، ۱۰ س، ۵ / ۸ × ۱۴ سم.

◀ ۲۷ / ۱۶ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۵، ش ۱۴۴۱۲، نسخه شماره ۱ / ۶۸۸۹ - ۳۵ / ۶۹.

نسخ، عناوین و نشانی‌ها شنگرف، جلد تیماج مشکی.

۵۱ گ، ۱۴ س، ۱۳ × ۲۰ سم.

◀ ۲۸ / ۱۷ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۵، ش ۱۴۴۱۳، نسخه شماره ۲ / ۷۶۰۵ - ۳۸ / ۲۲۵.

نسخ و نستعلیق، سده ۱۳ هـ. ق، جلد مقوا با عطف گالینگور قهوه‌ای.

۲۳ گ، ۱۸ س، ۱۰ × ۱۵ سم.

◀ ۲۹ / ۱۸ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۴، ش ۱۴۴۱۴، نسخه شماره ۱۸۳۶ - ۱۴۶ / ۱۰.

آغاز افتاده: «لهم الجرایم و الخطایا و الاثام و الصلوة علی سید الانام و اشرف الکرام محمد المبعوث علی الخاص و العام... چنین گوید ذره حقیر و مجرم کثیر التقصیر محمد باقر بن محمد تقی...».

کمی از خطبه تحریر نشده است.

نسخ معرب و عبارات عربی نسخ معرب و نستعلیق، در حاشیه تصحیح شده و به نسخه آب رسیده است. جلد گالینگور سبز.

۴۶ گ، ۱۴ س، ۵ / ۱۵ × ۵ / ۲۰ سم.

◀ ۳۰ / ۱۹ - نجف، حکیم؛ ش ۱۸۵۶.

میرزا محمد، ۱۱۳۵ هـ. ق.

۶۸ گ، ۱۳ س، ۳ / ۸ × ۱۵ سم.

◀ ۳۱ / ۲۰ - تهران، ملی؛ ج ۴، ص ۳۱۶، ش ۱۸۵۴/۸، ص ۳۴۶ الی ۳۶۰.

نسخ خوش، قرن ۱۲. کاغذ اصفهانی، جلد تیماج سبز، ترنج و نیم ترنج.

۸ گ، ۲۷ س، ۲۲ × ۳۳ سم.

- ◀ ۲۱ / ۳۲ - تهران، ملک؛ ج ۲، ص ۲۰۷، ش ۶۳۸۸.
البتة در این جا به عنوان «حج (رساله)» معرفی شده است.
نستعلیق، ق ۱۲. در آغاز و انجام دعاهاپی است به قلم همین کاتب. کاغذ ترمه، جلد
میشن لایی قهوه‌ای.
۶۲ گ، ۱۱ س، ۵ / ۱۱ × ۸ / ۱۷ سم.
◀ ۲۲ / ۳۳ - قم، مرکز احیاء؛ ج ۵، ص ۵۴، ش ۱۶۴۵.
انجام افتاده: «اللهم لا تجدنی حیث نهیتنی وبارک لی فیما اعطیتنی وارضمنی اذا توفیتنی
انک علی کل شیء قدیر».
نسخ، ق ۱۲، تملک سید محمد بن احمد موسوی حسینی حسینی شهر بابکی در غره
رمضان ۱۲۰۰.
جلد تیماج مشکى.
۷۸ گ، ۱۱ س، ۱۲ × ۱۸ سم.
◀ ۲۳ / ۳۴ - تهران، سپهسالار؛ ج ۴، ص ۲۸۵، ش ۶۱۴۷.
نسخ، عبدا پسر محمد، ۱۲۰۵ هـ. ق. کاغذ فرنگی، جلد تیماج مشکى يك لا.
۱۲ س (۱۱ × ۶ سم)، ۵ / ۱۱ × ۱۶ سم.
◀ ۲۴ / ۳۵ - قم، مرعشى؛ ج ۳۷، ص ۴۳، ش ۱۴۶۲۰/۳، ص ۳۴۳ پ الى ۳۶۹ ر.
نسخ، محمد حسن بن علی اکبر شریف (به قرینه رساله نخست)، ۱۲۲۳ هـ. ق. کاغذ
فرنگی.
۲۷ گ، ۱۶ س (۸ × ۱۴ سم)، ۵ / ۱۲ × ۱۶ سم.
◀ ۲۵ / ۳۶ - تهران، مجلس؛ ج ۳۵، ص ۲۷۰، ش ۱۲۳۰۶.
نسخ، شوال ۱۲۲۶ هـ. ق. اندکی از دیباچه کتاب افتادگی دارد:
آغاز افتاده: «المبعوث علی الخاص والعام... اما بعد چنین گوید ذره حقیر و مجرم کثیر
التقصیر محمد باقر بن محمد تقی».

جلد تیماج قهوه‌ای.

۶۱ گ، ۱۰ س، ۵ / ۸ × ۱۴ سم.

(تصاویر ۱۶ و ۱۷)

◀ ۲۶ / ۳۷ - تهران، سپهسالار؛ ج ۳، ص ۱۳، ش ۱ / ۱۷۱۹، ص ۳ پ الی ۲۲ پ.

نسخ، ۱۲۳۰. واقف: سپهسالار. کاغذ: دولت‌آبادی، جلد تیماج ضربی طلاپوش، قطع رحلی.

۲۰ گ، ۳۷ س، ۵ / ۱۸ × ۳۰ سم.

◀ ۲۷ / ۳۸ - شیراز، علامه طباطبائی؛ [نسخ پژوهی ج ۲، ص ۲۹۹]، ش ۱۶۲.

نسخ، ۱۲۴۱ ه. ق.

۶۳ گ، ۱۰ س، ۵ / ۱۴ × ۱۴ سم.

◀ ۲۸ / ۳۹ - مشهد، رضوی؛ ج ۶، ص ۱۹۹، ش ۲۶۸۰.

آغاز افتاده: «در آداب رفتن به حج است؛ بدان که کسی که اراده سفر حج دارد، باید که قطع تعلقات و علایقات نماید».

انجام افتاده: «و بتصدق باو بدهد».

نسخ، ۱۲۸۶ ه. ق. واقف: نائینی. کاغذ آبی رنگ.

۴۰ گ، ۱۵ س، ۱۶ × ۲۱ سم.

◀ ۲۹ / ۴۰ - قم، گلپایگانی؛ ج ۸، ص ۴۵۶۵، ش ۲ / ۷۶۰۵ - ۲۲۵ / ۳۸.

نسخ و نستعلیق، ق ۱۳. جلد مقوا با عطف گالینگور قهوه‌ای.

۲۳ گ، ۱۸ س، ۱۰ × ۱۵ سم.

◀ ۳۰ / ۴۱ - مشهد، رضوی؛ [اهدائی: ۳۳۰] ش ۱ / ۱۰۵۹.

به خط سید مصطفی صفائی خوانساری، از روی نسخه‌ای که به خط مؤلف است و در

قطع رقعی.

◀ ۳۱ / ۴۲ - قم، گلپایگانی؛ ج ۸، ص ۴۵۶۵، ش ۱ / ۶۸۱۹ - ۶۹ / ۳۵.

خط نسخ، جلد تیماج مشکی.

۵۱ گ، ۱۴ س، ۱۳ × ۲۰ سم.

- ◀ ۴۳ / ۳۲ - قم، گلیایگانی؛ ج ۸، ص ۴۵۶۵، ش ۱۸۳۶ - ۱۴۶ / ۱۰.
- آغاز: «لهم الجرائم والخطايا والاثام والصلوة على سيد الانام واشرف الكرام محمد المبعوث على الخاص والعام... چنین گوید ذره حقیر و مجرم کثیر التقصیر محمد باقر بن محمد تقی».
- از اول تا آخر را داراست، اما کمی از خطبه تحریر نشده است.
- نسخ معرب و نستعلیق، تصحیح شده است، جلد گالینگور سبز.
- ۴۶ گ، ۱۴ س، ۵ / ۱۵ × ۵ / ۲۰ سم.
- ◀ ۴۴ / ۳۳ - قم، مرعشی؛ ج ۱، ص ۲۱۶، ش ۱۸۷ / ۳۱، ص ۳۳۳ ر الی ۳۴۹ پ.
- نسخ زیبا، دعاها و زیارت‌ها معرب. جلد تیماج قهوه‌ای.
- ۱۶ گ، ۲۲ س، ۱۶ × ۵ / ۲۱ سم.
- ◀ ۴۵ / ۳۴ - همچنین، نسخه‌ای از این کتاب در کتابخانه علامه میرزا محمد طهرانی در سامراء موجود است.

آداب حج = اسرار حج (فقه - فارسی)

- از: تنکابنی، احمد بن محمد حسین (سده ۱۳ ه.ق).
- مؤلف از امامیه و شاگرد مرحوم نراقی و معاصر شیخ محمدتقی یزدی است.
- کتاب در ثواب و آداب حج است و در آن، سرزمین مکه و ذیح اسماعیل، با کربلا و خود حضرت سیدالشهداء (علیه السلام) مقایسه شده و مشتمل بر «مقدمه» و هفت «فایده» و یک «خاتمه» است:
- مقدمه و اوائل فایده اول که در ولادت و مقام والای امام علی (علیه السلام) و علت واجب بودن حج است، از نسخه گوه‌رشاد، ساقط می‌باشد.
- فایده ۲: در بیان شرافت مکه و اسامی آن.

فایده ۳: در آداب خروج از منزل.

فایده ۴: در دل از غیر خدا بریدن و به یاد خدا بودن.

فایده ۵: در قربانی و شرایط آن.

فایده ۶: در وظیفه حاجیان پس از قربانی.

فایده ۷: در وظایف و اعمال حاجیان در مدینه منوره.

خاتمه: در مواعظ و نصایح.

انجام: «و تا حال که تقریباً چهل و چهار سال از عمر این عاصی گذشته، توجه قلبی می‌نماید ذخیره جز یاری ائمه اطهار و دعای احباب و اختیار مشاهده نمی‌کند. فلهمذا این عاصی را از دعا فراموش نفرمایید؛ حیا و میتاً حسب الحکم سرکار شریعتمدار آقا دام فضله».

◀ ۴۶ / - مشهد، گوه‌رشاد؛ ج ۵، ص ۶۷۸، ش ۲۳۱۸.

آغاز افتاده: «منفرج گشته، فاطمه بیرون آمد و آن آفتاب آسمان اعجاز در کنارش قرار گرفته، روشنی‌بخش عرصه هستی گردید و از فاطمه علیها السلام [بنت اسد] منقولست که وقت بیرون آمدن از خانه مقدسه، آوازی شنیدم که نام او را علی گردانم که من علیّ اعلی و وی علیّ مرتضاست».

نسخ، به خط مؤلف (احمد الحسینی بن محمد حسین)، ۱۲۸۲ هـ. ق. واقف: سیده فقیهی به تاریخ ۱۳۶۴ هـ. ش. کاغذ نخودی، جلد مقوا، عطف گالینگور زرشکی. ۱۳۸ گ، ۱۵ س، ۱۱ × ۵ / ۱۶ سم.

(تصاویر ۱۸ و ۱۹)

آداب حج (آداب و فقه - فارسی)

از: ؟

گفتاری است کوتاه در آداب و اعمال حج و بیان نیت آن.

آغاز: «بسمله. نیت جامه کندن جامه‌های دوخته از تن خود...».

انجام: «در حج اسلام، حج تمتع واجبست قربة الی الله. من الله الاعانة والتوفیق، وبه الحول والقوة».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۴۷ / - تهران، ملک؛ ج ۷، ص ۶، ش ۵ / ۳۶۲۴ (۵ / ۹۲۷)، ص ۹۱ ر الی ۹۱ پ.

نستعلیق، ق ۱۱. کاغذ ترمه و سپس پسته‌ای، جلد رویه میشن قرمز ضربی.

۱ گ، ۱ / ۱۸ × ۳ / ۳۰ سم.

۹

آداب الحج و أسرارہ (آداب و سنن - عربی)

از: ابومحمد حسن بن هادی موسوی آل صدرالدین عاملی کاظمی.

[الذریعة ج ۱، ش ۷۴]

کتاب مختصری است که هنگام تشرف برادرش مرحوم سید محمد حسین (۱۳۲۷ ه.ق) به حج نگاشته است.

◀ ۴۸ / - نسخه خطی در کتابخانه مؤلف موجود است.

۱۰

آداب حج و اعمال مدینه مشرفه = تلخیص أسرار الحج للنراقی (آداب و سنن - عربی و فارسی)

از: میرزا محمدعلی، امیرالدوله.

۴۹ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۴۷۰۰): ایران؛

بی‌ناشر، به سعی و اهتمام میرزا محمدعلی امیرالدوله، بدون کاتب، بدون تاریخ، جیبی، ۲ + ۱۶۵ صص، عربی و فارسی].

آداب حج و عمره (فقه - فارسی)

از: فصیح، جعفر علی.

رساله‌ای است در بیان احکام و ادعیه حج، برگرفته از «مناسک حج» ملا محمدتقی مجلسی و «انتخاب الزاد» آقا محمدعلی و «رساله حجیه» میرزا ابوالقاسم و «زاد المعاد» علامه مجلسی با عنایت ویژه به احکام حج شخص نایب در حج. آغاز: «بسمله حمدله والصلوة علی محمد وآله الطیبین و بعد این مختصریست در آداب حج و عمره و زیارت به طریق دستورالعمل خصوصاً برای کسانی که حج و زیارت را به نیابت بر خود واجب ساخته باشد و زبده‌ایست...».

◀ ۵۰ / - قم، طبسی؛ ج ۱، ص ۴۴۲، ش ۱ / ۲۸۱.

انجام افتاده: «مستحب است که نماز کند در خانه حضرت امام زین‌العابدین (علیه السلام) و خانه حضرت امام جعفر الصادق (علیه السلام) و مسجد حضرت».

نسخ معرب و نستعلیق. نسخه مصحح، جلد گالینگور مشکی عطف تیماج مشکی. ۱۲۳ گ، ۹ س، ۱۷ × ۲۲ سم.

آداب الحرمین (آداب و سنن - اردو)

از: ؟

در الذریعة [ج ۱، ش ۸۰] با نام «آداب الحرمین و مناسک الحج» معرفی شده است و گفته شده که فارسی است و در بمبئی چاپ شده و آن غیر «مصباح الحرمین» است. آغاز: «بسمله حمدله اما بعدیهه رساله هی آداب الحرمین اسمین...».

◀ ۵۱ / - تهران، مجلس؛ ج ۴۵، ص ۴۸، ش ۳۱ / ۱۶۱۶۵، ص ۵۵۹ الی ۵۶۷.

نستعلیق هندی، محل کتابت: مقام ویلور (دار السرور ای ویلور).

جلد مجموعه چرم قهوه‌ای روشن ساده.

۱۵ س، ۵ / ۱۵ × ۲۰ سم. [ش ثبت: ۲۰۷۳۳۰]

۱۳

آداب زیارت (آداب و سنن - فارسی)

از: تبریزی، محمد بن محمد (سده ۱۳ ه.ق).

رساله‌ای است مختصر در آداب و اعمال زیارت اماکن مقدسه مدینه و اعمال حج و مناسک آن و اعمال دهه ذی حجه که به اختصار نوشته و گفته که کتابی مستقل و مفصل در مناسک حج نوشته است.

آغاز: «بسمله چون به مدینه رسد، غسل کند جهت دخول [به] مدینه و همچنین جهت دخول مسجد و جهت زیارت و در حین غسل این دعا بخواند: اللهم طهرنی و طهر قلبی...». انجام: «... مثل انداختن موی و یا شپش و او غافل بوده باشد، آن تصدق کفاره او می‌شود. این بود تمام مناسک حج به وجه اختصار و مواضعی که در اعمال حج مذکور شد ازین شکل ظاهر است».

◀ ۵۲ / - قم، مسجد اعظم؛ ج ۲، ص ۸، ش ۳۰۰۲.

نسخ، نام مؤلف در برگ ۱۰ پ و ۱۸ پ آمده است، فاقد جلد.

۵۰ گ، ۱۱ س، ۱۰ × ۱۶ سم.

۱۴

آداب عید قربان و عید فطر (آداب و سنن - فارسی)

از: ؟

[فهرست‌واره منزوی ۶ / ۲۷۱]

آغاز: «در بیان اعمال ضروریه عید قربان که شب آن و روز آن باید به عمل آورد و مستحب است و ایام تشریق است... بدان که عید اضحی از جمله چهار شب است که احیای آنها سنت است...».

انجام: «هر که در این دعا شک آورد، کافر گردد، و حضرت ابراهیم این دعا را می خواندند. بسمله، اللهم انی استلک اعوذ بنور قدسک».

◀ ۵۳ / - تهران، ملک؛ ج ۹، ص ۱۸۸، ش ۱ / ۶۱۳۸، ص ۱ ر الی ۸ پ.
نستعلیق، کاغذ رنگارنگ، جلد میشن لایی پازهری.
۸ گ، ۱۷ س، ۸ / ۱۷ × ۲۲ سم.

۱۵

آداب و اعمال و مراسم دینی (فقه جعفری - فارسی)

از: ؟

شامل مناسک و اعمال حج، اقسام نماز و ادعیه برای شیعیان.

◀ ۵۴ / - کاشان، عاطفی، حسن؛ بدون شماره (نشریه کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران،

ج ۷، ص ۷۲۱).

۱۵ × ۲۱ سم.

۱۶

الابتهاج بمناسک الحاج (فقه حنفی - عربی)

از: نابلسی، عبدالغنی بن اسماعیل (۱۱۴۳ ه.ق).

[هدیه العارفین ۱ / ۵۹۰؛ معجم المؤلفین ۵ / ۲۷۱]

◀ ۵۶ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۵۱، ش ۲۳۹۸، [ش عمومی ۳۸۲۰

/ ۸ فقه حنفی]، از ص ۲۱۱ الی ۲۳۸.

نستعلیق، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۱۴ گ، ۲۳ س، ۱۴ × ۲۲ سم.

۱۷

أبنية الكعبة = مفرحة الانام فى تأسيس بيت الله الحرام (تاریخ و جغرافیا -

عربی)

از: ملا فتح الله بن مسیح الله (سده ۱۱ ه.ق).

رساله‌ای است پیرامون بنای کعبه و خرابی و بنای مجدد آن در ۱۰۴۰ ه.ق. مؤلف با زین العابدین کاشانی شهید نویسنده «مفرحة الانام فى تأسيس بيت الله الحرام» معاصر بوده و متن عربی رساله مذکور را در این جا آورده است و چیزی افزون بر آن ندارد، جز مقدمه‌ای. گفتنی است متن فارسی «مفرحة الانام» در میراث اسلامی ایران ۳۶۷/۱ الی ۳۹۲ در کتابخانه مجلس موجود است. نسخه دیگری از «أبنية الكعبة» در کتابخانه حاضر به شماره ۱۵۲۳۶ نگهداری می‌شود.

[الذریعة ۱ / ۷۳؛ طبقات اعلام الشيعة ق ۱۱، ص ۴۳۱]

آغاز: «بسملة الحمد لله الذى جعل السعى الى بيته الحرام ذريعة للفوز الى اسعد السعادات و الوقوف بالمشاعر العظام وسيلة للوصول الى اعلى الدرجات و أمر عباده فى محكم كتابه بالحج و العمرة... اما بعد فيقول... حكى أبى لبعض اخوانه و أنا أسمع فقال...». انجام: «... و الشيخ طائف رضيع السيد ابوجعفر ولدى و اسمعيل بن شهيد او غلى و الشيخ عبد على و عبدان للفقر مصلح و نافع و الهمنى الله التاريخ هذا التأسيس الشريف اقتباساً من آية شريفة و اذ يرفع ابراهيم القواعد من البيت».

◀ ۵۷ / - تهران، مجلس؛ ج ۴۴، ص ۸۴، ش ۱۵۸۲۴.

نستعلیق، سده ۱۳ ه.ق. نشانی‌ها مشکى، رکابه‌نویسی دارد.

کاغذ نخودی آهار مهره رطوبت رسیده، جلد تیماج فرنگی قهوه‌ای.

۲۰ گ، ۱۴ س، ۱۷ × ۵ / ۲۱ سم. [ش ثبت: ۲۰۶۹۸۹]

(تصاویر ۲۰ و ۲۱)

۱۸

أبيات ابن المقرئ في الدماء الواجبة في الحج و العمرة (فقه منظوم - عربی)

از: ابن مقرئ، اسماعیل بن ابی بکر شرجی شاورى (۸۳۷ هـ.ق).

[معجم المؤلفين ۲ / ۲۶۲؛ الأعلام ۱ / ۳۰۶]

◀ ۵۸ / - عربستان، مختصر حرم مکی، ج ۲، ص ۶۰۱، ش ۲۱۶۳، [ش ۳۹۵۱ / ۳

فقه].

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۱ ص (برگ ۲۳ / پ)، ۱۴ س، ۱۵ × ۲۲ سم.

۱۹

إثارة الترغيب و التشويق إلى المساجد الثلاثة و البيت العتيق (تاریخ -

عربی)

از: الخوارزمی، شمس الدین، محمد بن إسحاق (۸۲۷ هـ.ق).

در باب فضائل مکه و کعبه معظمه تدوین یافته است.

[معجم المؤلفين ۹ / ۴۰؛ الأعلام ۶ / ۲۵۴]

◀ ۵۹ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۳، ص ۱۰۵۹، ش ۳۷۹۲، [ش عمومی

۳۴۱۸ / ۱ تاریخ].

خط تحریری، کاتب: عبدالستار دهلوی.

۱۹۱ گ، ۲۵ س، ۲۱ × ۳۰ سم.

الإثنا عشرية (فى الحج) = الإثنا عشرية الحجية (فقه - عربى)

از: شیخ بهائی، محمد بن حسین (۹۵۳ - ۱۰۳۰ ه.ق.).

[الذريعة ۱ / ۱۱۳ و ۱ / ۱۱۵ ش ۵۴۷؛ ریحانة الأدب: ۳ / ۳۰۸ و ۳ / ۳۱۹؛ التراث

العربى: ۱ / ۵۲ - ۵۳؛ دنا: ۱ / ۱۶۸ (۱۰۵ نسخه)]

[الإثنا عشریات الخمس فى الطهارة و الصلاة و الزكاة و الصوم و الحج، تحقیق عبد الله

الدنان، مهديه، چاپ ۱، ۱۳۸۷، ۴۰۴ ص، وزیرى، شایک: ۵ - ۵۴ - ۷۲۶۲ - ۹۶۴ - ۹۷۸

چاپ دیگر: الإثنا عشریات الخمس: الطهارتية، الصلواتية، الزکاتية، الصومية، الحجية،

اعجاز، تحقیق مسعود شکوهی، قم، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامى، معاونت فرهنگى،

چاپ ۱، ۱۳۸۱، ۳۵۲ ص، وزیرى، شایک: ۱ - ۲ - ۹۳۵۷۵ - ۹۶۵]

احکام و مناسک حج به ترتیبى مخصوص که تقسیم بر دوازده می باشد، و شرایط و جوب،

آداب و تشریح جزء به جزء همه مراحل آن، با اشاره به دلیل یا قول بعضی از بزرگان فقهاء، در

این رساله که پنجمین رساله «اثنا عشریات» شیخ بهائی می باشد، بیان شده است.

آغاز: «بسم الله، الحمد لله على آلائه و الصلاة على أشرف أنبيائه و أوليائه و بعد فيقول

أحوج الخلق الى رحمة ربه الغنى... هذه رسالة اثنا عشرة تتلو عليك مناسك حج التمتع...

جعلتها على منوال رسالتى الاثنى عشرية فى فقه الصلوة اليومية».

انجام: «و يهديه الى صاحب الضريح عليه السلام يا الوداع بالمأثور ثم الخروج فهتقري حتى

يتوارى عنه الضريح يب (= الاثنى عشر) اكرام خدام تلك البقعة المقدسة و سدنتها و

تعظيمهم و احترامهم فإن ذلك راجع الى تعظيم صاحب البقعة سلام الله عليه و على آبائه

الطاهرين تمت الرسالة الاثنى عشرية بتوفيق الله».

پوشش کتابخانه ای:

◀ ۶۰ / ۱ - مشهد، رضوى؛ ش ۲۲۱۱.

نستعلیق، سال ۱۰۷۲ ه.ق.

عناوین به شنگرف، صفحه نخست مذهب، برگ نخست دندان موشی و نشان وقف بر بالای صفحه تذهیب مشهود است. بعضی اضافات و توضیحات در حواشی. صفحات مجدول.

نسخه را نواب ابراهیم خان به سال ۱۰۹۵ وقف آستان قدس رضوی علیه السلام نموده است.

۱۳۷ گ، ۹ س، ۱۸ × ۳۸ سم.

(تصاویر ۲۲ و ۲۳)

◀ ۶۱ / ۲ - مشهد، رضوی؛ ش ۳۴۰۵۳.

نستعلیق تحریری، سال ۱۰۱۹ ه.ق.

نسخه انتقالی از دانشگاه رضوی علیه السلام است به تاریخ آذر ۱۳۶۸.

۱۳ گ، ۱۵ س، ۷ / ۱۲ × ۵ / ۱۹ سم.

(تصاویر ۲۴ و ۲۵)

◀ ۶۲ / ۳ - همدان، دانشگاه بوعلی؛ ص ۹۱، ش ۱ / ۱۸۲، از ص ۱ پ الی ۴ پ.

انجام افتاده: «التاسع كونها مما يطلق على كل منهما اسم الحصاة فلا تجزى...».

نسخ، از سده سیزدهم. عناوین و جدول‌ها شنگرف، صفحه‌ها مجدول به مشکی و زر و لاجورد.

جلد گالینگور قهوه‌ای.

۱۷ س، ۵ / ۱۳ × ۵ / ۲۲ سم.

◀ ۶۳ / ۴ - کرمانشاه، خاندان میبدی؛ ص ۱۲، ش ۲ / ۳، ص ۳۴ پ الی ۴۳ پ.

نسخ، شعبان ۱۰۱۹. عناوین شنگرف، دارای حواشی مؤلف است، با نشانی «منه مد

ظله».

جلد تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.

۹ گ، ۱۶ س، ۱۳ × ۱۹ سم.

◀ ۶۴ / ۵ - مشهد، مدرسه میرزا جعفر؛ ش ۳ / ۱۴۸.

نستعلیق، تقی‌الدین محمد بن محسن حسینی، ذی‌حجه ۱۰۱۹ هـ. ق. قم. دارای حواشی با نشان «منه» و جز آن. دارای نشان بلاغ به خط شیخ بهائی در هامش و پایان کتاب، قطع جیبی.

[فهرست چهار کتابخانه مشهد، ش ۴۰].

◀ ۶۵ / ۶ - قم، مرعشی؛ ج ۱۲، ص ۲۸۱، ش ۳ / ۴۶۹۶، ص ۵۰ پ الی ۶۲ ر.

نسخ، در عصر شیخ بهائی، مصحح، محشی، دارای علامت بلاغ. در صفحه آخر کتاب انهایی است که مؤلف برای کاتب به تاریخ ۱۴ ربیع‌الثانی ۱۰۲۰ نوشته است.

جلد تیماج مشکى.

۱۳ گ، ۱۳ × ۱۹ سم.

◀ ۶۶ / ۷ - تهران، مجلس؛ ج ۳۸، ص ۳۴۳، ش ۵ / ۱۴۲۳۲، ص ۵۲ پ الی ۶۲ ر.

نسخ، حاجی بابا بن میرزا جان قزوینی مولدا، سه‌شنبه ۱۶ رمضان ۱۰۲۰ هـ. ق. اصفهان.

جلد مقوایی، عطف و حاشیه تیماج.

۹ گ، ۱۲ / ۵ × ۱۹ / ۵ سم.

◀ ۶۷ / ۸ - مشهد، رضوی؛ ج ۵، ص ۳۶۵، ش ۲۶۸۵.

نسخ، علی بن عبدالرحیم، ۱۰۲۰ هـ. ق. دارای حواشی مؤلف.

واقف: فهرستی، به تاریخ تیر ۱۳۱۰.

کاغذ عدسی، جلد مقوا با روکش پارچه.

۱۴ گ، ۱۵ س، ۱۲ / ۵ × ۲۲ / ۵ سم.

◀ ۶۸ / ۹ - شیراز، ملی؛ ج ۲، ص ۲۸۳، ش ۴ / ۶۹۸.

نستعلیق، محمد بجستانی ابن حسن، محرم ۱۰۲۱ هـ. ق. محشی.

کاغذ نخودی کلفت، جلد یکی مقوا با تیماج خرمایی کهنه، دیگری مقوا با تیماج سرخ

ضربی کهنه.

گ، ۲۳ س (۹ × ۱۷ سم)، ۵ / ۱۷ × ۵ / ۲۷ سم.

◀ ۱۰ / ۶۹ - نجف، شیخ محمد رشتی (اهدایی به مکتبه حکیم)؛ ص ۳۹ ش ۵ / ۱۹، ۱۳۷ ظ الی ۱۵۳ و.

نسخ، علی بن شاه محمود بافقی، ۲۶ محرم ۱۰۲۱ ه.ق. عناوین به شنگرف است و شروح در حواشی آمده.

۵ / ۱۰ × ۵ / ۱۶ سم.

◀ ۱۱ / ۷۰ - طباطبائی، شیراز؛ ش ۲۳۶.

نسخ، کرم الله بن کامل بن کرم الله طائی حویزوی، ۲۷ ذی حجه ۱۰۲۱ ه.ق. دارای حواشی با نشان «منه دام ظله». در انجام جواب شیخ بهائی به «افضلیت قرآن یا کعبه» و «افضلیت پیامبر ﷺ بر مردم» که از روی خط شیخ بهائی نوشته شده و قصیده‌ای از شیخ بهائی در رد شعر یک ناصبی - آغاز شعر ناصبی: اهوٰی علیا امیرالمؤمنین ولا * ارضی بسب ابی‌بکر ولا عمرا؛ آغاز جواب شیخ بهائی: یا ایها المدعی حب الوصی ولم * یسمح ابی‌بکر ولا عمرا - آمده است.

[نسخه پژوهی، ج ۲، ص ۱۰۸]

◀ ۱۲ / ۷۱ - تهران، مجلس؛ ج ۴ قدیم، ص ۸۶، ش ۳ / ۱۲۸۳ [ش ثبت: ۱۴۴۰۴]، ص ۱۲۱.

کاتب محمد مؤمن سبزواری، سده ۱۱، جلد تیماج قرمز، کاغذ اصفهانی، قطع رقعی کوچک.

۱ ص، سطور مختلف، ۵ / ۹ × ۱۷ سم.

بخشی از این رساله در یک صفحه است.

◀ ۱۳ / ۷۲ - تهران، دانشگاه؛ ج ۱۱، ص ۲۰۷۳، ش ۲ / ۳۱۱۹، ص ۱۲ پ الی ۲۶ پ.

نسخ، ۲۶ رمضان ۱۰۲۲ ه.ق. کاغذ سپاهانی، جلد تیماج مشکی.

۱۴ گ، ۱۳ س (۷ × ۱۱ سم)، ۵ / ۱۳ × ۲۰ سم.

◀ ۷۳ / ۱۴ - تهران، دانشگاه؛ ج ۱۹، ص ۳۹، ش ۳ / ۱۰۰۷۶، ص ۶۳ پ الی ۸۵ پ. نسخ، محمد بن محمد طاهر فاضل الکاشی، اوایل سده ۱۱ ه. ق. کاغذ سپاهانی نخودی، جلد تیماج قهوه‌ای با نقش ترنج گل و بوته‌دار. قسمت روی جلد فرسوده و پاره، درون آستر کاغذ ابر و باد زمینه سبز رنگ. عناوین و نشانی‌ها شنگرف و درشت، حواشی نستعلیق با نشانه‌های «دام ظلّه»، «منه»، «کلینی» و «دام افاداته».

نسخه اهدایی ناصر کاتوزیان به کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران است.

صفحه ۶۳ از این نسخه سفید مانده است.

۱۰ س، ۵ / ۹ × ۱۷ سم.

◀ ۷۴ / ۱۵ - قم، مرعشی؛ ج ۱۳، ص ۱۷۵، ش ۲ / ۴۹۷۹، ص ۳۰ پ الی ۵۲ پ. نسخ، بدیع الزمان، ۱۰۲۴. عناوین شنگرف، حاشیه‌نویسی دارد از مؤلف. پس از کتاب دارای فوائد متفرقه می‌باشد.

جلد مقوایی عطف تیماج قهوه‌ای.

۲۲ گ، ۹ س، ۱۲ × ۲۰ سم.

◀ ۷۵ / ۱۶ - تهران، مجلس؛ ج ۲۵، ص ۸۹، ش ۳ / ۷۰۷۹، ص ۷۴ پ الی ۹۵ ر. نسخ، محمد بن منصور احسائی، اواخر جمادی الاول ۱۰۲۴ ه. ق، اصفهان قریب جامع کبیر. جلد تیماج قهوه‌ای.

۲۲ گ، ۵ / ۱۳ × ۱۹ سم.

◀ ۷۶ / ۱۷ - مشهد، رضوی؛ ج ۵، ص ۳۶۸، ش ۶۰۴۰.

نسخ، عیسی بن نصار، ۱۰۲۴ ه. ق. واقف: حاج سید محمد شوشتری، به تاریخ ۱۳۰۹ ه. ق.

کاغذ شکری، جلد مقوا با روکش پارچه.

۱۵ ص، ۲۱ س، ۱۵ × ۲۱ سم.

- ◀ ۱۸ / ۷۷ - تهران، ملک، ج ۶، ص ۷۵، ش ۴ / ۲۶۲۵ (۴ / ۶۲۲).
 نسخ، ۲۵ محرم ۱۰۲۴ هـ. ق. کاغذ نوعی ترمه، جلد میشن قهوه‌ای.
 ۱۲ س، ۱ / ۱۳ × ۲ / ۱۹ سم.
- ◀ ۱۹ / ۷۸ - مشهد، علی حیدر؛ ش ۲ / ۵۷۷، ص ۱۰۷ پ الی ۱۲۰ پ.
 نسخ، سلخ رجب ۱۰۲۵ هـ. ق. جلد چرم زرد.
 ۱۳ گ، ۱۵ س، ۵ / ۱۰ × ۵ / ۱۶ سم.
 [مؤید، ج ۲، ص ۸۱]
- ◀ ۲۰ / ۷۹ - تهران، مجلس؛ ج ۴۵، ص ۱۱۶، ش ۴ / ۱۶۲۵۸، ص ۳۱۸ الی ۳۶۱.
 نسخ، ۱۰۲۵ هـ. ق. دارای حواشی منقول از مؤلف در حیات او، با عنوان «منه دام ظلّه»،
 قطع رقعی.
- عناوین سنگرف، مهر تملک ابوالفضل با سجع «ابوالفضل افضل است از چشم، برتر»
 (؟) در انجامه همه رساله‌ها ثبت شده است. نسخه مرمت شده، جلد چرم قهوه‌ای ساده.
 ۵ / ۱۰ × ۱۸ سم. [ش ثبت: ۲۰۷۴۲۳]
 [دفتر ثبت مجلس شورای اسلامی]
- ◀ ۲۱ / ۸۰ - مشهد، رضوی؛ ش ۳۸۳۱۶.
 نسخ، سلخ رجب ۱۰۲۵ هـ. ق. اهدایی رهبری، مهر ۱۳۸۶ هـ. ش. کاغذ نخودی آهار
 مهره، جلد تیماج عنابی.
 ۱۳ گ، ۱۵ س، ۵ / ۱۰ × ۵ / ۱۶ سم.
 [اهدایی رهبری، ج ۳، ص ۱۹]
- ◀ ۲۲ / ۸۱ - شیراز، مجموعه‌های خطی علامه طباطبائی؛ ش ۱ / ۲۷۵ [۹۱۶۰]،
 [نسخه‌پژوهی ۳ / ۱۶۳]، ص ۱ الی ۵۰.
 اثنا عشریه‌های صلاة، صوم و حج را شامل است.
 محمد خلیفه بن دجلة بن عبدالنبی بن زیاد جزائری سمنانی، ۱۰۲۵ هـ. ق.

- ◀ ۸۲ / ۲۳ - شیراز، مجموعه‌های خطی علامه طباطبائی؛ ش ۲۸۷.
 نسخ، ابراهیم بن بصر بن حسن علوی راشدی، ۱۰۲۵ ه.ق، نسخه مصحح.
 ۱۵ × ۵ / ۱۹ سم.
 [نسخه پژوهی، ج ۲، ص ۱۰۹]
- ◀ ۸۴ / ۲۵ - قم، مرکز احیاء؛ ش ۱ / ۲۲۵۷.
 نسخ، شیخ محمد بن محمد بن عبد صیمری جزائری، ۱۰۲۶ ه.ق.
 ۵۰ ص.
 اصل نسخه در کتابخانه کاشف الغطاء در نجف اشرف است.
 [عکسی مرکز احیاء، ج ۶، ص ۳۰۳]
- ◀ ۸۵ / ۲۶ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۱، ص ۱۹، ش ۲۲۱۲.
 نسخ، ۱۰۲۷ ه.ق، مشهد مقدس.
 ◀ ۸۶ / ۲۷ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۱، ص ۲۰، ش ۱۹۹۵۵.
 نسخ، ۶ شوال ۱۰۲۷ ه.ق. با نسخه‌ای که به خط مؤلف بوده، توسط محمدتقی حسینی
 در ۲۸ رمضان ۱۰۳۰ در کوه بیستون مقابله و تصحیح گردیده است.
 اهدائی رهبری، خرداد ۱۳۷۳. کاغذ نخودی آهار مهره. جلد تیماج خرمایی.
 ۱۱ گ، ۱۶ س، ۲ / ۹ × ۲ / ۱۶ سم.
 [اهدائی رهبری، ج ۳، ص ۱۹]
- ◀ ۸۷ / ۲۸ - قم، مرکز احیاء؛ ش ۳ / ۲۳۹۶، ص ۶۸ ر الی ۸۰ ر.
 نسخ، شوال ۱۰۲۷ ه.ق. جلد تیماج کرمی ضربی.
 ۱۳ گ، ۱۶ س، ۱۲ × ۵ / ۱۹ سم.
 [محدث ارموی، ج ۱، ص ۲۷]
- ◀ ۸۸ / ۲۹ - قم، طبسی؛ ج ۱، ص ۱۰، ش ۳ / ۴۶۵.
 نسخ زیبای معرب، محمدباقر الحافظ بن حاجی محمد، اواخر دهه آخر ذی‌قعدة

- ۱۰۲۷ هـ.ق. تمام صفحات مجدول مذهب محرر، دارای حواشی با نشان «منه مد ظله».
جلد تیماج قهوه‌ای مجدول.
۲۳ گ، ۱۲ س، ۸ × ۱۴ سم.
◀ ۳۰ / ۸۹ - تهران، دانشگاه؛ ج ۱۷، ص ۲۰۶، ش ۵ / ۸۷۳۱، ص ۱۱۲ پ الی ۱۴۱ پ.
نسخ، نعمة الله بن فتح الله بنادکی یزدی، ۱۰۲۸ هـ.ق، یزد. دارای حواشی با نشان «منه دام ظله». کاغذ سپاهانی جلد تازه، قطع وزیری.
۳۰ گ، ۲۱ س (۱۰ × ۱۷ سم).
◀ ۳۱ / ۹۰ - یزد، سریزدی؛ ج ۱، ص ۱۹۵، ش ۴ / ۲۴۱، ص ۸۴ ر الی ۱۰۳ ر.
نسخ، نجم بن شمس‌الدین بن یعقوب بن فضل الله بن مطر بن محمد بن یحیی، دوشنبه اول جمادی‌الثانی ۱۰۲۹ هـ.ق. نسخه مصحح. جلد تیماج مشکی.
۲۰ گ، ۱۵ × ۲۰ سم.
◀ ۳۲ / ۹۱ - بشرویه، امیرالمؤمنین، ش ۶ / ۱۰۳، ص ۱۰۶ پ الی ۱۲۱ پ.
نسخ، حاجی محمد بن سلطان حسین بشروی، ۱۲ رمضان ۱۰۳۱، بلده تون. جلد تیماج مشکی ساده بدون مقوا.
۱۵ گ، ۱۲ س، ۱۲ × ۱۹ سم.
◀ ۳۳ / ۹۲ - تهران، ملی؛ ش ۶۹۳۴، ص ۷۸ پ الی ۹۵.
نسخ متوسط، محرم ۱۰۳۲ هـ.ق. کاغذ اصفهانی نخودی، جلد تیماج اناری یکلایی.
۷ گ، ۱۲ س (۵ / ۱۲ × ۶)، ۵ / ۱۳ × ۲۰ سم.
◀ ۳۴ / ۹۳ - مشهد، علی حیدر؛ ش ۵ / ۵۲۶، ص ۹۶ پ الی ۱۱۵ ر.
نسخ، ۱۰۳۳ هـ.ق.
۱۹ گ، ۱۰ × ۱۷ سم.
[مؤید، ج ۲، ص ۲۸]

◀ ۳۵ / ۹۴ - تهران، مجلس؛ ج ۳۱، ص ۶۴، ش ۶ / ۹۷۱۶، ص ۱۱۳ پ الی ۱۲۷ ر.
نسخ، محمد صادق بن محمدرضا تاجر اصفهانی، ۲۹ شوال ۱۰۳۶ ه.ق. جلد تیماج
زرد.

۱۴ گ، ۱۴ س، ۱۰ × ۵ / ۱۶ سم.

◀ ۳۶ / ۹۵ - مشهدی، رضوی؛ ج ۲۱، ص ۱۹، ش ۱۲۸۸۲.

جلال‌الدین محمد بن مراد مازندری، ۱۰۳۷ ه.ق.

◀ ۳۷ / ۹۶ - مشهد، الهیات؛ ج ۲، ص ۶۸۰، ش ۳ / ۱۵۴۰.

◀ ۳۸ / ۹۷ - قم، مرکز احیاء؛ ش ۵ / ۳۵۹۴، ص ۵۳ پ الی ۶۹ پ.

نسخ، جمشید بن اسماعیل، سه شنبه ۱۲ شوال ۱۰۴۳.

عناوین با مشکى نشانى دارد. نسخه تصحيح شده و داراى حواشى مؤلف است. جلد
مجموعه، مقوایى لبه‌دار عطف و حواشى تیماج قهوه‌ای. در صفحه آخر رساله، مهر بیضوى
«محمد بن على» مشهود است.

۱۶ گ، ۱۴ س، ۱۳ × ۵ / ۱۹ سم.

[محدث ارموى، ج ۱، ص ۲۷]

(تصاویر ۲۶ و ۲۷)

◀ ۳۹ / ۹۸ - تهران، ملك؛ ج ۵، ۴۱۷، ش ۴ / ۲۰۵۷ (۴ / ۴۸۶).

نسخ، ۱۰ محرم ۱۰۴۸ ه.ق. كاغذ ترمه، جلد ميشن آلبالويى لبه‌دار.

۱۲ و ۱۳ س (مجموعه)، ۷ × ۱۰ سم.

◀ ۴۰ / ۹۹ - تهران، ملی؛ ج ۱۱، ص ۶۳۷، ش ۳ / ۲۲۴۷، ص ۶۲ الی ۷۳.

نسخ، ۲۸ ربیع الثانی ۱۰۵۳ ه.ق. صفحه آخر افتادگی دارد. كاغذ فرنگى نخودى، جلد
تیماج مشکى.

۶ گ، ۱۰ تا ۱۱ س، ۵ / ۱۵ × ۲۰ سم.

◀ ۴۱ / ۱۰۰ - تهران، مجلس؛ ج ۳۱، ص ۵۴، ش ۲ / ۹۶۹۲، ص ۶۰ پ، ۷۸ پ.

نسخ، شکر الله تویسرکانی، ۱۵ جمادی الثانی ۱۰۵۸ ه.ق، خرم آباد. عناوین شنگرف، نام رساله و مؤلف در صفحه عنوان درج شده است. دارای حواشی «منه» و رکابه نویسی شده است. جلد تیماج سرخ.

۷۸ گ، ۱۲ س، ۱۰ × ۱۷ سم.

◀ ۱۰۱ / ۴۲ - نجف، حکیم؛ ش ۳ / ۲۵۱۰.

محمد یوسف بن عبدالوهاب العقیلی، ۱۰۵۸.

۱۰ گ، ۲۱ س، ۵ / ۱۱ × ۵ / ۲۳ سم.

◀ ۱۰۲ / ۴۳ - خوانسار، فاضل؛ ج ۱، ص ۱۰۶، ش ۵ / ۱۴۷.

نسخ، محمد بن عزیزالله الطباطبائی، دوشنبه ۴ ربیع الاول ۱۰۶۳. موافق با جمله «المقالات البهائیات» به امر استادش «الذی سمی جده المرتضی».

جلد تیماج مشکی ضربی ترنج و سرترنج دار.

۵ / ۱۱ × ۱۹ سم.

◀ ۱۰۳ / ۴۴ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۱ / ۶۴، ش ۱۸۴، نسخه شماره ۲ / ۳۳۳۴ - ۱۱۴ /

۱۷.

نستعلیق، محمدعلی مشهدی، یکشنبه ۴ ذی قعدة ۱۰۶۵ ه.ق، شاهجهان آباد. جلد طبله رو تیماج سرخ ضربی با ترنج و سرترنج طبله پشت تیماج مشکی.

۱۷ گ، ۱۲ س، ۱۱ × ۱۸ سم.

◀ ۱۰۴ / ۴۵ - تهران، مجلس؛ ج ۱۲، ص ۱۰۴، ش ۳ / ۴۴۰۲، ص ۵۵ پ الی ۷۰.

نستعلیق، ابن اسمعیل بن عبدالصمد بن اخ المصنف، سه شنبه ۴ ذی حجه ۱۰۷۳ ه.ق. کاغذ اصفهانی، جلد چرمی سرخ جدید.

۱۵ گ، ۱۳ × ۲۵ سم.

◀ ۱۰۵ / ۴۶ - تهران، مجلس؛ ج ۱۰، ص ۱۶۹۳، ش ۱ / ۳۷۱۸، ص ۱ الی ۳۵.

آغاز افتاده: «او ما بحکمه فان انکره الزوج قدم قول من یشهد له الحال او البینه».

نستعلیق، محمد صالح بن حسن قماری، ۱۰۷۵ ه.ق. دارای حواشی از مؤلف. در کنار رقم کاتب «بلغ بعون الله» و در ذیل آن دو بیت از حرفی دیده می‌شود. در پشت این برگ تعلیقه‌ای بر یکی از فقرات اثنی عشریه صلوتیه (شماره ۲ دفتر) به خط کاتب آن رساله نوشته شده است. کاغذ اصفهانی، جلد تیماج مشکی، قطع خشتی.

۱۷ گ، ۱۵ س، ۵ / ۱۳ × ۲۰ سم.

◀ ۱۰۶ / ۴۷ - قم، مرعشی؛ ج ۲۵، ص ۹۰، ش ۳ / ۹۷۳۹، ص ۴۵ پ الی ۵۲ پ.

نستعلیق، نظر علی بن صالح لاهیجی، ۱۰ ربیع‌الثانی ۱۰۷۵ ه.ق. جلد تیماج مشکی.

۸ گ، ۵ / ۱۲ × ۱۹ سم.

◀ ۱۰۷ / ۴۸ - مشهد، خوئی؛ ص ۹۱، ش ۲ / ۱۳۸، ص ۱۹ پ الی ۳۴ ر.

نسخ، محمد طالب بن محمد تقی هزارجریبی، ربیع‌الاول ۱۰۷۵.

عناوین شنگرف، جلد تیماج مشکی بدون مقوا.

۱۶ گ، ۱۷ س، ۱۰ × ۲۰ سم.

◀ ۱۰۸ / ۴۹ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۱ / ۶۵، ش ۱۸۹، نسخه شماره ۳ / ۸۵۰۳ - ۱۷۳ /

۵۷، ص ۸۳ الی ۹۷.

آغاز افتاده: «عن الشاذروان و یمسی... الموالات فی الطواف الواجب بین الاشواط

الاربعة الاول اما الثلاثة الاخيرة».

نسخ، محمد بن حاجی یار احمد طالقانی، سه‌شنبه ۱۱ ذیحجه ۱۰۸۲ ه.ق. در حاشیه

کتاب مکاتباتی به فارسی نگاشته شده است. بدون جلد.

۱۵ ص، ۱۳ س، ۹ × ۱۸ سم.

◀ ۱۰۹ / ۵۰ - نجف، حکیم؛ ش ۵ / ۸۰.

ابراهیم بن عبدالله بن عمران، ۱۰۸۴ ه.ق.

۱۲ گ، ۸ / ۱۴ × ۶ / ۲۰ سم.

◀ ۱۱۰ / ۵۱ - مشهد، نواب؛ ص ۱۵، ش ۶ / ۶، ص ۴۸ پ الی ۵۶.

- نستعلیق، محمد فاضل بن محمد مهدی مشهدی، ۱۰۸۷ ه.ق. دارای حواشی با نشان «عبد النبی عفی عنه» و «منه رحمه الله...»، نسخه مصحح. جلد مقوا عطف می‌شن مشکی.
- ۹ گ، ۱۶ س (۹ × ۱۵)، ۱۲ × ۱۹ سم.
- ◀ ۱۱۱ / ۵۲ - تهران، مجلس؛ ج ۱۰، ص ۷۳۵، ش ۵ / ۳۱۵۲، ص ۱۷۴ الی ۲۰۷.
- انجام: «سلام الله علیه و علی آبائه الطاهرین برحمتک یا ارحم الراحمین».
- در ادامه، کاتب این عبارت را افزوده است: «قد فرغت... محمد صادق المشهدی اللهم اغفره و لوالديه و احسن اليهما و کفر سیأتی یوم حشری فانی فی عذابک لست اصبر».
- نسخ، محمد صادق المشهدی بن محمد زمان القادری، ۱۰۸۸ ه.ق. کاغذ نباتی آهاردار، جلد تیماج مشکی یکنلا، قطع رقعی.
- ۳۳ ص، ۱۵ س، ۵ / ۱۲ × ۱۹ سم.
- ◀ ۱۱۲ / ۵۳ - تهران، مجلس؛ ج ۲۵، ص ۲۳۰، ش ۲ / ۷۲۲۹، ص ۲۹ پ الی ۴۴ ر.
- نستعلیق، محمد زمان شیرازی، ۱۲ ذیحجه ۱۰۹۷ ه.ق.
- ۱۶ گ.
- ◀ ۱۱۳ / ۵۴ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۱، ص ۱۶، ش ۲۳۰۱۸.
- نسخ، عبدالله بن محمد امین نوربخشی، ۱۰۹۷ ه.ق.
- ◀ ۱۱۴ / ۵۵ - تهران، دانشگاه؛ ج ۱۶، ص ۱۳۰، ش ۴ / ۵۸۸۴، ص ۶۰ پ الی ۶۸ ر.
- نسخ، فخرالدین محمود بن عبدالوکیل حسنی حسینی، ۱۰ محرم ۱۰۹۹ ه.ق. کاغذ سپاهانی، جلد تیماج سبز مقوایی.
- ۸ گ، ۱۶ س، ۹ × ۱۶ سم.
- ◀ قم، مسجد اعظم؛ ج ۱، ص ۲۲، ش ۲۸۴۲.
- نسخ، احتمالاً به خط مؤلف، سده ۱۱ ه.ق، نسخه مصحح مقابله شده، دارای حواشی از مؤلف، با نشان «منه مد ظله العالی» و «منه دام بقاه». تملک «بابا علی بن رجب علی» و مهر «عبدہ حسین بن صادق الموسوی ۱۲۶۱». بدون جلد.

۴۸ گ، ۷ س، ۱۰ × ۱۷ سم.

◀ ۵۶ / ۱۱۵ - تهران، ملی؛ ج ۱۷، ص ۴۰۶، ش ۱ / ۴۰۷۸، ص ۱ پ الی ۲۴.

نسخ، نیمه اول ق ۱۱. ۸ برگ در ابتدای رساله، مجدول با خطوط زر. نسخه مصحح و محشی با نشان «منه سلمه الله»، حاوی یادداشتی مبنی بر این که نسخه در زمان حیات مؤلف از روی نسخه‌ای که صورت اجازه مؤلف در آن بوده نگاشته شده و این یادداشت را افصح المتکلمین الرانکوی ثبت نموده است. در حاشیه برگ ۲۴، تاریخ ولادت فرزندان مالک نسخه به سال‌های ۱۲۴۹ و ۱۲۵۱ و ۱۲۵۵ ثبت شده است.

کاغذ اصفهانی نخودی، جلد تیماج تریاکی ضریبی.

۲۴ گ، ۱۱ س (۵ / ۵ × ۱۱ سم)، ۵ / ۱۰ × ۱۷ سم.

◀ ۵۷ / ۱۱۶ - تهران، ادبیات؛ ج ۲، ص ۴۱، ش ۴ / ۱۲۰، حکمت.

نسخ، احمد بن شیخ محمد بن شیخ ماجد نجفی، سده ۱۰ و ۱۱ ه.ق، با اجازه قرائت شیخ بهائی در سپاهان. جلد تیماج سرخ مقوایی، قطع ربعی.

◀ ۵۸ / ۱۱۷ - اصفهان، روضاتی؛ ش ۳۱.

این نسخه شامل طهارت و صلاة، صوم، زکات، خمس و حج است و اثنی عشریات پنج‌گانه شیخ بهائی را دربردارد.

نسخ، محمدحسین گلپایگانی، سده ۱۱، عناوین به سنگرف، دارای توضیحات در حاشیه و بین سطور.

۱۱ س، ۱۵ × ۲۲ سم.

◀ ۵۹ / ۱۱۸ - قم، استادی، رضا؛ ش نامعلوم / ۱.

نسخ، سده ۱۱ ه.ق [صد و شصت نسخه، ص ۵۷].

◀ ۶۰ / ۱۱۹ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۱، ص ۲۰، ش ۱۶۹۱۳.

نسخ، تقی‌الدین محمد بن محسن حسینی قمی، نیمه اول سده ۱۱ ه.ق.

۱۵ س، ۸ / ۱۲ × ۵ / ۱۹ سم.

◀ ۱۲۰ / ۶۱ - مشهد، رضوی؛ [اهدائی ج ۳، ص ۱۹] ش ۲۰۶۷۷.

آغاز: «بسمله وعلیک اعتمادی المقدمه فی علم الحساب وهی...».

انجام: «تمت الرساله فی الحساب بعون الله الملك الوهاب».

نسخ، سده ۱۱ هـ. ق، محشی با نشان «منه دام ظلّه». برگ آخر توسط مرحوم صفائی خوانساری کسرنویسی شده. این نسخه نزد مؤلف قرائت شده که دارای بلاغ‌های متعدد از ایشان می‌باشد. اهدائی رهبری به تاریخ خرداد ۱۳۷۳. کاغذ نخودی آهار مهره، جلد تیماج قهوه‌ای.

۱۷ گ، ۱۰ × ۱۶ سم.

◀ ۱۲۱ / ۶۲ - قم، مرعشی [عکسی]؛ ج ۳، ص ۴۱۳، ش ۱۳ / ۱۱۸۲، ص ۵۳ الی ۵۵.

نسخه اصل در فرهنگستان علوم آذربایجان - باکو به شماره (۸۲۰۱) M ۱۴۰ موجود است.

نسخ، سده ۱۱ هـ. ق، نسخه محشی.

۳ گ.

◀ ۱۲۲ / ۶۳ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۱ / ۶۵، ش ۱۸۵، نسخه شماره ۵ / ۵۵۰۳ - ۱۷۳ /

۲۷.

نسخ، سده ۱۱ هـ. ق. نسخه محشی با نشان «منه مد ظلّه العالی»، بدون جلد.

۳۰ گ، ۸ س، ۱۳ × ۲۰ سم.

◀ ۱۲۳ / ۶۴ - قم، مرکز احیاء، ش ۲ / ۴۳۷۱، ص ۴۲ پ الی ۶۸ ر.

نستعلیق، سده ۱۱ هـ. ق، نسخه مصحح محشی. پنج برگ آخر به خط محمد مؤمن بن

نقدی در ذی‌قعدة ۱۰۹۳ هـ. ق. بازنویسی شده است. جلد تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.

۲۶ گ، ۷ س، ۱۰ / ۵ × ۲۰ سم.

[محدث ارموی، ج ۱، ص ۲۸]

◀ ۱۲۴ / ۶۵ - قم، مرکز احیاء؛ ش ۸ / ۴۳۸۷، ص ۲۰۸ پ الی ۲۱۸ ر.

نسخ، سده ۱۱ ه.ق، مصحح. جلد تیماج مشکی بدون مقوا.

۱۰ گ، ۱۶ س، ۱۲ × ۱۸ سم.

[محدث ارموی، ج ۱، ص ۲۸]

◀ ۱۲۵ / ۶۶ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۱، ش ۲۱، ش ۲۰۶۷۲.

نسخ، سده ۱۱ ه.ق، محشی با نشان «منه دام ظلّه العالی» و بلاغ‌های متعدد از شیخ بهائی. برگ آخر توسط سید مصطفی حسینی خوانساری در محرم ۱۳۷۶ بازنویسی شده است. اهدایی رهبری است.

کاغذ نخودی، جلد تیماج قهوه‌ای.

۱۷ گ، ۱۲ س، ۱۰ × ۱۶ سم.

◀ ۱۲۶ / ۶۷ - قم، مرعشی؛ ج ۲۹، ص ۲۸۸، ش ۱۱ / ۱۱۵۵۷، ص ۱۲۶ پ الی ۱۳۸

پ.

نسخ خوش، سده ۱۱ ه.ق. نسخه مصحح و مقابله شده با عبارت «بلغ قبلاً». در پایان یک بیت شعر عربی که اعمال حج را به رمز بیان نموده، آمده است که منسوب به شیخ بهائی است. بیشتر حواشی و تعلیقات از مصنف با امضای «منه رحمه الله» می‌باشد. کاغذ سمرقندی آهار مهره، جلد تیماج آجری ضربی با ترنج.

۱۳ گ، ۱۴ س، ۵ / ۱۳ × ۲۰ سم.

◀ ۱۲۷ / ۶۸ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۱ / ۶۵، ش ۱۸۶، نسخه شماره ۴ / ۷۱۷۵ - ۳۶ / ۱۷۵.

نسخ، ربیع الثانی ۱۱۰۰ ه.ق. جای عناوین خالی مانده است. در آخر، فایده‌ای در تسمیه قم به قم به روایت صدوق علیه السلام موجود است. جلد تیماج قهوه‌ای مجدول دورو لولادار.

۱۲ گ، ۱۸ س، ۱۵ × ۲۱ سم.

◀ ۱۲۸ / ۶۹ - مشهد، الهیات؛ ج ۳، ص ۸۲۶، ش ۶ / ۲۲۶۷۳، ص ۸۰ الی ۸۹.

نسخ، رجب ۱۱۰۲ ه.ق. تصحیح و مقابله شده است به وسیله سلیمان‌شاه بن محمد امین. معلق به حواشی. کاغذ هندی، جلد تیماج سبز فرسوده.

- ۱۰ گ، ۹ - ۱۹ س (مجموعه).
- ◀ ۱۲۹ / ۷۰ - تهران، ملک؛ ج ۶، ص ۱۲۴، ش ۳ / ۲۸۲۵، ص ۱۲ پ الی ۲۳ پ. نسخ، میانه ذی حجه ۱۱۰۵ ه.ق. کاغذ ترمه، جلد رویه ابری فرنگی مقوایی.
- ۱۲ گ، ۱۷ س، ۱۲ × ۱۸ سم.
- ◀ ۱۳۰ / ۷۱ - مراغه، عمومی؛ ص ۱۶۸، ش ۴ / ۱۰. نسخ، تقتمش بن محمد، ۱۷ رمضان ۱۱۰۸ ه.ق. جلد تیماج قهوه‌ای مجدول.
- ۱۹ گ، ۱۴ × ۲۰ سم.
- ◀ ۱۳۱ / ۷۲ - شیراز، طباطبائی؛ ش ۱۶۱۸. نسخ، محمدهادی بن محمد رضا، دوشنبه ۱۷ جمادی‌الاول ۱۱۱۴ ه.ق. نسخه در انجام، افتادگی دارد. چند بیتی در وسط نسخه در تجوید از محمدرضا حافظ آمده است.
- ۵ / ۱۰ × ۱۶ سم.
- [نسخه پژوهی، ج ۲، ص ۱۰۹]
- ◀ ۱۳۲ / ۷۳ - مشهد، رضوی؛ ش ۲۹۷۱۲. نسخ تحریری، محمد ابراهیم بن اسماعیل اصفهانی، ۱۱۱۸ ه.ق. این نسخه به نسخه ش ۱۶۸۸۴ این فهرست ضمیمه است.
- کاغذ نخودی، جلد تیماج.
- ◀ ۱۳۳ / ۷۴ - تهران، ملک؛ ج ۵، ص ۴۳۲، ش ۷ / ۲۱۴۶ (۷ / ۵۰۸)، ص ۶۵ پ الی ۷۳. نسخ، پنج‌شنبه ۱۵ شعبان ۱۱۱۸ ه.ق. در برگ ۷۴ ر تا ۷۵ ر پندی است از علامه حلی به پسرش در پایان قواعد الاحکام و بندی از شرح مفتاح و مطالع. کاغذ ترمه، جلد میشن آبی.
- ۸ گ، ۱۸ س، ۱۲ × ۲۲ سم.
- ◀ ۱۳۴ / ۷۵ - قم، مسجد اعظم؛ ج ۱، ص ۳۴، ش ۶ / ۶۵۲.

نسخ، محمد رفیع بن ملا صفات الله نائینی، چهارشنبه ۶ ذیحجه ۱۱۲۴ ه.ق. محشی با نشان «منه».

جلد تیماج زرشکی مجدول بدون مقوا.

۱۰ گ، ۱۷ س، ۱۲ × ۱۹ سم.

◀ ۱۳۵ / ۷۶ - خوی، نمازی؛ ش ۲ / ۸۴۹.

نسخ، ۱۱۴۱ ه.ق.

۱۱ س، ۹ × ۱۶ سم.

[میراث اسلامی، دفتر نهم، ص ۱۰۴]

◀ ۱۳۵ / ۷۶ - قم، مرعشی؛ ش ۹ / ۱۲۵۵۱، ص ۱۵۳ پ الی ۱۵۷ پ.

نسخ، اوایل سده ۱۲ (به قرینه رساله‌های قبلی در مجموعه). کاغذ فرنگی.

۵ گ، ۲۳ س، ۱۳ × ۲۰ سم.

◀ ۱۳۶ / ۷۷ - تهران، مجلس؛ ج ۵۰، ص ۱۶۳، ش ۲۸ / ۱۸۳۹۶، ص ۲۰۹ الی ۲۲۳.

نسخ تحریری، لطف الله بن محمد بن عبدالمهدی بن لطف الله، ۱۱۵۲ ه.ق.

تصحیح شده، جلد گالینگور طلایی رنگ و عطف تیماج قرمز.

سطور مختلف، ۵ / ۱۲ × ۵ / ۲۱ سم. [ش ثبت: ۲۰۹۵۶۱]

◀ ۱۳۷ / ۷۸ - تهران، ملی؛ ج ۹، ص ۴۵۶، ش ۶ / ۱۴۳۳.

سده ۱۲ ه.ق، کاغذ ترمه، جلد تیماج عنابی یک لا.

۲۱ ص، ۲۰ س (۱۱ × ۱۸)، ۵ × ۱۱ سم.

◀ ۱۳۸ / ۷۹ - تهران، ملک؛ ج ۵، ص ۴۲۰، ش ۴ / ۲۰۷۴ (۴ / ۴۹۲).

البته مشتمل بر سه رساله دیگر (زکات و طهارت و صلوات) نیز هست.

نسخ، سده ۱۲ ه.ق، جدول شنگرف و لاجورد. کاغذ ترمه، جلد میشن سرخ.

۷ و ۱۴ س (مجموعه)، ۹ × ۱۵ سم.

◀ ۱۳۹ / ۸۰ - قم، مرکز احیاء؛ ش ۷ / ۳۸۳۷، ص ۲۰۸ ر الی ۲۱۳ ر.

نسخ، محمد جعفر، مشهور به ملا آقا کوچک بن مشهدی عبدالجبار ترك خوئی، ۱۲۵۱ ه.ق. نوشته شده جهت آقا میرزا علی محمد، تصحیح شده، دارای حواشی. در دو برگ آخر خطبه‌ای در صلوات بر ائمه علیهم‌السلام و رموزی برای برخی رجال و کتب شیعه آمده است.

۵ گ، ۲۳ س، ۱۵ × ۲۱ سم.

[محدث ارموی، ج ۱، ص ۲۷]

◀ ۱۴۰ / ۸۱ - قم، مرکز مطالعات؛ ج ۱، ص ۴۶۵، ش ۲ / ۵۳۸، ص ۳۷ پ الی ۵۶ ر. نسخ زیبا، محمدحسین بن سلطان حسن الحسنی، شنبه شوال ۱۲۸۴ ه.ق. جلد تیماج مشکی.

۲۰ گ، ۱۵ × ۲۱ سم.

◀ ۱۴۱ / ۸۲ - قم، گلیپایگانی، مجلد ۱ / ۶۵، ش ۱۸۸، نسخه شماره ۵ / ۸۲۰۵ - ۵۵ / ۵۶، ص ۴۳ الی ۵۱.

نستعلیق، موسی بن ابوطالب لاریجانی، ۱۲۹۹ ه.ق، بدون جلد.

۸ گ، سطور مختلف، ۱۷ × ۲۱ سم.

◀ ۱۴۲ / ۸۳ - همدان، دانشگاه بوعلی، ص ۹۱، ش ۱ / ۱۸۲، ص ۱ پ الی ۴ پ.

انجام افتاده: «التاسع كونها مما يطلق على كل منهما اسم الحصاة فلا تجزى...».

نسخ، ق ۱۳. عناوین و جداول شنگرف صفحه‌ها مجدول به مشکی و زر و لاجورد، جلد گالینگور قهوه‌ای.

۳ گ، ۱۷ س، ۱۳ / ۵ × ۲۲ / ۵.

◀ ۱۴۳ / ۸۴ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۱ / ۶۵، ش ۱۸۷، نسخه شماره ۵ / ۶۷۱۴ - ۸۴ / ۳۴.

اوایل ربیع‌الاول ۱۳۰۱ ه.ق، عناوین و نشانی‌ها شنگرف، جلد تیماج مشکی.

۶ گ، ۲۰ س، ۱۳ × ۲۰ سم.

در نسخه‌های گلیپایگانی با عنوان «الاثنا عشریات فی الحج» معرفی گردیده است.

- ◀ ۱۴۴ / ۸۵ - نجف، حکیم؛ ج ۱، ش ۳ / ۱۴، ص ۱۱.
محمد قاسم بن رضا علی طالقانی، ۱۳۰۷ هـ.ق.
۱۸ گ، ۱۲ س، ۳ / ۱۰ × ۳ / ۱۹ سم.
◀ ۱۴۵ / ۸۶ - قم، مرکز احیاء؛ ش ۳ / ۳۲۹۰، ص ۳۰ پ الی ۴۰ پ.
نستعلیق، شیر جعفر طالقانی، غره ربیع الثانی ۱۳۰۸ هـ.ق.
عناوین شنگرف، تصحیح شده، دارای حواشی مؤلف می‌باشد. جلد مقوایی عطف
تیماج قهوه‌ای.
۱۰ گ، ۱۶ س، ۱۱ × ۵ / ۱۷ سم.
[محدث ارموی، ج ۱ ص ۲۷]
(تصاویر ۲۸ و ۲۹)
- ◀ ۱۴۶ / ۸۷ - قم، مسجد اعظم؛ ج ۱، ص ۳۵، ش ۱ / ۳۰۹۳.
نسخ، ۱۳۱۳ هـ.ق، جلد تیماج زرشکی مجدول.
۳۹ گ، ۹ س، ۴ × ۸ سم.
◀ ۱۴۷ / ۸۸ - بنارس هند، جامعه جوادیه؛ ص ۱۲۵، ش ۵ / ۱۴۲، ۵۸ ر الی ۶۹ ر.
نستعلیق، محمد هارون زنگی پوری، جمعه ۱۶ ذی‌قعدة ۱۳۲۶.
عناوین به مشکی درشت، تصحیح شده، جلد مقوایی، عطف و گوشه‌ها پارچه‌ای قرمز.
در برگ‌های پایانی قصائدی از سید محمد مهدی مصطفی‌آبادی افزوده شده است.
سطور (مجموعه) مختلف، ۱۰ × ۱۷ سم.
◀ ۱۴۸ / ۸۹ - نجف، حکیم؛ ش ۱۳ / .
محمد بن طاهر سماوی، ۱۳۶۲.
۷ گ، ۲۴ س، ۱۲ × ۵ / ۱۹ سم.
◀ ۱۴۹ / ۹۰ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۱، ص ۱۵، ش ۱۰۰۴۵.
نسخ، بی‌کا و بی‌تا.

- ◀ ۱۵۰ / ۹۱ - مشهد، الهیات؛ ج ۲، ص ۶۸۱، ش ۳ / ۲۲۴۷۸.
نستعلیق، کاغذ اصفهانی، جلد تیماج مشکی لایه‌ای.
۱۴ س، ۱۲ × ۱۹ سم.
- ◀ ۱۵۱ / ۹۲ - مشهد، مدیر شانه‌چی؛ ش ۱.
بی‌کا و بی‌تا.
[نشریه کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، ج ۵، ص ۵۹۰]
- ◀ ۱۵۲ / ۹۳ - مشهد، امام هادی، ص ۳۵، ش ۱۲ / ۴۱.
بی‌کا و بی‌تا. دارای حاشیه‌نویسی.
۱۰ گ، ۱۲ / ۵ × ۱۸ سم.
- ◀ ۱۵۳ / ۹۴ - تهران، سپهسالار، ج ۳، ص ۴۶، ش ۵ / ۷۵۳۹، ص ۱۰۷ پ الی ۱۲۱ پ.
بی‌کا، بی‌تا، کاغذ سپاهانی سفید، جلد مقوایی.
۱۵ گ، ۱۴ س، ۱۲ / ۵ × ۱۸ سم.
- ◀ ۱۵۴ / ۹۵ - تهران، مجلس؛ ج ۲ / ۲۳، ص ۶۹۴، ش ۸ / ۱۱۹۴ - طباطبائی، گ ۹۱
الف الی ۹۶ الف.
بی‌کا، بی‌تا. در پایان رساله، فصلی است در آداب زیارت ائمه علیهم‌السلام که ۱۲ بند است.
۵ ص.
- ◀ ۱۵۵ / ۹۶ - تهران، مجلس؛ ج ۳۰، ص ۲۴۰، ش ۳ / ۹۵۵۹۰، ص ۲۳ پ الی ۳۷ ر.
نسخ، بی‌کا و بی‌تا. جلد تیماج سرخ.
۱۴ گ، ۱۱ س، ۱۴ / ۵ × ۱۹ سم.
- ◀ ۱۵۶ / ۹۷ - تهران، مجلس [سنا] ج ۱، ص ۲۵۰؛ ش ۴ / ۴۱۷، ص ۱۹۹ الی ۲۴۱.
محمدحسین بن محمد علی. کاغذ سفید، جلد تیماج سرخ مقوایی با لولا.
۴۳ پ، ۱۳ × ۲۰ سم.
- ◀ ۱۵۷ / ۹۸ - تهران، دانشگاه؛ ج ۱۶، ص ۶۷۰، ش ۷ / ۷۶۸۴.

- نسخ، کاغذ سپاهانی، جلد تیماج مشکی مقوایی، قطع ربعی.
 ۱۹ س (۵ / ۷ × ۱۴)، ۱۳ × ۲۰ سم.
- ◀ ۱۵۸ / ۹۹ - تهران، دانشگاه؛ ج ۱۲، ص ۲۹۹۳، ش ۵ / ۴۰۰۵، ص ۳۷ پ الی ۴۴ ر.
 نسخ، میرمحمد بن میر سید حسینی علم جناحی. نسخه محشی، کاغذ سپاهانی، جلد تیماج قهوه‌ای مقوایی.
- ۷ گ، ۱۹ س (۱۷ × ۱۹)، ۱۹ × ۲۵ سم.
- ◀ ۱۵۹ / ۱۰۰ - تهران، حقوق؛ ص ۲۳۰، ش ۳ / ۲۱۷ - ج، ص ۳۴ ر الی ۴۴ ر.
 ۱۲ گ.
- ◀ ۱۶۰ / ۱۰۱ - تهران، ادبیات؛ ج ۳، ص ۳۹، ش ۴ / ۲۴۳.
 نسخ، ملک محمد بن حاجی الله ویردی قاینی.
- ◀ ۱۶۱ / ۱۰۲ - تهران، ادبیات؛ ج ۳، ص ۳۹، ش ۷ / ۲۴۵.
 نسخ، محمد طالب بن حاجی حیدر اصفهانی.
- ◀ ۱۶۲ / ۱۰۳ - تهران، نوربخش؛ ج ۲، ص ۲۳۶، ش ۴ / ۵۹۰، ص ۱۴۲ الی ۱۷۳.
 انجام: «سلام الله علیهم اجمعین... الطاهرین».
- نسخ. در کنار صفحه ۱۷۳ صورت اجازه نقی‌الدین صوفی به حاجی محمد معلم سمنانی نوشته شده است. کاغذ ایرانی، جلد تیماج قرمز مقوایی.
- ۱۶ گ، ۵ / ۱۳ × ۲۰ سم.
- ◀ ۱۶۳ / ۱۰۴ - تهران، مدرسه معمارباشی؛ ص ۱۰۶، ش ۷ / ۸۹، ص ۱۴۹ پ الی ۱۶۴ پ.
- عناوین و نشانی‌ها شنگرف. پیش از رساله، تملك اسماعیل بن علی بحرانی که کتاب از طریق ارث به او رسیده، دیده می‌شود. بعد از رساله نیز دو مهر ناخوانا آمده است.
- جلد تیماج قهوه‌ای با روکش پارچه‌ای قرمز.
- سطور (مجموعه) مختلف (۱۰ - ۱۵ س).
- (تصاویر ۳۰ و ۳۱)

- ◀ ۱۶۴ / ۱۰۵ - قم، مرعشی؛ ج ۲۱، ص ۲۵۰، ش ۵ / ۸۲۸۸، ص ۹۲ پ الی ۱۰۴ پ. نسخ، هاشم بن حسین بن عبدالرؤف حسینی موسوی. جلد تیماج قهوه‌ای. ۱۳ گ، ۱۵ × ۲۱ سم.
- ◀ ۱۶۵ / ۱۰۶ - قم، مسجد اعظم؛ ج ۱، ص ۳۵، ش ۷ / ۳۷۰۶. انجام افتاده: «ففي الدفعة تصح واحدة لا غير [السابع] كونها حرمية [..] كونها ابكار [..] كونها مما يطلق على كل منها اسم الحصاة». نسخ، جلد تیماج مشکى بدون مقوا. ۱۴ گ، ۱۰ س، ۱۵ × ۲۱ سم.
- ◀ ۱۶۶ / ۱۰۷ - قم، طبسی [خطی]؛ ج ۱، ص ۱۰، ش ۴ / ۳۱۵. نسخ، جلد تیماج قهوه‌ای با ترنج و لولادار. ۱۵ گ، ۱۴ س، ۱۳ × ۱۹ سم.
- ◀ ۱۶۷ / ۱۰۸ - قم، معصومیه؛ ج ۱، ص ۱۱۰، ش ۴ / ۸۹، ص ۱۶۷ پ الی ۱۸۲ ر. نسخ، جلد تیماج مشکى. ۱۵ گ، ۱۲ / ۵ × ۱۹ سم.
- ◀ ۱۶۸ / ۱۰۹ - قم، مرکز مطالعات؛ ج ۱، ص ۵۵۴، ش ۳ / ۶۴۷، ص ۴۶ پ الی ۵۶ ر. نسخ، جلد گالینگور قهوه‌ای. ۱۱ گ، ۱۲ س، ۱۵ × ۲۲ سم.
- ◀ ۱۶۹ / ۱۱۰ - یزد، وزیری؛ ج ۵، ص ۱۶۰۴، ش ۲ / ۳۲۹۳، از ص ۲۴ الی ۵۰. انجام افتاده: «... ثانياً من جانب الحجرة القبلى مستقبلاً». نسخ، محمدعلی حسینی. کاغذ اصفهانی آهار مهره، جلد مقوایی با روکش کاغذ ابری، عطف تیماج عنابی. ۲۶ گ، ۸ س (۶ × ۹)، ۱۲ × ۵ / ۱۶ سم.

- ◀ ۱۷۰ / ۱۱۱ - یزد، وزیری؛ ج ۵، ص ۱۶۸۶، ش ۵ / ۳۵۳۲، ص ۳۰ الی ۳۷.
انجام افتاده: «... بحقه و حق القرآن...».
نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.
تمام صفحات و بین سطور دارای جدول شنگرف. کاغذ اصفهانی، جلد مقوایی با تیماج مشکی.
- ۸ گ، ۱۴ س، ۲۲ × ۳۴ سم.
- ◀ ۱۷۱ / ۱۱۲ - خوانسار، فاضل؛ ج ۱، ص ۲۵۴، ش ۱۶ / ۲۶۹، ص ۱۶۹ الی ۱۸۰.
نسخ تحریری با نشانه‌هایی از ثلث، محمدطاهر حسینی، ۱۰۹۵ هـ.ق.
به صورت نسخه بیاض نوشته شده است. جلد تیماج قرمز مجدول، عطف تیماج قرمز.
۱۱ گ، ۵ / ۱۲ × ۲۵ سم.
- (تصاویر ۳۲ و ۳۳ و ۳۴)
- ◀ ۱۷۲ / ۱۱۳ - قم، مرکز احیاء؛ ج ۲ (عکسی)، ص ۲۱۰، ش ۶ / ۶۱۰، از ص ۱۶۹ الی ۱۸۰.
نسخ، محمدطاهر حسینی، ۱۰۹۵ هـ.ق.
پس از انجامه، عباراتی در منقبت مؤلف به صورت راسته چلیپا نگاشته و با القاب بسیار از او نام برده است و او را «حسن بن عبدالصمد حارثی عاملی» معرفی کرده است.
۵ / ۱۲ × ۲۵ سم.
- ◀ ۱۷۳ / ۱۱۴ - کرمانشاه، جلیلی؛ ص ۱۲۴، ش ۸ / ۲۹۲، از ص ۹۱ الی ۱۰۲.
۱۱ ص.
- ◀ ۱۷۴ / ۱۱۵ - شیراز، ملی؛ ج ۱، ص ۹، ش ۶ / ۵.
انجام افتاده: «... الثامن إمراره بعد الذبح...».
نسخه محشّی است.
- ۱۴ گ، ۱۴ س، ۵ × ۱۰ سم.
- ◀ ۱۷۵ / ۱۱۶ - نجف، حکیم؛ ش ۲ / ۷۲۴.

۶ گ، ۲۳ س، ۱۲ × ۱۹ سم.

◀ ۱۷۶ / ۱۱۷ - تهران، مجلس، ج ۳۰، ص ۲۴۰، ش ۳ / ۹۵۹۰، از ص ۲۳ پ الی ۳۷

ر.

نسخ، ۲۷۵ رجب ۱۰۳۵ ه.ق. عناوین و نشانی‌ها شنگرف، تصحیح شده و حواشی با نشانی «منه مد ظله». رکابه‌نویسی شده و به نسخه رطوبت رسیده است.

جلد مجموعه تیماج سرخ.

۱۱ س، ۵ / ۱۴ × ۱۹ / ۵ سم. [ش ثبت: ۸۶۰۹۹]

◀ ۱۷۷ / ۱۱۸ - قم، مرکز احیاء؛ ج ۱، ص ۲۵۸، ش ۵ / ۲۳۰، از ش ۹۳ پ الی ۱۰۷

پ.

نسخ، هاشم بن احمد بن عصام‌الدین الاتکانی (از شاگردان مؤلف)، ۱۰۳۰ ه.ق. در انتهای رساله اول (مجموعه)، انهایی از شیخ بهائی برای ناسخ، به تاریخ نیمه دوم ربیع‌الاول ۱۰۳۰ و در پایان رساله دوم (مجموعه) به تاریخ رجب ۱۰۳۰ دیده می‌شود. حواشی مؤلف و بلاغ‌هایی به خط وی نیز در بعضی صفحات (مجموعه) مشهود است. نسخه اصل در کتابخانه آستان قدس رضوی - مشهد به شماره ۵۹۹۵ موجود است.

أجوبة مسائل ابن شدقم (فقه - عربی)

از: سید محمد بن علی بن حسین بن ابی‌حسن عاملی موسوی، صاحب مدارك (۱۰۰۹ ه.ق.).

پرسش‌هایی است بیشتر فقهی و بعضی از آن‌ها اعتقادی یا در موضوعات دینی دیگر، که سید زین‌الدین بن علی بن حسن بن شدقم حسینی مدنی (زنده به سال ۱۰۳۴ ه.ق.) به سال‌های ۱۰۰۱ الی ۱۰۰۹ ه.ق. تقدیم داشته و عاملی از آن‌ها به روشی فتوائی و مختصر پاسخ گفته است.

این سؤال و جواب‌ها در ۹ باب تنظیم گشته و هر کدام شامل چند سؤال است که یکجا پرسیده شده و توسط ابن شدقم در سال ۱۰۱۱ ه. ق. گردآوری شده است.

آقای واثقی در کتاب خود در بخش المدنیات، ج ۱، ص ۶۸، ۸۴، ۸۶ و ۱۳۹ بدین رسائل به طور مستوفاً پرداخته است که در این جا آن بخش که مربوط به حج و مسائل مربوط بدان می‌شود را با ذکر باب مربوطه و شماره سؤال و بعضاً سالی که در آن تاریخ سؤال شده است، به تفصیل از جهت تعداد سؤالات و به اجمال در باب متن سؤالات آورده‌ایم:

۱ - [الخامسة، الجواب:] «یتجاوزہ إلا محرماً عدا ما استثنی، و إطلاق کلامهم يقتضی عدم الفرق فی ذلك بین من كان عازماً علی الإقامة القاطعة للسفر فی أثناء الطريق و غیره، لکن... الآن متوجه إلى مكة فالظاهر عدم وجوب الإحرام علیه عند مروره علی الميقات... و یحتمل الاكتفاء بالإحرام من أدنى الحلّ و هو الذی یقتضیه التمسک بمقتضى الأصل، و المسألة قوية الإشکال، و لا ریب أنّ العود مع الإمكان إلى ذلك الميقات أو غیره طریق الاحتیاط».

۲ - السادسة: «ما حقيقة الصفا و المروة اللّذین یجب السعی بینهما، و قد ذکر الشهيد الثانی أن الأفضل الصعود إلى الدرجة الرابعة حتی ينظر إلى البيت (مسالك الأفهام ۲: ۳۵۶، الروضة البهیة ۱: ۵۱۲)، مع أن البيت یری من نفس الأرض».

[الجواب:] «المراد بالصفا و المروة ما هو المتعارف منهما، و قد أجمع الأصحاب و دلّت الأخبار علی أن الصعود علیهما غیر واجب، و ما تضمن الأمر بذلك محمول علی الاستحباب کصحیحة معاویة بن عمار... و أما ما ذکره الشارح قدس سرّه فغیر واضح. و ذکر الشهيد فی الدروس أن الاحتیاط الترقی إلى الدرج و تکفی الرابعة. و لا ریب أن الاحتیاط یقتضی ما ذکره، لکنّ تخصیص الرابعة لم نقف علی مأخذ».

(در نسخه مرعشی ش ۶۶۶۲، تاریخ فراغت از سؤال، سنه ۱۰۱۱ ه. ق. ضبط شده، بنابر آنچه در ص ۱۴۶ آمده. در خاتمه سؤال و جواب‌ها، به اسم مجیب اشاره شده است؛ همان‌طور که از خلال رساله نیز به دست می‌آید. در این نسخه، سؤال پنجم که از باب دوم

است و نیز اندکی از پاسخ آن افتادگی دارد که به همان شکل در این جا منعکس گردیده است).

الباب الثالث: فی المسائل الصادرة سؤالاً و جواباً سنة إحدى بعد ألف و هی ثمان عشرة

(عین همین سؤالات را صاحب معالم نیز پاسخ داده است که در المدنیات ص ۳۱۰ - ۳۲۷ درج شده است).

«السادسة: ذکرتم أيضاً فی المدارك أن المستفاد من الرواية عدم تکرر الفدية بتکرر التظليل فی النسك الواحد للعدر، فما المراد بالعدر المقتضى لعدم التکرر، أهو العذر المستمر من عقد الإحرام إلى الإحلال علی وجه لا يتخلل ذلك الزمان كله... يشترط استمراره إلى الإحلال و بدون الاستمرار يجب النزاع كلما ارتفع و اللبس كلما حصل و يرجع فی كيفية الكفارة إلى الخلاف المعهود أم لا يشترط».

[الجواب:] «الظاهر عدم تکرر الفدية بتکرر التظليل فی النسك الواحد سواء استمر العذر المجوز للتظليل أم تجدد بعد زواله، بل ذکر جدی قدس سره فی شرح الشرائع أنه لم يقف علی قول بتکرر الكفارة التظليل كما هو فی اللبس و لا يكفي فی الخروج عن التظليل إخراج الرأس خاصة من الظل مع التظليل علی باقی البدن، و قول الشارح قدس سره بتحقيق التظليل... مع اختلاف صنف الملبوس كان قویاً و طریق الاحتياط واضح».

«الثامنة: اتفقت العبارات علی اشتراط استقبال المطلوب فی الطواف و السعی، و ظاهرها أنه لا یختل الشرط إلا مع الاستدبار بکله، لقولهم بعد [ه]: فلو مشى القهقري بطل. ورأينا حویشية علی منسك غير معلومی المصنف يتضمن أن الالتفات فیهما أيضاً حرام، و رتب علیه أحكاماً مع العمد و أخرى مع السهو، فحكم ذلك مضطراً إلى بیانه».

[الجواب:] «لا ريب فی عدم منافاة الالتفات بالوجه لاستقبال المطلوب بوجهه، بل الظاهر أنه لا خلاف فی ذلك و إنما یخل به... و أما الالتفات بالوجه فليس فیما وصل إلینا من الأدلة النقلية ما يدل علی تحریمه بوجهه، بل يمكن القول بعدم کراهته إن لم یکن منافياً للخشوع المطلوب فی العبادة. و أما الحاشية التي أشرتم إليها فلم نعرف مؤلفها و لا قائلاً بمضمونها».

الباب الرابع: فى المسائل الصادرة سؤالاً و جواباً سنة اثنتين بعد الألف.

المقام التاسع: فى مسائل متفرقة:

«الأولى: قد أطلتكم فى المدارك كون من لم يرد النسك أى غير قاصد دخول مكة لم يجب عليه الإحرام بمروره على الميقات إجماعاً... ففى المندوب يحرم من موضع القصد سواء كان قاصداً للحج ندباً أم قاصداً مكة خاصة، و على التقيد فهل الحكم مختص بالحج الإسلامى أو شامل للواجب مطلقاً».

[الجواب:] «إطلاق النص و كلام الأصحاب يقتضى شمول الحكم الواجب و المندوب مطلقاً».

«الثانية: ما حكم اصطياد البيض بين حرّتى المدينة بناءً على تحريم اصطياد الصيد بينهما و بتقدير التحريم فلو اصطياد البيض من الحل... و القائل بعموم تحريم الصيد فى الإحرام محلاً و محرماً كما يظهر ميلكم إليه فى المدارك، هل يقول به كذلك بالنسبة إلى المحلّ فى الحرمين أم لا».

[الجواب:] «الفرخ و البيض تابع للصيد فى الحلّ و الحرمة، و لا يعتبر فى جواز أكل ما أخذ من البيض من الحلّ فى الحرم كسره فى خارجه، بل يجوز كسره فى داخل الحرم؛ بخلاف الصيد حيث يعتبر ذبحه فى خارجه، و إذا أخذت المساواة الواقعة فى العبارة المتقدمة التى أشرتكم إليها على العموم أفادت الحكمين».

الباب السادس: فى المسائل الصادرة سؤالاً سنة أربع بعد الألف و جواباً سنة خمس بعد الألف:

«الرابعة: هل يجب فى دم الفداء الواجب فى الكفارات الإحرام بأنواعها اتصافه بصفات مخصوصة من السنّ و السلامة من العيوب وغيرهما كما فى الهدى أم لا، بل يجوز مسمّى الدم؟»
[الجواب:] «إطلاق النص و كلام الأصحاب يقتضى أجزاء المسمّى و الأولى مراعاة ما يعتبر فى الهدى».

◀ ١٧٨ / - قم، مرعشى؛ ش ٦٦٦٢.

تاريخ كتابت: ١٠١٦ هـ.ق.

أجوبة مسائل ابن شدقم (فقه - عربی)

از: محمد بن علی بن حسین بن ابی حسن عاملی موسوی، صاحب مدارک (۱۰۰۹ هـ.ق).

پاسخ و پرسشی است مختصر بر مسائلی که سید محمد بن شدقم حسینی مدنی در مکه به عاملی تقدیم داشته است. در این رساله تاریخ شنبه ۲۳ ربیع الاول ۱۰۱۵ دیده می شود.

[این رساله در کتاب «المدنیات» آقای واثقی، ج ۱، ص ۳۵ منعکس شده است و مسئله دهم و یازدهم آن که مرتبط با بحث حج است، در این مجال گزارش می شود].

۱ - «المسألة العاشرة: ما يقول مولانا و سيدنا - دامت لياليه - في ظلال أخشاب المراكب المشتملة عليها علواً و يميناً و شمالاً و خلفاً و قدماً، كالمحفّة و المحارة و الشقدف و ما أشبه ذلك، هل يكون ظلالاً ممنوعاً منه في الإحرام، لكن العرف يأبى تسميته ظلالاً... أو الفداء وحده و لمّ؟ لأنه غير متعمّد. هذا، ولو حصل له التضحّي لفعل، لكن مواضع السفينة ربما حصرت بالشبر كما لا يخفى».

«الجواب: المرجع في صدق اسم التظليل إلى العرف، و هو يأبى تسمية مثل ذلك تظليلاً كما ذكرتم. و أما راكب السفينة فيجوز له الجلوس تحت الظلّ مع الضرورة قطعاً و يلزمه الفداء كغيره».

۲ - «المسألة الحادية عشرة: ما يقول سيدنا - خلّد سعه - لو ظلّ المحرم جوانب مركبه إما المحفّة أو الشقدف أو غيرهما و أبرز رأسه، لا بمعنى أن جهة فوق أيضاً مظلمة و إنما أبرز رأسه من المركب إبرازاً لا غير، بل بمعنى أن ما علا رأسه مكشوف ليس عليه غطاء أصلاً، فهل يكون جائزاً مثل ذلك؟ فإن هذه الشبهة وقعت لنا في هذا العام، والله المستعان».

«الجواب: لم أقف على نصّ و لا فتوى يقتضي المنع من ذلك. نعم ورد في بعض

الأخبار الصحيحة النهى عن استتار المحرم من الشمس، فإن تحقق بذلك الاستتار أمكن القول بالمنع منه لذلك، وإن كان الظاهر حمله على ما هو المتعارف منه و هو ما إذا كان الساتر فوق الرأس، و طريق الاحتياط واضح».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۷۹ / ۱ - قم، مرعشی؛ ش ۶۶۶۲. مجموعه علی بن شدقم ص ۱ - ۱۰.

◀ ۱۸۰ / ۲ - تهران، ملی؛ ش ۱۶۰۶۰.

از آغاز و انجام، بعضی مسائل افتاده است و کاتب و تاریخ کتابت نامعلوم است.

◀ ۱۸۱ / ۳ - مشهد، نواب؛ ش ۱۵۸ (فهرست دکتر محمود فاضل ص ۱۴۵). رساله

دوم و پایانی مجموعه است.

به نظر آقای واثقی، این نسخه از روی نسخه کتابخانه ملی نگاشته شده؛ جز این که کاتب سؤال اول را ننوشت و از جواب سؤال اول شروع کرده است و در فهرست نواب نیز به نام سائل و مجیب اشاره‌ای نشده است و به قرینه رساله اول مجموعه که در ۱۳۱۸ کتابت شده، این رساله نیز از مکتوبات اوایل سده ۱۴ ه. ق می باشد.

أجوبة مسائل ابن طراد (فقه - عربی)

از: شهید دوم زین الدین بن علی عاملی (۹۶۶ ه. ق).

پاسخ‌های فتوایی مختصری است بر پرسش‌های فقهی سید محمد بن علی بن طراد حسینی مدنی که سؤال دوم آن مرتبط با بحث ما می باشد که در این جا بدان اشاره شده است.

نیز آقای واثقی در بخش «المدنیات»، ج ۲، ص ۷۵۰ از مجموعه «ذخائر الحرمین الشریفین» بدین رساله پرداخته است.

[۲] «ما قوله - دام ظله - فی لبس المخیط فی الحج مع الضرورة إذا كان أثواباً، هل

یلبس دفعة لثلا يتعدد الفداء، أو لو لبس الثياب دفعات لم يلزم إلا فداء واحد؟ و هل فرق فی تعدد مجالس أو مجلس، و هل فی قلع الثياب و لبسها حرجٌ إذا لم يقلع المباشر للجلد و كذلك الرأس؟ و هل يكون الفداء ما استغنى بالرعى و أكبر منه أو مما بالغد؟ أفئنا مأجوراً؟.

[الجواب:] «الأقوى أنه إن لبس المتعدد دفعة واحدة بأن جمع من الثياب جملة و وضعها على بدنه لم تتعدد الكفارة و إن اختلفت أصنافها و إن لبسها مترتبة تعددت و إن اتحد المجلس و الوقت ولا فرق فی القلع و اللبس بين أن يصل إلى الجلد و عدمه، و كذا حكم الرأس».

◀ ۱۸۲ / - قم، مرعشی؛ ج ۱۷، ص ۲۲۶، ش ۳ / ۶۶۶۲، از ص ۱۵۰ پ الی ۱۵۵ پ. نسخ، سده ۱۱ هـ. ق. قبل از مجموعه مشتمل بر این رساله، چهار برگ است که سید محمد جزائری درباره مجموعه و مؤلف آن به تاریخ ۲۸ ربیع الثانی ۱۴۰۰ هـ. ق. نگاشته است.

جلد تیماج قهوه‌ای.

۱۹ س، ۱۴ × ۵ / ۲۱ سم.

أجوبة مسائل ابن فروج (پاسخ فقہی - عربی)

از: شهید ثانی، زین‌الدین بن علی (۹۱۱ - ۹۶۶ هـ. ق).

رساله حاوی پاسخ هفت سؤال می‌باشد که شیخ زین‌الدین بن ابن ادريس (معروف به ابن فروج، از شاگردان شهید ثانی) از استادش، شهید ثانی پرسیده است که اکثر این مسائل، در باب حج و موضوعات مرتبط با اعمال آن است؛ بدین شرح:

۱. ما تقول مولانا فی أرض غصبها رجل مدة ثم رحل عنها و تركها معرضاً عنها و المغصوب منه ليس له عليها يد و بقيت هكذا هل يجوز لاحدان يصلی فيها بشاهد الحال أم لا؟

۲. ما تقول مولانا في ثوبى الاحرام هل يجوز عقدهما أو أحدهما...؟
 ۳. ما تقول مولانا في نية الوقوف معرفه...؟
 ۴. ما تقول مولانا في المهدى اليه ثلث هدى التمتع هل يشترط فيه مع الايمان الفقر...؟
 ۵. ما تقول مولانا في الهدى هل يجب مقارنة أول الذبح...؟
 ۶. ما تقول مولانا في البركة أو الحوض...؟
 ۷. ما تقول مولانا فيما ذكره الشهيد رحمته الله في الدروس مشروعة قضاء صلاة ظن...؟
- آغاز: «ما تقول مولانا في أرض غضبها رجل مدة ثم رحل عنها و تركها...».
- انجام: «و ما وقفت عليه بغير ذلك و لكن مطابق للمشروع و الحمد لله».
- ◀ ۱۸۳ / - مشهد، رضوى؛ ج ۳ (اهدایى حضرت آية الله العظمى خامنه‌ای)، ص ۲۱، ش ۲۴ (۲۰۹۹۲).

نسخ، سال ۱۲۴۳ هـ. ق. کاغذ شکری، جلد تیماج ضربی.
نسخه به تاریخ خرداد ۱۳۷۳ هدا گردیده است.
۳ ص، ۱۷ س، ۱۴ × ۲۱ سم.

أجوبة مسائل المدني (فقه - عربی)

از: شهید ثانی، زین‌الدین بن علی عاملی (۹۶۶ هـ. ق).
[متن این رساله به همراه سایر رساله‌های مرتبط، در ضمن کتاب «المدنیات»، ج ۲، ص ۷۶۳ و ۷۶۴؛ نیز در سال ۱۳۷۹ ش با تحقیق أبو ایمن و در ضمن مجموعه‌ای از رسائل الشهید الثانی، ج ۱، ص ۶۰۳ - ۶۱۰ چاپ شده است؛ با این تفاوت که نسخه حاضر تعداد مسائلش بیش از آن است که در نسخه چاپی آمده و برخی از این مسائل به نام شیخ أحمد مازحی در رسائل الشهید الثانی چاپ شده است].
پاسخ‌های کوتاهی است بر سؤال‌های فقهی شیخ عزالدین حسین بن ربیع المدنی (در

احیاء الدائر ص ۷۲ و نیز الذریعة ۱ / ۱۹۳ «زمعة» آمده، ولی در نسخه مرعشی «ربیعة» مندرج است که أصح به نظر می‌رسد). بیشتر این پاسخ‌ها فتوائی است و در بعضی از آنها اشاره به ادله نیز شده است.

مسئله دوم و پنجم از این رساله، مربوط به حج است که متن پرسش و پاسخ در این جا آورده می‌شود:

آغاز: «مسألة [۲]: لو كان الإنسان حجّ الإسلام و أراد أن يحجّ ثانياً، هل يجوز له أن ينوي به حجّ الإسلام أو ينوي الحجّ المندوب؟».

[الجواب:] «ينوي الحجّ المندوب، لأن حجّ الإسلام لا يشرع إلا لمن لم يحجّ حجّ الإسلام، و إنما ينوي النّدب بالاحرام، ثم يجب إتمامه كغيره من أفراد الحجّ المندوب».

آغاز: «مسألة [۵]: لو حجّ الإنسان عن شخص آخر متبرّعاً، أو صام عنه، هل ينوي لفظ التبرع أو ينوي النّدب خاصة؟

[الجواب:] ينوي النّدب».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۸۴ / ۱ - قم، مرعشی؛ ج ۱۹، ص ۱۴، ش ۸ / ۷۲۰۶، از ص ۱۹۸ ر الی ۱۹۹ پ.

نسخ، میر محمد مؤمن حسینی، نیمه دوم قرن ۱۱ ه. ق.

عناوین و نشانی‌ها شنگرف. روی برگ اول مجموعه حاوی این عنوان، فهرست رساله‌ها و تملک کاتب، میر محمد مؤمن بن ملک الحسینی، با مهر بیضوی وی «یا امیر المؤمنین» دیده می‌شود.

جلد تیماج قهوه‌ای.

۲۰ س، ۵ / ۱۲ × ۲۴ سم.

◀ ۱۸۵ / ۲ - قم، مرعشی؛ ج ۳۳، ص ۷۴، ش ۲ / ۱۳۰۳۵، از ص ۲۴۲ ب الی ۲۴۳

ب.

در این شماره با عنوان «أجوبة مسائل الشيخ حسين = أسئلة و الأجوبة» معرفی شده است.

نسخ، سده ۱۱ هـ.ق. عناوین و نشانی‌ها به مشکى، کاغذ شرقى.
 حاشیه برگ‌ها در این مجموعه رطوبت دیده و فرسوده شده و برخى از مطالب متن
 آسیب دیده است.
 ۲ گ، ۳۲ س، ۵ / ۱۶ × ۲۶ سم.

۲۶

أحاديث فى فضل الحج (حديث - عربى)

از: عبدالمؤمن بن خلف بن موسى دمیاطی (۷۰۵ هـ.ق = ۱۳۰۵ م).
 [ابن حجر: الدرر ۲ / ۴۱۷؛ الشوكانى: البدر ۱ / ۴۰۳؛ البغدادى: هدية ۱ / ۶۳۱]
 رساله‌ای است مشتمل بر احادیثی در تبیین فضل حج.
 آغاز: «... قال الشيخ الإمام العالم العلامة العامل الفاضل الورع المتقن المحدث
 شرف‌الدین عبدالمؤمن بن خلف، فسح الله فى مدته: أخبرنا أبوالحجاج الحافظ قراءة عليه
 بحلب عوداً على بدء و أنا ابوالحسن...».
 انجام: «... قال ابن جريج: ما حملنى على الحج من اليمن إلا بيتان سمعتهما من إنسان
 ينشدهما و هما لعمر بن أبى ربيعة... تم و الحمد لله وحده، و صلواته على خير خلقه محمد
 و آله و صحبه و سلم تسليماً كثيراً».
 ◀ ۱۸۶ / - فلسطين، خالديه؛ ص ۱۵۵، ش ۲۰۴ (حديث ۵ / ۸۷۰)، ص ۳۸ ر الى ۴۳
 ر.

نسخ، زين‌الدین عبدالرحمن الإشفينى، سنه ۹۶۸ هـ.ق. نسخه وضعيت خوبى دارد. جلد
 پارچه‌ای عطف تیماج. پس از این رساله، تنها برگ اول از ابتدای رساله «طعن الأسنّة
 لمن اعتقد البدعة» از کمال الدین قادری آمده که به همان خط و همان سال کتابت شده
 است.

۶ گ، ۱۹ س (۱۰ × ۱۵ سم)، ۱۵ × ۲۱ سم.

احکام حج (فقه - فارسی)

از: فقیهی گیلانی، عبدالحسین (۱۴۱۰ ه.ق).

مؤلف که از معاصرین است، مسائل مربوط به مناسک و احکام حج را به صورت سؤال و جواب در رساله حاضر آورده است.

آغاز: «بسملة الحمد لله رب العالمين والصلوة... از فرائض مهم اسلامی، حج است و این حج بر همه مسلمان مکلفی یک مرتبه واجب است، به شرطی که قدرت داشته باشد». انجام: «نمی‌تواند وقتی که شخص به هر نیتی محرم شد، نمی‌تواند عمل حج را باطل کند؛ بلکه باید تمام بکند، مگر مواردی که اثناء این رساله گفته شده والحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام علی محمد وآله الطاهرين».

◀ ۱۸۷ / - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۱ / ۱۲۷، ش ۳۷۰، نسخه شماره ۶۷۷۶ - ۱۴۶ / ۳۴. نستعلیق، به خط مؤلف، ۱۱ ذی‌قعدة ۱۴۰۱ ه.ق. قبل از شروع کتاب الحج، چند صفحه از آغاز کتاب «الزنادقة والمنحرفين او الكتاب الاسود» درج شده است. جلد گالینگور مشکی.

۶۸ گ، ۱۷ س، ۱۶ × ۲۰ سم.

احکام حج (فقه - فارسی)

از: ؟

رساله‌ای بسیار مختصر و فتوایی است که به جهت عوام نگاشته شده است. آغاز: «الحمد لله رب العالمين... بدان که چون کسی متوجه مکه معظمه شود به قصد

گزاردن حج واجب».

انجام: «و نیت چنین کند که دو رکعت نماز طواف وداع خانه می گزارم از برای رضای خدای تعالی؛ پس برون آمده متوجه شود».

◀ ۱۸۸ / - قم، مرعشی؛ ش ۷ / ۳۰۰۸.

نستعلیق، ابوالحسن بهاری، (تاریخ مجموعه: دوشنبه ماه صفر ۱۰۴۵ تا ۹ رجب ۱۰۴۹ ه.ق.

جلد تیماج مشکی.

۲۵ س، ۲۲ × ۳۴ سم.

۲۹

أحكام الحج لأهل كل فجّ (فقه - عربی)

از: اخباری، محمد بن عبدالنبی (۱۱۷۸ - ۱۲۳۲ ه.ق).

◀ ۱۸۹ / - تهران، دانشگاه؛ ج ۱۱، ص ۲۳۳۰، ش ۶ / ۳۳۴۱، ص ۱۴۷ الی ۱۵۴.

نسخ، کاغذ فرنگی، جلد تیماج تریاکی.

۸ گ، ۲۳ س (۹ × ۱۵)، ۱۵ × ۵ / ۲۰ سم.

۳۰

احکام سهلة در اعمال حج و عمره (رساله...) (فقه - فارسی)

از: سید حسین بن نصرالله بن صادق موسوی حسینی گلپایگانی سعیدلوئی عرب‌باغی

ارومی، مشهور به «مجتهد عرب‌باغی» (۱۳۶۹ ه.ق).

◀ ۱۹۰ / - [نسخه چاپ سنگی در کتابخانه محدث ارموی (ش ۱ / ۲۴۷۵): تبریز؛

بی‌ناشر، بدون کاتب، ۱۳۴۹ ه.ق، خشتی، ۶۰ ص، فارسی].

أحكام الطواف (فقه - عربی)

از: صیمری، حسین بن مفلح بن حسن بن رشید (۸۵۰ - ۹۳۳ ه.ق).

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۲ ش ۶۹۷۶]

این نوشتار که در الذریعه با عنوان «مناسک الحج» معرفی شده، رساله‌ای مبسوط و استدلالی است در چگونگی طواف و اختلاف دانشمندان فقه درباره حجرالاسود و این که باید آغاز و انجام طواف به آن باشد.

در باب مؤلف، شیخ سلیمان بن عبدالله در کتابش «رسالة علماء البحرين» چنین آورده است: «كان كثير العبادات و الصدقات لم يعثر له على عثرة و للناس فيه اعتقاد عظيم و قل ان يمضى عليه عام فى غير حج أو زيارة و اجتمع فى بعض أسفاره مع المحقق الكرکی فاستجازه فأجازه و قبره مع أبيه فى سلماباد بحرین».

آغاز: «الحمد لله رب العالمين و صلى الله على سيدنا محمد و آله الطاهرين... وبعد فهذه نبذة فى أحكام الطواف بالبيت الحرام فنقول أجمعت الأمة... فى الطواف و المرور عليه بجميع البدن...».

انجام: «واعلم بأنه لم يوجد فى مصنف لمجتهد فى الفريقين المنع عن جعل الحجر على اليسار اصلاً... لا يكون غير جائز فى مذهبهم كما بيناه فاعلم موقفاً و الحمد لله رب العالمين و صلى الله على محمد و آله الطاهرين».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱ / ۱۹۱ - تهران، ملک؛ ج ۵، ص ۴۳۵، ش ۸ / ۲۱۴۷ (۸ / ۵۰۹)، از ص ۲۳ ر الی

۲۴ پ.

نسخ، یحیی بن حسین بن حسن بن ناصر سلمابادی، سه‌شنبه رمضان ۹۰۸ ه.ق. از روی نسخه اصل، در پایان، انهاء مؤلف به خط خودش در ۲۲ شوال ۹۰۸ دیده می‌شود. کاغذ

ترمه، جلد رویه کاغذ لبه‌دار.

۲ گ، ۱۳ × ۲۲ سم.

◀ ۱۹۲ / ۲ - قم، مرعشی؛ ج ۹، ص ۸۷، ش ۱ / ۳۳۰۷، از ص ۶ ر الی ۷ پ.

نام مؤلف به استناد نسخه ملک و احتمال فهرست‌نگار تعیین شد.

نسخه از روی خط مؤلف نگاشته شده است.

نسخ، محمد بن حسن بن احمد فرج بن احمد بن حسن بن مبارك اوالی سه‌لای،

مصحح.

جلد مقوایی، عطف تیماج قهوه‌ای.

نسخه عکسی آن در مؤسسه طیبیه موجود است که با عنوان «أحكام الطواف

بالبیت الحرام» آمده است و در الذریعه آمده که نسخه در کتابخانه سید صدر موجود

است.

۲ گ، ۲۵ س، ۱۰ × ۱۴ سم.

أحكام الطواف (فقه - عربی)

از: ؟

آغاز: «الحمد لله رب العالمين والصلوة على محمد وآله الطاهرين وبعد فهذه مسألة في

أحكام الطواف يعمر بها البلوى والجهل بها هو المعصية العظمى...».

انجام: «... انه من يعبد عبادة نهى الله و رسوله و الائمة عليهم السلام كانت باطلة لان النهى فى

العبادة يدل على الفساد والله لنا و للمؤمنين الرشاد».

◀ ۱۹۳ / - تهران، الهیات؛ ص ۲۰۵، ش ۷ / ۳۰۳، از ص ۲۰۱ ر الی ۲۰۵ ر.

نستعلیق، سده ۱۱ هـ.ق.

۵ گ.

أحكام العمرة (فقه - عربی)

از: بحرانی قطیفی، احمد بن صالح بن سالم بن طوق (بعد سنه ۱۲۴۵ هـ.ق).
[در سال ۱۴۲۲ هـ.ق = ۲۰۰۱ م برای بار اول و توسط نشر «دار المصطفیٰ ﷺ للإحياء التراث در بیروت در ۱۹۱ ص چاپ و انتشار یافته است].
رساله‌ای استدلالی و مختصر در احکام عمره و مسائل مربوط به آن است، در یک «مقدمه» و چند «فصل».

این رساله شامل احکام عمره، مواقیت و واجبات آن است با اندکی تفصیل. در این باره روایات را از جهت متن و سند مورد مناقشه قرار داده و آرای فقهای شیعه را در تعارض با یکدیگر بررسی کرده و بعضی را بر بعضی دیگر، با استناد به آیات قرآن و احادیث شریفه و دلیل عقل ترجیح داده است.

آغاز: «و لا حول و لا قوة الا بالله... و بعد فهذه نبذة يسيرة في احكام العمرة كتبها امثلاً لقوله تعالى».

◀ ۱۹۴ / - قم، مرعشی؛ ج ۶، ص ۳۴۰، ش ۱۷ / ۲۳۵۸، از ص ۲۵۲ پ الی ۳۲۰ پ.

رساله در این نسخه ناتمام و عناوینی که دیده می‌شود چنین است: المقدمة: في وجوب العمرة في العمر مرة؛ الفصل الاول: في مواقیت العمرة؛ الفصل الثاني: في الطواف.

انجام افتاده: «... و هو أوضح اشكالا و ضعفاً كما لا يخفى و الله العالم...».
نسخ، زرع بن محمد علی بن حسین بن زرع خطی بحرانی. جلد تیماج قرمز.
۶۹ گ، ۵ / ۱۵ × ۲۱ سم.

احکام فقه (فقه - فارسی)

از: ؟

احکام طهارت و نماز و روزه و زکاة و حج و بعضی از واجبات و محرمات شرعی دیگر، به روشی بسیار مختصر، و کاتب گوید که از امام محمد غزالی است. آغاز: «الحمد لله رب العالمین... اما بعد بدان که این کتاب را امام محمد غزالی ساخته است از برای مبتدیان...».

انجام: «موکل است به جهت عذاب دادن او نعوذ بالله من عذاب الله».

◀ ۱۹۵ / - همدان، دانشگاه بوعلی؛ ص ۱۶۲، ش ۲ / ۲۹۸، از ص ۴۴ پ الی ۶۷ پ. نستعلیق، عناوین شنگرف، قبل از رساله (و قبل از آغاز مجموعه‌ای که حاوی نسخه است) قصیده برده و حزب البحر و مطالب پراکنده دیگری به تاریخ ۱۲۷۸ نوشته شده است.

جلد مقوایی، عطف تیماج قهوه‌ای.

سطور (مجموعه) مختلف، ۵ / ۱۰ × ۱۷ سم.

أحوال بیت الحرام (رسالة فی...) (تفسیر - عربی)

از: ؟

پایان یافته در اواسط رمضان ۱۰۰۲ ه. ق هنگامی که مؤلف، قاضی مکه بوده است. ▶ ۱۹۶ / - تهران، مجلس؛ ج ۱ / ۲۹، ص ۳۷۱، ش ۷ / ۸۹۳۱، از ص ۱۱۰ پ الی ۱۱۹ ر.

آغاز: «المقالة فی بیان تفسیر قوله تعالى إن أول بيت وضع للناس. قال بعض الفضلاء فی جهة مناسبة هذه الآية لما قبلها أن هذا شروع فی بیان کفرهم ببعض آخر من شعایر ملتہ (عاشق)».

انجام: «و انی أعلم أنك أحب البلاد الى الله فأكرمها على الله و لولا أن أهلك أخرجونی منك ما خرجت و الحمد لموفق التمام و میسر الاختتام والصلاة على رسول فاتح البيت و اشف المقام. تمت الرسالة فی أحوال بیت الحرام فی أواسط شهر رمضان المعظم من سنة اثنين بعد الالف عند اقامة مصنفها بمكة قاضياً».

نسخ، سده ۱۱هـ. ق، پس از آن اقوال پراکنده‌ای درباره مرگ (۱۱۹ ر) از انوار و احیاء علوم الدین و تفسیر قاضی بیضاوی،

کاغذ فرنگی نخودی آهار مهره، جلد میشن قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج گرهی.

۱۰ گ، ابعاد متن: ۵ / ۱۰ × ۲۳، ۱۳ × ۷ / ۲۷ سم.

أخبار حسینه در اخبار مدینه (تاریخ و جغرافیا - فارسی)

از: آدینه محمد.

این کتاب، ترجمه «خلاصة النقباء بأخبار دارالمصطفی» از سید علی سمهودی (۹۱۱ هـ. ق) است که در هشت باب تدوین یافته است و مترجم، سبب تحریر این مختصر را انتفاع بعضی از یاران عجم و دوستان مکرم محترم که از زبان عربی عاری و از صنعت و صناعت و نحو محتجب و متواری بودند، می‌داند.

عناوین ابواب و تعداد فصول کتاب:

باب اول: در اسماء مدینه و فضیلت آن مشتمل بر ده فصل.

باب دوم: در فضیلت زیارت و فضل مسجد نبوی و آنچه متعلق است به آن، مشتمل بر

سه فصل.

باب سوم: در اخبار سکان مدینه، از زمان قدیم تا وقت قدوم شریف رسول کریم ﷺ، مشتمل بر سه فصل.

باب چهارم: در بیان عمارت مسجد نبوی و هجرات ازواج طاهران، مشتمل بر هفده فصل.

باب پنجم: در مساجد نبویه و شرح مقابر مدینه و...، مشتمل بر شش فصل.

باب ششم: در آبار مبارکات مدینه و...، مشتمل بر دو فصل.

باب هفتم: در مساجدی که منسوب است به پیغمبر ﷺ در سفرها و غزوه‌ها، مشتمل بر سه فصل.

باب هشتم: در اودیه و احما و اطام و بعضی اعمال و جبال مدینه، مشتمل بر دو فصل.

در فصل دوم باب هفتم، درباره مساجدی که در راه حجاج است، بحث شده است. در باب هشتم نیز به تناسب، به بخش‌های مختلف بیت‌الله الحرام، عمارات و دیگر اماکن و مساجد مکه مکرمه و مشخصات بیت‌الله از جهات جغرافیایی و دیگر موارد، اشاره کرده و توضیحاتی داده است.

آغاز: «بسمله سپاس بسیار و ستایش بی‌شمار پروردگاری را که مشرف ساخت مدینه پرسکینه باقامت بااستقامت حضرت رساله صلی الله علیه و علی آله و اصحابه اجمعین و به این سبب مشتاق گردانید دل‌های مؤمنان را به استماع اخبار مستطابه طابه و تفضیل نمود...».

انجام: «عبدالکریم بن هواذن القشیری رحمه الله علیهم و این مشهور است و نزد میرشیخ ابوالحسن الشولی و نزد میرعبدالمحسن بن ابی عمید صاحب المقام یعنی امام مقام ابراهیم (ع) و این نیز مشهور است والله أعلم بالصواب والیه المرجع والمآب».

◀ ۱۹۷ / - پاکستان، مرکز تحقیقات فارسی؛ ش ۱۴۱۲۶.

نستعلیق تحریری، عناوین ابواب و فصول به شنگرف.

کاغذ فرسوده نخودی، بعضاً رطوبت دیده، جلد تیماج قهوه‌ای فرسوده ترنج و

سرترنج‌دار با دو حاشیه ضربی.

صفحه نخست، دارای سرلوح به لاجورد و زر با نقوش اسلیمی است. صفحات مجدول به زر و لاجورد و شنگرف و مشکی است و رکابه دارد. بیشتر کلمات در اواخر نسخه، بدون نقطه نگارش یافته است.

۵۷۴ ص، ۱۵ س.

(تصاویر ۳۵ و ۳۶)

۳۷

أخبار مكة المشرفة و ما جاء فيها من الآثار (تاریخ، عربی)

از: أزرقي، أبو الوليد، محمد بن عبدالله بن عقبه (۲۴۴ هـ.ق).

[معجم المؤلفين ۱۰ / ۱۹۸؛ الأعلام ۷ / ۹۳]

◀ ۱۹۸ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۳، ص ۱۰۶۰، ش ۳۷۹۹، [ش عمومی ۳۴۲۴ تاریخ].

خط تحریری، کاتب: عبدالستار دهلوی.

۳۱۴ هـ.ق، ۲۳ س، ۲۰ × ۳۰ سم.

۳۸

أدعية الحج و العمرة و ما يتعلق بهما (أدعيه و أذکار - عربی)

از: نهروانی، قطب‌الدین، محمد بن احمد بن محمد (۹۸۸ هـ.ق).

[كشف الظنون ۱ / ۵۰؛ معجم المؤلفين ۱۲ / ۴۷؛ الأعلام ۶ / ۲۳۴]

رساله‌ای است در بیان مجموعه ادعیه‌ای که در مناسک حج و عمره و اعمال متعلق بدان‌ها به کار می‌آید.

◀ ۱۹۹ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۳، ص ۱۳۱۵، ش ۴۸۷۴، [ش ۱۵۵۲]

ادعیه].

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۱۵۸ گ، ۹ س، ۱۵ × ۲۰ سم.

۳۹

[أدعية مناسك الحج] (ادعیه و آداب - عربی)

از: عبدالرحمن بن محمد بن محمد عمادی (۱۰۵۱ ه. ق. = ۱۶۴۱ م).

ادعیه مناسک حج را به صورت بسیار مختصر و بر اساس فقه احناف، بیان نموده است. در نوشتار حاضر، کتاب دیگری از مؤلف با نام «المستطاع من الزاد لأفقر العباد ابن العماد» نیز معرفی شده است که نسخه آن در کتابخانه خالديه فلسطين شناسایی شده است. انجام: «و يستحب له أن لا يغيب بصره عن البيت حتى يغيبه عنه و يقول تائبون آئبون لربنا حامدون و لرحمته قاصدون صدق وعده و نصر عبده و أعز جند و هزم الاحزاب وحده و لا حول و لا قوة الا بالله العلي العظيم».

◀ ۲۰۰ / - تهران، مجلس؛ ج ۱۴، ش ۴۹۰۵ (رساله سوم مجموعه است).

تحریری شکسته‌آمیز، احتمالاً از سده ۱۱ ه. ق.

توضیح ادعیه به مشکی و شنگرف و نشانی‌ها بر فراز، به شنگرف و متن ادعیه به مشکی است. رساله به صورت چلیپا و سطور کوتاه کتابت شده است.

آنچه موجود است، در حاشیه آخرین صفحه از «فتوح الحرمین» می‌باشد.

آغاز افتاده: «ثمَّ يعود الى منى و يصلّى بها الظهر ثم يأتي زمزم فيتضلع و يتروى و يصبّ على رأسه و وجهه و يتنفس ثلاث مرّات في شربه و يسمّى الله و يرفع بصره الى البيت الشريف في كلّ مرة و يقول...».

انجامه: «هذه جميع أدعية مناسك الحج.. عبدالرحمن العمادی رحمه الله تعالى».

(تصویر ۳۷)

ادعیه و اعمال حج (دعا - عربی)

از: ؟

این رساله مشتمل بر ادعیه‌ای است در اعمال حج و زیارت و وداع قبور ائمه علیهم‌السلام.
◀ ۲۰۱ / - تهران، ملک؛ ج ۸، ص ۴۷۸، ش ۲۵ / ۵۷۱۲ (۱۴۳۷/۲۵)، از ص ۱۴۵ ار الی ۱۶۹ ر.
نسخ و نستعلیق، جلد رویه کاغذی.
۲۴ گ، ۸ / ۱۳ × ۵ / ۲۰ سم.

أربعون حديثاً فی فضائل الحج و العمرة (حدیث - عربی)

از: امیر الملك ابوالطیب مولوی سید محمد بن علی بن حسن حسینی قنوجی یهوپالی،
مشهور به «صدیق حسن خان بهادر نواب» (۱۳۰۷ ه.ق.)
◀ ۲۰۲ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (۲ / ۳۶۳۵): هند؛
مطبع شاهجهانی، به سعی و اهتمام عبدالمجید خان (مهتم مطبع علیه ریاست یهوپال)،
بدون کاتب، ۱۲۹۲ ه.ق، وزیری بزرگ، ۸ ص، عربی]

الإرتسامات اللطاف فی خاطر الحاج إلى أقدس مطاف (سفرنامه دینی، تاریخ و جغرافیا - عربی)

از: امیر شکیب ارسلان (۱۲۸۶ - ۱۳۶۶ ه.ق.).
[با مقدمه محمد رشید رضا و تصحیح حسن سماحی سویدان و نشر دارالنوادر دمشق]

به سال ۱۴۲۸ هـ. ق چاپ شده است].
 مؤلف در سال ۱۳۴۸ هـ. ق حج گزارده و مشاهدات خود را گزارش نموده است.
 بعض عناوین کتاب:
 مقدمة أو فاتحة الرحلة
 من السويس (= سوئنة) الى جدة
 وصف جدة و غرابة ألوان بحرها و تعليله...
 خاتمة: فی صفة موقع الطائف الجغرافی والعسکری و مكانه الوسط من البلاد العربية كلها...
 صفة قتل مدحت باشا و محمود باشا الداماد فی قلعة الطائف.
 آغاز: «بسملة الحمد لله الواحد الخلاق و سبحان الله... و بعد فقد مضت على حجج كثيرة
 و أنا أهم بأداء فريضة الحج و العوائق تعوق...».
 ۱. ۲۰۲ / - نسخه در ۳۰۴ صفحه تنظیم شده است.

۴۳

أرجوزة فی الحج (فقه منظوم - عربی)

از: شیخ عباس بن شیخ حسن بن شیخ جعفر، کاشف الغطاء نجفی (۱۳۲۱ هـ. ق).
 [الذریعة ۱ / ۴۷۰ ش ۲۳۴۴]
 کتاب شامل هزار بیت است.

۴۴

أرجوزة فی الحج و الجهاد (فقه منظوم - عربی)

از: محمد بن عبدالصمد حسینی اصفهانی، شهشهانی (۱۲۸۷ هـ. ق).
 مطلع کتاب بدین نحو است:
 «الحج من دعائم الاسلام لطف من الله على الأنام».

◀ ۲۰۳ / - مشهد، گوهرشاد؛ ش ۱۴۸۴.

سده ۱۴ هـ. ق، قطع ربعی نوزده سطر.

۴۵

أرجوزة في رحلة الإمام الحكيم إلى الحج (سفرنامه منظوم دینی - عربی)

از: محمد بن جمال‌الدین هاشمی.

آغاز: «بسمله. سارت علی اسم الخالق المعبود * قافلة الإيمان والتوحيد * سارت لحج
الكعبة الغراء * شهب بها الأرض اغتدت سماء * سارت و خلفها غدت قلوب * بحب آل
أحمد تذوب * سارت تقلل أمنيات الشيعة * يقل منها واقع الشريعة...»
انجام: «وكيف أشكو و أنا محسود * بجنة يعفو لها الخلود * وسوف في ظل الامام أفبر
* ومنه للجنان سوف انتشر * بحبه سوف ألقى ربی * حسبی ولأئى یا علی حسبی *
والحمد لله علی الختام * وللنبی المصطفى سلامی ۱۳۸۸ محرم».

◀ ۲۰۴ / - نجف، حکیم؛ ج ۱، ش ۳۱۵۰، ص ۶۰.

کتابت به تاریخ محرم ۱۳۸۸ هـ. ق.

سطور مختلف، ۵ / ۱۵ × ۵ / ۲۰ سم.

۴۶

إرشاد الأنام إلى شرح فيض الملك العلام (فقه - عربی)

از: بطاح، یوسف بن محمد (۱۲۴۶ هـ. ق).

تاریخ تألیف: سه‌شنبه آخر جمادی‌الثانی ۱۲۴۴ هـ. ق، مکه.

[فهرست کتاب‌های عربی لینی (= لینی) ص ۹۱؛ ایضاح المکنون ۱ / ۵۹]

[این کتاب توسط المطبوعات المیمینیه در ۴۷ صفحه و به سال ۱۳۰۹ هـ. ق چاپ شده است]

تعلیقاتی است بر کتاب «فیض الملك العلام لما اشتمل علیه النسك من الأحكام»

ابوعبدالله محمد بن صالح زبیری (۱۲۴۰ ه. ق) که درباره مستحبات مناسک حج نگاشته بود. مؤلف مقدمه‌ای در آداب و فضایل مناسک و آداب سفر و خاتمه‌ای در فواید مکان‌هایی که در آن دعا مستجاب است، بر متن قبل افزوده و پس از مقدمه، شرح حال مؤلف را به نقل شاگردش محمد بن خضر بصری آورده است.

◀ ۲۰۵ / - قم، مرکز احیاء؛ ج ۱، ص ۳۸۴، ش ۲ / ۳۲۴، از ص ۲۹ الی ۱۷۱. آغاز: «الحمد لله و کفا. ... وبعد فهذا تعلیق لطیف علی مختصر شیخنا العلامة محمد بن صالح الرئیس المنیف».

نسخه اصل در کتابخانه آکادمی لنینی (= لنینچی) - رم ۴۹ roosi ۳۵۰ موجود است. نسخ عبدالرحمن بن ابراهیم شرعان، جمعه ۱۲ جمادی الاول ۱۲۸۶ ه. ق، محشّی. ۱۴۳ ص.

۴۷

إرشاد السالك إلى أفعال المناسك (فقه مالکی - عربی)

از: ابن فرحون، ابراهیم بن علی بن محمد مالکی (۷۹۹ ه. ق).

[معجم المؤلفین ۱ / ۶۸؛ الأعلام ۱ / ۴۷]

۲۰۶ / - عربستان، ج ۲، ص ۸۲۹، ش ۳۱۹۲، [ش کلی ۱۵۵۵ فقه مالکی].

خط تحریری، علی بن عبدالباری زرقانی.

۱۳۷ گ، ۲۳ س، ۱۵ × ۲۱ سم.

۴۸

إرشاد السالك في شرح دليل المناسك (فقه - عربی)

از: بهبهانی، محمود بن محمد علی (۱۲۰۰ - ۱۲۷۱ ه. ق).

تاریخ تألیف: ۱۶ رجب ۱۲۲۸ ه. ق.

[طبقات أعلام الشيعة، ق ۱۳]

شرحی است مفصل بر رساله «دلیل الناسک» پدر مؤلف، آقا محمدعلی بهبهانی (۱۱۴۴ - ۱۲۱۶ هـ.ق) که برای مقلدین خود نوشته بود. جلد اول کتاب تا اعمال است. آغاز: «الحمد لمن عجز عن نعته ألسنة الواصفين و توجه إلى حریم حرمة قلوب العارفين الذي ترك أفئدة الطالبين في بیداء كبريائه و الهة حیری». انجام: «و ان يتفضل علينا بالنعم الجسم فانه ولی الاحسان و الاكرام.... به غفلت نمودیم عمری تلف * فتبنا الى الله مما سلف». پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۲۰۷ / ۱ - قم، مرعشی؛ ج ۴، ص ۳۱۷، ش ۱۵۱۶. نستعلیق، به خط مؤلف، ۱۶ رجب ۱۲۲۸ هـ.ق. مهر بیضوی مؤلف: «ان ربك يبعثك مقاماً محموداً». جلد تیماج قرمز بدون مقوا. ۹۸ گ، سطور مختلف، ۵ / ۱۵ × ۵ / ۲۱ سم. ▶ ۲۰۸ / ۲ - قم، مرعشی؛ ج ۳۷، ص ۶۰۶، ش ۱ / ۱۴۹۵۱، از ص ۱ پ الی ۱۱۲ ر. نسخ، رجب ۱۲۲۸ هـ.ق. محشی است، عبارات خطبه و انجام، قلم خوردگی دارد. ترقیمه: «لقد ختم فی اليوم السادس عشر من شهر رجب المرجب من شهور سنة ۱۲۲۸. به غفلت نمودیم عمری تلف * فتبنا الى الله مما سلف». کاغذ فرنگی. ۱۱۲ گ، ۱۷ س، ۱۵ × ۱۰ سم.

إرشاد المسترشدين = مناسک الحج (فقه - فارسی)

از: حاج محمد ابراهیم بن محمدحسن کلباسی = حاجی کلباسی (۱۲۶۲ هـ.ق). [الذریعه ۱ / ۵۲۱]

رساله‌ای است مشتمل بر احکام ضروری دین در يك مقدمه و چهار مقصد و يك خاتمه. نسخه حاضر، مناسک حج آن است. آغاز: «... در حج و آن شرعاً عبارت است از افعالی که... چنانچه عمره نیز چنین است و در آن يك مقدمه و چند مبحث و يك خاتمه است...». انجام: «و همچنین هرگاه از باب جاری شدن بر لسان باشد، بی‌اختیار یا در حال غضب بدون قصد از لسان او صادر شود».

◀ ۲۰۹ / - قم، مسجد اعظم؛ ج ۲، ص ۲۸، ش ۳۰ (۱۱۷۰).
نستعلیق، محمد جعفر بن کربلایی خدابخش بروجنی، سده ۱۳ ه. ق. قطع خشتی.
۳۱ گ، ۱۵ × ۲۱ سم.

۵۰

أركان الحج (فقه - فارسی)

از: نورالدین عبدالرحمن بن احمد جامی (۸۱۷ - ۸۹۷ ه. ق.).
یکی از رساله‌های موجود در ج اول از «کلیات جامی» است درباره حج و اعمال و آداب مربوطه به آن و به نثر.
◀ ۲۱۰ / - تهران، ملی؛ ج ۳، ص ۳۹۵، ش ۴ / ۱۳۳۵، از ص ۸۸ الی ۱۱۱.
نسخ، احتمالاً به خط مؤلف، سال ۸۷۷ ه. ق، بغداد.
کاغذ (مجموعه) اصفهانی آب افتاده، جلد (مجموعه) تیماج مشکی ترنج و نیم‌ترنج کوبیده مقوایی.

۲۷ س (۵ / ۱۴ × ۲۳ سم)، ۲۴ × ۳۳ سم.

۵۱

إزالة الغشاء عن حكم طواف النساء بعد العشاء (فقه مالکی - عربی)

از: ابن عبدالغفار مالکی، شهاب‌الدین، احمد بن موسی (زنده به سال ۹۳۷ ه. ق.).

[إيضاح المكنون ۱ / ۶۵].

این رساله در باب یکی از فروع مسائل حج است و آن هم طواف نساء بعد از عشاء می‌باشد که طبق فقه مالکی، جواز یا عدم جواز آن بررسی شده است.

◀ ۲۱۱ / - عربستان، ج ۲، ص ۸۲۹، ش ۳۱۹۳، [ش کلی ۱۵۵۶ فقه مالکی].

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۱۱۳ گ، ۲۴ س، ۱۵ × ۲۱ سم.

۵۲

اسامی اماکن حجاز (جغرافیای مذهبی - فارسی)

از: بغیری، عبدالرزاق (۱۲۴۶ - ۱۳۳۲ ه. ش).

نام جای‌های حجاز (منازل و اماکن مشرفه و شهرها و قری و قصبات) که بیشتر آنها مسیر حجاج می‌باشد، در شصت و چهار جدول تنظیم شده و مسافت هر یک را با دیگری به کیلومتر تعیین نموده و در پایان، توضیحاتی با ارجاع به صفحه‌های گذشته می‌افزاید.

آغاز: «جدول شماره (۱) جده - مكة المكرمة ۱۲ جده - الرغامة».

◀ ۲۱۲ / - قم، مرعشی؛ ج ۲۵، ص ۷۱، ش ۹۷۱۱.

نستعلیق، به خط مؤلف.

بیشتر برگ‌ها سفید مانده است، جلد تیماج قهوه‌ای.

۹۰ گ، ۱۵ س، ۱۱ × ۱۷ سم.

۵۳

استلام الحجر (فقه - عربی)

از: ؟

این رساله به بحث سلام دادن به حجرالاسود در اشواط طواف و دیگر فروع مربوط به

آن پرداخته است.

◀ ۲۱۳ / - قم، مرعشی؛ [عکسی] ج ۴، ص ۳۹۵، ش ۵۸ / ۱۴۹۷، از ص ۱۴۷ الی ۱۴۸.

آغاز: «مسئلة عن استلام الحجر و قولهم عند استلامهم له امانتي اديتها و ميثاقي تعاهدته».

نسخه اصل در کتابخانه آستان قدس رضوی، شماره ض ۲۱۵۰۹.
نسخ، سید احمد بن محمدرضا حسینی صفایی خوانساری، سده ۱۴ ه.ق. مصحح و محشی، رکابه دار. در برگ ۱۵۸ یادداشتی به نقل از کشف الظنون درباره حریری آمده.
۲ ص، ۲۲ س.

أسرار الحج (اسرار عبادات - عربی)

از: شیخ محمد بن علی بن ابراهیم بن حسن بن ابراهیم بن أبی جمهور (۸۴۰ - بعد ۹۰۱ ه.ق.).

تاریخ تألیف: سال ۹۰۱ ه.ق.

[الذریعة ۲ / ۴۳ ش ۱۷۰].

[این کتاب، به سال ۱۳۲۴ ه.ق در ضمن کتاب «المجلی» از همین مؤلف به چاپ رسیده است].

از دیگر کتب مؤلف می توان به «المجلی»، «العوالی» و «الدرر اللئالی» نام برد.
[دائرة المعارف الاسلامیة الشیعیة ۳ / ۹۶؛ الذریعة ۲ / ۴۳؛ مستدرکات أعیان الشیعة ۲ / ۲۸۴؛ الموسم العددان (۹ - ۱۰) م ۳ / ۳۹۰].

◀ ۲۱۴ / - [معجم المؤلفات الشیعیة فی الجزيرة العربیة ۱ / ۱۶۳ ش ۴۴۹].

۵۵

أسرار الحج (اسرار عبادات - عربی)

از: سید کاظم بن قاسم رشتی حائری (۱۲۵۹ ه.ق).

[الذريعة ۲ / ۴۳ ش ۱۶۹].

◀ ۲۱۵ / - در کتاب «نجوم السماء» آمده که این کتاب به درخواست آقا محمدباقر یزدی پرداخته شده است.

۵۶

أسرار الحج (اسرار عبادات - عربی)

از: سید محمد مهدی بن محمد جعفر موسوی تنکابنی.

[الذريعة ۲ / ۴۴ ش ۱۷۱].

◀ ۲۱۶ / - مؤلف از این کتابش در کتاب دیگر خود «خلاصة الأخبار» نام برده است.

۵۷

أسرار الحج (فلسفه احکام - عربی)

از: ؟

◀ ۲۱۷ / - رشت، جمعیت نشر فرهنگ؛ ش ۷ / ۱۴۶ ح. [فهرست نسخه‌های خطی

کتابخانه‌های رشت و همدان، ص ۱۲۰۶].

به خط شیخ محمدحسین بن شیخ محمد رضا، ۱۳۳۰ ه.ق.

قطع بیاض رقعی.

أسرار الحج = آداب حج (مختصری در...) (آداب و سنن - فارسی)

از: احمد بن محمد مهدی بن ابی ذر نراقی کاشانی، متخلص به صفائی و مشهور به فاضل نراقی (۱۲۴۵ ه. ق.).

[الذریعة ۲ / ۴۳ ش ۱۶۷].

کتاب، اسرار حج و حکمت باطنی آن و آداب و اعمال ظاهری اش را بیان می کند و ادعیه و بعضی روایات مربوطه را متذکر می شود.

آغاز: «الحمد لله الذی جعلنا من حجاج البيت الحرام...».

◀ ۲۱۸ / ۱ - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۴ / ۴۱۷۵):

طهران؛ مطبعه آقا سید مرتضی، به دستگیری حسن حسینی رضا، با تصحیح و مقابله به تأیید میرزا محمدتقی شیرازی، به سعی و اهتمام حاج شیخ احمد تاجر شیرازی، به درخواست و نفقه کربلائی محمد ابراهیم تاجر عراقی، به خط جمال الدین ابوطالب اصفهانی، ۱۳۳۱ ه. ق، جیبی، ۸۵ ص (صص ۱۶۴ - ۲۴۸)، فارسی و عربی.

◀ ۲۱۹ / ۲ - نسخه دیگر از همان کتابخانه (ش ۸ / ۵۰۶۹): تهران؛ چاپخانه اسلامیه،

بدون کاتب، [۱۳۷۲ ه. ق.]، جیبی، ۷۳ ص (صص ۸۶ - ۱۵۸)، فارسی و عربی.

اسرار الزکاة والصوم و الحج (فقه جعفری - عربی)

از: شهید ثانی

«جواهر القرآن» امام غزالی. مؤلف درباره پرداخت زکات و انفال مال، مردم را به سه

دسته (اقویا، متوسطان و ضعیفان) تقسیم کرده و در ستایش اقویا فرموده است: آنچه دارند،

در راه خدا اتفاق می‌نمایند: «فهؤلاء الذين «صدقوا ما عاهدوا الله»، متوسطان بیشتر از آنچه خدا واجب کرده، می‌بخشند و ضعیفان همان بخیلانی که غیر از واجب الهی هیچ نمی‌دهند. یادآور می‌شود که این رساله، از «جواهر القرآن»، تألیف امام محمد غزالی استخراج شده است.

آغاز: «هذه اصول في أسرار الزكاة والصوم والحج أضم بالرسالة الشيخ الفاضل زين الملة والدين شيخ زين الدين بن جواهر القرن من تصنيفات إمام غزالي ليتناسبها إليها الاصل في الصدقة والزكاة قال الله تعالى مثل الذين ينفقون اموالهم في سبيل الله كمثل حبة أنبت سبع سنابل في كل سنبلة مائة حبة والله يضاعف لمن يشاء وقال النبي ﷺ...».

انجام: «و كذلك من سائر الأعمال فإن في كل عمل سرّاً و تحته رمزاً ينبه لها كل عبد بقدر الاستعداد المتنبه بصفاء قلبه و قصور همته على مهمات الدين».

[الذريعة ۲ / ۴۵؛ كشف الحجب والاستار ۴۴].

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۲۲۰ / ۱ - قم، مرکز احیاء؛ ش ۴ / ۴۳۷۶، ص ۷۵ پ الی ۸۰ پ.

نسخ، سده ۱۱ هـ. ق، جلد تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.

۶ گ، ۱۴ س، ۵ / ۱۲ × ۱۹ سم.

[محدث ارموی - بخش مخطوطات، ج ۱، ص ۱۳۰].

◀ ۲۲۱ / ۲ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۶۷،

ش ۱۲۳ (۲۱۷۳۰).

نستعلیق، پنج‌شنبه ۱۶ ذی‌حجه ۱۱۲۹ هـ. ق. اهدایی رهبری به تاریخ خرداد ۱۳۷۳. کاغذ

نباتی آهار مهره، جلد مقوا.

۹ گ، ۱۵ س، ۵ / ۱۳ × ۲۳ سم.

◀ ۲۲۲ / ۳ - نجف، حکیم؛ ج ۱، ش ۹ / ۱۴، ص ۷۹.

انجامه: «تمت بالخیر علی ید محمد قاسم حامداً مصلیاً مسلماً تم».

محمد قاسم بن رضا علی طالقانی، ۱۳۰۷.

۱۰ گ، ۱۲ س، ۳ / ۱۰ × ۳ / ۱۹ سم.

۶۰

أسرار مناسك الحج (رسالة فى...) (فلسفه احكام - عربى)

از: عبدالموحدین نعمت‌الدین یحیی جیلانی.

اسرار و علل حج را با استناد به احادیث بیان کرده است. عناوین برخی از ابواب

کتاب:

باب علة التلبية؛

باب العلة التي من أجلها لا يؤخذ الطير الاهلي؛

باب العلة التي لايجوز للمحرم أن ينظر فى المرأة؛

باب العلة التي من أجلها صار المسعى أحب البقاع الى الله تعالى؛

باب العلة التي من أجلها سمى يوم التروية يوم التروية؛

باب العلة التي من أجلها صار الناس يستملون الحجر والركن من اليماني ولا يستملون

الركنين الاخرين.

آغاز: «بسمه، سبحان الذى جعل الحرام حراما على النسناس والحمد لله الذى

صرف عمن فيه تطرق الوسواس و لا اله الا الذى بنى المسجد الحرام لاستفاضة الخواص و

وضعه لنفى الشرك و طلب الخلاص و الله اكبر الذى جعل الكعبة البيت الحرام قياماً

للناس».

انجام: «لانه من مقامات الاصول وجعل التكبير بازائه فى الفطر الحمد لله الذى هداانا

لتدوينها و وفقنا لتتميمها صلى الله على محمد وآله الذين هم وسائل الفيوضات ووسائل

الرحمات ۱۲۳۱».

◀ ۲۲۳ / - مشهد، گوهرشاد؛ ج ۵، ص ۷۰۸، ش ۱ / ۲۳۶۱.

نستعلیق تحریری، ۱۴ ذی حجه ۱۲۳۱، کاغذ آبی و فستقی آهار مهره، جلد (مجموعه) مقوا، عطف و گوشه تیماج قهوه‌ای. نسخه خریداری مسجد گوهرشاد به تاریخ ۱۳۶۸ ه. ش. است که اکنون تحت اشراف آستان قدس رضوی می‌باشد.

۶۱ گ، (مجموعه) ۱۶ و ۱۷ س، ۱۱ × ۲۱ سم.

(تصاویر ۳۸ و ۳۹)

إسعاد آل عثمان المکرم ببناء بیت الله الحرام (فقه حنفی - عربی)

از: حسن بن عمار بن علی شرنبلالی حنفی (۱۰۶۹ ه. ق. = ۱۶۵۹ م).

فتوایی است در این امر که مرمت دوباره مسجدالحرام جائز است.

آغاز: «... و بعد فیقول الفقیر إلى لطف ربه الخفی حسن الشرنبلالی الوفائی الحنفی: إنه قد ورد الخبر من مكة المشرفة بأنه لما كان يوم الأربعاء تاسع عشر شعبان سنة تسع و ثلاثين و ألف ابتداء نزول سيل عظیم إقتلع الأشجار و الأحجار و أغرق فأبکی العیون بالدموع الغزار لما أنه لعظمه و دوام ثباته بالمسجد الحرام أسقط میزاب الرحمة...».

انجام: «... و نسأله سبحانه أن یمن علينا بالعود لتتمتع بمشاهدتها و الطواف بها و التیمن بلثم ترابها و إلصاق جباهنا بعتبة بابها و الإلتزام بالملتزم و الشرب من ماء زمزم و تقبیل الحجر الأسود المعظم و الصلوة خلف المقام المکرم».

◀ ۲۲۴ / - فلسطين (قدس)، خالديه؛ ص ۴۱۸، ش ۸۸۵ (فقه ۴۲ / ۶۶۹)، از ص ۲۴۷

پ الی ۲۵۱ پ.

کتابت: اول رجب سنه ۱۰۷۷ ه. ق، احمد صفائی عمری حنفی. نسخه از جهت ظاهری وضعیت مناسبی دارد. دارای جلد تیماج و صفحات مجدول به سنگرف و در حواشی اوراق بعضی تصحیحات وجود دارد.

۲۵ س (۹ × ۵ / ۱۵ سم)، ۱۴ × ۵ / ۲۰ سم.

الإشارة إلى حج التمتع و الزيارة (فقه - عربی)

از: تاجی، برهان‌الدین، ابراهیم بن محمد دمشقی (۹۰۰ هـ.ق).

[معجم المؤلفین ۱ / ۱۰۶]

◀ ۲۲۵ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۰۳، ش ۲۱۷۲، [ش ۱۵۳۶ فقه].

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۱۰ گ، ۲۱ س، ۱۶ × ۲۱ سم.

أشرف المسالك في المناسك (فقه حنفی - عربی)

از: نوح بن مصطفی رومی (۱۰۷۰ هـ.ق = ۱۶۶۰ م).

رساله‌ای است در توضیح اعمال و افعال مناسک حج.

[المحبی: خلاصة ۴ / ۴۵۱؛ إيضاح ۱ / ۸۷؛ البغدادی: هدية ۲ / ۴۹۸].

آغاز: «... فيقول العبد المذنب الذليل، الراجي عفو مولاه الجليل، نوح بن مصطفى الحنفي... هذه الرسالة علقتها في بيان ما يحتاج إليه القاصدون لزيارة بيت الله الحرام و الراغبون في تحصيل مرضيات رب الأنام...».

انجام: «و آخر طواف الركن أو الحلق في غير الحرم يجب شاة و إن حلق القارن قبل الذبح يجب دمان، و الله أعلم بالصواب و صلى الله على سيدنا محمد و على آله و صحبه و سلم».

◀ ۲۲۶ / - فلسطين (قدس)، خالديه؛ ص ۳۷۹، ش ۷۶۱ (فقه ۷ / ۶۳۳). از ص ۱۲۷ ر

الى ۱۳۰ ر.

کاتب: صنع الله خالدی، ۲۲ ربیع الآخر ۱۱۶۲ هـ.ق، در الأزهر. نسخه وضعیت مناسبی دارد، اما خطوط در حال پاشیدگی است و به تازگی مرمت شده است و در حواشی آن بعضی تصحیحات وجود دارد.

۴ گ، ۲۳ س (۱۰ × ۱۶ سم)، ۱۵ × ۲۰ سم.

۶۴

الأضحیة (فقه - عربی)

از: یزدی، محمد بن محمد نصیر.

رساله مختصر روایی و استدلالی است در باب اضحیه با عنوان «فصل - فصل».

◀ ۲۲۷ / - قم، مسجد اعظم؛ ج ۱ / ۱۷۷، ش ۸ / ۱۲۳۹.

آغاز: «نحمدك يا من احل لنا بهيمة الانعام و نصلى على محمد خير من اسس الاحكام و على آله و عترته الذين بنورهم انمحي الظلام سيما ابن عمه على».

انجام: «كما قال الله تعالى: فكلوا واطعموا القانع والمعتر».

نسخ، جلد تیماج دورو مشکی و قهوه‌ای.

۴ گ، ۳۰ س، ۱۶ × ۲۰ سم.

۶۵

الأضحیة (فقه - عربی)

از: ؟

رساله‌ای است کوتاه در بیان معنا و شرایط قربانی و وقت قربانی کردن در ایام حج.

◀ ۲۲۸ / - تهران، مجلس [سنا]؛ ج ۲ / ۱۹۷، ش ۳ / ۱۲۶۴، ص ۱۰۷ الی ۱۰۹.

آغاز: «ای الذبح فی ایام الاضحی هی بضم الهمزة و کسرهما علی افعولة فاعل کرمی و قبل انها منسوبة الی الاضحی و فيه ان الواجب علی هذا».

انجام: «و آخره أى وقت التضحية انّ ذبح مصر أو غيره قبل غروب الشمس اليوم الثالث عشر...».

نقل من شرح الوقاية للعلامة القهستانی.

نسخ، سده ۱۴هـ. ق، کاغذ سفید، جلد مقوایی عطف و دور تیماج قهوه‌ای. ۳ ص.

۶۶

اظهار ما عندی بمنسک الفاضل الهندی (فقه - عربی)

از: موسوی، محمد بن علی (سده ۱۲هـ. ق).

وابسته به: الزهرة فی مناسک الحج و العمرة؛ فاضل هندى، محمد بن حسن (۱۰۶۲ - ۱۱۳۷هـ. ق).

حاشیه‌ای است استدلالی بر «مناسک الحج» فاضل هندى از محمد بن علی بن حیدر موسوی، مؤلف «الحسام المطبوع من المعقول و المسموع» که در صفحه ۳ این رساله بدان اشاره شده است. این حاشیه در زمان خود ماتن (نویسنده متن) صورت گرفته؛ چون در آن چنین آمده: قوله سلمه الله.

در آن از «المعمّیات» قطب‌الدین نهروانی حنفی یاد شده است.

◀ ۲۲۹ / - تهران، دانشگاه؛ ج ۱۰ / ۱۹۹۳، ش ۳۰۴۹.

آغاز: «بسمله. بعد حمد الله المتین القوى... فيقول محمد بن علی بن حیدر الموسوی هذه حواش خدمت بها الواجب الكفائي فی الدين علی ما كتبه فی مناسک الحج فاضل العصر المولى بهاء الدين... و سميتها اظهار ما عندی بمنسک الفاضل الهندی».

انجام: «من الاحتياط ما هو اضعف من ذلك هذا ما وجدنا من خط الشارح السيد الجليل من عبارة المتن و كذا ما كتب علی شرحه و قد تم و ختم الكتاب و المقابلة فی مجالس شتی آخر يوم الاربعاء رابع عشر شهر جمادى الاولى سنة احدى و ثمانين و مائة و الف...»

کتبه... فی ۱۱۸۱».

نسخ، نام کاتب پاک شده است. چهارشنبه ۱۴ جمادی الاول ۱۱۸۱ ه.ق. مجدول، کاغذ سپاهانی نخودی، جلد تیماج قهوه‌ای ضربی درون سرخ مقوایی. ۲۶۳ گ، ۲۳ س (۱۰ × ۵ / ۱۷)، ۵ / ۱۵ × ۲۳ سم.

۶۷

اعجاز مکی (سفرنامه منظوم - فارسی)

از: واهب همدانی (سده ۱۱ ه.ق).

سفرنامه منظوم حج است بدین مطلع:

شنو واهب که بعد از این مناجات به پیش کعبه آن درگاه حاجات
ز مژگان لب پی رخصت گشودم وداع او وداع خود نمودم
در آن رفتن چه گویم کز دل ریش چها می‌گفتم و می‌رفتم از خویش
همین خون تری کز لب سخن ریخت همین لخت دلی کز چشم من ریخت
به شهر مکه چون اتمام او شد از آن اعجاز مکی نام او شد
چو بر اعجاز مکی رفت تحسین بیا سحر حلال یشریم بین

این عناوین در نسخه دیده می‌شود: در نعت، رفتن راه کعبه، صفت دریای عمان، در تعریف صحرای کعبه، در احرامگاه و طریق عمره، در صفت کعبه و مقام و ارکان، صفت حجر اسماعیل، صفت حجرالاسود، در صفت میزاب رحمت، در صفت طاق صفا، در تعریف کوه بوقییس، در تعریف بازار عطاران، در احرام بستن و غیره، صفت قربانی کردن، در ذکر مسجد خیف و مراجعت به کعبه، در وداع کعبه معظمه، صفت راه مدینه، صفت شهر مدینه طیبه، در صفت روضه حضرت، در نعت، ذکر زیارت بقیع. از منظومه و سراینده نام و نشان دیگری یافت نشد، جز آن‌که در آغاز این نسخه با نام

«اعجاز مکی من اقوال واهباء همدانی» خوانده شده است.

◀ ۲۳۰ / - تهران، مجلس؛ ج ۱ / ۲۹، ص، ۴۴۶، ش ۷۴ / ۸۹۴۶، ص ۳۶۸ پ الی ۳۷۴ پ.
آغاز:

«به نام آن که طرح باغ جان کرد سخن را بوی گلبرگ زبان کرد

سخن بیند گر او برقی است در کاخ زبان بی نام او برگی است بی شاخ»

انجام افتاده:

«ز سیب غیغ و از نار پستان در آن بستان خیابان در خیابان

به هر گوشه درو شمشاد بالا فکنده سایه بر آن روی دیبا»

جای برگ ۳۷۲ هم اشتباه است و می باید بعد از برگ ۳۶۹ قرار بگیرد.

نستعلیق شکسته، خلیل ذوالقدر، ۱۰۵۴ ه.ق، احمدآباد گجرات. جای برگ ۳۷۲ هم اشتباه است و می باید بعد از برگ ۳۶۹ قرار بگیرد. کاغذ الوان آهار مهره، جلد تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج و سرترنج.

نسخه خریداری شده از باقر ترقی در خرداد ۱۳۴۸ ه.ش.

(ابعاد متن: ۵ / ۱۰ × ۵ / ۲۳ س، ۴ / ۱۴ × ۴ / ۲۶ سم، ۳ / ۵ سم. [ش ثبت: ۷۸۶۷۸].

إعلام العلماء الأعلام ببناء المسجد الحرام (تاریخ و معماری - عربی)

از: عبدالکریم بن محب‌الدین بن علاء‌الدین مکی حنفی قطبی (۱۰۱۴ ه.ق = ۱۶۰۵ م).

[هدیه العارفین ۵ / ۱ ص ۶۱۱؛ معجم المؤلفین ۵ / ۳۲۰]

[این کتاب توسط انتشارات دارالرفاعی (ریاض) به سال ۱۴۰۳ برای بار اول و سال

۱۴۰۷ ه.ق برای بار دوم به چاپ رسیده است در ۲۰۱ صفحه وزیری.

مصحح: احمد محمد جمال عبدالعزيز الرفاعی عبدالله الجبوری].
کتاب، تاریخ مکه را در بر دارد و در آن از کسانی که بر بنای مسجد همت گماشته‌اند،
ذکری به میان آمده است.

آغاز: «بسمله الحمد لله الذی عمنا بوافر جوده و نعمه و خصنا أما بعد: فقد أمرنی من
يجب...».

انجام: «لأنه من الآثار المباركة القديمة عمر الله تعالى من عمره و بجزيل ثوابه غمره... و
هذا آخر ما لخصته من تاريخ عمی... و صلى الله على سيدنا محمد و على آله و صحبه و
سلم».

پس از خطبه کتاب، عناوین ذیل در آن دیده می‌شود:
الباب الاول: - فی ذکر موضع مكة المشرفة شرقها الله تعالى و حکم بیع دورها و
إجارتها و المجاورة فیها؛
- أسماء مكة.

الباب الثاني: فی بناء الكعبة المشرفة:
- فصل: فی تحلیه الكعبة الشریفة و بابها بالذهب و الفضة و قنادیلها؛
- فصل: فی ذکر معالیک الكعبة المعظمة و کسوتها؛
- فصل: فی ذکر کسوة الكعبة الشریفة قديماً و حديثاً و حکم بیعها و شرائها و التبرک
بها.

الباب الثالث: فیما كان عليه وضع المسجد الحرام أيام الجاهلية و صدر الاسلام و ما
أحدث فيه من الزيادة و التوسيع.

الباب الرابع: فی ذکر ما زاده العباسيون فی المسجد الحرام.
الباب الخامس: فی ذکر الزیادتين اللتين زیدتا فی المسجد الحرام بعد تربيعه الذی أمر به
المهدی.

الباب السادس: فیما وقع من ترميم المسجد الحرام فی دولة الجراكسة.
الباب السابع: فیما لسلطین آل عثمان من الخیر و الاحسان بالبلد الحرام.

الباب الثامن: فيما للسلطان سليمان خان عليه الرحمة والرضوان من المآثر الحسان.

الباب التاسع: فيما للسلطان سليم خان تغمده الله بالرحمة والرضوان من المآثر الحسان.

الباب العاشر: في ذكر تنمة في إحسان السلطان مراد خان.

- فصل فيما اشتمل عليه المسجد الحرام الآن من الأساطين الرخام و الأساطين الصفر الشميسي و القعب و الطواجن و المصلیات و شرارييف المسجد الحرام؛

- ذكر ابواب المسجد الحرام؛

- ذكر منابر المسجد الحرام؛

- ذرع الكعبة و الحجر و المطاف و المقام و المسجد و بيان ما فيه؛

- تصوير مكة المشرفة؛

فيما لسلطان العالم من المآثر الحسان و الخيرات الجارية و الإحسان بمدينة سيد ولد عدنان؛

خاتمة: في ذكر المواضع المباركة و الأماكن الماثورة بمكة المشرفة.

◀ ۲۳۱ / - مدینه، خزانه الهاشمية؛ ص ۳۵.

نسخ خوب، جعفر بن سيد حسين بن سيد يحيى هاشم حسینی، ظهر روز سه شنبه، ۸ شوال ۱۳۰۷ هـ. ق. نسخه حالت خوبی دارد و تصحیح و مقابله شده است. بعضی کلمات نسخه با شکل ضبط شده است. عناوین ابواب و رؤوس مطالب با خطی درشت مشخص گردیده است. به همراه نسخه، مختصر کتاب از عموی مؤلف، قطب الدین بن علاء الدین موجود است که در آخر شعبان سال ۱۰۰۰ هـ. ق به پایان رسیده است.

در اول نسخه، وقفنامه آل هاشم و مهر وقف سيد جعفر حسين هاشم حسینی دیده می شود که در بعضی صفحات دیگر نیز مهر وقف سيد جعفر تکرار شده است.

در پایان نسخه نیز این عبارت مشهود است: «بلغ مقابلة حسب الطاقة ۲۱ / شوال / ۱۳۰۷ هـ. ق.

در صفحات ۳۵ و ۳۶ نسخه حواشی طولانی به چشم می خورد.

۴۶ گ، ۲۱ س، ۱۷ × ۲۴ سم.

اعمال حج (فقه و عقاید - عربی)

از: ؟

ظاهراً تألیف یکی از پیروان دین بهاء است که در واقع احکام و اعمال در دارالسلام بغداد را شرح می‌دهد.

آغاز: «هو الباقي الظاهر و لمن أراد أن يتوجه الى شطر القدس و يحضر بين يدي الله العزيز العليم و يسمع نداء الله و ينظر جماله و يستشيق رائحة الله العزيز المقتدر المتعالی الكبير بأن يخرج عن بيته مهاجراً الى الله الى أن يدخل في المدينة التي سمى بدار السلام...». انجام: «و بر احدى شبه آنچه بر جمال احدى وارد شده، نشده و بذلك ناح كل شيء و هم لا يشعرون واقعات من ير و علينا الا بما أراد الله لنا عليه توكلنا و انّ عليه فليتوكل المقربون».

◀ ۲۳۲ / - مشهد، رضوی؛ ش ۱۶۲۰۳.

شکسته نستعلیق، سده ۱۳ هـ.ق.

نسخه را بنیاد مستضعفان در شهریور ۱۳۶۷ به آستان قدس رضوی ع واگذار نموده است.

۲۱ گ، ۷ س، ۶ / ۸ × ۲ / ۱۱ سم.

(تصاویر ۴۰ و ۴۱)

اعمال حج (فقه - فارسی)

از: شیخ بهائی، محمد بن حسین (۹۵۳ - ۱۰۳۰ هـ.ق).

تحریر: ابراهیم.

تحریری است از بخش حج «جامع عباسی» مؤلف که به صورتی روان و به اختصار

صورت گرفته است.

آغاز: «بسمله در بیان حج و شروط آن و در آن، مقدمه و هفت مطلب است. مقدمه: بدان که حج کردن از اعظم ارکان دین است و چون واجب شود، تأخیر کردن آن گناه عظیم است و در حدیث به این مضمون وارد است که هرگاه بر شخصی حج واجب شود و به حج نرود یا این که مانع شرعی...».

انجام: «و اگر فوت او بعد از احرام و داخل شدن حرم باشد و از باقی افعال چیزی به جای نیاورده باشد، آنچه به فعل آورده، کافی است و احتیاج به نائب گرفتن دیگر نیست؛ اما میانه مجتهدین خلاف است. بعضی برآنند که در این وقت کل مبلغی که وجه اجاره اوست به وارث او می‌رسد».

◀ ۲۳۳ / - مشهد، رضوی؛ ش ۱۲۷۹۵.

نستعلیق، ابراهیم، ۲۴ شعبان ۱۳۴۱ ه. ق. کاغذ مشقی چهارخانه‌ای. نسخه، وقفی آقای حسین کی‌استوان به تاریخ آبان ۱۳۴۸ به جهت آستان قدس رضوی ع است.

۳۶ گ، سطور مختلف، ۱۲ × ۲۰ سم.

(تصاویر ۴۲ و ۴۳)

۷۱

اعمال حج (فقه - فارسی)

از: ؟

رساله‌ای در اعمال و آداب حج در يك مقدمه و هفت مطلب. فهرست مطالب کتاب بدین ترتیب می‌باشد:

مقدمه: در فضیلت حج؛

مطلب اول: در بیان بعضی از آداب؛

مطلب دوم: در بیان شرایط وجوب؛

مطلب سوم: در بیان انواع حج؛

مطلب چهارم: در بیان افعال حج؛

مطلب پنجم: در بیان افعال حج تمتع؛

مطلب ششم: در بیان احکام حج قرآن؛

مطلب هفتم: در بیان احکام حج نیابت.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین، اما بعد در بیان حج و شروط آن... مقدمه بدان که حج کردن از اعظم ارکان دین است».

◀ ۲۳۴ / - خوی، نمازی؛ ص ۱۶۸، ش ۲ / ۳۴۲.

جلد تیماج قهوه‌ای ساده. [رساله هفتم این مجموعه به خط محمود بن اویس است].

۱۷ س، ۱۴ × ۲۰ سم.

الأعمال المستحبة للأماكن المتبركة من مكة مع دعاء الصحيفة ليوم عرفة و

دعاء آخر ليوم عرفة من سيد الشهداء و الاعمال و الزيارات للمدينة و ما

يتعلق بها و دعاء النذبة في آخرها (رسالة في...) (ادعية و آداب - عربی)

از: حاج مولوی سید نواب جان عظیم آبادی.

◀ ۲۳۵ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۳ / ۵۰۳۲):

عظیم آباد: مطبع الصبح الصادق، به سعی و اهتمام حاج مولوی سید نواب جان عظیم آبادی،

به درخواست و نفقه حاج سید مهدی یزدی نجفی و دیگران (نواب نوازش علیخان

لاهوری، راجه کاظم حسین خان بهادر «ریاست بهتوامو از توابع لکنهو»، نواب سید محمد

تقی خان بهادر و فرزند ارشدش حاج نواب سید محمد علیخان بهادر)، بدون کاتب،

۱۳۰۱ ه.ق، جیبی، ۹۵ + ۱ صص، عربی].

الأعمال المستحبة للأماكن المتبركة فى مكة المكرمة و المدينة المنورة =

أعمال أماكن مكة و مدينة (ادعيه و آداب - عربى)

از: محمدعلى بن محمدكاظم لارى، مشهور به «نخبة الكتاب» (پس از ۱۳۱۴ ه.ق).
 ◀ ۲۳۶ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموى (ش ۶ / ۴۵۷ و ۶ / ۶۳۲): حیدرآباد دکن، مطبع عزیز دکن، به خط مؤلف، ۱۳۱۴ ه.ق، وزیرى، ۶۰ ص، عربى].

أفضلية ما بين مكة و المدينة (قصص - عربى)

از: ؟

آغاز: «و روى عن بعض الحكماء و أهل مكة و أهل المدينة و أهل الشام و فتح بعضهم على بعض قال أهل مكة نحن أفضل من أهل المدينة بستة أشياء ليس مثلها فى الدنيا أولها اسم الله مكة أم القرآن و ثانى جعل الله الكعبة فيه و الثالث قال الله الكعبة بيتى و الرابع أنزل الله النبوة على محمد ﷺ عندنا».

انجام: «و لثالث الصراط عندنا و الرابع موضع كل النبى عندنا و الخامس أهل المشرف و أهل المغرب يقدمون إلينا و نحن لا نقدمون موضع أخرى و السادس أنزل الله تعالى الملائكة عندنا السابع و الله يحكم بين الناس عندنا و الثامن صفة الجنة عندنا أطرافها مقطوعة».

◀ ۲۳۷ / - تمبوكتو (مالى)، امام سيوطى؛ ص ۱۸۳، ش ۴۳۱.

خطوط به مشكى، عربى سودانى.

اوراق: ۱، ۱۶، ۱، ۱۸ × ۱۴، ۵، ۲۰ × ۱۶.

افعال الحج (فقه - فارسی)

از: ؟

رساله موجزی در افعال حج است که از افعال عمره تمتع تا پایان افعال حج را دربر می‌گیرد و به اختصار آنها را بیان نموده است. در نسخه حاضر احتمال داده شده که از املاء سید مرتضی باشد، لیکن در منابع موجود یافت نشد.

آغاز: «افعال العمرة المتمتع بها الى الحج أربعة الاحرام و الطواف و السعى و التقصير. اما الاحرام فواجباته أربع، الاحرام من الميقات و هو العقیق و أوله مسلح و أوسطه غمره و آخره ذات عرق و لا يجوز تأخيره عن ذات عرق».

انجام: «و يستحب له بعد ذلك أن يعتمر عمرة بعد الفراغ من الحج يأتي بها من خارج الحرم و يحرم من هناك و يأتي الى مكة يطوف و يسعى و يقصر و هذه من المندوبات و ليست من الواجبات و الحمد لله وحده... تمت».

◀ ۲۳۸ / - قم، مرعشی؛ ش ۴۸ / ۱۲۹۲۳.

نسخ، سده یازدهم.

۲۳ س، ۵ / ۱۰ × ۵ / ۱۵ سم.

افعال حج التمتع (فقه - عربی)

از: ؟

رساله‌ای است در باب افعال حج تمتع، مشتمل بر یک مقدمه، دو فصل و یک خاتمه. آغاز: «بسملة الحمد لله الكريم الوهاب و صلى الله على خيرته النبي الاواب محمد

المصطفی و عترته الطاهرین الاطیاب و بعد فهذه أفعال حج التمتع مع نیاته وضعتها الله لیتفیع بها الطاعن الیه و الوافد علیه و هو یشتمل علی مقدمة و فصلین و خاتمة اما المقدمة...».

انجام: «و العود الی مکه لوداع البيت و سؤال العود و الدعا للإخوان فی المواطن و زیارة سید المرسلین و ابنته فاطمة و الائمة الاربعة بالقیع صلی الله علیهم و حمزة و العباس و ابراهیم بن رسول الله و عقیل و فاطمه بنت اسد عليها السلام و غیر ذلك».

◀ ۲۳۹ / - تهران، مجلس؛ ش ۲۱۴ - ۱۰ (۰۳۸۷ - ۲۶)، رساله سوم و پایانی مجموعه است.

نسخ، سید ناصر مرتضی بن علی بن ماجد حسینی، رجب ۹۴۳ ه.ق.
کاغذ نخودی فرسوده چرکین، جلد تیماج قرمز درون مقوا.
۲۳ ص، ۱۴ س.

(تصاویر ۴۴ و ۴۵)

أقانیم = مناسک حج (فقه - فارسی)

از: شیخ احمد واعظ یزدی.

بعض عناوین کتاب:

نامهای مکه؛

وجه تسمیه کعبه؛

تعریف مسجد کوفه و مکه.

◀ ۲۴۰ / - مشهد رضوی؛ ش ۳۰۶۷۵

آغاز افتاده: «و بعضی که بناء قرائة کرده‌اند، یعنی این می‌شود که ما قرآن را فرو فرستادیم از برای اینکه تو یا محمد بترسانی اهل مکه را و کسانی که حول مکه‌اند. مؤلف

گوید بدان که نام‌های شهر مکه بسیار است؛ نظر به اینکه بلاد مشهوره و بقاع شریفه بوده و ارباب هر لغت...».

انجام افتاده: «هر چاهی که کنديم آبش شور بود. حضرت جائي را نشان داد [و] فرمود اين جا چاهی بکن. چون کردند، سنگ بزرگی ظاهر شد که نتوانستند کنند. پس حضرت آن سنگ را کند و از زیرش چشمه ظاهر شد از عسل شیرین تر و از کره لذیذتر. پس فرمود: ای حباب از این چشمه آب بخور؛ زود باشد که در پهلوی مسجد تو شهری بنا شود که جباران در آن بسیار باشند و بلاد فتنه در آن عظیم باشد؛ حتی آن‌که در هر شب جمعه هفتاد هزار...».

نسخ تحریری، سده ۱۴ ه.ق، در صفحاتی از کتاب، مهر مربع «الواقف احمد الواعظ الیزدی» مشهود است. نسخه، وقف حجة الاسلام ربانی از مشهد است به تاریخ خرداد ۱۳۸۳.

۲۶۳ ص، ۲۸ س، ۲۳ × ۳۴ سم.

(تصاویر ۴۶ و ۴۷)

اقسام حج (فقه - فارسی)

از: ؟

رساله‌ای است مختصر در بیان اقسام سه‌گانه حج و احکام هر يك و توضیح و شمارش احکام و اعمال مختلف در باب حج. بعضی تصاویر ابتدایی از بعضی امکنه مربوط به مناسک حج در بین سطور نقاشی شده است.

آغاز: «مخفی نماند که اقسام حج بر سه گونه است حج تمتع و قران و افراد. اول در حق کسانی است که از مکه شانزده فرسخ یا زیاده دور باشند. ثانی و ثالث حق آنهایی که

این قدر دور نباشند...».

انجام: «... و حرّه بنی النضیر که در سنه شصت و سه یزید حرام زاده سه روز مسلم کافر را امر به قتل و غارت نمود. آن جاست که اکنون قبه الشهداء حرّه معروف است. چه ظلمی کرد که سرآمد ظلم‌ها بود».

◀ ۲۴۱ / - تهران، مجلس؛ ج ۳۱، ص ۱۵۱، ش ۱۴ / ۹۹۵۷، ص ۸۰ پ الی ۸۳ پ. نستعلیق شکسته، اوایل سده ۱۴ ه. ق.

رکابه نویسی دارد. نسخه به صورت راسته چلیپا نگارش یافته و بعضی تصاویر ابتدایی از اماکن مشرفه در مکه و مدینه را به صورت ابتدایی و اسامی بعضی جاها را آورده است. ۳ گ، سطور (مجموعه) مختلف، ۵ / ۱۱ × ۱۸ س.

(تصاویر ۴۸ و ۴۹ و ۵۰)

أقل ما يجب معرفته من أحكام الحج و العمرة = نيات الحج و العمرة = مناسك

الحج (فقه - عربی)

از: شهید ثانی، زین الدین بن علی (۹۱۱ - ۹۶۶ ه. ق.).

تاریخ تألیف: ۹۵۲ ه. ق.

[التراث العربی: ۵ / ۲۲۹؛ دائرة المعارف بزرگ اسلامی ۵ / ۳۱].

[ثلاث رسائل فی الحج و العمرة، تحقیق رضا مختاری (متولد ۱۳۴۲)، تهران، نشر

مشعر، چاپ ۱، ۱۴۲۰ ه. ق. / ۱۳۷۸ ش، ۸۷ ص، رقعی].

کتاب فوق، مجموعه احکام حج و بررسی ابعاد فقهی و عرفانی حج و عمره است و در واقع مجموعه سه رساله از شهید ثانی می باشد. عناوین سه رساله عبارتند از: أقل ما يجب معرفته من أحكام الحج و العمرة؛ نيات الحج و العمرة؛ رسالة مناسك الحج و العمرة که شهید ثانی، در این زمینه چهار رساله دارد.

اما رساله حاضر، رساله‌ای است بسیار مختصر و فتوایی در نیت‌های اعمال حج و عمره واجب و مستحب که مستحب است بر زبان آورده شود. این رساله مشتمل است بر «مقدمه» و دو «مقاله» و «خاتمه». المقدمة فی بیان الوظائف المتقدمة على الافعال؛ المقالة الاولى فی افعال عمرة التمتع (دارای چهار مبحث)؛ المقالة الثانية فی أفعال الحج (دارای شش مبحث)؛ الخاتمة فی زیارة النبی و أهل بيته.

آغاز: «الحمد لله مسهل الصعاب و ميسر الحساب والصلاة والسلام على أشرف الأحاب و على آله وأصحابه خير آل و أصحاب و بعد فهذه جملة كافلة ببيان اقل ما يجب معرفته من احكام الحج و العمرة تسهلاً على المكلفين و تيسيراً على المتعلمين فان التيسير مراد الله تعالى...».

انجام: «و نية الرمي أرمى هذه الجمرة بسبع حصيات لوجوبه قربة الى الله و لو اقتصر فى جميع هذه النيات على قول أفعل كذا لله من غير تعرض للوجوب و لفظ القربة كفى و حسبنا الله و كفى والنائب عن غيره يضيف إلى ذلك نيابة عن فلان أو عمن استؤجرت عنه والحمد لله رب العالمين».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۲۴۲ / ۱ - مشهد، رضوی؛ ش ۲۹۷۸۱.

نسخ، محمد شریف بن نجم‌الدین فقیه، سال ۹۹۹ ه. ق.

در برگ ماقبل رساله، چند سطر در نیت حج آمده است:

«نیت طواف النساء: أطوف بهذا البيت سبعة أشواط فى حج الاسلام حج التمتع لوجوبه قربة الى الله؛ نیت الصلاة: أصلى ركعتى طواف النساء لوجوبها قربة الى الله؛ نیت المبيت: أبيت هذه الليلة بمنى فى حج الاسلام حج التمتع لوجوبه قربة الى الله.

تمت، خادم صاحب الرسالة محمود بن لطيف الحسيني».

پس از رساله نیز احادیثی در فضائل حج و عمره درج شده است که اندکی از آغاز و انجام آن را در ذیل آورده‌ایم:

آغاز: «بسمله بیان فی فضائل الحج و العمرة فی التهذیب موسی بن القاسم عن حماد بن عیسی الجهنی... قال سمعت أبا جعفر عليه السلام يقول انّ الحاج اذا أخذ جهازه لم يحط خطوه الا كتب الله له عشر حسنات و محى عنه عشر سيّات و رفع له عشر درجات حتى يفرغ من جهازه متى ما فرغ فاذا سئلك في الطريق...».

آغاز: «و من حج خمسين حجة بنى له مدينة في جنة عدن فيها ألف قصر في كل قصر حوراء من حور العين و ألف زوجة و يجعل من رفقاء محمد عليه السلام في الجنة و من حج أكثر من خمسين حجة كان مع محمد و الاوصياء صلوات الله عليهم و كان ممن يزوره الله عزّ وجلّ كل جمعة و هو فيمن يدخل جنة عدن التي خلقها الله عزّ وجلّ بيده و لم تراها عين و لم يطلع عليها مخلوق. انتهى ما من المنتهى تمت الاحاديث في فضيلة الحج و كتبت الفقير محمد شريف».

۹ ص، ۱۳ س.

(تصاویر ۵۱ و ۵۲)

◀ ۲۴۳ / ۲ - قم، مرعشی؛ ج ۴ / ۴۸۰، ۸ / ۱۵۵۴ (عکسی)، ص ۷۷ الی ۷۹.

نسخه اصل در کتابخانه فخرالدین نصیری امینی در تهران موجود است.

نسخ و نستعلیق، سده ۱۱۰ ه.ق.

۳ ص، ۱۷ س.

◀ ۲۴۴ / ۳ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۱ / ۱۴۶۸، ش ض ۱۷۵۴۴.

نسخ، محمد شریف بن نجیم الدین محمد، ۹۹۹ ه.ق. انتقالی از دانشگاه علوم اسلامی

رضوی در مهر ۱۳۶۸. کاغذ نخودی جلد تیماج ضربی مزین به ترنج و سرترنج.

۸ گ، ۱۳ س، ۳ / ۹ × ۳ / ۱۷ سم.

◀ ۲۴۵ / ۴ - تهران، ملی؛ ج ۱۲، ص ۵۰۲، ش ۳ / ۲۵۷۳، از ص ۱۱۶ پ الی ۱۲۴.

نام مؤلف به قرینه آغاز نسخه تعیین شد. به خط بهاءالدین علی حسینی، ۱۰۰۸ ه.ق.

ضمیمه: پس از اتمام رساله در نسخه، احادیث و روایاتی در باب حسن خلق از کتاب کافی و

احادیث اخلاقی از کتاب خصال شیخ صدوق، به همراه روایاتی از کتاب «مجموعه الرائق» در

- دعای فرج و چند دعای دیگر به خط حمائلی نوشته شده است (۱۲۰ - ۱۲۳).
- آغاز ضمیمه: «باب فی حسن الخلق روی الکلینی فی الصحیح عن محمد بن مسلم عن
أبی جعفر علیه السلام ان اکمل ایماناً».
- انجام ضمیمه: «و نزل من القرآن ما هو شفاء و رحمة للمؤمنین و لا یزید الظالمین الا
خساراً».
- کاغذ اصفهانی نخودی، جلد مقوایی با روکش کاغذی، عطف تیماج قهوه‌ای، سجاد
لبه‌ها چرم زرشکی.
- ۹ گ، سطور (مجموعه) مختلف، ۱۲ × ۱۹ سم.
- ◀ ۲۴۶ / ۵ - قم، مرعشی؛ ۳۵ / ۲۵۴، ش ۲ / ۱۳۸۸۱، ص ۲۶ پ الی ۲۹ پ.
- نسخ، محسن بن محمد حسین سلیمی مازندرانی، ۱۰۴۹ ه.ق، نسخه مصحح است.
کاغذ شرقی.
- ۴ گ، ۱۷ س، ۵ × ۵ / ۱۰ سم.
- ◀ ۲۴۷ / ۶ - یزد، وزیری؛ ج ۳ / ۱۱۱۶، ش ۲ / ۱۹۸۰، ص ۸۳ الی ۸۸.
- نام مؤلف به قرینه آغاز نسخه به‌دست آمده است.
- نسخ، حسن بن زین‌الدین، سال ۱۱۱۱ ه.ق.
- کاغذ نوعی ترمه، جلد مقوایی روکش کاغذ ابری عطف تیماج قرمز.
- ۳ گ، ۱۲ س، ۱۲ × ۱۹ سم.
- (تصاویر ۵۳ و ۵۴)
- ◀ ۲۴۸ / ۷ - اصفهان، دانشگاه؛ ج ۱ / ۱۵۶، ش ۴ / ۲۰۶، از ص ۹۴ پ الی ۹۶ پ.
- شماره ثبت: ۸۰۹۱.
- نام مؤلف به قرینه آغاز نسخه تعیین گردید.
- نسخ، بهاء‌الدین محمد عاملی فتونی نجفی، سال ۱۱۱۴ ه.ق.
- عناوین به سنگرف، تصحیح شده، جلد تیماج مشکی مجدول، عطف و دور تیماج
قهوه‌ای.

۳ گ، ۵ / ۱۱ × ۱۷ سم.

◀ ۲۴۹ / ۸ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه ای)، ص ۷۱۵
(فقه ۲)، ش ۱۴۴۷ (۲۰۹۹۱).

نسخ، عبدالمجید بن محمد مهدی، ۱۲۴۳ ه. ق.

تاریخ اهدا: خرداد ۱۳۷۳ ه. ش.

کاغذ شکری آهار مهره، جلد تیماج زرشکی ضربی، مزین به ترنج و سرترنج.

۲ گ، ۱۷ س، ۵ / ۱۴ × ۲۱ سم.

◀ ۲۵۰ / ۹ - قم، مرعشی؛ ج ۱۹ / ۳۴۲، ش ۶ / ۷۵۳۷، ص ۱۰۲ ر الی ۱۰۴ ر.

نام مؤلف از آغاز نسخه به دست آمده است. نسخ، جلد تیماج مشکی.

۳ گ، ۱۴ × ۲۰ سم.

◀ ۲۵۱ / ۱۰ - مشهد، رضوی؛ ش ۳۵۶۷۱.

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

نسخه اهدایی حضرت آیه الله خامنه ای به آستان قدس رضوی علیه السلام در خرداد ۱۳۷۳ است.

۳ ص، ۱۷ س، ۵ / ۱۴ × ۲۱ سم.

(تصاویر ۵۵ و ۵۶)

اقل المدة بين العمرتين = رسالة في العمرتين (فقه - عربی)

از: خواجهی اصفهانی، محمد اسماعیل بن حسین بن محمد رضا مازندرانی
(۱۱۷۳ ه. ق.).

رساله ای است که به خواهش یکی از ایرانیان مجاور مکه ساخته و کمترین مدت بین دو عمره را تعیین کرده است.

آغاز: «الحمد لله الذى ندب إلى الحج والعمرة والصلاة على رسوله سيدنا محمد وآله كاشفى الغمرة».

انجام: «وقادات القادات عليهم الصلوات وأكمل التحيات ما سكنت الارضون و تحركت السماوات».

این رساله در مجموعه اول از رسائل فقهیه مؤلف چاپ شده است.

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۲۵۲ / ۱ - قم، مرعشی؛ ج ۱۴ / ۳۲۵، ش ۲ / ۵۵۶۵، ص ۲۹ پ الی ۴۳ ر.

نستعلیق، به خط مؤلف. جلد تیماج مشکی بدون مقوا.

۱۵ گ، ۵ / ۱۰ × ۱۶ سم.

◀ ۲۵۳ / ۲ - تهران، دانشگاه؛ ج ۱۶ / ۶۰۴، ش ۴ / ۷۵۱۳، ص ۶۸ الی ۹۲.

نستعلیق، سده ۱۲ ه. ق. کاغذ سپاهانی، جلد مقوایی، قطع ربعی.

۲۵ گ، ۷ س (۷ × ۵ / ۱۲)، ۵ / ۱۰ × ۱۹ سم.

◀ ۲۵۴ / ۳ - تهران، ملک؛ ج ۵ / ۳۰۴، ش ۲ / ۱۶۰۶ (۲ / ۳۵۰)، ص ۳۰ پ الی ۴۴

پ.

آغاز: «اقل المدة بين العمرتين لبعض إخوانه فى الدين الذى نوى مجاورة بيت الله والاعتمار ايام المجاورة».

نسخ، محمدکاظم، پسر میرزا محمد، ۱۲۴۷ ه. ق، مدرسه جده اصفهان. کاغذ پسته‌ای،

جلد مجموعه میشن سرخ ضربی.

۱۵ گ، ۱۵ × ۲۱ سم.

◀ ۲۵۵ / ۴ - مشهد، ادبیات؛ ص ۲۱۲، ش ۲ / ۲۵ فیاض.

نسخ، جلد تیماج عنابی ضربی، قطع پستی.

۹ گ، ۲۶ س (۸ × ۱۷).

أقلّ الواجبات في حجّ التمتع (فقه - عربی)

از: شیخ ابراهیم بن شیخ حسن بن علی بن نجم سعدی ریاحی، مشهور به ففطان نجفی (۱۲۷۹ ه. ق.).

مؤلف، این کتاب را از مناسک حج استادش صاحب جواهر که «هدایة الناسکین» نام دارد و به دستور وی، استخراج کرده و مختصر نموده تا عموم مقلدین به راحتی بتوانند از احکام حلال و حرام آن بهره برند. پس از عرضه این رساله به صاحب جواهر، ایشان رساله را طبق فتاوی و نظرات خود یافتند. سپس به علامه انصاری رحمته الله نشان داده و آن مرحوم با رمز «تضی» بر آن حاشیه نوشته است.

آغاز: «بسمله و الحمد لله رب العالمین و بعد فهذه الرسالة أقلّ الواجبات في حج التمتع اختصرتها من منسك... فنقول والاستعانة بالله اعلم ان بيان حج التمتع...».

انجام: «فان ذلك يقوم مقام الحج في كل سنة و الله العالم من الخطا و الحظل».

◀ ۲۵۶ / ۱ - تهران، ملی؛ ج ۱۲، ص ۴۳۰، ش ۲ / ۲۵۳۸، از ص ۱۶ الی ۲۸ پ. نسخ، سده ۱۳ ه. ق. در این فهرست با عنوان «مختصر مناسک الحج» معرفی شده است. در حاشیه تصحیح و مقابله شده است. روی برخی کلمات به رنگ سیاه خط‌کشی شده است.

کاغذ مجموعه فرنگی، جلد (مجموعه) تیماج عنابی ضربی، ترنج با گل و بوته، خطوط اطراف ترنج به زر، جداول به زر، عطف تیماج عنابی الحاقی مقوایی، اندرون جلد تیماج نخودی.

سطور مختلف (بین ۱۱ الی ۱۷ س)، ۱۰ × ۵ / ۱۵ سم.

◀ ۲۵۷ / ۲ - نسخه دیگر در کتابخانه «سید آقا تستری» در نجف موجود است.

انتخاب الزاد (فقه - فارسی)

از: محمدعلی بن محمدباقر اصفهانی بهبهانی (۱۲۱۶).

[الذریعة ۲ / ۳۵۹]

مختصری است از کتاب مفصل مؤلف در همین موضوع - ظاهراً مراد «دلیل الناسک» است - که برای برخی از حجاج اختصار نموده و آن را در یک مقدمه و چهارده زیور تنظیم کرده است و در رجب سال ۱۱۸۸ از تألیف آن فارغ شده است. عناوین رساله حاضر چنین است:

مقدمه: در مجملی از آداب سفر.

زیور اول: در احرام گاه و آداب آن.

زیور دوم: در طواف.

زیور سوم: در سعی.

زیور چهارم: در احرام حج تا رسیدن به عرفات.

زیور پنجم: در اعمال عرفات.

زیور ششم: در اعمال مشعر تا بازگشتن به منی.

زیور هفتم: در اعمال روز عید.

زیور هشتم: در وداع مکه.

زیور نهم: در سایر آداب مکه.

زیور دهم: در فوائد متفرقه.

زیور یازدهم: در کفارات احرام.

زیور دوازدهم: در احکام حج و عمره به نیابت.

زیور سیزدهم: در زیارت حضرت رسول و حضرت فاطمه و ائمه بقیع علیهم السلام.

زیور چهاردهم: در سایر اعمالی که در مدینه منوره و اطراف آن مستحب است.

آغاز: «أحمدہ علی نوالہ و مصلیاً علی أحمدہ و آلہ اما بعد چنین گوید... کہ چون قبل از این رسالہ ای در آداب مناسک مشتمل بر طرق احتیاط...».

انجام: «و در فضیلت آن مسجد احادیث بسیار وارد است و همچنین در نماز در آن و طول زیادہ بر این گنجایش این رسالہ عجلالہ نیست».

◀ ۲۵۸ / - اصفہان، دانشگاه (دفتر سوم)؛ ص ۸۱۵، ش ۱۰۱۶، [۲۳۱۹۰].

نسخ، ظاہراً بہ خط مؤلف، عناوین بہ شنگرف، تصحیح شدہ با اضافات در حاشیہ. عبارات عربی معرب. روی برگ اول، نام کتاب و عبارت «امانت میرزا عیسی اصفہانی کہ بہ مکہ می‌رود» و تملکی با مهر بیضوی «عبدہ محمد بن مہدی الحسینی» دیدہ می‌شود. نسخہ اہدایی سید محمد صدر ہاشمی بہ کتابخانہ مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه اصفہان است.

جلد تیماج مشککی بدون مقوا.

۳۵ گ، ۱۹ س، ۵ / ۱۰ × ۱۶ سم.

۸۳

الإنعام التام بالرحلة إلى بيت الله الحرام (سفرنامہ دینی - عربی)

از: عبدالملک بن حسین الانسی (۱۳۱۵ ه. ق.).

این نوشتار، سفرنامہ مؤلف بہ دیار حجاز است جهت حج بیت‌الله الحرام.

◀ ۲۵۹ / - یمن، المخطوطات الیمنیة؛ ج ۲، ص ۱۳۶۹، ش ۱۷۶۲ (م / ۲۹۹۴).

بہ خط مؤلف کہ شمارہ‌گذاری بر اساس حروف ہجائیہ است.

۸۴

الأنوار البدرية = المناسک الحیدریة فی مناسک الحج (فقہ - اردو)

از: مولوی حیدرعلی فیض آبادی.

[الذریعة ۲ / ۴۲۰ ش ۱۶۵۸].

[کتاب به سال ۱۲۹۵ ه. ق چاپ شده است].

◀ ۲۶۰ / - از کتاب در تألیف دیگر مؤلف به نام «إزالة الغین» یادآوری شده است.

۸۵

الأنهار الأربعة فی ردّ اعتراضات باصبرین فی مرمی جمرة العقبة (فقه - عربی)

از: کتابخانه، محمود شکری بن اسماعیل (۱۳۰۴ ه. ق).

[مختصر نشر النور و الزهر ۲ / ۴۴۰].

این رساله در بیان رد اعتراضات در باب یکی از مسائل مبتلا به در حج بیت الله در بحث رمی جمرة عقبه است.

◀ ۲۶۱ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۰۴، ش ۲۱۸۱، [ش ۳۸۵۵ / ۱۳

فقه]، از ص ۱۰۷ الی ۱۳۲.

نسخ، محرم ۱۲۹۴ ه. ق.

۲۵ گ، ۲۵ س، ۵ / ۱۳ × ۲۳ سم.

۸۶

أنیس الحجاج = سفرنامه حج (سفرنامه دینی - فارسی)

صفی بن ولی قزوینی (حدود ۱۰۹۰ ه. ق).

[فهرست منزوی / ۱۰۸۷؛ منزوی، فهرست نسخه‌ها ۳۹۹۲؛ فهرست‌واره کتاب‌های

فارسی ۱ / ۶۴].

تاریخ تألیف: ۱۰۸۸ ه. ق؛ محل تألیف: بندر سورت.

سفرنامه مکه و مدینه است در ۸ - ۱۰۸۷ ه. ق در عصر اورنگ‌زیب بهادر و زیب نساء

بیگم، شامل مقدمه و سه «طریق» دارای چند «مسلك» و يك خاتمه. مؤلف، این رساله را

در بندر سورت، پس از بازگشت از مکه و مدینه نگاشته است.

این اثر، بیشتر فقه حج است تا سفرنامه.

ابواب کتاب:

مقدمه: در ذکر مجملی از کیفیت سلوک فقیر و رفقا از بندر سورت به جدّه، به راه دریا

طریق اول: در بیان مراعات لوازم سفر بحر و متممات آن:

مسلك اول: در مقدمات ركوب سفینه.

مسلك دوم: در تدبیر مأکولات.

مسلك سیوم: در تدبیر مشروبات.

مسلك چهارم: در تذکره آداب سلوک با رفقا و تحلی به مکارم اخلاق با بیگانه و آشنا.

تمه: در مطایبه چند به اقتضای سوق کلام و شکر بر نجات از مخاطره به حفظ حفیظ

علام.

طریق دوم: در ذکر آداب عمره و حج اسلام و طوف بیت الحرام و مشاهدات مشاعر

عظام و کیفیت و کمیت بقاع متبرکه حرم خدا و خصوصیات داخله و خارجه کعبه معظمه:

مسلك اول: در بیان آداب حج و فوائد مهمه آن.

مسلك دوم: در نقل بعضی از اوضاع کعبه مشرفه و مسجدالحرام و غیره بر وجهی که

حقیر خود دیده.

مسلك سیّم: در ذکر آنچه دراین باب از تاریخ مکه مبارکه تألیف قطب الدین حیدر

حنفی یکی انتخاب و ترجمه نموده.

مسلك چهارم: در شرح آنچه از رساله مفرحة الأنام دراین مقام ترجمه کرده.

تمه: مجملی از خصوصیات مشاعر متبرکه.

طریق سیّم: در ذکر آداب زیارت مدینه مشرفه:

مسلك اول: در کیفیت حصول.

مسلك دوم: در آداب دخول مدینه مشرفه و زیارت حضرت رسول اکرم ﷺ.

مسلك سیّم: در مجملی از اوضاع حرم و بلد مکرم رسول محترم علیه من السلام ما هو أتم.

مسلك چهارم: در اسامی و خصوصیات منازل واقعه فیما بین الحرمین.

خاتمه: در تحیت از مشاهدات بندر جده و بندر مخا....
 تتمه: در اشاره به نبذه‌ای از سوانح بعد از نزول از سفینه و ترغیب بر اعزاز و اکرام
 فقراء واردین از مکه و مدینه.
 آغاز: «بسمله الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی، و بعد این رساله‌ایست محتوی
 بر فواید جزیه و اشارات جلیله که مؤلف حقیر راجی لطف خفی و جلی کریم معین صفی
 بن ولی ساکن قزوین...».
 انجام: «... انه اکرم من سئل فجاد و اولی من امل فافاد تمت الرسالة... ان ینفع بمطالعتها
 عامة عازمی زیارة البیت الحرام و آملی و تقبیل عتبة النبی ﷺ».
 پوشش کتابخانه‌ای:
 ◀ ۲۶۲ / ۱ - تهران، مجلس؛ ج ۳۱، ص ۱۳۲، ش ۹۹۱۷ / ۲، برگ ۱ پ الی ۱۷ پ.
 نسخ، بی‌کا، بی‌تا، صفحات مجدول به زر و مشکی و شنگرف، در آغاز این رساله
 سرلوح مذهب، عناوین و نشانی‌ها شنگرف، رکابه نویسی دارد.
 جلد (مجموعه) گالینگور زرشکی عطف و گوشه تیماج.
 ۳۶ س، ۱۸ × ۳۰ سم. [ش ثبت: ۶۶۹۱۶].
 (تصاویر ۵۷ و ۵۸)

◀ ۲۶۳ / ۲ - انگلیس، موزه بریتانیا؛ ش ۱۶۸۶.
 نستعلیق، در حدود سال ۱۸۵۰ م.
 ۱۳۱ گ. [ریو: ۹۸۰: ۳]

أنیس القاصدین فی مقامات الحاجّ و المعتمرین (اسرار عبادات - فارسی)

از: ملا محمدعلی بن مولی محمد برغانی قزوینی (سده ۱۳ هـ. ق = ۱۲۷۲ هـ. ق.؟).
 در اسرار حج اسلام. در این رساله - به تعبیر مؤلف - رموزات اعمال و اشارات افعال

حاجّ را شبیه کرده تا زائرِ قاصد، از حقیقت آن اطلاع یابد. این رساله مشتمل بر يك مقدمه و چند فصل و يك خاتمه است. تألیف این کتاب، در شب چهارشنبه ۲۲ جمادی الثانی ۱۲۴۱ پایان یافته است.

آغاز: «الحمد لله الذي جعل وجوه الملك و الملكوت في عالم الانوار و الشهود الى أبواب حضرت المعبود فخلق العرش... أما بعد چنین گوید محمدعلی بن محمد البرغانی عفی الله عنهما که این رساله‌ای است در اسرار حج اسلام که رموزات اعمال و اشارات افعال حاجّ...».

انجام: «و حضرت امام رضا علیه السلام فرمودند: از برای هر امامی عهدی است... و کسی که زیارت کند ایشان را از روی میل و محبت و رغبت... و اخبار درین مضمون از حد تواتر بیرون است... این غریق بحور خطیئات را از نظر لطف و مرحمت نیندازند. اللهم صلّ علی محمد و آل محمد».

محتوای کتاب:

مقدمه: در بیان این است که قبول اعمال، فرع معرفت بر آن عمل است تا عمل به حدودی که حضرت اقدس آن عمل را خواسته به شرایط ظاهری و باطنی. تا عمل نیاید، آن عمل را در میزان اعمال وزنی نخواهد بود.

فصل اول: در بیان اینکه خانه کعبه را مقاماتی است در عالم شهود و اجهار و در عوالم غیوب و اسرار.

فصل دوم: در بیان اول بیتی که حق تعالی وضع آن نمود به جهت عبادت خلاق.

فصل سوم: در بیان کعبه دوم.

فصل چهارم: در بیان کعبه سوم.

فصل پنجم: در بیان کعبه چهارم، از جمله چهارده کعبه.

◀ ۲۶۴ / - تهران، مجلس؛ ج ۴۱، ص ۴۲، ش ۴ / ۱۴۵۴۶، ص ۱۵۸ پ الی ۱۷۹.

نسخ، عبدالرزاق، کتابت در ۱۲۵۳ هـ. ق در دارالحزین قزوین. عناوین ابواب و فصول و

بعضی توضیحات و اضافات در حاشیه به مشکی و قرمز، نشانی‌ها بر فراز به شنگرف. صفحات به وسیله اختلاف در درشتی و ریزی قلم و مشکی و قرمز بودن جوهر و به‌کارگیری خط ثلث و رقاع در فواصل مختلف، شکل زیبایی پیدا کرده است. در بسیاری از موارد، هنگام پرداختن به بحثی جدید که با حرف «و» آورده است، این حرف به خط ثلث و درشت و جلی کتابت شده است، نیز بعضی از عناوین دیگر. جلد (مجموعه) تیماج قهوه‌ای ضربی ترنج و سرترنج دارد مرمت شده. ۲۲ گ، ۲۷ س، ۲۱ × ۳۰ سم. [ش ثبت: ۹۰۰۴۴] (تصاویر ۵۹ و ۶۰ و ۶۱ و ۶۲)

إيضاح الحجة في حكم صلاة القادمين إلى مكة في أول ذي الحجة (فقه - عربی)

از: عبدالکریم بن عبدالله عباسی خلیفتی (۱۱۳۳ هـ. ق = ۱۷۲۱ م).
[مرادی: سلك ۳ / ۶۶؛ بغدادی: هدیه ۱ / ۶۱۳؛ GAL S II 525]
رساله‌ای درباره حکم نماز کسانی که در روز اول ذی حجه وارد مکه می‌شوند.
آغاز: «... و بعد فقد جرى الخوض بين فضل العصر فيما يتعلق بحكم القصر للقادم إلى مكة في أول ذي الحجة فهل إذا نوى الإقامة في حين دخوله يتم صلاته أو يقصر...».
انجام: «... فلا يعمل بما يخالفها على فرض وجود ما يخالفها فضلاً عن عدمه و لیکن هذا آخر ما جرى به القلم و أردنا جمعه في هذه الرسالة غفر الله سيئات جامعها و بلغه من خيرات الدارين آماله و ختم بالصالحات أعماله».
◀ ۲۶۵ / - فلسطين (قدس)، خالدیه؛ ص ۴۲۵، ش ۹۰۳ (فقه ۱ / ۱۰۹۸)، از ص ۱ الى ۴ ر.

کتابت: سنه ۱۱۲۶ هـ. ق. در نسخه آثار رطوبت دیده می‌شود.

۱۷ س (۷ × ۱۶ سم)، ۱۶ × ۲۲ سم.

الایضاح فی المناسک (فقه شافعی - عربی)

از: نووی، محی الدین ابوزکریا، یحیی بن شرف الدین (۶۳۱ - ۶۷۶ ه. ق.)
 [هدیه العارفین ۲ / ش ۵۲۴؛ معجم المؤلفین ۱۳ / ۲۰۲؛ الأعلام ۹ / ۱۸۴؛ دنا ۲ / ۳۴۱؛
 الاوقاف العامة بغداد ۱ / ۵۸۶ و ۱ / ۶۴۰].
 [چاپ: المعجم ص ۱۸۷۷؛ مصر، چاپ سنگی، ۱۲۸۲ ه. ق؛ مکه، ص ۸۶، ۱۳۱۶ ه. ق؛
 مطبوعات الجمالیة، ۱۰۴ ص، ۱۳۲۹ ه. ق].
 در آداب سفر و مناسک و اعمال آن از واجب و مستحب، بنا بر مذهب شافعی در هشت
 «باب» و بیشتر آن از مناسک ابن الصلاح است با اضافات بیشتر از اصل، از نووی، بدین ترتیب:
 باب ۱. آداب السفر؛ ۲. الاحرام و محرماته واجباته و مسنوناته؛ ۳. دخول مكة و ما
 يتعلق به؛ ۴. العمرة؛ ۵. المقام بمكة و طواف الوداع؛ ۶. زیارة قبر النبی ﷺ و ما يتعلق
 بالمدينة؛ ۷. فيما يجب على من ترك مأموراً و ارتكب محظوراً؛ ۸. حج الصبی و العبد و
 من فی معنهما.
 آغاز: «ربِّ یسّر و أعن برحمتك يا كريم الحمد لله ذی الجلال و الإكرام و الفضل و
 الطول و المنن العظام...».
 پوشش کتابخانه‌ای:
 ◀ ۲۶۶ / ۱ - قم، مرعشی؛ ش ۶۵۷۱.
 انجام افتاده: «و لا یحلّ له أن یجبر أحداً على بذل الخفارة أن امتنع منها لان بذل المال
 فی الخفارة...».
 نسخ، بدون نام کاتب، سده ۱۲ ه. ق. تصحیح شده و نشان تملك محمد محسن با مهر
 او درج دیده می‌شود.
 جلد مقوایی عطف تیماج قهوه‌ای.

۹۱ گ، ۱۹ س، ۱۳ × ۱۸ سم. [ف: ۱۷ - ۱۵۰]

◀ ۲۶۷ / ۲ - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۷۹۱، ش ۳۰۲۹، [ش کلی ۴۰۲۱
فقه حنفی].

نسخ، ابوبکر محمد، ۱۴ رجب ۱۰۹۱ هـ.ق.

۷۰ گ، ۲۷ س، ۱۴ × ۲۰ سم.

۹۰

إيقاظ البشر في اجزاء اضطرارى المشعر (فقه - فارسی)

از: شیخ عبدالنبی وفسی عراقی.

[الذریعة ۱۱ / ۳۱ ش ۱۸۴؛ ۲۲ / ۲۶۶ ش ۷۰۰۸].

[کتاب در سال ۱۳۶۴ هـ.ق به وسیله چاپخانه «الغری» در نجف چاپ شده است].

مؤلف، شاگرد آقا ضیاءالدین عراقی بوده است.

کتاب در سه جدول تدوین یافته است:

اول: در مسائل ضروریة حج؛ دوم: در احتیاطات؛ سوم: در مندوبات حج.

در ج ۱۱ الذریعة دو رساله بدین عناوین به مؤلف نسبت داده شده است:

ش ۱۸۴: رساله فی اجزاء المشعر الحرام اضطراراً فی تمامية الحج.

ش ۱۸۵: رساله فی اجزاء حج من أدرك المشعرین بحکم العامة.

۹۱

باغ قاب قوسین = سفرنامه حرمین شریفین و بیت المقدس و دیگر مقامات

متبرکه (سفرنامه دینی - عربی)

از: قاضی محمد عرفان‌الدین صدیقی بن قاضی محمد معصوم افندی.

وی در ۲۱ رمضان ۱۳۳۲ از دیره (شمال پاکستان) عازم حج شده است و این رساله،

سفرنامه او می‌باشد.

◀ ۲۶۸ / - فهرست‌واره، ج ۱، ص ۶۵، ۱۰۵.

[از: نوشاهی، چاپی ج ۲، ص ۱۳۰۷].

۹۲

باب حج النبى و عمرته (مقتبس من سفر السعادة) (احادیث فقهی - عربی)

از: مجد الدین فیروز آبادی.

آغاز: «جماهير العلماء على أنه حجّ بعد الهجرة حجّة و تلك حجّة الوداع...».

انجام: «... و هذه الأمور مرتبة هكذا فى يوم العيد أى جمرة العقبة ثم النحر ثم الحلق ثم الطواف».

◀ ۵۵ / - هند، ندوة العلماء (لكنهو)؛ ص ۷۳، ش ۳۲ (ردیف ۲۶۴)، از ص ۳۸ الى ۶۴.

خط: نستعلیق.

۲۷ ص، ۱۳ س، ۷ / ۱۹ × ۵ / ۲۱ سم.

۹۳

بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار (حديث - عربی)

از: ملا محمدباقر بن محمدتقی مجلسی اصفهانی (۱۱۱۰ هـ.ق).

مشمول بر احادیث وارده از طریق معصومین علیهم‌السلام است که در ۱۱۰ جلد جمع‌آوری شده است.

◀ ۲۶۹ / - نجف، دارالعلم خوئی؛ ص ۱۴۳، ش ۱۳۲.

نسخه حاضر مشتمل بر کتاب الحج می‌باشد.

نسخ، به خط مؤلف، عناوین به شنگرف. تصحیح شده با خط‌خوردگی و اضافات.

برخی از احادیث مفصل به خط دیگری کتابت شده است.

جلد گالینگور زرشکی، عطف گالینگور مشکی.
۱۷۳ گ، سطور مختلف، ۲۱ × ۲۶ سم.

۹۴

البحر العمیق فی العمرة و الحج إلى بیت الله العتیق (فقه حنفی - عربی)

از: ابن ضیاء، ابوالبقاء، محمد بن احمد بن محمد قرشی (۸۵۴ ه.ق).
[الأعلام ۶ / ۲۲۹؛ هدیة العارفين ۲ / ۱۹؛ معجم المؤلفين ۹ / ۱۵].
رساله در اعمال و مناسک حج و عمره است.
◀ ۲۷۰ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۶۴، ش ۲۴۵۲.
نسخ، در سه جزء که به شکل ذیل آمده است:

ج ۱: ۱۶۸ گ، ۳۳ س، ۱۸ × ۲۹ سم [ش کلی ۱۷۶۴ فقه حنفی]؛
ج ۲: ۱۳۰ گ، ۳۱ س، ۱۸ × ۲۹ سم [ش کلی ۱۷۶۵ فقه حنفی]؛
ج ۳: ۲۰۹ گ، ۳۱ س، ۱۸ × ۲۹ سم [ش کلی ۱۷۶۶ فقه حنفی].

۹۵

بداية السالك في نهاية المسالك في شرح المناسك (فقه حنفی - عربی)

از: ملا علی قاری، علی بن سلطان محمد قاری هروی (۱۰۱۴ ه.ق).
[إيضاح المكنون ۳ / ۱۶۷؛ هدیة العارفين ۱ / ۷۵۲؛ معجم المؤلفين ۷ / ۱۰۰؛ الأعلام ۵ / ۱۶۶]

آغاز: «بسملة الحمد لله الذي جعل الكعبة البيت الحرام قياماً للناس من العباد...».
انجام: «... و آخر دعواهم أن الحمد لله رب العالمين أو إيماء إلى أن حسن الخاتمة
وجب بحمد المذكور في أول الفاتحة فإن النهاية هي الرجوع إلى... و سلام على المرسلين
والحمد لله رب العالمين».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۲۷۱ / ۱ - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۶۴، ش ۲۴۵۳، [ش کلی ۱۷۶۷
فقه حنفی].

نسخ، محمد عبد رب الرسول.

۲۹ گ، ۲۱ س، ۱۶ × ۲۴ سم.

◀ ۲۷۲ / ۲ - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۶۴، ش ۲۴۵۴، [ش کلی ۱۹۴۵
فقه حنفی].

خط تحریری. نسخه از آغاز افتادگی دارد.

۲۰۱ گ، ۲۱ س، ۱۵ × ۲۰ سم.

◀ ۲۷۳ / ۳ - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۲۴۷، ش ۶۴۴، از ص ۲۲ الی ۳۸.

نسخ عادی، عالم بن محمد بن حمزه آیدنی کوز لحصاری.

وضعیت عمومی نسخه مناسب است. سطور به مشکى است و زیر بعض کلمات به
قرمز نشانی دارد و نسخه دارای بعض حواشی است.

در پایان، مجموعه، رسائلی از کاتب بدین شرح آمده است:

رسالة فی الاستئذان عند القيام عند الصلاة (۲ گ). رسالة فقهية (۱ گ). رسالة فی التوحید

(۲ گ). رسالة فی أحكام النکاح و الطلاق (۱ گ). رسالة فی تعريف الشهيد (۳ گ). فتاوی
فقهی در نسیئه (۱ گ).

۱۷ گ، ۲۷ س (۱۶ × ۲۱ سم).

[ش ثبت: ۴۵۰ / ۱ (ش ۲ مجموعه)].

بدیعة الهدی لما استیسر من الهدی (فقه حنفی - عربی)

از: حسن بن عمار بن علی شُرنبُلالی حنفی (۱۰۶۹ هـ. ق. = ۱۶۵۹ م).

[هدية العارفین ۱ / ۲۹۳؛ معجم المؤلفین ۲ / ۲۶۵؛ الأعلام ۲ / ۲۲۵].

رساله درباره بیان حکم مسئله شخصی است که در روز عرفه قدرت بر نحر ندارد.
آغاز: «... و بعد فيقول العبد الفقير حسن الشرنبلالی... و غفر له و لمشايعه و لإخوانه و المسلمين هذه تحریرات أبرزتها و من مخبات الكنوز أظهرتها لم أرَ من تعرض لكشف نقابها...».

انجام: «... فهو بمنزلة من وجد الماء في خلال الصلاة و الرقبة في خلال الصوم فيلزم الأصل و يبطل الخلف لعدم انتهاء حكمه كما حررناه بحمد الله تعالى في شهر القعدة سنة سبع و ستين و الف».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۲۷۴ / ۱ - فلسطين (قدس)، خالديه؛ ص ۴۰۷، ش ۸۴۷ (فقه ۱۵ / ۳۹۳)، از ص ۱۴۱ پ الی ۱۴۸ پ.

کتابت: اسماعیل عمروسی شافعی، سنه ۱۱۶۶ هـ.ق.

نسخه در وضعیت خوبی است، دارای جلد تیماج، صفحات مجدول به شنگرف، در حواشی، بعضی تصحیحات موجود است.

۲۵ س (۹ × ۱۶ سم)، ۱۶ × ۲۱ سم.

◀ ۲۷۵ / ۲ - عربستان، مختصر حرم مکی، ج ۲، ص ۶۶۵، ش ۲۴۵۶، [ش کلی ۱۷۹۲ / ۱۵ فقه حنفی]، از ص ۱۴۷ الی ۱۵۳.

نسخ، محمد بن غنیم منیاوی، سال ۱۲۴۸ هـ.ق.

۷ گ، ۲۳ س، ۱۶ × ۲۴ سم.

بزم غریب (سفرنامه دینی - فارسی)

از: محمد علی بن محمد رضی بروجردی (سده ۱۳ هـ.ق).

[بزم غریب به تصحیح محمد مهدی معراجی در مجلد اول «پنجاه سفرنامه حج قاجاری»

به کوشش حجة الاسلام رسول جعفریان چاپ شده است؛ نیز توسط همو چاپ شده در میراث اسلامی ایران، دفتر پنجم، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی، سال ۱۳۷۵].

تألیف حاضر، در شرح سفر مؤلف است به مکه به سال ۱۲۶۱ ه. ق. سفر به تاریخ ۱۴ شعبان ۱۲۶۱ آغاز و در ۲۵ جمادی الثانیه ۱۳۶۲ به پایان رسیده است. وی به تناسب سال حرکت خود، بر اساس حروف ابجد، نام بزم غریب را برای سفرنامه خود انتخاب کرده است.

مسیر رفت و برگشت از قرار ذیل است:

شیراز، خان‌زینان، کازرون، باغ نظر، خان‌کنار تخته، بوشهر، حرکت با کشتی در دریا به بندر مسقط، رأس الحد، محاذات جبل نوس، مکلا، بروم، عدن، باب المندب، مخا، حدیده، جیزان، جزیره ام الفیاری، جزیره کتنبیل، فنغده، جزیره جنابیات، جدّه، مکه، حرکت در دریا به سمت رابغ، بندر رایس (این جا پیاده شده با شتر عازم شدند)، وادی مخشوش، وادی بدر الکبری، حمراء، یثرب، (دوباره بازگشت به طرف بحر احمر) جدّه، به سمت جزیره کتنبیل، جیزان، جزیره مُرک، رأس الجدری، حدیده، جزیره رأس المجامله، قریه دریس، رفته از راه مختصر زمین، مختصراً به شهر مخا که آن هم بندر است، دوباره سوار کشتی، باب المندب، برابر عدن، بندر، بندر طواحی، بندر مقاطین، برابر عصیده، حصن الغراب، جزیره بارق، رأس الجازر، جبل مدرکه، جزیره مسیره، اشاخر، قریه قلّهات و دغمر، قریات، بندر مسقط، جبل سلامه، بندر عباس (از راه زمین به شیراز) قریه چاه‌علی، قریه سرده (از بلوکات سبعة‌لار)، کهور، کهره، آب ماه، قلعه سعادت‌آباد، تذرگ، خوشناباد، سبزه بر، مسطوره (نیریز)، مافرقان، خرامه، بازگشت به منزل.

اسدالله بن ابراهیم خان کلانتر شیرازی در اواخر شرح حال خود - شماره ۱ از همین مجموعه - به این اثر و مؤلف آن اشاره‌ای دارد. اسدالله خان می‌نویسد: «چون وقایع این سفر خیر اثر... در رساله علی‌حده که معنون به اسم نورچشمی حاجی محمدعلی که مرا به منزله فرزند است... مسمی به بزم غریبست نگارش پذیرفته، بنابراین به تفصیل نپرداخت». در برخی منابع به اشتباه این اثر از اسدالله خان دانسته شده است.

آقای «برکت» در گزارش این رساله آورده: «این سفرنامه حج - که نامش تاریخ آن نیز هست - مربوط به سال ۱۲۶۱ است. مؤلف - همان‌طور که در حاشیه آمده - حاج اسدالله بن محمد ابراهیم شیرازی است، ولی بنا به مصلحتی نام همراه خود، حاج محمدعلی نواب را ذکر کرده است». در متن، مؤلف تصریح به نام خود دارد و معلوم نشد که جناب برکت، این نام را از کجا درآورده‌اند. در دفتر ثبت مجلس نیز نام مؤلف، محمد علی بن محمد رضی آمده است و با همین نام و با استفاده از نسخه شیراز به چاپ رسیده است. سفرنامه - ای است از دوره قاجار با نثری ادیبانه و مسجع و توضیحاتی درباره مسائل حاشیه‌ای آن. از فواید حاشیه‌ای آن، شرحی است که مؤلف درباره کشتی و اجزای آن دارد و لغات و تعابیر محلی فراوانی را توضیح می‌دهد. توضیحات جغرافیایی او نیز با ارزش است؛ به ویژه که کوشیده است بر وزن هر نام جغرافیایی، تعبیری آشنا بنویسد تا در خواندن آن دشواری نباشد.

آغاز: «بسمله حمد و سپاس بیرون از قیاس خالقی را سزا و درخور است که یکی از مخلوقاتش ماه و خور است... اما بعد چنین گوید اقل عباد ابن محمد رضی بروجردی محمدعلی که چون از فضل خداوند جلیل و لطف هادی سیل و بهترین نتیجه ابراهیم خلیل و فخر ذراری اسماعیل در سال...».

انجام: «... از بندر عباس الی شیراز از راه نیریز یکصد و دو فرسخ است و از مکه معظمه به خط مستقیم از راه جده الی این بلده جنت طراز، برآ و بحرأ یک‌هزار و چهارده فرسنگ محقق ارباب هوش و فرهنگ است».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۲۷۶ / ۱ - تهران، مجلس؛ ج ۷ / ۴۲، ص ۴۲، ش ۲ / ۱۷۱۵۴، ص ۱۴۹ الی ۲۴۹.

انجامه: «تمت الکتاب... امید که اگر سهو و غلطی شده است، این کاتب حقیر فقیر را عفو فرمایند حرره... خداوندا به عزت محمد و آل محمد تو را قسم می‌دهم که صاحب کتاب را به عمر طبعی برسان و از هر قضا و بلا او را در حفظ و حمایت خود نگاه دار و اهل و عیال او را محافظت فرما، چنانچه این فقیر را محبت و عزت کرده است او را عزت داده».

نسخ، عبدالله فسائی ابن رئیس محمد جعفر نوبندگی، دوشنبه ۱۷ شوال ۱۲۷۹ هـ.ق.
 عناوین شنگرف، تمامی صفحات مجدول به زر و لاجورد و مشکی و کمند شنگرف.
 در آغاز نسخه (مجموعه) سرلوح و حواشی با آب و زنگار که بخش‌های پایانی آن آسیب
 دیده، نسخه آفت حشرات دیده است.

جلد تیماج جگری.

۱۸ - ۱۹ س، ۱۴ × ۲۱ سم. [ش ثبت: ۲۰۸۳۱۹].

(تصاویر ۶۳ و ۶۴)

◀ ۲۷۷ / ۲ - شیراز، علامه طباطبائی؛ ش نسخه ۱۳۶۴.

این نسخه از قدمت و دقت بیشتری برخوردار است.

نستعلیق شکسته، احمد بن ابوالحسن شریف، چهارشنبه ۱۵ جمادی الثانی ۱۲۷۶ هـ.ق.
 استکتاب احمد بن ابوالحسن شریف که خود، همسفر مؤلف بوده است. تملک:
 محمدحسین شعاع.

۵ / ۱۲ × ۵ / ۱۹ سم. [نسخه پژوهی ۲ - ۱۱۹].

بلغة المحتاج فی مناسک الحاج (فقه - عربی)

از: سیوطی، عبدالرحمن بن ابی بکر (۸۴۹ - ۹۱۱ هـ.ق).

در این رساله، واجبات و مستحبات حج بیان شده است و تألیف در شب دوشنبه،
 هجدهم جمادی الثانی ۸۷۱ هـ.ق به پایان رسیده است.

آغاز: «بسملة الحمد لله و الصلاة و السلام على رسول الله اذا وصل قاصد النسك الى
 الميقات حرم ان يجاوزه بغير احرام».

انجام: «وردنا سالمين عامين الى ساعين (كذا) غانمين... هذا آخر بلغة... احدى و سبعين
 و ثمان مائة».

◀ ۲۷۸ / - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۱۱۲، ش ۲۱۹ (۲۲۱۸۹).

نسخ، زکریا بن محمد شافعی، سده ۱۱ ه.ق. نسخه توسط عبدالحمید بن حامد بن عسکری حسینی سامانی در کشمیر تصحیح و مقابله شده.
نسخه آسیب‌دیده و اوراق مجدول به شنگرف و لاجورد، دارای کمند به لاجورد.
نسخه اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای [ش ۱ / ۲۱ - ۱۸۸] به تاریخ فروردین ۱۳۶۴ است به آستانه مقدسه رضویه (ع).
کاغذ نباتی آهاردار، جلد مقوایی.
۴ گ، ۲۴ س، ۱۶ × ۲۵ سم.

بلوغ المرام بالرحلة إلى البيت الحرام (سفرنامه منالی زبادی) (سفرنامه دینی - عربی)

از: عبدالمجید بن علی حسینی ادیسی فاسی (۱۱۶۳ ه.ق).
مؤلف در سال ۱۱۴۸ ه.ق راهی مکه شده و حج گزارده و او قصیده‌ای دارد در بیان مناسک حج که آن را «إتحاف المسکین الناسک لیسان المراحل و المناسک» نام نهاده و ضمیمه این کتاب کرده است.

قصیده دیگری از او به یادگار مانده است که مطلعش این است:
«سلام علی نجد و من حل فی نجد سلام محب زائد الشوق و الوجد»
که در آن، نسبت به منازل حجاز ابراز علاقه و شیفتگی می‌کند.
در این سفرنامه، بسیار به سفرنامه عیاشی تکیه کرده و در حقیقت، متمم دو سفرنامه عیاشی، سفرنامه ابن‌ناصر و همچنین سفرنامه درعی به شمار می‌رود.
◀ ۲۷۹ / - مراکش، کتابخانه عمومی رباط.

بوادی اللطائف بوادی الطائف (تاریخ - عربی)

از: ؟

تاریخ تألیف: سال ۱۰۲۴ ه.ق.

نویسنده در آغاز می‌گوید: چون به ایام اقامت در مکه مقرر شد که پس از مدتی توقف در آنجا، به طائف نیز سری بزنم و از آثار نبویه و مشهوره طائف و بقاع متبرکه آنجا زیارتی کنم، به خصوص زیارت سیدنا عبدالله بن عباس و کسانی از صحابه که بدانجا مدفونند، چون سعادت دیدار این سرزمین دست داد، در قریه السلامة اقامت گزیدم و وقت خوش کردم و بر آن شدم بعضی از مشاهدات خود را که از واردات بود، به قلم درآورم و تقدیم برادران دینی خود کنم.

نویسنده، سپس بدون مراعات ترتیب، آیات و احادیث چندی را بر حسب موقعیت حال خود تفسیر می‌کند و هر نوبت کلام خود را با «بسم الله الرحمن الرحيم» آغاز می‌نماید.

از اباحت وی برمی‌آید که او را مشرف عارفان و صوفیان بوده است.

آغاز: «بسمله الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی سیدنا محمد و علی آله...».

انجام: «... من وجه تخصیصها بالذكر فتأمل و الله أعلم».

◀ ۲۸۰ / - تهران، ملی؛ ش ۷ / ۱۴۰۴، از ص ۳۱۱ الی ۳۳۵. [ف: ۹ - ۴۲۱]

نسخ، احتمالاً از سده ۱۱ ه.ق. کاغذ سمرقندی و ترمه، جلد تیماج تریاکی کوبیده، عطف پارچه مشکی.

۲۵ ص، ۲۱ س (۹ × ۱۳ سم)، ۱۴ × ۵ / ۱۹ سم.

۱۰۱

بهجة العابدین بثواب الطواف فی ذی القعدة سبعین (مواعظ، عربی)

از: ابن فهد، محمد بن عبدالعزيز بن عمر هاشمی مکی (۹۵۴ ه. ق.).

[معجم المؤلفین ۱۰ / ۱۷۵؛ الأعلام ۷ / ۷۹].

◀ ۲۸۱ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۳، ص ۱۲۴۹، [ش ۳۸۱۴ / ۱۴ مواعظ]، از
ص ۴۲۴ الی ۴۳۷.

نسخ، حنیف مرشدی.

۷ گ، ۲۱ س، ۱۵ × ۲۲ سم.

۱۰۲

بهجة النفوس و الأسرار فی تاریخ دار هجرة المختار (تاریخ - عربی)

از: ابو محمد، عبدالله بن محمد بن عبدالملک قرشی بکری مرجانی قرطبی (۶۹۹ ه. ق.).

[الأعلام ۴ / ۱۲۵؛ شذرات الذهب ۵ / ۴۵۱؛ كشف الظنون ۱ / ۲۵۹ - ۳۰۲].

[تحقیق / مرکز البحوث و الدراسات بمكتبة نزار مصطفى الباز؛ مکه، ۱۴۱۸ ه. ق. در دو
جلد].

کتاب در ده باب که هر باب هم دارای چند فصل است، تدوین یافته است.

آغاز: «بسملة الحمد لله الذي عم بجود لطفه الموجود و أبرز بقدرته من شاء من عدم
إلى الوجود و رتب البسيطة بإتقان مصنوعاته».

انجام: «و موسى بن عقبة و ابن اسحق و مالك بن أنس و يوسف بن الماجشون و
الدراوردي و الواقدي و السلام و صلى الله على سيدنا محمد و على آله و صحبه و سلم
تسليماً و الحمد لله رب العالمين».

پس از خطبه کتاب، این عناوین آمده است:

الباب الاول: فی ذکر حد قطر المدينة الشريفة من حدود أقطار الأقاليم السبعة و ذکر أسمائها و أول ساكنيها و فيه سبعة فصول:

- الفصل الاول: فی ذکر قطر المدينة الشريفة من حدود الأقاليم السبعة.

- الفصل الثاني: فی ذکر ما جاء فی أسماء المدينة.

- الفصل الثالث: فی ذکر أول من نزل المدينة الشريفة.

- الفصل الرابع: فی ذکر سكنى اليهود الحجاز بعد المعاليق.

- الفصل الخامس: فی ذکر نزول أحياء من العرب على يهود.

- الفصل السادس: فی ذكر نزول الأوس و الخزرج المدينة.

- الفصل السابع: فی قتل اليهود و استيلاء الأوس و الخزرج على المدينة.

الباب الثاني: فی ذكر فتح المدينة الشريفة و هجرة النبي صلى الله عليه و سلم و أصحابه إليها و فيه فصلان:

- الفصل الاول: ما جاء فی فتحها.

- الفصل الثاني: فی هجرة النبي صلى الله عليه و سلم و أصحابه إلى المدينة المشرفة.

الباب الثالث: فی إثبات حرمة المدينة الشريفة و ذكر فضائلها و تحريمها و تحديد حدود حرمة و حكم الصيد فيها و فيه اثنا عشر فصلاً:

- الفصل الاول: فی إثبات حرمتها.

- الفصل الثاني: فی ذكر ما جاء فی غبار المدينة الشريفة.

- الفصل الثالث: ما جاء فی تمر المدينة الشريفة و ثمارها.

- الفصل الرابع: ما جاء فی دعاء النبي ﷺ لها بالبركة.

- الفصل الخامس: ما جاء فی الصبر على لأواء المدينة و شدتها.

- الفصل السادس: ما جاء فی ذم من رغب عنها.

- الفصل السابع: ما جاء فی ذم من أخاف المدينة الشريفة و أهلها.

- الفصل الثامن: ما جاء فی منع الطاعون و الدجال من دخول المدينة المشرفة.

- الفصل التاسع: فى تضعيف الاعمال بالمدينة و فضيلة الموت فيها و ما يؤول إليه أمرها.

- الفصل العاشر: ما جاء فى تحريم النبى ﷺ المدينة الشريفة.

- الفصل الحادى عشر: فى تحديد حدود حرم المدينة الشريفة.

- الفصل الثانى عشر: فى حكم الصيد بالمدينة الشريفة.

الباب الرابع: فى ذكر أودية المدينة الشريفة و آبارها المنسوبة إلى النبى ﷺ و فضل جبل أحد و فضل الشهداء و فيه خمسة فصول:

- الفصل الاول: ما جاء فى وادى العقيق و فضله.

- ظهور نار الحجاز.

- الفصل الثانى: فى ذكر الآبار المنسوبة إلى النبى ﷺ.

- الفصل الثالث: فى ذكر عين النبى ﷺ.

- الفصل الرابع: فى ذكر جبل أحد و فضله و فضل الشهداء عنده.

- الفصل الخامس: فى ذكر شهداء أحد و فضلهم و فضل الشهداء مطلقاً.

الباب الخامس: فى إجلاء بنى النضير من المدينة و حفر الخندق و قتل بنى قريظة بالمدينة و فيه ثلاثة فصول:

- الفصل الاول: فى ذكر إجلاء بنى النضير من المدينة.

- الفصل الثانى: فى ذكر حفر الخندق.

- الفصل الثالث: فى ذكر قتل بنى قريظة بالمدينة الشريفة.

الباب السادس: فى ذكر مسجد رسول الله ﷺ و فضله و ما زيد فيه أو نقص منه إلى هذا التاريخ و فيه سبعة و عشرون فصلاً:

- الفصل الاول: فى ابتداء مسجد رسول الله ﷺ.

- الفصل الثانى: ما جاء فى قبلة مسجد رسول الله ﷺ.

- الفصل الثالث: فى أن المسجد الذى أسس على التقوى هو مسجد النبى ﷺ؛ مسجد المدينة.

- من الفصل الخامس حتى الرابع عشر: بياض.
- الفصل الخامس عشر: فى موضع تأذين بلال رضى الله عنه.
- الباب التاسع: فى حكم زيارة النبى ﷺ و فضلها و كيفيتها و حكم الصلاة و السلام عليه صلى الله عليه و سلم و فرض ذلك و فضيلته و كيفيته و غير ذلك و فيه عشرة فصول.
- الباب العاشر: فى ذكر بقيق الغرقد و فضله و كيفية زيارته و الحض على زيارة القبور مطلقاً و ذكر من يعرف من أهل البيت و الصحابة و غيرهم رضوان الله عليهم أجمعين و فيه خمسة فصول:
- الفصل الاول: فى أصله و فضله.
- الفصل الثانى: فى كيفية زيارة البقيق.
- الفصل الثالث: فى ذكر من يعرف البقيق من أهل البيت و الصحابة و غيرهم رضوان الله عليهم.
- الفصل الرابع: فى نبذة من بعض فضائل الخلفاء الاربعة.
- الفصل الخامس: فى ذكر من استوطن المدينة الشريفة من الصحابة رضى الله تعالى عنهم أجمعين و غيرهم من التابعين.
- ◀ ۲۸۲ / - مدينه، الخزانة الهاشمية؛ ص ۴۸.
- نسخ خوب، جعفر بن حسين بن يحيى هاشم حسینی مدنی، ظهر روز شنبه، ۹ ربیع الآخر ۱۳۱۶ هـ.ق.
- صفحه نخست، رنگی و دارای تذهیب است. نسخه تصحیح و مقابله شده است. در حواشی، مطالبی به خط کاتب موجود است و بعضی حواشی به خطی دیگر. در آغاز نسخه فهرست ابواب و فصول کتاب آمده است.
- در آخر نسخه، این عبارت آمده است: «بلغ مقابلة حسب الطاقة على الاصل المنقول منه على ما به من التحريف و صحح على قدر الامكان لأننا لم نجد بالمدينة المنورة نسخة غيرها».
- در ابتدای نسخه، تملك ناسخ، سيد جعفر موجود است که پس از آن، ورثه ناسخ به

سال ۱۳۵۱ ه. ق کتاب را در ضمن وقفی پدر خویش که در محکمه شرعی به تاریخ ۳ رجب ۱۳۰۵ ثبت شده است درآورده‌اند.
در آغاز و انجام و در موارد مختلف، مهر وقفی به سجع «السید جعفر حسین هاشم الحسینی بالمدينة المنورة» مشهود است.
۳۵۵ ص، ۲۷ س.

۱۰۳

بیان الحج عن الغیر (فقه - عربی)

از: اسماعیل بن عبدالباقی (۱۱۳۵ ه. ق = ۱۷۲۳ م).
این رساله ظاهراً به بحث نیابت در حج می‌پردازد و شرایط و احکام آن را بیان می‌کند.
◀ ۲۸۳ / - نسخه خطی با ش ۲۶۳۴ در کتابخانه دانشگاه برنستون (= پرینستون)، مجموعه جاریت (= گاریت) موجود است.

۱۰۴

بیت الشرف (فقه - عربی)

از: محمد بن ابی‌الحسن شهدادی مصاحبی محمدی نائینی.
کتاب در بیان مسائل حج و عمره است؛ مشتمل بر مقدمه (مشمول بر مقالات مشتمل بر مطالب) و چهار رکن و یک خاتمه.
مقدمه، در چند مقاله است:
المقالة الاولى: فی آداب السفر:
المطلب الاول: لا يجوز السفر فی غیر الطاعات و المباحات.
المطلب الثاني: فی بیان ما ینبغی لاختیاره للسفر من أيام الأسبوع و ما ینبغی التحرز عنه.

المطلب الثالث: فی المنع عن السفر و القمر فی العقرب.

المطلب الرابع: فی استحباب الوصیة و الغسل و الدعاء.

المقالة الثانية: فی معنی الحج.

المقالة الثالثة: فی شرایط وجوب الحج.

المقالة الرابعة: فی أن الأسباب الموجبة للحج منحصرة فی أربعة.

المقالة الخامسة: فی أنواع الحج.

المقالة السادسة: فی بیان المواقیت و... .

آغاز: «بسمله نحمدك اللهم يا ربّ النور و الظلام و يا ربّ الحلّ و الحرام الذي جعل الكعبة البيت الحرام و نشكرك يا رب الركن و المقام و يا ربّ المشعر الحرام الذي جعل لنا القبلة شطر المسجد الحرام ثم فرض الحج على من استطاع اليه سبيلاً من كافة الأنام...».

انجام: «و يستحبّ المشى فى العمرة للصحيح المروى فيه عن عبدالله بن جعفر الحميرى فى قرب الاسناد عن عبدالله بن الحسن عن جده على بن جعفر عليه السلام قال خرجنا مع أخى موسى عليه السلام فى أربع عمر يمشى فيها الى مكة بأهله و عياله واحدة منهم مشى فيها ستة و عشرين يوماً و أخرى خمسة و عشرين يوماً و أخرى أربعة و عشرين يوماً و أخرى إحدى و عشرين يوماً».

◀ ۲۸۴ / - تهران، مجلس؛ ج ۳۸، ص ۶۱۰.

نستعلیق تحریرى (بعض عبارات رقاع)، به خط مؤلف، جمعه ۲۴ ربیع الثانی ۱۲۷۷ هـ. ق.

عناوین و نشانی‌ها برفراز به مشکی. دارای توضیحات و اضافات در حواشی، که عناوین به خط رقاع در حاشیه و به صورت مورّب نگاشته شده است.

کاغذ نخودی آهار مهره، جلد تیماج مشکی فرسوده، درون مقوا.

۲۵۶ گ، سطور مختلف.

(تصاویر ۶۵ و ۶۶)

تاج المُفرق فی تحلیه علماء المشرق (سفرنامه دینی- عربی)

از: خالد بن عیسی بن احمد بن ابراهیم ابوالبقاء اندلسی بلوی (بعد ۷۶۷ ه.ق).
[چاپ شده با تحقیق: علی حمزیت، رساله لنیل درجه الکفائه؛ کلیه الآداب، تونس
۱۹۷۱ م.].

[إيضاح المکنون ۳ / ۲۱۰؛ الاعلام ۲ / ۲۹۷؛ معجم المؤلفین ۴ / ۹۷].

مؤلف در قرن ۸ هجری می زیسته است. او با کاروان کرکی از طریق مصر و سپس شام
سفر کرده و در ۱۹ ذی القعدة ۷۳۷ به مدینه رسیده، فريضه حج به جا آورده و سپس در
محرم ۷۳۸ از مدینه بازگشته و در صفر همان سال از راه عقبه و قدس به قاهره رسیده
است.

این کتاب را سفرنامه‌ای بزرگ و دارای فایده و نکته‌هایی بسیار دانسته‌اند.

پس از خطبه و صفحه نام کتاب، کتاب شامل این عناوین و مباحث است:

بدء الرحلة يوم السبت ۱۸ صفر ۷۳۶ ه.ق. - مدینه فتوریة - مدینه المریة - مدینه هنین -
مدینه تلمسان - مدینه الجزائر - مدینه بجایة - مدینه قسنطینه - مدینه بونة - مدینه تونس -
ذکر من لقیه من العلماء فی تونس - جزیره قوسرة، جزیره ملطه، جزیره أقریطس، جزر
الرمانية، جزیره أشقرناطة - جزیره قبرص - مدینه الاسکندریة - ذکر من لقیه من العلماء فی
الاسکندریة - مدینه القاهرة - ذکر من لقیه من العلماء فی القاهرة - مدینه غزة - مدینه
الخلیل - ذکر من لقیه من العلماء فی مدینه الخلیل - بیت المقدس - ذکر من لقیه من
العلماء فی بیت المقدس - الغور - مدینه الکرک - مدینه تبوک - بئر الناقة - وادی القرى -
الوصول إلى المدینه النبویه الکریمه - من آداب الزیارة - قصیده فريدة مكتوبة بالخط
المذهب أمام الروضة الشریفة فی سقف المسجد - وصف الروضة المقدسة - وصف
الشبابیک المبارکة - وصف المنبر المبارک - ذرع المسجد النبوی - عدد سوارى المسجد

النبوى - أبواب المسجد - مسجد قباء - وصف المسجد و فضل الصلاة فيه - ذرع مسجد قباء - فضل الصلاة فيه - وصف المسجد - مسجد الفتح - جبل أحد - مسجد على و مسجد سلمان - بقيع الغرقد - أبواب المدينة - سور المدينة و الخندق - سقايات المدينة - المدينة متسعة الأرجاء - ذكر من لقيه فى المدينة - أكبر من لقيه بالحرم النبوى من العلماء: أبو محمد عبدالله بن أسعد بن على اليافعى - سماعه من جمال الدين محمد بن احمد المطرى - ذوالحليفة، وادى الصفراء - بدر، رابغ، بطن مرو - الوصول الى مكة ضحوة يوم السبت ٥ ذى الحجة - وصف البيت المكرم - أئمة الحرم الشريف - أبواب الحرم الشريف - منزلة مكة - أبواب مكة - حدود الحل و الحرم - مشاهدها المقدسة - منى - عرفات - فضل يوم عرفة - الانصراف من عرفة، أعمال الحج الأخرى - الخروج من منى - الخروج من مكة - الوصول الى رأس وادى العقيق - قصيدة فى الشوق إلى المدينة - الوصول الى المدينة يوم الأربعاء ٢٣ ذى الحجة - الخروج من المدينة يوم الخميس ٢٤ ذى الحجة - الوصول إلى ينبوع - مرسى عقبة أيلة، مدينة الخليل، القدس الشريف - قصيدة عند وداع القدس - الخروج من القدس - الوصول الى مدينة الرملة - الوصول إلى عزقلان - الوصول الى غزة - دخول مصر - ذكر من لقيته بمصر - الخروج من مصر - الوصول الى فوه، الاسكندرية - طرابلس الغرب، مرسى العمارة - قصيدة - ذكر من لقي من العلماء بالاسكندرية - الوصول الى مرسى الحمامات - الوصول الى تونس - قصيدة بمناسبة الوصول - ذكر من أخذ عنهم من أهل العلم - الوصول الى باجة، العناب، قسنطينة - الوصول الى بجاية - الوصول الى مدينة الجزائر - الوصول إلى تلمسان، هنين، المرية - الدخول إلى مجاقر - الدخول إلى قنورية.

آغاز: «الحمد لله الموفق المعين بسم الله الرحمن الرحيم و صلى الله على سيدنا محمد و آله قال الشيخ... الحمد لله الذى جعل فرض حج البيت على من استطاع إليه سبيلاً...».

انجام: «و أزواجه و ذرياته و صحابته أجمعين و آخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين كمل بفضل الله تعالى».

◀ ٢٨٥ / - مدينه، الخزانة الهاشمية؛ ص ٥٦.

خط مغربى، به خط مؤلف، آخر جمادى الاول ١٧٧١هـ. ق، در برشانة.

نسخه تصحیح شده، و بعض کلمات آن به شکل ضبط شده است. در آخر رساله به خط مؤلف چنین آمده است: و هذه النسخة هي آخر نسخة كتبتها من آخر مبيضة أنشأتها و هذه هي التي اعتمدتها و نقحتها و ارتضيتها.

در آغاز نسخه، مهرهای مکتبه آل هاشم و ترجمه مؤلف مندرج است.

در صفحه اول نسخه، قصیده مؤلف موجود است.

در صفحه دوم، تملکی به اسم جعفر بن السید حسین هاشم الحسینی سال ۱۳۱۳ ه.ق، به همراه مهر آن و مهر وقف کتابخانه آمده است.

۲۴۵ ص، ۲۵ س.

۱۰۶

تاریخ مشعشعیان = الرحلة المکیة (سفرنامه دینی - عربی)

از: سید علیخان صغیر بن مطلب بن سید علیخان کبیر بن خلف بن عبدالمطلب مشعشعی حویزی موسوی (سده ۱۲ ه.ق).

[الذریعة ۱۰ / ۱۷۰ ش ۳۳۷]

علی خان بن عبدالله خان بن سید علی خان موسوی، والی عربستان، در شرح سفر خود به مکه و عتبات، سرگذشت خود و نیاکانش و سادات مشعشعی و فرمانروایان مرعشی را هم آورده است.

سید عبدالله جزائری تستری به اسم وی، «کاشفة الحال» را نگاشته و گفته که او، ابن سید مطلب است و برادرش سید احمد بن مطلب می باشد. وی همچنین در تذکره اش تصریح کرده که علی بن مطلب مورد نظر، «الرحلة المکیة» را نوشته و به سال ۱۱۱۴ ه.ق والی بوده است.

این کتاب همچنین مشتمل است بر احکام و فرمان‌هایی که به فارسی از دربار صفوی نوشته شده و مؤلف، صورت آنها را به فارسی درج نموده است. در آن، نامه‌ها و

فرمان‌هایی به تاریخ ۱۱۲۸ ه. ق دیده می‌شود.
از جمله تواریخ مندرج در این سفرنامه، تاریخ وفات جدّه سید علیخان کبیر است که
به سال ۱۰۸۸ ه. ق بوده است.

آغاز: «بسمله الحمد لله الذی جعل لكل شیء سبباً و میزّ بین خلقه منزلة نسباً...».
پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۲۸۶ / ۱ - تهران، سپهسالار؛ ۳ / ۳۰۴، ش ۱۵۱۳. [ف: ۲ - ۲۹۵].
به خط مؤلف، سده ۱۲ ه. ق. تصحیح شده و حاشیه دارد. تملك: ابن المرحوم المبرور
المولی فرج الله الموسوی که احتمالاً از اقوام مؤلف باشد.
کاغذ سپاهانی، جلد تیماج سرخ ضربی مقوایی.
۲۲۶ گ، ۲۴ س، ۱۹ × ۳۰ سم.
انجام افتاده: «ثم نرجع إلى ما كنا فيه... و أخذوهن و أما العیال...».
به نظر، این نسخه، اصل است.

◀ ۲۸۷ / ۲ - قم، مرعشی (عکسی)؛ ش ۸۲۲.
اصل نسخه، جزء نُسخ مدرسه سپهسالار است.

◀ ۲۸۸ / ۳ - تهران، دانشگاه؛ ش ۵۷۵۵ - ف و ۴۹۶۴ - ف.

◀ ۲۸۹ / ۴ - نشریه نسخه‌های خطی؛ ش ۶ / ۲۴۴.
تلخیص شده آن در اختیار شیخ ابوعبدالله زنجانی بوده است.

۱۰۷

تبصرة الناسکین (فقه - عربی)

از: شیخ علی بن حاج حسن علی خنیزی (۱۲۸۵ - ۱۳۶۳ ه. ق).
تاریخ تألیف: ۱۳۲۴ ه. ق.
آغاز: «بسمله الحمد لله الذی ختم شرائع الأديان بشريعة المفضل من آل عدنان و اکرم

أهلها من بين سائر الأنام بما خصَّهم من غاية اللطف و الإنعام بإكمال الدين و إظهار سائر الأحكام».

انجام: «فلیکن هذا آخر ما أردنا إیراده و بیانه من المیسور الذی لا یسقط بالمعسور... مقروناً بالصلاة علی أفضل النبیین محمد و آله الطیبین الطاهرین الأخیار».

◀ ۲۹۰ / - قم، مؤسسه طیبیه (فهرس مصورات المخطوطات)؛ ص ۱۰۵، ش ۷۵.
محمد بن سید حسین شمیمی قدیحی قطیفی، سه شنبه ۱ ربیع الثانی ۱۳۸۹ هـ.ق.
بر اساس نسخه‌ای از قطیف.
۱۲۱ ص، ۱۷ س.

۱۰۸

تبیان الأحكام للخطب فی المشاعر العظام فی الحج الحرام (فقه - عربی)

از: ؟

◀ ۲۹۱ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۰۸، ش ۲۱۹۶، [ش ۳۹۴۴ / ۴
فقه]، از ص ۱۶۵ الی ۱۷۶.
نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.
۱۲ ص، ۱۳ س، ۱۷ × ۵ / ۲۴ سم.

۱۰۹

تحریر تنقیح التبیان فی تقریر توضیح مسائل خامس الأركان (فقه - عربی)

از: عبدالوهاب بن احمد بن محمد بن عربشاه (۹۰۱ هـ.ق = ۱۴۹۶ م).

[الغزی: الکواکب ۱ / ۲۵۷؛ S II 13 GAL II 19]

رساله‌ای است در توضیح مناسک حج که مقداری هم به تفصیل به مباحث مربوطه پرداخته است.

آغاز: «... و بعد فيقول العبد الفقير الى الله الخفى أبونصر هبة الله ابن عربشاه... فهذه لقطات انتخبتهَا...».

انجام: «... و يستحب أن يأتي مسجد قباء يوم السبت... و يدعو يا صريخ المستصرخين و يا غياث المستغيثين يا مفرج كرب المكروبين... يا أرحم الراحمين الحمد لله رب العالمين و صلى الله على سيدنا محمد و على آله و صحبه و سلم».

◀ ۲۹۲ / - فلسطين (قدس)، خالديه؛ ص ۳۷۸، ش ۷۶۰ (فقه ۱ / ۹۲۵)، از ص ۱ الى ۲۱ ر.

نسخه به خط مؤلف، پنجشنبه ۱۹ شوال ۸۹۷ هـ.ق. نسخه خوب است و بعضی آثار مرمت قدیمه در آن دیده می شود. جلد پارچه ای و در حواشی برخی تصحیحات و استدراکات به خط مؤلف موجود است. در ابتدای نسخه، ترجمه والد مؤلف و شیوخ او و بعضی سماعات و اجازات او وجود دارد.

۱۵ س (۹ × ۱۲ سم)، ۱۴ × ۵ / ۲۱ سم.

تحفة الأكياس فی تفسیر قوله تعالى «إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ» آل عمران: ۹۷ (تفسیر - عربی)

از: شهاب الدین احمد بن سید شمس الدین محمد حسنی حموی معری (زنده به سال ۱۰۹۸ هـ.ق).

[مرعشی ۵۳۷۳]

آغاز: «الحمد لله الذي جعل الكعبة البيت الحرام قبلة للناس وحرماً آمناً يأمن...».

◀ ۲۹۳ / - دمشق، دارالکتب الظاهرية، ش ۵۷۱۳.

تحفة الحجاج (فقه شیعی - عربی)

از: سید محمد باقر موسوی.

در مناسک حج و عمره و احکام واجب و مستحب آن و بعضی از آداب سفر، در یک مقدمه و چند مقصد و یک خاتمه. در پایان چند صفحه الحاقی است در واجبات اعتقادی. آغاز: «الحمد لله رب العالمین... اما بعد چنین گوید امیدوار عفو پروردگار مقصر درگاه باری...».

◀ ۲۹۴ / - کرمانشاه، خاندان میبدی؛ ص ۷۰، ش ۹۲.

نسخ، به سال ۱۲۳۱. برگ‌های اول و آخر از نسخه نیست. عناوین شنگرف، جلد تیماج بدون مقوا.

۱۶۲ گ، سطور مختلف، ۱۰ × ۵ / ۱۴ سم.

تحفة الحجاج = تحفة الحجاج و المعتمرین (فقه - فارسی)

از: سید حسین بن محمد حسینی (سده ۱۴ ه.ق).

تاریخ تألیف: ۱۳ شوال ۱۲۸۱ ه.ق.

مناسک حج مؤلف است.

[نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۳۵۶۴): ایران، بی‌ناشر، بدون کاتب، بدون تاریخ، ربعی، ۱۱۳ + ... صص، بدون شماره صفحه (اندکی از انجام کتاب افتاده)، فارسی]

آغاز: «بسمله حمدله... اما بعد چنین گوید امیدوار عفو پروردگار...».

◀ ۲۹۵ / - قم، حجتیه؛ ش ۴۷۳. [ف: ۵]

بدون نام کاتب و تاریخ کتابت. به همراه یادداشتی که از آن برمی آید نگارنده در ۱۳۰۹ زنده بوده است.

۱۵۰ گ، ۱۷ س، قطع خشتی.

۱۱۳

تحفة الحرمين و سعادة الدارين (سفرنامه دینی - فارسی)

از: الحاج میرزا معصوم معروف به «میرزا آقا» بن حاج میرزا زین العابدین نائب الصدر، حاج میرزا معصوم، ملقب به «رحمت علی شاه» بن حاج محمدحسن بن معصوم قزوینی شیرازی، مؤلف طرائق الحقائق (۱۲۷۰ - ۱۳۲۴ ه.ق.)

مؤلف در سال ۱۳۰۵ ه.ق از ایران به حجاز رفته و حج گزارده و این سفرنامه را پرداخته است.

[الذریعه ۳ / ۴۲۶ ش ۱۵۴۶]

سفرنامه نایب الصدر شیرازی در زیارت مکه و سیاحت ایران و هند است.

[تحفة الحرمين: سفرنامه نایب الصدر شیرازی در زیارت مکه و سیاست ایران و هند، تهران، بابک، چاپ ۱، ۱۳۶۲، ۳۱۵ ص، وزیری].

عنوان های دیگر: تحفة الحرمين و سعادة الدارين؛ سفرنامه نایب الصدر شیرازی؛ سفرنامه مکه نایب الصدر شیرازی؛ سفرنامه مکه محمد معصوم علی نایب الصدر شیرازی (افست از روی نسخه چاپ بمبئی، توسط مطبعه میرزا محمد شیرازی ملک الکتاب در ۱۳۰۶.

چاپ دیگر: سفرنامه مکه، به کوشش هارون وهومن، هران، پانید، چاپ ۱، ۱۳۸۳، ۳۴۴ ص، رقعی].

ترجمه سفرنامه محمد معصوم علی شاه یا همان نایب الصدر شیرازی به مکه و عربستان و ترکیه است. نخست مقدمه طولانی و آکنده از مطالب متنوع با درد دل ها و دغدغه های

فکری نویسنده، نوشته شده است. بخش‌هایی از مقدمه مثل خواب‌نما شدن، علت سفر، سفرهای قبلی و مناسک حج قابل توجه است. نثر کتاب، فارسی مکلف عصر قاجاری و مملو از کلمات عربی و مشحون از سخنان بزرگان دین و آیات کتاب آسمانی مسلمانان و نقل قول‌هایی از کتاب‌های فرهنگ‌نامه‌ای است. نگرش این روحانی صوفی عصر قاجار، نقد دیدگاه‌های مخالف و رفتار مخالفان است. وی خود را یک مسلمان شیعه امامیه معرفی می‌کند و در این مقوله، غیر مسلمانان و حتی غیر شیعیان و بدتر از آن شیعیان غیر امامیه را با بدترین الفاظ و القاب یاد می‌کند و از سوی دیگر به عنوان یک درویش نعمت‌اللهی، به تمسخر و هجو و تکذیب دیگر فرقه‌های تصوف می‌پردازد.

این سفر از شوال ۱۳۰۵ آغاز و تا صفر سال ۱۳۰۶ که از حج بازگشته، ادامه یافته است. آغاز: «الحمد لله علی هدایتہ لدینہ...».

◀ ۲۹۶ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۱۳۶۳ و ۵۴۳۱): بندر بمبئی؛ مطبع علوی، به سعی و اهتمام میرزا محمد ملک الکتاب شیرازی، بدون کاتب، ۱۳۰۶ ه.ق، رقعی، ۴۰۲ ص، فارسی].

تحفة الحرمين (سفرنامه دینی - فارسی)

از: میرزا معصوم خاوری تبریزی (سده ۱۳ ه.ق).

[فهرست واره منزوی ۱ / ۶۹]

تاریخ تألیف: ۱۲۱۳ ه.ق.

سفرنامه زیارت و سفر حج وی می‌باشد. در خاتمه، نام منظوم بدین بیان آمده است: «بیشترم زانکه به لب جان رسید * در حرم این قصه به پایان رسید * مفتی دین قاضی دین است این * تحفه بین‌الحرمین است این».

مؤلف از گویندگان و نویسندگان عصر فتح‌علی‌شاه قاجار است و صاحب «مهر

خاوری» و «أحسن القصص» می‌باشد.

انجام: «تا به ابد یاد شکفته گلش * و انجم‌آرای چمن بلبش».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۲۹۷ / ۱ - مشهد، رضوی؛ ش ۱ / ۱۰۳۶۹. از ص ۱ الی ۱۶۶. [ف: ۱۷ - ۴۶۴]

آغاز افتاده: «بر رخ اخوان در احسان گشاد * راتبه‌شان در خور احسان نهاد».

نستعلیق، سده ۱۳ ه.ق.

مجدول، دارای کمند. کاغذ شکری فرنگی، جلد روغنی دارای ترنج و سرترنج.

۱۶۶ ص، ۱۶ س، ۱۵ × ۲۱ سم.

◀ ۲۹۸ / ۲ - مشهد، رضوی؛ ش ۱۰۳۹۶.

آغاز افتاده: «... آینه شرمنده آب و گلشن...».

نستعلیق، سده ۱۳ ه.ق. کاغذ نباتی، جلد روغنی.

تحفة الحرمين (فضائل و مناقب منظوم - فارسی)

از: قادری، محمدرحیم (سده ۱۳ ه.ق.).

اهدا به: نواب محمدعلی خان امیر الهند، عمدة الملك آصف‌الدوله انورالدین خان بهادر.

تاریخ تألیف: ۱۲۰۳ ه.ق.

به وزن مثنوی، در دو کتاب: نخستین به نام نقش کعبه در ۴۲ فصل، دومی در ۲۵ فصل در فهرست و ۲۴ فصل که با خاتمه است در متن، سپس دو قصیده و یک ترجیع‌بند که باید فصل ۲۵ به شمار آید. هر دو کتاب در وصف حج و مکه است و سفرنامه مانند و فهرست فصل‌ها هم در آغاز هر دو بخش آمده است.

آغاز بخش اول: «بسمله رب یسر و تمم بالخیر. حمد تو که را مجال باشد * ممکن

نبود محال باشد * با نعت نبی چگونه سازم * چون شمع ز آتشش گدازم».

انجام بخش اول: «یا رب تو رحیم را جنان ده * از آتش قهر خود، امان ده *
خوردست سکندری به این سنگ * اکنون نرود به پیش، شد لنگ * تمت تمام شد...
نسخه نقش کعبه... مؤلفه محمد رحیم‌الدین قادری (سپس یک ترجیع و دو قصیده است که
به جای فصل ۴۲ است)».

آغاز بخش دوم: «پس از حمد خدا و نعت احمد * به کف آرم گلی از باغ سرمد».
انجام بخش دوم: «هزار و دوصد و هم درش چار * ز هجر مصطفی این نغز گفتار *
عیان شد از زبان خامه من * به سان ماه، رویم کرد روشن *... نام این دو کتاب یکجا *
خواستم از سروش عقل افزا * گفت با من که تحفة الحرمین * به کف آمد به زینت و
زین (سپس دو قصیده است و یک ترجیع‌بند از همین "رحیم")».

◀ ۲۹۹ / - تهران، دانشگاه؛ ش ۶۰۴۹. [ف: ۱۶ - ۱۸۵]

نستعلیق، سده ۱۳ ه.ق. کاغذ هندی، جلد تیماج کبود.

۶۵ گ، ۱۴ س (۶ × ۱۶ سم)، ۱۶ × ۲۵ سم.

۱۱۶

تحفة الحرمین (مثنوی دینی - فارسی)

از: ؟

مثنوی بلندی است در سه دفتر درباره مباحث دینی و ادبی که دفتر دومش در سال
۱۲۸۴ ه.ق در حال تنظیم و تحریر بوده است. مؤلف به مضمون اشعارش از مردم بختیاری
و ساکن منطقه «جی» اصفهان بوده و در سال ۱۲۵۰ ه.ق پدرش درگذشته است. وی شمه-
ای از احوالاتش را در بین صفحات ۹۷ - ۱۲۱ بیان کرده است.

آغاز: «بسمله

حمد یزدان را که از روی یقین راه پیمودم به سوی اهل دین

رهنمایی کرد استادم به حق و رهانیدم ز رسم طعن و دق»

انجام:

«آنچه گفتم پیش از این ما را بس است یک سخن کافیسست گر خانه کس

سفر ثالث شد تمام از مثنوی رکن رابع را نمایم...».

◀ ۳۰۰ / - قم، مسجد اعظم؛ ج ۲، ص ۱۱۱، ش ۱۴۷ (۳۲۷۷).

محمد طباطبائی آشتیانی، ۱۲۸۷ ه. ق در دارالخلافة طهران، این نسخه دفتر اول است. برخی واژه‌ها در حاشیه توضیح داده شده است. ۲۵۵ گ.

۱۱۷

تحفة الحرمین و مفاخر الثقلین (ادبیات دینی منظوم - فارسی)

از: ؟

قصیده تحفة الحرمین و مفاخر الثقلین است که به همراه شرح و توضیح بعضی عبارات آن در این جا درج شده است.

آغاز: «صبح خیزان بین به صدر کعبه مهمان آمده * جان عالم دیده و در عالم جان آمده».

انجام: «فاقه پروردان چو پاکان حواری روزه‌دار * کعبه همچون خوان عیسی عید ایشان آمده».

◀ ۳۰۱ / - تهران، مجلس؛ ش ۶ / ۳۱۱۵، از ص ۵۲ الی ۵۳، [جلد ۱۰/۲، ص ۶۷۹].

شکسته نستعلیق، حبیب‌الله قانلی شیرازی، سال ۱۲۵۲ ه. ق. بعضی اشعار در حاشیه آمده است.

کاغذ فرنگی و اصفهانی، جلد مجموعه پارچه‌ای قرمز.

۲ ص، ۱۶ × ۲۱ سم.

(تصویر ۶۷)

تحفة الخيرة فى أحكام الحج و العمرة (فقه - فارسى)

از: عبدالله مامقانى بن شيخ (۱۳۵۱ هـ.ق).

در فهرست تصانیف وی آمده که تألیفات او در باب حج، چهار عدد است: متوسط و صغير به عربى و به همین شکل به فارسى تألیف نموده است و نوشتار حاضر، کتاب دیگر اوست.

[الذريعة ۲۲ / ۲۶۶ ش ۷۰۰۴]

آغاز: «بسمله الحمد لله على ما أنعم و أعطى و الصلوة و السلام على خير من وطأ الثرى و أشرف من حجّ و لبيّ و على آله حجج الله على الورى سيما بن عمّه و صهره و العروة الوثقى و بعد چنین گوید بنده بى مقدار فانى...».

انجام: «پس اگر طفل پسر یا دختر طواف نساء را در حج یا عمره ترك نمود، ایشان را بعد از كبر شدن از جماع منع هست تا طواف نساء را مباشرتاً یا به نائب گرفتن قضاء نماید.»
◀ ۳۰۲ / - قم، مركز احیاء (عکسى): ش ۳۱۲۳.

انجامه: «تمام شد کلام در احکام حج و عمره صبح روز دوشنبه پنجم شهر ذی القعدة الحرام از سنه هزار و سیصدوسى و يك هجرى و از اخوان دين مبين و متفعين به این رساله شريفه التماس دعا مى نماييم در حيوۀ و بعد از وفات، مرا از دعای خير محروم ننمايند و الحمد لله و صلى الله على محمد و آله الطاهرين».

تحریرى، به خط مؤلف (با توجه به تصريح وی در مختصر تحفة الخيرة که به خط مؤلف است)، صبح دوشنبه ۵ ذی قعدة ۱۳۳۱ هـ.ق. این نسخه نیز چون مختصر تحفة الخيرة، ظاهراً مسوده مؤلف است که دارای خط خوردگی‌هاى متعدد است و بعضى اضافات در حواشى مندرج است.

۲۳۴ ص، ۱۷ س.

(تصاویر ۶۸ و ۶۹ و ۷۰)

تحفة السرائر (فقه - عربی)

از: شیروانی، حیدرعلی بن محمد (سده ۱۲ ه.ق).

رساله‌ای فقهی و استدلالی در حج است و چنان‌که سید حسن صدر در جلد کتاب به خط خود گواهی داده است، «تحفة السرائر» از همین مولی حیدرعلی است و او در همین کتاب می‌گوید: «و أجاب خالی المحقق المدقق العلامة الفهامة شیخ الاسلام والمسلمین محمدباقر المدعو باقر علوم الاولین دامت أيام افادته» و «أوله جدی قدس سره فی الشرح» و «قال جدی قدس سره فی شرح الفقیه». پس این کتاب باید در زمان مجلسی دوم و پس از مرگ پدرش تألیف شده باشد.

◀ ۳۰۳ / - تهران، دانشگاه؛ ش ۱۲۸۹. [ف: ۷ - ۲۶۲۷]

نسخ و نستعلیق، به خط مؤلف. محشی با نشان «منه عفی عنه» و پاره‌ای از جاها خط‌خوردگی دارد و به حاشیه برده و افزوده شده و پیداست که نسخه اصل مؤلف می‌باشد.

کاغذ فرنگی، جلد مقوا.

۲۸۹ گ، ۱۸ س (۸ × ۱۵)، ۱۷ × ۲۴ سم.

تحفة العراقین (سفرنامه منظوم دینی - فارسی)

از: افضل‌الدین ابوبدیل بن علی خاقانی شیروانی (حسن عجم) (۵۲۰ - ۵۹۲).

[حواشی و تعلیقات: یحیی قریب، تهران، امیر کبیر، سال ۱۳۵۷ ش (چاپ انتقادی است)؛ این کتاب بر اساس يك نسخه کهن مشتمل بر ۳۰۷۰ بیت به کوشش ایرج افشار و

توسط میراث مکتوب چاپ عکسی شده است، تهران، سال ۱۳۸۵ ش؛ و چاپ جدید توسط نشر سخن].

[فهرست فارسی مشار ۱ / ۱۲۱۱؛ الذریعة ۳ / ۴۵۳؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی ۴ / ۲۷۱۴]

مثنوی در بیش از سه هزار بیت با دیباچه منشور که گویا از خود اوست و در آن از جمال‌الدین محمد بن علی اصفهانی (فرمانروای موصل) یاد کرده و به نام وی ساخته و در آن، سفرنامه عرفانی خود از شیروان تا مکه و مشاهدات خود در عراق عجم و عراق عرب را که به سال ۵۵۱ ه. ق (سفر دوم) واقع شده به نظم کشیده است.

این سفرنامه مثنوی است به روش عرفانی و منظوم با تخلص حقایقی (تخلص اول خاقانی) که از شیروان به مکه در سال ۵۵۱ ه. ق (مطابق ۱۱۵۶ م) صورت گرفته و دارای دیباچه‌ای به نثر مشتمل بر شش مقاله که آن را به نام جمال‌الدین وزیر محمد بن علی اصفهانی، حاکم موصل نگاشته است.

وی در این سفرنامه، اوصاف شهرهای کوفه، مدینه، موصل و شام را بیان نموده است.

پس از دیباچه نثری، شش مقاله است بدین عناوین:

۱. محاسن الفكر و مجالس الذكر
۲. معراج العقول و منهاج الفحول
۳. سبحة الاوتاد و تحية الاولاد
۴. اوصاف البلاد (کوفه، مکه، مدینه)
۵. وصف مدينة الرسول
۶. الموصل و الشام

این اثر، به صورت عکسی و حروفی، مکرر به چاپ رسیده است.

از جمله فواید این مثنوی این است که نام عده‌ای از علما در آن یاد شده که غالباً مورد مدح خاقانی قرار گرفته‌اند. دکتر یحیی قریب در تعلیقات ممتع خود بر چاپ تحفة العراقین - که به اهتمام و تصحیح خود ایشان به سال ۱۳۳۳ انجام یافته - درباره بیشتر این اعلام تحقیق کرده‌اند. جز آن، نام این چند دانشمند نیز در آن آمده: نجم‌الدین علی سیم‌گر، ملک الوزراء، جمال‌الحق و الدین، مجدالدین اسماعیل، عمادالدین رازی و شهاب‌الدین ابونصر بن یوسف الدمشقی.

آغاز: «خير ما اعتصم المرء بحباله كلمة العجز القصور بالله عن معرفة الله و كماله و السلام سلام الصب الواله على محمد المصطفى و آله. و أما بعد؛ اين تحفه، تذکره‌ای است بل تبصره عقلای وقت از اين مجنون الهی که در بیمارستان گیتی محبوس آفرینش است... [آغاز مثنوی:] المقالة الاولى و هي تسمى بعرايس الفكر و مجالس الذكر:

مائيم نظارگان غمناک زین حقّه سبز و مهره خاک

کاین حقّه و مهره تا بجایند سر کیسه عمر می‌گشایند».

انجام: «نور الانوار بر سرش باد رب الارباب یاورش باد

این دعوت را به گاه تهلیل آمین آمین کناد جبریل».

از این کتاب نسخه‌های متعددی در دست است و حتی در حوزه هند، چون کتاب فراگیر بوده است و شاید هم جزو کتب درسی، نسخه‌های بیشتری از ایران وجود دارد، ولی اغلب نسخه‌های هندی، بی‌تاریخ، جدید الکتابه و ناقص می‌باشند.

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۳۰۴ / ۱ - هند (اعظم گره)، دارالمصنفین شبلی نعمانی؛ ص ۴۶، ش ۷۲. [ش

ردیف: ۵۳۷؛ ش نسخه: ۱۹ / ۸۱ / ۸۰۸؛ ش ثبت: ۳۱۳۹۴]

نستعلیق، سال ۱۱۲۹ ه.ق.

نسخه کامل است و تملك «محمد اکرام حنفی القادری الفاروقی محمدآبادی» بر آن مشهود است.

۱۴۳ گ، ۱۱ س، ۷ / ۱۲ × ۳ / ۲۰ سم.

◀ ۳۰۵ / ۲ - تهران، ملی؛ ج ۳، ص ۲۴۰، ش ۱۲۰۵ / ف.

مقاله اول از ص یک تا ۱۲ - مقاله دوم از ص ۱۲ الی ۵۴ - مقاله سوم از ۵۴ تا ۸۴ -

مقاله چهارم از ۸۴ تا ۱۰۹ و مقاله پنجم از ص ۱۰۹ الی ۲۰۰ نسخه است.

◀ ۳۰۶ / ۳ - تهران، ملی، ج ۴، ص ۴۵۷، ۱۹۷۰ / ف.

نستعلیق ساده، محمد طاهر بن ملك محمد تاجر، سال ۱۰۴۱ ه.ق. دیباچه در ۵ صفحه

به قلمی ریزتر از متن. هر بیت در يك سطر، عناوین باقلمی درشت‌تر، روی عناوین مشکی

- با مرکب قرمز خط‌کشی شده، غالب صفحات با حاشیه.
- کاغذ اصفهانی، جلد تیماج ماشی مقوایی ترنج و نیم ترنج زرکوب کوبیده.
- ۱۰۵ گ، ۱۵ س (۶ × ۱۲ سم)، ۱۲ × ۱۹ سم.
- ◀ ۳۰۷ / ۴ - مشهد، رضوی؛ ج ۹، ص ۹۷، ش ۱۰۸۷ (۱۱۰۹۴).
- نستعلیق، سال ۱۲۷۴ ه.ق.
- کاغذ نخودی آهار مهره، جلد میشن. نسخه وقفی ابوالوفا معتمدی کردستانی است.
- ۱۵۷ گ، ۱۱ س، ۱۲ × ۵ / ۲۰ سم.
- ◀ ۳۰۸ / ۵ - مشهد، رضوی؛ ج ۹، ص ۹۷، ش ۱۰۸۸ (۱۰۵۲۴).
- نستعلیق خوش، سال ۱۰۱۸ ه.ق. به صورت متن و حاشیه است. بعضی از ابیات به سنگرف، دارای سرلوح مذهب و مرصع با گل و بوته به طریق اسلیمی، مجدول به زر، دارای تحریر و کمند.
- کاغذ نخودی آهار مهره، جلد روغنی دورو، روی برونی با زمینه مشکی و ساده و مجدول با عطف چرمی، روی درونی دارای گل و بوته. نسخه خریداری آستان قدس است.
- ۴۹ گ، ۱۶ × ۲۴ سم.
- ◀ ۳۰۹ / ۶ - قم، مرکز احیاء؛ ج ۵، ص ۵۶، ش ۱۶۴۷.
- نستعلیق، محمدکاظم متخلص به الفت، ۲۲ جمادی الاول ۱۲۸۸، هنگامی که از شدت گرمای شیراز فرار کرده، به چمن کودیان در رکاب شاهزاده ظل‌السلطان مسعود آمده بود.
- جلد مقوایی، عطف تیماج قهوه‌ای.
- ۱۵۲ گ، ۱۱ س، ۱۱ × ۵ / ۱۷ سم.
- ◀ ۳۱۰ / ۷ - تهران، کتابخانه سلطنتی؛ ص ۲۹ (۷۷ مجلس)، ش ۳۰۰.
- نستعلیق، محمد لطیف مشهور به شوخی بخاری، سال ۱۰۱۷ ه.ق.
- نسخه جزء کتب کتابخانه مبارکه، استرداد از میرزا سید رضا خان و لسان‌الدوله،

تحویلی جنابان میرزا یوسف خان اعتصام‌الملک و آقا شیخ اسماعیل در یوت ئیل ۱۳۲۸ است.

کاغذ اصفهانی رنگ کرده، مجدول سرلوح دار. ماقبل کتاب فهرست دارد. قطع نیم‌ورقی.

جلد مقوایی تیماج سبز ترنج منگنه شده رویه‌دار.

◀ ۳۱۱ / ۸ - تهران، کتابخانه سلطنتی؛ ص ۲۹ (۷۷ مجلس)، ش ۳۰۱.

جزء همان کتب شماره قبلی است.

نستعلیق، میرزا رضا خوئی، سال ۱۲۶۳ ه.ق.

کاغذ ترمه زرافشان، مجدول کمند و سرلوح دار. جلد مقوایی گل سرخی بوم زیتونی، قطع وزیری کوچک.

◀ ۳۱۲ / ۹ - تهران، کتابخانه سلطنتی؛ ص ۲۹ (۷۷ مجلس)، ش ۳۰۳.

نستعلیق، محمد بن ملا میر الحسینی، سال ۱۰۳۵ ه.ق.

این نسخه هم همانند دو نسخه قبل، جزء همان لیست است.

کاغذ قطعه متن و حاشیه شده. حاشیه الوان منقش مجدول کمند و سرلوح دار. جلد تیماج آبی، کار صحاف‌باشی. قطع وزیری.

◀ ۳۱۳ / ۱۰ - تهران، کتابخانه سلطنتی؛ ص ۳۱۱ پ (۶۰۲ مجلس)، ش ۲۹۹۲.

نستعلیق، محمد، سال ۱۰۴۰ ه.ق.

قطع وزیری، کاغذ بخارائی مجدول کمنددار که اغلب صفحات آخر صحافی شده، جلد ابره تیماج قرمز.

◀ ۳۱۴ / ۱۱ - تهران، کتابخانه سلطنتی؛ ص ۶۱۹ (۱۲۱۷ مجلس)، ش ۱۲۲۲۵.

نسخه استرداد از میرزا مهدی خان مدیرالملک، کتابدارباشی اعلی حضرت شاه مخلوع در شهر صفر الخیر ۱۳۳۸ است.

نستعلیق بسیار اعلی که رقم آن را پاک کرده‌اند، سال ۱۰۱۵ ه.ق.

قطع وزیری طویل، کاغذ متن و حاشیه فستقی آبی آسمانی رنگ کرده، مجدول مذهب

سرلوح دار که سرلوح و تمام سر ایات با طلا و لاجورد مرصع سازی بسیار بسیار اعلی است و جدول وسط اشعار ورق اول نیز مرصع سازی است و باقی جداول صفحات بین اشعار و تمام حواشی اوراق با طلای اشرفی کلی و برگ و حیوانات و طیور تشعیر سازی فوق العاده ممتاز است، و شرح سر ایات روی طلا با لاجورد و سفیداب و غیره، به خط نستعلیق نوشته شده و حواشی دو صفحه اول کتاب را که بیشتر آنها تصویر درویش و عرفاست که کلیه حاشیه دو صفحه، تصویر بیست و دو نفر انسان و هشت تنه درخت روی تشعیر سازی قدیمی نقاشی سیاه قلم شده و کهنه کرده اند.

جلد ساغری مشکی حاشیه مذهب که در فرد ۶۳ دسته فرد قدیم ابوالجمعی لسان الدوله ثبت شده است. یکصد ورق است.

◀ ۳۱۵ / ۱۲ - اصفهان، دانشگاه (دفتر دوم)؛ ص ۳۵۷، ش ۴۴۶، [۱۰۲۳۶].

نستعلیق، عبدالغفار همدانی، ۱۷ ربیع الثانی ۱۲۸۹ در شیراز جهت محمدمهدی، عناوین به قرمز، تصحیح شده است.

جلد تیماج قرمز بدون مقوا.

۱۴۰ گ، ۱۲ س، ۱۱ × ۵ / ۱۷ سم.

◀ ۳۱۶ / ۱۳ - اصفهان، دانشگاه (دفتر دوم)؛ ص ۵۲۷، ش ۱۴ / ۶۸۰، از ص ۸۸ پ الی ۸۹ پ، [۱۱۷۲۶].

نسخه حاضر فقط دیباچه منثور کتاب را داراست.

نستعلیق، سده یازدهم. نسخه به خط کاتب تصحیح شده است. پس از این رساله یادداشتی به نقل از ابوالقاسم حسینی استرآبادی فی أنه لم یثبت أن انوار الکواکب غیر مستفاده من الشمس (۹۰ پ) و یادداشتی به نقل از طبرسی در کتاب فردوس الحکمة و جوابی از میرابوالقاسم استرآبادی مذکور (۹۱ پ) آمده است.

جلد مقوایی، عطف و گوشه ها پارچه ای قرمز.

سطور (مجموعه) مختلف، ۵ / ۱۴ × ۵ / ۲۶ سم.

◀ ۳۱۷ / ۱۴ - قم، اشکوری (سید صادق - دفتر اول)؛ ص ۳۱۵، ش ۲۱۶.

انجامه نسخه: «... الخواطر و زبد النواظر و آخر دعویهم أن الحمد لله رب العالمین و الصلوة علی محمد المصطفی و آله و... تمت».

نستعلیق، مصلح‌الدین ولد عبدالوهاب، در عهد پادشاه بهادرشاه، ۱۱۶۷ ه.ق، در سیالکوت هند. آسیب‌دیدگی نسخه بر اثر موریانه‌خوردگی و فرسودگی برخی اوراق، اما متن آسیب کمی دیده است. عناوین به شنگرف. جلد سخت با روکش چرم مشکی.

مهم‌ترین مزیت این نسخه، حواشی بسیاری است که در توضیح ابیات منظومه آمده است و قدمتی هم عصر متن نسخه دارد و می‌توان آن را یکی از شروح «تحفة العراقین» شمرد.

امتیاز دیگر این نسخه، داشتن دیباچه «تحفة العراقین» است که از خود خاقانی است و اکثر نسخه‌های این اثر، آن را ندارند. وجود دیباچه در این نسخه دلیلی است قوی بر مضبوط بودن و اتصال آن به نسخه‌های کهن.

۱۰۲ گ، ۱۷ س، قطع وزیری.

◀ ۳۱۸ / ۱۵ - اصفهان، دانشگاه؛ ص ۱۹۴ (دفتر اول)، ش ۲۵۷، شماره داخلی: ۸۱۴۲. نستعلیق، سده چهاردهم. عناوین به قرمز درون کتیبه، برگ اول دارای سرلوح رنگین ضعیف. صفحات به قرمز و مشکی و آبی جدول‌بندی شده است. در برگ ۱۳۱ یادداشتی از سیفعلی نعمت‌اللهی در جمادی‌الثانی ۱۳۲۳ دیده می‌شود. جلد تیماج مشکی ضربی.

۱۳۲ گ، ۱۲ س، ۱۵ × ۲۲ سم.

◀ ۳۱۹ / ۱۶ - پاکستان، آرشیو ملی (اسلام‌آباد - گنجینه مفتی فضل عظیم بهیروی)؛ ص ۷۷۲. شماره: ادب ۵۴.

نستعلیق خوش، سده ۱۰ ه.ق. محشی است و بخشی از دیباچه منشور آن در آخر بعد از متن منظوم، به طور ناقص آمده است.

۸۳ گ، قطع رحلی.

◀ ۳۲۰ / ۱۷ - همان، شماره: ادب: ۸۵.

نستعلیق، سده ۱۱ ه.ق. محشی است.

دیاچه افتاده: «النعم فی الشرق و الغرب جلال الدوله».

۸۴ گ.

◀ ۳۲۱ / ۱۸ - همان؛ شماره: ادب ۲۶.

نستعلیق، سده ۱۱ ه.ق. عنوانها شنگرف.

آغاز افتاده: «کز سهیم تو دیده بود حیران * پیران فلک بأم صبیان».

۷۷ گ.

◀ ۳۲۲ / ۱۹ - همان؛ شماره: ادب ۵۰۴.

شکسته نستعلیق، ۲ ربیع الاول ۱۱۴۰ ه.ق (سنه ۱۰ جلوس محمدشاه)، کمال الدین بن

ابراهیم خان سیال رمدا رسته؟.

مهر: «شفاعت از نبی خواهد احمد الدین».

۱۱۰ گ.

◀ ۳۲۳ / ۲۰ - پاکستان، گنج بخش؛ ج ۳، ص ۱۵۷۴، ش ۱۹۱۱ (۴۳۴۸).

۵۸۱۶: نستعلیق زیبا، سده ۱۰ یا ۱۱ ه.ق، با سرلوح زیبا. صفحه آغاز آسیب دیده.

عنوان و نشان شنگرف، جدول بندی به زر و رنگها.

۲۹۶ ص.

◀ ۳۲۴ / ۲۱ - پاکستان، گنج بخش؛ ج ۳، ص ۱۵۷۴، ش ۱۱۹۱ (۴۳۴۹).

۵۴: نستعلیق، محمدقلی، دو شنبه ۱۴ جمادی ۱۰۶۹ ه.ق. عناوین به شنگرف. نیمی از

دیاچه منثور آن فرسوده و افتاده است. دارای حواشی.

آغاز موجود: «و زبده النواظر...».

۱۹۶ ص. [ف. تسبیحی: ۱ / ۱۰۵ - ۱۰۷]

◀ ۳۲۵ / ۲۲ - پاکستان، گنج بخش؛ ج ۳، ص ۱۵۷۴، ش ۱۱۹۱ (۴۳۵۰).

۲۲۷۶: نستعلیق پخته، سده ۱۱ ه.ق. از متن اصلی (بدون دیاچه) آغاز می شود.

جدول بندی ۳ راه. عناوین و نشانیها به شنگرف.

انجام افتاده: «نقابان هر کجا هستند همچو ماهی بریده دستند».

۱۸۸ ص.

◀ ۳۲۶ / ۲۳ - پاکستان، گنج‌بخش؛ ج ۳، ص ۱۵۷۴، ش ۱۱۹۱ (۴۳۵۱).

۲۳۱۱: نستعلیق پخته، سده ۱۱ ه. ق، ش ۱ مجموعه (ص ۱ - ۱۸۰).

نسخه از آغاز و انجام افتادگی دارد.

آغاز: «نطق و نفسش نتیجه نور الحان زیور نوش زنبور».

◀ ۳۲۷ / ۲۴ - پاکستان، گنج‌بخش؛ ج ۳، ص ۱۵۷۴، ش ۱۱۹۱ (۴۳۵۲).

۶۲۲۱: نستعلیق خوش، سده ۱۲ ه. ق، آغاز و انجام افتادگی دارد.

آغاز: «کوی خطه یار سبزه اوست چون فستق رفته در یکی پوست».

عناوین و جدول‌بندی ۲ راه به شنگرف.

۴۸ گ.

◀ ۳۲۸ / ۲۵ - تهران، مجلس؛ ج ۲ / ۲۴، ص ۷۲، ش ۹۲۴.

نستعلیق، سده ۱۱ یا ۱۲ ه. ق.

آغاز افتاده: «در دیده ابلق جهان باز از ناخنه روید استخوان باز».

برگ آغاز و انجام نسخه، وصالی شده و بخشی از کلمات را ناخوانا کرده است.

سقطات به قلم متن در هامش برخی از صفحات استدرک شده است.

کاغذ اصفهانی، جلد تیماج مشکى.

۱۲۲ گ، ۱۳ س، ۵ / ۱۱ × ۵ / ۲۰ سم. [ش ثبت: ۳۱۶۲۹]

◀ ۳۲۹ / ۲۶ - تهران، مجلس؛ ج ۳۱، ص ۹۳، ش ۹۷۹۷.

نستعلیق، محمدکاظم بن آقامحمد بن سلطانعلی بن شاهقلی بن سلطان حسین بن

سلطان شاه بن خضر بن الیاس بن محمد بن خضر بن سلطان احمد بن خواجه نصیرالدین

طوسی، یکشنبه ۲۸ ربیع‌الثانی ۱۰۶۵ ه. ق. رکابه‌نویسی دارد، در اول نسخه یادداشت خرید

آن از حاج محمدرضا کتابفروش در رجب ۱۳۳۷ ه. ق مندرج است.

جلد روغنی دورو و روی جلد مجدول با ترنج و سرترنج با نقش گل و بوته الوان

درون جلد نقش گل نرگس.

۹۲ گ، ۱۸ س، ۵ / ۱۲ × ۲۰ سم. [ش ثبت: ۸۶۴۴۸]

◀ ۳۳۰ / ۲۷ - اصفهان، دانشگاه؛ ص ۹۷ (دفتر اول)، ش ۱۳۳، شماره داخلی: ۵۱۳۷.

نستعلیق، سده یازدهم قمری (تاریخ دقیق کتابت در ترمیم برگ آخر از بین رفته است).
عناوین به شنگرف و در وسط سطرها. جلد تیماج مشکی.

۱۲۲ گ، ۱۳ س، ۱۳ × ۲۰ سم.

◀ ۳۳۱ / ۲۸ - تهران، دانشگاه؛ دفتر سیزدهم (نسخه‌های خطی دوره جدید، دوره

سیزدهم، مجموعه اهدایی سرود به کتابخانه مجلس)؛ ص ۴۳۳، ش ۹۷.

نستعلیق آمیخته با شکسته. قطع نیم‌خشتی، کاغذ فرنگی نخودی رنگ.

◀ ۳۳۲ / ۲۹ - تهران، مجلس؛ ش ۲۵۶۳. [ف: ۲۱ - ۴۱]

نستعلیق، به سال ۱۰۲۹ ه. ق. نسخه مصحح، مهر «محمد عبدالمؤمن الحسینی». کاغذ

سمرقندی چهره‌ای زرافشان غبار، جلد میشن قهوه‌ای با ترنج و سرترنج.

۲۰۸ ص، ۱۶ س (۷ × ۱۶ سم)، ۵ / ۱۴ × ۵ / ۲۳ سم.

بدون دیباچه، حاوی ۳۰۰۰ بیت است.

◀ ۳۳۳ / ۳۰ - تهران، مجلس؛ ۶ / ۲۵۶۱. [ف: ۸ - ۲۷۰]، از برگ ۵۰۴ الی ۶۱۲.

نستعلیق، شاهبیک ولد محمود شیراز مازندرانی.

کاغذ فرنگی، جلد میشن قهوه‌ای.

۱۰۹ گ، ۵ / ۱۲ × ۲۵ سم.

◀ ۳۳۴ / ۳۱ - تهران، مجلس؛ ۱ / ۲۵۶۴. [ف: ۸ - ۲۷۳]، از ص ۱ الی ۹۳.

انجام افتاده: «بقراط و بزرجمهر و فسطاست * صابی و خلیل و جاحظ آساست».

نستعلیق، به سال ۱۰۹۹ ه. ق. در اصفهان. کاغذ ترمه اصفهانی سفید و آبی، جلد میشن

عناپی.

۹۳ گ، ۱۰ × ۱۸ سم.

◀ ۳۳۵ / ۳۲ - تهران، مجلس؛ ج ۴۱، ص ۲۰۸، ش ۱۴۷۷۶.

نسخه حاضر دیباچه ندارد.

آغاز: «المقالة الاولى و هي تسمى بعرائس الفكر و مجالس الذكر: مائيم نظاره كان غمناك * زين حقه سبز و مهره خاك».

نستعليق ممتاز، اواخر جمادى الاولى ۱۲۸۶ هـ. ق. جلد تیماج قهوه‌ای ضربی گرده‌دار طلاکوب، در عطف ترنج‌های کوچک طلاکوب شده.

۱۱۰ گ، ۱۵ س، ۳ / ۱۵ × ۵ / ۲۲ سم. [ش ثبت: ۹۰۲۷۷]

◀ ۳۳ / ۳۳۶ - فهرست درگاه پیر محمد شاه - احمدآباد هند، ش ۴۱۴.

شماره میکروفيلم: ۷ / ۱۱۲.

شماره کتابخانه: ۱۳۳۸ - C.

پایان افتاده، بدون دیباچه. خط نستعليق.

۹۴ گ، ۱۷ سم.

◀ ۳۴ / ۳۳۷ - شیراز، مجموعه‌های علامه طباطبائی؛ ۲ / ۲۲۴ [۹۱۰۹]، [نسخه پژوهی ۳ / ۱۴۴].

نستعليق، قرن ۱۱، عناوین شنگرف، دارای دو سرلوح مذهب، صفحات مجدول. ۱۱ × ۲۱ سم.

◀ ۳۵ / ۳۳۸ - مشهد، الهیات، ج ۱، ص ۵۰۳، ش ۴۸۲ / ۱۶.

این نسخه، بخشی از کتاب است. تاریخ کتابت: ۱۲۹۹ هـ. ق.

کاغذ فرنگی، جلد تیماج قهوه‌ای، قطع ربعی.

۳۳ گ، ۱۵ س (۵ / ۵ در ۱۲)، ۱۰ در ۱۷ / ۵ سم. [ش ۵۵۲]

◀ ۳۶ / ۳۳۹ - تهران، دانشگاه؛ ج ۱۹، ص ۵۱۳، ش ۱۰۳۹۱.

انجامه: «تمت تمام شد در تاریخ پانزدهم شهر رمضان المبارك در قلعه ایلور، کاتب الحروف محمد خلیل بیگ از برای سیادت پناه شرافت دستگاه میرباقر ترتیب یافت».

نستعليق، محمد خلیل بيك، ۱۵ رمضان...؟، قلعه ایلور که به میرباقر تقدیم داشته است.

کاغذ سپاهانی نازک نخودی، جلد تیماج عنابی يك لا، درون آستر تیماج قهوه‌ای رنگ با

نقش ترنج و دو سر ترنج کوچک به شکل گل با حواشی با طرح گل و بوته و عطف سرخود.

عناوین و نشان‌ها به شنگرف و جوهر بنفش و سرخ. دارای حواشی بسیاری است به خط نستعلیق با نشانه‌های ۱۲؛ ادیب‌الممالک فراهانی مالک نسخه (محمد صادق‌الحسینی الفراهانی).

در برگ آخر یادداشت، مالکیت و خرید ادیب‌الممالک در روز یکشنبه آخر بارس‌ئیل (سال پلنگ) ۱۳۳۳ مطابق ۴ جمادی‌الاولی که کتاب را از مسجد شاه خریداری کرده است. در برگ ۱ یادداشتی توضیحی درباره تحفة‌العراقین خاقانی به تاریخ ۱۲۷۷ ه.ق. مهر چهارگوش با تاریخ ۱۲۱۳ ه.ق. با عنوان [.] ولد شیخ محمد علی مخدوم [.] در برگ اول.

مهر چهارگوش «لا اله الا الله الملك الحق المبين عبده محمدتقی ۱۲۷۷» در برگ آخر نسخه.

مهر اهدایی محمدعلی ناصح در برگ اول.

۱۱۲ گ، ۱۵ س (۵/۶ × ۵/۱۲)، ۵/۱۲ × ۵/۲۱ سم.

◀ ۳۴۰ / ۳۷ - تهران، دانشگاه؛ ج ۲۰، ص ۳۵۴، ش ۱۰۸۲۵.

انجامه: «به تاریخ یوم پنجشنبه نهم شهر ذی‌الحجة الحرام یک‌هزار و دویست و هفتاد و نه هجری صورت تحریر یافت».

پس از انجامه، مهر بیضوی با سجع «الراجی فتح الله الحسینی» دیده می‌شود که ظاهراً از آن کاتب است.

نستعلیق، فتح‌الله حسینی، پنجشنبه ۹ ذی‌حجه ۱۲۷۹ ه.ق. عناوین شنگرف، با حاشیه‌نویسی درباره لغات و ابیات. از ابتدا ۱۱ برگ و از انتها ۱۰ برگ سفید باب نسخه صحافی شده است. حاشیه بالایی صفحات آب‌خورده.

از مجموعه اهدایی علی‌اصغر حکمت به دانشکده ادبیات در ۱۳۴۰ ه.ش، ش ۳۰۶. جلد گالینگور آبی، عطف و گوشه‌ها تیماج قهوه‌ای، روی عطف کتاب برچسب

کتابخانه کوهی کرمانی.

۸۳ گ، ۲۰ س (۵ / ۷ × ۱۵ / ۵)، ۱۳ × ۲۲ سم.

◀ ۳۴۱ / ۳۸ - تهران، دانشگاه؛ ج ۲۰، ص ۵۰۰، ش ۱۰۹۲۳.

انجامه: «به جهت تقدیم حضور مرحمت ظهور سرکار جلالتمدار بندگان مقرب الخاقان عمدة الحوائین العظام... (يك كلمه ناخوانا) سرکار افخم ولی النعم اکرم میرزا عبدالوهاب خان نایب‌الوزارة دام اجلاله العالی تحریر شد در زمانی که ناخوشی در طهران بود و حواس همه پریشان. حرره نصرالله منشی شیرازی عفی الله عنه به تاریخ یوم پنجشنبه دوازدهم شهر جمادی‌الآخر من شهر سنة ۱۲۸۴ توشقان ثیل» (سال موش).

نستعلیق، نصرالله منشی شیرازی برای میرزا عبدالوهاب‌خان نایب‌الوزارة (فرزند محمد جعفر خان نایب‌الوزاره، جبه‌دارباشی فارس ۱۲۴۲ - ۱۳۰۴ ه.ق)، پنجشنبه ۱۲ جمادی‌الآخر ۱۲۸۴ ه.ق، زمانی که در طهران ناخوشی بود، به جز چهار برگ اول عناوین نانوشته. حاشیه برگ ۹۷ پ یادداشتی در شب چهارشنبه ۱۲ رجب ۱۲۹۴ ه.ق در چهل چشمه و در ۸۹ پ يك بیت شعر نوشته شده در شب ۱۰ رجب ۱۲۹۴ ه.ق در بالاخانه افجه.

نسخه خریداری دانشگاه است در بهمن ۱۳۷۸.

جلد تیماج مشکى مجدول فرسوده.

۱۲۰ گ، ۱۴ س (۵ / ۷ در ۱۴ / ۵)، ۱۴ / ۵ در ۲۱ سم.

◀ ۳۴۲ / ۳۹ - تهران، دانشگاه؛ ج ۲۰، ص ۵۴۱، ش ۱۶ / ۱۰۹۵۴، ص ۵۶ پ الی ۶۵

پ.

نسخه از وسط افتادگی دارد و انجام نانوشته مانده است. تاریخ یکی از رسایل مجموعه ۱۳۱۵ درج شده است.

انجام افتاده: «در سرای گبر بد گرگین سگی مانده از جوع استخوانی و رگی».

مجموعه مشتمل بر این نسخه، بدون جلد است.

مجموعه حاوی نسخه حاضر خریداری دانشگاه است در بهمن ۱۳۷۸.

- ◀ ۳۴۳ / ۴۰ - قم، مسجد اعظم؛ ج ۲، ص ۱۲۳، ش ۱۶۲ (۱۳۳۰).
نستعلیق، ۱۰۴۶ هـ.ق. با دو سرلوح زرین و مجدول زرین در صفحات با این یادداشت:
این کتاب حسان العجم تحفة العراقین خاقانی را جناب مستطاب شریعتمدار عمدة المحققین
آقا سید اسماعیل مجتهد سلمه الله به این بنده درگاه به عنوان یادگار اهدا فرموده‌اند ۱۳۱۲،
مهر مربع «مؤمن...».
- ۶۱ گ، ۱۱ × ۱۹ سم.
- ◀ ۳۴۴ / ۴۱ - قم، مسجد اعظم؛ ج ۲، ص ۱۲۳، ش ۱۶۲ (۲۱۰۱).
نستعلیق، کلیانداس زرگر خوشابی (کذا)، ۱۰۹۲ هـ.ق. نسخه تصحیح شده و حواشی
دارد.
- ۱۰۸ گ، ۱۵ × ۲۱ سم.
- ◀ ۳۴۵ / ۴۲ - قم، مسجد اعظم؛ ج ۲، ص ۱۲۳، ش ۱۶۲ (۳۸۳۰).
نسخ، سید ابراهیم حسینی، ۱۲۲۸ هـ.ق در بغداد.
- ۹۳ گ، ۱۵ × ۲۲ سم.
- ◀ ۳۴۶ / ۴۳ - تهران، دانشگاه؛ ش ۲ / ۱۰۶ - ف، از ص ۱۰۸ الی ۱۳۹.
نسخه اصل: ایاصوفیا ش ۱۷۶۲.
- نستعلیق، مسعود بن منصور بن احمد متطبب، ربیع الثانی ۷۹۱ هـ.ق، شیراز.
- ۳۲ گ، ۲۹ س.
- ◀ ۳۴۷ / ۴۴ - اراک، بیات، عبدالحسین؛ ش ۷۳.
نستعلیق زیبا، اواخر سده ۹ هـ.ق.
- نسخه از آغاز افتادگی دارد و فاقد مقدمه است. کاغذ بژ رنگ و حاشیه آبی آسمانی،
جلد تیماج قهوه‌ای عطف یشمی.
- ۲۰۰ گ، ۱۵ س، ۸ / ۱۳ × ۲ / ۲۲ سم.
- ◀ ۳۴۸ / ۴۵ - تهران، بیانی، مهدی (دکتر)؛ ش ۹.
نستعلیق ممتاز، میر علی هروی (?)، سده ۱۰ هـ.ق. تملک: خلیفه سلطان حسینی، میرزا

محمد مهدی خان استرآبادی نادری.

◀ ۳۴۹ / ۴۶ - تهران، ملک؛ ش ۲ / ۵۲۴۵. [ف: ۸ - ۲۵۳]

انجام افتاده: «سگزی و چو سگزیان محتال * پرورده بشیر سگ علی الحال».

حاوی ۳۰۰۰ بیت با عنوان مقاله و فصل.

نستعلیق خوش، سده ۱۱۰ ه.ق.

کاغذ ترمه، جلد میشن سیاه.

۱۴ س، ۵ / ۱۵ × ۲۳ سم.

◀ ۳۵۰ / ۴۷ - تهران، دانشگاه؛ ش ۲۰۰۰. [ف: ۸ - ۶۲۱]

گزیده‌ای از عنوان فوق است.

نستعلیق خوش، سده ۱۱۰ ه.ق. دارای دو سرلوح، کاغذ سپاهانی متن و حاشیه، جلد

تیماج حنایی.

۹۳ گ، ۱۸ س (۹ × ۱۹ سم)، ۵ / ۱۵ × ۲۴ سم.

◀ ۳۵۱ / ۴۸ - تهران، دانشگاه؛ ش ۸۸۱۴. [ف: ۱۷ - ۲۲۶]

نستعلیق، سده ۱۱۰ ه.ق. محشی.

کاغذ سمرقندی، جلد تازه.

۲۸ گ، ۱۲ س (۵ × ۱۰ سم)، ۱۱ × ۱۷ سم.

◀ ۳۵۲ / ۴۹ - تهران، سپهسالار؛ ش ۲۶۸. [ف: ۲ - ۴۶۹]

دیباچه و ۳۵ بیت از ابتدای نسخه افتاده است. به سال ۱۲۸۱ داخل کتابخانه

اعضادالسلطنه گردیده. واقف: سپهسالار. کاغذ اصفهانی، جلد مقوایی.

۱۳۳ ص، ۱۲ س، ۵ / ۱۱ × ۱۸ سم.

آغاز افتاده: «زر پاشی و ناگشاده گنجی * تب داری و ناکشیده رنجی».

سده ۱۱۱ ه.ق.

◀ ۳۵۳ / ۵۰ - اراک، بیات، عبدالحسین؛ ش ۲ / ۱.

نستعلیق، به سال ۹۹۳ ه.ق. کاغذ و خط و تصویر کار کشمیر. کاغذ کشمیری،

جلد چرمی.

قطع رقعی.

◀ ۳۵۴ / ۵۱ - تهران، سلطنتی؛ ش ۲۸۰. [ف: ۳ - ۴۴۳]

بدون مقدمه منشور.

نستعلیق، محمد بن ملا میر حسینی استادی، سال ۱۰۳۵ ه.ق. مجدول مذهب،
کمندکشی، یک سرلوح مذهب مزدوج خوب. در سال ۱۱۷۱ در دارالسلطنه اصفهان داخل
عرض شد.

مهر: «مشیر السلطنه». کاغذ خانبالغ نخودی زرافشان، جلد مقوای روکش تیماج
سرمه‌ای.

۲۶۹ ص، ۱۲ س، ۱۶ × ۲۵ سم.

◀ ۳۵۵ / ۵۲ - تهران، مجلس؛ ش ۶۱ - فیروز. [ف: ۲۱ - ۴۰]

فائد دیباچه خاقانی.

نستعلیق، سال ۱۰۸۲ ه.ق. دارای کتیبه مذهب و مرصع، مجدول، مذهب، محشی از
«حسینقلی بن آقاخان نوری، سنه ۱۲۸۸» با امضاء. یادداشت‌هایی از جمله: «تحفة العراقین
قطع کوچک کاغذ سمرقندی متن افشان، جدول مذهب جلد ملاطی دار از اموال میرزا
معصوم وزیر مالی به تاریخ ۶ صفر سنه ۱۱۰۵ نوشته شد» با مهر «بنده آل محمد معصوم»
مشهود است.

کاغذ سمرقندی شکری، جلد تیماج مشکی.

۳۰۰ ص، ۱۲ س، ۱۲ × ۲۰ سم.

◀ ۳۵۶ / ۵۳ - تهران، سپهسالار، ش ۲۷۲. [ف: ۱ - ۷۱۱]

نستعلیق، سده ۱۳ ه.ق. مقاله‌ای به وزن مثنوی و به نام «ختم الغرائب» همین نویسنده
نوشته و آن را ضمیمه تحفه قرار داده.

واقف: سپهسالار. کاغذ فرنگی، جلد تیماج.

۸۸ ص، ۱۰ س، ۱۵ × ۵ / ۲۰ سم.

تحفة الكرام بأخبار البلد الحرام (تاریخ - عربی)

از: تقی الدین محمد بن احمد حسنی فاسی (۷۷۵ - ۸۳۲ ه.ق).

تاریخ تألیف: محرم ۸۱۷ ه.ق.

[کشف الظنون ۳۷۲/۱ و ۱۰۵۱ / ۲؛ دنا ۹۹۱ / ۲]

مؤلف، قبلاً کتاب «شفاء الغرام بأخبار البلد الحرام» را در تاریخ مکه معظمه به سبک تاریخ مدینه تألیف «أبوالولید محمد بن عبدالله الغسانی الازرقی» تألیف نموده است؛ سپس آن را به حدود نصف اختصار داده و در چهل «باب» به ترتیب ابواب «شفاء الغرام» مرتب نموده است.

آغاز: «الحمد لله الذي خص مكة المشرفة... و سميته تحفة الكرام بأخبار البلد الحرام و رتبته على ترتيب اصله في الابواب و هي أربعون باباً».

انجام: «قال مؤلفه... كان الفراغ من اختصاره... و أن يغفر لي و لمن رأى فيه عيباً فستر و أن ينفع به جميع البشر به محمد سيد المرسلين و آله...».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۳۵۷ / ۱ - قم، مرعشی (عکسی)؛ ش ۶۷۴. [عکسی ف: ۲ - ۱۵۵]

نسخه اصل: اسکوریال، ش ۱۷۶۸ (فهرست خطی عربی همانجا ۳ / ۲۷۰).

نسخ، به تاریخ ذیقعد ۸۳۶ ه.ق.

۲۹۲ گ، ۱۷ س.

◀ ۳۵۸ / ۲ - کتابخانه ملی کپنهاک، ش ۱۳۹.

۱۷۲ گ.

تحفة الكرام فى تاريخ مكة و المسجد الحرام (فقه و تاريخ - عربى)

از: بحر العلوم، محمد مهدى بن مرتضى طباطبائى نجفى (۱۱۵۵ - ۱۲۱۲ هـ. ق، نجف).
[الذريعة: ۳ / ۴۶۲ ش ۱۶۸۹].

[چاپ: به تحقیق محمدجواد جلالی و شیخ خالد غفوری، تهران، مشعر: ۱۳۸۳ ش]
این کتاب در باب تاریخ مکه معظمه و مسجدالحرام تدوین یافته و در آغاز، اسامی
مشاعر و حدود و ابتدای آنها و فضایل هریک را با ذکر احکام مربوطه به آنها بیان داشته
است.

آغاز: «بسمله حمدله اللهم بك أستعين و بأصفيك إليك أتوسل و أتشفع. الكعبة
الشريفة. قال الشيخ قطب الدين الحنفى النهروانى... فى تاريخه تاريخ مكة الذى سماه
بالإعلام بأعلام بيت الله الحرام و عمله للسلطان مراد...»
انجام: «رأى بجده أثر سور محقق بها و أن بها مسجدين ينسبان الى عمر بن الخطاب.
انتهى».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۳۵۹ / ۱ - قم، فیضیه؛ ش ۹۷۳. [ف: ۱ - ۴۱]

آغاز نسخه: «بسمله حمدله فى ذكر المشاعر العظام و اسمائها و حدودها و بدوها و
فضلها و ما يتعلق بها من الاحكام».
انجام نسخه: «الجمرات - قال ابن جماعة... و اكثر الروايات ليس فيها تعيين المسجد.
انتهى».

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

یادداشت‌ها: «تصنيف جدنا السيد محمد مهدي الطباطبائي»، «ملك السيد على
الطباطبائي»، «ملك الجانى عبدالله بن الحاجى محمدرضا بن المرحوم الاغا باقر».

۵۴ گ، ۲۰ س، ۱۵ × ۲۱ سم.

چند نسخه دیگر که در الذریعه اشاره کرده است:

◀ ۳۶۰ / ۲ - نسخه‌ای از آن به خط مؤلف در کتابخانه شیخ علی آل کاشف‌الغطاء

موجود است.

◀ ۳۶۱ / ۳ - نسخه‌ای دیگر که به خط شیخ عباس بن شیخ علی بن جعفر است که از

روی نسخه مؤلف نگاشته، در کتابخانه فرزندش، شیخ هادی بن شیخ عباس فوق‌الذکر

موجود است.

◀ ۳۶۲ / ۴ - نسخه دیگری که شیخ آقابزرگ دیده، ولی آدرسی ذکر نکرده است.

۱۲۳

تحفة المحتاج بشرح المنهاج (فقه شافعی - عربی)

اصل از: ابی‌زکریا یحیی بن شرف نووی شافعی (۶۷۶ ه.ق).

شارح: ابن حجر مکی هیشمی ابوالعباس شهاب‌الدین احمد بن محمد بن علی بن حجر

شافعی (۹۷۴ ه.ق).

[کشف‌الظنون ۲ / ۱۸۷۶؛ التراث العربی ۱ / ۴۷۸]

[چاپ: در بولاق جزء ۳ در ۱۲۹۰ ه.ق بهامشها حاشیه‌الشیخ عمر البصری المکی

جردها الشیخ محمد ابوطاهر المدنی الکردی، جزء ۴ مطبعة محمد مصطفى ۱۲۸۲ ه.ق،

معجم سرکیس ۸۲ / ۶]

تاریخ آغاز تألیف: ۲ محرم ۹۵۸ ه.ق.

شرحی است مبسوط بر «منهاج الطالبین» در فقه شافعی در چهار جزء:

۱. از مقدمه تا پایان حج.

۲. از ابتدای کتاب البیع تا انتهای کتاب قسم الصدقات.

۳. از نکاح تا نفقات.

۴. از کتاب الجراح تا پایان کتاب الأمهات.
- آغاز: «بسمله و به ثقتی. الحمد لله الذی جعل لكل أمة شرعة و منهاجاً و خص هذه الامور باوضحها احكاماً و حجاجاً و هداهم الى...».
- پوشش کتابخانه‌ای:
- ◀ ۳۶۳ / ۱ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۱۳۲، ش ۲۶۰ (۳۸۵۱۳).
- نسخ، ربیع الثانی ۱۱۲۹ هـ. ق. عناوین به شنگرف.
- کاغذ نخودی آهار مهره فرنگی، جلد تیماج قهوه‌ای.
- تاریخ اهدا: مهرماه ۱۳۸۶. جزء اول کتاب است، که از مقدمه تا پایان حج را شامل می‌شود.
- ۲۳۷ گ، ۲۵ س، ۵ / ۲۰ × ۳۰ سم.
- ◀ ۳۶۴ / ۲ - مشهد، الهیات؛ ج ۲، ص ۳۴۰، ش ۱۲۰۴.
- این نسخه شامل جلد اول از کتاب مذکور است که از آغاز تا آخر حج را داراست.
- آغاز نسخه: «الحمد لله الذی جعل لكل أمة شرعة و منهاجاً و خص هذه... و بعد فانه طالما یخطر لی أن اتبرک بخدمة شیئی من کتب الفقه للقطب الربانی... أبی زکریا یحیی النواوی».
- نسخ. برگ آخر کتاب افتاده است. عناوین و نشانی‌ها قرمز. اوراق فرسوده و آب دیده و قسمتی از اول نونویسی شده است.
- جلد تیماج عنابی.
- نسخه حاضر از آغاز تا باب الاحصار، اتمام ارکان الحج را داراست.
- ۲۵ س (۵ / ۱۱ × ۱۹ / ۵)، ۲۰ × ۲۸ / ۵ سم. [ش ۱۹۲۷۵]
- ◀ ۳۶۵ / ۳ - مشهد، الهیات؛ ج ۲، ص ۳۴۱، ش ۱۲۰۵.
- نسخ، احمد برکات شافعی احمدی. عنوان‌ها شنگرف، معلق به حواشی، نسخه کمی آب دیده است و جمله‌ای از اوراق وصالی شده است.
- جلد تیماج سرخ.

۲۱ س (۱۳ × ۲۰)، ۵ / ۱۹ × ۲۷ سم. [ش ۱۹۲۷۶]

◀ ۳۶۶ / ۴ - کاشان، مدرسه سلطانی؛ ش ۱۴۴.

انجام: «قوله انه لا يحتاج اليها لان السعى يجوز تقديمه عقب طواف القدوم فلا دخل له في التحلل و الحلق... لانه بذل ما في وسعه كالمحصر مطلقا والله اعلم بالصواب».

از ابتدا تا پایان کتاب حج است.

نسخ، غره ذیحجه ۱۱۳۳ هـ.ق. محشی با امضای شهاب رملی، دمیری، شیخ یونس، ابن قاسم و.... نسخه مصحح است.

جلد تیماج مشکى.

۳۹۸ گ، ۲۵ س، ۱۶ × ۲۲ سم.

۱۲۴

تحفة المسافر (ادعیه و احکام - فارسی)

از: کربلائی، علی بن حسین (۱۱۳۵ هـ.ق).

[دنا: ۲ / ۱۰۰۰]

کتاب در مناسک حج است که آن را از ملحقات کتاب «تحفة المسافر» تألیفی اش قرار داده است.

آغاز: «بسملة الحمد لرب البيت الحرام و صاحب الركن و المقام و مشرف المشاعر العظام و الصلوة و السلام على سيد الانام».

انجام: «... اللهم فاکتبنا مع الشاهدين».

◀ ۳۶۷ / - مشهد، رضوی؛ ش ۲۷۱۲. [ف: ۵ - ۴۱۶]

نسخ، سال ۹۶۴ هـ.ق. واقف: نادرشاه، به سال ۱۱۴۵ هـ.ق. کاغذ شکری، جلد تیماج تریاکی.

۳۸ گ، ۱۵ س، ۱۰ × ۱۴ سم.

تحفة النساك (فقه منظوم - عربی)

از: الشیخ طاهر بن شیخ عبد علی بن شیخ عبدالرسول حجامی مالکی (۱۲۷۹ ه.ق).
[الذریعه ج ۳ / ۴۷۷، ش ۱۷۶۳]
تنها اعمال حج تمتع را در ۲۷۷ بیت به نظم کشیده است. صاحب الذریعه در ذیل این نام می گوید: «رأیته عند حفید الناظم الشیخ طاهر بن عبد علی بن طاهر المتوفی بالنجف». آغاز: «نحمد من عرفنا المناسک * من رزقه لتارک و ناسک». ابیات دیگر: «و بعد فالطاهر ذوالرجاء * من الرحیم مالک السماء * نجل المسمی فی الوری عبد علی * یرجو نجاه من حساب فیصل». بیت نام کتاب: «سمّيتها بتحفة النساك * أبرزتها فی زمن فتاك». انجام: «بریع ألف و بسبعة حصر * و قبلها بالعد عشرين اعتبر». ◀ ۳۶۸ / - نجف، شخصی (نوه مؤلف: شیخ طاهر بن عبد علی بن طاهر، متوفای ۷ ربیع الثانی ۱۳۵۷ ه.ق - نجف). سه تقریظ نیز بر این نسخه نگاشته شده است: یکی از شیخ محمد بن علی، معروف به صحاف، دوم از شیخ علی بن هجول و دیگری از شیخ جواد بن شیخ رضا بن شیخ زین العابدین عاملی.

تحقیق النصره بتلخیص معالم دارالهجرة (تاریخ و جغرافیا - عربی)

از: ابوبکر بن حسین بن عمر زین الدین قرشی عبشمی اموی عثمانی مراغی (۸۱۶ ه.ق).
[چاپی: مدینه منوره، مکتبه علمیه، سال ۱۹۵۵، با تحقیق دکتر عبدالله عسیلان].
[ذخائر التراث ۲ / ۸۲۱؛ کشف الظنون ۱ / ۳۷۸؛ معجم المؤلفین ۳ / ۶۰].

- تاریخ تألیف: روز شنبه، ١٢ رجب ٧٦٦ هـ.ق.
- آغاز: «بسمله... الحمد لله الذى جعل المدينة الشريفة دار هجرة رسوله و أظهر بها بدر الملة...».
- انجام: «أعنى الكرام أولى النهى أصحابه * فئة التقى و من اهتدى بهداهما * والحمد لله الكريم و هذه * نجزت و ظنى أنه برضاها؛ تمت و بتمامها تم كتاب التحقيق».
- عناوين كتاب بعد از خطبه از قرار ذیل است:
- الفصل الاول: فى فضل المدينة و سكانها.
- الفصل الثانى: فى أسماء المدينة الشريفة.
- الفصل الثالث: فى فضل المسجد الشريف و فيه طرفان: الطرف الاول فى شد الرحال إليه؛ الطرف الثانى: فى فضل ما بين القبر و المنبر.
- الباب الاول: فى بعض مقدمات الهجرة و ورودہ ﷺ المدينة و تأسيس مسجد قباء و ذكر مسجد الجمعة، ثم مسجد المدينة و ما يتعلق بذلك و فيه سبعة فصول:
- الفصل الاول: فى بعض مقدمات الهجرة و ورودہ ﷺ المدينة.
 - الفصل الثانى: فى فضل أهل قباء و مسجدهم.
 - الفصل الثالث: فى بناء مسجده و تعيين مصلاه ﷺ.
 - الفصل الرابع: فى ذكر الأساطين بالروضة الشريفة و الجذع و المنبر.
 - الفصل الخامس: فى الخوخ و الابواب التى كانت فى المسجد الشريف.
 - الفصل السادس: فى ذكر ما تجدد بالمسجد الشريف.
 - الفصل السابع: فى ذكر آداب تتعلق بالمسجد الشريف.
- الباب الثانى: فى ذكر وفاته عليه الصلاة و السلام و وفاة صاحبيه رضى الله عنهما، ثم ذكر الزيارة و آدابها و ذكر البقيع؛ و ذلك فصول:
- الفصل الاول: فى الوفاة.
 - الفصل الثانى: فى زيارة سيدنا رسول الله ﷺ و بعض ما ورد فى فضلها؛ و فيه طرفان: الطرف الاول فى فضلها؛ الطرف الثانى: ينبغى للزائر أن يستحضر من الخشوع ما أمكنه.

- الفصل الثالث: فی ذکر البقیع و فضله و من یعرف فیہ من الصحابة ثم ذکر مقبرة بنی سلمة و فضلها.

الباب الثالث: فی فضل أحد و ذکر الشهداء به و ذکر بقية المساجد و ذکر الآبار؛ و ذلك فی فصول:

- الفصل الاول: فی فضل أحد و ذکر الشهداء.

- الفصل الثاني: فی ذکر بقية المساجد بالمدينة الشريفة و بین مكة و المدينة وما اشتهر من المساجد فی غزوات و غيرها؛ وفيه طرفان و تتمه:

الطرف الاول: فی ذکر بقية المساجد بالمدينة الشريفة؛ الطرف الثاني: فی ذکر ما عرفت جهته و لم تعرف عينه لتتم به الفائدة. التتمه: فی ذکر المساجد التي نقل أن النبي ﷺ صلى فيها بين مكة و مدينة أو اشتهرت فی غزوة و غيرها.

- الفصل الثالث: فی ذكر الآبار المنسوبة إلى رسول الله ﷺ.

الباب الرابع: فی ذكر أودية المدينة و حفر الخندق و حدود حرمها و جبالها و جهاتها و ما خصت به من الفضائل و ما يؤول إليه أمرها و ذلك فی فصول:

- الفصل الاول: فی ذكر الأودية و فيه ذكر صدقات النبي ﷺ.

- الفصل الثاني: فی ذكر الخندق.

- الفصل الثالث: فی ذكر الحرم و حدوده.

- الفصل الرابع: فی ذكر بعض خصائصها.

- الفصل الخامس: فيما يؤول إليه أمرها و أمر مسجدها.

خاتمة: تشتمل على فصلين:

- أحدهما: فی فضل الموت بالمدينة و طلبه.

- الثاني: فی ذكر بعض ما يشوق إليها الأشعار.

◀ ۳۶۹ / - مدینه، الخزانة الهاشمية؛ ص ۷۷.

نسخ زیبا، جعفر بن حسین بن یحیی هاشم حسینی، دوشنبه ۳ ربیع الآخر ۱۲۹۹ هـ.ق.

نسخه وضعیت مناسبی دارد. تصحیح و مقابله شده است. بعضی کلمات نسخه با شکل

ضبط شده است. دارای حواشی است و عناوین ابواب و فصول به خطی درشت نگاشته شده است.

در ابتدای نسخه، مهر وقف کتابخانه آل هاشم و فهرس موضوعات کتاب و ترجمه مؤلف آمده و نیز عبارت وقف کتاب در مکتبه مذکور و مهر وراث. مهر مکتبه آل هاشم در چند جای دیگر نیز مشهود است.

نیز در ابتدای نسخه، تملکی به اسم سید جعفر بن حسین هاشم حسینی دیده می‌شود. در پایان نسخه نیز این عبارت وجود دارد: «نسخت هذه النسخة من نسخة قوبلت على مصنفها - رحمه الله - تأريخها في ثاني جمادى الآخرة سنة خمس و ثمانين و سبعمائة. تمت مقابلتها و تصحيحها على الأصل المنقول منه ظهر يوم الثلاثاء الرابع من ربيع الآخر سنة ١٢٩٩ هـ. ق. على يد المدرس بالمسجد النبوي محمد على ظاهر الوتری المدني».

١٨٢ ص، ٢٣ س.

تحلل الحائض (فقه - عربی)

از: هبة الله بن عبدالرحيم بن ابراهيم بارزی (٧٣٨ هـ. ق = ١٣٣٨ م).

همان‌گونه که از نام عنوان برمی‌آید، رساله پیرامون حیض نسوان در اثنای اعمال حج است. آغاز: «... قال الله عزّ وجلّ: سيجعل الله بعد عسر يسراً [سورة الطلاق الآية: ٧] و قال تعالى: و ما جعل عليكم في الدين من حرج [سورة الحج الآية: ٧٨] و قال رسول الله ﷺ: " بعثت بالحنفية السمحة " مسألة تقع في الحج في كل عام و يتلى بها كثير من نساء العلماء و العوام و هي مُحَرَمَة تحيض قبل الطواف».

انجام: «... و يحل لها جميع ما حرم بالإحرام لكن إن كان إحرامها بحج الفرض بقي في ذمتها فتأتى به في عام آخر و إذا صح حجها على قول بعض الأئمة المذكورة دون بعض و أرادت الاحتياط بالخروج من محظورات الإحرام فتتحلل كما ذكرنا و الله أعلم بالصواب».

◀ ۳۷۰ / - فلسطين (قدس)، خالدیه؛ ص ۴۲۹، ش ۹۱۵ (فقه ۲ / ۶۰۳)، از ص ۱۰۵ ر
الی ۱۰۶ پ.
کتابت: ترجیحاً سده ۱۲ ه.ق.
آثار موریانه بیشتر در حواشی کتاب و نه در متن دیده می‌شود. جلد از ورق مقوایی و
پارچه.
۱۹ س (۵ / ۱۰ × ۱۶ سم)، ۵ / ۱۴ × ۱۹ سم.

۱۲۸

تدبیر الابدان (ترجمه) (طب - فارسی)

از: ؟
ترجمه «رسالة فی تدبیر الابدان» است با حذف مقدمه که اصل آن به عربی و از تألیفات
قسطا بن لوقا بعلبکی است.
آغاز: «بسمله در تدبیر مسافران از کتاب قسطا بن لوقا یونانی. بدان‌که آنچه مسافران
محتاج گردند به استعمال آن از تدبیر ابدان، از چهار معنی بیرون نیست».
انجام: «همچنان که علاج می‌کنند سایر جراحات را و الله أعلم بالصواب».
◀ ۳۷۱ / - مشهد، رضوی؛ ش ۲ / ۱۵۶۹۲.
نستعلیق، سده ۱۲ ه.ق، کاغذ حنایی، جلد مقوا و عطف و گوشه چرم.
۱۱ گ، ۱۶ س، ۱۲ × ۱۹ سم.

۱۲۹

تدبیر الابدان فی سفر الحج [رسالة فی] (طب - عربی)

از: قسطا بن لوقا (سده ۳ ه.ق).
اهدا به: ابومحمد حسن بن مخلد بن الجراح (۲۰۹ - ۲۶۹ ه.ق در انطاکیه) وزیر معتمد

عباسی.

[دنا: ۲ / ۱۰۴۲؛ مختصر الدول: ۲۵۹؛ عیون الانباء: ۱ / ۲۴۴ - ۲۴۵].

بر اساس آنچه در دیباچه کتاب آمده است، این رساله به جهت ابی محمد حسن بن مخلد نگاشته شده که قصد سفر حج داشته و به جهت سلامت در سفر، بدان محتاج بوده است.

رساله مختصری است در بیان کیفیت حفظ و صیانت اعضای بدن، به خصوص چشم و گوش و دهان از تغییرات هوا و وزش بادهای سرد و گرم و آبهای فاسد و امتحان و اصلاح این قبیل آبها و تحرز از هوام و حیوانات گزنده و چیزهای مولد عرق مدنی و ذکر اوقات خوردن و آشامیدن و خواب در طول سفر حج از تألیفات قسطا بن لوقا البعلبکی، در سیزده «باب» تألیف شده است و این رساله عیناً در کتاب امان الاخطار (الامان من أخطار الاسفار و الازمان) از تألیفات ابن طاوس (۶۶۴ هـ.ق) نقل شده است.

فهرست معانی: فی وصف التدبیر التي یحتاج الی استعمالها فی الاسفار من تدبیر الابدان و هی أربعة معان:

- المعنى الاول منها العلم بالتدبير فى وقت السير و وقت الراحة والطعام و الشراب و النوم و الباه.

- والثانى فى العلم باصناف الاعياء و الاشياء التى تذهب بكل صنف منه.

- والثالث العلم بالعلل التى تعرض من هیوب الرياح المختلفة و علاجها.

- والرابع العلم بالتحرز من الهوام و علاج اوقاتها اذا وقعت فهذه الاشياء التى یحتاج اليها أن یعلم و یعمل بها فی الاسفار:

فأما سفر الحج فمع الحاجة فيه الى هذه المعانى قد یخصه اربعة معان آخر:

- العلم باختلاف المياه و اصلاح الفاسد منها.

- الاحتیال فى عوز الماء و قلته مما یقطع العطش.

- العلم بالتحرز من الاشياء التى تولد منها العرق المدنى و هیجان البواسیر.

- التحرز من الحیات و العلاج من آفاتھا.

فهرست ابواب:

١. كيف ينبغي أن يكون التدبير فى نفس السير و اوقات الطعام و الشراب و النوم و الباه.
 ٢. ما الاعيا و عما يحدث و كم انواعه و باى شىء يتعالج من كل نوع منه.
 ٣. فى اصناف الغمز و ذلك.
 ٤. فى العلل التى تتولد من هبوب الرياح المختلفة و تغيير الهواء.
 ٥. فى وجع الاذن الذى يعرض كثيراً من هبوب الرياح الشديدة الحر و البرد و علاج ذلك.
 ٦. فى علل العين التى تعرض من اختلاف الهواء و الغبار و الرياح و غير ذلك.
 ٧. فى امتحان المياه المختلفة ليعلم اصلحها.
 ٨. فى اصلاح المياه الفاسدة.
 ٩. فى الاحتيال فى عوز الماء و قلته بما يقطع العطش.
 ١٠. فى التحرز من كل الهوام.
 ١١. فى علاج عام فى لسع الهوام جميعاً.
 ١٢. عماذا يتولد العرق المدنى و بماذا يحترز من تولده.
 ١٣. فى صفة علاج العرق المدنى فى البدن.
- آغاز: «بسمله كتاب قسطا بن لوقا اليونانى الى ابنى محمد الحسن ابن مخلد فيما عمله فى تدبير بدنه فى سفره الى الحج قال التاهب اعزك الله لما لا يؤمن حلوله والاستعداد لكل ما يحتاج اليه من قبل وقت الحاجة من الخرم و قوة التفكير و صحة التشمير و...».
- انجام: «و حيث كان الجمع و العدد الكثير فانهم لا يخلون من بعض الاسباب التى ذكرنا فالاولى مثلك معرفة هذه العلاجات و الاستظهار بهذه الادوية و الاشربة والله أسئل أن يتفضل عليك و علينا فيك و على جميع من معك بالسعادة الكاملة التى هى سلامة النفس و صحة البدن انه على ما يشاء قدير».

◀ ٣٧٢ / - مشهد، رضوى؛ ش ٥١٨٩. [ف: ١٩ - ٢٣٨].

نستعليق مخلوط به شكسته، محمد، مدعو به قاسم بن حسين حسيني، سال ١٠٤٩ هـ.ق.

عناوین ابواب و اقسام و نشانی‌ها بر فراز به شنگرف. نسخه وقفی حاج عماد در تیرماه ۱۳۱۰ است.

در ذیل انجامه، مهر بیضوی بنفش رنگی به سجع «عماد المحققین مهدی ۱۳۲۲» مشهود است.

کاغذ حنایی، جلد مقوا با رویه پارچه.

۱۱ گ، ۱۷ س، ۱۲ × ۱۹ سم.

(تصویر ۷۱ و ۷۲)

۱۳۰

تذكرة الطريق فى مصائب حجاج بيت الله العتيق (سفرنامه دینی - فارسی)

از: کربلائی کرناٹکی هندی، حافظ محمد عبدالحسین بن عبدالهادی جعفری طیارى (زنده به سال ۱۲۴۲ ه.ق).

[الذریعه ج ۴، ص ۳۹ ش ۱۴۸؛ استوری ۱۱۴۷].

[به کوشش رسول جعفریان و اسراء دوغان، قم، اسراء دوغان، چاپ ۱، ۱۳۸۶، ۲۶۴ ص، وزیرى، شایک: ۲ - ۰ - ۹۰۵۱۸ - ۹۶۴ - ۹۷۸؛ نیز در ضمن کتاب «راه حج» به کوشش رسول جعفریان، نشر زیتون سبز، تهران، سال ۱۳۸۹].

سفرنامه محمد حافظ، یکی از شاهزادگان هند به بیت‌الله الحرام است که قدیمی‌ترین سفرنامه حج دوره قاجار است و به سال ۱۲۳۰ و ۱۲۳۱ ه.ق انجام شده است. وی بیش از سه سال در عراق و حجاز به سر برده است، اما گزارش حاضر تنها مربوط به زمانی است که از کربلا راهی حجاز شده و سفرش بیش از یک سال به درازا کشیده است. وی خود می‌نویسد که از کربلا تا کربلا را به صورت روزانه گزارش کرده است. در این سفر مادرش نیز همراه او بوده و کاروان آنان از راه جبل مسافرت کرده است؛ جز آن‌که به تدریج و ناخواسته به سمت جنوب منحرف شده و عملاً گرفتار وهابی‌ها و راه نجد و شهرهای

بُریده و درعیه شده است. پیشنهاد يك مجتهد اين بوده که به راه شام بروند، اما او قبول نکرده و بعداً از این بابت تأسف می‌خورد.

اولین تاریخ در این کتاب، ۲۶ شوال ۱۲۳۰ است و آخرین تاریخ به کار رفته در این سفرنامه، ۱۶ جمادی الاولی ۱۲۳۲ است. سومین تاریخ که بدان اشاره شده، مربوط به ۲۱ شوال ۱۲۳۳ زمان تحریر نهایی کتاب است. امتیازات این سفرنامه بدین شرح است:
 أ. کهن‌ترین سفرنامه دوره قاجاریه است.

ب. نویسنده آن، يك شاهزاده فرهیخته هندی است که فرهنگی شیعی دارد و علاقه‌مندی‌اش به حفظ تاریخ‌ها و سال‌ها بسیار گسترده و جدی است.

ج. تنها سفرنامه‌ای است که مسافر آن به حج نرسیده و مجبور شده است قریب يك سال را در مدینه و مکه سپری کند تا دوباره موسم حج فرا رسد.
 حافظ محمد - نویسنده این اثر - سفرنامه‌اش را به طور روزانه نگاشته است. جزئیاتی که وی در این سفرنامه به دست می‌دهد و ثبت حرکات روزانه مؤلف، حاکی از این واقعیت است.

در این کتاب برخی اطلاعات تاریخی وجود دارد که از جهاتی می‌تواند قابل توجه باشد. بخش عمده این اطلاعات مربوط به اولین دولت وهابیان در آستانه سقوط و حدود دو سه سال پیش از حمله نیروهای ابراهیم پاشا به آنهاست.

برخی از ابیات مقدمه که شرح انگیزه تألیف این اثر و چگونگی آن است، چنین است:
 «که من خواستم يك کتابی به نثر * گذشت آنچه امسال بر حاج عصر * که هر روز آنچه گذشته تمام * از اول گرفتیم تا اختتام * نوشتیم و کردیم آن را کتاب * همه خون جگر کرده‌ام انتخاب * مسمی نمودم به تذکر طریق * شروع مصائب ز حاج و طریق».
 مؤلف در کتاب دیگرش «أنیس الشیعه» از این تألیف نام برده است.

◀ ۳۷۳ / - آلمان، برلین؛ ش ۳۵۹.

تذكرة العوام (فقه - فارسی)

از: کوینانی، ابوالمحجن بن حسین.
رساله مختصری است در بیان آداب حج، مشتمل بر باب اول: در بیان آداب عمره و حج: دارای دو فصل:
فصل اول: در فضیلت حج و آداب رفتن به آن.
فصل دوم: بیان افعال و اعمال حج.
آغاز: «بسمله سپاس بی قیاس و آسایش بی حد و آرایش معبودی را لایق و سزااست».
◀ ۳۷۴ / - مشهد، رضوی؛ ش ۲۲۹۲.
انجام افتاده: «و ایستاده سر به جانب آسمان کند و آنچه خواهد به حضور دل و خشوع دعا کند».

نستعلیق، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت، سده ۱۳ ه.ق.
واقف: عبدالباقی آیت‌اللهی، اسفند ۱۳۷۴.
کاغذ نخودی، جلد تیماج عنابی با ترنج و سرترنج.
۲۲ گ، ۱۳ س، ۱۲ × ۱۸ سم.

تذكرة المسافرين (سفرنامه دینی - فارسی)

از: محمد ابراهیم بن عبدالوهاب سبزواری (ق ۱۴).
در این سفرنامه حج، منازل و مراحل و فاصله بین آنها گزارش شده است. شهرها را به عنوان «بستان» و روستاها را به عنوان «مرحله» شناسانده و دارای معلومات جغرافیایی

نسبتاً خوبی است. ضمناً نگارنده، اعمال حج و عمره و زیارات مشاهد مدینه منوره را نیز آورده و در آغاز آن، آداب سفر را ذکر می‌کند.

این سفر روز چهارشنبه هشتم ماه رجب ۱۳۲۴ از سبزوار شروع شده، از راه کرمانشاه به زیارت عتبات مقدسه در عراق رفته، پس از آن راهی مکه مکرمه می‌شوند. نگارش این سفرنامه خالی از عبارات و اشعار عرفانی نیست. این نسخه گویا نیمی از سفرنامه می‌باشد که تا اعمال طواف را دارد و ناتمام مانده است.

آغاز: «الحمد لله الذی وضع بیتاً للناس للذی بیکة مبارکة وهدی للعالمین فیه آیات بینات مقام ابراهیم ومن دخله کان آمناً».

◀ ۳۷۵ / - قم، مرکز احیاء؛ ش ۱۴۵۸.

انجام افتاده: «و حجر را می‌بوسد و دست می‌مالد و اگر نتواند، اشاره می‌کند و می‌گوید: اللهم امانتی ادیتها وميثاقي تعاهدته».

این نسخه گویا نیمی از سفرنامه است که تا اعمال طواف را دارد و ناتمام مانده.

نسخ، به خط مؤلف. نسخه مصحح.

جلد مقوایی عطف تیماج قهوه‌ای.

۲۰۳ گ، سطور مختلف، ۱۱ × ۱۸ سم.

تذکرة المناسک (فقه - فارسی)

از: ابوالحسن محمد بن ابی جعفر، قمری.

رساله مفصلی است در آداب و احکام حج که مؤلف برای استفاده مقلدان خود نگاشته است مشتمل بر دو مقدمه و پنج تذکره و یک خاتمه.

آغاز: «بی‌بضاعت خاطی و بنده آبق و شرمندۀ راجی محمد ابن ابی جعفر مدعو به ابوالحسن... که چون بعضی از احباء کرام و اعظام ذوی الاحترام».

◀ ۳۷۶ / - قم، گلبایگانی؛ مجلد ۱ / ۸۲۹، ش ۲۵۰۷، نسخه شماره ۸۵۲۴ - ۱۹۴ / ۵۷.
نسخ، اسماعیل، شب جمعه ۸ صفر ۱۲۴۱ ه.ق، یک برگ از اول مقدمه افتادگی دارد،
بدون جلد.
۱۴۰ گ، ۱۱ س، ۱۱ × ۱۷ سم.

۱۳۴

ترجمة الحج (فقه شیعی - فارسی)

از: ملا محسن بن مرتضی، فیض کاشانی (۱۰۰۷ - ۱۰۹۱ ه.ق).
[الذریعه: ۹۶ / ۴؛ ریحانة الادب: ۳۶۹ / ۴؛ فهرست‌های خودنوشت فیض: ۱۴۸].
در احکام فقهی حج و عمره و آداب آن‌ها و زیارات مشاهد مکه و مدینه و مساجد آنها.
بسیار مختصر و مشابه رساله‌های دیگر فیض که مشتمل بر هشت «در» می‌باشد، با این
عناوین:

در اول: در فضیلت حج و عمره و عقاب تارك آن.
در دوم: در صفت هر يك از این دو.
در سوم: در کیفیت و آداب عمره تمتع.
در چهارم: در کیفیت حج تمتع.
در پنجم: در محرمات احرام.
در ششم: در ذکر كفارات و تلافی خللها.
در هفتم: در احکام حرم و حرمت آن.
در هشتم: در زیارات مشارف مشرفه.
آغاز: «حمد بی حد و ثنای بی عد مر خدای را سبحانه که خانه کعبه را پیش از سایر
اجزای زمین آفرید و بر همه برگزید».
انجام: «و حرام است صید ما بین الحرمین مدینه و قطع درخت و گیاه او چهار فرسخ در

چهار فرسخ، رزقنا الله حج بیه و زیارة رسولہ و اهل بیت رسولہ مرة بعد اخرى و کرة غب اولی بمنہ و جودہ بہ انجام آمد ترجمه الحج و الحمد لله.

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۳۷۷ / ۱ - تهران، سپهسالار؛ ج ۳، ص ۴۰۷، ش ۴ / ۶۳۹۸، از ص ۶۸ پ الی ۸۳ ر. شماره ۱ این مجموعه، «ترجمة العقائد» است.

نسخ، سده یازدهم، عناوین سنگرف، کاغذ سپاهانی نخودی، جلد (مجموعه) مقوا رویه مخمل سرخ، برگردان تیماج زرد.

۱۷ گ، ۱۵ س (۷ × ۱۳ سم)، ۵ / ۱۳ × ۵ / ۲۰ سم.

◀ ۳۷۸ / ۲ - قم، مرعشی؛ ش ۸ / ۱۰۱۷۷. از ص ۷۸ ر الی ۹۲ ر.

نسخ، نزدیک عصر مؤلف. عناوین سنگرف، صفحه‌ها مجدول به زر و مشکی و لاجورد، محشی با نشان «۵». عبارت‌های عربی در کتاب اول و هفتم، در حاشیه ترجمه شده است، کاغذ شرقی، جلد تیماج مشکی.

۱۵ گ، ۱۵ س، ۱۲ × ۵ / ۲۰ سم.

◀ ۳۷۹ / ۳ - قم، مرعشی؛ ش ۱۱ / ۱۳۴۶۳. از ص ۱۲۴ پ الی ۱۳۵ پ.

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت، سده ۱۲ ه. ق. مصحح و محشی، از روی نسخه‌ای که به خط یکی از شاگردان فیض بوده، نوشته شده است. کاغذ شرقی، جلد و عطف، تیماج قهوه‌ای.

۱۲ گ، ۱۴ س (۷ × ۱۲ سم)، ۱۲ × ۵ / ۱۷ سم.

◀ ۳۸۰ / ۴ - مشهد، رضوی؛ ش ۲۱۶۰۲.

نسخ، اوایل سده ۱۲ ه. ق.

اهدایی حضرت آیه الله خامنه‌ای در خرداد ۱۳۷۳. کاغذ نخودی، جلد مقوا با عطف میشن.

۷ گ، ۲۴ س، ۱۴ × ۲۳ سم.

◀ ۳۸۱ / ۵ - مشهد، رضوی؛ ش ۲۰۹۶۲.

نستعلیق، احمد بن محمد رضا حسینی، ۱۳۵۷ ه.ق.
 اهدایی حضرت آیه الله خامنه‌ای به تاریخ خرداد ۱۳۷۳.
 کاغذ مشقی، جلد مقوا.
 ۱۳ ص، ۲۰ س، ۵ / ۱۷ × ۵ / ۲۱ سم.
 ◀ ۳۸۲ / ۶ - یزد، وزیری؛ ش ۱۰ / ۲۶۳۲، از ص ۱۲۲ الی ۱۳۵.
 انجام افتاده: «اذن دخول بطلب پس اگر رقتی داد».
 نسخ، مهدی. کاغذ اصفهانی، جلد مقوایی با تیماج تریاکی، عطف پارچه‌ای
 چهره‌ای.
 ۱۵ گ، ۱۵ س (۷ × ۱۵ سم)، ۱۱ × ۵ / ۲۰ سم.

۱۳۵

ترجمة المناسک للشيخ الأنصاری (فقه - عربی)

از: ناشناخته (بعض التفاوت).
 ◀ ۳۸۳ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۱ / ۵۰۳۲):
 عظیم‌آباد؛ مطبع الصبح الصادق، به سعی و اهتمام مولی سید نواب جان عظیم‌آبادی، به
 درخواست و نفقه سید مهدی یزدی نجفی، به خط محمدعلیخان قمر (ساکن لکنهو، محله
 رستم نگر)، ۱۳۰۱ ه.ق، جیبی، ۷۷ + ۱ صص، عربی].

۱۳۶

ترجمه اثنا عشریه حجیه = مناسک حج (فقه - فارسی)

از: سید کاظم (۱۰۴۸ - ۱۰۹۵ ه.ق).
 ترجمه رساله «اثنا عشریه حجیه» شیخ بهائی است که در هرجا نظر مؤلف، غیر از نظر

متن بوده است، با توجه به استنباط وی از آیات و روایت و با لفظ «اقول» نظر خود را نیز بیان کرده است.

آغاز: «بسمله حمدله اما بعد جناب مستطاب معارف نصاب باهر الفضل و الأدب طاهر الاصل و النسب طایف... که در مناسک ضروریه حج نوشته بود دیدم و بر هر کدام از مسائل که مخالف اعتقاد بود، به لفظ اقول اشارت کردم و آنچه در نظر حر خود...». انجام: «یازدهم وداع کردن به همان دعای مأثور، بعد پس پس درآمدن تا ضریح مقدس از چشمش مستور شود دوازدهم حرمت خدمتکاران نگاهبانان بقعه مبارکه را نیک نگاه داشتن که در حقیقت این خدمت به صاحب بقعه مطهره بازگردد».

◀ ۳۸۴ / - تهران، مجلس؛ ج ۳۶، ص ۳۷۷.

نسخ و نستعلیق، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

عناوین و نشانی‌ها برفراز به شنگرف.

صفحات مجدول به زر و لاجور و قرمز. کاغذ نخودی فرسوده.

در بالای صفحه نخست به شنگرف (به جز نام کاظم) چنین مندرج است: «ترجمه مناسک جناب مجتهد الزمان حاجی سید کاظم اعلی الله مقامه».

سطور مختلف.

(تصاویر ۷۳ و ۷۴)

۱۳۷

ترجمه رساله حج شیخ احمد (فقه - فارسی)

از: ؟

گویا ترجمه رساله شیخ احمد احسائی (۱۲۴۱ ه.ق) باشد که در زمان خود وی به فارسی برگردانده شده، مشتمل بر یک مقدمه، دو مقاله و یک خاتمه و به سال ۱۲۴۰ ه.ق نگارش یافته است.

محتوای کتاب از قرار ذیل است:

مقدمه: در بیان ترجمه رساله حج و تهدیدات و تخویفات تارك حج و در بیان بعضی از مثنوبات حج کنندگان و... .

مقاله اول: در افعال عمره تمتع:

- فصل اول: در احرام و توابع آن؛

- فصل دوم: در طواف؛

- فصل سوم: در سعی؛

- فصل چهارم: در تقصیر.

مقاله دوم: در افعال حج:

- فصل اول: در احرام؛

- فصل دوم: در وقوف به عرفه؛

- فصل سوم: در وقوف به مشعر الحرام؛

- فصل چهارم: در نازل شدن به منی؛

- فصل پنجم: در عود نمودن به سوی مکه؛

- فصل ششم: در عود به سوی منی.

آغاز: «بسمله و این رساله مرتب است... اما مقدمه پس در بیان ترجمه رساله حج عالی جناب شیخ المشایخ شیخ احمد ادام الله برکاته و پاره از تهدیدات و تخویفات تارك حج و در بیان بعضی از مثنوبات حج کنندگان و کیفیت قصد به سوی مناسك و اشاره اجمالی به سوی آن که...».

انجام: «... و ختم نماید همه اینها را به صدقه دادن به دربانان و خادمان و محتاجان در این بقعه و بوده باشد شخص بعد از حج و زیارت بهتر از زمان سابق خود؛ چه این علامت قبول و رسیدن به مسئول است و باقی بماند خاتمه سنه ۱۲۴۰».

◀ ۳۸۵ / - تهران، مجلس، ج ۳۲، ص ۱۹۳، ش ۱ / ۱۰۱۵۹، ص ۱ الی ۳۸.

نستعلیق، عبارات عربی نسخ معرب، ربیع الثانی ۱۲۴۰ ه.ق.
عناوین در متن و حاشیه و نشانی‌ها برفراز به سنگرف، بعضی اضافات و توضیحات در حواشی.

در برگ اول تملك عبدالرحيم بن علی اشرف محرم ۱۲۷۰ در کربلا به چشم می‌خورد.
جلد با روکش پارچه.
۵ / ۱۰ × ۱۵ سم. [ش ثبت: ۷۸۸۱۷].

(تصاویر ۷۵ و ۷۶)

۱۳۸

ترجمه فضایل مکه معظمه (فضائل و مناقب - فارسی)

اصل از: شیخ حسن بصری (۲۱ - ۱۱۰ ه.ق).
مترجم: ؟

از این اثر، نسخه‌های فراوانی در دست است.

[فهرست مشترك پاکستان ج ۱، ص ۴۳؛ كشف الظنون: ۲ / ۲۷۸].

[این رساله در مجله میقات (فارسی)، ش ۱۲، سال ۱۳۷۴ ش در تهران به چاپ رسیده است].

عبدالرحيم بن انس، یکی از زاهدان، در مکه مکرمه ساکن بوده و می‌خواست به جهت تنگ‌حالی آن‌جا را ترک کند. حسن بصری رساله‌ای به وی نوشته و در آن او را ترغیب و تحریض بر سکونت در مکه نموده است و احادیثی از پیامبر اکرم ﷺ در فضیلت مکه و کعبه آورده است. کتاب حاضر، ترجمه فارسی رساله مذکور است.

آغاز: «بسملة حمدله صلوة بدان که این رساله مختصر ترجمه رساله حسن بصری است که مضمون آیات قرآنی و مفهوم احادیث نبوی ﷺ است که حسن بصری به یکی از زاهدان و دوستان خود که در مکه معظمه ساکن بود و می‌خواست از تنگ‌حالی از مکه

معظمه...».

انجام: «ان السعيد من أسعد من فضل الله عز وجل والأعمال بالخواتيم و عليك بتقوى الله و لزوم العدالة واشتغل ببيتك في عبادة الله عز وجل و متابعة النبي ﷺ و هو خير الدنيا و الآخرة و صلى الله على خير خلقه محمد و آله و أصحابه أجمعين برحمتك يا أرحم الراحمين».

این رساله، از جهت ارائه نمونه‌ای از ترجمه‌های قرن دهم، حائز اهمیت است و نیز دارای احادیثی معتنابه در فضیلت زیارت قبر حضرت پیامبر ﷺ و ثواب آن می‌باشد که این مطلب خط بطلانی است بر توهم عده‌ای که آن را روا نمی‌دانند.

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۳۸۶ / ۱ - خوی، نمازی؛ ص ۱۶۸، ش ۱ / ۳۴۲.

تاریخ کتابت، روز یکشنبه در مکه بوده است. و بنا - بر نظر جناب آقای صدرایی خویی - کاغذ و خط کتاب، حاکی از استنساخ نسخه در قرن دهم هجری می‌باشد. [رساله هفتم این مجموعه از محمود بن اویس است]. عناوین شنگرف، تمامی صفحات جدول شنگرف و در حواشی تصحیح شده است.

در صفحه اول آن نوشته شده است: «فضائل مکه معظمه ترجمه شیخ حسن بصری - رحمه الله -». متأسفانه کاتب نسخه، از سواد کافی برخوردار نبوده و در جای جای نسخه، اغلاط فاحشی را مرتکب شده است و بعضی از روایاتی که در متن عربی است، ترجمه فارسی آن نیز حذف شده که این شیوه دیرینه بعضی از بزرگان همانند ابن‌اعثم کوفی و ترجمه تفسیر طبری و... می‌باشد.

نبودن نسخه دوم نیز مشکلی را به مشکل تصحیح افزوده است؛ لذا متن مترجم، در اکثر موارد از باب جمود بر نسخه، باید همانند آنچه که کاتب نوشته، درج گردد.

جلد (مجموعه) تیماج قهوه‌ای ساده.

۱۰ گ، ۱۷ س (۸ × ۱۶ سم)، ۱۴ × ۵ / ۱۹ سم.

◀ ۳۸۷ / ۲ - پاکستان (کوئته)، مجددی؛ ش ۴ / ۹، از ص ۱۵۷ الی ۱۸۳.
بدون نام کاتب و تاریخ کتابت و سایر ویژگی‌های نسخه‌شناسی.

۱۳۹

ترجمه مناسک حج (فقه - فارسی)

اصل از: میر سید علی طباطبائی، صاحب ریاض المسائل.
ترجمه از: علی بن ابراهیم طهرانی (سده ۱۳ ه.ق).
نوشتار حاضر، ترجمه روان مبحث مناسک حج از کتاب «شرح صغیر» میر سید علی طباطبائی، صاحب «ریاض المسائل» است.
آغاز: «بسملة الحمد لله الذی جعل بیه مطافاً للأنام و فرض علی عباده أداء تلك المناسک العظام و الصلوة و السلام علی من خلق رحمة للعالمین و فضل... اما بعد بر صحایف ضمایر برادران دینی... آداب مناسک عمره و حج بیت الله الحرام و زیارت سید و سرور انام...».
انجام: «کفارہ را باید تصدق کند برای فقرای مؤمنین و تعداد در فقرا ضرور نیست؛ بلکه بی‌کی می‌توان داد و جایز نیست خوردن خود از آن و اگر خورد، ضامن می‌باشد قیمت آن را که خورده است و تصدق به جمیع اجزای آن با گوشت لازم است».
◀ ۳۸۸ / - رضوی، مشهد؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۷۲۱ (فقه ۲)، ش ۱۴۶۱ (۲۸۳۱۵).
نسخ و نستعلیق، سده ۱۳ ه.ق. کاغذ نخودی آهار مهره، جلد مقبوا با عطف و گوشه گالینگور.

تاریخ اهدا: تیرماه ۱۳۸۱ ه.ش.

۴۹ گ، ۵ س، ۱۰ × ۵ / ۱۴ سم.

(تصاویر ۷۷ و ۷۸)

۱۴۰

ترجمه منظوم دعای عرفه (ادعیه منظوم - فارسی)

از: میرزا علیخان ترجمان، متخلص به خاموش (۱۳۷۹ ه. ق، نجف اشرف).
این عنوان، یک بار در زمان حیات ناظم، به نام رازنامه خاموش به چاپ رسیده و دارای ۸۷۳ بیت است.

آغاز: «خدایا پرستش به ذات سزاست * که زبینه هر سپاس و ثناست».

انجام: «چو بینندش از زمره ناصحین * سرایند هذا من الصالحین».

◀ ۳۸۹ / - مشهد، رضوی؛ ج ۹، ص ۹۹، ش ۱۰۹۰ (۱۱۷۳۸).

شکسته نستعلیق، به خط ناظم. دارای جدول به سیاهی، کاغذ نخودی فرنگی، جلد مقوایی. نسخه وقفی عباس ترجمان است.
۵ گ، سطور مختلف، ۲۲ × ۳۴ سم.

۱۴۱

ترجمه مرآت الحرمین (شرح حال و تاریخ - فارسی)

ترجمه از: عبدالرسول (در سوم رمضان ۱۳۰۶ ه. ق).

در حالات مکه و مدینه و احوالات اعراب در زمان جاهلیت است.

در همین فهرست، اصل کتاب «مرآة الحرمین» نیز معرفی شده است.

◀ ۳۹۰ / ۱ - تهران، ملک؛ ۲ / ۱۴۱، ش ۴۳۵۵.

◀ ۳۹۱ / ۲ - کتابخانه سلطنتی؛ ص ۱۴۰ (۲۶۰ مجلس)، ش ۱۱۵۶.

نستعلیق، محمد قزوینی عاشوری، سال ۱۳۰۸ ه. ق.

این نسخه، استرداد میرزا سید رضاخان و لسانالدوله به کتابخانه مبارکه است در سال ۱۳۲۸ ه. ق.

کاغذ فلغل نمکی فرنگی، مجدول کمندقرمز و سرلوح دار که در ورق اول دو صفحه دندان موشی شده.

جلد تیماج مشکى دورو، وسط کرمک طلائی.

۱۴۲

ترجمه منتخب مناسک حج (فقه - فارسی)

اصل از: صاحب جواهر، محمدحسن بن باقر نجفی (۱۲۶۶ ه.ق).

◀ ۳۹۲ / - نسخه خطی با قطع جیبی که در سنه ۱۲۶۸ ه.ق تحریر یافته باشد ۲۹۲۷ در کتابخانه مسجد اعظم قم نگهداری می‌شود.

۱۴۳

ترجمه هدایة الناسکین (فقه - فارسی)

از: علی بن محمد علی.

[الذریعة ۴ / ۱۴۶].

مترجم که از شاگردان شیخ محمدحسن بن باقر نجفی، صاحب جواهرالکلام (۱۲۶۶ ه.ق) بوده، اثر مذکور در مناسک حج را به امر استادش به فارسی برگردانده است. در ذریعه ترجمه‌ای از کتاب مذکور که توسط مولی علی بن میرزا خلیل طهرانی نوشته شده، یادى شده است.

آغاز: «کتاب الحج و العمرة لمولانا شیخ محمدحسن نجفی، بسملة الحمد لله الذی برء النسم و علم الانسان ما لم یعلم بعد کشف غیاهب... اما بعد فبقول... علی بن محمد علی لقد امرنا... و بعد پس می‌گوید بنده...».

انجام: «... و آماده می‌شود و می‌رود به مسجد و دعا می‌کند در آنجا تا به غروب آفتاب و الله العالم بالصواب».

◀ ۳۹۳ / - تهران، مجلس؛ ج ۵۰، ص ۸۷، ش ۱۸۲۵۱.
 نسخ، عظیم بن محمد، ۱۲۴۱ ه.ق.
 جلد میشن مشکى يك لای فرسوده، ترنج با سرترنج، مجدول گرهی.
 ۹۶ گ، ۱۷ س، ۱۵ در ۲۱ سم. [ش ثبت: ۲۰۹۴۱۶].

۱۴۴

ترغیب السالک الی أحسن المسالک (سفرنامه دینی - عربی)

از: شیفته دهلوی، نواب محمد مصطفی خان (۱۲۸۶ ه.ق).
 [فهرست مشترک؛ ۱۱ / ۷۷۰؛ الذریعه ۹ / ۲۳۹].
 سفرنامه حج است به سال ۱۲۵۴ الی ۱۲۵۶ ه.ق.
 پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۳۹۴ / ۱ - استوری؛ ۸۹۶، ۱۱۵۲، ش ۱۶۱۲.
 ◀ ۳۹۵ / ۲ - آصفیه، هند لیست؛ ۲ / ۸۳۶، ش ۱۲.

۱۴۵

تشویق الأنام فی الحج الی بیت الله الحرام و زیارة قبر النبی ﷺ (فقه - عربی)

از: مرعی بن یوسف بن أبی بکر کرمی حنبلی (۱۰۳۳ ه.ق = ۱۶۳۳ م).
 [بغدادی: ایضاح ۱ / ۲۹۲].

رساله‌ای است که مناسک حج و زیارت را در ده باب شرح می‌دهد و پس از آن، رساله به دست خود مؤلف در حواشی تصحیح شده است.
 آغاز: «... و بعد فیقول العبد الفقیر الی الله تعالی و المنقطع البائس الحقیر أحقر الورا و أذل الفقرا مرعی بن یوسف الحنبلی: قد استخرت الله سبحانه و تعالی فی جمع فرائد جمعة و فوائد مهمة و أحادیث صحیحة و حسان و آثار مرویة...».

انجام: «... نسأله سبحانه و تعالی أن یرزقنا شفاعة بیته الحرام مع شفاعة نبیه علیه الصلاة و السلام و أن یتوفانا فی خیر و عافیة علی الإسلام و أن یدخلنا الجنة دارالسلام و صلی الله و سلم علی سیدالعالمین و أشرف المرسلین و علی آله کلهم و صحبه أجمعین و الحمد لله رب العالمین».

◀ ۳۹۶ / - فلسطین (قدس)، خالدیه؛ ص ۴۵۱، ش ۹۶۵ (فقه ۱ / ۴۱)، از ص ۱ - ۴۰ پ.
کاتب: محمد بن خضر أبولیلی، ترجیحاً سده ۱۱ هـ.ق.
وضعیت ظاهری نسخه مناسب است و جدیداً مرمت شده. جلد از ورق مقوایی و پارچه و عطف تیماج. در حواشی تصحیحات مؤلف موجود است.
۲۵ س (۹ × ۱۵ سم)، ۵ / ۱۳ × ۲۰ سم.

۱۴۶

تعریف حج (فضائل منظوم - فارسی)

شعری است در تعریف حج.
◀ ۳۹۷ / - تهران، ملک؛ ش ۱۳۳۷ (۵۳۰۱). فهرست ملک ۸ / ۲۷۹ (برگ ۲۱ به بعد).

۱۴۷

تعریف الحرمین (تاریخ - فارسی)

از: محمود بن محمد بن احمد کیجی.
[منزوی، فهرست‌واره؛ ۱ / ۱۸۷]
کیج، پایتخت سرزمینی از سند و مکران ایران بوده است.
رساله در سال ۹۹۱ هـ.ق در مدینه نگاشته شده است.
◀ ۳۹۸ / - پاکستان، سرگودها (وان میانه)، آقای میان فضل الهی رانجه‌ها [منزوی،
فهرست مشترک؛ ج ۱۰، ص ۱۵].

تعریف المدینه = الوجیزة فی تعریف المدینه = تعریف بلاد العرب (سفرنامه دینی، جغرافیا - فارسی)

از: محمد میرزا مهندس (سده ۱۳ ه.ق).

مؤلف از عالمان جغرافی دان عصر ناصری بوده و کار او مهندسی و نقشه‌کشی بوده و به همین دلیل به شهرهای زیادی سفر کرده است.

سفرنامه مختصری است که منازل بین «ینبع» و «مدینه» را تعیین کرده و اشاره به وضع جغرافیایی آن نموده و ذکر مجملی از مدینه الرسول و مسجد الرسول و ذکر اجمالی از اماکن که در مدینه طیبه واقع گردیده، آورده است.

مؤلف این یادداشت‌ها را در سفرش به مدینه در سال ۱۲۹۲ که با شتر به حج می‌رفته، تهیه و در سال ۱۲۹۴ ه.ق تحریر کرده است. وی در جایی از این رساله می‌گوید که در سال ۱۲۹۲ ه.ق به سفر حج مشرف گردیده است و در مورد دیگری به نقشه‌ای که خود از مسجدالنبی کشیده اشاره می‌کند؛ نیز در جای دیگر، چنین بیان می‌کند که در این سفر، به همراه شاهزاده معتمدالدوله بوده است.

وی آنچه در تاریخچه جغرافیایی مدینه دیده، در این کتابچه آورده و تاریخ مفصل عربستان را به کتاب بزرگی که دو سال قبل در این موضوع نوشته است، حواله می‌دهد. این رساله به معتمدالدوله حاج فرهاد میرزا تقدیم شده است.

آغاز: «بسمله [مدخل] چون راه از ینبع إلى مدینه طیبه در این سنوات مفتوح گردید، لهذا این بنده درگاه عالم پناه اقل الحاج میرزا مهندس محض استحضار... ولی این بنده درگاه قبل از شرفیابی به بیت‌الله... به مدت دو سال کتاب مبسوطی در جغرافیا و تاریخ عربستان تألیف نموده... پس از آن که از لحاظ انور اعلی حضرت همایون گذشت، به طبع می‌رسد... به سبب میل مفرطی که به عتبه‌بوسی حضرت خاتم الانبیاء ﷺ داشته، در تاریخ

۱۲۹۲ هـ به هر حالت بوده شرفیاب...».

انجام: «الحاصل در این جزیره العرب حکوماتش از امراء و شرفاء و مشایخ متعدد است که بعضی مستقل و بعضی تابع دولت عثمانی بوده و تفصیل احوال ملوک و غیره‌اش در کتاب دیگری که بنده درگاه، تألیف نموده، مفصلاً و مشروحاً مسطور است. ان شاء الله عمری باشد، به طبع خواهد رسید. غرض نقشی است کز ما بازماند. در هفدهم شهر ذی‌قعدة الحرام ۱۲۹۴».

[این سفرنامه به کوشش محمود فاضل یزدی مطلق، مطالعات تاریخی: ۱ (۱۳۶۸): ۴۰۷ - ۴۴۵؛ نیز به همراه دو سفرنامه دیگر قجری، در «به سوی أم القری» از رسول جعفریان توسط نشر مشعر در سال ۱۳۷۳ به چاپ رسیده است].

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۳۹۹ / ۱ - مشهد، الهیات؛ ج ۱، ص ۴۷، ش ۹۳.

انجام موجود: «که پس از آن مدینه مفتوح شد».

شکسته نستعلیق، ۱۷ ذی‌قعدة ۱۲۹۴ هـ. ق (در زمان مؤلف).

در صفحه عنوان به خطی مغایر با متن آمده «هو نسخه اول این کتابچه در بیان راه از بندر ینیع الی مدینه منوره و بیان مدینه و اطرافش می‌باشد. سیاحت بنده درگاه عالم پناه حاجی محمد میرزا مهندس ۱۲۹۴».

در بالای صفحه سوم نوشته شده: «ولی نعمت کل ممالک ایران».

در این فهرست با نام «تعریف المدینه» عنوان شده است.

برخی از خطوط کتاب را قلم زده‌اند و سیاه کرده‌اند و بعضی موارد هم مطالبی که از متن حذف شده، در هامش نوشته. نسخه ذیلاً ناقص است. [شماره ۸۱]

۳۷ گ، ۱۲ س (۵ / ۸ × ۵ / ۱۱)، ۱۱ × ۵ / ۱۷ سم.

کاغذ فرنگی، جلد تیماج سبز، قطع ربعی.

◀ ۴۰۰ / ۲ - قم، مرعشی؛ ش ۲۴۸۰، (۷ / ۲۸۰).

البته در این فهرست، با عنوان «جغرافیای مدینه» معرفی شده و نام مؤلف را «میرزا

مهدی خان» دانسته است.

نستعلیق تحریری، به خط مؤلف. در حاشیه تصحیح شده و اضافه دارد.

جلد مقوایی عطف تیماج مشکی.

۳۵ گ، ۱۳ س، ۵ / ۱۰ × ۱۷ سم.

◀ ۴۰۱ / ۳ - تهران، ملک؛ ش ۶۹۷.

تسمیه عنوان رساله بدین نحو (الوجیزه فی تعریف المدینه)، در فهرست این کتابخانه

دیده می‌شود، اما در جایی دیگر با نام «جغرافیای مدینه» معرفی شده است.

نستعلیق شکسته، به خط مؤلف، ۱۲۹۴ هـ.ق. نسخه محشی است. کاغذ فرنگی، جلد

رویه کاغذ فرنگی.

۲۹ گ، ۱۲ س، ۷ / ۱۰ × ۲ / ۱۷ سم.

◀ ۴۰۲ / ۴ - تهران، ملک؛ ش ۷۰۱.

نستعلیق، محمد علی، ۱۷ ذیقعه ۱۲۹۴ هـ.ق. مصحح از مؤلف. کاغذ فرنگی آبی، جلد

میشن قهوه‌ای لایی.

۳۳ گ، ۱۱ س، ۹ / ۱۴ × ۶ / ۲۱ سم.

◀ ۴۰۳ / ۵ - تهران، ملک؛ ش ۷۰۶.

شکسته نستعلیق، به خط مؤلف، ۱۲۹۴ هـ.ق. کاغذ آهار مهره فرنگی، جلد میشن

قهوه‌ای.

۵۵ گ، ۱۲ س، ۱۸ × ۳ / ۲۲ سم.

تفسیر آیات الحج (تفسیر - عربی)

از: ؟

مؤلف در آغاز می‌نویسد: «و بعد فلما ورد أمر... سلطان بایزید بن محمد خان... بالنظر

الی شبه عقلت علی تفسیر بعض آیات الحج فوجهت رکاب النظر شطر معانیها مقتصرأ فی

مواضع الشبه و مبانیها و اجلت الفكر فی تلك الشبه و ما فیها لیتجلی ما لها و ما علیهما مع ما یشغلنی عن بذل الوسع فی حل عقدتها من كثرة مطالعة الكتب و دراستها فأخذت فیها ما عند سائلها طراً و اخطب بما لدى قائلها خبراً وجدت بعضها كسرأب...».

◀ ۴۰۴ / - تهران، مجلس؛ ش ۷ / ۸۸۰۷، از ص ۵۸ پ ال ۸۰ پ.

آغاز: «الحمد لولیه حمداً یبلغ الرضی و الصلوة علی نبیه النبیّه المصطفی و علی آله الکرام و أصحابه العظام و بعد فلما ورد أمر وجب اجابته عقلاً و فرض طاعته نقلاً...».

انجام: «بل الظاهر أنه ان استقاد الوجوب علی الله تعالی لا الوجوب الشرعی و الله أعلم بالصواب و إلیه المرجع و المآب».

نسخ و نستعلیق، محمد ارض رومی، بدون تاریخ کتابت. کاغذ فرنگی شکری آهار مهره، جلد تیماج عنابی با ترنج.

۲۳ گ، ۹ الی ۱۳ س (۷ × ۱۳ سم)، ۲ / ۱۰ × ۵ / ۱۷ سم.

۱۵۰

تفسیر آیه «إِنْ أَوَّلَ بَيْتٍ وَضَعَ لِلنَّاسِ لِلَّذِي بَبَكَّةً مَبَارَكاً...» (تفسیر - فارسی)

از: کرمانی، محمد کریم بن ابراهیم (۱۲۲۵ - ۱۲۸۸ ه. ق.).

مجموعه مجالسی است به سبک خطابه و سخنرانی در تفسیر آیه شریفه که به مناسبت، وارد بحث شهادت امام حسین و تطبیق آن بر بعضی مباحث در حج و در واقع نوعی تفسیر عرفانی و باطنی است و در باب کعبه نیز مطالبی دارد.

بعضی از مجالس آن نیز در ایام روضه خوانی حضرت سیدالشهدا علیه السلام انجام گرفته است. پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۴۰۵ / ۱ - تهران، ملک، ش ۶ / ۶۲۶، از ۷۸ ر الی ۱۹۴ پ.

نستعلیق، محمدرضا بن محمد صادق یزدی، در همدان.

از رسائل قبلای به دست می‌آید که این رساله نیز از کریم بن ابراهیم، صاحب

«إزهاق الباطل» است. ظاهراً به دلیل پراکندگی، مجالس به طور نامنظم صحافی شده و گاهی پس و پیش دارد و چند مجلس هم موجود نیست که در این جا مجالس به ترتیب شماره صفحاتی که در فراز راست صفحات درج شده است به تفصیل و ترتیب صحافی شده اشاره می‌شود:

ص ۱۷۰ الی ص ۱۹۵، مجلس یازدهم.

انجام مجلس ۱۱: «سنت رسول خدا و ائمه هدی را از دست نمی‌دهد، سنت مشایخ خود را از دست نمی‌دهد و به قاعده ظاهر و باطن درست راه می‌رود و صلی الله علی محمد وآله الطاهرين».

پایان ص ۱۹۵ الی وسط ص ۲۲۲، مجلس دهم.

آغاز مجلس ۱۰: «إن اول بیت وضع للناس للذی بکة الخ در معنیهای این آیه شریفه و در هفته‌های گذشته سخن در این جا بود و به این مقام رسید که چگونه کلمات این آیه شریفه را جمع کنیم و آن معنی که...».

ص ۲۲۲ الی ص ۲۴۵، مجلس نهم.

آغاز مجلس ۹: «بسملة إن اول بیت... در این مدت‌های مدید کلمه به کلمه این آیه را از برای شما شرح کردم...».

ص ۲۴۵ الی ص ۲۶۲، مجلس هشتم.

آغاز مجلس ۸: «بسملة إن أول بیت وضع للناس... دیروز عرض کردم که خانه خداوند عالم جلّ شأنه بنیاد کرده در میان انسان‌ها در میان بنی آدم که آن خانه را به واسطه محمد و علی صلوات الله علیهما بنا فرموده؛ چنانچه در ظاهر این خانه را به واسطه ابراهیم و اسمعیل...».

ص ۲۶۴ الی ص ۲۸۴، مجلس چهارم.

آغاز مجلس ۴: «بسملة إن أول بیت وُضع للناس للذی بکة الخ در تفسیر این آیه شریفه سخن در این فقره بود که الله علی الناس حجّ البیت من استطاع الیه سبیلاً و من کفر فإن الله غنی عن العالمین عرض کردم برای شما تفسیر فارسی این آیه شریفه... که حج

خانه را به عمل آورند و قصد خانه خدا را بکنند من استطاع...».

ص ۲۹۱ تا پایان ص ۳۰۴، مجلس اول.

ص ۳۰۷ تا پایان ص ۳۳۳، مجلس اول (روضه ایام روضه خوانی سرکار روحنا فداه)
آغاز مجلس ۱: «مجلس اول در روضه ایام روضه خانی (کذا) سرکار روحنا فداه بسمله
حمدله... و غاصبی حقوقهم أجمعین من الجن و الانس إلى يوم الدين خداوند عالم در
کتاب محکم خود می فرماید إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وَضَعُ لِلنَّاسِ لِلَّذِي...».
انجام مجلس ۱: «این عاصی تبه روزگار را به طلب مغفرت یاد فرمایند، خداوند به
برکت محمد و آل محمد دست ما و شما را از دامان تولای اولیاء ایشان نه در دنیا و نه در
برزخ و نه در آخرت کم و کوتاه نفرماید بمحمد و اله».

ص ۳۳۳ الی ۳۵۷، مجلس دوم.

آغاز: «بسمله إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وَضَعُ لِلنَّاسِ الْخ، دیروز عرض کردم که سخن در این فقره
شریفه است که می فرماید فيه آیات بینات مقام ابراهیم چون در عرض سال سخن به این
فقره رسیده بود، تغییر فقره را ندادیم...».

انجام: «روانه میدان شد هنوز ساعتی نگذشته بود که صدای ناله او بلند شد که یا ابه
سلام علیکم الی آخر شهادة علی اکبر ع و لعنة الله علی القوم الظالمین و سيعلم الذین
ظلموا أیّ منقلب ینقلبون، راقم التماس دعا دارد».

ص ۳۵۷ الی ۳۷۸، مجلس سوم.

آغاز: «بسمله ان اول بیت وضع للناس الخ، دیروز سخن به اینجا رسید که بعد آنی که
خداوند عالم جلّ شأنه در حکمت بالغه چنان حتم کرده بود که دولت باطل مقدم بر دولت
حق باشد به جهة آن که دولت باطل زوال پیدا کند...».

انجام: «فرمود شدید شد غضب خدا بر یهود وقتی عزیز را پسر خدا گرفتند و شدید
شد غضب خدا بر نصاری وقتی که مسیح را پسر خدا گرفتند و شدید شد غضب خدا».

ص ۳۷۸ الی ۳۷۹، مجلس چهارم.

آغاز مجلس ۴: «بسمله خداوند عالم در کتاب مستطاب خود می فرماید إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ

وضع للناس للذی بیکة الخ، در تفسیر این آیه شریفه سخن در این فقره بود که فیه آیات بینات...».

آغاز نسخه: «بسملة إنَّ أوَّلَ بیت وضع للناس للذی بیکة الخ در شرح این آیه شریفه سخن به این جا رسید که از برای انسان مرتبه است و هر مرتبه از مراتب انسان باید خدای خود را بپرستد...».

انجام افتاده: «العبودیت جوهره کنها الربوبية... شرح معنی این بندگی و خدایی را عرض کنم و کیفیت این عبودیت و این ربوبیت را عرض کنم... عبد آن بنده را می گویند و در زبان عربی عبد به معنی بنده است و ربّ به معنی پرورنده. آقا را در زبان عربی ربّ می گویند، یعنی پرورنده این بنده و بنده را در زبان عربی عبد می گویند و آن کاری...».

در ص ۲۶۳ عبارتی را که در بسیاری از این مجالس تکرار کرده، آورده که دور آن خط کشیده شده است و در حاشیه نیز آمده: «این موعظه مکرر نوشته شده»، و آن عبارت این است:

بسملة إنَّ أوَّلَ بیت وضع للناس للذی بیکة مبارکاً و هدی الخ، در این مدت های مدید کلمه این آیه را از برای شما شرح کردم به طور باطنی از باطن های آیه ولكن اصل مطلب معلوم نشد برای مردم که آیا نتیجه این معانی چه شد و حال تفسیر...».

نستعلیق شکسته آمیز، عبارات عربی و آیات و روایات نسخ معرب، محمدرضا بن محمدصادق، شهیر به یزدی، سده ۱۳هـ. ق (نام کاتب و سده کتابت از رساله اول و چهارم این مجموعه به دست آمد). در صفحات متعدد مهر بیضوی «محمدحسین» دیده می شود. بر فراز آیات نشانی به شنگرف، نیز بعضی توضیحات و اضافات در حواشی به شنگرف. اوراقی در بین بعضی مجالس خالی مانده است.

کاغذ نخودی آهار مهره، جلد تیماج مشکی درون کاغذی مجدول مصور (با عبارات: سالنامه ۸ - ۱۳۴۷) (نشان شیر و خورشید) قیمت سالنامه و زمان تحویل سال - مطبعه مجلس) که چاپ سنگی شده است.

۱۱۷ گ، ۱۴ س، ۲ / ۱۰ × ۳ / ۱۶ سم.

◀ ۴۰۶ / ۲ - تهران، مدارك فرهنگي؛ ش ۱۱۷ / ۲، از ۱۰۶ ر الى ۱۷۴ پ.
آغاز: «خداوند عالم در كتاب محكم خود مي فرمايد: إِنَّ اول بيت وضع للناس مكة
مباركة و هدى للعالمين...».
انجام: «پس امر كرد كه آنها را برگردانيدند و ايشان را برگردانيد... تمت بعون الملك
المنان ۱۳۲۴».
شكسته نستعليق خوب، محمود بن معصوم مرندي، سال ۱۳۲۴ هـ.ق. كاغذ فرنگي
حنايي، جلد گالينگور سرمه‌اي.
۶۹ گ، ۸ / ۱۳ × ۲۲ سم.

۱۵۱

تفسير سوره حج (تفسير - فارسي)

از: ؟
مؤلف آن را براي فرزندش سيد احمد خان نگاشته كه سبقاً سبقاً بخواند.
آغاز: «يا ايها الناس، اي آدميان، خطاب با عامه مكلفان است. مي گويد بترسيد از عذاب
پروردگار خود...».
◀ ۴۰۷ / - لاهور (پاكستان)، مجموعه زبير شفيع غوري؛ [نسخه پژوهي ۵۱۴ / ۳ ش
۱۰۵۹۴].
نستعليق، سده ۱۳ هـ.ق، ۳۹ گ.

۱۵۲

تفضيل الحرمين الشريفين (فضائل و مناقب - عربي)

از: جلال الدين سيوطي (۹۱۱ هـ.ق).
آغاز: «إِنَّ أول بيت وضع للناس للذي ببكة مباركاً و هدى للعالمين...».

انجام: «و تخصه بزواکی الصلوات * و نوامی التسلیم و البرکات».

◀ ۴۰۸ / - هند، ندوة العلماء (لکھنؤ)؛ ص ۷۹۹، ش ۱۱ (متفرقات)، ردیف ضمن ۲۷۰، از ص ۵ الی ۳۱.

خط: نستعلیق.

۲۷ ص، ۲۷ س، ۶ / ۱۹ × ۲ / ۳۰ سم.

۱۵۳

تقریرات حج (فقه - فارسی)

از: شیخ محمود بن احمد بن مهدی ارگانی بهبهانی (ساکن قم در حال حاضر).

تقریرات درس خارج فقه (کتاب الحج) آیه الله حاج سید ابوالقاسم حسینی کوکبی تبریزی می باشد. شروع آن شنبه ۱۹ شعبان ۱۴۱۸ ه. ق مطابق با ۲۹ / ۹ / ۱۳۷۶ ه. ش و آخرین جلسه آن ۲۹ شوال ۱۴۱۹ مطابق ۲۷ / ۱۱ / ۱۳۷۷ بوده است.

◀ ۴۰۹ / - قم، شیخ محمود ارگانی؛ ش ۵۵.

نستعلیق، به خط مقرر. دفتر جلد شده معمولی.

۵ / ۱۶ × ۵ / ۲۱ سم.

۱۵۴

تقریرات حج (فقه - فارسی)

از: شیخ محمود بن احمد بن مهدی ارگانی بهبهانی (ساکن در قم در حال حاضر).

تقریرات درس خارج فقه آیه الله سید ابوالقاسم کوکبی تبریزی است در مسائل حج. این نوشتار از روز سه شنبه ۱۱ / ۱۱ / ۱۴۲۰ ه. ق، مطابق ۲۸ / ۱۰ / ۱۳۷۸ ه. ش آغاز گردیده و تا روز چهارشنبه ۲۴ شعبان ۱۴۲۳ ه. ق مطابق با ۸ / ۸ / ۱۳۸۱ ه. ش ادامه یافته است، به همراه آن دفتری از صفحه ۵۳۵۴ تا ۵۷۸۵ حج و عمره تمتع موجود است که شروع آن

۲۴ شوال المکرم ۱۴۲۳ هـ. ق و ختم آن به تاریخ ۱۵ صفر المظفر ۱۴۲۵ هـ. ق بوده است.

◀ ۴۱۰ / - قم، شیخ محمود ارگانی؛ ش ۵۶.

نستعلیق، به خط مقرر، کاغذ کلاسوری با جلد معمولی.

۲۳ × ۱۹ سم.

۱۵۵

تقریرات فی الحج (فقه - عربی)

گویا از: علی بن لطفعلی مغانی تبریزی (۱۲۸۴ هـ. ق).

تقریرات درس خارج فقه یکی از اساتید است در کتاب الحج که مقرر در ماه رجب ۱۲۷۹ هـ. ق شروع به تحریر آن کرده و در میان نسخه، تقریظ و اجازه اجتهاد دو تن از علما در حق مقرر درج شده است. مقرر از شاگردان شیخ انصاری و سید حسین کوه‌کمره‌ای بوده است. در شناسنامه نسخه، مقرر میرزا لطفعلی بن میرزا احمد تبریزی معرفی شده است. آغاز: «بسمله حمدله و صلی الله علی محمد و آله الطاهرین قوله اسم لمجموع المناسک الموداة فی المشاعر المخصوصة هذا تعریف الماتن فی المعتبر و الشرائع ایضا و آورد علیه شیخنا الشهید فی شرحه...».

انجام: «... لأن تعلق وجوبه بماله أو بذمته و تنجزه فی حقه قبل تنجز الحج كما لو نذر قبل الاستطاعة أن یکون کل يوم عرفه عند قبر أبي عبدالله (ع)».

◀ ۴۱۱ / - تهران، مجلس؛ ج ۳۰، ص ۸۱، ش ۹۳۴۲.

نسخ، به خط مقرر (علی بن لطفعلی بن احمد تبریزی)، رجب ۱۲۷۹ هـ. ق. در حاشیه تصحیح شده و متن خط خوردگی دارد. رکابه‌نویسی شده است، چند برگ در میان نسخه سفید مانده است.

جلد تیماج مشکی با ترنج و سرترنج زرین.

۵۹ گ، ۲۱ س، ۱۶ × ۵ / ۲۲ سم. [ش ثبت: ۸۵۴۹۳]

۱۵۶

تقریظ علی «المرور بین الحرمین» (فضائل و مناقب و فقه - عربی)

از: ؟

تاریخ تألیف: سال ۷۷۶ ه. ق.

دو تقریظ است بر «المرور بین الحرمین»، یکی به نثر و دیگری به نظم. منظوم قصیده‌ای است در ۳۴ بیت از ابوالحسن زرنندی محدث یاد شده که آن را در صفر ۷۷۶ ه. ق. سروده و هر دو بیت از آن یک قافیه جداگانه دارد.

◀ ۴۱۲ / - تهران، مجلس؛ ش ۸ / ۴۵۵۹، از ص ۱۵۵ ر الی ۱۵۶ پ.

آغاز تقریظ منشور: «الحمد لله و سلام علی عبادالذین اصطفی. وقفت علی عرفات ذات العلمین و افضت منها فاستشعرت فاضتها مشاعر الحرمین...».

آغاز قصیده: «ایا بحر علم فاض من أشرف المدن * و سار علی أبهى المناهج و السنن».

انجام: «حقیق بأن تحطی بكل فضیلة * ترام و تعطی کل ما رمت سجن».

تاریخ کتابت: ۸۲۲ ه. ق. کاغذ سمرقندی، جلد تیماج قهوه‌ای.

۱ گ، ۵ / ۱۶ × ۵ / ۲۵ سم.

۱۵۷

تلخیص حج‌نامه (فلسفه احکام - فارسی)

از: کیوان قزوینی، عباسعلی (۱۲۴۰ - ۱۳۱۷ ه. ش).

تلخیصی است از حج‌نامه مؤلف که در همین نوشتار بدان اشاره شده است.

آغاز: «اسرار عرفانی حج، صورت همه عبادات، نماینده مراتب باطنه انسانیت خصوصاً

حج و انسان با آن یکی است، چندین هزار است در تحت دو عنوان...».

انجام: «هر کاری وقتی دارد که همان کار را می‌شاید و بس. نامردان را فریاد باید و کامروایان را خموشی و التذاذ و قدردانی. کیوان قزوینی».

◀ ۴۱۳ / - تهران، مجلس، ش ۸۸۴۸.

نستعلیق، نورالدین مدرسی چهاردهی، ۲۱ / ۱۰ / ۱۳۵۱ ه.ق.

در آغاز نسخه، عکسی از مؤلف ضمیمه شده و در صفحه عنوان دو یادداشت آمده است:

- یکی در معرفی کتاب: «کیوان قزوینی، اسرار عرفانی حج. نقل از کتاب حج‌نامه، ص ۹ الی صفحه ۲۳. کاتب سرهنگ نورالدین مدرسی چهاردهی ۲۱ / ۱۰ / ۵۱. و دیگری در ۲۳ / ۶ / ۵۲ مبنی بر تقدیم کتاب تلخیص حج‌نامه به کتابخانه مجلس شورای ملی.

در صفحات ۱۶ و ۱۷ زندگی و تألیفات چاپ نشده و چاپ شده مؤلف به قلم نورالدین مدرسی چهاردهی آمده، امضای او در پایان چنین است: «بنده آستان کیوان نورالدین مدرسی چهاردهی مدرسی»؛ اهدایی نورالدین مدرسی چهاردهی، شهریور ۱۳۵۲ ه.ش.

کاغذ خطدار جدید سفید، جلد گالینگور آبی عطف پارچه‌ای طوسی.

۶۴ گ، ۲۵ س (۱۱ × ۲۲ سم)، ۶ / ۱۲ × ۹ / ۲۳ سم.

تنزّل السکینه علی قنادیل المدینه (فقه - عربی)

از: تقی‌الدین (ابوالحسن علی بن عبدالکافی بن تمام بن یوسف بن موسی بن تمام بن حامد بن یحیی بن عمر بن عثمان بن علی بن مسوار بن سوار بن سلیم) سبکی انصاری خزرچی شافعی (۶۸۳ - ۷۵۵ ه.ق).

تاریخ تألیف: ۲۴ رجب ۷۵۴ ه.ق، دمشق.

رساله‌ای است در حرمت فروش قنديل‌های طلای روضه منوره حضرت پیغمبر ﷺ برای صرف در تعمیرات روضه مطهره.

آغاز: پس از نام مؤلف «الحمد لله الذي أسعدنا بنبيه محمد ﷺ سعادة لا تبيد و أشهد أن لا اله الا الله وحده لا شريك له الولي الحميد».

انجام: «و امتضى العرف صرمة في جهة من جهاتها صرف النها و احصب به و الله اعلم».

◀ ۴۱۴ / - مشهد، رضوی؛ ش ۶۱۸۶.

نسخ، شیخ عزالدین عبدالعزیز بن شیخ شهاب‌الدین احمد بن محمد العماد الفیومی، پنج‌شنبه ۶ ذی‌قعدة ۸۶۰ هـ.ق.

کاتب این نسخه را از روی نسخه اصل نوشته و آن را بر شیخ محمد ابوالفرج بن ابی‌بکر بن الحسین العثماني در دو مجلس خوانده، مجلس دوم دوشنبه ۱۰ ذی‌قعدة ۸۶۰ هـ.ق بوده است.

شیخ مذکور در آخر رساله گواهی قرائت و اجازه عامه برای او قلمی نموده، پس از این ضمن ۱۱ صفحه، قصیده تائیه در نعت حضرت پیغمبر ﷺ موسوم به «هدية المسافر إلى النور السافر» اثر طبع بهاء‌الدین ابوحامد شیخ احمد سبکی (فرزند مؤلف «تنزل السکينة») متولد در جمادی الثانی ۷۱۹ هـ.ق و متوفی در مکه در سال ۷۷۳ هـ.ق (حسن المحاضرة: ج ۱) است که در حرم مطهر نبوی در روز یکشنبه سلخ ربیع‌الثانی ۷۷۳ انشاد نموده است، بدین مطلع قصیده: «تیقض لنفس عن هواها تولت * و نادر وعی التأخیر أعظم خشیه».

این قصیده در آخر نسخه اصلی رساله «تنزل السکينة» نوشته شده بوده و کاتب این رساله، آن را استنساخ نموده و بر شیخ محمد عثمانی مذکور در روضه منوره نبوی به تاریخ دوشنبه ۱۰ ذی‌قعدة ۸۶۰ هـ.ق خوانده و شیخ مذکور مجدداً اجازه‌ای برای کاتب نوشته است.

واقف: ابن‌خاتون، ۱۰۶۷ هـ.ق.

کاغذ نخودی روشن، جلد تیماج قهوه‌ای.

۱۷ گ، سطور مختلف، ۱۴ × ۱۸ سم.

۱۵۹

تنبيه الحاج (سفرنامه- عربی)

از: میرزا محمود واعظ بن مولی حسین زاهد قمی.
حوادث سفر حج خود را که از راه جبل انجام گرفته، در پانصد بیت گزارش کرده.
◀ ۴۱۵ / - نسخه خطی آن در اختیار فرزندش میرزا ابوالفضل واعظ قمی قرار دارد.

۱۶۰

توضیح المسالك إلى أحكام المناسك (فقه - عربی)

از: شیخ محمد بن حسن بن سالم بن علی المعروف به «أبو مجلی» المکی (سده ۱۳ ه.ق).
[الذریعة ۴ / ۴۹۵ و ۲۲ / ۲۷۲؛ معجم المؤلفات الشیعیة فی الجزيرة العربیة ۱ / ۱۶۸ ش ۴۶۶]

در «انوار البدین» آمده است که این کتاب بهترین نوشته‌ای است پیرامون مناسک حج که به طور گسترده نگارش یافته است.
رساله‌ای است جامع در بیان اماکن شریفه و حدود آنها و احکام حج که مشتمل است بر آنچه از ادعیه و احکام و آداب در این باب موجود است که به درخواست برخی از دوستان مؤلف، تألیف شده است. این کتاب با تبرک به ائمه دوازده‌گانه امامیه علیهم‌السلام، بر دو باب که هر کدام تفصیلی است، مرتب شده است، بدین نحو:
الباب الاول: فی فضائل الحج و العمرة و عللها.
الباب الثانی: فی وجوبها و شرائط الاستطاعة.
الباب الثالث: فی أقسام الحج و العمرة.

الباب الرابع: فی المواقیت و أحكامها.

الباب الخامس: فی السفر و أحكامها.

الباب السادس: فی الإحرام و مقدماته.

الباب السابع: فی الوقوفین و أحكامهما.

الباب الثامن: فی منی و أحكامها.

الباب التاسع: فی التروک و الکفارة.

الباب العاشر: فی الحصر و الصد.

الباب الحادی عشر: فی الحرمین و أحكامهما.

الباب الثانی عشر: فی الزیارات و أحكامها.

تاریخ تألیف: ۶ رمضان ۱۲۰۲ هـ.ق.

آغاز: «الحمد لله الذي جعل بيته الحرام مثابة للناس و أمناً و فرض عليهم حجه ليكون لهم من النار جنة و حصناً و بعد فيقول المفتقر الى عفو ربه... محمد بن حسن بن سالم بن علي المعروف بابن مجلي الخطي أصلاً و المكي مولداً و موضعاً وفقه الله...». انجم: «يستحب زيارة جميع الأنبياء و الأوصياء في مشاهدهم... و كتب مؤلف... عفى عنهم بمنه».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۴۱۶ / ۱ - قم، مؤسسه طیبه؛ ص ۳۲۹، ش ۲۴۳ / ۲.

خط صالح بن طعان بحرانی، ۱۹ صفر ۱۲۶۱ هـ.ق.

۱۲۹ ص، ۲۲ س.

[اصل نسخه در مکتبه علامه قدیحی در قطیف موجود است]

◀ ۴۱۷ / ۲ - بحرین، وزارة العدل و الشؤون الإسلامية؛ [فهرس مخطوطات البحرین ۲

/ ۵۳ ش ۴۳۷].

خط تحریری، به مشکي، و کاغذ زرد بدون شماره.

انجم، افتادگی دارد.

بر روی صفحه عنوان، تملکی به سال ۱۳۰۴ ه. ق به اسم علی بن حسن آل طعان بحرانی مشهود است.
۱۳ س، ۱۱ × ۱۶ سم.

۱۶۱

توضیح و تتمیم لمختصر الإيضاح فی المناسک للنووی (فقه شافعی - عربی)

از: ابن حجر هیتمی، شهاب الدین، احمد بن محمد بن محمد (۹۷۴ ه. ق).
[معجم المؤلفین ۲ / ۱۵۲؛ الأعلام ۱ / ۲۲۳]
◀ ۴۱۸ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۷۹۷، ش ۳۰۵۷، [ش کلی ۴۰۲۳
فقه شافعی].

نسخه از انجام افتادگی دارد.
نستعلیق، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.
۴۰ گ، ۲۷ س، ۱۵ × ۵ / ۲۱ سم.

۱۶۲

تهذیب الاحکام (فقه - عربی)

از: ابوجعفر محمد بن حسن طوسی (۳۸۵ - ۴۶۰ ه. ق).
این کتاب یکی از چهار کتاب حدیثی مهمی است که نزد شیعه اهمیت فراوان دارند و مؤلف به عنوان شرح بر کتاب «المقنعه» استادش شیخ مفید نگاشته است. او کتاب تهذیب را بدون ذکر اصول دین، از باب طهارت آغاز نموده و در هر مسئله روایت‌های مناسب را آورده است.

◀ ۴۱۹ / ۱ - تهران، کتابخانه سلطنتی؛ ص ۲۲۴ (۴۲۷ مجلس)، ش ۱۹۴۶.
نسخه از آغاز و انجام افتادگی دارد و از بحث زکات تا حج را داراست.

نسخه جزء کتب استرداد میرزا سید رضاخان و لسانالدوله به کتابخانه مبارکه است. نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت. کاغذ اصفهانی، قطع وزیری عریض جلد مقوایی تیماج سیاه.

◀ ۴۲۰ / ۲ - تهران، کتابخانه سلطنتی؛ ص ۲۲۴ (۴۲۷ مجلس)، ش ۱۹۵۰. این نسخه جزء کتب استرداد آقا میرزا سید رضاخان و لسانالدوله به کتابخانه مبارکه است.

نسخه از اول تا آخر بحث حج را داراست.

نسخ، جعفر بن محمد.

کاغذ اصفهانی، قطع ورقی حجیم، جلد مقوایی تیماج قرمز.

◀ ۴۲۱ / ۳ - تهران، کتابخانه سلطنتی؛ ص ۲۲۴ پ (۴۲۸ مجلس)، ش ۱۹۵۴.

نسخه مانند شماره قبل، جزء کتب استرداد است.

از اول کتاب تا آخر حج را داراست.

نسخ قدیمی، کاغذ فستقی، قطع نیم ورقی کوتاه ضخیم، جلد مقوایی تیماج قرمز.

◀ ۴۲۲ / ۴ - تهران، کتابخانه سلطنتی؛ ص ۲۲۴ پ (۴۲۸ مجلس)، ش ۱۹۵۶.

از مبحث طهارت تا پایان حج را دارد.

نسخ خوب، محمدرضا تبریزی، سال ۱۰۵۷ ه.ق،

کاغذ ترمه مجدول کمند و سرلوح دار فهرست دار، ورق اول مذهب، قطع نیم ورقی.

جلد مقوایی ساغری سیاه، ترنج و بغل کوبیده.

◀ ۴۲۳ / ۵ - اصفهان، صدر بازار (دفتر دوم)؛ ص ۴۴۰، ش ۶۰۳.

نسخه حاضر از آغاز کتاب الطهارة تا اواخر کتاب الحج را دارد و از انجام افتادگی دارد.

انجام افتاده: «روی ذلك الحسن بن سعيد عن ابن ابي عمير عن هشام بن الحكم عن

ابی عبدالله عليه السلام قال لا يجوز وادی محسر حتی تطلع الشمس...».

نسخ، سه شنبه، از ربیع الاول ۱۰۷۷ (پایان زیادات کتاب الصلاة)، محمدحسین بن

میرجهان باطانی از توابع اصفهان، رجب ۱۰۷۹ (پایان کتاب الصوم). عناوین به شنگرف،

تصحیح شده و برخی از برگ‌ها با حاشیه‌نویسی مفصل، روی برگ اول وقفنامه کتاب از نورالدین محمد بن احمد لاهیجانی دیده می‌شود.

جلد تیماج زرشکی.

۴۶۶ گ، ۲۱ س، ۵ / ۲۱ × ۵ / ۳۱ سم.

◀ ۴۲۴ / ۶ - مشهد، رضوی، ج ۲۶، ص ۱۷۶، ش ۲۹۴ (۲۱۱۸۷).

این نسخه از مقدمه تا کتاب الحج و پایان مزار را شامل است.

انجام: «و هو قریب مجیب و صلی الله علی خیرته من خلقه محمد و آله الطاهیرین و سلم تسلیماً کثیراً».

نسخ، محمدشفیع بن محمود نائینی، پنج‌شنبه هفدهم رجب ۱۰۶۹ ه.ق.

کاغذ نخودی آهار مهره. عناوین به شنگرف، اوراق معلق به حواشی سودمند با رموز مختلف. نسخه تصحیح و مقابله شده و دارای دو نوع بلاغ از دو شخصیت علمی در موارد متعدد. جلد تیماج عنابی لبه‌دار با آستر ماشی.

اهدایی مقام معظم رهبری (حضرت آیه الله خامنه‌ای در خرداد ۱۳۷۳).

۳۶۴ گ، ۲۵ س، ۲۰ در ۲۶ سم.

◀ ۴۲۵ / ۷ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۱۷۷، ش ۲۹۶ (۲۰۱۶۳).

این نسخه از مقدمه تا پایان حج و ابتدای مزار است.

انجام: «و لسنّا نعمل به و العمل علی ما قدمناه من الاخبار».

نسخ، اوائل سده ۱۲ ه.ق، کاغذ نخودی آهار مهره. عناوین به شنگرف، تصحیح و مقابله شده و دارای بلاغ، برخی از اوراق معلق به حواشی با رمز «م ح ق دام ظلّه العالی» و «م ق ر دام ظلّه» و «ع ا ه». ظهر ورق آخر، تولد فرزندان سید علی مولوی در سال‌های ۱۱۸۳، ۱۱۹۸، ۱۲۰۵ و ۱۲۱۱ آمده است.

جلد تیماج عنابی ضربی، مزین به ترنج و سرترنج زرین. اهدایی مقام معظم رهبری (حضرت آیه الله خامنه‌ای) در خرداد ۱۳۷۳.

۵۰۳ گ، ۲۳ س، ۲۰ در ۳۱ / ۵ سم.

◀ ۴۲۶ / ۸ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۱۷۷، ش ۲۹۷ (۲۳۵۳۰).

این نسخه ذیلاً ناقص و موجودی از ابتدای مقدمه تا اوایل «باب ثواب الحج» را داراست.

انجام موجود: «و عنه عن صفوان و ابن أبي عمير عن معاوية بن عمار عن أبي عبد الله عليه السلام عن آبائه عليه السلام ان رسول الله صلى الله عليه وآله».

نسخ و نستعلیق، دوست محمد بن محمد صالح بن محمد قاسم بن دوست محمد مرتضوی حسینی از روی نسخه علامه محمدامین استرآبادی استنساخ نموده است، سده ۱۱ ه. ق.

کاغذ نخودی آهار مهره، عناوین به شنگرف، برخی از اوراق معلق به حواشی با رموز مختلف «ع ر ه»، «س م د ر ه»، «فیض ره»، «ب د رحمه»، «ادره» و غیره. تصحیح و مقابله شده و دارای بلاغ.

جلد تیماج مشکی لبه دار با آستر میشن عنابی مستعمل. وقفی شکرالله فقیه نیا در آذر ۱۳۷۵.

۳۸۲ گ، ۲۰ س، ۱۹ در ۲۶ سم.

◀ ۴۲۷ / ۹ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۱۸۱، ش ۳۰۵ (۲۳۳۰۹).

نسخه از ابتدا ناقص و موجودی از اوائل طهارت تا پایان کتاب الحج و مزار است. آغاز موجود: «علی ما عداها مما لم یشتمل علیه هذا الکتاب از کان مقصورا علی ما تضمنته الرسالة المقنعة من الفتاوی».

انجام: «السلام عليك و رحمة الله و برکاته و هو قریب مجیب و صلی الله علی خیرته من خلقه محمد و آله الطاهرين و سلم تسلیما کثیراً کثیراً».

نسخ، محمدعلی بن حسن اصفهانی، ۱۵ صفر ۱۰۸۰ ظاهراً (در نسخه ۰۱۸ مشهود است). کاغذ نخودی آهار مهره، عناوین به شنگرف، برخی از اوراق معلق به حواشی با رموز مختلف و وصالی شده و سطور نیز کمابیش آسیب دیده. عطف شیرازه بندی با نخ های الوان. جلد تیماج قهوه ای ضربی مزین به ترنج و سرترنج با آستر میشن عنابی. خریداری

آستان قدس در مهر ۱۳۷۵.

۳۹۱ گ، ۲۹ س، ۱۸ / ۵ در ۳۱ / ۵ سم.

◀ ۴۲۸ / ۱۰ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۱۸۵، ش ۳۱۳ (۱۱۱۷۰).

از زکات تا کتاب الحج و مزار را شامل است.

نسخ، محمد بن محمد اشرف رازی، اواخر ذی حجه ۱۰۹۶ ه.ق، کاغذ نخودی آهار مهره. عناوین به سنگرف، جلد میشن قهوه‌ای. وقفی شیخ محمد صالح علامه حائری در مرداد ۱۳۵۱.

۴۲۳ گ، ۱۸ س، ۱۶ / ۵ در ۲۹ / ۵ سم.

◀ ۴۲۹ / ۱۱ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۱۹۰، ش ۳۲۳ (۲۴۵۱۶).

نسخه حاضر از ابتدا و انتها ناقص و موجودی از اوایل طهارت تا اواخر حج است. آغاز موجود: «بما يقع اطلاق اسم الماء فيجب أن يكون ما عداه غير مجزئ التوضؤ به». انجام موجود: «فقليل له حتم الصيام ايام التشريق قال لأن القوم زاروا الله و هم في ضيافته و لا يجمل بمضيف أن يصوم اضيافه».

نسخ، محمد مقیم بن صفی‌الدین محمود بن قاسم بن محمود بن شرف‌الدین سلیمان شریف شجاعی شیرازی، دوشنبه، سوم جمادی‌الاول ۱۰۲۹ ه.ق. کاغذ نخودی آسیب‌دیده از حشرات و رطوبت رسیده. برخی از اوراق معلق به حواشی، تصحیح و مقابله شده و دارای بلاغ، ظهر ورق اول دو مهر مربع با نقش «سید محمد قلی‌خان بهادر» و «لا اله الا الله الملك الحق المبين عبده سيد ناصر حسين بن العلامة السيد حامد حسين الموسوي النيشابوري».

جلد اسقاطی. اهدایی مقام معظم رهبری (حضرت آیه‌الله خامنه‌ای) در اسفند ۱۳۷۶.

۲۵۱ گ، ۲۵ س، ۱۹ / ۵ در ۳۲ / ۵ سم.

◀ ۴۳۰ / ۱۲ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۱۹۰، ش ۳۲۴ (۲۷۱۱۵).

نسخه حاضر صدرراً و ذیلاً ناقص و موجودی، از طهارت تا اواخر حج است.

آغاز موجود: «و قال ان علياً عليه السلام امر المقداد ان يسأل رسول الله ﷺ و استحيى ان يسأله».

انجام موجود: «و حدثني به محمد بن الحسين بن ابي الخطاب الزيات... عن أبي عبد الله (عليه السلام)».

نسخ، سده ۱۱ ه. ق، کاغذ نخودی آهار مهره، عناوین به شنگرف، برخی از اوراق معلق به حواشی. از ابتدا مقدار ده برگ نونویسی شده. جلد تیماج قهوه‌ای فرسوده. خریداری آستان قدس در شهریور ۱۳۸۰.

۵۶۳ گ، ۲۳ س، ۲۰ × ۵ / ۳۲ سم.

◀ ۴۳۱ / ۱۳ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۱۹۱، ش ۳۲۶ (۲۵۲۶۹)

این نسخه از ابتدای مقدمه تا انتهای حج و ابتدای مزار است.

نسخ، اواخر قرن یازدهم ه. ق، کاغذ نخودی آهار مهره، اوراق موش‌خورده و رطوبت رسیده و بعضاً معلق به حواشی با رموز مختلف «م ق ر» و غیره و همچنین تعلیقاتی از شیخ حر عاملی با جمله دعایی «مد ظله العالی». نسخه تصحیح و مقابله شده و دارای نشان بلاغ است. عطف شیرازه‌بندی با نخ‌های الوان. ظهر ورق اول وقف‌نامه مظفر حسین بن محمد حسن در ۱۱۱۷ ه. ق. جلد تیماج عنابی ضربی آسیب دیده. وقفی استاد جعفر زاهدی در دی ماه ۱۳۷۷.

۴۵۱ گ، ۳۰ س، ۱۷ / ۵ × ۳۰ سم.

◀ ۴۳۲ / ۱۴ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۱۹۵، ش ۳۳۵ (۲۴۶۱۴)

این نسخه از ابتدا تا کتاب الحج و پایان مزار است.

نسخ، هاشم بن عبدالباقی حسینی خوراستکانی (کذا)، سلخ رمضان ۱۰۵۰ ه. ق. کاغذ نخودی آهار مهره، عناوین به شنگرف، تصحیح و مقابله شده و دارای بلاغ. برخی از اوراق معلق به حواشی شیخ حسن بن شهید ثانی و قاضی با جمله دعایی «مدّ ظله السامی» است، با جلدی اسقاطی.

نسخه، اهدایی مقام معظم رهبری (حضرت آیه الله خامنه‌ای) در اسفند ۱۳۷۶ به آستان رضوی (عليه السلام) است.

۵۰۳ گ، ۲۴ س، ۱۸ × ۵ / ۲۳ سم.

◀ ۴۳۳ / ۱۵ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۱۹۵، ش ۳۳۶ (۲۰۲۴۹)

این نسخه نیز از مقدمه تا کتاب الحج و پایان کتاب المزار را داراست. صاحب نسخه، مرحوم سید مصطفی حسینی خوانساری و کاتب شناسنامه سید اصغر اصغرزاده - رحمهما الله - آن را «الکافی» ضبط کرده‌اند که صحیح نیست. نسخ، ذوالفقارین محمدصالح قینانی، سده ۱۱ ه.ق. کاغذ نخودی آهار مهره، برخی از اوراق معلق به حواشی مفید از علامه محمدباقر مجلسی، محمدتقی مجلسی، ملا عبدالله شوشتری و دیگران با رموز و عناوین «م ق ر مد ظله العالی»، «م ت ق»، «ع ا ه سلمه الله تعالی»، «م د جعفر عفی عنه»، «مولانا محمد سلمه الله تعالی» و «حسین بن عبدالصمد». نسخه تصحیح و مقابله شده و دارای بلاغ از علامه مجلسی در برگ پنجم می‌باشد. ورق اول نونویس، اندکی به نسخه رطوبت رسیده و وصالی شده است. جلد تیماج عنابی با آستر میشن قهوه‌ای. اهدایی مقام معظم رهبری (حضرت آیه الله خامنه‌ای) در خرداد ۱۳۷۳.

۳۹۷ گ، ۳۰ س، ۵ / ۲۱ × ۵ / ۳۳ سم.

◀ ۴۳۴ / ۱۶ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۲۰۲، ش ۳۴۹ (۱۵۶۸۵)

نسخه ذیلاً ناقص و موجودی از کتاب الصلاة تا اواخر حج است. انجام موجود: «فلک أن تخرجه من الحرم و ما صف منها فلیس له أن یخرجه». نسخ، سده ۱۱ ه.ق. کاغذ نخودی آهار مهره، جای عناوین سفید، جلد مقوا رویه گالینگور، عطف و گوشه‌ها تیماج قهوه‌ای. خریداری آستان قدس رضوی در اردیبهشت ۱۳۶۷.

۲۷۱ گ، ۲۹ و ۳۰ س، ۵ / ۲۰ × ۸ / ۲۸ سم.

◀ ۴۳۵ / ۱۷ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۲۰۲، ش ۳۵۰ (۱۲۸۷۸)

از ابتدای مقدمه تا انتهای کتاب حج و اول زیارات است. نسخ، علی بیگ بن فضل الله طالقانی چراغچی، سه‌شنبه ۲۶ رمضان المبارک ۱۰۷۷ ه.ق. کاغذ حنایی آهار مهره، عناوین به شنگرف، برخی از اوراق معلق به حواشی «شیخ احمد

تهرانی». تصحیح و مقابله شده، نسخه آسیب‌دیده از جوندگان. جلد تیماج عنابی ضربی با ترنج و سرترنج مستعمل. وقفی حسین کی استوان در آبان ۱۳۴۸.

◀ ۴۳۶ / ۱۸ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۲۰۳، ش ۳۵۲ (۱۷۸۲۰)

نسخه صدرأ و ذیلاً ناقص و موجودی از طهارت تا کتاب الحج و اواخر مزار است. آغاز موجود: «... علی یقین من الطهارة... باب الاغسال المفروضات و المسنونات». انجام موجود: «و ابتهل فی اللعنة علی قاتل امیرالمؤمنین و قتلة الحسین علیه السلام و علی جمیع قتلة اهل بیت رسولک صلی الله علیه و آله...».

نسخ، اواخر سده دهم ه. ق. کاغذ نخودی آهار مهره، فاقد جلد، عناوین به شنگرف. پایان کتاب طهارت، تولد محمدباقر و محمدجعفر، فرزندان زین‌العابدین نظام‌آبادی در سه‌شنبه، چهارم ربیع الاول ۱۱۹۳ و شنبه، سوم شعبان ۱۱۹۵ آمده است. نسخه تصحیح و مقابله شده و دارای بلاغ است. اهدایی سازمان حج و اوقاف موقوفه آل‌عصفور در آبان ۱۳۶۹.

۳۴۴ گ، ۲۹ س، ۵ / ۲۴ × ۸ / ۳۹ سم.

◀ ۴۳۷ / ۱۹ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۲۰۳، ش ۳۵۳ (۲۱۱۷۵)

این نسخه از انتها ناقص و موجودی از ابتدای کتاب تا کتاب الحج و اواخر مزار است.

حدوداً سه برگ افتادگی دارد.

انجام موجود: «علمنا الله معالم دیننا و اصلح ما کان فسد من دینانا و بموالاتکم». نسخ، ۱۰۹۴ ه. ق. کاغذ نخودی آهار مهره جلد تیماج مشکی، عناوین به شنگرف، برخی از اوراق معلق به حواشی با رمز «ع ا ه»، «م ق ر مد ظله العالی»، «م ت ق رحمه الله»، «ب ه ر ه»، «حسین رحمه الله تعالی» و همچنین منقولاتی از کتب «حبل المتین» و «مشرق الشمسین».

اهدایی مقام معظم رهبری (حضرت آیه الله خامنه‌ای) در خرداد ۱۳۷۳.

۴۴۲ گ، ۲۷ س، ۱۹ × ۵ / ۳۱ سم.

تیر اجل در صدمات راه جبل (سفرنامه دینی - فارسی)

از: ؟

تاریخ تألیف: ۱۲۹۹ ه.ق.

[الذریعه ۲۶ / ۲۴۳؛ دنا ۳ / ۴۸۹]

رساله‌ای است منحصر به فرد که به صورتی منظم و کاملاً عالمانه، گزارش مشکلات راه جبل را که از نجف تا مکه امتداد داشته، ارائه کرده است.

مؤلف در سال ۱۲۹۷ ه.ق که به سفر مکه از راه جبل مشرف شده بود، رساله‌ای در سختی این راه نوشته بود تا شاید امنای دولت ایران در اصلاح آن بکوشند و چون در سال ۱۲۹۹ برای بار دوم و به امید بهتر بودن اوضاع از همان راه به مکه مشرف شده و آزار و اذیت‌های جدیدی را مشاهده کرده، این رساله را حاشیه بر رساله قبل نگاشته و آن را در ۱۹ «فصل» تألیف نموده است.

[مقالات تاریخی: تیر اجل در صدمات راه جبل، رسول جعفریان، قم، دلیل ما، چاپ ۱، ۱۳۸۱، جلد نهم، ۳۷۶ ص، وزیری، شابک: ۰ - ۳۱ - ۷۵۲۸ - ۹۶۴؛ نیز چاپ شده در ش ۳۵ مجله میقات توسط همو]

مؤلف، نام خود را در این رساله نیاورده، اما آگاهی‌های پراکنده‌ای درباره خود به دست داده است. وی در مقدمه می‌نویسد که به سال ۱۲۹۷ ه.ق در سفر حج بوده است و سفرنامه‌ای نیز نوشته است. پس از آن، در سفر سال ۱۲۹۹ خود بنای آن داشته است تا مطالبی درباره راه جبل به سفرنامه پیشین خود بیافزاید، اما از آنجا که نسخه آن سفرنامه در دسترس نبوده و ترسیده که اطلاعاتش از میان برود، رساله جدید را تألیف کرده است.

مؤلف به هیچ روی اشاره به مشاغل دولتی خود و این که اساساً از رجال دولت بوده یا نه، به عکس موضع او نسبت به دولت انتقادی است و به احتمال زیاد، به همین دلیل است

که نام خویش را در این رساله نیاورده است.
 آغاز: «الهی اگر با چشیدن مشقت سفر مکه از راه جبل، حاجیان را در سفر برزخ عذاب کنی، پس وای بر ایشان».
 انجام: «و عمل به مضامین این کلمات گردان که زوار خانهات آسوده و مطمئن باشند و صل علی محمد و آله و اصحابه الانجبین و الحمد لله اولاً و آخراً».
 پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۴۳۸ / ۱ - تهران، اصغر مهدوی؛ ش ۱۳۹.

نستعلیق، سده ۱۴ ه.ق.

◀ ۴۳۹ / ۲ - قم، مرکز احیاء (محدث ارموی: مخ: ۱ - ۴۶۹)؛ ج ۶، ص ۲۹۶، ش ۶ / ۲۲۸۳، از ۲۳۷ پ الی ۲۵۰ پ.

نستعلیق، به خط مؤلف، سده ۱۳ ه.ق. جلد تیماج سبز.

نیز نسخه عکسی آن در همین کتابخانه با شماره ۶ / ۲۱۹۴ موجود است.

۱۴ گ، ۱۹ س، ۱۱ × ۱۸ سم.

۱۶۴

جامع عباسی (فقه - فارسی)

از: بهاءالدین محمد بن حسین بن عبدالصمد جبعی عاملی حارثی حمدانی، متخلص به «بهائی» و مشهور به «شیخ بهائی» (۹۵۳ - ۱۰۳۱ ه.ق.).

[نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۲۰۹۸ - باب ۱ تا ۵): ایران؛ کارخانه مشهدی مهدی، به درخواست مشهدی محمد کتاب‌فروش، بدون کاتب، ۱۳۰۱ ه.ق، خشتی، بدون شماره صفحه، فارسی]

[الذریعه: ۵ / ۶۲؛ اعیان الشیعه: ۲۸۷ / ۳؛ ریحانة الادب: ۲۶ / ۲؛ الفبایی آستان قدس

ص ۶۰؛ مشار ۱ / ۴۷۰]

کتابی فقهی - فتوایی مهمی است شامل مسائل شرعیه که بیشتر مورد احتیاج عموم است با عباراتی همه فهم، آن را به دستور شاه عباس تألیف کرده، و شامل بیست باب می باشد؛ پنج باب اول را که فقط شامل طهارت و نمازها و زکات و روزه و حج است، خود تألیف کرده و در گذشته است. پس از مرگش به دستور شاه عباس، شاگرد شیخ، نظام الدین ساوجی متوفی ۱۰۳۸ ه. ق آن را تمام کرد که از آن به «تتمیم جامع عباسی» نیز نام برده اند.

این کتاب بارها چاپ شده است. عناوین باب ها:

باب اول: در بیان طهارت. باب دوم: در نمازهای واجبی و سستی. باب سوم: در زکات و خمس واجبی و سستی. باب چهارم: در روزه واجبی و سستی. باب پنجم: در حج گزاردن. باب ششم: در وقف، صدقه، قرض و بنده آزاد کردن. باب هفتم: در زیارات معصومین و بعضی از احوال ایشان. باب هشتم: در نذر و سوگند و كفاره آنها. باب نهم: در بیع و شفعه و توابع آن. باب دهم: در اجاره و عاریه و غصب و توابع آن. باب یازدهم: در نکاح به دوام و متعه و تحلیل و ملک. باب دوازدهم: در طلاق و خلع و عده داشتن. باب سیزدهم: در شکار کردن و شروط آن. باب چهاردهم: در ذبح حیوانات و حلال و حرام آن. باب پانزدهم: در آداب طعام خوردن و آب نوشیدن. باب شانزدهم: در قضا پرسیدن و شروط آن. باب هفدهم: در اقرار کردن و وصیت نمودن. باب هجدهم: در قسمت کردن ترکه. باب نوزدهم: در حدودی که در شرع مقرر است. باب بیستم: در خون بهای قتل و قطع اعضا و زخم ها.

هر باب در چند «مطلب» و «فصل» است.

آغاز: «حمدله صلاة و بعد چون توجه خاطر ملکوت ناظر اشرف اقدس کلب آستان علی... شاه عباس الحسینی...».

پوشش کتابخانه ای:

◀ ۴۴۰ / ۱ - قم، مرعشی؛ ۱۳ / ۲۵۶، ش ۵۰۶۰.

انجام نسخه: «و بعضی برآند که در این وقت، کل مبلغی که وجه اجاره است، به وارث او می رسد».

نستعلیق نازیبا و عبارت‌های عربی نسخ معرب، خسرو، پنجشنبه نوزدهم جمادی‌الاول ۱۰۶۶ ه.ق.

عناوین و نشانی‌ها شنگرف، صفحه‌ها مجدول به زر و مشکی و شنگرف، حاشیه‌نویسی دارد با نشانی «لی مد ظله العالی». حاشیه برگ‌ها را موش خورده است، روی برگ اول تملك «محمد علی بن محمد بن عبدالکریم» به تاریخ شوال ۱۲۰۳ و تملکی بدون نام به تاریخ ربیع‌الاول ۱۱۴۵ با مهر مربع «افوض امری إلى الله عبده محمد رضی» و چند تاریخ تولد و تملك‌ها و مهرهای ناخوان دیده می‌شود.

جلد گالینگور عطف تیماج قهوه‌ای.

۱۵۹ گ، ۱۵ س، ۱۵ × ۵ / ۳۸ سم.

◀ ۴۴۱ / ۲ - تهران، کتابخانه سلطنتی، ص ۵۲۳ پ (۱۰۲۶ مجلس)، ش ۱۰۷۹۷.

نسخه جزء کتب تحویلی به رئیس کتابخانه مذکور - آقا شیخ اسماعیل - است که از کتابخانه قصر بلور بدان‌جا منتقل شده است.

قطع وزیری، جلد ابره تیماج مشکی.

◀ ۴۴۲ / ۳ - قم، مؤسسه امام صادق (ع)؛ ص ۶۳، ش ۷۳.

نسخه از آغاز و انجام افتادگی دارد.

نسخ نیکو، از سده دوازدهم. عناوین شنگرف، صفحه‌ها مجدول به زر و شنگرف و مشکی. بعضی برگ‌ها نونویس و بدون جدول است، به خط اسماعیل موسوی شیرازی و به تاریخ یازدهم شوال ۱۲۵۸. برگ‌ها درهم و نامرتب است. جلد تیماج قهوه‌ای سیر.

۱۵۲ گ، ۱۵ س، ۱۱ × ۵ / ۲۱ سم.

◀ ۴۴۳ / ۴ - پاکستان، کل زمان (دیجیتال مؤسسه تاریخ علم و فرهنگ - قم)، ش

۱۲۰.

طی شماره ۴۱ در کتابخانه اصلی نگه‌داری می‌شود.

◀ ۴۴۴ / ۵ - قم، اشکوری (سید صادق - دفتر اول)؛ ص ۹۸، ش ۱۹.

نستعلیق و عبارات عربی نسخ، یکشنبه پانزدهم رجب ۱۲۲۴ ه.ق. عناوین به شنگرف،

لبه‌های اوراق چرکین و مختصر رطوبت دیده‌اند. جلد تیماج مشکی ضربی ترنج و سرترنج به حاشیه گرهی.

۹۶ گ، ۱۷ س، قطع وزیری.

◀ ۴۴۵ / ۶ - اصفهان، صدر بازار (دفتر سوم)؛ ص ۵۶۲، ش ۷۵۳.

نسخه حاضر از کتاب الطهارة تا پایان کتاب الحج را داراست.

نسخ و نستعلیق، سده دوازدهم و سیزدهم، عناوین به قرمز، اهدائی سید علی نجف‌آبادی.

جلد تیماج مشکی فرسوده.

۱۱۶ گ، سطور مختلف، ۱۳ × ۱۹ سم.

◀ ۴۴۶ / ۷ - قم، دارالحديث؛ ۱ / ۱۸۱، ش ۲۷۴.

آغاز افتاده: «دیگر نیست، اما بر او لازم است که اگر آب قیمتی داشته باشد، قیمت آن را به صاحب رساند».

انجام افتاده: «و داخل حرم باشد، نایب دیگر باید گرفت که از او فوت شده روانه حج شود و ورثه.. آنچه به فعل آورده کافی است».

نسخ، بی‌کا، بی‌تا. عناوین و نشانی‌ها شنگرف. ادامه متن در حاشیه تحریر شده است. جلد تیماج مشکی بدون مقوا.

۸۶ گ، ۱۰ س، ۱۴ × ۲۰ سم.

◀ ۴۴۷ / ۸ - قم، دارالحديث؛ ۱ / ۱۸۲، ش ۲۹۸.

آغاز افتاده: «پانزدهم آن که خاک زیر سر میت را به طریق بالش بلند سازند، شانزدهم آن که در زیر رخ میت خاک کربلا گذارند».

انجام افتاده: «دوم مقارنت نیت به موازنه کردن سیم استدامت حکمی و اما هفت امر سنت اول آن که در وقت موازنه کردن».

نستعلیق، بی‌کا، بی‌تا. عناوین شنگرف، بدون جلد.

۷۹ گ، ۱۵ س، ۱۳ × ۲۰ سم.

◀ ۴۴۸ / ۹ - نجف آباد (اصفهان)، حججی؛ ص ۶۰، ش ۱ / ۲۹، از ص ۱ الی ۱۲۴. آغاز نسخه افتاده: «حضرات ائمه معصومین صلوات الله علیهم اجمعین باشند، لهذا امر اشرف اقدس عزّ صدور یافت که این بنده... این کتاب را مسمی گردانید به جامع عباسی...».

نستعلیق، بدون نام کاتب، پنجشنبه غره رمضان ۱۱۰۴ ه.ق. عناوین و نشانی‌ها به شنگرف. رساله مجدول، جلد تیماج قهوه‌ای دورو، روی جلد مجموعه ترنج و سرترنج. ۱۵ س، ۱۴ × ۲۴ سم.

◀ ۴۴۹ / ۱۰ - دامغان، مدرسه فتحعلی بیگ (صادقیه)؛ ص ۱۹۱، ش ۲۶۳. این نسخه همان است که شاگرد بهائی، نظام‌الدین ساوجی تنظیم نموده و از آغاز و انجام، افتادگی دارد.

نسخ و نستعلیق، محمد اسماعیل بن عبدالعظیم سیاپره‌ای، پنجشنبه ۱۸ ذی‌قعدة ۱۲۱۰ (پایان کتاب حج)، عناوین به شنگرف یا با خطی مشکی بالای آن مشخص شده. بدون جلد.

۱۹۵ گ، سطور مختلف، ۱۶ × ۵ / ۲۸ سم.

◀ ۴۵۰ / ۱۱ - تهران، دائرة المعارف اسلامی (عکسی)؛ ج ۱، ص ۹۳، ش ۱۸۱۷ (۲۵۲۰۴۲).

نستعلیق روشن، عربی‌ها ثلث و معرب. احتمالاً سده ۱۱ ه.ق. انجام افتاده: «در مطلب هفتم در بیان احکام حج نیابت... چهارم آن‌که در نیت قصد کند... پنجم آن‌که آن شخص...».

در صفحه پایانی نشان مهر دایره تاج دارد با سجع «هو الواقف وقف کتابخانه... حاج محمد خان...» مشهود است.

۳۸۸ ص، ۱۲ س (۷ × ۱۶)، ۲۱ × ۳۰ سم.

◀ ۴۵۱ / ۱۲ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۲ / ۱۱۳۸، ش ۳۴۳۹، نسخه شماره ۱۹۸۱ - ۱۱ / ۸۱. انجام: «اما میان مجتهدین خلاف است. بعضی بر آنند که در این وقت کل مبلغی که

وجه اجاره اوست، به وارث او می‌رسد.
تا نیمه مباحث حج را داراست.
شکسته، نستعلیق، با حواشی با امضاء «لی مد ظله العالی». جلد تیماج مشکی ترنج و سرترنج ضربی.

۱۸۵ گ، ۱۴ س، ۱۳ × ۲۴ سم.
◀ ۴۵۲ / ۱۳ - قم، گلیایگانی؛ مجلد ۲ / ۱۱۳۸، ش ۳۴۴۰، نسخه شماره ۱ / ۳۲۵۶ - ۱۷ / ۳۶.

شکسته، نستعلیق، ابوتراب محمد مؤمن بن حاج مجدالدین اسماعیل کاشانی، سه‌شنبه سلخ شوال المکرم ۱۱۲۴ هـ.ق. جلد مقوا با روکش پارچه گلدار عطف تیماج.
۶۷ گ، ۱۹ - ۲۲ س، ۲۰ × ۲۸ سم.
◀ ۴۵۳ / ۱۴ - قم، گلیایگانی؛ مجلد ۲ / ۱۱۳۹، ش ۳۴۴۱، نسخه شماره ۱۰۱ - ۳۹۸۱ - ۲۰ / ۲۰.

انجام: «والصلوة والسلام والتحية على سيدنا و نبينا محمد و آله الطيبين الطاهرين المعصومين المكرمين برحمتك يا ارحم الراحمين».
شکسته، نستعلیق، عبدالکریم، جمعه ۷ رجب (لیلة الرغائب) ۱۲۰۲ هـ.ق. جلد تیماج سرخ ضربی مجدول گرهی، عطف گالینگور قهوه‌ای.
۲۶۰ گ، ۱۵ س، ۱۴ × ۲۱ سم.
◀ ۴۵۴ / ۱۵ - قم، گلیایگانی؛ مجلد ۲ / ۱۱۳۹، ش ۳۴۴۲، نسخه شماره ۶۴۱۶ - ۱۱۶ - ۳۲ / ۳۲.

انجام: «آن شخص همیشه شرمنده خویشان خود باشد و دیگر این چنین کاری نکند و الله اعلم».

نسخ، حسینعلی بن علی اکبر رنانی حسب الامر آقا محمد صادق، ۱۲۲۲ هـ.ق. تمامی صفحات مجدول مذهب محرر، با حواشی از محمدتقی نجفی اصفهانی و در اول نسخه مهر وی درج شده است. عناوین به شنگرف. فهرست مطالب کتاب در اول نسخه درج

شده است. جلد تیماج مشکی روغنی فرسوده مجدول با ترنج و سرترنج.

۲۸۶ گ، ۲۱ س، ۲۰ × ۳۰ سم.

◀ ۴۵۵ / ۱۶ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۲ / ۱۱۳۹، ش ۳۴۴۳، نسخه شماره ۸۳۹۵ - ۵۷ / ۶۵.

نسخه از اول تا آخر باب پنجم (در حج گزاردن).

نستعلیق، کاظم، شوال ۱۲۱۶ ه. ق. بدون جلد.

۱۳۲ گ، ۱۶ س، ۱۳ × ۲۱ سم.

◀ ۴۵۶ / ۱۷ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۲ / ۱۱۳۹، ش ۳۴۴۵، نسخه شماره ۱ / ۴۵۶۳ -

۸۳ / ۲۳.

آغاز افتاده: «اعاده کند احوط است و اگر سهوا در يك ركعت چهار سجود به جا آورد...

چهارم خواندن فاتحه با سوره به طریق تحریر و نقش و صورت».

انجام: «ششم آن که شخصی که نایب به نیابت او حج می گذارد... آنچه به فعل آورده،

کافی است و احتیاج نایب گرفتن نیست تمت».

نسخ، محمود بن محمد، سلخ ذی قعدة الحرام (سال تحریر نشده)، حسب خواهش

میرزا محمد. جلد گالینگور قهوه ای.

۷۶ گ، ۱۶ س، ۱۵ × ۲۲ سم.

◀ ۴۵۷ / ۱۸ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۲ / ۱۱۴۰، ش ۳۴۴۷، نسخه شماره ۵۷۹۱ - ۱۳۱

/ ۲۹.

آغاز افتاده: «فی النهار و یولج النهار فی اللیل و هو علیم بذات الصدور و در ركعت دوم آخر

سوره حشر را بخواند... فصل در بیان آداب نماز شب چون بنده مؤمن از خواب بیدار شود».

انجام: «و اگر فوت او بعد از احرام و داخل شدن حرم باشد... امامیان مجتهدین خلاف

است. بعضی بر آنند که در این وقت کل مبلغ که وجه اجاره است و به وارث پس دهند

الکتاب تمت».

نسخ، ۱۱۹۱ ه. ق. جلد مقوا با عطف گالینگور قهوه ای.

۴۸ گ، ۱۶ س، ۱۶ × ۳۱ سم.

◀ ۴۵۸ / ۱۹ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۲ / ۱۱۴۰، ش ۳۴۵۲، نسخه شماره ۹۱۶۶ - ۱۰۶ / ۶۰.

آغاز: «به نام خداوند دانا بدان که طهارت یا موقوف است به نیت قربت و بی آن صحیح نیست یا احتیاج به نیت قربت ندارد».

از طهارت (مقصد اول در احکام وضو) تا پایان حج را داراست.

نستعلیق، فی اللیل العشرون غره جمادی الاول ۱۰۷۲ هـ.ق. مختصری از اول افتادگی دارد. نسخه بدون جلد.

۱۶۹ گ، ۱۴ س، ۱۳ × ۱۸ سم.

◀ ۴۵۹ / ۲۰ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۲ / ۱۱۴۱، ش ۳۴۵۵، نسخه شماره ۴۴۳۸ - ۱۵۸ / ۲۳.

۱۴ س، ۱۲ × ۱۹ سم.

◀ ۴۶۰ / ۲۱ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۲ / ۱۱۴۱، ش ۳۴۵۶، نسخه شماره ۵۲۴۶ - ۱۲۶ / ۲۶.

آغاز افتاده: «و اصلی از زاید معلوم نباشد. پس اگر در زیر موفق است، باید شست... دهم شستن دست چپ است به طریق دست راست».

انجام افتاده: «و لازم نیست که نایب جهة آن بگیرد و همچنین اگر شخصی تبرع از مال خود شخصی را به اجاره بگیرد».

نسخ، بدون جلد.

۱۲۵ گ، ۱۴ س، ۱۶ × ۲۱ سم.

◀ ۴۶۱ / ۲۲ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۲ / ۱۱۴۱، ش ۳۴۵۷، نسخه شماره ۵۴۲۱ - ۹۱ / ۲۷.

آغاز افتاده: «کردن آن واجب است، مثل تکلم کردن بر دو حرف که قرآن و دعا نباشد آنچه بدل ترك کردن آن واجب است مثل قصد کردن ریا».

انجام افتاده: «چهار امر در منی بودن سه شب ایام تشریق و آن یازدهم و دوازدهم و

سیزدهم ذی حجه است».

نسخ، سده ۱۳ ه.ق، جلد تیماج فرسوده.

۱۰۲ گ، ۱۴ س، ۱۵ × ۱۹ سم.

◀ ۴۶۲ / ۲۳ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۲ / ۱۱۴۱، ش ۳۴۵۸، نسخه شماره ۵۸۲۳ - ۱۶۳

۲۹ /

آغاز افتاده: «چهارم آن که مقبره نزدیک را ترجیح دهند بر مقبره دور، مگر آن که در مقبره دور».

انجام افتاده: «نهم آن که يك درهم شرعی خرما بخرد و تصدق کند و هم آن که قصد او همیشه این باشد که نوبت دیگر به حج آید».

نستعلیق، سده ۱۳ ه.ق، جلد تیماج مشکی.

۹۷ گ، ۱۶ س، ۱۲ × ۱۷ سم.

◀ ۴۶۳ / ۲۴ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۲ / ۱۱۴۲، ش ۳۴۶۰، نسخه شماره ۷۷۲۳ - ۱۰۳ / ۳۹.

آغاز افتاده: «و بر تقدیر بطلان آیا همین قضا لازم است یا کفاره نیز لازم می شود و در این نیز خلاف است و اصح آن است که قضا لازم است... فصل دویم در ذکر جماعتی که روزه ایشان صحیح نیست».

انجام افتاده: «هفتم آن که در درون خانه کعبه این دعا بخواند، اللهم یرد عصاک... اعوذ بک الیوم فاعذنی».

نسخ معرب و نستعلیق، سده ۱۲ ه.ق، عناوین به شنگرف، عبارات عربی نسخ معرب.

جلد مقوا عطف گالینگور قهوه‌ای.

۲۸ گ، ۱۴ س، ۱۷ × ۲۲ سم.

◀ ۴۶۴ / ۲۵ - قم، مرعشی؛ ش ۱ / ۱۲۶۵۴، از ص ۱ پ الی ۱۱۷ پ.

آغاز: «بدان که حج کردن از اعظم ارکان دین است و چون واجب شود، تأخر کردن آن گناه عظیم است».

انجام: «بعضی بر آنند که در این وقت، کل مبلغی که وجه اجاره اوست، به وارث او دهند».

این نسخه باب ۵ از کتاب جامع عباسی (بحث حج) است و حواشی آن به خط سید اسدالله بن محمدباقر حجة الاسلام شفتی (در گذشته سال ۱۲۹۰ یا ۱۲۹۲ ه.ق) می باشد. این کتاب بارها در ایران و هند چاپ شده است. یکی از چاپ های آن، حدود ۲۵ سال قبل با مقدمه حضرت آیه الله مرعشی نجفی در تهران منتشر گردیده است. در هند، از جمله در بمبئی نیز چند بار چاپ و منتشر گردیده است.

نسخ زیبا، سده ۱۲.

حاشیه نویسی دارد، برگ ها دارای رکابه نویسی است. در حاشیه تصحیح شده، یادداشتی به خط نسخ زیبا در معرفی نسخه به سال ۱۲۸۶ ه.ق در آغاز آمده است. عنوان ها و نشانی ها قرمز، نوع کاغذ فرنگی، آرایش نسخه به نقوش اسلیمی، برگ نخست دارای سرلوح زیبای مرصع و نام کتاب در آن ثبت شده، حواشی برگ اول و دوم مرصع، برگ های نسخه مجدول به زر و خطوط مشکی.

۱۰ س، ۶ × ۱۲ سم.

◀ ۴۶۵ / ۲۶ - اصفهان، صدر بازار (دفتر دوم)؛ ص ۴۶۸، ش ۶۳۸.

آغاز افتاده: «... ظهر وقتی است که تا غروب آفتاب مقدار نماز عصر مانده باشد نظر به حال مصلی چنانچه معلوم شد...».

انجام افتاده: «و قرض نیز داشته باشد واجب است که اول اجرت المثل حج و قروض را از متروکات او چیزی به وارث...».

نستعلیق، سده دوازدهم، عناوین به شنگرف، برگ های پایانی بازنویسی شده، عبارات ادعیه معرب.

جلد تیماج مشکی، بدون مقوا و فرسوده.

۱۱۰ گ، سطور مختلف، ۹ × ۵ / ۱۵ سم.

◀ ۴۶۶ / ۲۷ - یزد، کاظمینی (ج ۱)؛ ص ۱۱۱، ش ۱۱۶.

نسخه از آغاز و انجام افتادگی دارد.

آغاز افتاده: «... طهارت دهد نه در آب مضاف مثل گلاب و مثل آن و نه در کلوخ که

بر مذهب سنیان است».

پایان افتاده: «و همچنین جایز است غلام یا کنیز عادل باشد در رخصت آقای خود نائب شود و اگر نائب در اثنای راه فوت شود...».

نسخ، سده سیزدهم، عناوین شنگرف، در برگ اول چند یادداشت متفرقه و تاریخ ۱۲۴۶ آمده است.

جلد تیماج مشکى بدون مقوا، پشت افتاده.

۲۳۸ گ، ۱۳ س، ۱۶ × ۵ / ۲۰ سم.

۱۶۵

جامع علل الحج (فقه روایی - عربی)

از: شیخ صدوق، ابوجعفر محمد بن علی قمی (۳۸۱ ه.ق).

[الذریعة ۵ / ۶۳ ش ۲۴۵]

نام کتاب در کتاب نجاشی آمده است.

◀ ۴۶۷ / - نیز با عنوان «کتاب علل الحج» در ج ۱۵ الذریعة، ص ۳۱۳ معرفی شده است.

۱۶۶

الجامع اللطیف فی فضائل مکه و بناء البيت العتیق (فضائل و مناقب - عربی)

از: ابن ظهیر محمد جارالله (۹۸۶ ه.ق = ۱۵۷۸ م).

[۲ ج - ناشر: عیسی البابی الحلبی در ۱۳۴۰ ق]

این رساله در بیان فضایل و بعضی مسائل در بنای کعبه معظمه و متعلقات آن می‌باشد.

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۴۶۸ / ۱ - بغداد، کتابخانه الجامعة المستنصرية.

بر اسال میکروفیلم کتابخانه گوته در آلمان.

◀ ۴۶۹ / ۲ - نسخه دیگری نیز در «مکتبه الحرم المکی» با شماره ۲ موجود است.
دو نسخه هم از این کتاب با مشخصات زیر در کتابخانه طویقپوسرای - استانبول وجود دارد:

◀ ۴۶۹ / ۳ - ۱۲۴ گ، کتابت ۱۱۰۳ = ۱۶۹۱ م و با شماره ۱۶۰۵. 6077 H

◀ ۴۷۰ / ۴ - ۲۰۸ گ، کتابت ۱۰۹۹ ه. ق. = ۱۶۸۸ م، ش ۰۵۱۳. 6076 M

۱۶۷

جامع المقاصد فی شرح القواعد (فقه - عربی)

از: نورالدین علی بن عبدالعالی کرکی (۹۴۰ ه. ق).
شرح کتاب «قواعد الاحکام» علامه حلی است که یک دوره کامل فقه شیعی از طهارت تا دیات می باشد.

◀ ۴۷۱ / - اصفهان، صدر بازار؛ ص ۳۳۰، ش ۴۶۰.

نسخه حاضر از کتاب الطهارة تا پایان حج را داراست.
نسخ، سده سیزدهم، عناوین به قرمز. برخی از برگ ها آبی، روی برگ اول، وقفنامه کتاب از حاج محمد ابراهیم به سال ۱۲۳۷ با مهر بیضوی «عبد محمد ابراهیم بن محمد حسن» دیده می شود.

جلد تیماج دو رو، رو قرمز جگری، اندرون مشکی.

۱۸۸ گ، ۳۱ س، ۱۶ × ۳۱ سم.

۱۶۸

جامع المناسک (فقه - عربی)

از: حلی نجفی، محمود بن درویش (سده ۱۱ ه. ق).
[طبقات اعلام الشيعة ق ۱۱ ص ۱۳۴؛ ریاض العلماء ۱ / ۱۳۷؛ اعیان الشيعة ۱۰ / ۱۰۵؛

تراجم الرجال ۱ / ۱۳۸]

رساله مختصری است در بیان احکام حج که مؤلف پس از بازگشت از سفر حج، آن را نگاشت. شامل فصولی چند است و مؤلف نام کتاب را «جامع المناسک» نهاده است. رساله «میزان المقادیر» از این مؤلف به چاپ رسیده که آن را در ۱۰۵۶ ه. ق تألیف نموده است. مؤلف این رساله را در عصر روز دوشنبه ۸ شعبان ۱۰۴۶ ه. ق در نجف اشرف به پایان رسانده است.

آغاز: «الحمد لله الذی من علینا بشریعة محمد ﷺ سید المرسلین و هدانا لولایة خلفائه الائمة المعصومین و ارانا مناسکنا و جعلنا لحج بیته... فیقول... حسام الدین بن درویش علی الحلی النجفی... و سمیته جامع المناسک... فصل ینبغی لمن اراد الحج ان یقطع العلائق بینہ و بین معاملیه».

انجام: «أن یصلی فیہ و یضطجع فیہ لیلا مر به او نهاراً و لیکن هذا آخر ما اردناه فی هذا المنسک حامدین لله و شاکرین و قد اتفق الفراغ من تألیفه علی ید مؤلفه حسام الدین بن درویش علی الحلی... ستة و اربعین بعد الالف و صلی الله علی سادتنا محمد و آله الطاهرین. تم بحمد الله».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۴۷۲ / ۱ - قم، مرعشی؛ ش ۴ / ۱۲۸۵، ص ۲۶ الی ۵۸.

نسخه اصل در کتابخانه واتیکان رم در کشور ایتالیا به شماره ۱۷۶۰ موجود است. نسخ، احمد بن قاسم حسینی نجفی، ۱ ربیع الاول ۱۰۷۸ ه. ق، اصفهان؛ با دو واسطه از روی نسخه مؤلف.

۳۳ ص، ۱۷ س.

◀ ۴۷۳ / ۲ - قم، مرعشی (عکسی)؛ ش ۱۰۰۶.

نسخه اصل: کتابخانه واتیکان، رم، ایتالیا، ش ۱۷۶۰ (فهرست المخطوطات العربیة الاسلامیة بمکتبة الفاتیکان، لیفی دلافیدا، الجزء الثانی، ص ۱۳۲ - ۱۳۳). نسخ معرب، احمد بن قاسم حسینی نجفی.

کاتب در پایان چنین نگاشته است: «نقلاً من نسخة نقلت من نسخة نقلت من نسخة المصنف».

نسخه مصحح است و دارای حواشی با نشان «منه».

۶۶ ص، ۱۷ س.

◀ ۴۷۴ / ۳ - رم، واتیکان؛ ص ۲۶۴، ش ۲ / ۱۷۶۰.

کتابت: اول ربیع الاول ۱۰۷۸ ه.ق.

◀ ۴۷۵ / ۴ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۲ / ۱۱۳۶، ش ۳۴۳۵، نسخه شماره ۶۳۱۰ - ۱۰ /

۳۲.

نسخ، احمد بن قاسم حسینی نجفی، اول ربیع الاول ۱۰۷۸ ه.ق، اصفهان. در حاشیه تصحیح شده است. در پایان رساله مطالبی درباره مسائل عمره از همین مؤلف درج شده است. ف: جامع المناسک، جلد مقوایی سفید.

۳۴ گ، ۱۷ س، ۲۱ × ۳۳ سم.

۱۶۹

جامع النصوص و البیان فی ردّ اعتراضات الشیخ سلیمان حول جواز نية

الطواف فیما بین الرکنین (فقه - عربی)

از: کتابخانه، محمود شکری بن اسماعیل (۱۳۰۴ ه.ق).

رساله در باب پاسخ به این مسئله است که آیا نیت طواف بین رکنین جایز است یا خیر؟

[مختصر نشر النور و الزهر ۲ / ۴۴۴]

◀ ۴۷۶ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۱۰، ش ۲۲۰۸، [ش ۳۸۵۵ / ۱۰]

فقه، از ص ۷۸ الی ۱۵۳.

نسخ، شرف الدین قزانی، سال ۱۳۰۳ ه.ق.

۳۸ گ، ۲۵ س، ۵ / ۱۳ × ۲۳ سم.

جذب القلوب إلى ديار المحبوب (تاریخ - فارسی)

از: شیخ عبدالحق محدث دهلوی (۱۰۰۱ ه.ق).

کتاب در تاریخ مدینه منوره است که به سال ۱۰۰۱ ه.ق و در هفده باب تدوین یافته است.

بعضی ابواب کتاب به شرح ذیل است:

باب اول: در عدد ایجاد این بلده.

باب دوم: در ذکر فضایل و محامد وی.

باب پنجم: در هجرت نمودن سید المرسلین... ﷺ

باب دهم: در ذکر بعضی آثار متبرکه.

باب هفدهم: در ذکر فضایل و آداب صلوة بر سید کائنات صلی الله علیه.

آغاز: «صد شکر که از تشنگی غم رستم * چون قطره به دریای کرم پیوستم * بر کشتی توفیق

ازل بنشستم * وز زمزم قدس چهره دل شستم *

الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی... اما بعد می گوید فقیر حقیر ضعیف نحیف... عبدالحق بن سیف الدین اترك الدهلوی البخاری که علما سیر و تواریخ در هر زمان... ابتدا تسوید این حروف در سنه ثمان و تسعین و تسع مائة در مدینه مطیبه بوده و توفیق تبیض آن در سنه أحد و ألف در بلده دهلی یافته... این کتاب را مسمی است به جذب القلوب الی ديار المحبوب».

◀ ۴۷۷ / - پاکستان (کوئته)، مجددی؛ ش ۴۲.

کاتب: اله بخش، سال ۱۲۶۸ ه.ق.

۴۴۰ ص.

جمع المناسک و نفع الناسک (فقه حنفی - عربی)

از: سندی، رحمة الله بن عبدالله (۹۷۸ هـ.ق).

[هدية العارفين ۱ / ۳۶۶؛ معجم المؤلفين ۴ / ۱۵۴؛ الأعلام ۳ / ۴۴]

آغاز: «بسمله رب يسر يا كريم الحمد لله الذي هدانا إلى الاسلام و الأحكام و أمرنا بحجّ بيته الحرام...».

انجام: «... و سائر عبادك الصالحين صلاة دائمة نامية لا انقطاع لمددها و لا منتهى لأمدّها إنك كريم رحيم».

◀ ۴۷۸ / ۱ - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۷۴۹، ش ۲۸۳۸، [ش کلی ۱۸۲۳ فقه حنفی].

تحریری، احمد بن علی، مشهور به عودی.

بر نسخه نشان وقفی مشهود است. در این نسخه به «مجمع المناسک و نفع الناسک» معرفی شده است.

۱۹۴ گ، ۲۷ س، ۱۷ × ۲۴ سم.

◀ ۴۷۹ / ۲ - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۲۶۱، ش ۶۷۸.

نسخ عادی، پنجشنبه ۵ صفر ۱۱۵۱ هـ.ق. در این فهرست، نام مؤلف نیامده است.

نسخه پاکیزه‌ای است و تصحیح شده است و به رنگ مشکی و قرمز نگارش یافته. عناوین به قرمز. در ابتدای نسخه تملک سید خلیل به سال ۱۱۷۶ موجود است و نیز تحبیس مصونه ناطقه قادین سرایلیه به سال ۱۲۰۳ هـ.ق و در ادامه حاج ابراهیم با مهر خود بر صحت وقف گواهی داده است و نیز مهر وقف مدرسه بشیر آغا دیده می‌شود.

۲۴۵ گ، ۲۳ س (۱۴ × ۲۱ سم).

[ش ثبت: ۸۰۱ / ۱۵۱]

۱۷۲

جميل فتح الله التام فى صحة الاقتداء من بيت الله بامام فى المسجد الحرام
(فقه - عربى)

از:؟

پاسخ پرسشی است پیرامون نماز گزاردن در داخل کعبه و اقتدای نمازگزار به امام مسجدالحرام.

این سؤال در سال ۱۱۰۹ ه. ق که کعبه توسط سلطان مصطفی بن محمد خان عثمانی تعمیر شد، به درخواست شریف سعد بن شریف زید ابن نمى شریف مکه، در يك مقدمه و بابی دارای پنج فصل و يك خاتمه نگاشته شده است.

◀ ۴۸۰ / - قم، بروجردی؛ ص ۲۴۹ (دفتر اول)، ش ۹ / ۳۹۹، از ص ۹۴ رالى ۱۱۱ پ.

آغاز افتاده: «... هذا و قد اتفق فى عام الف و مائة و تسعة بمكة المشرفة تعمیر لسقف البيت الذى فضله الله تعالى و شرفه...».

انجام افتاده: «و لما بلغوا فى الهدم الى الأساس فأفضوا الى مجارة خضر لاسمه فضربوا عليها...».

نسخ، مجدول به سنگرف و تصحيح شده است. جلد تیماج قرمز بدون مقوا. در چند جای مجموعه، تملك شرف الدين محمد مكى بن محمد بن حسن بن زين الدين، از اولاد شهيد اول به تاريخ ۱۱۷۳ مشهود است.

سطور (مجموعه) مختلف، ۵ / ۱۵ × ۲۰ سم.

۱۷۳

جواب حول ما وقع سنة ۱۲۸۴ هـ من اختلاف فی يوم العيد ويوم عرفة (فقه -

عربی)

از: ابن مکرم، یحیی بن محمد (زنده به سال ۱۲۸۴ هـ.ق).
این تألیف درباره اختلافی است که به سال ۱۲۸۴ هـ.ق در باب روز عید قربان و عرفه
واقع شده بود.
◀ ۴۸۱ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۸۶۱ ش ۳۲۷۱، [ش کلی ۳۷۷۱ /
۳۸ فتاوی]، از ص ۳۲۱ الی ۳۲۸.
تحریری، به خط مؤلف، ۱۵ ذی الحجه ۱۲۸۴ هـ.ق.
۸ ص، ۳۳ س، ۱۶ × ۲۲ سم.

۱۷۴

جواب لسؤال عن الحج (فقه - عربی)

از: ابن حجر هیتمی، شهاب الدین، احمد بن محمد بن علی (۹۷۴ هـ.ق).
[معجم المؤلفین ۲ / ۱۵۲؛ الأعلام ۱ / ۲۲۳]
◀ ۴۸۱ / - عربستان، مختصر حرم مکی، ج ۲، ص ۸۶۴ ش ۳۲۸۴، [ش کلی ۳۸۰۹ /
۱ فتاوی]، صفحه ابتدایی از مجموعه.
نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.
۱ ص، ۱۵ س، ۱۶ × ۲۳ سم.

۱۷۵

جواب مسألة الذهبية (فقه - عربی)

از: بحرانی، علی بن عبدالله (۱۳۱۹ ه. ق.).
 تاریخ تألیف: ۲۳ محرم ۱۲۹۹ ه. ق.
 مؤلف معتقد است که حاجی اگر در مکه باشد، باید مناسک حج را انجام دهد، اگرچه مریض بوده یا عذری دیگر داشته باشد.
 شیخ عبدالله بن احمد الذهبية بحرانی دلیل این فتوا را از وی می‌طلبد و او با استدلال او را در این مسئله پاسخ می‌گوید.
 آغاز: «الحمد لله كما هو اهل... اما بعد فاني كنت أعرف اجل الاخوان و اخص الاخندان اللبيب الاريب الاديب...».
 انجام: «و ما أظنك ترتاب في صحة ما قلناه بعد النظر فيما رسمناه فانه واضح بحمد الله و الحمد لله رب العالمين».
 ۴۸۲ / - قم، مرکز احیاء؛ ش ۴ / ۱۴۶ و ۷۱۲ / عکسی، از ۱۹ پ الی ۲۵ ر.
 نسخ، سده ۱۴ ه. ق. (نزدیک عصر مؤلف). جلد مخمل نیلی.
 ۷ گ، ۱۷ س، ۱۶ × ۲۵ سم.

۱۷۶

الجواهر الثمينة في محاسن المدينة (فضائل - عربی)

از: محمد بن عبدالله بن محمد کبریت مدنی (۱۰۷۰ ه. ق. = ۱۶۶۰ م).
 [بغدادی: ایضاح ۱ / ۳۷۶]
 در فضایل مدینه منوره و مواضع و مکان‌های معروف و مهم آن تدوین یافته است که

مشمول بر دو مقاله و یک خاتمه می‌باشد.

آغاز: «... أما بعد فلما كانت المدينة الشريفة مسقط رأسى و رياضها الوريثة منبت غرسى... و قد بدا لى أن يكون هذا المجموع البديع وصفه المنيع جمعه مبنياً على مقاليتين و خاتمة و من الله تعالى المسؤول حسن الخاتمة فإذا تجلت شموسه و أعلت عروسه سمّيته الجوهرة الثمينة فى محاسن المدينة...».

انجام: «... و الحمد لله الذى بأمره جرى القلم على منوال ما اقتضاه الحكم و عم بكرمه جميع آله و أصحابه و مؤازريه و أحزابه و سلام على عباده الذين اصطفى و حسبنا الله و نعم الوكيل و الحمد لله رب العالمين».

◀ ۴۸۳ / - فلسطين (قدس)، خالديه؛ ص ۷۵۵، ش ۱۷۲۲ (فضائل ۱۸۹۵).

نسخ قوى، شفيق بن سيد اعظم حسینی مدنی، ۱۵ جمادی الآخرة سنة ۱۲۹۹ هـ. ق. حالت ظاهری نسخه خوب است و در بعض موارد آثار موریانه خوردگی مشهود است. بر فراز عناوین و علامات وقف به شنگرف.

۱۰۵ گ، ۲۴ س (۸ × ۱۶ سم)، ۱۶ × ۲۴ سم.

۱۷۷

جواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام (فقه - عربی)

از: صاحب جواهر، شیخ محمدحسن بن باقر نجفی (۱۲۶۶ هـ. ق).

یک دوره کامل فقه شیعی است که در آن، کتاب «شرایع الاسلام» محقق حلی (۶۷۶ هـ. ق) را شرح کرده است.

◀ ۴۸۴ / - مشهد، الهیات؛ ج ۲، ص ۲۲۱، ش ۱۰۵۹.

این نسخه شامل حج و جهاد از کتاب مذکور است.

نسخ، تصحیح و مقابله شده. در آخر نسخه چنین آمده است: بلغ مقابله علی ید العاصی القاسی موسی الخماسی علی نسخة المصنف متعنا الله ببقائه بمحمد و آله.

مقابله کتاب الحج به تاریخ سلخ رمضان ۱۲۶۱ انجام شده است.
جلد تیماج یشمی ضربی دار، نشانی‌ها قرمز، کاغذ فرنگی آهار و مهره.
۳۰ س (۱۲ × ۵ / ۲۱)، ۲۱ × ۳۰ سم. [ش ۲۲۳۵۲]

۱۷۸

چند مسائل حج = سؤال و جواب در مسائل حج (فقه - فارسی)

از: زین‌العابدین بن مسلم بارفروشی مازندرانی حائری (۱۳۰۹ ه.ق).
◀ ۴۸۵ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۵ / ۵۰۳۲):
عظیم‌آباد؛ مطبع الصبح الصادق، به درخواست و نفقه حاج سید مهدی یزدی نجفی و
دیگران، ۱۳۰۰ ه.ق، جیبی، ۸ ص، فارسی]

۱۷۹

حاشیه جامع عباسی (فقه - فارسی)

از: سید اسدالله بن محمدباقر حجة الاسلام شفتی اصفهانی (۱۲۹۰ ه.ق).
حاشیه‌ای است کوتاه بر کتاب جامع عباسی در فقه، تألیف شیخ بهاء‌الدین محمد بن
حسین عاملی (۱۰۳۱ ه.ق). این حاشیه فقط بر باب پنج از این کتاب که بحث حج
می‌باشد، نگاشته شده و به صورت کتابی کامل نیست؛ بلکه در هامش این نسخه نگاشته
شده است.

[الذریعه: ۶۲ / ۵ - ۵۶ / ۶؛ اعیان الشیعه: ۲۸۷ / ۳؛ ریحانة الادب: ۲۶ / ۲]
آغاز (از برگ ۵): «اولی این است که آیه الکرسی بعد از فراغ از حمد در هر سه حال
بخواند؛ یعنی اول حمد را در هر سه حال بخواند».
انجام (برگ ۱۰۹): «تقلید مخصوص به شتر نیست؛ بلکه در گاو و گوسفند هم جایز و
مشروع است به خلاف اشعار که مخصوص به شتر است».

◀ ۴۸۶ / - قم، مرعشی؛ ش ۲ / ۱۲۶۵۴، از ص ۵ پ الی ۱۰۹ پ.
شکسته نستعلیق، سده ۱۳.
۱۰ س، ۵ / ۱۱ × ۵ / ۱۸ سم.

۱۸۰

حاشیه جامع عباسی (فقه - فارسی)

از: ملا محمدکاظم بن حسین هروی خراسانی، مشهور به «آخوند خراسانی» (۱۳۲۹ ه.ق).
◀ ۴۸۷ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۲ / ۲۲۶۴):
طهران؛ بی‌ناشر، با تصحیح و مقابله و اهتمام حاج شیخ احمد شیرازی، ۱۳۲۸ ه.ق، خشتی،
۱۷۵ + ۱ صص، فارسی].

۱۸۱

حاشیه جامع عباسی (فقه - فارسی)

از: سید محمدکاظم بن عبدالعظیم طباطبائی یزدی نجفی (۱۳۳۷ ه.ق).
◀ ۴۸۸ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۳ / ۲۲۶۴):
طهران؛ بی‌ناشر، با تصحیح و مقابله و اهتمام حاج شیخ احمد شیرازی، ۱۳۲۸ ه.ق، خشتی،
۱۷۵ + ۱ صص، فارسی].

۱۸۲

حاشیه جامع عباسی (فقه - فارسی)

از: محمد بن علی بن نعمه‌الله بن خاتون عاملی (سده ۱۱ ه.ق).
حاشیه مفصلی است بر کتاب «جامع عباسی» شیخ بهائی در فقه که به جهت اختصار آن

کتاب، به شرح مطالب آن و ذکر احادیث و اقوال فقهای شیعه پرداخته و چون پس از انتشار و استنساخ آن، کاتبان در نوشتن حواشی سهو نموده و حاشیه مطلبی را نزدیک به مطلب دیگر می‌نوشته‌اند، برهان تبریزی با صلاح‌دید محشی، مجموع حواشی را به طریق شرح در ذیل مطالب متن تنظیم نموده و در اواخر ماه ربیع الثانی ۱۰۵۴ ه.ق آن را به صورت فعلی تدوین کرده است.

این شرح توضیحی با عناوین «متن - حاشیه» آمده و به بعضی ادله مسائل و اقوال فقها اشاره کرده است.

آغاز: «بر ضمیر منیر ارباب کیاست و خاطر عاطر اصحاب فراست پوشیده نیست که شرح جمال الوهیت و وصف کمال ربوبیت جلّ شأنه و تبارک اسم و برهانه...».

انجام: «والا مستحق اجرت آن، قدر مسافتی که طی شده باشد».

◀ ۴۸۹ / ۱ - اصفهان، موسوی شفتی؛ ص ۴۷، ش ۲۸.

نستعلیق تحریری، ذی‌قعه ۱۰۵۶ ه.ق، در حیدرآباد دکن. در آغاز دو صفحه مقدمه در معرفی کتاب به قلم علی بن طیفور در سنه ۱۰۵۸ نگاشته شده است. در حاشیه تصحیح شده است. عناوین به شنگرف.

این نسخه بر حسب وصیت حاجی ملا علی مسئله‌گو در سال ۱۳۷۰ ه.ق وقف شده و تولیت آن با میرزا حیدرعلی مرغی نهاده شده. مهر مربع «ابن علی نقی محمدتقی» و مهر دایره «عبد محمد رحیم» در آغاز به چشم می‌خورد.

جلد تیماج قهوه‌ای.

۳۲۴ گ، ۲۱ س، ۱۴ × ۲۵ سم.

◀ ۴۹۰ / ۲ - یزد، صدوقی، ص ۱۱۸، ش ۱۵۱.

نسخه از آغاز و انجام افتادگی دارد.

نستعلیق و عبارتهای عربی نسخ، نزدیک به عصر مؤلف. توسط کتاب تصحیح شده است. جلد تیماج قهوه‌ای ضربی.

۲۰۵ گ، ۲۹ س، ۲۲ × ۳۶ سم.

۱۸۳

حاشیه جامع عباسی (فقه - فارسی)

از: شیخ عبدالله گیلانی مازندرانی نجفی.

◀ ۴۹۱ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۴ / ۲۲۶۴):
طهران؛ بی ناشر، با تصحیح و مقابله و اهتمام حاج شیخ احمد شیرازی، ۱۳۲۸ ه. ق، خشتی،
۱۷۵ + ۱ صص، فارسی].

۱۸۴

حاشیه سفرنامه میرزاشتری به مکه = شرح لغات سفرنامه میرزا مشتری به

مکه (سفرنامه منظوم دینی - فارسی)

گویا از: محمد ابراهیم مشتری طوسی خراسانی، مشهور به «حسام الشعراء» و متخلص
به «مشتری» (۱۳۰۵ ه. ق).

◀ ۴۹۲ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۱۷ / ۱۶۹۲ و
۱۷ / ۲۴۸۴): تهران؛ بی ناشر، به سعی و اهتمام محمد ابراهیم مشتری طوسی، به خط میرزا
آقا کمرئی (کمره‌ای)، ۱۳۰۱ (تاریخ کتابت ۱۳۰۰)، وزیری کوچک، بدون شماره صفحه
(در هامش)، فارسی].

۱۸۵

حاشیه علی تحفة المحتاج (فقه - عربی)

از: بصری، عمر بن عبدالرحیم (۱۰۳۷ ه. ق).

«تحفة المحتاج» شرح «منهاج» از ابی زکریا یحیی بن شرف نووی شافعی (۶۷۶ هـ.ق) که ابن حجر مکی هیثمی ابوالعباس شهاب الدین احمد بن محمد بن علی بن حجر شافعی (۹۷۴ هـ.ق) آن را شرح کرده است و کتاب حاضر، حاشیه‌ای بر شرح ابن حجر است.

◀ ۴۹۳ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۱۱، ش ۲۲۱۲، [ش ۱۶۲۳ / ۲
فقه]، از ص ۱ الی ۲۴۹ از رساله دوم].
نسخ، عبدالله بن سالمین، ۲۹ رجب ۱۲۹۸ هـ.ق.
۱۲۵ گ، ۲۵ س، ۱۷ × ۲۴ سم.

۱۸۶

حاشیه علی شرح المنسک المتوسط (فقه حنفی - عربی)

از: حباب، صالح (زنده به سال ۱۲۳۰ هـ.ق).
◀ ۴۹۴ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۸۶، ش ۲۵۴۹، [ش کلی ۱۸۴۲
فقه حنفی].
نسخ، ۷ رجب ۱۲۳۳ هـ.ق.
۱۱۵ گ، ۲۴ س، ۱۸ × ۲۵ سم.

۱۸۷

حاشیه علی کتاب الحج (فقه - عربی)

از: ابن کمال پاشا.
حاشیه‌ای است بر کتابی در مسائل و فروع مباحث کتاب حج.
◀ ۴۹۵ / - ترکیه (استانبول)، فیض الله افندی؛ مجموعه ش ۹۸۱.

۱۸۸

حاشیه مسائل متفرقه لازمه حج (فقه - فارسی)

از: حاج مولی محمدهاشم بن محمد علی مشهدی خراسانی (۱۳۵۲ ه.ق).
محشی: سید محمدکاظم بن عبدالعظیم طباطبائی یزدی نجفی (۱۳۳۷ ه.ق).
◀ ۴۹۶ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۶ / ۴۷۶۱ و ۲۰ / ۴۱۰۲): ایران؛ بی‌ناشر، به خط میرزا عبدالله حائری طهرانی، ۱۳۲۶ ه.ق، جیبی، ۳۲ ص (در هامش)، فارسی].

۱۸۹

حاشیه مناسک حج انصاری (فقه - فارسی)

از: سید محمد حسن بن محمود بن اسماعیل حسینی شیرازی اصفهانی نجفی، مشهور به «میرزای بزرگ»، «میرزای مجدد» و «میرزای شیرازی» (۱۳۱۲ ه.ق).
◀ ۴۹۷ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۲ / ۴۵۷ و ۲ / ۶۳۲): حیدرآباد دکن؛ مطبع عزیز دکن، به سعی و اهتمام محمد یوسف علی‌خان، به خط محمدعلی بن محمدکاظم لاری، مشهور به «نخبة الکتاب»، ۱۳۱۴ ه.ق، وزیری، ۷۷ ص (صص ۱ - ۷۷) در هامش، فارسی].

۱۹۰

حاشیه مناسک حج انصاری (فقه - فارسی)

از: میرزا محمد حسین بن زین‌العابدین بن مسلم بارفروشی مازندرانی حائری (ق ۱۳ - ۱۴).
◀ ۴۹۸ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۳ / ۴۵۷ و ۳ / ۶۳۲): حیدرآباد دکن؛ مطبع عزیز دکن، به سعی و اهتمام محمد یوسف علی‌خان، به خط محمدعلی بن محمدکاظم لاری، مشهور به «نخبة الکتاب»، ۱۳۱۴ ه.ق، وزیری، ۷۷ ص (صص ۱ - ۷۷) در هامش، فارسی].

(۶۳۲): حیدرآباد دکن؛ مطبع عزیز دکن، به سعی و اهتمام محمد یوسف علی خان، به خط محمدعلی بن محمدکاظم لاری، مشهور به «نخبة الكتاب»، ۱۳۱۴ ه.ق، وزیری، ۷۷ ص (صص ۱ - ۷۷) در هامش، فارسی].

۱۹۱

حاشیه مناسک حج مازندرانی (فقه - فارسی)

محشی: میرزا محمدحسین بن زین‌العابدین بن مسلم بارفروشی مازندرانی حائری (سده ۱۳ - ۱۴ ه.ق).

حاشیه بر «مناسک حج» زین‌العابدین بن مسلم بارفروشی مازندرانی حائری (۱۳۰۹ ه.ق) است.

◀ ۴۹۹ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (۵ / ۴۵۷ و ۵ / ۶۳۲): حیدرآباد دکن؛ مطبع عزیز دکن، به سعی و اهتمام محمد یوسف علی خان، به خط محمدعلی بن محمدکاظم لاری، مشهور به «نخبة الكتاب»، ۱۳۱۴ ه.ق، وزیری، ۷۷ ص (صص ۸۰ - ۱۰۸) در هامش، فارسی].

۱۹۲

حاشیه هدایة الناسکین من الحجاج و المعتمرین = حاشیه کتاب الحج و العمرة

(فقه - عربی)

از: شیخ مرتضی بن محمد امین انصاری شوشتری دزفولی نجفی، مشهور به «شیخ انصاری» (۱۲۸۱ ه.ق).

◀ ۵۰۰ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۲۱ / ۲۶۱۶): تهران؛ بی ناشر، به درخواست آقا شیخ علی نجفی «زاهد»، به خط سید محمدعلی رضوی، ۱۳۱۶ ه.ق، خشتی، ۱۱۲ ص (صص ۳۲۶ - ۴۳۷) در هامش، عربی].

**حاشیه هدایة الناسکین من الحجاج و المعتمرین = حاشیه کتاب الحج و العمرة
(فقه - عربی)**

از: سید محمدکاظم بن عبدالعظیم طباطبائی یزدی نجفی (۱۳۳۷ ه.ق).
حاشیه بر کتاب الحج و العمره صاحب جواهر است که خود، بخشی از جواهرالکلام
می باشد.

[ریحانة الأدب ۶ / ۳۹۱؛ مؤلفین کتب چاپی فارسی و عربی ۵ / ۲۶]
◀ ۵۰۱ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۱۸ / ۶۸۲ و
۱۵ / ۱۰۰۹): بمبئی (مطبع احمدی)؛ به سعی و اهتمام آقا ابوالقاسم بن حاجی محمدباقر
صاحب تاجر یزدی، با تصحیح محمدباقر یزدی، به خط میرزا غلامحسین بن میرزا محمد
حسین یزدی متخلص به «شفاء»، ۱۳۱۸ ه.ق، وزیری بزرگ، ۹۴ ص (۲۷۹ - ۳۷۳)،
عربی].

**حاشیه هدایة الناسکین من الحجاج و المعتمرین = حاشیه کتاب الحج و العمرة
(فقه - عربی)**

از: سید محمد اسماعیل بن صدرالدین بن صالح موسوی عاملی اصفهانی، مشهور به
«سید اسماعیل صدر» و «صدر اصفهانی» (۱۳۳۷ ه.ق).
◀ ۵۰۲ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۱۴ / ۱۰۰۹):
ایران؛ بی ناشر، به سعی و اهتمام سید عبدالعلی بن آقا محمد بسطامی، به مباشرت آقا میرزا
احمد، بدون کاتب، ۱۳۲۸ ه.ق، وزیری، ۱۱۳ ص (صص ۹۷ - ۲۰۹) در هامش، عربی].

۱۹۵

حاشیه هدایة الناسکین من الحجاج و المعتمرین = حاشیه کتاب الحج و العمرة (فقه - عربی)

از: ملا محمد کاظم بن حسین هروی خراسانی مشهور به «آخوند خراسانی»
(۱۳۲۹ ه. ق.)

◀ ۵۰۳ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۱۶ / ۱۰۰۹):
ایران؛ بی‌ناشر، به سعی و اهتمام سید عبدالعلی بن آقا محمد بسطامی، به مباشرت آقا میرزا
احمد، بدون کاتب، ۱۳۲۸ ه. ق، وزیری، ۱۱۳ ص (صص ۹۷ - ۲۰۹) در هامش، عربی.]

۱۹۶

حالات الحرمین (سوانح سفر حجاز) (سفرنامه دینی - فارسی)

از: محمد رفیع‌الدین بن فریدالدین خان مرادآبادی هندی (۱۲۱۸ ه. ق.).

[فهرست‌واره کتاب‌های فارسی ۱ / ۷۵]

[اخیراً متن عربی این کتاب با عنوان «الرحلات الهندية الى الجزائر العربية» با ترجمه
سمیر عبدالحمید ابراهیم در قاهره (المجلس الاعلى للثقافة، ۲۰۰۴ م) چاپ شده است].
سفرنامه اوست از اکبرآباد به مدینه و مکه و احوال آن دو شهر را گزارش کرده است.
کتاب، آمیزه‌ای است از دیده‌ها و شنیده‌های مؤلف در سفر حج سال ۱۲۰۰ ه. ق و
تاریخ‌نگاری اماکن و مزارات بر اساس منابعی که بدان‌ها رجوع کرده است.
خود مرادآبادی در ابتدای کتابش گزارشی از سفر خود را این‌گونه ارائه کرده است:
«چون بنده ضعیف... شنبه هژدهم محرم الحرام سنه هزار و دو صد از وطن مألوف
مرادآباد... برآمد و به تأیید حضرت الهیه... به راه مهترا و کوته واجین و اندور و بهروج

چهاردهم ربیع الثانی به سورت رسید و پنجشنبه نهم جمادالثانی سوار کشتی شد و دوازدهم لنگر برداشتند و چون موسم به آخر رسیده بود و باد موافق کم وزید و بیشتر با ناموافق می‌وزید، در سیر مرکب بسیار سستی شد و چند بار مشرف به تباهی گردید و از قلت آب نوبت، مردم به هلاک رسیده و از حیات مأیوس شدند و چهره مرگ نمودار گشت... استغاثه نمودند و هر بار رحمت الهی جل شأنه کار خود کرد و از آن مهالك نجات داد.

و سلخ رمضان به بندر کنگدا رسیده شد و چون باد شمال به شدت می‌وزید و وصول به جده ممکن نبود و در کنگدا فرود آمد و شنبه پنجم شوال به سواری شتر روانه مکه معظمه شد. دوازدهم متصل به یلملم در سعديه، احرام عمره تمتع بسته و دوشنبه چهاردهم داخل مکه معظمه گردید و پنجشنبه هفدهم صفر از مکه روانه مدینه منوره... شد... صبح دوشنبه پنجم ربیع الاول به سعادت وصول به حرم رسول... فایز گشت... بیست و هشتم رجب بعد از استجازه از آن حضرت مجد و جلال وداع شده، سیزدهم شعبان به مکه رسید و پنج ذی‌قعدة از جده بر کشتی سوار شد و عید اضحی بر ساحل بمبئی فرود آمد و از آن‌جا به سورت آمد. و پنجشنبه پانزدهم محرم سال سیوم از صد سیزدهم روانه شد و به راه بهروج و پروده و اندور و بهوپال و بهیک و سرونج و کوالیر و مهترا سه‌شنبه غره ربیع الثانی به سلامت و عافیت داخل مرادآباد شد.

و مدت سفر دو سال و دو ماه و دو هفته بود، و به اقتضای شوق از آغاز سفر تا انجام سوانح وقایع سفر و منازل و مراحل بحر و برّ یا احوال مواضع متبرکه و اماکن شریفه که به زیارت آن مستفید می‌شد و بعضی علما و فقرا و صلحای عصر که به ملاقات آنان مستفید و مستفیض گشت و بعضی دیگر از عجایب حکایات و نوادر روایات و فواید متفرقه که از معتمدی شنید یا در کتابی دید در قید تحریر آورد تا یادگاری بود...».

آغاز: «الحمد لله على نعمه و افضاله والصلوة والسلام على سيدنا محمد و آله. حمد و سپاس خدای را عز و جلّ که واجب گردانید بر بندگان خود حج خانه خود را... اما بعد چون بنده ضعیف محمد رفیع‌الدین را اصلح الله حاله و مآله اراده ازلی یاوری کرد...».

انجام: «تا مدینه سکینه سه‌هزار و هشتاد و دو گروه و تمام مدت این سفر دو سال و دو

ماه و دو هفته بود. فله الحمد فی الاولى و فی الآخرة و الیه المرجع... ثم دفنا بالبقیع و صل اللهم و سلم علی سیدنا و مولانا محمد و آله اجمعین و آخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۵۰۴ / ۱ - مشهد، رضوی؛ ج ۸ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۳۷۲، ش ۲۰ (بخش تاریخ)، ش کلی ۲۱۶۶۶.

نستعلیق، سده ۱۳ ه. ق. کاغذ کشمیری نخودی آهار مهره، جلد مقوا، رویه کاغذ ابر و باد، عطف و گوشه‌ها میشن قهوه‌ای.

نسخه موریانه خورده، عناوین و نشانی‌ها به سنگرف. در صفحه پایان دستور نماز و دعا از جامع الصغیر و کنزالعباد و حدیثی از شرح صحیح بخاری قسطلانی و تفسیر آیه صراط المستقیم و نقل قولی از سنن الهدی از شیخ محمد حیات درباره کعبه و زندگی پیامبر و آباء ایشان از شرح مشکات عبدالحق محدث و مؤلف سنن الهدایة شیخ عبدالنبی حنفی قدوسی مندرج است.

تاریخ اهدا: خرداد ۱۳۷۲.

۳۳ گ، ۱۷ س، ۵ / ۱۴ × ۲۰ سم.

◀ ۵۰۵ / ۲ - هند، بانگیپور؛ ۲۷۰ (۶۲۶). [فهرست نسخه‌های خطی، منزوی، ج ۶، ص ۳۹۹۹، ش ۴۱۵۲۹]

تعلیق از سده ۱۳ ه. ق. (۱۹ م).

۱۰۰ گ، ۱۷ س.

◀ ۵۰۶ / ۳ - عراق، آصفیه؛ ۱۲۶. [فهرست نسخه‌های خطی، منزوی، ج ۶، ص ۳۹۹۹، ش ۴۱۵۳۰]

تاریخ کتابت: ۱۲۰۲ ه. ق.

در این فهرست به «مسیر الحرمین» شناخته شده است.

۱۹۷

الحج (فقه - عربی)

از: شیخ فؤاد خیری.

[معجم المؤلفات الشيعية في الجزيرة العربية ۱ / ۱۶۴ ش ۴۵۳]

مسائل مختلفه مرتبط با حج به اختصار در این رساله بیان شده است.

◀ ۵۰۷ / - عربستان، مؤسسة البقیع لإحياء التراث؛ ش ۴.

۱۶ ص، قطع جیبی.

۱۹۸

الحج (فقه - عربی)

از: ؟

کتاب حج را تحت عناوین «سفینه»، «بحر»، «ساقیه» و «نهر» نوشته است. نسخه اصل

است که به قلم خود مؤلف تحریر شده است.

آغاز: «کتاب الحج و يتبعه العمرة أو يدخل فيه و فيه سفائن السفينة الأولى في أقسامه و ههنا

ثلاثة ابصار البحر الاول في الواجب من الحج وهو على قسمين الواجب باصل الشرع...».

◀ ۵۰۸ / - قم، مسجد اعظم؛ ج ۱، ص ۲۰۲، ش ۲۶۰ (۱۰۶۵).

نستعلیق به خط مؤلف، سده ۱۳ و ۱۴ ه.ق. انجام افتادگی دارد.

۱۱۲ گ، ۱۹ × ۲۴ سم.

۱۹۹

الحج (فقه - عربی)

از: شیخ مرتضی بن محمد امین انصاری (۱۲۸۱ ه.ق).

آغاز: «بسمله حمدله صلوة... کتاب الحج و هو بفتح الحاء و تكسر لغة القصد أو كثيرة الاختلاف و التردد مطلقاً كما عن القاموس... و شرعاً أفعال مخصوصة في مشاعر مخصوصة أو القصد الى بيت الله و اداء مناسك مخصوصة هناك و لكن ترجح الاول للتبادر...».

انجام: «بعد اشهر الحج و مات فيها قبل خروج الولد ان فرضه قبل فلا بد من... الذي كان فيها و ان كانت بعد ذلك في بلد آخر. و كل ذلك مما يضعف القول برفع الاجارة من البلد».

◀ ۵۰۹ / - قم، مركز احياء، ج ۱ [عكسی]، ص ۳۹۶، ش ۴ / ۳۳۶، از ص ۱۴۳ الى ۲۰۶.

نستعليق، به خط مؤلف. نسخه جزء «مجموعه رسائل و كتب الشيخ الأنصاري» آمده است.

(تصاویر ۷۹ و ۸۰)

۲۰۰

الحج (فقه - عربی)

از: شهید ثانی، زین الدین بن علی بن احمد شامی عاملی (۹۱۱ - ۹۹۶ ه.ق).

شرح مزجی بر کتاب الحج «ارشاد الاذهان» علامه حلی (۷۲۶ ه.ق) است.

[الذريعة ۱۳ / ۷۳ - ۸۰ و ۱ / ۵۰۱ و ۲۲ / ۲۵۳ - ۲۷۷ (مناسك الحج)]

◀ ۵۱۰ / - قم، گلیایگانی؛ مجلد ۲ / ۱۵۷۹، ش ۴۸۲۲، نسخه شماره ۳ / ۶۱۹ - ۸۹ / ۴.

آغاز: «بسمله حمدله و الصلوة... کتاب الحج و هو بفتح الحاء و كسره لغة القصد و شرعاً أفعال مخصوصة في مشاعر مخصوصة او القصد الى بيت الله... و النظر فيه في امور اربعة الاول في...».

انجام: «على وجه النيابة اذا وقع على الوجه الشرعى مقرب للمنوب عنه التبة؟».

نسخ، سده ۱۳ ه.ق، نشانی‌ها مشکى، در حاشیه تصحیح شده است، بدون جلد.

۲۲ گ، ۲۲ - ۲۴ س.

۲۰۱

الحج (فقه - عربی)

از: میرزا حبیب‌الله بن محمدعلی رشتی (۱۳۱۲ هـ.ق).
فقه استدلالی متوسطی است در باب حج، با نقل بعضی اقوال فقها و گفت‌وگو در آنها.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین... فهذه رسالة عملها العاصی الراجی... فی الحج و مناسکه
و هو من أعظم شعائر الاسلام و افضلها».
◀ ۵۱۱ / - قم، مرعشی؛ ش ۹۶۴۸.
انجام افتاده: «و بین حمل ما دل علی ثبوتہ علی الاستحباب...».
نسخ، عناوین شنگرف و در حاشیه تصحیح شده است، برگ‌ها پراکنده و اواسط نسخه
افتادگی دارد. جلد تیماج سبز عطف و حواشی تیماج قهوه‌ای.
۳۰ گ، ۲۱ س، ۱۶ × ۵ / ۲۱ سم.

۲۰۲

الحج (فقه - عربی)

از: ؟
این رساله مختصر که آغازش افتاده است و معلوم نشد از کیست، دارای یک مقدمه و
دو فصل و یک خاتمه می‌باشد، بدین ترتیب:
مقدمه: در تعریف و تقسیم حج.
فصل اول: در عمره تمتع.
فصل دوم: در افعال حج.
خاتمه: در زیارات پیغمبر و ائمه علیهم‌السلام.

آغاز افتاده: «العظيمة والاحطار الجسيمة و أخبار فضله و ما يترتب عليه من المغفرة و مضاعفة الحسنات و محو السيئات و رفع الدرجات».

انجام: «فمن زارهم رغبة في زيارتهم و تصديقاً فيما رغبوا فيه كانت ائمتهم شفعاؤهم يوم القيامة وليكن هذا آخر رسالة...».

◀ ۵۱۲ / - قم، مرعشی؛ ش ۱ / ۱۴۰۹، از ص ۲ پ الى ۷ ر.

نسخ، ربيع الثاني ۱۱۲۸ هـ.ق.

عناوين و نشانی‌ها شنگرف، در حاشیه تصحيح شده و حاشیه‌نویسی دارد. جلد تیماج

سبز ضربی.

۲۳ س، ۱۲ × ۲۴ سم.

۲۰۳

الحج = کتاب الحج (فقه - عربی)

از: سيد علي اصغر بن محمد شفيح موسى جابلقی (ق ۱۳)

[الذريعة ۱۷ / ۲۷۲ ش ۲۳۸]

فقه استدلالی مفصل، با نقل اقوال بزرگان فقهاء و شاید قطعه‌ای از کتاب کاملی در دوره

فقه باشد که مشتمل بر چند مقدمه و چند مقصد است.

آغاز: «كتاب الحج و النظر فيه يقع في مقدمات و مقاصد: المقدمة الاولى في بيان

حقيقته».

انجام افتاده: «و منها الخبر عن علي بن أبي حمزة ان اضطر المحرم إلى أن يلبس».

◀ ۵۱۳ / - قم، مرعشی؛ ش ۴۱۵۲.

نسخ، سده سیزدهم. عناوين و نشانی‌ها شنگرف. به دستور مؤلف نوشته شده؛ چنانچه

روی برگ اول به تاریخ ۱۲۸۳ نوشته با همین یادداشت مهر بیضوی وی "علی اصغر

الموسوی" دیده می‌شود.

جلد تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.

۲۰۳ گ، ۲۲ س، ۱۴ × ۲۱ سم.

۲۰۴

الحج = معین العوام = مناسک الحج (فقه شیعی - عربی)

از: محمدتقی بن محمدحسین کاشانی تهرانی، مشهور به "فاضل کاشانی" (۱۳۲۱ یا ۱۳۱۷ ه.ق.).

[الذریعه: ۲۲ / ۲۵۸ ش ۶۹۵۰؛ فهرست کتاب‌های چاپی فارسی (مشار): ۴ / ۴۸۳۵]
کتابی است در مباحث حج و عمره که در آغاز گفته شده بخش "حج" از کتاب معین‌العوام خود مؤلف است که در سال ۱۳۱۷ ه.ق در تهران چاپ سنگی شده است؛ لیکن در الذریعه، ذیل عنوان "معین العوام" چنین آمده است: «رسالة فارسية عملية في العبادات غير الحج»، که طبق گفته ایشان، کتاب معین‌العوام فاقد بخش حج می‌باشد و کتاب حج این رساله جداست. البته ممکن است در زمان صاحب الذریعه، این بخش آماده نبوده است. این کتاب در شب ۲۳ ماه صفر المظفر سال ۱۲۸۲ در چند باب و چند مطلب و فصل نگارش یافته است.

مؤلف از کتاب دیگرش «سفينة النجاة» نام برده است.

ترقیمه: «کتابه أقل الخلیقة بل لا شیء فی الحقیقة ابن المرحوم شیخ محمدحسن کاشانی شیخ باقر فی شهر شعبان ۱۲۹۴ ه.ق.»

آغاز: «بسمله، کتاب حج و عمره و در آن چند باب است: باب اول در اقسام حج است و آن یا واجب است یا مستحب است و حج واجب بر دو قسم است: یا آن است که واجب می‌شود به اصل شرع و آن را حجة الاسلام می‌نامند...».

انجام: «کسی که داخل افعال حج شود و دشمن در راه به هم رسد که مانع شود او را از تمام کردن افعال حج یا کسی او را حبس نماید، همه را در کتاب سفينة النجاة ذکر

نموده‌ایم، تمام شد رساله حج به توفیق خداوند عالم».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۵۱۴ / ۱ - قم، مرعشی؛ ش ۱۲۹۸۴.

نسخ، سال ۱۲۹۴ هـ. ق.

در حاشیه تصحیح گردیده است. در آغاز دست خط آیه الله مرعشی رحمته الله با عبارت «خط مرحوم ملا محمدتقی کاشانی برادر آخوند ملا حبیب الله، شهاب الدین الحسینی المرعشی النجفی ۱۳۹۷ هـ. ق.» مشهود است که ذیل عبارتی در خصوص کتاب با مهر بیضوی «الراجی محمدتقی بن محمدحسین» آمده است.

عنوان‌ها و نشانی‌ها قرمز، کاغذ فرنگی، جلد تیماج آجری مجدول.

۱۱۵ گ، ۱۳ س، ۵ / ۱۷ × ۵ / ۲۱ سم.

◀ ۵۱۵ / ۲ - قم، مسجد اعظم؛ ج ۲، ص ۷۰۹، ش ۱۰۴۰ (۲۰۲۳).

نسخ به خط مؤلف، انجام افتادگی دارد. روی برگ اول نوشته: جلد حج از رساله معین‌العوام (که گویا جلد سوم این رساله است).

۸۱ گ، ۱۹ × ۲۳ سم.

◀ ۵۱۶ / ۳ - قم، مسجد اعظم؛ ج ۲، ص ۷۰۹، ش ۱۰۴۰ (۳۲۷۱).

نسخ، محمدتقی بن عبدالرزاق ساوجی، سال ۱۲۸۹ هـ. ق. این نسخه هم کتاب حج و عمره است.

۱۰۳ گ، ۱۷ × ۲۱ سم.

۲۰۵

الحج = مناسک الحج (فقه - عربی)

از: میرزا ابوطالب بن ابوالقاسم موسوی زنجانی (۱۳۲۹ هـ. ق، طهران)

[الذریعة ۲۲ / ۲۵۴ ش ۶۹۲۲]

[در پایان «ایضاح السبل» او آمده که به سال ۱۳۰۸ ه. ق چاپ شده است]

فقه استدلالی متوسطی است در احکام حج و دنباله کتاب دیگر مؤلف (غایة المرام) که در نجف اشرف تألیف نموده بود، دارای دو مقدمه و چند باب.

آغاز: «الحمد لله و ان قل العمل و طال الامل و اقترب الاجل و کثر الخطل و الصلاة علی فخر السادة الاول و معدن الفضائل الجمل».

انجام: «و عدم کون ذلك سبباً قطعاً و شکاً مع کفایتة فی مثل المقام...».

◀ ۵۱۷ / ۱ - قم، مرعشی؛ ش ۳۱۴۴.

نسخ، عناوین با مشکى یا شنگرف نشانی دارد، در حاشیه تصحیح شده است، جلد مقوایی عطف تیماج مشکى.

۱۱۳ گ، ۱۴ س، ۵ / ۱۷ × ۲۲ سم.

◀ ۵۱۸ / ۲ - نسخه‌ای دیگر در مخزن کتب مؤلف موجود است.

۲۰۶

حجازیه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: ابوالاشرف محمد بن حسین بن علی حسینی یزدی (۷۶۲ ه. ق).

[این کتاب با تحقیق ایرج افشار، چاپ شده در محیط ادب (یادنامه محیط طباطبائی، به کوشش حبیب یغمایی و...، تهران، ۱۳۵۷ ه. ش) صص ۴۴۲ - ۴۵۱]

مؤلف همان است که به دستور وی «نهایة المسؤل» تألیف شده است. نوشتار حاضر، گزارش سفر حجاز اوست که به سال ۷۵۷ ه. ق با آغاز پادشاهی شیخ اويس آل جلایر انجام گرفته است.

آغاز: «حمد بی منتها و ثناء لا یحصی مر موحدی را که...».

◀ ۵۱۹ / - مشهد، رضوی؛ ش ۲ / ۳۱۳. [ف رضوی ۷: ۱۷۹]؛ از ص ۲۷ الی ۴۵.

نسخ، محمد سجستانی، سال ۷۶۵ ه. ق.

انجام افتاده و نسخه به دنبال «نهاية المسؤل» آمده است.
 ۵ ص، ۲۵ س.

۲۰۷

حج بیت الله (فقه - فارسی)

از: ؟

رساله‌ای است در مورد حج و بیت الله الحرام و مطالبی به نثر و نظم در فضایل حضرت
 امیرالمؤمنین (علیه السلام).

آغاز: «الحمد لله الذي جعلنا من المتسكين بولاية على أمير المؤمنين صلوات الله عليه و
 على آله الطاهرين».

انجام: «فسبحان الذي بيده ملكوت كل شيء ما شاء الله كان و ما لم يشأ لم يكن
 ولا حول ولا قوة إلا بالله و صلى الله على محمد و آله الطاهرين».

◀ ۵۲۰ / - قم، مرعشی؛ ش ۶ / ۱۱۲۷۳، از ص ۴۴ پ الی ۵۴ پ.

نسخ و نستعلیق زیبا، سده ۱۳ ه.ق.

۱۲ س، ۱۱ × ۱۸ سم.

۲۰۸

حج التحرير و آراء المراجع (فقه - عربی)

از: شیخ علی افتخاری گلپایگانی، داماد حضرت آیه الله العظمی گلپایگانی رحمه الله
 (۱۴۳۲ ه.ق).

[این مجموعه که در سه بخش معرفی شده، چاپ شده است]

نوشتاری است فتوایی از مراجع معاصر به تفکیک سادات مراجع و شیوخ آنها که به مسائل
 مختلف در باب حج بر اساس آنچه در تحریر الوسیله امام خمینی (علیه السلام) آمده است، پاسخ گفته‌اند.

این جزء از رساله، از بحث «تروک احرام» شروع و به «شرایط کفاره» ختم می‌شود. آغاز: «آراء مراجع السادة - القول فی تروک الاحرام فی التحریر و المحرمات منه امور: الاول صید البر اصطياداً و أكلاً و لو صاده فحلّ و دلالة و اغلاقاً و ذبحاً و فرخاً و بيضة فلو ذبحه كان ميتة على المشهور و الطيور حتى الجراد بحكم الصيد البری الخ...». انجام: «الشيخ الفاضل: هل يعتبر في الشاة التي تذبح كفارة ما ذكر من الشروط في الهدى؟ الجواب: لا يعتبر و ان كان رعايتها فيها احوط؛ جامع المسائل ص ۶۵. الشيخ المكارم -:... الشيخ الوحيد: ما ذكرناه في الشرائط في الهدى لا تعتبر فيما يذبح كفارة و ان كان الاحوط مراعاتها فيه ۳۹۵ م».

◀ ۵۲۱ / - قم، مرکز احیاء (عکسی)؛ ش ۳۷۷۰.

نستعلیق تحریری، به خط مؤلف، از سده ۱۵ ه. ق.

کاغذ نخودی آهار مهره، بعض صفحات سطر بندی شده.

اقوال مراجع سادات در سمت چپ و شیوخ از مراجع در سمت چپ درج شده است. ۱۱۲ ص، سطور مختلف.

(تصاویر ۸۱ و ۸۲)

حج التحریر و آراء المراجع (فقه - عربی)

از: شیخ علی افتخاری گلپایگانی، داماد حضرت آیه الله العظمی گلپایگانی رحمه الله (۱۴۳۲ ه. ق.)

مسائل حج را (همچون رساله پیشین) بر اساس آنچه در تحریرالوسیله حضرت امام خمینی رحمته الله علیه مطرح شده است، آورده و فتاوی مراجع معاصر را از سادات و شیوخ در ذیل آن مسائل بیان نموده است.

این بخش از «القول فی المواقیط» شروع شده و به بحث «عدم اشتراط الاحرام بالطهارة» پایان می‌پذیرد.

در اینجا نیز همانند رساله قبل، اقوال سادات از مراجع در سمت راست رساله و اقوال شیوخ در سمت چپ مندرج است.

آغاز: «القول فی المواقیت - السادة العظام: فی التحریر: و هی الموضع التی عینت للإحرام و هی خمسة لعمره الحج الاول ذو الحلیفه و هو میقات اهل المدينه و من یمرّ علی طریقهم و الاحوط الاقتصار علی نفس مسجد الشجرة الثانی العتیق الثالث الجحفه الرابع یلملم الخامس قرن المنازل الخ...».

انجام: «الشیخ الصافی: و لا تجب الطهارة من الحدث حال الاحرام فیجوز الاحرام من الجنب و الحائض و النفساء و غیر المتوضیء الا لصلاة الاحرام فانّ الصلاة لا تصح الا بطهور ص ۵۰ الشیخ الفاضل: نفس المتن المرقوم من التحریر ۲۷ م الشیخ المکارم:.... الشیخ الوحید: نفس المتن المرقوم من السید الخوئی قدس سره ۱۸۰ م».

◀ ۵۲۲ / - قم، مرکز احیاء (عکسی): ش ۳۸۲۰.

نستعلیق تحریری، به خط مؤلف، اوایل سده ۱۵ ه. ق.

کاغذ نخودی آهار مهر، صفحات سطر کشی شده.

۵۵ ص، سطور مختلف.

(تصاویر ۸۳ و ۸۴)

۲۱۰

حج التحریر و آراء المراجع (فقه - عربی)

از: شیخ علی افتخاری گلپایگانی، داماد حضرت آیه الله العظمی گلپایگانی (۱۴۳۲ ه. ق).
به بحث در ابواب ذیل الذکر بر اساس «تحریر الوسيلة» حضرت امام خمینی رحمته الله
پرداخته و اقوال دیگر مراجع شیعه معاصر را ذیل آن مبحث و با تفکیک سادات مراجع از شیوخ آنها آورده است.

این رساله، جزء اول از کتاب است و مشتمل بر اباحت ذیل:

۱. القول فی شرائط وجوب حجة الاسلام.
 ۲. القول فی الحج بالنذر و العهد و اليمين.
 ۳. القول فی النيابة.
 ۴. القول فی الوصية بالحج.
 ۵. القول فی أقسام العمرة.
 ۶. القول فی أقسام الحج.
 ۷. القول فی صورة حج التمتع.
- آغاز: «بسمله؛ کتاب الحج؛ السادة العظام: السيد الخمينی فی التحرير: و هو من أركان الدين و تركه من الكبائر و هو واجب على كل من استجمع الشرائط الآتية. السيد الحكيم: و هو من أركان الدين و الدعائم الخمس التي بنى عليها الاسلام...».
- انجام: «الشيخ التبريزي: نفس المتن من السيد الخوئي رحمه الله ص ۶۳، ۱۳۹ م - الشيخ الصافي... - الشيخ الفاضل المتن المرقوم من التحرير ۹ م - الشيخ المكارم... - الشيخ النوري المتن المرقوم من السيد الخوئي رحمه الله ۱۳۶ م - الشيخ الوحيد المتن المذكور ص ۵۶، ۱۳۶ م».
- ◀ ۵۲۳ / - قم، مركز احياء (عكسي): ش ۳۷۴۳.
- نستعليق تحریری، به خط مؤلف، اوایل سده ۱۵ هـ. ق.
- کاغذ نخودی آهار مهر، صفحات سطر کشی شده.
- ۱۱۷ گ، سطور مختلف.
- (تصاویر ۸۵ و ۸۶)

الحج (رسالة فی...) (فقه - عربی)

گویا از: شیخ عبدالله بن حاج صالح.

نام برده نزدیک به پنجاه رساله دارد و از آنهاست: «اربعةین حدیث» در امامت از طرق عام و «رساله محمدیه» و این رساله که سومین اثر اوست، درباره مناسک حج و به نام

شاهی حسینی ساخته است که هزار درهم برابر با بیست تومان پاداش به او داده است.

آغاز: «الحمد لله والصلاة على النبي كتاب الحج و فيه مقاصد...».

انجام: «و ان كان في ايام التشريق و منع ههنا ابن الجنيد».

◀ ۵۲۴ / - تهران، ملک؛ ج ۱ / ۱۸۵، ش ۵۷۱۰.

نسخ، عنوان و نشان شنگرف، کاغذ ترمه، جلد میشن تریاکی.

۷۰ گ، ۱۹ س، ۲ / ۱۶ × ۳ / ۲۱ سم.

حج (رساله در...) (فقه - فارسی)

از: میرزا ابوالقاسم گیلانی شفتی قمی بن محمد حسن (۱۱۵۱ - ۱۲۳۱ ه.ق).

هنگامی که آهنگ حج را داشته، به خواهش گروهی از برادران دینی، در حج تمتع، در

يك «مقدمه» و چند «باب» نگاشته است. باب‌ها:

۱. احرام؛ ۲. احکام طواف؛ ۳. سعی میان صفا و صفوه؛ ۴. احرام حج تمتع؛ ۵. وقوف

عرفات؛ ۶. اعمال منی؛ ۷. بازگشت از منی؛ ۸. بازگشت از مکه.

آغاز: «بسمله حمدله صلاة اما بعد این چند کلمه‌ای است در مسائل مهمه حج بیت‌الله

الحرام، نظر به خواهش جمعی... اما المقدمة. پس بدان که حج تمتع واجب... است بر

مکلفی که خانه او شانزده فرسخ شرعی از مکه به دور باشد...».

انجام «... يك درهم خرما بخرد و تصدق کند، تا كفاره اموری باشد که از روی نادانی

از او سرزده باشد و عزم کند بر عودت و مراجعت، تمت».

◀ ۵۲۵ / - تهران، دائرة المعارف اسلامی؛ ج ۲، ص ۸۶، ص ۱۳۷ پ الی ۱۴۶ ر.

[طبقات ۱۳ / ۵۲ - ۵۴؛ اعلام ۳ / ۱۸۳۰]

(۲) ۵۴۴، نستعلیق تحریری پخته، صفر ۱۲۲۳ ه.ق.

ش: ۱۴۲۷۶۶.

حجة المنصور = سفرنامه حج (سفرنامه دینی - فارسی)

از: یعقوب میرزا تبریزی متخلص به منصور (۱۳۲۷ ه. ق.).

[سفرنامه حج منصور ۱۲۸۶ - ۱۲۸۵ ه. ق، به کوشش رسول جعفریان، تهران، علم، چاپ ۱، ۱۳۸۸، ۳۰۶ ص، وزیری، شابک: ۰ - ۰۳۴ - ۲۲۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸].

سفرنامه یعقوب میرزای تبریزی با نام مستعار «یعقوب» در سال ۱۲۸۵ - ۱۲۸۶ ه. ق است. این سفر هفت ماه به طول انجامیده است و در مسیر از این مناطق رفته و بازگشته است: نخجوان، ایروان، تفلیس، ماران، پویی، اسلامبول، بیروت، دمشق، مدینه، مکه، جده، سویس (سوئز)، مصر، اسکندریه، اسلامبول، ماران، تفلیس و تبریز.

رعایت سبک داستان‌گویی «هزار و یک شب» در این سفرنامه جالب توجه است. او کتاب را شبیه داستان‌های کهن مانند قصه‌های امیر ارسلان رومی و هزار و یک شب نوشته است. تبویب و ساختار آن هم بر اساس همین نکته است و خاطرات هر شب یک فصل است. پس از فرا رسیدن شب، داستان آن روز تمام شده و با عبارتی خاص، دنباله مطلب را به فردا موکول می‌کند. آن عبارت این است: «چون شب بر سر دست برآمد، منصور لب از گفتار فرو بست».

مهم‌ترین نکته سفرنامه وی این است که سفر وی، وقتی در استانبول بوده، با ماه رمضان مصادف شده و همین امر تا اندازه‌ای او را از انجام و اندیشه درباره کارهای خلاف مقید کرده است، اما حتی این شرایط نیز زبان و قلم او را از اظهار برخی از موارد باز نمی‌دارد. وی در خلال ذکر این موارد، اطلاعات جالبی درباره تاریخ اجتماعی نواحی مورد بحث به دست می‌دهد که در مآخذ دیگر کمتر می‌توان یافت. نکته دیگر قلم طنزآمیز اوست. همچنین ثبت شگفتی‌هایی که در طول سفر مشاهده کرده است.

در برخی صفحات اشکالی در توضیح مطالب ترسیم شده است.

آغاز: «بسمله ستایش بی‌حد معبودی را سزااست که حاجیان کعبه وصالش در بادیه

شوق و محبت سرگردانند و مسافران سرمنزول قریبش درد وادی حیرت حیران طالبان دیدارش در بیابان طلب از خار مگیلان...».

انجام: «... چون بنده از فورقون زیاده ترسیده بودم و بدی زیاد و زحمت بی پایان کشیده بودم، بر اسب سوار شده، روی به طرف منزلی که جرجر باشد کرده، آمدم چون قرار بولاغ بد منزل بوده، در آن جا منزل نکرده، راه جرجر پیش گرفته آمدم».

◀ ۵۲۶ / - تهران، مجلس؛ ج ۳۱، ص ۱۲۸، ش ۹۹۰۸.

نسخ، عناوین به خط جلی مشکی در سر صفحه‌ها و عناوین متن به شنگرف. در ابتدای نسخه یادداشت تاریخی درباره دعوی روس‌ها در تبریز در روز پنج شنبه ۲۹ ذی حجه ۱۳۲۹ ه. ق و تاریخ وفات یعقوب میرزا (مؤلف سفرنامه) در روز سه شنبه ۱۹ ربیع الثانی ۱۳۲۷ ه. ق دیده می‌شود.

در صفحات پس افزوده کتاب، بعضی علماء در تأیید و تحسین این تألیف، توصیفاتی دارند، از جمله:

«هو؛ این بنده کمترین درگاه، کتاب حجة المنصور را سراپا مطالعه کردم، بینی و بین الله با همه زحمات ماشاء الله خیلی حوصله فرموده‌اند تمام روزنامه سفر مکه خودشان را قلمی فرموده‌اند. به حق خدا بنده خوشم آمد و خیلی بصیرت جهت رفتن این سفر به هم رساندم... حرره العبد هدایت».

سپس همو هنگام استرداد کتاب ابیاتی در مدح تألیف و مؤلف بالبداهه می‌سراید و ضمیمه آن می‌کند، بدین نحو:

«هو العزیز؛ حجة المنصور چندی خوانده شد * وندرین دریا سفاین رانده شد * حق همی گویم کتابی خوشکل است * مونس يك ماهه اهل دل است * از منازل وز همه حالات حج * از مخالفهای دین ز اخلاق کج * از ره آهن و واپور لعین * در شتر بی‌خوابی دو اربعین * هست درسی خوب بهر مرد هوش * گر دهد بر گفته منصور گوش * روز دوشنبه ۱۱ ربیع الثانی سنه ۱۲۹۵ بدهتاً گفته شد وقتی نوبه کتاب را تمام کرده بودم، می‌خواستم به جهت نواب والا ؟ امر فرموده حاجی یعقوب میرزا متخلص به

منصور کتاب را بفرستم. هدایت».

دارای رکابه‌نویسی و در برخی از صفحات اشکالی در توضیح مطالب ترسیم شده است. جلد تیماج مشکی.

۱۱۶ گ، ۲۳ س، ۱۷ × ۲۲ سم. [ش ثبت: ۷۷۹۷۲]

۲۱۴

حجة الوداع (تاریخ - عربی)

از: علی بن احمد بن سعید بن حزم ظاهری (۴۵۶ ه. ق.)

[الذریعة ۶ / ۲۶۳ ش ۱۴۳۵]

کتاب در باب وقایع آخرین سفر مبارک حج پیغمبر اکرم ﷺ است که در آن دین اسلام را تکمیل فرمودند.

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۵۲۷ / ۱ - ترکیه (استانبول)، کتابخانه فیض الله افندی؛ ش ۳۲۲.

تاریخ کتابت: ۷۳۲ ه. ق.

۲۰۷ گ.

◀ ۵۲۸ / ۲ - مشهد، رضوی؛ جلد قرمز رنگ، ۱۳ س.

در این فهرست آورده که این کتاب را یکی از اصحاب تدوین کرده است.

۲۱۵

الحج الجامع (فقه - فارسی)

از: حاج کریم‌خان کرمانی (۱۲۲۵ - ۱۲۸۸ ه. ق.).

ترجمه: سید محسن بن سید محمد صالح کرمانی؛ تاریخ ترجمه: ۱۲۸۸ ه. ق.

◀ ۵۲۹ / - نسخه خطی نزد شیخ جواد جزایری موجود است.

الحجج المبينة في التفضيل بين مكة و مدينة (فضائل و مناقب - عربی)

از: جلال‌الدین ابوالفضل عبدالرحمن بن ابوبکر بن محمد سیوطی مصری (۹۱۱ ه.ق.)

[معجم المؤلفین ۵ / ۱۲۸؛ الأعلام ۴ / ۷۱]

[تحقیق: عبدالله محمد درویش؛ ناشر: الیمامة - دمشق و بیروت - چ اول، ۱۴۰۵ ه.ق. =

۱۹۸۵ م، ۸۷ ص رقعی].

[نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۱۵ / ۲۵۸۸ و ۱۱ / ۵۱۱۲):

لاهور؛ مطبع محمدی، با تصحیح مولوی محمدحسین صاحب هزاروی و مولوی غلامحسین صاحب لاهوری، به سعی و اهتمام فقیر الله (تاجر کتب)، بدون کاتب، بدون تاریخ، وزیری، ۱۵ ص، (صص ۵۴ - ۶۶)، عربی].

آغاز: «بسمله و هو حسبی و نعم الوکیل و صلی الله علی سیدنا محمد و آله و سلم الحمد لله الذی فضل بعض خلقه علی بعض حتی البلاد و الأمکنة و بقاع الأرض...».

انجام: «قالت: فكان يقول: إنه أقوم مسجد قبله تمت بحمد الله و عونه و حسن

توفيقه».

پس از خطبه کتاب، فهرست عناوین کتاب به شرح ذیل است:

- الفصل الاول: فی أسماء هذين البلدين (مكة و المدينة): أسماء مكة؛ أسماء المدينة.

- الفصل الثاني: فی حدّ هذين الحرمين.

- الفصل الثالث: فی التفضيل بينهما.

- خاتمة فی فوائد مشهورة.

[لاهور، سال ۱۸۹۱ (ضمن عدة رسائل للسيوطي)؛ تحقیق: عبدالله محمد درویش،

بیروت - دمشق، دارالیمامة سال ۱۴۰۵، ۸۵ ص].

[كشف الظنون ۱ / ۶۳۲؛ معجم المؤلفین ۵ / ۱۲۸]

پوشش کتابخانه‌ای:

- ◀ ۵۳۰ / ۱ - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۳، ص ۱۳۶۱، ش ۵۰۸۰، [ش ۲۳۰۸ / ۲ فضائل]، از ص ۱۶ الی ۲۴ / پ].
- نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.
- ۱۰ گ، ۲۱ س، ۱۴ × ۲۱ سم.
- ◀ ۵۳۱ / ۲ - مدینه، الخزنة الهاشمية؛ ص ۹۷.
- نسخ خوب، جعفر بن سید حسین بن یحیی هاشم حسینی، عصر روز شنبه اول محرم سنه ۱۳۰۳.
- نسخه وضعیت خوبی دارد، تصحیح شده و رؤوس فصول به خط درشت و جلی نوشته شده است. در آغاز و انجام نسخه مهر وقف مکتبه آل هاشم وجود دارد.
- ۱۹ ص، ۲۳ س.
- ◀ ۵۳۲ / ۳ - نسخه خطی ضمن مجموعه ش ۱۳۱ در کتابخانه کپنهاک «المکلیة» نگه‌داری می‌شود.

حجر اسماعیل (دیوان - عربی و فارسی)

- از: شیخ محمد هاشم بن شیخ محمد مفید، امام جمعه شیراز بن شیخ نبی بن شیخ مفید بن شیخ حسن بحرانی.
- [الذریعة ۶ / ۲۶۶ ش ۱۴۵۱؛ همان ۱۸ / ۸۴ ش ۷۹۳]
- تاریخ تألیف: ذی الحجه ۱۲۵۵ ه. ق.
- دیوان مرثی وی است در دو جزء: جزء اول ۱۴ قطعه است به عربی و جزء دوم مشتمل بر ۳۳ قطعه به فارسی است که دارای تمام قوافی می‌باشد و هر قطعه بین ۱۲ تا ۱۴ بیت است.

ناظم، این دیوان را ذیل مرثی پدرش - که ناظم، بعد از فوت پدر جمع‌آوری کرده - قرار داده و به نام «کعبه الباکین» نامیده است. پس کعبه را والد و حجر را ولد بنا نهاده است.

ناظم، در این کتاب ذکر کرده که این دو دیوان را بر ادبای عصر عرضه کرده است که از جمله آنها میرزا وصال شیرازی، معروف به میرزا کوچک (۱۲۶۲ ه.ق) است که وی آن را تحسین نموده است و قافیه «ذال» را بدین نحو تغییر داده است:

«از روز حشر و کیفر کفار العیاذ * وز آن شرر بخرمن آشوار العیاذ».

ناظم هم این قطعه را با همین قافیه «العیاذ» به پایان برده است.

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۵۳۳ / ۱ - نسخه‌ای از آن که به خط ناظم است را شیخ آقا بزرگ نزد سید هادی اشکوری در نجف دیده است.

◀ ۵۳۴ / ۲ - نسخه‌ای دیگر از «کعبه الباکین» در دانشگاه تهران به شماره ۱ / ۲۸۶۹ به خط فرزند مؤلف موجود است که تاریخ کتابت آن ۲۰ شوال ۱۲۵۵ است، به همراه «حجر اسماعیل». ناظم اصل قصاید، شیخ مفید بن شیخ نبی بن شیخ مفید بن شیخ حسن بحرانی ساکن شیراز است که در عصر فتحعلیشاه قاجار، امام جمعه شیراز بوده است.

۲۱۸

حج شبلی = رساله در اسرار حج (حدیث (اسرار عبادات) - فارسی)

ترجمه از: ؟

ترجمه روایتی است که در آن، حضرت امام سجاد علیه السلام خطاب به شبلی در افعال و اعمال واجبه و مستحبه حج، باطن و اسرار مناسک و توجه به نیات حقیقی در آن را بیان می‌دارند.

آغاز: «بسمله روایت شده که چون حضرت امام زین‌العابدین علیه السلام مراجعت نمود از حج شبلی به استقبال آن حضرت شتافت حضرت فرمود: ای شبلی! حج کردی؟ گفت: بلی یابن

رسول الله. فرمود: به میقات فرود آمدی و رخت‌های دوخته از بدن برآوردی؟...». انجام: «و در مسجد خیف و طواف برگشتن نکردی و به خدا نزدیک نشدی برگرد که حج نکردی، پس شروع کرد شبلی به گریه برای تفریطی که در حج او صادر شده و پیوسته می‌آموخت تا آن‌که سال آینده حج کرد».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۵۳۵ / ۱ - اصفهان، فقیه امامی؛ ش ۲ / ۱۰۵.

نسخ، سال ۱۲۳۱ ه. ق.

۱۳ ص، ۱۲ س، ۱۰ × ۱۴ سم.

◀ ۵۳۶ / ۲ - تهران، مجلس؛ ش ۴ / ۸۸۷۰، از ص ۳۴ أ الی ۳۸ ب.

نستعلیق، سده ۱۳ ه. ق.

در این فهرست با نام «مناسک حج» معرفی شده است.

حج العاشقین = سفرنامه حجه (اعتقادات - فارسی)

گویا از: قاضی زاده کرهرودی (سده ۱۱ ه. ق.).

مؤلف به حج و زیارت عتبات عالیة رفته و در بغداد با اهل سنت درباره امامت و ولایت به بحث می‌پردازد.

[الذریعه ۱۲ / ۱۸۶ (بدون نام مؤلف)؛ مرعشی ۹ / ۲۱، ش ۸۰۰۸]

در الذریعه چنین آمده است: «فی العرفان... لبعض الاصحاب. فرغ منه ۱۱۷۳ توجده عند (السید شهاب‌الدین) کما کتبه الینا».

آغاز: «بسمله سالی به راه کعبه وصال پویان و از میقات اشتیاق، لبیک‌گویان به عزم حریم حرم و قصد حطیم و زمزم به مقتضای آن‌که پس دور و دراز پیش دارم راهی در هر قدمش یوسفی در چاهی: زین سیرت؟ اگر ز دل برآرم آهی * برهم سوزم همه جهان ناگاهی».

انجام: «... مگر کسی که دیده بصیرتش کور و چراغ ادراکش بی‌نور بوده و ریسمان شقاوت ازلی و عداوت نبی و ولی در گردن به دست شیطان لعین کشان‌کشان در مقر سقر مقیم عذاب الیم گردد».

◀ ۵۳۷ / - تهران، مجلس؛ ج ۲۴/۳، ص ۱۱، ش ۲۱۲ ط (اهدایی سید محمد طباطبائی).
انجامه: «تمت الكتاب بعون الملك الوهاب تمام شد کتاب قاضی‌زاده کرهرودی روحه الله روحه. در روز سه‌شنبه بیست‌وششم شهر ذی‌القعدة الحرام سنه ۱۷۵ (۱۰۷۵) الفقير الحقير المحتاج ابن ابوالقاسم محمد الكل بايکاني».
نستعليق، ابن ابوالقاسم، محمد الكل بايکاني (گلپایگانی)، سه‌شنبه بیست‌وسوم ذی‌قعدة ۱۰۷۵ ه.ق.

عناوین شنگرف، چند برگ از آغاز وصالی شده است. در حاشیه تصحیح شده، در آغاز نسخه یادداشت تملك طباطبائی و نیز این یادداشت که «چند روزی به عاریت با ماست» با مهری به سجع «عبده محمد هاشم» و در انتهای نسخه نیز همین مهر و دو مهر دیگر با سجع «محمد رسول الله» دیده می‌شود.

در نسخه کتابخانه آیت‌الله مرعشی‌نجدی، این اثر به ملاحسین اردستانی نسبت داده شده، اما در این نسخه، کاتب، آن را از قاضی‌زاده کرهرودی دانسته است.

جلد تیماج فرسوده، قهوه‌ای یک لا، ترنج با سر.

◀ ۲۸۷ ص، ۱۵ س، ۵ / ۹ × ۱۹ سم. [ش ثبت: ۳۰۹۱۹]

(تصاویر ۸۷ و ۸۸)

۲۲۰

الحج المبرور شروط و آداب (فقه - عربی)

از: شعراوی، محمد متولی (متولد ۱۹۱۱ م).

[حج؛ راهنمای راهیان خانه خدا، ترجمه مجید احمدی (متولد ۱۳۵۸)، شیراز، ایلاف،

چ ۱، ۱۳۸۳، ۱۵۲ ص، رقعی، شابک: ۷-۷-۹۴۷۱۶-۹۶۴].

[عنوان دیگر: راهنمای راهیان خانه خدا]

بررسی اسرار و معارف حج و اعمال آن است. نویسنده به اعمال حج و زیارات مربوط به آن در مدینه و مکه پرداخته و اثرات و برکات آن را با بهره‌گیری از آیات و در برخی موارد از روایات بیان می‌کند. کتاب حاضر در حقیقت، دست‌نوشته‌های نویسنده در این باره است که در شش بخش سامان یافته است به شرح ذیل:

لبیک به خداوند؛ برکت‌های بیت‌الله الحرام؛ تجلیات عرفه؛ رجم شیطان؛ اجتهادات علی‌علیه‌السلام در مسائل حج؛ زیارت پیامبر خدا و حکم آن.

۲۲۱

حج‌نامه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: صوفی الله‌یار بن الله‌قلی الله‌یار.

◀ ۵۳۸ / - منزوی، فهرست‌واره؛ ج ۱، ص ۷۵، (از: ازبکستان، تاشکند، ج ۱، ص ۲۲۷.

شماره نسخه قید نشده است)

۲۲۲

حج‌نامه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: علی‌نقی منزوی (زنده تا به حال)

گزارش سفر حج اوست که در سال ۱۹۷۲م چاپ شده است.

◀ ۵۳۹ / - منزوی، فهرست‌واره؛ ۱ / ۷۵.

حج نامه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: سلیم خان تکابی (۱۳۲۶ ه.ق).

[چاپ: سفرنامه حج از سال ۱۳۱۰ - ۱۳۱۱ ه.ق، به کوشش رسول جعفریان، قم، مورخ، چاپ ۱، ۱۳۸۸، ۱۴۴ ص، شابک: ۰ - ۱ - ۹۱۰۳۰ - ۹۶۴ - ۹۷۸].

گزارش سفر حج مرحوم سلیم خان تکابی، از خان‌های کُرد منطقه تیکان‌تپه (تکاب امروزی) است. این سفرنامه یکی از تازه‌ترین سفرنامه‌های حج عصر قاجاری است که به دست آمده و گویای وضعیت مکه و مدینه در یک قرن پیش است و به دلیل اطلاعات قدیمی و تاریخی که در آن آمده، جزء اسناد با ارزش تاریخی می‌باشد. در این کتاب، جدای از اطلاعات سفرنامه‌ای که صورتی از سیاحت‌نامه دارد، می‌توان فهرستی از احکام و مناسک حج و همین‌طور ادعیه و آداب زیارت را به روش اهل سنت ملاحظه کرد.

همچنین آورده است که در قبرستان بقیع، بقعه‌ای را زیارت کرده که قبر هشت تن از بزرگان، از جمله چهار امام معصوم مدفون در بقیع علیهم‌السلام در آن واقع بوده است.

این سفر در سال ۱۳۱۰ ه.ق (لوی ٹیل = سال نهنگ) آغاز و در ۲۸ ربیع‌الثانی ۱۳۱۱ ه.ق پایان یافته است.

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۵۴۰ / ۱ - قم، گلبایگانی؛ مجلد ۲ / ۱۵۸۰، ش ۴۸۲۳، نسخه شماره ۶۲۴۲ - ۱۲۲ /

۳۰.

آغاز: «بسمله الحمد لله الذی یخرج النور من الظلمات و یحیی العظام الرمیم بعد المنیة و الممات... اما بعد این بنده حقیر سراپا تقصیر را بمفاد لا ینفع مال و لا بنون».

انجام: «خداوند این فیض عظمی را نصیب جمیع دوستان و مسلمین فرماید، آمین به حرمت سید المرسلین و آله الطاهیرین اجمعین».

به آموزش رسد آن آشنایی که چون این جا رسد، گوید دعایی». نستعلیق، ۲۵ ربیع الثانی ۱۳۲۶ هـ. ق. برای حاجی عبدالرحمن بیک. نشانی‌ها مشکئی. در اول نسخه شعری به خط شاعر در هفت بیت به تاریخ ۱۳۲۶ با این آغاز: ساقیا هوشم به سر باز آر و درده جام را زانکه چشم مست تو برده است دل از جام را. [نام شاعر: ابن... القزلی الرحالی ؟]، جلد گالینگور سرخ، عطف قهوه‌ای. ۸۲ گ، ۱۳ س، ۱۷ × ۲۲ سم. ۴۱۳۲۶ / ۲ - قم، گلیپایگانی؛ ش ۴۱۳۲۶. این نسخه توسط آقای زین‌العابدین مجاهدی به این کتابخانه اهدا شده است.

۲۲۴

حج نامه (فقه منظوم - فارسی)

از: احمد مسکین (ق ۱۰).
[گزیده‌ای از آن در انتهای کتاب «سفرنامه منظوم حج» به‌عنوان پیوست توسط رسول جعفریان چاپ شده است: تهران، مشعر، ۱۳۷۴ ش].
مثنوی است در مختصر احکام حج، طبق مذاهب اهل سنت، با سرآغازی در ثنای الهی و درود بر رسالت‌پناهی و فضیلت چهار یار و مدح سلطان سلیمان بن سلیم خان عثمانی، و در پایان چند قصیده و غزل و رباعی در تشویق به حج و زیارت خانه خدا نیز آمده است. این مثنوی به سال ۹۵۵ هنگام سفر ناظم به مکه سروده شده و نزدیک کعبه به پایان رسیده و چند نقش رنگی از مواقع اعمال و زیارتگاه‌ها ترسیم شده و نام مثنوی معلوم نشد.
آغاز: «بحمد الله که از فضل خداداد
به طوف کعبه گشتم خرم و شاد
دو چشمم گشت روشن از جمالش
به کام دل رسیدم از وصالش»
انجام: «راه ختمش پیش گیر و لب بند از گفت‌وگو
کین قدر پند و نصیحت مرد را باشد تمام».

◀ ۵۴۲ / - قم، مرعشی؛ ش ۹۵۶۷.

نسخ، نزدیک عصر ناظم. عناوین زرین، صفحه‌ها مجدول به زر و مشکی و لاجورد و صفحه اول دارای سرلوح و چند شکل رنگین از زیارتگاه‌ها ترسیم شده است.

جلد مقوایی عطف تیماج قهوه‌ای.

۴۸ گ، ۱۵ س، ۵ / ۲۱ × ۵ / ۱۳ سم.

۲۲۵

حج‌نامه (فلسفه احکام - فارسی)

از: عباسعلی بن اسماعیل کیوان قزوینی (۱۲۷۷ - ۱۳۵۷ ه. ق = ۱۲۴۰ - ۱۳۱۷ ه. ش)

درباره اسرار سیاسی و اجتماعی و عرفانی و فلسفه احکام حج است.

آغاز: «عباس کیوان قزوینی در کتاب فلسفه الادیان در باب حج گوید که در بعضی

ادیان بزرگ مقرر شده که در وقتی معین در مکانی معین اشرف می‌کنند».

انجام: «و بعض علماء منکر همه این کارها هستند، اما برای احترام حضرت حسین (علیه السلام)

و از ترس عدم نفوذ اظهار انکار نمی‌نمایند».

◀ ۵۴۳ / - تهران، مجلس؛ ج ۲ / ۲۹، ص ۸۰۰، ش ۲ / ۹۱۳۹، ص ۳۱۷ الی ۳۶۷.

نستعلیق تحریری، عبارات عربی نسخ، به خط مؤلف. در آغاز نسخه‌ای که مشتمل بر

این رساله است، تصویر مؤلف و دو رباعی از او به خط خودش آمده است. پشت سمت

راست بالای همه برگه‌ها نام کتاب‌ها به مانند سرصفحه نوشته شده است. در بالای همه

صفحات هم موضوعی که از آن بحث شده، نوشته شده است. بخش‌هایی از نسخه نشانی‌ها

به شنگرف، با مهر کتابخانه جعفر سلطان القرایی. رکابه‌دار و بین هر کتاب از مجموعه

مربوطه صفحاتی سفید مانده است.

جلد مقوای رویه کاغذ ابر و باد، عطف و گوشه‌ها تیماج قهوه‌ای، قطر: ۲ / ۳، کاغذ

دفتری خط‌دار.

سطور مختلف، ۲ / ۱۶ × ۱ / ۲۲ سم.

خریداری شده از جعفرسلطان قرایی در آذر ۱۳۴۸ ه. ش. [ش ثبت: ۸۵۳۹۰]

۲۲۶

حج نامه انزاب (سفرنامه منظوم - ترکی)

از: غلامرضا انزابی‌پور خوئی، متخلص به انزاب (تولد: ۱۳۵۶ ه. ش.).
مثنوی است به ترکی که ناظم، زمانی که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران در سال ۱۳۹۹ ه. ق در سن ۴۳ سالگی به اتفاق عیالش برای اولین بار به مکه معظمه مشرف می‌شوند، این مثنوی را درباره حوادث و سوانح حج و رفتار مسئولین کاروان با حجاج و... سروده است و بعد آن‌ها را جمع‌آوری کرده، به صورت نسخه حاضر درآورده است و در سال ۱۴۰۰ ه. ق برابر با ۱۳۵۸ ش از تنظیم آن فارغ شده است.
در ابتدا، تقریظی از کریمی مراغی، شاعر معاصر مراغه به نظم در مدح کتاب به ترکی موجود است.

آغاز: «حمد او خلّاقه که از فضل وجود * ایلوب ایجاد عدم دن وجود».

◀ ۵۴۴ / - خوی، نمازی، ص ۴۱۴، ش ۷۷۰.

نسخه حاضر با ماشین تایپ شده است.

۴۰ گ، ۳۲ س، ۲۲ × ۵ / ۲۸ سم.

۲۲۷

حج نامه = تحفة الحرمين (سفرنامه دینی - ترکی عثمانی)

از: یوسف بن عبدالله رهاوی، متخلص به نابی (۱۰۵۲ - ۱۱۲۴ ه. ق).
[ریو ۱۱۳؛ سلطانوف ۶۰؛ نشریه ۵ / ۵۴۱؛ مرعشی ۶ / ۶۴؛ ملک ۱ / ۸۱۵، مرعشی (ترکی)، ۳۸ - ۴۰].

[چاپ شده به تصحیح رسول جعفریان، مقالات تاریخی، دفتر سیزدهم، صص ۱۵۳ - ۱۹۴].

سفرنامه مکه و مدینه مؤلف است به نظم و نثر به سال ۱۰۸۱ که در ۱۰۹۳ ه.ق به پایان رسیده است و در آن از سلطان محمد غازی نام برده است و در واقع به نام محمدخان غازی و عبدالرحمن پاشا ساخته شده است. شرح حالی از مؤلف و تحفة الحرمین وی و ترجمه‌ای فارسی از آن رافع نامی به کوشش حجة الاسلام رسول جعفریان در مقالات تاریخی، دفتر سیزدهم، صص ۱۵۹ - ۱۶۳ چاپ شده است.

آغاز: «بسمله

ای بیت حرامی صف غفرانه مقام * وی باب سلامی مدخل دار سلام * ای ملتزم شریفی مستلزم عفو * وی زمزمه صفحه شوی عصیان انام».

انجام: «دیدم تمامنه نابی بو نسخه نک تاریخ بو تحفه حرمینم قبول ایده مولا». در فهرست تاشکند (۷ / ۱۴۵) از «نابی» یاد شده و در هدیه العارفین (۱ / ۶۸۵) و معجم المؤلفین (۶ / ۲۶۹) از عثمان بن محمد استانبولی نابی ذکر در گذشته ۱۱۴۲ ه.ق یاد شده است. در دانشگاه، منشآت و ترجمه عشق (مورخ ۱۱۱۸ ه.ق) نابی (ش ۲۷۹۲ و ۳۹۱۸) هست. در نشریه (۵ / ۵۴۱) نُسخ تحفة الحرمین و فتوح الحرمین فارسی برشمرده است.

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۵۴۵ / ۱ - تهران، مجلس، ج ۲ / ۲۷، ص ۵۶، ش ۸۳۰۰

نسخ، به شیوه ترکی، احتمالاً سده ۱۲ ه.ق. عناوین و نشانی‌ها شنگرف، تمامی صفحات مجدول مشکى. در آغاز نسخه یادداشت‌هایی پراکنده از جمله اشعاری به ترکی از نابی افندی (مؤلف) و در پایان نسخه مهر بیضوی به سجع «عبده الراجی فتحعلی» مندرج است و نسخه از انجام افتادگی دارد:

انجام افتاده: «... جواهر کان سعادت بر ر بر زبورس انگشت جمعیت قلندی بیت ریزه

سنگش همه تسبیح گوشت * نیست تهی يك نفس از ذکر دوست در تو قصور نیست...».

جلد تیماج عنابی.

۴۷ گ، ۱۵ س، ۱۳ × ۱۸ سم. [ش ثبت: ۶۶۹۱۵]

(تصاویر ۸۹ و ۹۰)

◀ ۵۴۶ / ۲ - تهران، ملک؛ ج ۱ / ۶۰۲، ش ۳۷۴۴. [ف: ۱ - ۶۰۲]

نستعلیق، ۱۰۹۰ ه.ق. دارای جدول زرین با سرلوح کوچک. عناوین و نشانی‌ها
شنگرف، کاغذ فستقی، جلد میشن آلبالویی.

۸۲ گ، ۱۹ س، ۱۳ / ۳ × ۶ / ۲۰ سم.

◀ ۵۴۷ / ۳ - قم، مرعشی (عکسی)؛ ش ۱۵۸۱. [عکسی ف: ۴ - ۵۲۹]

اصل نسخه در آکادمی علوم آذربایجان در باکو موجود است به شماره ۶۰ (۳۲۱) /
۳۴۷۳. (B).

نسخ ترکی، تاریخ کتابت: ۱۱۲۸ ه.ق. نسخه مصحح.

۲۱۶ ص، ۲۳ س.

◀ ۵۴۸ / ۴ - قم، مرعشی؛ ش ۲۰۵۵. [ف: ۶ - ۶۴]

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت. نسخه مجدول. تملک: محمد شهیر بضاری
خواجه زاده، درویش محمد بیارنجی زاده. جلد تیماج قهوه‌ای.
۱۰۸ گ، ۱۵ س، ۱۵ × ۲۱ سم.

۲۲۸

حج‌نامه منظوم (سفرنامه منظوم دینی - فارسی)

از: ؟

سفرنامه حج منظومی است که از کاظمین شروع شده و از راه جبل به مکه و مدینه
رفته و سپس به شام.

آغاز: «شکر الله بخت با ما یار شد طالع خوابیده‌ام بیدار شد
از تفضل‌های رب بی‌نیاز عقده‌ها از کارها گردید باز».
انجام: «شده منزل حجت کردگار ز هر سو ملائک هزاران هزار
همی آید از آن خرابه به گوش تو گوئی صدای فغان و خروش».

◀ ۵۴۹ / - تهران، مجلس، ج ۲۸، ص ۱۸۴، ش ۸۶۴۸.

نستعلیق، به خط ناظم، سده ۱۴ ه. ق.

تصحیح شده، چند برگ در اول و آخر کتاب سفید گذاشته شده است.

جلد تیماج قهوه‌ای ضربی ترنج و سرترنج‌دار مجدول.

۳۰ گ، ۱۱ س، ۱۳ × ۵ / ۲۱ سم. [ش ثبت: ۸۵۸۹۵]

۲۲۹

الحج و العمرة (فقه - عربی)

از: شهید ثانی، زین‌الدین بن علی بن احمد شامی عاملی (۹۶۶ ه. ق = ۱۵۵۹ م).

رساله‌ای است در بیان مناسک و اعمال حج و عمره و برخی آداب و شرایط آن.

◀ ۵۵۰ / - تهران، ملک؛ ج ۶ / ۶، ش ۵ / ۲۳۹۵ (۵ / ۵۵۷)، ص ۴۵ ر الی ۴۶ پ.

نسخ، سده ۱۲ ه. ق. کاغذ ترمه، جلد میشن قهوه‌ای لبه‌دار مقوایی.

۲۵ س، ۱۸ × ۲۴ سم.

۲۳۰

الحج و العمرة (فقه - عربی)

از: سید محمد موسوی (سده ۱۳).

رساله‌ای است عموماً در حج و احکام آن؛ لکن مؤلف از ادامه آن بازمانده و نسخه

موجود، تنها در مقدمات این رساله است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين... أما بعد فهذه جملة ما تعم به البلوى من شرايع الحج و العمرة إن شاء الله تعالى».

انجام: «حتى يتبين الامر و لا يعرضون عنه و لا كلام فيه بل هو من خلق أولى الالباب».

◀ ۵۵۱ / - قم، مرعشی؛ ش ۱۶ / ۱۱۳۲۷، از ص ۶۲ پ الى ۶۷ پ.

شکسته نستعلیق، محمدحسین (فرزند مؤلف)، سده ۱۳ هـ.ق.

۲۱ س، ۶ × ۵ / ۱۲ سم.

۲۳۱

الحج و العمرة (فقه - عربی)

از: ؟

رساله مشتمل بر مقدماتی در بیان حقیقت و احکام حج و سپس مقاصدی در ابواب مختلف حج و عمره و اقسام آن می باشد.

آغاز: «بسمله حمدله صلوة کتاب الحج و يتبعه العمرة أو يدخل فيه لما ورد أنها الحج الاصغر و ادخل الزيارة حثاً عليها و تنبهاً على نقصه بدونها كما فى الاثر و النظر فى الكتاب يقع تارة فى المقدمات و أخرى فى المقاصد المقدمة الاولى فى بيان حقيقته و حكمه...».

انجام: «و إن خلا عن القصدين فوجهان و ان لم يكن حال النذر مستطیعاً و جب المنذوره خاصه شرط القدرة دون الاستطاعة الشرعية فانها شرط فى حجة الاسلام خاصة خلافاً للدروس فيشترط أيضاً و لا وجه له و ان حصلت الاستطاعة...».

◀ ۵۵۲ / - تهران، مجلس؛ ج ۱۶، ص ۴۰۸، از ص ۱ پ الى ۶ پ.

نسخ تحریری، سده ۱۳ هـ.ق. نشانی ها برفراز به مشکى، بعضاً دارای حواشی.

نسخه اندکی رطوبت دیده و در وسط دو صفحه میانی، آثار سیاهی بر اثر رطوبت

مشهود است. نسخه جزو «کشکول قطیفی» آمده است.

جلد تیماج قرمز، کاغذ نخودی فرسوده.

(تصاویر ۹۱ و ۹۲)

سطور مختلف.

۲۳۲

الحج و النکاح و القضاء و الشهادات (فقه - عربی)

از: ؟

کتابی است در فقه، مشتمل بر کتاب حج، کتاب نکاح، کتاب القضاء و کتاب الشهادات. نام کتاب و مؤلف آن معلوم نشد. ظاهراً یکی از شروح کتاب «مختصر النافع» از محقق حلی است.

◀ ۵۵۳ / - اردکان، موزه مردم شناسی؛ ص ۵۲، ش ۴۲.

آغاز افتاده: «... یصح الاحرام بالصبی غیر الممیز فیجعله الولی محرماً و یأتی بالمناسک عنه و کذا یصح الاحرام بالمجنون فی المشهور».

انجام افتاده: «و کذا التختیم بالذهب و التحلی به... لبسه مط فیحرم أيضاً بلاخلاف...».

نسخ، اسامی کتاب‌ها به شنگرف، روی عبارات اصلی کتاب به شنگرف خط کشیده شده است. اسم هر کتاب در گوشه بالای صفحات و در سمت چپ نوشته شده است. بعض صفحات حاشیه نویسی دارد، بدون جلد.

۲۵ س، ۵ / ۱۶ × ۵ / ۲۰ سم.

۲۳۳

حجیه (رساله...) (فقه - فارسی)

از: ؟

مختصری است در واجبات و محرمات مناسک عمره و حج تمتع و مشتمل بر دو باب و یک خاتمه است.

آغاز: «بسمله بدان که این رساله‌ای است مختصر در بیان آنچه واجب است در عمره و حج تمتع».

انجام: «جائز است پوشیدن زینت معتاد، به قصد ظاهر ساختن به شوهر خود تمت».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۵۵۴ / ۱ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه‌الله خامنه‌ای)، ص ۲۴۳، ش ۵۰۰ (۳۲۲۹۵).

نسخ خوش، سده ۱۳ ه.ق.

عناوین به سرخی و جداول به طلا و تحریر مشکی. کاغذ آهار مهره نخودی، جلد میشن عنابی.

تاریخ اهدا: بهمن ۱۳۸۳.

۵ گ، ۲۲ س، ۸ × ۱۷ سم.

◀ ۵۵۵ / ۲ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه‌الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۷۱۹ (فقه ۲)، ش ۱۴۵۶ (۳۲۲۹۵).

انجام افتاده: «اما اگر بر روی او نرسد، جایز است».

نسخ، سده ۱۳ ه.ق. عناوین به سرخی، جداول اوراق به زر و تحریر.

کاغذ نخودی آهار مهره، جلد میشن زرشکی، قطع بیاضی.

تاریخ اهدا: بهمن ۱۳۸۳ ه.ش.

۴ گ، ۱۹ س، ۵ / ۸ × ۵ / ۱۶ سم.

◀ ۵۵۶ / ۳ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه‌الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۷۱۹ (فقه ۲)، ش ۱۴۵۷ (۳۵۷۳۳).

نسخ تحریری، مصطفی بن احمد صفائی خوانساری، ۲۸ ربیع الاول ۱۳۹۱ ه.ق.

کاغذ شکری، جلد تیماج قهوه‌ای یک لا.

تاریخ اهدا: خرداد ۱۳۷۳ ه.ش.

۲۴ گ، ۲۳ س، ۵ / ۱۱ × ۱۸ سم.

۲۳۴

حسن الصفا و الابتهاج بذكر من ولي إمارة الحاج (تاريخ - عربی)

از: احمد بن عبدالرزاق بن محمد مغربی رشیدی (۱۰۹۶ ه.ق).

[إيضاح المكنون ۱ / ۴۰۴؛ معجم المؤلفين ۱ / ۲۷۲؛ الأعلام ۱ / ۱۴۵].

◀ ۵۵۷ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۳، ص ۱۰۷۰، ش ۳۸۴۰، [ش عمومی

۳۴۷۱ / ۱ تاریخ]، از ص ۱ الی ۲۷.

خط تحریری، عبدالستار دهلوی.

۱۹ گ، ۲۱ س، ۱۷ × ۲۱ سم.

۲۳۵

حقیقة المجاز الى الحجاز = سفرنامه صفدی (سفرنامه دینی - عربی)

از: خلیل بن ایبک صفدی (۶۹۶ - ۷۶۴ ه.ق)

ابن عبدالسلام در سفرنامه‌اش و نویسنده سفرنامه «درر الفوائد المنظمة» از مطالب این

سفرنامه استفاده و از آن نقل کرده‌اند.

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۵۵۸ / ۱ - نسخه خطی از این سفرنامه که گویا - به گفته ابن عبدالسلام در

سفرنامه‌اش - به خط خود مؤلف است، در زاویه «درعه» در مغرب.

◀ ۵۵۹ / ۲ - نسخه خطی دیگری از آن در کتابخانه «شیخ الاسلام عارف حکمت»

نگهداری می‌شود.

۲۳۶

الحقیقة و المجاز = سفرنامه بکری (سفرنامه دینی- عربی)

از: ابن بکری (سده ۱۱ ه. ق.).

[خاللدی خلاصه آن را در مجله «الرساله» که در قاهره منتشر می‌شد، چاپ کرده است]
◀ ۵۶۰ / - نسخه خطی در «دار الکتب المصریه» نگهداری می‌شود.

۲۳۷

الحقیقة و المجاز فی الرحلة الى بلاد الشام و مصر و الحجاز (سفرنامه تاریخی - عربی)

از: عبدالغنی بن اسماعیل نابلسی (۱۰۵۰ - ۱۱۴۳ ه. ق. = ۱۷۳۱ م.).

[إيضاح المكنون ۱ / ۴۱۲؛ هدية العارفين ۱ / ۵۹۲؛ معجم المؤلفين ۵ / ۲۷۱؛ الأعلام ۴ / ۱۵۸]

[این کتاب با مقدمه احمد عبدالمجید هیروی و کوشش وی، به سال ۱۹۸۶ م توسط مرکز تحقیق التراث مصر منتشر گردیده است].

شرح سفر مؤلف به بلاد شام و مصر و حجاز است که در سال ۱۱۰۰ ه. ق. انجام گرفته است. نابلسی دو سفر دیگر به نام «رحلة الصغری» به سال ۱۱۱۰ ه. ق. و رحله وسطی با نام «الحضرة الانسية فی الرحلة القدسية» به سال ۱۱۰۱ ه. ق. نیز دارد، اما این سفرنامه به شیوه یادداشت‌های روزانه‌نویسی نگاشته شده و از مفیدترین سفرنامه‌هاست و بیشترین اطلاعات را در خود جمع کرده است و سفرنامه بزرگ اوست که از سال ۱۱۰۵ ه. ق. شروع کرده و تدوین آن را به سال ۱۱۱۰ به پایان برده است.

وی سفر خود را در روز پنج‌شنبه اول محرم ۱۱۰۵ ه. ق. آغاز نموده و پنجم صفر ۱۱۰۶ ه. ق. (کلاً به مدت ۳۸۸ روز) به پایان برده است.

۹۹ روز را در مسیر از دمشق تا حدود مصر شرقی به سر برده، سپس ۸۳ روز در مصر مانده، بعد از آن ۵۴ روز را در مسیر از مصر به حجاز سپری کرده و ۱۰۹ روز را هم در بلاد حجاز به سر برده است و در انتها نیز ۴۳ روز از سفر را در مسیر بازگشت از حجاز به شام گذرانده است.

مؤلف کتابش را در سه قسم قرار داده است:

- القسم الاول فى الجولان بالبلاد الشامية؛

- القسم الثانى فى الإقبال على البقاع المصرية؛

- القسم الثالث فى التشرف بالوصول إلى الأقطار الحجازية.

آغاز: «بسملة الحمد لله الذى بمعوته تمّ الأمور... و قد أطلنا المسافة بالتردد فى البلاد و التودد للصالحين من العباد ليكثر الثواب بكثرة الخطأ و يزول الخطل عنا و يمحى الخطأ».

انجام: «ولنختم هذا الكتاب بأبيات عملناها بغلبة الشوق الى ذلك الجناب و تذكر الافطار

الحجازية و الانوار المحمدية و ذلك قولنا على حسب الداعية العشقية:

نصب عيني ذاك الحمى والمقام * فعلى الاهل و الديار سلام * كلما عزّلى تذكرت عهداً * عرفتنى به الربا و الخيام... أبلغ العرب قد أتى بكتاب * أبلغ الكتب فيه ما لا يرام * وهو هادى الى السبيل بحق * حظّ عبدالغنى له استسلام * يترجّاه فى القيامة ذخراً * فعليه الصلاة و السلام».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۵۶۱ / ۱ - عربستان، مختصر حرم مکى؛ ج ۳، ص ۱۰۷۰، ش ۳۸۴۱، [ش عمومى

۳۴۷۴ - ۳۴۷۶ تاریخ]

نستعلیق زیبا، محمد صالح اسلامبولی، سال ۱۲۷۷ ه.ق. در سه جزء به شکل ذیل آمده

است:

ج ۱: ۱۵۸ گ، ۲۳ س، ۱۳ × ۲۱ سم.

ج ۲: ۱۱۵ گ، ۲۳ س، ۱۳ × ۲۱ سم.

ج ۳: ۱۸۵ گ، ۲۳ س، ۱۳ × ۲۱ سم.

◀ ۵۶۲ / ۲ - نسخه خطی دیگری با شماره ۲۳۷۶ در کتابخانه اسعد افندی در ترکیه نگهداری می‌شود.

◀ ۵۶۳ / ۳ - مصر، دارالکتب المخطوطة؛ ش ۳۴۴ (جغرافیا).
نسخ، عبدالجلیل بن مصطفی بن اسماعیل (از احفاد مؤلف)، سال ۱۲۳۱ هـ. ق. عناوین و فراز بعضی کلمات به مشکى، علامت ویرایشی بین جملات به نقطه مشکى درشت و رکابه‌نویسی شده. دارای سرلوح سرترنج دارد مذهب.
۴۹۱ ص، ۴۱ س.

◀ ۵۶۴ / ۴ - نسخه خطی دیگر با ۲۴۳ ورقه در قیاس ۲۹/۵×۱۷ سم که در تاریخ ۱۲۱۸ هـ. ق. نوشته شده، با ش M ۰۵۲۴ ۶۵۶۴ در کتابخانه طوپقپوسرای استانبول نگهداری می‌شود.

۲۳۸

حکم حرمت استطراق از طریق جبل به مکه معظمه = صورت استفتائات از مراجع وقت درباره حکم استطراق از طریق جبل به مکه معظمه (فقه - عربی)

از: شیخ فضل‌الله بن ملا عباس نوری مازندرانی طهرانی، متخلص به «نوری» (۱۳۲۷ هـ. ق.).

◀ ۵۶۵ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۴۶۳۲): ایران، بی‌ناشر، بدون کاتب، ۱۳۲۰، جیبی، ۳۱ ص، عربی و فارسی].

۲۳۹

الحنفية فی مناسک الحج و العمرة (فقه - فارسی)

از: سید محمدرضی بن محمدتقی خلخالی (ق ۱۳).
اعمال و مناسک حج و عمره را فتوائی و با اختصار به درخواست حاج محمد حنفیه نگاشته و در شب سه‌شنبه ۱۹ رجب ۱۲۸۱ هـ. ق. به پایان برده است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین... چون که در زمان کوتاهی دست انام از امام علیه السلام انجام: «و سایر منسوباتش را به جهت اینکه احترام آنها راجع است بر تعظیم صاحب بقعه سلام الله علیه و علی آبائه الطاهیرین...».

◀ ۵۶۶ / - قم، مرعشی؛ ش ۷۳۷۸.

نستعلیق و عبارت‌های عربی نسخ معرب، به خط مؤلف. در چند جا مهرهای مربع "محمد رضی شیخ الاسلام" و "میرزا علی محمد الشریف الحسینی" و "میرزا علی محمد" دیده می‌شود.

جلد مقوایی، عطف تیماج مشکی.

۴۱ گ، ۱۴ س، ۵ / ۱۶ × ۲۲ سم.

۲۴۰

حياة القلوب فی زیارة المحبوب (فقه عامه - عربی)

از: تنوی، محمد هاشم (۱۱۸۹ ه.ق)

[فهرست‌واره کتاب‌های فارسی منزوی ۱ / ۲۱۴؛ مشار فارسی ۲ / ۱۸۲۷؛ فهرست مشترک پاکستان ۱۰ / ۲۹۲ و ۲۶؛ فهرست سنگی گنج‌بخش ص ۲۱۶].

رساله فتوایی در بیان مناسک حج، طبق فقه عامه شامل مقدمه و ۱۴ باب دارای فصول. مقدمه در سه فصل.

باب اول در بیان احرام حج و عمره در ده فصل.

باب دوم در ذکر صفت دخول مکه... .

باب چهاردهم در بیان زیارت سید المرسلین شامل ۱۴ فصل. تاریخ شروع تألیف ۸ رجب ۱۱۳۵ و اتمام تألیف در ۲۷ رمضان ۱۱۳۵ ه.ق بوده و در سال ۱۸۸۲م در بمبئی به چاپ رسیده است.

◀ ۵۶۷ / - قم، گلبایگانی؛ مجلد ۲ / ۱۶۹۴، ش ۵۱۸۲، نسخه شماره ۳ / ۶۶۴ - ۱۳۴ / ۴.

آغاز: «بسمله سبحانه لا علم لنا الا ما علمتنا انك انت العليم الحكيم... اما بعد می گوید فقیر حقیر پرتقصیر امیدوار به رحمت ملک غنی، محمدهاشم بن عبدالغفور سندی... این رساله است مختصر در ذکر کیفیات مناسک حج و کیفیات زیارت حضرت سید الاولین و آخرین».

انجام: «لهذا گفته حسن بصری رضی الله عنه که علامت الحج المبرور آن یرجع زاهداً فی الدنيا راغباً فی العقی».

نستعلیق، عناوین و نشانی‌ها شنگرف و مشکی. فهرست مطالب کتاب در نسخه درج شده است. در حاشیه تصحیح شده است. بدون جلد. ۲۰۱ گ، ۱۵ س.

۲۴۱

[خاتمه در بیان حج و عمره] (فقه - فارسی)

از: ؟

کتاب مستقلی نیست؛ بلکه بخش انتهایی کتاب دیگری است که بدین نام، معرفی شده و در هشت فصل تدوین یافته است که دو بخش اولی آن به قرار ذیل است:

فصل اول: در بیان حج و عمره و میقات و فرایض و واجبات و سنت؛

فصل دوم: در بیان احرام و محظورات آن.

آغاز: «خاتمه در بیان حج و عمره و مناسک آنها که عبارت است از اعمال و عبادات مشتمل بر هشت فصل در بیان حج و عمره و میقات و فرایض و واجبات و سنت. بدان که حج فریضه است بر هر مسلمانی عاقل و بالغ...».

◀ ۵۶۸ / - تهران، مجلس؛ ش ۳۰ / ۸۸۴۱، از ص ۴۳۹ الی ۴۴۰.

انجام افتاده: «و از چیدن ناخن و پوشیدن روی و سر و شستن سر و ریش به خطمی و کوتاه کردن ریش و تراشیدن موی سر و بدن نیز اجتناب نماید و از پوشیدن جامه‌های

دوخته مانند ازار و پیراهن و قبا و در پوشیدن موزه و دستار و از لباسی که به چیزی خوش رنگ کرده باشند مثل زعفران و ورش...».

نستعلیق، میر جمال‌الدین محمد حسنی، حدود ۱۱۱۸ هـ.ق، مشهد مقدس.

عناوین و رؤوس بعضی مطالب به شنگرف. کاغذ نخودی فرسوده.

سطور به صورت راسته چلیپا و ریز نوشته شده‌اند.

(تصاویر ۹۳ و ۹۴)

۲۴۲

خاطرات سفر حج (سفرنامه دینی - فارسی)

از: تابنده، سلطان حسین (تابنده گنابادی؛ رضا علیشاه) (۱۲۹۳ - ۱۳۷۱ هـ.ش).

[تهران، حقیقت، چاپ ۱، ۱۳۸۸، بیست + ۳۸۸ ص، شابک: ۰ - ۰۹ - ۵۲۳۱ - ۶۰۰ -

۹۷۸

چاپ دیگر: عنوان روی جلد: رساله خاطرات سفر حج، بی‌جا، چاپخانه دیبا، چاپ ۲،

۱۳۵۷ / ۱۳۹۹ هـ.ق، ۳۳۸ ص، رقعی.]

مجموعه خاطرات و یادداشت‌هایی درباره مسائل، رخدادها، مناسک و اماکن در سفر حج است. نویسنده عمدتاً از منظر عرفانی و صوفیانه به این موضوعات پرداخته و تحلیل معنوی از آنها عرضه کرده است. از این‌رو این کتاب در شمار اندک سفرنامه‌های عرفانی حج است.

۲۴۳

خلاصة الاعتبار فی الحج والاعتمار = المنسک الصغیر (فقه شیعی - عربی)

از: شهید اول، محمد بن مکی عاملی (۷۸۶).

[الذریعه: ۲۱۴ / ۷ / ۲۱۴ و ۲۷۳ / ۲۲؛ کشف الحجب والاستار: ۲۰۶؛ ریحانة الادب:

۲۷۶ / ۳؛ رسائل شهید اول: ۲۲۳؛ المحقق الطباطبائی فی ذکراه السنویة الاولى: ۹۱۲ / ۲]

[این رساله با عنوان «المنسک الكبير» در ضمن رسائل شهید اول به سال ۱۳۸۱ ه. ش به چاپ رسیده است].

در واقع «خلاصة الاعتبار» همان «المنسک الصغير» مؤلف می‌باشد، لکن در نسخه حاضر (ش ۱۳۷۳۲ مرعشی) به نام خلاصة الاعتبار در پایان نسخه معرفی شده است.

آغاز: «الله (الله) أحمد علی جمیع فرائضه و سننه و اياه نشکر علی حسن توفيقه و منه... و بعد، فهذه رسالة فی الحج والعمرة مجردة عن دلیل و هی مبنية علی مقدمة و مقالتين و تکمیل».

انجام: «اجمالاً أو تفصیلاً مذکور فی کتب الاصحاب و هی (کثیرة) و هذا آخر الرسالة و الحمد لله...».

◀ ۵۶۹ / - قم، مرعشی؛ ش ۱۶ / ۱۳۷۳۲، از ص ۲۲۹ پ الی ۲۳۵ پ.

ترقیمه: «علّق هذه الرسالة الموسومة... العبد الفقير الى الله الولی الی محمد بن ابراهيم بن عيسى بن علی الاوالی عفی الله عنهم فی شهر ربیع الثانی من شهور سنة ۹۵۸ فی اردبیل».

نسخ، محمد بن ابراهيم بن عيسى بن علی اوالی بحرانی، ۹۵۸، اردبیل.

در ذیل انجامه، مهری بیضوی با سجع «محمد نبی الله علی ولی الله الفقیر شیخ محمد» دیده می‌شود. بعضی اضافات و حواشی در اطراف متن موجود است.

به شماره ۵۸۵۴/۱۶ در نسخه‌های عکسی مرکز احیاء نیز موجود است که همین نسخه است.

۱۹ س، ۸ × ۱۳ سم. (تصاویر ۹۵ و ۹۶)

خلاصة المنهاج فی مناسک الحاج = مناسک الحج (فقه - عربی)

از: جمال‌الدین، ابو منصور حسن بن سدیدالدین یوسف بن مطهر حلی (۶۴۸ - ۷۲۶ ه. ق).

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۰ ش ۶۹۶۲ و ۲۵ / ۱ ش ۵؛ مکتبة العلامة الحلی، ص ۱۲۷ (دو)

نسخه؛ غرب همدان، ص ۳۶۲؛ ملک ۸ / ۴۷۸ (از مؤلف با نام جمال‌الدین مطهر یاد شده)؛ الهیات مشهد ۲ / ۱۷۴ - ۱۷۵].

[فلسفه و اسرار حج: تاریخ و جغرافیای مختصر مکه معظمه و مناسک حج، ابوالقاسم سحاب (۱۲۶۶ - ۱۳۳۵)، تهران، سحاب کتاب، چ ۲، ۱۳۵۸، ۲۰۸ ص، رحلی. عنوان روی جلد: فلسفه و اسرار حج همراه با مناسک حج علامه حلی. عنوان دیگر: تاریخ و جغرافیای مختصر مکه معظمه و مناسک حج]. بررسی اسرار و حقایق مناسک حج است و شامل واجبات و ارکان حج، بدون ادعیه و مستحبات.

این کتاب غیر از کتاب دیگر مؤلف به نام «المنهاج فی مناسک الحاج» می‌باشد، بنابر آنچه از دیباچه کتاب برمی‌آید: هر که بیش از این مختصر بخواهد، به کتاب «المنهاج فی مناسک الحاج» من رجوع کند.

این نوشتار شامل شش بخش است:

- بخش ۱. تاریخ و جغرافیای مختصر مکه (ابوالقاسم سحاب)؛
- بخش ۲. فلسفه حج (حافظ غار بیک - ترجمه ابوالقاسم سحاب)؛
- بخش ۳. اسرار حج (میرزا خلیل کمره‌ای - ترجمه ابوالقاسم سحاب)؛
- بخش ۴. بندر جده؛
- بخش ۵. مناسک حج (علامه حلی - ترجمه ابوالقاسم سحاب) که مورد بحث ماست؛
- بخش ۶. مدینه منوره. به همراه مطالب بیان شده در هر بخش، تصاویر و نقشه‌های مرتبط با آن موضوع نیز آمده است.].

تنظیم شده در ۱۱ فصل:

الفصل الاول: فی المقدمات.

الفصل الثانی: فی الاحرام.

الفصل الثالث: فی الطواف.

الفصل الرابع: فی السعی.

الفصل الخامس: فی التقصیر.

الفصل السادس: فی احرام الحج.

الفصل السابع: فی الوقوف بعرفة.

الفصل الثامن: فی الوقوف بمشعر.

الفصل التاسع: فی قضا مناسک منی.

الفصل العاشر: فی الرجوع الی مکه.

الفصل الحادی عشر: فی الرجوع إلی منی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی سید المرسلین محمد النبی و آله الطاهیرین الاخیار و سلم هذه رسالة تشتمل علی واجبات الحج و اركانه خالية عن التطویل و الاكثار».

انجام: «يوم الثاني عشر بعد الزوال لا قبله فهذا ما أردنا إثباته فی هذه الرسالة و من أراد التطویل فعليه بكتبنا المطوَّلة فی الفقه و الله الموفق للصواب و الحمد لله وحده و صلی الله علی سیدنا محمد النبی و عترته الطیبین الطاهیرین و سلم و کرّم».

کتابی است در اعمال واجبه و اركان حج، بدون ذکر ادعیه حج و افعال مستحبه در مناسک حج، بلکه بیان آن موارد را به کتاب کبیر خودش «المنهاج فی مناسک الحاج» احاله می دهد.

پوشش کتابخانه ای:

◀ ۵۷۰ / ۱ - مشهد، رضوی؛ ش ۱ / ۴۶۴۳.

نسخ. نسخه وقفی کتابخانه غرب همدان به آستان قدس رضوی ع است.

۶ گ، سطور مختلف، ۷ / ۱۵ × ۲۳ سم.

(تصاویر ۹۷ و ۹۸)

◀ ۵۷۱ / ۲ - تهران، مجلس؛ ج ۱ / ۲۹، ص ۲۴۹، ش ۱ / ۸۸۹۲، ص ۱ الی ۱۵.

انجامه: «نجزت تعليقاً ظهر الاحد لثمان [بقین] من ذی القعدة المبارك الحرام من سنة

خمس و اربعین و سبع مائة».

در نسخه با نام «رسالة تشتمل على واجبات الحج و اركانه املاً المولى الشيخ الامام الحجة السعيد المغفور جمال الدين ابى منصور الحسن بن المطهر الحلى رضى الله عنه» عنوان شده است.

نسخ معرب، احمد بن محمد بن حداد (از شاگردان علامه حلى بوده و سه نسخه ديگر از آثار علامه به خط او در دست است: انوار الملكوت فى شرح الياقوت، و دو نسخه از قواعد الاحكام فى مسائل الحلال والحرام)، ظهر يكشنبه ۸ روز باقى مانده از ذى قعدة ۷۴۵ هـ.ق.

عناوين مشكى، نشانی‌ها شنگرف - كه درون كشیدگی حروف با شنگرف پر شده است - و بين عبارات و جملات اشكالى به صورت‌های هوز و دایره میان نقطه و غیره كشیده شده است.

كاغذ نخودى آهار مهره، وصالى و مرمت شده، مخصوصاً در حاشیه درونى برگ‌ها. اطراف صفحات كمى آب‌خورده است. جلد مجموعه تیماج مشكى، مجدول گرهى و ساده، شیرازه از متن جدا شده.

نسخه خریدارى كتابخانه مجلس است پيش از سال ۱۳۲۰ هـ.ش.

۲۰ س (۵/۷ × ۱۶/۵)، ۹/۹ × ۸/۱۹ سم، ۶/۲ سم. [ش ثبت: ۱۴۴۲۲]

در صفحه عنوان، نام رساله و مؤلف نوشته شده است.

◀ ۵۷۲ / ۳ - تهران، ملك؛ ج ۸ / ۴۷۸، ش ۲۴ / ۵۷۱۲ (۲۴ / ۱۴۳۷)، ۱۳۷ پ الى ۱۴۵ ر.

البته در اين فهرست با نام «واجبات الحج (رسالة فى...)» معرفى شده است.

نسخ و نستعلیق (مجموعه)، دهه آخر سده ۱۰ هـ.ق.

سطور مختلف، جلد رويه مجموعه كاغذى. ۸ / ۱۳ × ۵ / ۲۰ سم.

◀ ۵۷۳ / ۴ - قم، گلیپایگانی، مجلد ۴ / ۴۵۵۶، ش ۱۴۳۸۴، نسخه شماره ۲ / ۳۱۱ - ۱۳۱ / ۲.

آغاز: «بسمله حمدله و الصلوة هذه رسالة تشتمل على واجبات الحج و اركانه خالية عن التطويل و الاكثار وفي غاية الايجاز و الاقتصار لخصت فيها ما يجب على كل حاج معرفته... موكولاً الى كتابنا الكبير المسمى بالمنهاج فى مناسك الحاج... و قد رتبها على فصول الفصل الاول فى مقدمات الحج».

انجام: «و تكثر يا ذا الجلال و الاكرام صلى الله على محمد و آله الطيبين و الحمد لله رب العالمين».

نستعليق، سده ۱۳ هـ. ق، عناوين و نشانی‌ها به شنگرف، بدون جلد.

۴ گ، ۲۰ - ۲۳ سم.

◀ ۵۷۴ / ۵ - نسخه‌ای دیگر نیز نزد صاحب «الرياض» است که خود آن را چنین بیان می‌دارد: نسخه عتیقه‌ای که نزدیک به عصر مؤلف کتابت یافته، نزد ما موجود است.

۲۴۵

الخمس و الحج (فقه - عربی)

از: سید حسن صدر کاظمی (۱۲۷۲ - ۱۳۵۴ هـ. ق).

شامل کتاب خمس و حج از رساله‌ای به نام «المسائل المهمة» که تألیف سید حسن صدر کاظمی است، می‌باشد.

آغاز: «هذا كتاب الخمس من الرسالة المسماة بالمسائل المهمة...».

انجام: «و الغرض منه تزكية النفس و تطهيرها من الرذائل... و الحمد لله رب العالمين و صلى الله على محمد و آله الطاهرين».

◀ ۵۷۵ / - قم، مؤسسه طیبیه؛ ص ۱۳۹، ش ۱۱۲ / ۲.

محمد بن سید علوی، سال ۱۳۶۳ هـ. ق.

۲۲ ص (خمس: ۴؛ حج: ۱۸)، ۱۵ س.

[اصل نسخه در قطیف موجود است]

۲۴۶

[داستان درویش] (داستان دینی - فارسی)

از: ؟

داستانی از درویشی که برای زیارت خانه خدا رفت.

◀ ۵۷۶ / - تهران، ملک؛ ج ۹ / ۴۱۱، ش ۹۳ / ۶۴۵۷ (۹۳ / ۱۶۶۳)، ص ۲۱۱ ر الی ۲۱۲ ر.

شکسته نستعلیق، اوایل سده ۱۴ ه.ق.

داستان در هامش درج شده است. کاغذ نوعی ترمه، جلد مجموعه میشن قرمز.

۲۴۷

داستان سفر بایزید بسطامی به حج و کرامات او (سفرنامه دینی - عربی)

از: ؟

این رساله مربوط به سفر بایزید بسطامی است که در راه به شخصی که علی الظاهر از عرفا بوده، برخورد می‌کند و حقایقی را بر بایزید روشن می‌سازد و در ضمن به افتتاح درب کعبه توسط امام جواد علیه السلام نیز اشاره دارد.

آغاز: «بسملة حدث الشيخ الصالح ابویزید البسطامی قال خرجت من مدینتی بسطام فی بعض السنین قاصداً لزیارة البیت الحرام فی غیر وقت الحج فمررت بالشام الی أن وصلت الی دمشق فلما کنت بالغوطه قبل دخول دمشق مررت بقریة من قراها...».

انجام: «الی طلوع الشمس و مع ذلك کله لم ارفع رأسه الی جهة من الجهات الا مستقبل الکعبة مطرق الارض فلما رأیت لم يحضر عرفت اشارته و التفت و اذا القریة علی باب مدینة بسطام فدخلت و لم اذکر شیئاً الی مدة متطاولة ثم ذكرت ذلك».

◀ ۵۷۷ / - تهران، مجلس؛ ج ۱۷، ۸۲، از ص ۲۴۱ الی ۲۴۳.

نسخ (انجامه به رقاع)، محمد صالح کلهر، ۱۳۰۹ ه. ق، سرپل ذهاب.
این داستان، در ضمن مجموعه جنگ نعیم‌الدین آمده است.
انجامه: «والله یعصم من الزلزل در یوم یکشنبه چهارم شهر ذی‌الحجة الحرام سنه ۱۱۵۱...
نواب مستطاب اشرف امجد ارفع والا مؤید الدولة العلیة العالیة روحی فداہ در سرپل ذهاب
قلمی و تحریر شد محمد صادق کلهر ۱۳۰۹».
کاغذ نخودی آهار مهره، صفحات کمنداندازی شده به نارنجی و اندکی فرسوده.
(تصاویر ۹۹ و ۱۰۰)

داعی منار البیان لجامع النسکین بالقرآن (فقه حنفی - عربی)

از: محمد بن محمد بن محمد مشهور به ابن امیر حاج حلبی حنفی (۱۷۹ ه. ق).
[کشف الظنون ۱ / ۷۲۹؛ معجم المؤلفین ۱۱ / ۲۷۴]
آغاز: «بسمله و به نستعین الحمد لله لمن جعل الحج إلى بيته الحرام وقاية من النار و جنة...».
انجام: «سبحان ربك رب العزة عما يصفون و سلام على المرسلين و الحمد لله رب العالمين».

◀ ۵۷۸ / - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۲۷۰، ش ۷۰۱.
نسخ عادی، سده ۱۱ ه. ق. خطوط به مشکی و قرمز.
برخی صفحات بر اثر موریانه و رطوبت آسیب دیده است. نسخه تصحیح شده و دارای
حواشی است. عناوین در حاشیه نگاشته شده است.
در ابتدای نسخه، تملک یحیی شهاوی و تحبیس نسخه توسط حاج أحمد أفندی بن عبدالله
بر مدرسه بشیر آغا به سال ۱۱۹۱ ه. ق به همراه مهر وقف مدرسه بشیر آغا مشهود است.
۷۱ گ، ۱۳ س (۱۵ × ۲۰ سم).

[ش ثبت: ۷۰۳ / ۵۳]

۲۴۹

دراسات فی الحج (فقه - عربی)

از: سید محمدعلی حسینی اصطهباناتی.

تقریر بحث‌های آیة‌الله‌العظمی سیدشهاب‌الدین مرعشی است در مسائل حج، با بعضی توضیحات یا مطالب اضافی از مؤلف با نشانی «ن». از این کتاب فقط چند برگ اول نوشته شده است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین.. و بعد انما یسطره قلمی الوضیع و یحلله فهمی البطیء هو من بحث أستاذنا المجل...».

◀ ۵۷۹ / - قم، مرعشی؛ ش ۹۳۳۲.

نسخ، به خط مؤلف، جلد تیماج قهوه‌ای.

۱۹ گ، ۲۰ س، ۱۸ × ۵ / ۲۲ سم.

۲۵۰

الدرة الثمينة فيما لزائر النبي ﷺ إلى المدينة (فقه - عربی)

از: قشاشی، صفی‌الدین، احمد بن محمد بن یونس (۱۰۷۱ ه.ق.).

[هدیه العارفین ۱ / ۱۶۱؛ معجم المؤلفین ۲ / ۱۷۰]

◀ ۵۸۰ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۱۳، ش ۲۲۲۲، [ش ۳۴۸۲ فقه].

۷۷ گ، ۲۲ س، ۱۸ × ۲۳ سم.

۲۵۱

الدرة فی أحكام الحج و العمرة (فقه - عربی)

از: شیخ سلیمان بن احمد آل عبدالجبار قطیفی (۱۲۶۶ ه.ق.)

[الذريعة ۸ / ۸۹ ش ۳۲۰؛ الازهار ۶ / ۱۶۳؛ الموسم العدنان (۹ - ۱۰) م ۳ / ۴۳۲]

رساله‌ای است استدلالی در اعمال حج و عمره که مشتمل است بر کلیه احکام و فروع آن و مرتب است بر سه باب و یک خاتمه بدین شرح:

الباب الاول: فی المقدمات و هی أربعة:

الاولی: تعریف الحج لغة و شرعاً؛

الثانية: شرایط وجوبها و أحكام النيابة؛

الثالثة: فی أقسام الحج؛

الرابعة: فی المواقيت.

الباب الثاني: فی أفعال الحج.

الباب الثالث: فی المحرمات و الكفارات.

الخاتمة: فی العمرة.

تاریخ تألیف: ۱۷ ربیع‌الثانی ۱۲۳۸ هـ.ق.

آغاز: «نحمدك يا من وقفنا للطواف حول حرم العلوم و المعارف و نشكرک يا من سهل لنا السعى فى اكتساب الدقائق واقتناص اللطایف و نصلی و نسلّم على من أحرم عن كل شيء يمنعه عن ذكرک».

انجام: «الدالة على السنة فمحمولة على عمرة التمتع جمعاً و الحلق فى العمرة أفضل من التقصير... و صلى الله على خير خلقه محمد و آله».

◀ ۵۸۱ / - قم، مؤسسه طیبیه؛ ص ۳۲۸، ش ۲۴۳ / ۱.

خط صالح بن طعان بن ناصر بن علی بحرانی، ۲۰ ربیع‌الاول ۱۲۶۱ هـ.ق.

۱۰۲ ص، ۲۲ س.

[اصل نسخه در مکتبه علامه قدیحی در قطیف موجود است]

این کتاب با سایر تصنیفات مؤلف در اختیار شیخ علی جشی قطیفی در کربلا بوده است.

الدرة النجفية (فقه - عربی)

از: سید محمد مهدی بن مرتضی بحر العلوم (۱۲۱۲ هـ.ق).

[مرعشی ۷ / ۳۵۸]

ارجوزه‌ای است در فقه که فقط کتاب طهارت و صلاة تا نماز طواف را به نظم کشیده و آغاز نظم آن به سال ۱۲۰۵ هـ.ق بوده است. ناظم آن را «الدرة» نامیده، گاهی هم آن را «الدرة المنظومة» می‌نامند، چنان‌که در الذریعه آمده است.

آغاز: «أفتتح المقال بعد البسملة * بحمد خير منعم و الشکر له * مصلياً على نبی الرحمة * و آله الاطهار اهل العصمة».

انجام: «و ادع عقیب الفرض بالمأثور * من الدعاء الموجز المشهور».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۵۸۲ / ۱ - قم، آستان؛ ج ۲، ص ۴۵، ش ۱ / ۲۹، از ص ۱ پ الی ۸۵ پ.

نسخ خوب، ابوتراب موسوی، ۲۰ ربیع الاول ۱۲۸۴ هـ.ق. جلد (مجموعه) تیماج نیلی، ضربی، عناوین شنگرف.

۱۴ س، ۵ / ۱۰ × ۵ / ۱۷ سم.

◀ ۵۸۳ / ۲ - قم، آستان؛ ج ۱، ص ۳۵۶، ش ۱ / ۳۷۶، از ص ۱ پ الی ۹۱ پ.

نسخ، عناوین شنگرف، علی بن حاج محمد حسین، ساکن قلعه مسیب پایین، از توابع دارالسلطنه اصفهان.

جلد (مجموعه) تیماج زرشکی سیر، بی‌مقوا.

سطور (مجموعه) مختلف، ۵ / ۱۵ × ۲۱ سم.

درر الفوائد المنظمة (تاریخ و جغرافیا - عربی)

از: محمد بن عبدالقادر جزیری مصری حنبلی (۹۴۴ ه.ق).
[مع الاسف نسخه چاپی، بر اساس نسخه ناقص انجام گرفته است].
این کتاب با گسترده‌گی، اخبار حج و راه مکه معظمه را گزارش کرده است و سفر از راه ساحل از قاهره به مکه بوده است.
◀ ۵۸۴ / ۱ - نسخه‌ای خطی از این کتاب در دارالکتب قاهره موجود است.
◀ ۵۸۵ / ۲ - نسخه دیگری نیز در کتابخانه «القرویین» در شهر فاس (مراکش) نگه‌داری می‌شود.

دفع الصرورة عن حج الضرورة (فقه حنفی - عربی)

از: عبدالغنی بن اسماعیل بن عبدالغنی نابلسی (۱۱۴۳ ه.ق = ۱۷۳۱ م)
[معجم المؤلفین ۵ / ۲۱۷؛ الأعلام ۴ / ۱۵۸؛ بغدادی: ایضاح ۱ / ۵۷۹، هدیه ۱ / ۵۹۰؛ GAL II 345 S II 473؛ کتانی: فهرس ۲ / ۱۵۰]
رساله‌ای است که در آن به مناقشه این مسئله می‌پردازد که در صورتی که شخصی نتوانست حج به‌جا آورد، نیابت حج از طرف او ضرورت ندارد.
آغاز: «... أما بعد فيقول العبد الفقير إلى مولاه القدير عبدالغني المعروف بابن النابلسي الحنفي عامله الله تعالى بلطفه الخفي: ورد علينا سؤال من جهة الروم في مسألة من لم يحج عن نفسه إذا حج بالنيابة عن غيره و كان فقيراً...».
انجام: «... و أما إذا كان فقيراً لم تجتمع فيه شروط الحج فالكراهة تنزيهية فيزحقه كما

هو الظاهر فی عبارة «البحر» فی هذا المحل و الحمد لله على كل حال».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۵۸۶ / ۱ - فلسطین (قدس)، خالدیه؛ ص ۳۸۶، ش ۷۸۲ (فقه ۱ / ۸۲۹)، از ص ۱

الی ۲ پ.

تاریخ کتابت: ترجیحاً سده ۱۲ هـ.ق. در این فهرست، عنوان چنین آمده است: رفع

الضرورة عن حج الضیرورة.

در نسخه، آثار موریانه‌خوردگی مشهود است، و برگ‌ها از هم باز شده است، جلد ورق

مقوایی.

۲۷ س (۵ / ۷ × ۱۵ سم)، ۵ / ۱۱ × ۵ / ۱۸ سم.

◀ ۵۸۷ / ۲ - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۱۳، ش ۲۲۲۳، [ش ۳۸۲۰ / ۱۹

فقه]، از ص ۴۳۱ الی ۴۳۶.

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۳ گ، ۲۳ س، ۱۴ × ۲۲ سم.

۲۵۵

دلیل الأنام فی سبیل زیارة بیت الله الحرام و القدس الشریف و مدینة السلام

(سفرنامه دینی - فارسی)

از: سلطان مراد میرزا حسام السلطنة (۱۲۳۳ - ۱۳۰۰ هـ.ق)

[ریو ۱: ۳۸۶؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، منزوی؛ ج ۶، ص ۴۰۰۰، ش ۴۱۵۴۱]

[چاپ: سفرنامه مکه: گزارش وقایع سفر به: استانبول، مکه، مدینه، دمشق، بیت المقدس

و...، به کوشش رسول جعفریان، تهران، نشر مشعر، چاپ ۱، ۱۳۷۴ ش، ۳۶۰ ص، وزیری.

عنوان دیگر: سفرنامه مکه: دلیل الأنام فی سبیل زیارة بیت الله الحرام و القدس الشریف و

مدینة السلام].

گزارش سفرهای مؤلف (که پسر سیزدهم عباس میرزا نائب السلطنه است) به نقاط مختلف از جمله مکه و مدینه می‌باشد.

مسیر رفت و برگشت: تهران، انزلی، بادکوبه، و اُدسا، دریای سیاه، استانبول، ورود به دریای مرمره، بندر سامس، بندر رودس، پورت سعید، کانال سوئز و شهر سوئز، دریای سرخ، جدّه، یلملم (سعدیه)، مکه، وادی فاطمه، رابغ، مدینه، راه شام، مدائن صالح، تبوک، معان، دمشق، بیروت، یافا، رمله، قطرون، ابی غوش، بیت المقدس، حبرون، بیت اللحم، بازگشت به یافا، حرکت با کشتی به سمت پورت سعید، اسکندریه، قاهره، بازگشت به اسکندریه و از آنجا به ازمیر و استانبول، گذر از برابر سامسون، باطوم (باتومی)، پوتی، (از راه زمین) تفلیس، گنجه، ایروان، نخجوان، کرکر، مرند، صوفیان، تبریز، سلطانیه، تهران.

آقای جعفریان در مقدمه کتاب آورده است که ادبیات سفرنامه‌نویسی در دوره قاجار رشد چشم‌گیری یافت. یکی از زمینه‌های سفرنامه‌نویسی این دوره، سفرهای حج است. حسام السلطنه از جمله کسانی است که در سفر حج به سال ۱۲۹۷، وقایع و حوادث سفر خود را تقریر و یکی از ملازمانش آن را تحریر کرده است. وی کمابیش اوضاع اجتماعی و سیاسی شهرها و اماکنی چون مکه، مدینه، استانبول، سوریه، فلسطین و مصر را توصیف می‌کند. هرچند ثبت وقایع شخصی شاهزاده - که معمول بین درباریان در سفرنامه‌نویسی بوده - حجم بیشتر کتاب را به خود اختصاص داده است.

آغاز: «از آنجا که سفر حج در مسلمانی رکنی است از ارکان...».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۵۸۸ / ۱ - تهران، مجلس؛ ج ۲، ش ۴۴۱.

کاتب: علی‌علی‌آبادی مازندرانی، ۱۳۲۳ ه.ق. متن نسخه در مواردی اعراب‌گذاری شده است.

۲۳۸ گ، ۱۴ س.

◀ ۵۸۹ / ۲ - تهران، ملک؛ ش ۱۳۷۶. [فهرست نسخه‌های خطی فارسی، منزوی؛ ج ۶،

ص ۴۰۰۰، ش ۴۱۵۴۰]

نستعلیق، عبدالرحیم، سال ۱۲۹۹ هـ.ق.

۱۴۹ گ، ۲۱ س.

۲۵۶

دلیل السائرین إلى زیارة مسجد حبیب ربّ العالمین (فقه - عربی)

از: مدنی، حسن بن محمد بن محمود بسنوی (۱۰۷۲ هـ.ق).

[معجم المؤلفین ۳ / ۲۹۰]

کتابی است مختصر در بیان بعضی از فضایل مدینه و کیفیت زیارت پیامبر اکرم ﷺ که مؤلف هنگام مجاورت در این شهر به سال ۱۰۷۲ هـ.ق آن را نگاشته و در آن از مصادر اهل سنت بسیار استفاده نموده که مشتمل است بر هشت باب و یک خاتمه با این عناوین:

الباب الاول: فی فضیلة المدينة المنورة، مشتمل بر دو فصل.

الباب الثاني: فی فضیلة زیارة شفیع المذنبین محمد ﷺ.

الباب الثالث: فی کیفیة التوجه إلى زیارة سید الاولین والآخرین، مشتمل بر ۶ فصل.

الباب الرابع: فی بیان حدّ المسجد النبوی و الروضة المطهرة.

الباب الخامس: فی بیان الاساطین الفاضلة.

الباب السادس: فی بیان فضیلة البقیع، مشتمل بر یک فصل.

الباب الثامن: فی بیان فضیلة أحد و بیان زیارة شهداء أحد و زیارة حمزة (سلام الله علیه).

خاتمة: فی بیان آداب رجوعه الى بلده و وطنه.

آغاز: «بسملة الحمد لله الذی شوق عباده لزیارة حبیبه و صفیه و خلیله و نبیه و هو المقصود من الوجود و سید کل والد و مولود و هو النقطة التي أديرت عليها دوائر المكونات و النور الذی ملأ اشراقه الارضین... فیقول الراجی عفو مولاه الودود... لما جاورت بالمدينة المنورة...».

انجام: «أجراً عظيماً و بما ذكر من النصيحة في هذا المقام يتم هذا الكتاب».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۵۹۰ / ۱ - رم، واتیکان؛ ص ۱۰۲، ش ۸۹۳

اسماعیل مخلصی، ۱۱۶۷ هـ.ق.

در این نسخه، عنوان بدون کلمه «مسجد» معرفی شده است.

۵۸ گ، ۵ / ۱۳ × ۵ / ۲۱ سم.

◀ ۵۹۱ / ۲ - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۱۴، ش ۲۲۲۴، [ش ۱۵۴۰ فقه].

در اول نسخه، فهرست کتاب آمده است.

نسخ، محمد بن محمد افغانی، ربیع الاول ۱۰۹۳ هـ.ق.

۴۹ گ، ۲۳ س، ۱۷ × ۲۴ سم.

◀ ۵۹۲ / ۳ - قم، مرکز احیاء؛ ج ۲، ص ۴۱۵، ش ۷۴۴.

در این نسخه، عنوان کتاب بدون کلمه «مسجد» ذکر شده است.

نسخ، اسماعیل بن مغلوی، سال ۱۱۶۷ هـ.ق. برگ اول دارای سرلوح رنگین، مجدول،

تصحیح شده، در برگ آخر نقشه قبر نبی اکرم ﷺ کشیده شده است. در ذیل انجامه، مهر

بیضوی با نقوش گل و بوته و با سجع «عمل.. موفق.. یحیی ۱۰۹۲» دیده می‌شود.

۱۱۲ ص.

(تصاویر ۱۰۱ و ۱۰۲ و ۱۰۳)

دلیل المحتیرین فی مناسک الحاج و المعتمرین (فقه - عربی)

از: سید معزالدین محمد مهدی بن الحسن الحسینی القزوینی الحلّی النجفی

(۱۳۰۰ هـ.ق.).

کتاب در دو باب در اعمال عمره و حج تنظیم یافته و در خاتمه به ذکر مستحبات

دخول کعبه پرداخته است.

آغاز: «الحمد لله الذي أوجب حج بيته الحرام على من استطاع السبيل إليه من الخاص و العام...».

◀ ۵۹۳ / - نسخه‌ای از آن در ضمن مجموعه در «تستریه» که وقفی حاج علی محمد نجف آبادی است، وجود دارد.

۲۵۸

دعاهای طواف کعبه و عدد درهای حرم (رساله...) (ادعیه - فارسی و عربی)

از: ؟

همان‌طور که از نام کتاب پیداست، ادعیه هنگام طواف خانه خدا را به همراه درب‌های حرم الهی یادآورد شده است.

◀ ۵۹۴ / - پاکستان، آرشیو ملی (گنجینه مفتی فضل عظیم بهیروی)؛ ص ۳۱، ش اسلام ۳ / ۱۱۶، از ص ۲۲۴ ب الی ۲۴۲ ب.
اطلاعات دیگری از نسخه به دست نیامد.

۲۵۹

ذخیره المعاد فی شرح الإرشاد (فقه شیعی - عربی)

از: ملا محمدباقر بن محمد مؤمن محقق سبزواری (۱۰۹۰ ه.ق).

این کتاب، شرح کتاب «الإرشاد» علامه حلی (۷۲۶ ه.ق) می‌باشد که در ابواب مختلف فقهی است و نسخه حاضر مشتمل بر «کتاب الحج» می‌باشد.

آغاز: «بسملة حمدله كتاب الحج قال ابن الاثير في النهاية الحج في اللغة القصد إلى كل شيء فخصه الشرع بقصد معين أي شروط معلومة وفيه لغتان الفتح و الكسر و قيل الفتح

المصدر و الكسر الاسم و ذكر فى القاموس فى تفسير الحج معانى منها...».

◀ ۵۹۵ / - اصفهان، صدر بازار؛ ج ۱، ص ۱۲۶، ش ۱۷۴.

انجام افتاده: «و مسجد الفضيح بالضاد و الحاء المعجمتين سمي بذلك لأنهم كانوا يفضحون فيه التمر قبل الاسلام أى يشد خرنه و فى يث المرادى قال سألت أبا عبد الله عليه السلام عن مسجد الفضيح لم سمي مسجد الفضيح... فلذلك سمي مسجد الفضيح و ذكر الشهيد أن هذا المسجد هو المسجد الذى ردت فيه الشمس...».

نسخ، سده ۱۲ یا ۱۳ هـ. ق. عناوین و نشانی‌های متن به قرمز و رؤوس مطالب و بعض اضافات در حاشیه به مشکی و قرمز. بدون جلد.

۳۰۸ گ، ۲۳ س، ۱۹ × ۲۵ سم.

(تصاویر ۱۰۴ و ۱۰۵)

۲۶۰

الذهب المسبوك بذكر من حج من الخلفاء و الملوك (تذکره حجاج - عربی)

از: تقی‌الدین احمد بن علی مقریزی (۷۶۶ - ۸۴۵ هـ. ق.)

در این کتاب، شرح حال خلفا و والیانی که از زمان رسول الله ﷺ تا سال ۸۱۵ هـ. ق. حج گزارده‌اند، آمده است.

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۵۹۶ / ۱ - نسخه خطی آن در کتابخانه دانشگاه ییل، مجموعه لاندربرج با ش ۱۱۱

نگه‌داری می‌شود.

◀ ۵۹۷ / ۲ - دو نسخه دیگر از این کتاب نیز با مشخصات ذیل در کتابخانه دانشگاه

کمبریج موجود است:

۱. ۸۶ گ، ۴ / ۱۵ × ۴ / ۲۱ سم. ش ۱۴۱ هـ. ق.

۲. ش ۷۴۶.

راه نجات (فقه - اردو)

از: شاه عبدالعزیز دهلوی.

در مسائل و آداب واجبات از نماز و زکات و روزه و حج و نکاح، با بیان «مسئله» و جواب آن.

آغاز: «بسملة الحمد لله على نواله و الصلوة... أى عزیز و سمجھوتم اسباب کو کہ مسلمان هو نابری نعمت هی جو کوئی مسلمان هو خدا کی...».

انجام: «اسکی جو توفیق عبادت کی الله تعالی زیاده دی زیاده پرهی لیکن اثنا هر مسلمان کو چاهی کہ گرها کری اور اسکی ثواب سی کہ بهت بر اهی محروم ز هی و الله ولی التوفیق امین رب العالمین».

◀ ۵۹۸ / - هند (غازی پور)، چشمه رحمت؛ ص ۶۱، ش ۲ / ۲۳ ب، ص ۹۲ رالی ۱۰۷ ر. نستعلیق هندی، عبارات عربی نسخ معرب، محمد رسول بخش، اواخر سده ۱۳ ه. ق. عناوین به خط جلی مشکی، صفحات مجدول سیاه.

جلد مجموعه، مقوایی با روکش سبز، عطف و لبه‌ها پارچه عنبی.

۱۳ س، قطع وزیری.

[راه‌هایی که به مدینه منتهی می‌شود] (جغرافیا - عربی)

از: ؟

کتاب بسیار عزیزالوجود و نفیس و کهنسالی است به نثر و نظم در ذکر راه‌هایی که به مدینه منتهی می‌شود، با توقیعات رسول اکرم ﷺ و وضع مسجد پیغمبر.

متأسفانه چون نسخه در دست، ناقص الاول است، نام اصلی آن معلوم نیست و مؤلف شناخته نمی‌شود، اما سمهودی (سید نورالدین علی بن عبدالله حسینی شافعی قاهری متوفی ۹۱۱ ه.ق) در کتاب **الوفاء الوفاء**، بعضی عباراتی که از ابن زباله نقل کرده است، با عبارت این کتاب برابر است و دور نیست که این همان کتاب **اخبار المدینه** (یا کتاب المدینه و اخبارها) تألیف ابن زباله باشد که در **الفهرست** ذکرش آمده است.

مؤلف در ذیل نام هر ناحیتی، از رجال حدیث روایت می‌کند که چند فقره از آن ذکر می‌شود:

حدثني عبدالله بن عمرو بن بشر البلخي.

حدثني عبدالله بن ابي سعد الوراق.

أخبرني يحيى بن حسن ابوالحسن العلوي.

أخبرني ابراهيم بن اسحق بن محمد بن زكريا بن طلحة بن عبدالله بن عبدالرحمن ابن ابي بكر الصديق (ابواسحق البكري).

حدثني ابو ثوبه صالح بن محمد دراح.

حدثني عبدالله بن محمد بن سيار السعدي.

حدثني ابوقاديه.

حدثنا احمد بن عبد الجبار.

حدثني عبدالله بن شبيب.

حدثني ابو محمد وراق و....

عناوين کتاب و اسامی مواضع از «طريق لینه» آغاز می‌شود و به «تسميه البرد من الكوفه على الجاده» پایان می‌پذیرد.

انجام: «فلم ير مكة بعد ذلك حتى مات».

◀ ۵۹۹ / - مشهد، رضوی؛ ج ۸، ص ۴۷۵، ش ۴۸۰ (۵۷۵۱).

آغاز افتاده: «و عبر ذات التناير ميل يؤدي إلى أميال إلى طريق...».

خط برزخ میان کوفی و نسخ، حدود سده ۵هـ.ق.
واقف: شیخ بهائی. در اول و آخر نسخه، مهر مدور «حسن بن علی بن عبدالعالی ۹۵۷»
خورده است و در کنار مهر نخستین، به خط شیخ بهائی، چنین مرقوم است: «هو إنتقل
إلی».

در پایان نسخه به خطی تعلیق مانند، نوشته شده است: «من عواری الزمن علی ید
اضعف عباد الله [استاد امیر علی نقاش (عبارت اصلی را استاد امیر علی نقاش تراشیده و به
جای آن، نام خود را نوشته است)] فی تاریخ غره محرم الحرام سنه ۸۹۹».
کاغذ حنایی بغدادی، جلد تیماج مشکى. این نسخه در شهریور ۱۳۱۷ به وسیله استاد
محمدتقی مدرس رضوی تسلیم کتابخانه شده است.
۱۱۶ گ، ۱۹ - ۲۰ س (۵ / ۱۴ × ۱۷ سم)، ۱۸ × ۲ / ۲۳ سم.

۲۶۳

رحلة ابن یحیی العراقی (سفرنامه دینی - عربی)

ابن یحیی العراقی، صحیح الدین، ابوالفیض، محمد طه (زنده به سال ۱۱۵۵هـ.ق =
۱۷۴۲م).
◀ ۶۰۰ / - نسخه خطی با ش ۲۲۰ در کتابخانه دانشگاه ییل، مجموعه لاندبریج موجود
است.

۲۶۴

رحلة الامیر عبدالقادر الجزائری (سفرنامه دینی - عربی)

کتاب، سفرنامه شام و حجاز است که در سال ۱۲۹۸هـ.ق = ۱۸۸۰ م مؤلف در آن جا
اقامت داشته است.

◀ ۶۰۱ / - نسخه خطی با ش ۷۹۲ در کتابخانه دانشگاه برنستون (= پرینستون)، مجموعه جاریت (= گاریت) نگه‌داری می‌شود.

۲۶۵

الرحلة الفاسية الممزوجة بالمناسك المالكية (فقه و سفرنامه دینی - عربی)

از: محمد بن الطیب بن کیران، فاسی (۱۳۱۴ ه. ق)

[این سفرنامه در فاس (مراکش) به چاپ رسیده است]

مؤلف در سال ۱۲۹۳ ه. ق به مکه مشرف شده و فريضه حج را به‌جا آورده است و آن‌گاه مشاهدات خود را گزارش نموده و این سفر از راه دریا و با کشتی انجام گرفته است.

◀ ۶۰۲ / - نسخه خطی آن در کتابخانه شهر «رباط» نگه‌داری می‌شود و مطالعه آن مخصوصاً برای آگاهی از وضع راه بین مدینه و مکه قابل استفاده است.

۲۶۶

الرحلة المكية و النخلة المسكية (سفرنامه منظوم دینی - عربی)

از: شیخ محمدحسن بن محمد صالح کبه بغدادی (۱۳۳۶ ه. ق، نجف)

[الذریعه ۱۷۰ / ۱۰]

ناظم، این ارجوزه را در سفر خویش به حج به سال ۱۲۹۲ ه. ق انشاد کرده و در آن، وقایعی را که بر او حادث شده از زمان خروجش از بغداد تا بازگشت، شرح نموده است.

آغاز: «أبدأ باسم الله يمناً باسمه... فی ألف بیت بالصواب ناطقة*... سميتها بالرحلة المكية* و النخلة الطيبة المسكية».

بر این ارجوزه، علما و شعرای عصر، تقریظاتی نوشته‌اند، که آنچه شیخ آقا بزرگ ادعای رؤیت می‌کند، از قرار ذیل است:

شیخ علی بن حسین آل عوض حلی، شیخ حسین بن محسن حلی ملقب به مصبح،

شیخ حسون بن عبدالله حلّی، شیخ عباس بن شیخ علی حلّی ملقب به بغدادی، شیخ عبد علی حلّی و شیخ محمد بن حمزه حلّی، شیخ محمد تبریزی حلّی، سید ابراهیم بن سید حسین بحر العلوم، سید محمد سعید الحَبّوبی، شیخ صادق أعسم نجفی، شیخ محمد جزائری نجفی، شیخ جابر کاظمی، سید حسین بن راضی بغدادی، شیخ صالح بغدادی، شیخ محمد سعید بن شیخ محمود سعید نائب کلیددار نجف.

۲۶۷

رسائل الحصر و الصدّ (فقه - عربی)

از: ؟

پیرامون یکی از فروع مربوط به شرایط استطاعت در وجوب حج است و آن مسئله حصر یا صد است که به مصادیق و احکام آن پرداخته است.

◀ ۶۰۳ / - نسخه با خطی زیبا در ضمن مجموعه ۶۲۷ در مکتبه امیر المؤمنین (علیه السلام) نجف موجود است.

۲۶۸

رسالة (فقه - عربی)

از: سید ابوتراب خوانساری (۱۳۴۶ ه. ق.).

رساله در این مورد نوشته شده است که اگر کسی در عمره، طواف را در خارج از مطاف شرعی انجام داده و به علت تنگی وقت نتواند اعاده کند و بقیه اعمال عمره و حج را به جا آورد و به شهر خودش بازگردد، آیا تنها عمره اش باطل است، یا این که حجتش نیز باطل است و یا حکم دیگری دارد؟

◀ ۶۰۴ / - نسخه خطی در ضمن مجموعه‌ای در نزد وصی مؤلف، سید محمدرضا تبریزی در قم موجود است.

رسالة تفسیر آیه «إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وَضَعَ لِلنَّاسِ لِلَّذِي بَبَّكَ مَبَارَكًا...» (آل عمران:

(۹۶) (تفسیر منظوم - عربی)

از: زین العابدین خان کرمانی (۱۲۷۶ - ۱۳۶۰ ه.ق)

تفسیری است با مشربی خاص از آیه شریفه در باب حج که تماماً به طور منظوم نگاشته شده است.

◀ ۶۰۵ / - نسخه خطی که در تاریخ ۱۳۴۶ ه.ق کتابت یافته، شامل یک هزار بیت است.

رسالة الحج و العمرة (فقه - عربی)

از: ؟

آغاز: «بسمله بعد حمد الله على آلائه... هذه رسالة الحج و العمرة موجزة مستوفاة وضعها تقرباً الى الله تعالى و هي فصلان: الاول في أفعال الحج و العمرة و هي أربعة فأولها الإحرام و معناه توطين النفس على اصناف الصيد و النساء و الطيب...».

انجام: «لوجوبه قربة إلى الله و إن كان نائباً عن غيره اضاف إلى جميع ما ذكرناه نيابة عن فلان لوجوب ذلك عليه اصالة و على نيابة قربة إلى الله تعالى و كذا في الأفعال».

◀ ۶۰۶ / - تهران، مجلس، ج ۱، ص ۵۷۲، ش ۱۲ مجموعه.

نستعلیق و شکسته تحریری، افضل الدین محمد بن جمال الدین محمد بن احمد حسینی اصفهانی، روز سه شنبه ۱۸ شعبان ۹۷۲ ه.ق، مدرسه معینیه کاشان.

کاغذ نخودی تیره فرسوده، جلد (مجموعه) تیماج آلبالویی یک لای.

۹ ص، ۱۴ و ۱۵ س (۹ × ۱۴ سم)، ۱۳ × ۱۹ سم.

۲۷۱

رسالة الحجية (فقه - فارسی)

از: نصرآبادی، محمد بن حسن یزدی.
این رساله درباره اعمال حج تمتع، شامل مقدمه و دو مقصد و خاتمه است.
آغاز: «الحمد لله رب العالمين والصلوة على أفضل المرسلين... بدان که این رساله ایست در بیان افعال حج تمتع مشتمل بر مقدمه و دو مقصد و خاتمه...».
انجام: «... ما اشهد فی حیاتی أن لا اله الا أنت و أن محمداً عبدك و رسولك تمت بحمد الله والصلوة على محمد وآله الطاهرين. قد فرغت من تسويد... فی الفلک وقد كان هذا الفراغ... بواجبات العمرة والحج... محمد بن حسین... عفی عنهما».
◀ ۶۰۷ / - تهران، مجلس؛ ج ۴ قدیم، ص ۸۲، ش ۱ / ۱۲۸۰، ص ۱ الی ۵۰.

۲۷۲

رسالة الحسن البصري في فضائل مكة المشرفة (فضائل و مناقب،

عربی)

از: بصری، حسن بن یسار (۱۱۰ ه.ق).
[الأعلام ۲ / ۲۴۲]
◀ ۶۰۸ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۳، ص ۱۳۶۲، ش ۵۰۸۲، [ش ۳۴۸۷ فضائل].
نستعلیق، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.
۸ گ، ۱۷ س، ۱۵ × ۲۰ سم.

۲۷۳

رسالة السلطان سليمان إلى شريف مكة و جواب شريف مكة عليها (اسناد - عربی)

از: سلطان سليمان و شريف مكة.

◀ ۶۰۹ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۹۲۱، ش ۳۵۱۲، [ش کلی ۳۷۶۲ / ۲۰ اسناد]، ص ۲۰۲.

نستعلیق، بدون تاریخ کتابت.

۱ ص، ۱۰ س، ۱۲ × ۲۰ سم.

۲۷۴

رسالة عبدالله بن محمد بن عبدالوهاب فی العقيدة (عقائد - عربی)

از: عبدالله بن محمد بن عبدالوهاب (۱۲۴۲ ه. ق).

[مشاهیر العلماء: ص ۳۲ - ۴۹]

نوشتاری است در چگونگی داخل شدن در مکه و بیان معتقدات ایشان.

◀ ۶۱۰ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۱، ص ۳۷۶، ش ۱۵۱۸، [ش عمومی ۱۳۴۹ عقائد].
خط تحریری.

۵ گ، ۲۹ س، ۱۶ × ۲۴ سم.

۲۷۵

رسالة عن الدماء الواجبة فی الحج (فقه شافعی - عربی)

از: ؟

◀ ۶۱۱ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۸۰۱، ش ۳۰۷۳، [ش کلی ۳۷۷۵ /

۸ فقه شافعی]، از ص ۱۲۸ الی ۱۳۳.

نسخ، عبدالله بن علی عمودی، ۱۳۲۰ هـ.ق.

۳ گ، ۲۴ س، ۱۸ × ۲۵ سم.

۲۷۶

رسالة فی آداب الحج و کیفیت وضع المسجد الحرام (احکام و آداب و جغرافیا -

عربی)

از: مولی محمد یوسف بن پهلوان صفر قزوینی.

[الذریعة ۱۱ / ۴ ش ۷]

در الذریعة، با عنوان «مناسک الحج» نیز در ج ۲۲ معرفی شده است.

ترجمه مؤلف در کتابهای «أمل الأمل» و «ریاض العلماء» آمده و در ریاض (ص ۲۱۵)

گوید: از فضلی شاگردان «مولی خلیل قزوینی» بوده است.

۲۷۷

رسالة فی أخبار عمارة الکعبة المعظمة و ما يتعلق بها (تاریخ - عربی)

از: ؟

این رساله در بیان تاریخ ساخت بنای کعبه معظمه و توابع و متعلقات آن در مراحل

مختلف و تغییراتی است که در طی زمان بر آنها حادث شده است.

◀ ۶۱۲ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۳، ص ۱۰۷۴، ش ۳۸۵۶، [ش عمومی

۳۴۸۸ / ۱ تاریخ]

خط نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۷ گ، ۱۷ س، ۱۳ × ۱۸ سم.

۲۷۸

رسالة فى أدعية تطلب من الحاجّ (أدعيه و أذکار، عربی)

از: ؟

این نوشتار، ادعیه‌ای را که حجاج در هنگام مناسک حج و غیر آن لازم دارند، دربر دارد.

◀ ۶۱۳ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۳، ص ۱۳۳۶، ش ۴۹۷۴، [ش ۲۳۰۷ / ۸ / ۸ ادعیه]، از ص ۸۳ الی ۹۲.
نستعلیق، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.
۵ گ، ۱۱ س، ۱۶ × ۲۰ سم.

۲۷۹

رسالة فى أدعية زيارة الكعبة (أدعية - عربی)

از: ؟

رساله در بیان ادعیه و اذکاری است که هنگام زیارت کعبه معظمه وارد شده است.
آغاز: «بسمله بنیة الحج و العمرة اللهم إني أريد الحج و العمرة فيسرها لي...».
انجام: «اللهم اجعله حجاً مبروراً و سعياً مشكوراً... و صلّى الله على سيدنا محمد و على آله و صحبه و سلم تسليماً».
◀ ۶۱۴ / - هند، ندوة العلماء (لكهنو)؛ ص ۷۸۴، ش ۲۵ (أوراد و أدعيه)، ردیف ۱۱۶۱.

خط: نسخ.

۸ ص، ۱۲ س، ۱۲ × ۱۷ سم.

۲۸۰

**رسالة فى أدعية الطواف و السعى و طواف الوداع و دعاء عرفة و بهامشها
مسائل الحج التى لا بد منها اذا أراد أن يحرم (ادعيه و احكام - عربى)**

از: ؟

آنچه از عنوان رساله برمی آید، محتوای کتاب، در باب دعاهاى مختلف در طى مناسك حج و نیز مسائل ضرورى احرام بيت الله الحرام است.
 ◀ ۶۱۵/- نسخه خطى و چاپ سنگى اين كتاب در كتابخانه «خديويه» مصر نگهدارى مى شود.

۲۸۱

رسالة فى أسرار الحج (اسرار عبادات - عربى)

از: ؟

داستان معروف شيخ شبلى است زمانى كه به استقبال امام سجاد (ع) كه از سفر حج مراجعت نمودند، آمده بود و حضرت امام (ع) ضمن بيان اسرار حج، حقايق اين فريضه را برايش بيان مى دارد كه شبلى هم با تعلم آنچه كه از امام (ع) شنیده بود، در سال آینده، حج خود را تكرر مى كند.

آغاز: «بسمله خبر لمولانا زين العابدين على بن الحسين على بن ابى طالب (ع) و الشبلى فى اسرار الحج روى أنه لما رجع مولانا زين العابدين (ع) من الحج استقبله الشبلى فقال (ع) حججت يا شبلى قال نعم يابن رسول الله...».

انجام: «قال لا قال زين العابدين (ع) فما وصلت المنى و لا ذبحت و لا صليت فى مسجد الخيف و لا طفت طواف الافاضة و لا تقربت ارجع فانك لم تحج فطفق الشبلى يبكى على ما فرطه من حجه ما زال يتعلم من قابل بمعرفة و يقين».

◀ ۶۱۶ / - تهران، مجلس؛ ج ۳، ص ۲۴۵۱ [ش ۲۴۰۲۳ (خطى فهرست شده: ۱۸۲۲)]،

از ص ۲۴۶ الی ۲۵۰.

رساله در ضمن مجموعه «فضل الدین عثمان اسفزاری» آمده است.
تحریری، تاریخ نگارش در یکی از رساله‌های مجموعه، ۱۲۳۶ هـ. ق است. بعض
صفحات به راسته چلیپا نگارش یافته است. عناوین بر فراز به شنگرف.
جلد (مجموعه) تیماج قهوه‌ای.
۵ ص، سطور مختلف، ۵ / ۱۰ × ۱۶ سم. (تصاویر ۱۰۶ و ۱۰۷)

۲۸۲

رسالة فی بیان إحرام العمرة (فقه - عربی)

از: محمد انصار.
بیانی است مختصر در باب احرام عمره، احکام و مسائل مرتبط بدان.
◀ ۶۱۷ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۱۸، ش ۲۲۴۸، [ش ۳۸۰۵ / ۴
فقه]، از ص ۳۵ الی ۴۴.
نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.
۵ گ، ۲۰ س، ۱۹ × ۲۶ سم.

۲۸۳

رسالة فی بیان ذراع مکه معظمه (مساحت - فارسی)

از: ؟ (سده ۱۱ هـ. ق).
آغاز: «هذه الرسالة فی بیان مکه معظمه زادها الله شرفاً و تعظيماً... این چند کلمه
مسطور شده در بیان ذراع مکه معظمه و حرم او حرسه الله تعالی عن آفات...».
سال تصنیف از کاتب أيضاً:
«فرش مرمر گشت تارخش کنون * چون نماندی گل در آن منزل به جا».

= سال ۱۰۶۰ هـ.ق.

◀ ۶۱۸ / - پاکستان (کویتہ)، مجددی؛ ش ۲ / ۹، از ص ۱۲۱ الی ۱۵۲.
تاریخ کتابت: ۱۰۶۰ هـ.ق. بدون نام کاتب و سایر خصوصیات نسخه‌شناسی.

۲۸۴

رسالة فی بیان مقاتل حج (فقه - عربی)

از: ؟

◀ ۶۱۹ / - ترکیه، چروم حسن پاشا؛ ص ۷۶، ش ۶ / ۱۲۴، از ص ۸۸ ر الی ۱۲۴ ر.
نستعلیق، یحیی بوسنوی، ۱۰۵۵، جلد مجموعه میشن قهوه‌ای.
۱۷ س (۴ × ۱۰ سم)، ۱۰ × ۵ / ۱۴ سم.

۲۸۵

رسالة فی بیان مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ؟

◀ ۶۲۰ / - ترکیه، چروم حسن پاشا؛ ص ۷۵، ش ۱ / ۱۲۴، ص ۱ ر الی ۲۷ پ.
نستعلیق، یحیی بوسنوی، ۱۰۵۵ هـ.ق. جلد میشن قهوه‌ای.
۱۷ س (۴ × ۱۰ سم)، ۱۰ × ۵ / ۱۴ سم.

۲۸۶

رسالة فی التقدم علی الإمام عند أركان الکعبة (فقه - عربی)

از: أبوسلمة، ابراهیم بن عیسی بن محمد حنفی (۱۰۷۶ هـ.ق.).

[نشر النور و الزهر ۱ / ۵]

◀ ۶۲۱ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۲۰، ش ۲۲۵۸، [ش ۳۹۴۴ / ۵
فقه]، از ص ۱۷۷ الی ۱۸۰.
نسخ، سال ۱۲۸۹ ه.ق.

۲۸۷

رسالة فی توسعة المسعى (فقه - عربی)

از: معلمی، عبدالرحمن بن یحیی (۱۳۸۶ ه.ق).
[الأعلام ۳ / ۳۴۲]
◀ ۶۲۲ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۲۱، ش ۲۲۵۹، [ش عمومی
۴۶۸۳ فقه].
خط تحریری، به خط مؤلف.
۶ گ، ۲۴ س، ۲۱ × ۲۸ سم.

۲۸۸

رسالة فی الحج (فقه - عربی)

[احتمالاً] از: محمد حفیظ بن محمد اشرف حسینی اصفهانی (سده ۱۲ ه.ق).
آغاز: «الحج فی اللغة القصد و فی الشرع اسم لمجموع المناسک المؤداة فی المشاعر
المخصصة و شرط وجوبه خمسة العقل و الحرية...».
انجام: «... و يستحب النزول بالمعمرس علی طریق المدينة و صلوة رکعتین به».
◀ ۶۲۳ / - تهران، مجلس؛ ج ۵۰، ص ۱۶۶، ش ۷ / ۱۸۳۹۸، از ص ۱۹۳ الی
۲۰۳.

۲۸۹

رسالة فی الحج (فقه - عربی)

از: مولوی تراب علی.

◀ ۶۲۴ / - خزانه مفتی، اسلام آباد (پاکستان)؛ ش ۱۳۷.

عمار علی الحسینی.

۱۹ گ، ۱۲ س، ۵ / ۱۲ × ۲۰ سم.

۲۹۰

رسالة فی الحج (فقه - عربی)

از: ؟

آغاز: «بسم الله الحمد لله رب العالمین... و بعد فإن الحج أقوى الفرائض و هو أحد أركان الإسلام...».

◀ ۶۲۵ / - ترکیه (استانبول)، کتابخانه پروفیسور نیهاد ترلان (سلیمانیہ)؛ ص ۶۷، ش ۵

/ ۹۴، از ص ۳۵ ر الی ۳۸ پ.

نستعلیق و نسخ. عناوین به شنگرف، جلد مجموعه مقوا عطف کتان، شیرازہ آشفته، صفحات ۳۶ پ الی ۳۸ ر رطوبت دیده است. نسخه حاشیه نویسی دارد.

۲۱ س (۶ × ۲ / ۱۴ سم)، ۴ / ۱۰ × ۱۹ سم.

۲۹۱

[رسالة فی الحج] (فقه - عربی)

از: ملا ابراهیم شامی.

آغاز: «بسمله حمدله و صلی الله علی سیدنا محمد و علی آله و صحبه أجمعین و بعد

فهذه فوائد جلیلة فی الحج الشریف جمع الفقیر المقرّ بالتقصیر... الخ». انجم: «و یمشی القهقری متبکیاً متحسراً علی فراق البیت حتی یرج من المسجد فهذا إتمام الحج الذی أراه بقوله علیه الصلاة و السلام من حجّ هذا... والله اعلم». ۶۲۶ / - ابوظبی (وطنیة)، فهرس مختصر (ج ۲)؛ ص ۱۱۵، ش ۵۴۱، از ص ۷۰ پ الی ۷۳ ر.

خط تحریری خوانا، به خط مؤلف، سده ۱۱ هـ. ق. ۴ گ، ۱۹ س (۸ × ۱۴ سم)، ۱۶ × ۲۰ سم.

۲۹۲

رسالة فی الحجر (فقه - عربی)

از: فتح الباب عبد ربه. ۶۲۷ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۲۱، ش ۲۲۶۱، [ش عمومی ۴۳۷۰ فقه]. رقعہ، به خط مؤلف، سال ۱۳۴۵ هـ. ق. ۸۷ گ، ۱۹ س، ۱۷ × ۲۲ سم.

۲۹۳

رسالة فی حق تمتع المکی و من فی حکمهم (فقه حنفی - عربی)

از: ملا علی قاری، علی بن سلطان قاری هروی (۱۰۱۴ هـ. ق) [الأعلام ۵ / ۱۶۶] ۶۲۸ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۷۰۴، ش ۲۶۳۶، [ش کلی ۳۸۰۵ /

۹ فقه حنفی]، از ص ۸۵ الی ۸۶.

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۱ گ، ۲۶ س، ۱۹ × ۲۶ سم.

۲۹۴

**رسالة فی سیر النبی ﷺ فی حجة بین المشاعر و متی کان إسرائه ؟، و الکلام
عن وادی محسر و سبب الإسرائ فیہ (فقه - عربی)**

از: معلمی، عبدالرحمن بن یحیی (۱۳۸۵ هـ.ق).

[الأعلام ۳ / ۳۴۲]

◀ ۶۲۹ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۲۳، ش ۲۲۶۹، [ش عمومی

۴۷۰۴ فقه].

تحریری، به خط مؤلف.

۴ گ، ۲۴ س، ۱۸ × ۳۴ سم.

۲۹۵

رسالة فی الطواف بالبيت ولو بعد انهدامه (فقه - عربی)

از: ملا علی قاری، علی بن سلطان قاری هروی (۱۰۱۴ هـ.ق).

[الأعلام ۵ / ۱۶۶]

◀ ۶۳۰ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۲۳، ش ۲۲۷۱، [ش عمومی

۳۸۰۵ / ۵ فقه]، از ص ۴۵ الی ۴۶.

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۱ گ، ۲۳ س، ۱۹ × ۲۶ سم.

۲۹۶

**رسالة في عمرة المكي و في وضع السجديد في الحرم لأجل الصلاة عليها و
الذهاب الى البيوت (فقه - عربى)**

از: ؟

◀ ۶۳۱ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۲۳، ش ۲۲۷۲، [ش عمومی
۳۸۰۵ / ۱ فقه]، از ص ۱ الى ۴.
۴ ص، ۲۱ س، ۱۹ × ۲۶ سم.

۲۹۷

**رسالة في الكلام عن الحجر الأسود و من الواضع له و عن سبب خروجه من
الجنة (تاريخ، عربى)**

از: فيومى، احمد بن احمد (۱۱۰۱ هـ.ق).

[معجم المؤلفين ۱ / ۱۵۲؛ الأعلام ۱ / ۸۹]

◀ ۶۳۲ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۳، ص ۱۰۷۵، ش ۳۸۶۱، [ش عمومی
۳۴۹۳ / ۱ تاريخ]

خط تحریری، يوسف بن عبداللطيف، سال ۱۱۲۱ هـ.ق.

۶ گ، ۲۳ س، ۱۵ × ۲۰ سم.

۲۹۸

رسالة في الكلام عن مقام إبراهيم عليه السلام و جواز تأخيرہ (فقه - عربى)

از: معلمی، عبدالرحمن بن يحيى (۱۳۸۶ هـ.ق)

[الأعلام ۳ / ۳۴۲]

◀ ۶۳۳ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۲۴، ش ۲۲۷۶، [ش عمومی ۴۶۸۷ فقه].

تحریری، به خط مؤلف.

دفتر، ۲۱ س، ۲۰ × ۲۵ سم.

۲۹۹

رسالة فيما يتعلق بالحج (فقه - عربی)

از: ؟

آغاز: «الحمد لله الذي أمر خليله بأن يؤذن في الناس بالحج العتيق يأتوه رجالاً...».

◀ ۶۳۴ / - هند (دهلی)، جامعه همدرد؛ ش ۴۶۳.

خط: نستعلیق.

شماره میکروفيلم: ۲۷۶.

شماره کتابخانه: ۹۰۵.

۸ گ، ۱۶ س.

۳۰۰

رسالة في المناسك (فقه - عربی)

از: ؟

آغاز: «أول ما يدخل من باب السلام و يقول بسم الله الرحمن الرحيم اللهم أنت السلام و منك السلام و إليك يرجع السلام...».

انجام: «... منارة العزیزية منارة المجیدية منارة باب الرحمة منارة باب السلام. تمت التمام بعون الملك».

◀ ۶۳۵ / - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۲۹۰، ش ۷۶۰.

نسخ، ۱۰ شعبان ۱۲۹۲ هـ. ق، مدینه منوره.

بعض کلمات و جملات به قرمز. در ابتدای نسخه تحبیس نسخه توسط دلسارادا خانم بر مدرسه بشیرآغا به سال ۱۲۹۹ هـ. ق دیده می‌شود، به همراه گواهی و مهر قاضی ابراهیم ادهم بر صحت آن و نیز در آغاز و انجام نسخه، مهر وقف مدرسه مذکور مشهود است.

۲۷ ص، ۱۲ س (۵ / ۱۴ × ۲۱ سم).

[ش ثبت: ۸۲۷ / ۱۷۷]

۳۰۱

رسالة فی المناسک (فقه - ترکی عثمانی)

از: ملا مصطفی دیاربکری.

آغاز: «بسمه الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی سیدنا محمد و علی آله و صحبه أجمعین معلوم اوله که حجاج مسلمین مکه دن عرفاته...».

انجام: «... مداومت ایدارایندی سبحان الله و بحمده أتوب إليه کذا فی المواهب المدنیة.

◀ ۶۳۶ / - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۲۹۰، ش ۷۶۱.

نسخ ترکی عثمانی زیبا، سده ۱۱ هـ. ق.

ابتدای نسخه دارای نقوشی است و نسخه تصحیح شده و بعض کلمات به قرمز نگارش یافته است. عناوین مطالب در حاشیه درج شده و برفراز بعض کلمات و جملات به قرمز نشانی دارد. در ابتدای نسخه مجموعه فوائدی در حج مندرج است، به همراه دو مهر وقف مدرسه بشیرآغا با عبارت «وقف مدرسه بشیرآغا باب السلام».

۶۷ گ، ۱۱ س (۵ / ۱۰ × ۱۶ سم).

[ش ثبت: ۸۳۱ / ۱۸۱ (ش ۱ مجموعه)]

۳۰۲

رسالة فی المناسک (فقه - ترکی عثمانی)

از: ؟

آغاز: «روایت اولنورکه جونکم حضرت سلیمان علیه السلام برکون کعبه به حج اتمیه واردی حج...». انجام: «... ایوب علیه السلام اوپله ایلدی عهدی یرینه کلدی تمام اولدی شکر الحمد لله تعالی».
 ◀ ۶۳۷ / - مدینه، بشیرآغا؛ ص ۲۹۰، ش ۷۶۲.

نسخ ترکی عثمانی زیبا، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت. نسخه بر اثر موریانه و رطوبت آسیب دیده است. تصحیح شده و رؤوس مطالب به قرمز می‌باشد. اواخر جملات با نقطه‌های قرمز درشت نگارش یافته و در آغاز، تحبیس نسخه توسط مصطفی أفندی جهت مدرسه بشیرآغا به سال ۱۲۳۲ هـ. ق مشهود است.
 ۸۰ گ، ۱۱ س (۱۲ × ۱۶ سم).
 [ش ثبت: ۸۹۴ / ۲۴۳]

۳۰۳

رسالة فی المناسک (فقه - ترکی عثمانی)

از: ؟

آغاز: «الحمد لله الذی جعل البیت الحرام قیاماً للناس... أما بعد وقتاکه الله تعالی حضرتی یوصیف و مقصر... بیت شریفک زیارت...». انجام: «... وقت قلة مستحیدر یعد کندویه حج بیت الله و زیارت حبیب الله یسر اولدو غنه دائماً شکرآتک اوزره اوله».
 ◀ ۶۳۸ / - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۲۹۱، ش ۷۶۳.

نسخ ترکی عثمانی عادی، محمد بن یوسف کرکری، شعبان سنه ۱۰۸۵ هـ. ق، دیاربکر.

موریانه خورده و رطوبت دیده، تصحیح شده، رؤوس مطالب به قرمز. بر فراز سطور به خطوط قرمز. در ابتدای نسخه، مهر وقف مدرسه بشیرآغا و تملکی به اسم عبدالقادر حلبی مشهود است.

۷۸ گ، ۱۳ س (۱۴ × ۵ / ۲۰ سم).

[ش ثبت: ۹۰۳ / ۲۵۲]

۳۰۴

رسالة فی المناسک (فقه - ترکی عثمانی)

از: ؟

آغاز: «الحمد لله و کفی و سلام علی عباده الذین اصطفی مقدمة فی آداب السفر یعنی کشیه لازمذ رجح شریفه...».

انجام: «... سمع الله لمن دعا لیس وراء الله منتهی کذا فی تنبيه الغافلين و الله أعلم بالصواب».

◀ ۶۳۹ / - مدینه، بشیرآغا؛ ص ۲۹۱، ش ۷۶۴، از برگ ۷۱ الی ۱۳۱.

نسخ عثمانی زیبا، سده ۱۱ ه.ق. تصحیح شده، بر فراز بعضی کلمات به قرمز نشانی دارد و در آخر نسخه فوایدی در مسائل مختلف اضافه شده است.

۴۳ گ، ۱۱ س (۱۰ × ۱۶ سم).

[ش ثبت: ۸۳۱ / ۱۸۱ (ش ۲ مجموعه)]

۳۰۵

رسالة فی مناسک الحج (فقه - عربی)

از: حسین قدسی ساداتی (۱۰۷۷ ه.ق).

[معجم المؤلفین ۴ / ۵]

آغاز: «بسملة الحمد لله الذی ما خاب من قصد جنبه و فاز من حج بیته الشریف و قبل

أعتابه و صان کمال التشریف... أما بعد فيقول أفقر الخلق و أحوجهم إلى كرم الحق...». انجم: «... و کذا أسعى من أصلح ما رآه من ضلل طغى به القلم أو هفوة زل بها القدم سبحانه ربك رب العزة عما يصفون و سلام على المرسلين و الحمد لله رب العالمين». ◀ ۶۴۰ / - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۲۹۱، ش ۷۶۵، از برگ ۱۳۶ الى ۱۶۶. نسخ عادى، محمد أخروى، سال ۱۱۸۸ هـ. ق. آغاز نسخه منقوش است، دارای حواشی اندک. ۲۱ گ، ۱۹ س (۱۳ × ۲۰ سم). [ش ثبت: ۷۹۸ / ۱۴۸ (ش ۴ مجموعه)]

۳۰۶

رسالة فى مناسك الحج (فقه - ترکی عثمانی)

از: ؟
آغاز: «الحمد لله الذى جعل البيت الحرام قياماً للناس و هدى للعالمين... أما بعد وقتاكه الله تعال بوضعيف و مقصر قولنه محضا فضل احسانندن...». انجم: «... کند ولرین مخروم اولب عذاب الیم کرفتار اولمق العصمة لله تعالی». ◀ ۶۴۱ / - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۲۹۲، ش ۷۶۶. نسخ عثمانی زیبا. صفحه نخست الوان، رؤوس مطالب به قرمز و بر فراز بعضی سطور به خطوط قرمز نشانی دارد. [ش ثبت: ۸۸۶ / ۲۳۵]

۳۰۷

رسالة فى مناسك الحج (فقه - عربی و اندونزیایی)

از: ؟
آغاز: «بسمله ستهونی فرم عمالی ووع حج ایاتل دومانی سوجنی فرض رکن لن فرم...».

انجام: «... کون بالی و الحمد لله رب العالمین وحده و صلی الله علی من لا نبی بعده و علی اله و صحبه و سلم».

◀ ۶۴۲ / - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۲۹۲، ش ۷۶۷.

نسخ عادی (اندونزیایی)، سده ۱۲ هـ.ق.

غلاف نسخه کنده شده، در پیش آغاز و پس انجام نسخه ادعیه‌ای به عربی و غیر عربی ملحق شده است.

۷ - ۵ / ۱۹ گ، ۱۳ س (۱۷ × ۵ / ۲۱ سم).

[ش ثبت: ۹۰۴ / ۲۵۳]

۳۰۸

رسالة فی مناسک الحج (فقه - عربی)

از: احمد بن عبدالحلیم ابن تیمیة.

آغاز: «قال الامام الهمام... ابن تیمیة رح: الحمد لله نستعینه و نستغفره و نعوذ بالله من شرور أنفسنا و من سیئات أعمالنا...».

انجام: «و قال تعالی: و الله و رسوله أحق أن ترضوه و الله سبحانه و تعالی أعلم».

◀ ۶۴۳ / - هند، ندوة العلماء (لکهنو)؛ ص ۲۱۹، ش ۸۲، ردیف ۵۷۳ (فقه).

نستعلیق، سید صدیق حسن قنوجی.

۶۲ ص، ۱۳ س، ۷ / ۱۹ × ۴ / ۲۱ سم.

۳۰۹

رسالة فی مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ؟

آغاز: «الحمد لله الذى أمر خلیله بأن يؤذن فى الناس بالحج إلى بيته العتيق...».

انجام: «دامت عليك من الاله تحية * و الآل يفتون نحو سبيله».
 ◀ ۶۴۴ / - هند، ندوة العلماء (لكهنو)، ص ۲۱۹، ش ۸۳، ردیف ۵۷۴ (فقه).
 خط: نستعلیق.
 ۲۶ ص، ۱۳ س، ۴ / ۱۲ × ۷ / ۱۹ سم.

۳۱۰

رسالة فی المنکرات عند بیت الله (فقه و آداب - عربی)

از: ؟
 آغاز: «الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على سيدنا محمد الأمر بالمعروف و
 الناهي...».
 انجام: «و من له عقل و نظر فی أمر الدين وجد مناکر أخرى لا تخفى تترتب على هذه
 المناکر و غيرها و الله ولى التوفيق».
 ◀ ۶۴۵ / - هند، ندوة العلماء (لكهنو)؛ ص ۴۱۲، ش ۳۲ (مواعظ)، ردیف ۱۱۰۹.
 خط: نسخ.
 ۳۲ ص، ۱۰ س، ۳ / ۱۶ × ۷ / ۲۳ سم.

۳۱۱

رسالة فی نيات حج التمتع و عمرته (فقه - عربی)

از: فخرالدين حلی، ابن فهد حلی صیمری.
 [الذريعة ۱۸ / ۳۵۰]
 آغاز: «بسمله حمدله و بعد فهذه نيات حج التمتع و عمرته مسرودة اذا وصل الميقات...».
 انجام: «... او لوجوبه قربة الى الله فهذه جميع النيات و الحمد لله رب العالمين».
 ◀ ۶۴۶ / - تهران، ملك؛ ج ۵ / ۴۳۳، ش ۱ / ۲۱۴۷ (۱ / ۵۰۹)، ۳ ر و پ.

نسخ، یحیی بن حسین بن حسن بن ناصر سلمابادی، شب سه‌شنبه اول جمادی ۹۰۹ ه.ق.
۱۳ × ۲۲ سم.

۳۱۲

رسالة فیما نيات الحج (فقه - عربی)

گزیده‌ای است از رساله جمال‌الدین احمد بن فهد حلی.
◀ ۶۴۷ / - تهران، ملک؛ ج ۸ / ۴۷۸، ش ۲۳ / ۱۴۳۷ (۲۳ / ۱۴۳۷)، ۱۳۶ رالی پ.
جلد (مجموعه) رویه کاغذی.

۳۱۳

رسالة مشروعية العمرة المکی فی أشهر الحج (فقه حنفی - عربی)

از: پیرزاده، ابراهیم (زنده به سال ۱۰۸۳ ه.ق).
تاریخ تألیف: سال ۱۰۸۳ ه.ق.
◀ ۶۴۸ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۷۰۹، ش ۲۶۵۷، [ش کلی ۴۲۵۸
فقه حنفی].
خط تحریری، سال ۱۰۹۵ ه.ق.
۲ گ، ۳۶ س، ۱۷ × ۲۳ سم.

۳۱۴

رسالة المهدی إلى أهل مكة (فضایل و مناقب - عربی)

از: ؟
رساله‌ای است از ناحیه خلیفه مهدی به مردم مکه، در مورد لزوم رعایت احترام شهر

مقدس مکه.

◀ ۶۴۹ / - کتابخانه دانشگاه کمبریج، ش ۴۴ ق.

۳۱۵

رسالة وجيزة في واجبات الحج و نياته = رسالة في مناسك الحج (فقه - عربی)

از: جمال‌الدین، ابوالعباس محمد بن فهد اسدی حلّی (۷۵۶ - ۸۴۱ ه. ق).
[چاپی: به تحقیق سید مهدی رجایی (۱۳۳۶ ه. ش) در ضمن «الرسائل العشر»، قم: کتابخانه مرعشی، چاپ اول، ۱۴۰۹ ه. ق.]
پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۶۵۰ / ۱ - مشهد، رضوی؛ ش ۱۶۲، [نسخه پژوهی ۳ / ۳۵۵ ش ۹۹۴۱].

۴ گ. [فهرست ۲ / ۴۹].

◀ ۶۵۱ / ۲ - کویت، سید مهدی؛ بدون شماره. [نسخه پژوهی ۳ / ۳۵۵ ش ۹۹۴۰].

کتابت در عصر مؤلف [ذریعه ۱۸ / ۹۹ و ۲۲ / ۲۵۵].

◀ ۶۵۲ / ۳ - آمریکا، دانشگاه لوس‌آنجلس؛ ش ۱۳۱۳/۲ M، [نسخه پژوهی ۳/۳۵۵ ش ۹۹۳۸].

کتابت در عصر مؤلف، به سال ۸۱۱ ه. ق.

◀ ۶۵۳ / ۴ - تهران، ملی؛ ش ۲ / ۲۶۸۶ ع، برگ‌های ۶۳ الی ۶۸، [فهرست ۳ / ۱۱۷؛

نسخه پژوهی ۳ / ۳۵۵ ش ۹۹۴۲].

◀ ۶۵۴ / ۵ - تهران، ملک، ش ۲۳ / ۵۷۱۲، [نسخه پژوهی ۳ / ۳۵۵ ش ۹۹۴۳].

۳۱۶

رساله‌ای در واجبات حج تمتع = مناسک حج (فقه - فارسی)

از: شیخ محمدباقر.

آغاز: «بسمله حمدله و بعد این مختصریست در واجبات حج تمتع و حج تمتع مرکب

است از عمره و حج پس در این جا دو مقصد است مقصد اول در افعال عمره و آن چهار فعل است اول احرام است و موضع احرام از برای کسانی که از طرف عراق می‌روند...». انجام: «تا غروب آفتاب مستحب است تمام کردن یک ختم قرآن در مکه معظمه اولی در مسجدالحرام بلکه در بین رکن عراقی و یمانی هرگاه کسی بخواند سید عالم را در خواب ببیند و جای خود را در بهشت به او بنماید».

◀ ۶۵۵ / - تهران، مجلس؛ ج ۴۳، ص ۸۶.

نسخ نیکو، کتابت شده در عصر مؤلف. عناوین در حاشیه به قرمز چلیپا، بر فراز رؤوس مطالب قرمز، جلد تیماج مشکی ساده.

در فراز صفحه نخست و به شنگرف چنین آمده: «مناسک حج از فرموده سرکار شریعت‌مدار مقتدی الانام آقای حاجی شیخ محمدباقر مد ظله».

در پایان نیز امضای «مقابله شد» به قرمز مندرج است.

۳۲ گ، ۱۴ س، ۷ / ۱۱ × ۲ / ۱۸ سم.

(تصاویر ۱۰۸ و ۱۰۹)

۳۱۷

رساله حجیه (فقه - فارسی)

از: محمدتقی بن مقصود علی مجلسی = مجلسی اول (۱۰۷۰ ه. ق.).

رساله‌ای است از مجلسی اول در بیان واجبات حج و عمره و برخی از مستحبات آن، مشتمل بر یک مقدمه و دو مقاله و یک خاتمه.

آغاز: «بسمله حمدله صلوة و بعد بدان ایدک الله تبارک و تعالی که این رساله‌ایست در بیان واجبات حج و عمره و بعضی از مستحبات بدنی و اذکار لفظی و وظائف قلبی و مترتب بر مقدمه... مقدمه پس او در بیان دو چیز است اول در بیان فضایل...».

انجام: «این قدر کافی است و زیاده برین ذوقی ندارند غایتش آن که می‌باید که با کمال

تدبر و تفکر درین کلمات از او منتفع شوند و الله أعلم بالصواب و الیه المرجع و المآب».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۶۵۶ / ۱ - مشهد، رضوی؛ ش ۲۷۵۲۸.

نسخ، بدون کاتب و تاریخ کتابت.

نسخه خریداری آستان قدس رضوی علیه السلام در شهریور ۱۳۸۰ است.

پس از این رساله، دوره رساله «حجیه کبیره» و «حجیه صغیره» نیز از فرزند محمدمدتی مجلسی ضمیمه است.

۱۱۳ گ، ۱۵ س، ۱۰ × ۱۵ سم.

(تصاویر ۱۱۰ و ۱۱۱)

◀ ۶۵۷ / ۲ - مشهد، رضوی؛ ش ۳۴۹۰۰.

نستعلیق شکسته تحریری، سال ۱۰۸۰ ه.ق.

در انتهای نسخه و ضمن ۱۵ برگ، منتخباتی از کتاب مستند الشیعه نراقی، رساله در حج شیخ مرتضی انصاری و دعای عرفه حضرت امام حسین علیه السلام کتابت شده است. کتاب حاضر، وقفی حضرت آیه الله خامنه‌ای در اردیبهشت ۱۳۸۶ به آستان قدس رضوی علیه السلام است.

۱۰۶ گ، سطور مختلف، ۱۲ × ۱۹ سم.

رساله در آداب حج (آداب و سنن - فارسی)

از: ؟

در این رساله ابتدا به آداب سفر پرداخته و در پایان نیز به وظایف قلبی در این عمل عبادی اشاراتی کرده است، و در این نوشتار، بیشتر مستحبات از آداب و سنن و مناسک حج مورد نظر بوده است.

انجام: «... که در مقام تفصیل آن درآیم ولیکن وقت تنگ بود و مقام را گنجایش آن

نبود و ملاحظه این نمود که اولوالالباب را این قدر کافی است و جمعی که از این معانی ذوقی ندارند هزار مثل این فایده نمی‌کند والله أعلم بالصواب».

◀ ۶۵۸ / ۱ - اصفهان، ابن مسکویه؛ ص ۴۱، ش ۳۵ (شماره مخزن: ۴۰۹).

آغاز افتاده: «... یابند و از تو باشد و همه را در راه حق سبحانه و تعالی صرف کنی نمی‌رسی به ثواب حج پس حضرت فرمود که به درستی که چون حاج شروع در تهیه حج می‌کند بر نمی‌دارد چیزی را و نمی‌گذارد مگر آن‌که می‌نویسند از جهت او...».

نستعلیق و عبارات عربی نسخ معرب، سال ۱۰۶۴ ه.ق.

نسخه رکابه‌نویسی و صفحه‌شمار در فراز صفحات دارد.

یادداشتی در آخر کتاب نشانه تملک فتح‌الله با مهر بیضوی شکل مشکی، در صفحه اول یادداشتی دیده می‌شود به‌عنوان وقفنامه بدین عبارت: «هو الواقف وقف شد این جلد کتاب بر حسب وصیه مرحوم بهرام‌بیک غفر له از نماء مزرعتین موران و طهرانجی بر طلاب علوم دینی از محصلین دارالسلطنه اصفهان و شرط شد همه ساله در شهر رمضان بنظر برسانند فی ۲۲ شهر رمضان ۱۳۰۵».

در ذیل آن مهری بیضوی با سجع «عبدہ الراجی محمد جعفر بن محمد شریف الموسوی» درج شده است که در ذیل مهر هم این عبارت دیده می‌شود: «فی ۲۰ شهر ذی‌القعدة ۱۳۱۵».

نیز پس از نسخه، زیارتنامه جامعی آمده که آن نیز از انجام افتادگی دارد.

جلد تیماج یک‌لا عنابی دارای سجاف.

۱۸۲ گ، ۱۵ س، ۱۱ × ۱۹ سم. (تصاویر ۱۱۲ و ۱۱۳)

[رساله در آداب حج] (آداب و احکام - عربی و ترکی)

از: ؟

رساله‌ای است طبق مشرب اهل سنت، در آداب و ادعیه سفر که در ادامه، به سفر حج و زیارات مخصوصه در این سفر، در مدینه منوره و مکه مکرمه می‌پردازد. در ضمن و به زبان

ترکی، فواصل بعضی مناطق را از یکدیگر بر اساس ساعت بیان کرده و در پایان، جمع ساعات را آورده است.

آخرین بحث این رساله نیز شامل بیان مختصر فرایض، واجبات عام و خاص، سنن مؤکده، مستحبات و مکروهات در طی اعمال حج می‌باشد.

آغاز: «اذا همّ الحاج أو المسافر بالخروج من داره یصلی رکعتین و یقرأ فیهما المعوذتین فاذا سلّم یقرأ آیه الكرسي... فاذا فرغ من ذلك یقول بالاخلاص و رقة القلب اللهم بك أستعین و عليك أتوكل اللهم ذلّ لی صعوبة أمری...».

انجام: «و حکمها دخول النقص فی العمل و خوف العقاب و عدم الاجزاء ای و عدم لزوم الجزاء من الدم أو الصدقة فی ترك شیء من ارتکاب المكروهات فجميع فرائض الحج ۱۰ و واجباته ۳۳ و سننه المؤکدة ۱۱ و مستحباته ۱۲ و مکروهاته ۱۱».

◀ ۶۵۹ / - تهران، مجلس؛ ج ۱۴، ش ۴۹۰۵، رساله چهارم مجموعه است.

تحریری شکسته آمیز، احتمالاً سده ۱۱ ه.ق.

عناوین و توضیح ادعیه و اعمال به شنگرف و متن ادعیه به مشکی است. صفحات بسیار فرسوده و رطوبت دیده و گوشه برخی صفحات از پارگی دارد که بر اثر آن، برخی از کلمات نیز از بین رفته‌اند. برخی توضیحات و اضافات در حاشیه یا در بین سطور درج شده‌اند.

۹ ص، سطور مختلف.

(تصاویر ۱۱۴ و ۱۱۵)

۳۲۰

رساله در اعمال حج (فقه - فارسی)

از: محمدعلی بن احمد حافظ انصار قراجه‌داغی تبریزی (۱۲۹۲ ه.ق).

مؤلف ابتدا رساله‌ای در اعمال حج به زبان عربی و در یک مقدمه در بیان بنای خانه

خدا و دو باب در اسرار اعمال و آداب حج و يك خاتمه در بیان كفارات احرام حج و عمره تألیف نموده است، سپس به اصرار تعدادی از دوستانش در تهران آن را به زبان فارسی ترجمه و تنظیم نموده و در سوم شعبان ۱۲۸۲ ه.ق از نگارش آن فارغ شده است.

آغاز: «الحمد لله الذی الملك المنان المتطول علی اهل الاسلام بالایمان المتفضل علیهم من بین اهل الادیان...».

انجام: «... والا مبحث كفارات ابحاث بسیاری دارد که مناسب این مختصر نیست».

◀ ۶۶۰ / - تهران، مجلس، ج ۱ / ۳۳، ص ۱۸۷، ش ۳ / ۱۰۷۱۲، ص ۲۲۶ الی ۲۶۹.

نستعلیق، محمدعلی بن احمد انصار قراجه‌داغی تبریزی، ۱۲۷۹ ه.ق.

جلد تیماج سیاه مندرس.

سطور مختلف، ۱۷ × ۲۲ سم. [ش ثبت: ۸۷۰۹۹]

۳۲۱

رساله درباره ذبح و شرایط ذبح قربانی (فقه - عربی)

از: ؟

آغاز: «علی الظاهر و لصحیحتی محمد بن مسلم و رفاعه عن ابی عبدالله علیه السلام انما قال القارون یحصر و قد قال و شرط فحلنی».

انجام: «و لم یشرط دلالة علی الهدی مع الشرط و بدونه و لكن یقیدان بالآیة و یؤیده عدم السقوط بدون الشرط».

◀ ۶۶۱ / - تهران، دانشگاه؛ ج ۱۹، ص ۵۳۶، ش ۳ / ۱۰۴۰۸، ص ۷ الی ۱۳ ر.

کتابت در سده سیزدهم ه.ق. کاغذ سپاهانی نخودی آهار مهره، جلد مقوایی خاکستری، عطف پارچه مشکی، درون بدون آستر.

اندازه متن: ۱۳ × ۲۰ سم. اندازه جلد: ۵ / ۱۶ × ۵ / ۲۶ سم.

۳۲۲

رساله در بیان حج و صوم (فقه - فارسی)

از: شاه نعمت‌الله ولی.

◀ ۶۶۲ / - تهران، ملی؛ ج ۳، ص ۵۲۰، ش ۱۴۶۴ (مجموعه)، از ص ۶۴۰ الی ۶۴۷.
این نسخه در ضمن رسائل شاه نعمت‌الله ولی موجود است که بیشتر رساله‌ها، جهت‌گیری عرفانی دارد.
نستعلیق، سده ۱۲ یا ۱۳ ه.ق.
سرفصل‌ها با مرکب قرمز.
۱۷ س (۵ / ۹ × ۱۹ سم)، ۱۴ × ۲۵ سم.

۳۲۳

رساله در بیان کیفیت حج (فقه - فارسی)

از: مقدس اردبیلی، احمد بن محمد (۹۹۳ ه.ق).

[ف دانشگاه: ۱۸۰۷ / ۵]

رساله کوتاهی است در مناسک حج. در عنوان آن نوشته شده: این رساله‌ایست در بیان کیفیت حج از گفتار ملا احمد اردبیلی طاب‌ثراه.
◀ ۶۶۳ / ۱ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۲ / ۲۰۶۰، ش ۶۲۱۷، نسخه شماره ۲ / ۷۸۵۹ - ۶۹ / ۵۳.

آغاز: «حاجی چون به میقات رسد، اول واجب بود که جامه دوخته را از خود دور کند و نیت چنین کند».

نستعلیق، بدون جلد.

۲ گ، ۲۸ س، ۱۳ × ۲۳ سم.

◀ ۶۶۴ / ۲ - تهران، سپهسالار؛ ج ۴، ص ۲۸۶، ش ۷ / ۵۹۸۶، از ص ۱۴۹ پ الی ۱۵۶ پ.

این نسخه از انجام، افتادگی دارد و مشتمل بر بحث حج تمتع است.
در این فهرست با عنوان «حج (رساله در...)» شناخته شده است.
کاغذ فرنگی سفید، جلد تیماج سبز تیره یک‌لای ضربی.
۲۱ س (۵ / ۷ × ۱۵) سم، ۱۴ × ۲۰ سم.

۳۲۴

رساله مناسک حج شریفه (فقه - ترکی)

از: ؟

آغاز: «مناسک قدس مبارک نیجه زیارت ایدوب... نره یه وارمق گرک انی بیان ایدر...».
◀ ۶۶۵ / - ترکیه (استانبول)، کتابخانه پروفیسور نیهاد ترلان (سلیمانیه)؛ ص ۶۷، ش ۲
۹۴ / از ص ۹ ر الی ۱۴ ر.
نستعلیق و نسخ. عناوین به شنگرف، جلد مجموعه مقوا عطف کتان، شیرازه آشفته،
نسخه حاشیه‌نویسی دارد.
۲۱ س (۶ × ۲ / ۱۴ سم)، ۴ / ۱۰ × ۱۹ سم.

۳۲۵

رساله مناسک حج شریفه (فقه - ترکی)

از: ؟

آغاز: «بسم الله اولاً حج شریفه نیت ایندکده... سوره یاسین اوقیوب... فصل فی فرائض
حج...».
◀ ۶۶۶ / - ترکیه (استانبول)، کتابخانه پروفیسور نیهاد ترلان (سلیمانیه)؛ ص ۶۷، ش ۳

/ ۹۴، از ص ۱۴ ر الی ۲۲ ر.

نستعلیق و نسخ. عناوین به شنگرف، جلد مجموعه مقوا عطف کتان، شیرازه آشفته،
نسخه حاشیه‌نویسی دارد.

۲۱ س (۶ × ۲ / ۱۴ سم)، ۴ / ۱۰ × ۱۹ سم.

۳۲۶

رساله مناسک حج شریف (فقه - ترکی)

از: ؟

◀ ۶۶۷ / - ترکیه، چروم حسن‌پاشا؛ ص ۶۳، ش ۱۰ / ۹۸. از ص ۸۵ پ الی
۹۳ ر.

مجموعه به نسخ و نستعلیق، نسخه به سال ۱۲۵۶ هـ.ق. جلد مجموعه مقوا، رویه کاغذ
نقش و نگار دار، عطف میشن سیاه.
۱۹ س (۸ × ۱۷ سم)، ۱۵ × ۲۰ سم.

۳۲۷

رفع الأستار عن دماء الحج و الإعتمار = شرح نظم ابن المقرئ فی الدماء (فقه - عربی)

از: نشیلی، احمد بن محمد.

[إيضاح المکنون ۱ / ۵۷۶، معجم المطبوعات ۲ / ۱۸۶]

◀ ۶۶۸ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۱، ص ۶۲۶، ش ۲۲۸۵، [ش عمومی
۳۷۸۱ / ۱۰ فقه].

۳۲۸

روایت ابن الجوزی (داستان - عربی)

از: عبدالله بن مبارک.

عبدالله بن مبارک می‌گوید: «در یکی از حج‌ها در حطیم اسمعیل بودم که پیامبر ﷺ را خواب دیدم به من فرمود: چون به بغداد رفتی داخل محله فلان... بهرام مجوسی را طلب کن و از طرف من به او سلام برسان» که عبدالله بن مبارک در شرح آن مطالبی دارد.
◀ ۶۶۹ / - تهران، تخصصی وزارت خارجه؛ ص ۱۱۰، ش ۱۳ / ۴۲۳، ص ۱۹۱.

۳۲۹

روزنامه‌چه سفر حج و زیارت (سفرنامه دینی - فارسی)

از: فیروز علی احمدآبادی.

◀ ۶۷۰ / - هند، دهلی (مجله شهاب کتابخانه مرعشی ش ۳۵ - ۳۶، ص ۱۰۹).
نسخه اصل به خط مؤلف در سال ۱۲۷۹ ه. ق و در ۱۱ برگ تدوین یافته است.

۳۳۰

روزنامه سفر حج و عتبات (سفرنامه دینی - فارسی)

از: بانو علویه کرمانی.

[روزنامه سفر حج عتبات عالیات و دربار ناصری (۱۳۰۹ - ۱۳۱۲ ه. ق / ۱۲۷۱ - ۱۲۷۳ ه. ش)، به کوشش رسول جعفریان، قم، مورخ، چاپ ۱، ۱۳۸۶، ۲۱۶ ص، شابک: ۶ - ۲ - ۹۰۵۱۸ - ۹۶۴ - ۹۷۸].

مسیر رفت و برگشت: کرمان، بهرام‌جرد، کشکوئیه، بندرعباس (از راه دریا) بندر مسقط،

بمبئی، به طرف جزیره، گذر از کنار بندر عدن، جدّه، قرن المنازل، مکه، مدینه، بازگشت از راه جبل، نفود، سلمان، نجف، کوفه، کربلا، کاظمین، بلد، سامرا، کاظمین، و بغداد، بعقوبه، قصر شیرین، سرپل ذهاب، کردند، کرمانشاه، صحنه، کنگاور، دزیر آباد و ساروق، جهرود، قم، علی آباد، تهران، بازگشت به قم، کاشان، اردستان، نائین، عقدا، یزد، کرمان.

گزارش سفرهای يك بانوی کرمانی با نام بانو علویه کرمانی به عتبات و مکه و مدینه است. او در سال ۱۳۰۹ ه. ق از کرمان عازم بمبئی و از آنجا با کشتی عازم جدّه شده و پس از انجام اعمال حج، از راه جبل به عتبات عالیات برگشته و پس از زیارت مراقده اهل بیت (علیهم السلام) عازم ایران شده است. وی در قم به جای بازگشت به کرمان، عازم تهران شده و در آنجا به دلیل آشنایی با برخی از امرای کرمان، به دربار ناصری راه پیدا می کند. دوسوم سفرنامه را مطالب مربوط به دربار ناصری تشکیل می دهد.

◀ ۶۷۱ / - تهران، دانشگاه؛ ش ۳۹۳ (دانشکده ادبیات)، ج ۱، ص ۲۰.

۳۳۱

روزنامه سفر مشهد، مکه و عتبات (سفرنامه دینی - فارسی)

از: میرزا حسن موسوی اصفهانی (۱۲۶۷ - ۱۳۴۵ ه. ق، اصفهان).

[روزنامه سفر مشهد، مکه و عتبات؛ به کوشش رسول جعفریان و همکاری حمیدرضا نفیسی؛ نشر مشعر به سال ۱۳۹۲ ش.].

در شرح حال میرزا حسن در تحفة البیت (دیگر تألیفش) تولدش حدود ۱۲۶۷ ه. ق یاد شده است، در حالی که در کتاب تنبیه الغافلین، در چند سطر که زیر عکس مؤلف نوشته شده، تولدش را ۱۲۶۳ و درگذشت او حوالی ۱۳۴۲ ه. ق گفته شده، در حالی که در شرح حال ضمیمه تحفة البیت، سال ۱۳۴۵ ه. ق ذکر شده است.

این سفر از چهارم جمادی الثانی سال ۱۳۱۵ ه. ق مصادف با دهم آبان ۱۲۷۶ ش آغاز و روز ۳۰ جمادی الاولی سال ۱۳۱۶ مصادف با ۲۵ مهر ۱۲۷۷ پایان می یابد.

یکی از ویژگی های اصلی این سفرنامه، تمرکز همزمان روی مسائل شخصی - که خود،

بیانگر بسیاری از مسائل اقتصادی و اجتماعی است - و روی مسائلی چون بیان آثار تاریخی و آگاهی‌های جغرافیایی و شهری که هرکدام به‌جای خود قابل استفاده است و در حقیقت، کشکولی از اطلاعات در زمینه‌های مختلف می‌باشد.

مقاطع سفر مؤلف بدین صورت است:

از اصفهان تا مشهد - از مشهد تا استانبول - از استانبول تا جده - از جده تا مدینه - از مدینه تا عتبات - از عتبات تا اصفهان.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد... اما بعد این سفرنامه‌ای است که می‌نویسد او را حسن بن ابراهیم الموسوی الاصفهانی هنگام مسافرت او به مشهد مقدس حضرت رضا - علیه آلاف التحية والثناء و ارواحنا له الفداء - و به مکه معظمه - زاده‌ها الله مجدداً و شرفاً - و سایر مشاهد مشرفه...».

انجام: «این منتهی بود از خدا و رسول خدا و ائمه هدی (علیهم‌السلام) و انگی حضرت رضا - علیه آلاف التحية والثناء - که ابتدای امر به آن جناب متوسل شدم و به همان‌طور که می‌خواستم مرحمت فرمود و اجابت نمود. تمام شد روزنامه ایام سفر مکه معظمه در روز سه شنبه اول ماه جمادی الثانیه ۱۳۱۶».

◀ ۶۷۲ / - اصفهان، شخصی (خانواده مؤلف).

این نسخه توسط آقای حمیدرضا نفیسی در اختیار مصحح، آقای رسول جعفریان قرار گرفته است.

به خط مؤلف، ۳۲۸ ص.

روزنامه سفر مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: محمدرحیم خان.

◀ ۶۷۳ / - تهران، کتابخانه سلطنتی؛ ص ۴۱۷ (۸۱۳ مجلس)، ش ۴۸۳۵.

این نسخه جزء کتب استردادی از اشخاص و انتقالی از محل‌های مختلف است که به آقا شیخ اسماعیل (رئیس کتابخانه مذکور) در سال ۱۳۳۰ ه. ق. تحویل شده و به تاریخ ۲۸ جمادی‌الاولی ۱۳۳۰ فهرست گردیده است.

خط تحریری، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.
قطع نیم‌ربعی، کاغذ میشن گلی، جلد تیماج قرمز دولایی.

۳۳۳

روضة المتقين فی شرح أخبار الأئمة الطاهرين (حدیث - عربی)

از: ملا محمد تقی بن مقصود علی مجلسی اصفهانی (۱۰۷۰ ه. ق.).

مشمول است بر اخبار وارده از معصومین بر طبق ابواب فقهی.

◀ ۶۷۴ / - نجف، دارالعلم خوئی؛ ص ۳۷، ش ۳۹.

نسخه حاضر مشتمل بر کتاب الحج است و از آغاز افتادگی دارد.

نسخ، به خط مؤلف، سال ۱۰۶۲ ه. ق. عناوین نانویس و متن با خطی مشکی بر فراز آن نشانی دارد. تصحیح شده با خط‌خوردگی و اضافات در حاشیه، پشت برگ اول یادداشتی به خط مجدالدین نصیری درباره مؤلف کتاب به نقل از مقایس آمده است.
جلد تیماج قهوه‌ای.

۱۵۸ گ، سطور مختلف، ۵ / ۱۹ × ۲۶ سم.

۳۳۴

الروض الزاهر فی أحكام الحج و فضل الزائر (فقه شافعی - عربی)

از: خطیب شربینی، محمد بن احمد (۹۷۷ ه. ق.).

[معجم المؤلفین ۸ / ۲۶۹؛ الأعلام ۶ / ۲۳۴]

◀ ۶۷۵ / - عربستان، مختصر حرم مکی، ج ۲، ص ۸۰۳، ش ۳۰۸۳، [ش کلی ۴۳۰۸
فقه شافعی].

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت. نسخه به تازگی ترمیم شده است.
۵۸ گ، ۱۳ س، ۱۱ × ۱۶ سم.

۳۳۵

ریاض المسائل (فقه - عربی)

از: سید علی بن سید محمد طباطبائی، صاحب ریاض (۱۲۳۱ ه. ق).
[الذریعه: ۱۱ / ۳۳۶]

یک دوره کامل فقهی است و به صورت مستقل در هر یک از ابواب تحت عنوان کتاب
تدوین یافته و بحث حج در این دوره، پس از مباحث اعتکاف قرار دارد.

◀ ۶۷۶ / ۱ - قم، مرکز احیاء (عکسی)؛ ش ۳ / ۳۰۰۶، از ص ۱۴۷ الی ۳۴۵.

انجام افتاده: «دخل منهما نحو المدينة و هما حرة لیلی و حرة راقم بکسر القاف و اصل
الحرّة بفتح الحاء المهملة و تشدید الراء الارض التي فيها حجارة سود و هذا الحرّة برید
فی برید و اما العابر و غیر فضبطه الشهيد فی الدروس بفتح الواو و الثاني...».
نسخ، عبدالله بن محمدباقر مامقانی تبریزی، ۱۲۴۵ ه. ق. (به قرینه رساله قبله).
نشانی‌ها بر فراز به مشکی، صفحه شمار نونویس بر فراز صفحات.
۹۹ گ، ۳۰ س.

(تصاویر ۱۱۶ و ۱۱۷)

◀ ۶۷۷ / ۲ - تهران، مجلس؛ ج ۲۴، ص ۳۴۹، ش ۵۴۴.

نسخه حاضر مشتمل بر کتاب حج و جهاد است و تعلیقاتی با امضاهای محمد صالح،
محمدتقی و عبدالحسین جعفری در حواشی برخی صفحات نسخه دیده می‌شود.
آغاز: «بسملة الحمد لله... کتاب الحج و يتبعه العمرة أو يدخل فيه لما ورد انها الحج

الاصغر... و النظر فی الكتاب یقع تارة فی المقدمات...». انجام: «کما هو ظاهر الاخبار و اکثر الاصحاب و جهان لا ریب ان الاول ان لم نقل بکونه اقوی فهو احوط و اولی». نسخ، سده ۱۲۲۴ ه. ق. عناوین به شنگرف، قطع وزیری کوچک، کاغذ فرنگی، جلد تیماج زرد.

۱۹۹ گ، ۲۳ س، ۱۴ × ۵ / ۲۱ سم. [ش ثبت: ۳۱۲۴۹]

زاد الحجیج (فقه - فارسی)

از: علی بن میرزا محمد رشتی گیلانی.
در مناسک حج است که برای عزیزی نگاشته است که صاحب «ذخائر البساتین» و «منتخب الذخائر» است در عبادات و معاملات و به زبان فارسی.
آغاز: «الحمد... و بعد چنین می گوید اقل العباد علی بن میرزا محمد الرشتی الجیلانی که خواهش نمود ازین اقل کسی که لازم به جهات شتی اجابت او در نوشتن چند کلمه در مناسک حج و هرچند آن عزیز به جهت اتصاف به فضیلت اکتفاء به اقل ما یقنع می نمود و اشاره در بیان مناسک به آن عنوان مناسب جمعی دیگر از برادران که رجوع به نوشته می نمودند نبود لهذا این اقل به مقتضای...».
انجام: «و حاصل کلام این است که زمان تقلید و زمان ذبح معین می کنند که در آن وقت این کس که در بلد است دانسته باشد و از محرمات احرام مستحباً اجتناب کند والا مستحباً کفاره بدهد و در وقت ذبح محل شود خداوند عزوجل خاتمه امور همه بندگان خود را محکوم به رضای خود کند با عاقبت دین و دنیا بالنبی و الوسی و آلهمما الطیبین الطاهرین».

◀ ۶۷۸ / - رشت، کتابخانه شهر؛ ش ۳۰۶ ز.

نستعلیق و نسخ، ۲۹ ذی قعدة ۱۲۴۰ هـ.ق. جلد مقوا عطف و گوشه‌ها پارچه.
۱۵۷ ص، ۱۵ س (۵/۷ × ۱۴)، ۵/۱۱ × ۲۰ سم.

زاد الحجيج (فقه - فارسی)

از: ؟

گفتاری است در يك مقدمه و سه منسك و يك خاتمه. مقدمه در ذكر اموری كه پیش از مشغول شدن به مناسك حج، دانستن یا به‌جا آوردن آن ضروری است و آن مشتمل است بر سه فصل:

فصل اول در فضیلت حج و عقاب تارك آن؛

فصل دوم در آداب سفر؛

فصل سوم در اقسام حج و شرایط آن.

منسك اول: در افعال افعال عمره تمتع و آن مشتمل است بر چهار باب:

در احرام بستن؛

در طواف خانه معظمه و مقدمات و آداب و احكام آن؛

در سعی میان صفا و مروه و مقدمات و آداب و احكام آن؛

در تقصیر.

منسك دویم: در افعال حج تمتع و آن مشتمل است بر شش باب.

منسك سیّم: در بقیه احكام محرمین و در آن سه باب است.

خاتمه در داخل شدن مدینه طیبه.

آغاز: «بسملة الحمد لله كفاء افضاله و له الشكر على عظیم نواله و الصلوة على سید المرسلین محمد و آله و بعد این رساله‌ای است موسوم به زاد الحجيج مشتمل بر مقدمه و سه منسك و خاتمه مقدمه در ذكر اموری كه پیش از مشغول شدن به مناسك حج دانستن...».

انجام: «و رزقنا الله الوصول الى تلك المشاعر و اقامة شعائر الله فيها اينست آنچه بر سبيل اختصار و استعجال از مناسك احكام حج و عمره به جهت تذکره بعضی از کرام احبا در سلك بيان منتظم شد. اميد از اصحاب دين و ارباب يقين آن است که هرگاه بر سهوی اطلاع يابند به قلم عفو اصلاح نمايند و اين فقير را در مواقع و مشاعر يادآوری فرمايند الحمد لله اولاً و آخراً».

◀ ۶۷۹ / - مشهد، رضوی؛ ش ۸۹۸

نسخ، اوایل سده ۱۴ ه.ق. نسخه در تاريخ ۱۳۳۲ از طرف مالک آن حاج سيد سعيد طباطبائی، وقف مسجد جامع گوهرشاد (از زیرمجموعه های کتابخانه آستان قدس رضوی) گردیده است.

کاغذ فرنگی صیقلی، جلد تیماج سبز يک‌لا. در پشت صفحه اول مهر کتابخانه مجددالدين مشهود است.

۴۸ گ، ۱۶ س (۵ / ۸ × ۵ / ۱۴ سم)، ۵ / ۱۴ × ۲۰ سم (قطع ربعی).

(تصاویر ۱۱۸ و ۱۱۹)

۳۳۸

زاد الزائرین (ادعیه - فارسی)

از: سيد عبدالوهاب بن محمد رضوی حسینی طوسی (زنده به سال ۱۲۷۴ ه.ق).
مؤلف، اين رساله را به دستور خاتم المجتهدين سيد محمد رضوی طوسی، معروف به سيد محمد قصير (۱۲۵۵ ه.ق) نگاشته و از نظر او گذارنیده است.
کتابی است در زیارت‌نامه‌های امامان و کارهای حج و زیارت‌نامه مدینه و کارهای مستحب در مساجد معروف که مشتمل بر بیست و چهار صورت از بقاع متبرکه و معابد و مساجد و زیارت‌گاه‌ها و مناره‌ها و کوه‌های مسجدالحرام و مسجدالنبی و... با ذکر ادعیه و زیارت‌ها و آداب و سنن مربوطه در صفحات ۱۱، ۲۲، ۳۴، ۴۲، ۵۱، ۵۷، ۷۳، ۷۷، ۸۱، ۹۰،

۹۴، ۹۸، ۱۲۰، ۱۲۷، ۱۳۰، ۱۶۴، ۱۷۶، ۱۸۵، ۱۹۵، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۸۷، ۲۹۱ و ۲۹۴.

علاوه بر شکل‌های نام‌برده در صفحات ۲۶۶، ۲۶۷ و ۲۶۸ جداولی مربوط به چهارده معصوم علیهم‌السلام هست که در آنها اسم، کنیه، لقب، مکان ولادت، روز و ماه و سال و ساعت ولادت، اسم مادر و نقش انگشتی و عدد همسران و مدت عمر و روز و ماه و سال و وفات و سبب شهادت و محل قبر و خلفای معاصر و جانشینان و نواب و دوران خلافت هر يك از آنها ذکر شده است.

این کتاب مشتمل بر يك مقدمه و نه باب و خاتمه است. مقدمه در دو فصل و هر يك از باب‌ها دارای چهار فصل است.

آغاز: «بسم‌الله الحمد لله الذي فضلنا على جميع الامم و الصلوة و السلام على محمد و آله سادات العرب و العجم بعد چنین گوید اقل السادات عبدالوهاب الرضوی الحسینی...».

◀ ۶۸۰ / - مشهد، الهیات؛ ج ۲، ص ۲۸۶، ش ۱۱۵۷.

به خط نسخ. دارای ۲۴ تصویر و يك پیشانی و سرلوح که با طلا گل و بوته‌اندازی شده و در زمینه طلا با قرمز نوشته شده است: «هذا كتاب مناسك حج».

صفحات مجدول به طلا و مشکی و قرمز و لاجورد، کمند مشکی که دو خط در میان آن طلا اندازی شده است. عناوین و نشانی‌ها قرمز، برگ آخر کسر است.

جلد سبز با حاشیه زرین، عطف می‌شن سرخ، کاغذ نخودی رنگ.

۱۵۶ گ، ۱۶ س (۸ × ۵ / ۱۵)، ۵ / ۱۳ × ۵ / ۲۱ سم. [ش ۱۸۸۷۷]

۳۳۹

زاد الناسکین (فقه - فارسی)

از: شیخ حبیب‌الله القمی (۱۳۵۹ ه. ق).

مناسک حج طبق فتاوای مراجع تقلید بیان شده است.

◀ ۶۸۱ / - نسخه در نزد حاج زین‌العابدین نوری می‌باشد.

۳۴۰

زبدة الاعمال و خلاصة الافعال (تاریخ - عربی)

از: سعدالدین محمد بن عمر بن محمد بن علی الاسفرائینی (زنده به سال ۷۶۲ ه. ق. = ۱۳۶۱ م.).

در این کتاب، «تاریخ مکه» تألیف ابوالولید احمد بن محمد ازرقی خلاصه شده است.
 ۶۸۲ / - نسخه خطی با ۸۱ ورقه که در قرن ۱۰ ه. ق. = ۱۶ م نوشته شده و با ش
 ۶۰۶۷ A ۲۹۹۴ در کتابخانه طوقیوسرای استانبول نگه‌داری می‌شود.

۳۴۱

زامم الممالک بتمام المناسک (فقه عرفانی - عربی)

از: ابن عربی، محمد بن علی بن محمد (۶۳۸)

[الأعلام ۷ / ۱۷۰]

بیانی عرفانی در مناسک حج است.

آغاز: «بسمله و صلی الله علی حقیقة الحقائق و حیاة الخلائق... ربنا ارنا مناسکنا...».
 انجام: «علی دور اطوار ترآات شهیدها تشاهدها القیوم و الذات مثبتی».
 پوشش کتابخانه‌ای:

۶۸۳ / ۱ - تهران، مجلس، ج ۳۲، ص ۱۹۵، ش ۵ / ۱۰۱۶۱، ص ۱۰۰ الی ۱۱۱.
 نسخ، علی بن عبادی بن احمد بن صالح بن محمد زیلی شافعی رفاعی، به جهت حاج
 حسین شیراز؟ (نام کاتب به قرینه رساله قبلی به‌دست آمده)، ۱۴ صفر.
 عناوین و نشانی‌ها شنگرف. در پشت برگ اول مجموعه‌ای که حاوی این رساله است،
 فهرست این مجموعه آمده است.

جلد (مجموعه) تیماج قهوه‌ای فرسوده، ترنج با سر، طبله‌دار.

۲۱ س، ۵ / ۱۴ × ۲۱ سم. [ش ثبت: ۷۸۷۲۳]

◀ ۶۸۴ / ۲ - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۳، ص ۱۱۸۸، ش ۴۳۱۴، [ش عمومی ۳۸۳۸ تصوف]، از ص ۱۴۹ الی ۱۶۹.

نسخ، عبدالرحمن خلوصی، سال ۱۱۹۹ ه.ق.

۱۰ گ، ۲۳ س، ۱۷ × ۲۷ سم.

سُبُلُ الْحَجِّ فِي مَنَاسِكِ الْحَجِّ (فقه - عربی)

از: سید عبدالله بن محمدرضا شبر حسینی حلی کاظمی (۱۲۴۲ ه.ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۶۶ ش ۶۹۹۸]

این وجیزه، در یک مقدمه در آداب سفر و سه مقصد و یک خاتمه ترتیب یافته است.

آغاز: «بسمله حمدله اما بعد فيقول المذنب الجاني والاسير الفاني».

انجام: «و لا تؤاخذنا بما تعمدنا أو أخطأنا أو نسينا أو جهلنا أو أقلنا أو كتبنا بمحمد و آله».

در الذریعه، در باب «مناسك الحج» از مؤلف می‌گوید: «و هو فی ۲۵۰۰ بیت».

◀ ۶۸۵ / - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه‌الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۳۵۳، ش ۷۵۹ (۲۴۸۸۲).

نسخ خفی، به خط مؤلف، سال ۱۲۳۶ ه.ق. عناوین به سرخی.

کاغذ آهار مهره نخودی فرنگی، جلد مقوا، عطف و گوشه‌ها پارچه.

تاریخ اهدا: اسفند ۱۳۷۶.

۱۰۸ گ، ۱۷ س، ۱۰ × ۱۵ سم.

سراج المناسک (فقه اهل سنت - فارسی)

[نسخه اصل] از: اسماعیل مجاور (زنده به سال ۱۲۶۲ ه.ق).

مترجم: شیخ محمد بیک بن مرحوم موسی خان ساوجبلاغی مکرری (زنده به سال ۱۲۶۴ ه.ق).

ترجمه سراج المناسک اسماعیل مجاور است در آداب و ادعیه حج و عمره مطابق با فقه اهل سنت. تألیف متن عربی در ۱۲۶۲ ه.ق بوده که این ترجمه در سال ۱۲۶۴ صورت گرفته است.

در مقدمه مؤلف آمده است: «چنین گوید اقل الفقهاء اسماعیل المجاور... که در زمان ارشاد قطب دایرة الارشاد... مولانا ضیاءالدین شیخ خالد ذی الجناحین قدس الله تعالی سرّه العزیز و هم در عهد سلطنت عادل الخواقین... السلطان عبدالمجید خان... چون دیدم که اکثر مناسکات حج شرح و بیان طولانی دارد و اعمّ اهل این زمان به واسطه عدم طاقت و توانایی، به اختصار میل داشتند که از خواندن و یاد گرفتن کلال می‌افزود، لهذا خلاصه واجبات و سنت‌های مناسکات را از کتاب‌های متعدده که در بینات تألیف کرده بودند، در دارالعلم مکه مکرمه استخراج نمودیم که تا طالبان راه حج و عمره از ادعیه که در بعضی از مواضع مخصوصه بدان احتیاجی بوده باشد فایده یابند و آن را سراج المناسک نام کردیم». آغاز: «بسمله حمد و سپاس و شکر و ستایش بی‌قیاس حضرت غفاری را جل جلاله که جعل البیت مثابة للناس و اماناً و رحیمی را که حجر قلوب عاصیان را به آب زمزم رحمت سفید نماید...».

انجام: «... الرحیم یحرسنا به نهایت رسید و به غایت انجامید تألیف این کتاب مستطاب بی‌بدل و تحریر این نسخه بی‌مثل در دارالعلم مکه مکرمه از ۱۲ شهر ربیع الاول و ربّ غنی تاریخ تألف اوست... بخواه از حروفات ربّ غنی ۱۲۶۲ ه.».

◀ ۶۸۶ / - تهران، مجلس؛ ج ۴۸، ص ۲۰۶، ش ۱ / ۱۷۵۲۷، ص ۶ الی ۱۴۴.
کاتب: اسماعیل بن طاهرا بن ملا حسن، ۲ رجب ۱۲۹۶ ه. ق. برای میرزا مصطفی بن
حاج عبدالقادر.

عناوین و نشانی‌ها شنگرف، رکابه دارد، جلد تیماج سرخ.

۱۳ س، ۵ / ۱۰ در ۱۳ سم. [ش ثبت: ۲۰۸۶۹۲]

۳۴۴

[سفر بیت الله] (سفرنامه دینی - فارسی)

از: ؟

رساله‌ای مختصر در شرح سفر بیت‌الله الحرام است.

◀ ۶۸۷ / - تهران، کتابخانه سلطنتی؛ ص ۴۰۴ پ (۷۸۸ مجلس)، ش ۴۶۶۱.

نستعلیق، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

قطع وزیری، کاغذ آبی، مجدول کمند و سرلوح دار، جلد تیماج قرمز دولایی.

۳۴۵

سفرنامه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: ناصر خسرو (قبادیانی بلخی) (۳۹۴ - ۴۸۱ ه. ق؛ تشریف: ۴۳۷ ه. ق).

[سفرنامه حکیم ناصر خسرو قبادیانی مروزی با حواشی و تعلیقات و فهرس اعلام
تاریخی و جغرافیایی و لغات، به کوشش سید محمد دبیرسیاقی (متولد ۱۲۹۸)، تهران،
زوار، چاپ ۹، ۱۳۸۷، ۴۴۶ ص، وزیری، شابک: ۴ - ۰۰۹ - ۴۰۱ - ۹۶۴].

ناصر خسرو قبادیانی، دانشمند و شاعر قرن پنجم، جایگاه والایی در فرهنگ و تمدن
ایران داد. او تا ۴۰ سالگی در دربار فرمانروایان خراسان مشغول خدمت بود، اما بر اثر
خوابی که یک شب دید، تصمیم به تغییر مسیر زندگی خود گرفت؛ در نتیجه از مشاغل

دولتی کناره گرفت و برای یافتن حقیقت، سفر پرماجرایی خود را آغاز کرد. ناصر خسرو مدت هفت سال سرزمین‌های گوناگون از جمله ارمنستان، آسیای صغیر، حلب، طرابلس، شام، سوریه، فلسطین، جزیره العرب، قیروان، تونس و سودان را سیاحت کرد و سه یا شش سال در پایتخت فاطمیان یعنی مصر اقامت کرد. زمانی که ناصر خسرو سفرش را از بلخ آغاز کرد، هدفش زیارت بیت‌الله الحرام بود و مسیری که وی انتخاب کرد، مسیری بود طولانی که در نهایت از بیت‌المقدس عازم سفر حج شده است.

از مکه به بیت‌المقدس و سپس به مصر می‌آید و شرحی از دستگاه حکومت فاطمیان ارائه می‌دهد تا نوبت به بیان سفر دوم حج او می‌رسد که این بار از مصر عازم می‌شود. وی سومین بار در رجب ۴۴۰ ه. ق به همراه قاضی عبدالله که وظیفه سلطان مصر را به مکه می‌برد، به حج رفت.

سفر چهارم وی که ضمن آن، تفصیل اوضاع و احوال حرمین را گزارش کرده است، از سه‌شنبه ۱۴ ذی‌حجه سال ۴۴۱ آغاز شده است. شرح وی از شهرهای طول مسیر جالب توجه است.

زمان بازگشت از این سفر، سه‌شنبه ۲۶ جمادی الآخر سال ۴۴۴ ه. ق است. ◀ ۶۸۸ / - نسخه خطی در کتابخانه ملی پاریس موجود است و نیز «اته» بر اساس سه نسخه خطی در کتابخانه‌های اروپا، آن را تصحیح کرده است.

۳۴۶

سفرنامه ابن بطوطه = تحفة النظار فی غرائب الامصار و عجائب الاسفار (سفرنامه

دینی - عربی)

از: ابن بطوطه، ابو عبدالله محمد بن عبدالله بن محمد بن ابراهیم لواتی طنجی (۷۰۳ - ۷۷۹ ه. ق).

[مترجم: محمدعلی موحد - ناشر: مرکز انتشارات علمی و فرهنگی - تهران، ۲ ج، چاپ ۵، سال ۱۳۷۰ ش؛ نیز: مؤسسه رسالت، بیروت، با مقدمه، تحقیق و تعلیق علی منتصر کتانی، ۵ ج، سال ۱۳۹۵ ه.ق.].

سفرنامه ابن بطوطه، داستان مسافرت سی ساله ابن بطوطه، دانشمند بزرگ و جهانگرد نامی اسلامی در قرن ۷ ه.ق است که در ابتدا به قصد سفر حج به راه افتاده است. کتاب ابن بطوطه از دو لحاظ بر سفرنامه‌های دیگر اسلامی برتری دارد:

اول از جهت وسعت و دامنه سفر که ابتدا به قصد ادای فریضه حج از مراکش آغاز شده و بعد به مصر و عراق و ایران... تا قلب قاره آفریقا و کرانه‌های دریای چین کشیده شده است.

دوم از جهت صداقت گفتار وی در بیان اوضاع و احوال ممالک و آداب و رسوم مردمی که در این سفر دیده است.

وی می‌نویسد: «روز پنج‌شنبه دوم ماه رجب سال ۷۲۵ به قصد حج و زیارت قبر پیغمبر ﷺ یکه و تنها از زادگاه خود طنجه بیرون آمدم».

آخرین سفر حج وی به سال ۷۴۹ ه.ق بوده که پس از آن به قاهره و از آنجا به اسکندریه، و سپس به فاس (پایتخت مغرب) بازگشت پس از بیست و پنج سال دوری از وطن.

سفرنامه به دستور سلطان ابی‌عنان فارس المرینی و توسط محمد بن محمد بن جزی کلبی کتابت شده است.

در فصل ثالث از جزء اول (طبق تحقیق کتانی)، سفرش به حجاز، در ۸ قسم بیان می‌گردد:

- من دمشق إلى المدينة المنورة.

- المدينة المنورة و الحرم الشريف.

- وجهاء المدينة و ضواحيها.

- من المدينة المنورة إلى مكة المكرمة.

- مكة المكرمة و الحرم الشريف.

- مكة المكرمة و وجهاتها.

- مكة المكرمة و عادات أهلها.

- من مكة المكرمة إلى النجف الأشرف.

◀ ۶۸۹ / - [در فهرست‌های بررسی شده، نسخه‌ای معرفی نشده بود].

۳۴۷

سفرنامه ابن جبیر (سفرنامه دینی - عربی)

از: ابن جبیر، محمد بن احمد (۵۴۰ شاطبه - ۶۱۴ ه. ق اسکندریه).

[ترجمه پرویز اتابکی (متولد ۱۳۰۶)، مشهد، آستان قدس رضوی، مؤسسه چاپ و نشر

انتشارات، چاپ ۱، ۱۳۷۰، ۴۲۴ ص، وزیری].

این سفرنامه مطالبی درباره مکه و مدینه و حج و نیز درباره سرزمین حجاز دارد. سفرنامه‌نویس در اسپانیا متولد شده و در طول زندگی سه بار به مشرق‌زمین سفر کرده و علاوه بر زیارت خانه خدا، از شهرهایی که در مسیر اسپانیا به مکه است، چون مدینه، کوفه، بغداد، حلب و دمشق بازدید کرده است.

سفرنامه وی گزارشی از یکی از این سفرهاست که در سی‌ام شوال سال ۵۷۸ ه. ق آغاز شده و در بیست‌ودوم محرم سال ۵۸۱ ه. ق با ورود او به شهر غرناطه پایان یافته است. این سفر دو سال و سه ماه و نیم طول کشید و او ۲۴۵ روز در مکه اقامت گزید. این سفرنامه حاوی مطالب و نکات تاریخی و جغرافیایی مکه و مدینه، آداب و رسوم جامعه مکه و مدینه، وضعیت حج و حجاج و دیگر مسائل مربوط به مکه و حج می‌باشد.

◀ ۶۹۰ / - [نسخه‌ای به دست نیامد].

سفرنامه ابن عبدالسلام (سفرنامه دینی - عربی)

از: محمد بن عبدالسلام بن عبدالله ناصری درعی (۱۲۳۹ ه.ق).
وی از خاندان نامدار و اهل علم و معرفت بود. مؤلف دو بار در سال‌های ۱۱۹۶ و ۱۲۱۱ ه.ق به حجاز مقدس سفر کرده و حج گزارده است و در نخستین سفرش، سفرنامه-ای که از بزرگ‌ترین و مفصل‌ترین سفرنامه‌هاست، پرداخته است.
نویسنده در این سفرنامه به بسیاری از سفرنامه‌های پیش از خود مانند سفرنامه عیاشی، سفرنامه عبدری، سفرنامه صفدی، سفرنامه تجیبی، سفرنامه بکری و سفرنامه ناصری رجوع کرده و از آنها بهره جسته است.
وی درباره دومین سفرش نیز سفرنامه کوچکی نوشت، لیکن سفرنامه اول وی، از بسیاری از سفرنامه‌ها سودمندتر و کامل‌تر است.
◀ ۶۹۱ / - نسخه خطی آن در کتابخانه عمومی شهر «رباط» نگهداری می‌شود و آن در زمان خودش نوشته شده و چه بسا پیش‌نویس تألیفش بوده و به خط خودش می‌باشد.

سفرنامه ادريس علوی (سفرنامه دینی - عربی)

از: ادريس بن عبدالهادی علوی حسنی فاسی (۱۳۳۱ ه.ق در مدینه).
مؤلف، از طریق دریا و از کانال سوئز حرکت کرده و به «ینبع» رسیده و در سال ۱۲۸۸ ه.ق حج گزارده و سفرنامه‌اش را پرداخته است.
◀ ۶۹۲ / - رباط (مراکش)، کتابخانه عمومی شهر.

۳۵۰

سفرنامه تامرادی (سفرنامه دینی - عربی)

از: محمد بن محمد مزواری تامرادی.

مؤلف از مردم مغرب دور می‌باشد و در سال ۱۲۴۲ ه. ق حج گزارده و این سفرنامه مختصر را نوشته است.

◀ ۶۹۴ / - [تا تکمیل این فهرست، نسخه‌ای به دست نیامد].

۳۵۱

سفرنامه تجیبی (سفرنامه دینی - عربی)

از: قاسم بن یوسف بن علی بستی تجیبی (۶۷۰ - ۷۶۰ ه. ق).

مؤلف در ۶۹۶ ه. ق از طریق دریا به مکه مشرف شده. او از «عذاب» حرکت کرده و پس از ۲۴ روز سفر دریایی در ۸ رمضان آن سال به بندر «ایجر»، یکی از بنادر جلّه رسیده است.

◀ ۶۹۵ / - نسخه کاملی از این سفرنامه در دست نیست و تنها بخشی از آن به جا مانده است که از توصیف شهر «قاهره» آغاز و به اقامت در «منا» ختم می‌گردد و این بخش به وسیله «عبدالحفیظ منصور» چاپ شده و در تونس با ۵۵۷ صفحه منتشر شده است.

۳۵۲

سفرنامه تونسسی (سفرنامه دینی - عربی)

از: ؟

[در تونس به کار انتشار این سفرنامه پرداخته‌اند و نخستین بخش آن ویژه سرگذشت نامه‌ها منتشر شده است].

مؤلف از علمای نامدار تونس است و در سال ۱۲۹۹ ه. ق. عازم مکه شده و حج گزارده است و سفرنامه او شامل مسائل بسیار متنوعی است و مخصوصاً به نوشتن تاریخ علما و سرگذشتشان توجه خاصی دارد.

◀ ۶۹۶ / - [تا کنون نسخه‌ای به دست نیامد].

۳۵۳

سفرنامه حج (سفرنامه دینی - عربی)

از: آقابزرگ طهرانی، محمد محسن (۱۲۵۵ - ۱۳۴۸ ه. ش).

این سفر که دومین سفر مؤلف به مکه مکرمه برای انجام اعمال حج است، به تاریخ روز شنبه ۲۵ ذی قعدة ۱۳۷۷ از نجف اشرف آغاز شده است.

وی در این سفرنامه به طور مختصر، به ذکر همراهان، بیان اعمال حج و ذکر بعضی افرادی که با آنها دیدار داشته، به همراه بعضی جزئیات دیگر می‌پردازد؛ از جمله این که در مکه، با همراهان خود، در خانه یکی از مسؤولین دولت سعودی به نام عبدالله سالم پاشا سکنی نموده است.

پس از انجام مناسک حج و بازگشت به نجف، به سال ۱۳۷۹ ه. ق. هم به ایران و زیارت حضرت امام رضا (ع) موفق گردیده است.

آغاز: «بسملة الحمد لله الذی وفقنی لزيارة بيته العتيق وحج البيت في المرة الثانية (۲۵ - قعدة - ۱۳۷۷) ومعى العلوية مريم بيكم بنت المرحوم السيد احمد الدماوندى وقد بذل لنا الزاد والراحلة النواب عبدالكريم خان بن النواب حامد عليخان نواب رامپور المدفون بمقبرة السيد محمد كاظم اليزدى...».

انجام: «وأخبرهم ورجع إلى باب القبلة عند خروجنا من الحرم الشريف من طريق الحلة فركبنا ووصلنا إلى الدار قبل طلوع الشمس والحمد لله على هذه النعمة وفى يوم السادس والعشرين من ذى الحجة ۱۳۷۷ صارت حادثة رابع عشر تموز وفى السابع والعشرين من

ذی الحجة ۱۳۷۹ خرجنا من النجف لزيارة المشهد الرضوی والحمد لله الذی تمّم لنا زیارة الاربعة عشر جمیعاً صلوات الله علیهم أجمعین».

◀ ۶۹۷ / - تهران، مجلس؛ ش ۱۶ / ۱۵۸۱۶، از ۴۸ پ الی ۴۹ ر.

نسخ، احتمالاً به خط مؤلف، حدود سال ۱۳۷۹ ه. ق.

کاغذ نخودی فرسوده، بعضی اضافات در حواشی.

(تصویر ۱۲۰)

۳۵۴

سفرنامه حج (سفرنامه دینی- فارسی)

از: محمدرضا ظهیرالملک.

روزنامه سفر حج مؤلف است که به سال ۱۳۰۶ ه. ق. رفته و روز به روز یادداشت کرده است و چون منازل تهران تا کاظمین در سفرنامه عتبات ناصرالدین شاه قاجار آمده، مؤلف سفرنامه خود را از کاظمین آغاز کرده و بدان منازل از راه ادب نپرداخته است. این سفرنامه روز هجدهم ماه رمضان از گزارش کاظمین آغاز شده و روز دوشنبه سیزدهم محرم که از مدینه حرکت نموده، پایان می‌یابد و منازل میانه را که از شمال عراق به بیروت و حلب وجده رفته، به اختصار و نیکو توصیف نموده است.

آغاز: "بعد الحمد والصلوة... والله علی الناس حج البیت... چندی بود که عزیمت طواف بیت الله الحرام".

انجام: «وتقریباً مدت ده ماه طول این مسافرت امتداد یافت».

◀ ۶۹۸ / - قم، مرعشی؛ ش ۱۰۳۷۳.

نستعلیق، دوم ربیع الثانی ۱۳۰۷ ه. ق. عناوین و نشانی‌ها شنگرف و در برگ آخر، قطعه شعری است در تاریخ تألیف کتاب. جلد تیماج قهوه‌ای.

۵۹ گ، ۹ س، ۵ / ۱۰ × ۱۷ سم.

۳۵۵

سفرنامه حج (سفرنامه - فارسی)

از: عبدالحسین بن محمدعلی کرمانشاهی (سده ۱۴).

این سفرنامه با مجملی از احکام حج و فضل زیارت آغاز شده، پس از آن، گزارش حج مؤلف است که شب سه‌شنبه یازدهم ماه شعبان ۱۳۱۰ از کرمانشاه آغاز می‌شود و سه‌شنبه ۲۷ ربیع‌الثانی ۱۳۱۱ پایان می‌یابد. در این سفرنامه سرگذشت روزانه سفر با اندکی تفصیل گزارش شده است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین.. اما بعد چون واجب و لازم آمد دیباچه‌ای در ابتدای مطلب دو کلمه قلمی شود، کلم الناس علی قدر عقولهم».

◀ ۶۹۹ / - کرمانشاه، میبدی (دفتر اول)؛ ص ۵۳، ش ۲۶.

نستعلیق، به خط مؤلف، جلد تیماج سبز بدون مقوا.

۲۱ گ، سطور مختلف، ۵ / ۱۴ × ؟ سم.

۳۵۶

سفرنامه حج (سفرنامه دینی - فارسی)

از: محمد امین، مشهور به آلائی بیگزاده (احتمالاً سده ۱۱ ه.ق).

سفرنامه مختصر و فهرست‌گونه‌ای است از سفر حج مؤلف که گزارش مطالب کلی سفر خویش را در مسیر حرکت به سمت استانبول، به پایان برده است.

آغاز: «خروجی للحج فی الرابع عشر من رجب الفرد؟ لسنة احدى و سبعین بعد الالف و دخلت الی الشام الشریف سابع رمضان يوم الجمعة و توجهت إلی مصر القاهرة يوم الاحد و دخلت الی القاهرة يوم عرفة عيد الفطر و خرجت منها الی البرية...».

انجام: «فحججت ثالثاً الحمد لله و أهدیت ثوابه إلی شفیع المذنبین... و لأجائی تحت

لوائه يوم الميزان سوّده الحقیّر محمد امین المشتھر بالآی بیک زاده جعله الله تعالی من الذین أحسنوا الحسنی و زیاده سوّده حین خروجه الی طریق استانبول لسنة أربع و سبعین بعد الألف من هجرة من له الحمد والثناء».

◀ ۷۰۰ / - تهران، مجلس؛ ش ۱ / ۴۹۰۵.

تحریری نازیبا، احتمالاً از سده ۱۱ ه.ق.

کاغذ فرسوده رطوبت دیده تیره، جلد تیماج مشکی فرسوده درون مقوا. در بالای متن، به زبان ترکی مطالبی آمده و در ذیل آن نام حسنعلی واعظ ایروانی و تاریخ ۱۲۷۴ مندرج است و سپس دو بیت که به جامی نسبت داده شده، در شوق زیارت مکه و مدینه بدین عبارات نوشته شده است:

«کی بود یارب که رو در یثرب و بطحا کنم * گه به مکه منزل و گه به مدینه جا کنم *
می روم بر زمزم و از دل کشم یک زمزمه * وز دو چشمم خون فشان آن چشمه را دریا کنم».

۱ ص (کلاً در ۲۲ سطر).

(تصویر ۱۲۱)

۳۵۷

سفرنامه حج (سفرنامه دینی - فارسی)

از: ؟

[الذریعه ۱۲ / ۱۸۶ ش ۱۲۳۵]

یادداشت‌های سفر حجی است که نگارنده آن، از راه بادکوبه و اسلامبول به حجاز رفته و از جده به بندر عباس و کرمان و تهران بازگشته است. گویا این سفرنامه از یکی از دولتیان برجسته باشد که روز چهارشنبه چهارم شوال ۱۳۱۶ آغاز شده و ماه شوال ۱۳۱۷ پایان یافته است.

آغاز: «بعد از حمد خداوند و صلوات بر محمد و آل اطهارش... محض یادداشت سفر خیریت اثر مکه معظمه».

انجام: «در ساعت سه و نیم از دسته گذشته نهار خوردیم به سلامت وارد کرمان شدیم». در الذریعه از قول شیخ ضیاءالدین بن یوسف بن مولی ابی حسن بن یوسف حدائق درباره کازرونی چنین نقل می‌کند: «انه ولد ۱۲۷۴ و توفی (۴ - ع ۲ - ۱۳۳۴) و هو زوج عمتی و نسختان من کتابه کل واحدة لسفرة واحدة موجودتان عندی».

◀ ۷۰۱ / - قم، مرعشی؛ ۱۶ / ۳۴۵؛ ش ۶۳۸۸.

نستعلیق، به خط مؤلف، جلد تیماج قهوه‌ای.

۶۶ گ، سطور مختلف، ۵ / ۱۳ × ۲۱ سم.

۳۵۸

سفرنامه حج (سفرنامه - فارسی)

از: ملا ابراهیم بن درویش محمد کازرونی شیرازی (۱۲۷۵ - ۱۳۳۴ ه.ق).

این سفر که از راه عراق به سوریه و پس از آن، به لبنان و مصر و از راه دریا به حج رفته، گزارش شده و مؤلف به وقایع این سفر پرداخته و منازل را کمتر توصیف می‌کند. این سفر روز یکشنبه ۱۸ جمادی‌الآخر ۱۳۱۵ از شیراز آغاز شده و روز دوشنبه دوازدهم ربیع‌الاول ۱۳۱۶ در شیراز پایان یافته است.

آنچه قابل توجه است این‌که وی سفرنامه مفصلی نوشته و متن حاضر را از آن گزینش کرده است. این نیز گفتنی است که وی در جایی اشاره به سفر سال ۱۳۰۱ ه.ق خود می‌کند و بدین ترتیب روشن می‌شود که این سفرنامه را در سفر دوم خود نگاشته است.

آغاز: «تغرب عن الاوطان فی طلب العلی... بیان حال خیر مآل از یوم خروج از شیراز به عزم زیارت کربلا و نجف و بیت‌الله و مدینه طیبه».

انجام: «و يعطينا خير الدنيا و الآخرة انه كان على كل شيء قدير».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۷۰۲ / قم، مرعشی؛ ش ۱۰۶۰۰.

نستعلیق، به خط مؤلف. عناوین و نشانی‌ها شنگرف، در صفحه آخر یادداشتی از

مرحوم ابن یوسف دیده می‌شود.

جلد مقوایی عطف و گوشه‌ها تیماج مشکی.

۳۸ گ، ۱۹ س، ۱۱ × ۱۷ سم.

۳۵۹

سفرنامه حج (سفرنامه دینی - فارسی)

از: پادشاه خواجه بن رحمت‌الله خواجه متخلص به «ندیم».

[فهرست مشترك ج ۱۰ ص ۶۶]

سفری که از «جرم» (بدخشان افغانستان) آغاز می‌کند، به دواب، دشت سفید، آب‌دره، کابل، جلال‌آباد، پیشاور، لاهور، دهلی، اجمیر، بمبئی و جدّه می‌گذرد و به مکه و مدینه می‌رسد و باز می‌گردد.

سفری که از ۷ شعبان ۱۲۹۸ ه. ق. = ۱۸۸۰ م آغاز می‌شود و هفت ماه و چهار روز کم‌تر به درازا می‌کشد. در این نوشتار، به روشی خوب، منزل به منزل، فاصله و هزینه‌ها را گزارش می‌کند و نیز نام کسانی را که دیده است.

آغاز: «به تقدیر ازلی و عنایت لم‌یزلی و به بدرقه لطف ایزدی... پادشاه خواجه... به رفاقت میرزا بابا دیوانه و صوفی شریف و صوفی نور علی عزم زیارت حرمین...».

◀ ۷۰۳ / پاکستان، اسلام‌آباد (گنج‌بخش)؛ ش ۸۵۱۵، از ص ۳۲۱ الی ۳۹۸.

نستعلیق تحریری، سده ۱۳ ه. ق. (و شاید ۱۲۹۷ ه. ق.)، به دنبال «ترجمه سبعیات» از

همو.

۳۶۰

سفرنامه حج (سفرنامه دینی - فارسی)

از: رئیس الذاکرین (پس از ۱۳۲۰ ه.ق).

[این سفرنامه در فصلنامه میراث شهاب ش ۴۳ و ۴۴ صص ۷۲ - ۱۰۵ از انتشارات کتابخانه بزرگ آیت الله مرعشی رحمته الله در سال ۱۳۸۵ به چاپ رسیده است].
آغاز: «روز ۲۴ شهر رجب المرجب ۱۳۲۰ از کوشک آباد مزرعه خودم به قصد زیارت بیت الحرام...».

انجام: «روز یکشنبه هشتم شوال یک ساعت به غروب مانده کشتی از اسکندرون حرکت کرده شانزده ساعت راه رفت از یک ساعت به غروب مانده که راه افتاد چهار روز رفته».

◀ ۷۰۴ / - قم، مرعشی؛ ج ۳۵، ص ۷۴۴، ش ۷۳۰ (ش ۱۴۱۶۷).

نستعلیق، حدوده سده ۱۴ ه.ق. عناوین و نشانی‌ها به قلمز. کاغذ فرنگی رنگی، جلد تیماج قهوه‌ای تیره، مجدول ضربی با ترنج و سرترنج و لچکی.
نسخه‌ای است نفیس و در آغاز نسخه چند سطر در مورد اسماء الله دیده می‌شود.
۲۸ گ، سطور مختلف (۹ × ۱۶ سم)، ۵ / ۱۳ × ۲۱ سم.

۳۶۱

سفرنامه حج (سفرنامه منظوم دینی - فارسی)

از: محمد بن اسماعیل قیری شیرازی (زنده در ۱۲۴۷ ه.ق).

مؤلف که مقلد سید محمدباقر (ظاهراً شفتی اصفهانی) بوده، پس از مداومت بر خواندن سوره عم، به سال ۱۲۴۷ ه.ق مشرف به مکه شده و شش ماه بعد بازگشته است. گزارش

بسیار کوتاه بیان شده و در پایان، ۱۶ صفحه نقشه از مکان‌های مقدس... و مدینه را به خط خود کشیده و مشخص نموده است.

سفر از شیراز به مکه و بالعکس در سال ۱۲۴۷ ه. ق انجام گرفته و مدت ۶ ماه طول کشیده است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین... و بعد مخفی نماند که چون... در وقت مطالعه تفسیر سوره مبارکه عم یسءءلون عن النبء العظیم در تفسیر صافی فیض رحمة الله علیه در آخر سوره خاصیت...».

انجام: «... تا باعث معرفت کافه ناس شده باشد خلاصه مدت ذهاب و ایاب حقیر شش ماه تمام شد از خروج شیراز إلى دخول شیراز با وجود مشرف شدن به مدینه طیبه و سیزده یوم در آن جا بود. الحمد لله رب العالمین».

◀ ۷۰۵ / - قم، مسجد اعظم؛ ج ۳، ص ۵۲۰، ش ۲ / ۲۹۴۷، از ص ۱۲۷ الی ۱۳۷.

نستعلیق، به خط مؤلف. ۱۱ × ۱۶ سم.

۳۶۲

سفرنامه حج (سفرنامه دینی- فارسی)

از: میرزا علی اصفهانی (زنده به سال ۱۳۳۲ ه. ق).

سفرنامه حاضر، یکی از سفرنامه‌های ارزشمندی است که در طی سفر حجی که در سال ۱۳۳۱ ه. ق صورت گرفته، به رشته تحریر درآمده.

مؤلف از شاگردان سید محمدکاظم طباطبائی و احتمالاً فرزند ایشان سید محمد بوده و تعلق خاطری به این خاندان داشته است.

آقای رسول جعفریان در ص ۱۵۴ از «به سوی أم القرى»، در پاورقی می‌افزاید: «با یادآوری استاد علامه حاج سید محمدعلی روضاتی تا اندازه‌ای روشن شد که مؤلف این سفرنامه میرزا علی اصفهانی، پدر جناب حاج شیخ مهدی حصه‌ای است که فعلاً در تهران

ساکن هستند».

البته خود ایشان در کتاب «راه حج» وی را معروف به «هسته‌ای» معرفی کرده‌اند که به ظاهر، یکی از این القاب اشتباه است و «حصه‌ای» اصح به نظر می‌رسد. [کتاب به پیوست کتاب «به سوی أم القرى» به کوشش رسول جعفریان و به همراه سفرنامه وی چاپ شده است: نشر مشعر، سال ۱۳۷۳ ش].

نویسنده همراه جمعی از علمای نجف، از این شهر مقدس، راهی شام گردیده، از آن جا با قطار به مدینه منوره مشرف شده، و پس از آن راهی مکه مکرمه شده است. او شرح سفر خود را تا اتمام اعمال و بازگشت به جده، به تفصیل و با قلمی نسبتاً خواندنی و زیبا نگاشته است. مؤلف، در جایی از متن، نامی از خود به میان نیاورده؛ همان‌طور که برای سفرنامه خود نامی در نظر نگرفته است، مگر این‌که جناب آقا سید محمد طباطبائی (متوفای ۱۳۳۴ و در سن ۴۵ سالگی) فرزند ارشد آیه الله العظمی سید محمدکاظم طباطبائی (صاحب کتاب العروة الوثقی) در این سفر همراه آنان بوده است. وی در جای جای رساله، از ایشان با عظمت یاد کرده و گویا این سفرنامه را برای ایشان نوشته است.

آغاز: «بسمله [در طول راه] حمد بی حد و شکر بی عدد حکیمی را سزااست که اگر شهباز بلندپرواز عقل از صبح ازل تا شام ابد پبرد و براق تندرو تفکر و وهم تا دامنه قیامت بدود، پی به اول مرتبه آن نبرد و صلوات زاکیات متصلات نثار روضه مقدسه...».

انجام: «اختلاف عظیم در باب این خسارت تولید گردید، مجالس متعدده منعقد و بالاخره عصر جمعه در خانه قونسول مجمعی از وجوه حاج و حمله‌دار تشکیل شده صورتی نوشته قراری گذاشته فیصل نمودیم و آن جماعت بحمد الله پس فردای همان روز متوجه بیروت شدند».

◀ ۷۰۶ / قم، کتابخانه شخصی سید عبدالعزیز طباطبائی.

شکسته نستعلیق، به خط مؤلف، ۲۳ شوال سال ۱۳۳۲ ه. ق.

در صفحات آغازین نسخه (که مسوده مؤلف محسوب می‌شود)، در يك صفحه مستقل، نام همراهان مؤلف چنین آمده است:

«فهرست رفقا و همسفران: حضرت حجة الاسلام آقا میر سید محمد آیت الله زاده مدظله؛ آقا سید محمدرضا آقازاده ایشان؛ آقا شیخ علی اکبر فیروزآبادی یزدی. از کربلا: آقا میرزا حسن روضه خوان یزدی؛ آقا سید حسین صحاف؛ حاجی حسین قمشه دنگ‌چی؛ آقاخان سلطان زاده طهرانی؛ آقا میرزا محمد عطار طهرانی. خدمه و عکام: حاجی رضا یزدی؛ علی اکبر یزدی؛ محمد فلاح. طبابخ: حسین یزدی. مباشر قهوه: محمد جعفر رفیق حاجی حسین شیش. چاووش: حاجی حسین شیش شوشتری. زمیلات کجاوه: حضرت آقا و جناب آقا شیخ محمدرضا شوشتری. زوج دیگر: بنده و آقا رضا. زوج دیگر: آقا خان و آقا شیخ علی اکبر. زوج دیگر: آقا سید حسین و آقا میرزا محمد. حمله دار: حاجی حمودی شوشتری؛ مکاری (باروت و کبریت).

مؤلف، به همراه سفرنامه، متنی را که صاحب عروه درباره فرزندش به عربی نوشته، در آغاز کتاب آورده است و در مواردی که نکاتی غیر سفرنامه‌ای را آورده، صفحات را به دو بخش قسمت کرده و بخش بالا را به سفرنامه و بخش پایین را به توضیحات دیگر اختصاص داده است.

۳۶۳

سفرنامه حج (سفرنامه دینی - فارسی)

از: فیضی دکنی، ابوالفیض (۱۰۰۴ ه.ق)

این اثر، شرح سفر رفیع الدین شاه ابوتراب در سال ۹۸۹ ه.ق به حج است.

◀ ۷۰۷ / - منزوی؛ فهرست‌واره، ج ۱، ص ۱۰۴ از: استوری ۱۱۴۱ ش ۱۵۹۰، بانکپور،

ذیل، ج ۱، ص ۱۹۹۵.۷.

سفرنامه حج (سفرنامه دینی - فارسی)

از: سید احمد هدایتی (۱۲۵۰ - ۱۳۳۴ ه.ش).

[داستان باریافتگان: سفرنامه حج، به کوشش سید علی قاضی عسکر، به کوشش حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت، تهران، نشر مشعر، چاپ ۱، ۱۳۷۸، ۳۰۰ ص، رقعی، شابک: ۳ - ۶۰ - ۶۲۹۳ - ۹۶۴]

گزارش سفرهای حج و عتبات عالیات عراق میرسید احمد هدایتی از رجال علمی و سیاسی عصر قاجار است. این سفرنامه حاوی اطلاعات گوناگونی است: از جمله اطلاعات جغرافیایی مسیر و گزارش آثار باستانی برخی مناطق و شرح شمه‌ای از دگرگونی‌های سیاسی و تحولات نظامی پس از جنگ اول در ایران و عراق و جزیره العرب و شبه‌قاره هند و تبیین اوضاع فرهنگی آن روز و شرح آثار اسلامی و تاریخی مکه و مدینه. در مقدمه اثر مطبوع، شرح حال مؤلف و خاندان وی توسط محقق اثر نگاشته شده است. مؤلف پس از پایان جنگ جهانی اول (۱۲۹۹ ه.ش) در سال ۱۳۳۸ ه.ق سفر خود را همراه یکی از علمای وقت شهر ری با نام سید احمد طالقانی و پس از کسب اجازه از پدرش آغاز کرده است. روز حرکت ۲۶ شعبان سال ۱۳۳۸ ه.ق و بازگشت ۱۳ رجب ۱۳۳۹ ه.ق و طول مدت ده ماه و نیم بوده است.

سفرنامه حجاز (سفرنامه دینی - فارسی)

از: میرزا محمدحسین بن میرزا محمدعلی مرعشی شهرستانی (۱۳۱۵ ه.ق).

[الذریعه ۱۲ / ۱۸۶ ش ۱۲۳۳؛ ۲۲ / ۲۶۲ ش ۶۹۷۸ (با نام «مناسک الحج»)]

◀ ۷۰۸ / - کربلا، شخصی (کتابخانه مؤلف).

۳۶۶

سفرنامه حجاز (سفرنامه دینی - فارسی)

از: هدایت علی بن شیخ فضلعلی.

[فهرست مشترك (منزوی): ۱۰ / ۶۲]

سفر در تاریخ غره ربیع الاول ۱۲۳۰ ه. ق به همراه مولانا اسحاق از راه دریا و با کشتی به حجاز، مکه و مدینه انجام گرفته است.

۳۶۷

سفرنامه حجاز = الرحلة الحجازية (سفرنامه دینی - عربی)

از: بتنونی، محمد لیب (پس از ۱۳۵۰ ه. ق).

[سفرنامه حجاز یا الرحلة الحجازية، ترجمه هادی انصاری، تهران، نشر مشعر، چاپ اول، ۱۳۸۱، ۴۷۲ ص، وزیری، شابک: ۶ - ۱۷ - ۷۶۳۵ - ۹۶۴].

سفرنامه ادیب مصری، محمد لیب بتنونی است. مؤلف در سال ۱۳۲۷ ه. ق به همراه عباس حلمی پاشا (خدایو مصر) به سفر حج رفته و اطلاعات نسبتاً سودمندی را از حرمین شریفین و تاریخ قوم عرب، جغرافیای جزیره العرب تا زمان خویش منعکس کرده است. آغاز این سفر در روز ۲۹ ذی القعدة سال ۱۳۲۷ ه. ق مطابق با ۱۲ دسامبر سال ۱۹۰۹ م بوده است.

آغاز مترجم: «همه ساله جمعیتی حدود ربع میلیون از مسلمانان برای انجام فریضه حج راهی سرزمین عرب می شوند. از این رو تصمیم بر آن گرفتیم که درباره این سرزمین اطلاعاتی را به نظر شما خوانندگان ارجمند برسانم. این گفته ها را به دو بخش تقسیم می نمایم...».

انجام مترجم: «درون کلیسا همواره به وسیله گروهی از سربازان عثمانی محافظت

می‌گردد که جهت حفظ نظم در آن‌جا دیده می‌شوند زیرا برخی از شاخه‌های مسیحی به هنگام ورود به آن‌جا به ستیز با یکدیگر می‌پردازند».

۳۶۸

سفرنامه حج بیت‌الله (سفرنامه دینی - فارسی)

از: ابراهیم بن درویش محمد کازرونی (۱۲۷۴ - ۱۳۳۴ ه.ق).

[الذریعه ۱۲ / ۱۸۶ ش ۱۲۳۵]

◀ ۷۰۹ / - دو نسخه کتاب با این نام که مربوط به دو سفر حج می‌باشد در نزد شیخ ضیاءالدین بن یوسف بن مولی ابی‌الحسن بن یوسف حدائقی که مؤلف، شوهر عمه وی می‌باشد، بوده است.

۳۶۹

سفرنامه حرمین شریفین = عجائب الخبر فی غرائب السفر (سفرنامه دینی -

فارسی)

از: رحمت‌الله بن ملا عاشور بخاری، متخلص به واضح (۱۳۱۱ ه.ق).

[تصحیح رسول جعفریان، مجموعه سفرنامه‌های حج قاجاری. همان است که دانش‌پژوه به اشتباه آن را از سال ۱۰۲۱ دانسته و در مجله وحید سال ۴، ش ۷، ص ۶۴۴ از آن یاد کرده، اما محل نسخه را معرفی نکرده است].

سفرنامه مکه و مدینه است که در مسیر از خراسان، تهران و عتبات عالیات عراق عبور کرده و به زیارت پرداخته است. طبق نوشته نگارنده، شروع سفر در روز سه‌شنبه ۶ شعبان ۱۳۰۰ ه.ق از بلده مبارکه بخارای شریف که مسکن مأنوس و معهد مألوف او بوده، انجام پذیرفته است.

آغاز: «بسمله مسالك ممالك حمد الهی نه از آن مقوله است که به پایمردی قوه عاقله سوانح عجایب آن را توان طی نمود و برشمرد...».

انجام: «... الآن اختتام این کتاب مستطاب را به دعای واجب الادای حضرت پادشاه عالم پناه نمودم چنانچه افتتاح آن را نیز به ذکر محامد و مآثر آن جناب نموده‌ام و الیه المرجع و المآب».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۷۱۰ / ۱ - ازبکستان، فرهنگستان علوم؛ ش ۱ / ۸۴

در این فهرست، به سه نسخه از این اثر (مجموعه نسخه‌های خطی فارسی فرهنگستان علوم ازبکستان - ترجمه عارف رمضان، تهران، ۱۳۷۵، ص ۳۳)، به‌عنوان «غرائب الخبر فی عجائب السفر» معرفی شده است.

◀ ۷۱۱ / ۲ - تهران، مجلس؛ ج ۳۱، ص ۱۳۷، ش ۱ / ۹۹۲۹، از برگ ۱ ب الی ۱۷۸

ب.

نستعلیق، ۱۳۰۴ ه. ق. عناوین و نشانی‌ها شنگرف، رکابه‌نویسی دارد، در ابتدای نسخه یادداشت امانت گرفتن آن از ملا عبدالعلی و در آخر نسخه اشعار فارسی در سلام بر پیغمبر اکرم ﷺ و زیارت نجف و کربلا و مشهد، از شاعری با تخلص «جامی» و دو برگ از حاشیه‌ای فلسفی موجود است.

جلد تیماج زیتونی با ترنج و سرترنج زرین.

۹۴ گ، ۱۷ س، ۱۵ در ۲۶ سم. [ش ثبت: ۸۵۸۲۲]

۳۷۰

سفرنامه حمیدی (سفرنامه دینی - عربی)

از: اسماعیل حمیدی مالکی.

مؤلف از مردم سده ۱۳ ه. ق است و ظاهراً مصری می‌باشد. وی در سال ۱۲۹۷ ه. ق از

کانال سوئز عازم جدّه شده و در مکه حج گزارده است. این سفرنامه با مناسک حج آمیخته شده و با وجود اختصار، دارای فایده‌هایی است.

◀ ۷۱۲ / - رباط (مراکش)، کتابخانه عمومی شهر.

۳۷۱

سفرنامه سیف‌الدوله = سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: سلطان محمد میرزا قاجار (سیف‌الدوله، فرزند فتحعلی شاه) (۱۲۲۷ - ۱۲۸۸ ه.ق).

[فهرست نسخه‌ها، منزوی؛ ج ۶، ص ۴۰۳۱، ش ۴۱۷۱۰]

[سفرنامه سیف‌الدوله معروف به «سفرنامه مکه»، نوشته سیف‌الدوله سلطان محمد، تصحیح و تحشیه علی‌اکبر خداپرست، تهران، نشر نی، چاپ ۱، ۱۳۶۴، ۴۶۹ ص، وزیری].

گزارش سفر نویسنده به مکه و ذکر مناسک حج است و از جمله سفرنامه‌های حج است که حواشی آن بیش از متن اصلی بوده و مقدمات و مؤخرات آن، که به غیر حج مربوط می‌شود (اما به هر حال در راه حج است) در مقایسه با اطلاعاتی که درباره حرمین و سفر حج داده، کمتر است. البته وی پس از پایان مراسم حج، به عراق رفت و در آن‌جا به زیارت عتبات مشغول شد؛ سپس به ایران بازگشت و همچنان به سفر خود ادامه داد و به خراسان عزیمت کرد. نویسنده در طی بیان خاطرات سفر خود، از ذکر خاطرات سفرهای سابق نیز غافل نمی‌ماند و هر جا که فرصتی پیش آمده، به مسافرت‌های قبلی خود مثلاً سفر به افغانستان نیز اشاره می‌کند.

نویسنده در چند مورد یادآور شده است که سابق بر این، سفرنامه‌هایی داشته که از میان رفته و به همین دلیل، به برخی از شهرها که می‌رسد، خاطرات اسفار گذشته را نیز یاد می‌کند.

او در این سفرنامه، از اوضاع جغرافیایی شهرهای سر راه خود و وضع سیاسی و اخلاق مردم این شهرها، مطالب بسیاری می‌آورد که از لحاظ اطلاعات جغرافیایی، بسیار با اهمیت

است، به ویژه توصیف شهر استانبول.

آغاز: «امروز که روز شنبه چهارم شهر شعبان المعظم ۱۲۷۹ است، اول مغرب بعون الله الملك الوهاب از دارالخلافة طهران حرکت نموده، شب را در يك ساعتی شهر در امامزاده حسن منزل کردیم».

انجام: «يك نوع وزق (وزغ) در مازندران دیده شد کوچک در بالای درختها زندگانی می کنند آوازشان غیر آواز وزقهای دیگر است گفتند می گرد و زهر دارد».

◀ ۷۱۳ / - تهران، ملی؛ ج ۲، ص ۲۸۲، ش ۷۶۱ / ف.

شکسته نستعلیق، گویا به خط مؤلف، احتمالاً سال ۱۲۸۰ ه. ق. سرفصلها با مرکب قرمز، اسماء امکنه با مرکب قرمز نوشته شده، روی اسماء اعلام با مرکب قرمز خط کشی شده.

کاغذ فرنگی، جلد تیماج قرمز مقوایی.

۲۷۲ گ، ۱۱ س (۷ × ۵ / ۱۱ سم)، ۵ / ۱۰ × ۱۸ سم.

۳۷۲

سفرنامه عبدیری (سفرنامه دینی - عربی)

از: ابی عبدالله، محمد بن محمد بن علی بن احمد بن سعود عبدیری (بعد ۷۰۰ ه. ق.).

[چاپ با عنوان «رحلة العبدیری»: دار سعدالدین، دمشق، به تحقیق و تقدیم علی ابراهیم

کردی؛ سال ۱۴۱۹ ه. ق. = ۱۹۹۹ م].

مؤلف در سال ۶۸۹ ه. ق. از طریق ساحل، عازم مکه شده و بر مصر گذر کرده و این راه را منزل به منزل توصیف نموده است.

سفرنامه مذکور، علاوه بر مباحث فقهی، حاوی معلومات جغرافیایی، تاریخی، ادبی، اجتماعی مفیدی است؛ لذا مصادری که مؤلف در این نوشتار از آنها استفاده برده، متنوع است.

این سفرنامه در تاریخ ۱۳۳۸ ه. ق. = ۱۹۶۸ م با تحقیق محمد الفاسی در شهر رباط چاپ و منتشر شده است.

آغاز: «بسمه الله صل و سلم علی سیدنا محمد و علی آله و صحبه و تابعیه و أمته
يقول العبد المذنب المستغفر... و بعد فإني قاصد بعد استخارة الله سبحانه إلى تقييد ما أمكن
تقييده و رسم ما تيسر رسمه و تسويده مما سما إليه الناظر المَطْرَق في خبر الرحلة إلى بلاد
المشرق...».

انجام: «ثم من الله بجمع الشمل والاجتماع بالأهل له الحمد والشكر كثيراً: وقد يجمع الله
الشتيتين بعدما * يظن أن كل الظن ألا تلاقيا.

والحمد لله الذي أعجزت صنائعه شكر الشاكرين و بهرت بدائعه فكر المتفكرين فمن
نداه همي كل فضل وبلا و جودا وله الحمد كثيراً بدءاً و عوداً».

آغاز رحله منظوم: «وهذه قصيدة نظمته في الرحلة رأيت أن أختم بها هذا التقييد
مستعيناً بالله على ذلك:

عليك النصح رده بكل حى * وإن ألفت وارده فحى * فمعظم ديننا نصح البرايا *
كذلك أتى الحديث عن النبي».

انجام رحله منظومه: «و قد أسمعت لو ناديت حياً * ولكن النداء لغير حى * فقالت قد
عهدت إليك نصحاً * فوقك المهيمن من وصى».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۷۱۴ / ۱ - پاریس، کتابخانه ملی؛ ش ۲۲۸۳.

خط مغربی زیبا. برخی کلمات معرب.

تاریخ کتابت: اوایل ذی‌قعدة ۷۴۵ ه. ق. کاتب، از روی نسخه اصل که به خط مؤلف
بوده، استنساخ کرده است.

در حاشیه بعضی تعلیقات و تصویبات که نشانی مقابله نسخه است، دیده می‌شود.
هر فصل با حروف درشت‌تر از متن مندرج شده، و در این نسخه حرف «ض» با «ظ»

اشتباه شده است.

نسخه کامل است، مگر این که در بعضی موارد جای خالی دیده می شود که در سایر نسخه ها نیز دیده می شود، حتی در موارد چاپی.

۱۵۱ برگ، ۳۱ - ۳۳ س.

◀ ۷۱۵ / ۲ - تونس، کتابخانه ملی؛ ش ۱۵۹۵۲.

خط مغربی زیبا، بعضی حروف معرب. ناسخ برای صفحات کتاب جدول کشی کرده است.

تاریخ کتابت: اواخر محرم ۱۱۸۷ ه.ق.

۱۷۱ گ، ۱۹ - ۲۲ س.

◀ ۷۱۶ / ۳ - هلند، لیدن (دانشگاه)؛ ش ۷۲۷.

کاتب چندان باسواد نبوده و کلماتی را که قادر به خواندن آنها نبوده، انداخته است؛ لذا نسخه بسیار تحریف شده و افتادگی و اضطراب به وفور در آن دیده می شود.

نیز هفت صفحه آخر مشور از سفرنامه افتاده است و همچنین قصیده مؤلف در این نسخه دیده نمی شود.

۱۱۸ گ، ۲۱ و ۲۲ س.

سفرنامه عتبات و مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: وقار الدوله، سکینه سلطان (سده ۱۴ ه.ق).

[روزنامه سفر عتبات و مکه ۱۳۱۷ ه.ق / ۱۲۷۹ ش، به کوشش رسول جعفریان و کانوش هفتلنگ (متولد ۱۳۳۵)، تهران، علم، چاپ ۱، ۱۳۸۸، ۱۶۸ ص، شابک: ۹ - ۱۷۲ - ۲۲۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸]

خاطرات یکی از زنان ناصرالدین شاه قاجار، مشهور به سکینه سلطان وقارالدوله

اصفهانی کوچک، از سفر به عتبات عالیات و مکه مکرمه در سال ۱۳۱۷ ه. ق. (۱۲۷۹ ه. ش) است که ۱۸ ماه به طول انجامیده است.

وی که در تهران می‌زیسته، در سال ۱۳۱۷ ه. ق. یعنی چهار سال پس از کشته شدن ناصرالدین شاه، مصمم به سفر عتبات و حج می‌شود. همراه وی برادر او آقا میرزا محمد علیخان است و از همان زمانی که تصمیم به رفتن گرفته، شروع به نگارش سفرنامه کرده است.

سفرنامه عراق، هندوستان و مکه (سفرنامه - فارسی)

از: میرزا محمدحسین تقوی قزوینی (متولد ۱۲۶۵ - زنده به سال ۱۳۴۱ ه. ق.).
زمان حیات مؤلف، که ذوق ادبی و شعری نیز داشته، با پادشاهی شش پادشاه (ناصرالدین شاه، مظفرالدین شاه، محمدعلی شاه، احمدشاه، رضا شاه و محمدرضا شاه) مقارن بوده است.

نوشتار پیش رو، سفرنامه مؤلف است که در آن معمولاً اتفاقاتی را که از صبح حادث شده است، گزارش کرده و درباره اماکنی که از آنها گذشته تا جایی که توانسته است، جزئیات امور مانند مساحت آن و تعداد سکنه و جهات جغرافیایی را به دقت بیان کرده است. وی در طول سفر متحمل سختی‌های بسیار شده؛ از جمله اسارت چند روزه به دست راهزنان و... که به گفته خود ایشان: «این سفر را علی‌علی گویان به پایان رساندم». مطالعه این سفرنامه به جهت اطلاعات تاریخی و جغرافیایی و مردم‌شناسی در آن دوره مفید خواهد بود.

این نوشتار تاکنون به چاپ نرسیده و نسخه منحصر و به خط مؤلف است که طبق پیش‌نویس قراردادی که با نگارنده این سطور انجام پذیرفته، بناست پس از اتمام کار حاضر، به تصحیح و تحشی این سفرنامه اقدام نمایم تا آماده چاپ گردد، ان‌شاءالله.

لازم به ذکر است که فایل دیجیتال این سفرنامه از روی تصویر نسخه اصل، توسط بنده تهیه و در اختیار کتابخانه پژوهشکده قرار گرفت.

آغاز: «بسمله بعد از حمد بر خداوند قادر یکتا و درود بر محمد مصطفی و آل او صلوات الله علیهم امروز که یوم چهارشنبه چهاردهم شعبان المعظم است مطابق بیست و دوم برج مهر شمسی ایت ثیل ترکی مطابق با سنه یک هزار و سیصد و چهل هجری شمسی نبوی...».

انجام: «ولی شاید به نظر دقت نگاه کنند اطلاعات مختصری حاصل نموده این بنده را به دعای خیر یاد نمایند تحریراً فی شهر ربیع الثانی مطابق برج قوس سنه ایت ثیل من هجرة النبوی یک هزار و سیصد و چهل و یک قمری سنه ۱۳۴۱».

نیز پس از اتمام سفرنامه، از باب حکایت در باب مصائبی که در بین الحرمین و زمان رفتن به مدینه منوره دچار شده، اشعاری آورده است:

آغاز حکایت منظوم: «رفتم به مدینه نبی بهر سلام * با عده از خواص جمعی از عام *

بس راه بریدیم رسیدیم وطر * رو کرد به ما مشقت محنت تام».

انجام حکایت منظوم: «چون داخل روضه نبی گردیدیم * شد محو فراموش بگشت آن

آلام * انشاد نموده سید قزوینی * این واقعه غریبه را در ایام ۱۳۴۰».

◀ ۷۱۷ / - قم، پژوهشکده حج و زیارت؛ ش ۳.

شکسته نستعلیق، به خط مؤلف، ۱۳۴۱ ه. ق.

۲۴۴ ص، ۱۶ - ۱۸ س.

(تصاویر ۱۲۲ - ۱۲۵)

۳۷۵

سفرنامه علی اصغر قاجار (سفرنامه دینی - عربی)

از: علی اصغر قاجار.

سفرنامه مبسوطی است که مؤلف بنا داشته جزئیات سفر حج خود را به تفصیل در آن

تحریر کند، ولی تنها چند صفحه آن را پیرامون تاریخ حرکت و همراهان خود و چند منزل اول را نوشته و ناتمام مانده است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على اشرف الانبياء والمرسلين محمد و عترته الطاهرين... لما وفقني الله تبارك و تعالى لإرادة حج بيته و رزقنا طي مراحل و منازل و فأردت أن اكتب اسماء منازل و كفيات مواقعهم اسئل... كان يوم الحركة من الكاظمين يوم الاثنين من ايام الاسبوع و العشرين من رمضان الذي ١٣١٧...».

انجام: «... و لكنه الحاج على آقا سلمه الله لا تقل له اف و كان هو من نجابته و وسع قلبه و لكننا من الجملة لا نتكلم معها أبداً و لقي من البعير النواب محمد...».

◀ ٧١٨ / - قم، آستان؛ ج ٢، ص ١٣١، ش ١ / ٥١٠، از ص ١٠ ر الى ١٣ ر.

نستعليق، ظاهراً به خط مؤلف. سده ١١٤ هـ.ق.

جلد تیماج قهوه‌ای.

سطور (مجموعه) مختلف (١١ × ٢٠ سم)، ١٨ × ٢٢ سم.

۳۷۶

سفرنامه قلصادی (سفرنامه دینی - عربی)

از: ابوالحسن علی قلصادی اندلسی (حدود ٨١٥ - ٨٩١ هـ.ق. باجه آفریقا).

[چاپ: الرحلة القلصادی؛ نشر شرکت تونسسی؛ به تحقیق محمد ابوالاجفان، سال

١٣٩٩ هـ.ق، ٢٥٦ ص.].

مؤلف از راه دریا در ماه شعبان ٨٥١ هـ.ق به جدّه رسیده و پس از ادای فريضه حج، از طریق دریا، «رابغ» و «عقبه» را پشت سر گذاشته و در محرم سال ٨٥٢ هـ.ق به مصر رسیده است.

آغاز: «بسملة صلوة يقول عبید الله تعالى علی بن محمد... الحمد لله الذی جعل طلب العلم واجباً علی البعض من المسلمین فقال تعالى وهو أصدق القائلین: فلولوا نفر من کل

فرقة منهم طائفة ليتفقهوا فى الدين و فرض الحج على المستطيع من المؤمنين». انجام: «وبعد الختم قال: العودة أحمد فقرأته ثانياً وكان يؤمل قراءته ثالثاً ولكن فأجاءه الحق و جاءه اليقين وكانت وفاته رحمة الله تعالى عليه يوم الثلاثاء السادس من ذى الحجة متم سبعة وستين وثمانمائة وكانت له... وكان عمره ينيف على الثمانين سنة: كانت لنا أيام وصل بالحمى * فكأنما وكأنهم أحلام». پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۷۱۹ / ۱ - رباط، مخزن ملكيه؛ ش ۳ / ۱۵۷۸، از ص ۲۸۲ الى ۳۲۱. خط اندلسی جدید متوسط، على بن قاسم بن على بن محمد بن احمد بياضى انصارى اندلسی (مجاز از طرف شيخش، ابوالحسن على قصادى است)، در بلش اندلس، سال ۸۷۷ هـ.ق.

شروع کتابت در غرناطه، به تاریخ صفر ۸۷۷ و اتمام آن به تاریخ نیمه ربیع الاول همان سال.

۱۹ و ۲۰ س، ۵ / ۱۴ × ۷ / ۲۰ سم.

◀ ۷۲۰ / ۲ - شيخ محمد منونى، شخصى (خریداری از کتب محمد بن احمد مزورى فاسی)، ضمن مجموعه‌ای از ص ۲۴۶ الى ۲۹۶. خط مغربى، در بعضى موارد ألوان به قرمز. بدون نام کاتب و تاریخ کتابت (ولى از نسخه بعد در مجموعه سال ۱۱۱۷ به دست می‌آید). ۱۵ س، ۱۴ × ۲۰ سم.

۳۷۷

سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: حاجی عبدالله خان قراگوزلو، امیرنظام همدانی (۱۳۳۴ هـ.ق). [این سفرنامه در ضمن کتاب «مجموعه آثار» مؤلف، به کوشش عنایت‌الله مجیدی،

توسط میراث مکتوب به سال ۱۳۸۲ چاپ شده است، صفحات ۲۰۵ الی [۳۴۲].
این سفرنامه، از بقیه عناوین مجموعه وی مفصل تر است و سفرنامه مکه ای است که به سال ۱۳۱۹ ه. ق از طریق انزلی به سمت استانبول و از آن جا با کشتی به سمت جدّه به انجام رسیده است.
در این سفر، مرحوم شیخ فضل الله نوری نیز همراه وی بوده است و مسائل فقهی جماعت را شیخ حل می کرد و مؤلف مذکور، گاه مطالبی در این زمینه ها می گوید که قابل توجه است.

سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: میرزا عبدالغفار نجم الملک (۱۲۵۵، اصفهان - ۱۳۲۶ ه. ق، تهران).
[این سفرنامه برای نخستین بار در روزنامه ایران - شماره ۴۲۳ مورخ یکشنبه ۲۵ رجب ۱۲۹۷، یعنی همان سال بازگشت وی از حج منتشر شد. همچنین در ش ۱۹ (بهار ۱۳۷۶) با عنوان «سفرنامه ای شیرین و پرمایه» در میقات حج، نیز طی «حدیث قافله ها» به همراه دو سفرنامه دیگر به کوشش حجة الاسلام قاضی عسکر و انتشارات مشعر در سال ۱۳۸۲ چاپ و منتشر گردید].

وی پسر آخوند ملا علی محمد اصفهانی و از رجال فرهنگی دوره قاجار بوده که کار منجمی ناصرالدین شاه را نیز بر عهده داشته و اشاراتی به این بخش از زندگی درباری او در خاطرات اعتمادالسلطنه آمده است.

سفر وی در سال های ۱۲۹۶ - ۱۲۹۷ ه. ق بوده است.

وی از بغداد با کشتی به بصره رفته، از آن جا سوار کشتی شده، از راه خلیج فارس و دریای عمان به سمت باب المندب و از آن جا به جدّه می رود. پس از انجام حج، عازم مدینه شده و در این فاصله، به شرح کوتاه آنچه در حج و زیارت اماکن متبرکه دیده، می پردازد.

مسیر رفت و برگشت سفر: تهران، ساروق، نوبران، قصر شیرین، خاتقین، وان، بعقوبه، عتبات، بغداد (از روی دجله با قایق به طرف بصره)، عماره، مداین، بصره، (با کشتی) بوشهر، قشم، هرمز، مسقط، عدن، باب‌المندب، جدّه، سعدیه، مکه، مدینه، بازگشت از راه جبل، نجف اشرف، تهران.

آغاز: «بسمله مختصری است در شرح سفر بیت‌الله الحرام خانه‌زاد بعد از استیذان و مرخصی از خاك پای مبارك همایون اعلا در بیست و دوم شعبان ۹۶ به عزم زیارت بیت‌الله الحرام بیرون رفت و...».

انجام: «و خود را مسلوب الاختیار نسازند و جان و مال را در معرض تلف نیاندازند و عاقبت به قحط و بی‌آبی گرفتار نشوند. کاش از جانب اولیای دولت ابدمدت، این راه جبل چند سالی غدغن (= قدغن) و مسدود می‌شد تا شاید نظامی می‌گرفت والسلام».

مؤلف از نزدیکان دربار ناصرالدین شاه بوده که در ۲ شعبان ۱۲۹۶ از راه تهران، خاتقین، عتبات، بغداد، بصره، قشم، هرمز و جدّه به مکه می‌رود. سپس از مکه به مدینه، جبل عامل و نجف بازمی‌گردد. در پایان در جمادی‌الثانی ۱۲۹۷ به تهران می‌رسد.

وی در این سفرنامه، شهرهای میان راه را يك به يك گزارش می‌دهد.

این اثر به ناصرالدین شاه قاجار اهدا شده است.

◀ ۷۲۱ / - تهران، ملی؛ ش ۸۶۵ ف (ف. ملی ۲: ۳۹۹). [فهرست نسخه‌ها، منزوی؛ ج

۶، ص ۴۰۳۲، ش ۴۱۷۱۷]

نستعلیق خوش، گویا به خط نگارنده، سال ۱۲۹۷ ه. ق، احتمالاً طهران.

سرلوحه مذهب زر و شنگرف و لاجورد و سبز. مجدول:

۱. جدول دور سطور به زر و سیاه و آبی و قرمز.

۲. جدول بیرونی به سیاه.

کاغذ فرنگی آبی، جلد تیماج قرمز يك لایی.

۲۱ گ، ۱۲ س (۸ × ۵ / ۱۳ سم)، ۵ / ۱۳ × ۵ / ۲۰ سم.

سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: امین الدوله، میرزا علی اصغر خان بن مجدالملک (۱۲۵۹ - ۱۳۲۲ ه.ق).

[الذریعه ۱۲ / ۱۸۹ ش ۱۲۶۵]

[کتاب در تهران به کوشش اسلام کاظمیه چاپ شده است].

در الذریعه چنین آمده است: «طبع فتوغرافياً بطهران لأول مرة بخط المؤلف و أيضاً طبع بطهران فی ۱۳۲۸ فی ۱۹۹ ص».

مسیر رفت و بازگشت: منجیل، رشت، انزلی، بادکوبه، (با راه آهن)، تفلیس، باطوم، طرابوزان، سامسون، استانبول، ازمیر، بندر پیره یونان، اسکندریه، (با راه آهن به سوی) اسماعیلیه، سوئز، حرکت در دریای احمر، جده، مکه، مدینه، بئر عروه، بئر درویش، بئر سعید، بئر عباس، ینبع، بندر طور سینا، سوئز، اسماعیلیه، بیروت، دمشق، بازگشت به بیروت، ازمیر، استانبول، سامسون، طرابوزان، بندر ریزه، باطوم (با راه آهن به سوی) تفلیس، گنجه، بادکوبه، از دریا به انزلی و رفتن به لشت نشا.

وی صدر اعظم سالهای نخست سلطنت مظفرالدین شاه، فرزند مجدالملک، خواهرزاده میرزا آقا خان نوری بود.

سفرنامه او در انزلی به پایان رسیده و آخرین جمله او این است: «اینک روز اول حبس و قید. باقی داستان را در دفتر حبسیات باید خواند».

سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: محمدرضا بن عبدالجلیل حسینی طباطبایی تبریزی.

[به کوشش رسول جعفریان و توسط منشورات مورخ به سال ۱۳۸۷ ش چاپ شده]

[است]

وی سفرش را از راه روسیه آغاز کرده که از شعبان ۱۲۹۶ تا شعبان ۱۲۹۷ ه. ق به طول انجامیده است.

◀ ۷۲۲ / - تهران، ملک؛ ج ۳ / ۴۶۵، ش ۲۳۵۷.

۳۸۱

سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: محمدولی میرزا (۱۲۰۳ - ۱۲۸۱ ه. ق).

[این سفرنامه، به همراه سفرنامه رسول جعفریان با نام «به سوی أم القری» در سال ۱۳۷۳ توسط نشر مشعر چاپ شده است]

مؤلف (که پسر چهارم فتحعلی شاه قاجار است) گزارش سفر خود را به مکه معظمه که آغاز آن به سال ۱۲۶۰ ه. ق و پایانش به سال ۱۲۶۱ ه. ق بوده، به رشته تحریر کشیده است.

شرح حال مؤلف را مهدی بامداد و مرحوم معلم حبیب‌آبادی در مکارم الآثار (ج ۴ ص ۱۲۹۶) آورده است.

در این باره که کتاب در سال ۱۲۶۰ تألیف شده، شاهد جالبی وجود دارد و آن این‌که او به ظهور ادعای بابیت سید محمدعلی باب در کربلا و دستگیری او توسط نجیب‌پاشا اشاره کرده است و آغاز ادعای بابیت سید منحرف مزبور در سال ۱۲۶۰ ه. ق بوده است.

مؤلف از برخی علمای کربلا و نجف نیز که در آن سال‌ها موقعیتی داشته‌اند، یاد کرده است؛ از جمله از سید ابراهیم قزوینی و نماز جماعت او. این سید ابراهیم در سال ۱۲۶۲ ه. ق مرحوم شده است. نیز از سید حسن، فرزند کاشف‌الغطا نام برده است که او نیز در سال ۱۲۶۲ ه. ق در وبای مشهور کربلا درگذشته است. بنابراین، تألیف رساله باید پس از آغاز ادعای بابیت سید منحرف و قبل از درگذشت این دو بزرگوار باشد.

آغاز: «بسمله الحمد لله الذی شرفنی بزیارة بیتہ الذی کان محلّ زیارة الاتقیاء و المسلمین و الصلاة والسلام علی أشرف الخلائق محمد و آله الطاهرين اما بعد چنین گوید... بعد از حصول استیذان از پادشاه جمجاه رؤوف مهربان السلطان... محمد شاه غازی... به زیارت بیت الله مشرف شدم...».

انجام: «شرط بکند پول را سه قسط می دهم قسطی در نجف قسطی در جبل قسطی در مراجعت در مدینه و قید پیاده شدن از جهت پول کردن شتر را بخواباند... زیاده روی کردن در راه باید این قیدها را در نجف در حضور علما و مسلمین بکند حاجی تا از مخمصه عرب خلاص شود».

پوشش کتابخانه ای:

◀ ۷۲۳ / ۱ - تهران، سپهسالار؛ ج ۵، ص ۱۰۷، ش ۲ / ۲۸۰۷، از ص ۱۶ پ الی ۵۰ پ. [فهرست نسخه ها، منزوی؛ ج ۶، ص ۴۰۳۲، ش ۴۱۷۱۵]
دارای حواشی با عنوان «منه» می باشد. در این فهرست، سال تألیف، ۱۲۰۶ دانسته شده که اشتباه است.
به خط ش ۱ مجموعه.

◀ ۷۲۴ / ۲ - تهران، مجلس؛ ج ۳۸، ص ۵۹۸ (ایران ۱۵۲۲، ش ۱۴۴۵۴) [۴ / ۱۰؛ ص ۲۱۹۳]، از ص ۳۴۱ پ الی ۳۶۱ ر [ص ۶۱۸ - ۶۵۴؛ ۳ / ۳۹۹۲].
در حاشیه صفحه پایانی دو فایده، یکی درباره قرض ندادن به حمله داران شامی است و دیگری درباره دقت در شرط و شروط با حمله داران در جزئیات امور سفر، تا نزاعی پیش نیاید.

نستعلیق تحریری، ظاهراً به خط مؤلف در سال ۱۲۶۹ ه. ق.
در چند صفحه پس از رساله، تصاویری از بیت الله الحرام و توابع آن، که در اعمال حج مورد توجه است، در شرایط قدیمی آمده است.
در صفحه پس افزوده دیگری نیز نامه عبدالرحمن بن اشعث به حجاج مندرج است که

تصویر آن در ذیل منعکس شده است.

(تصاویر ۱۲۶ - ۱۳۰)

◀ ۷۲۵ / ۳ - تهران، ملک؛ ش ۳۷۳۲ (فهرست ۳ / ۴۶۵).

در این فهرست، نام نگارنده معلوم نشده و فهرست‌نگار می‌گوید: نگارنده آن از همراهان ضیاءالسلطنه (دختر سوم ناصرالدین شاه) است که در سال ۱۲۶۱ ه.ق به این سفر رفته بودند.

آغاز و انجام این نسخه با نسخه مجلس متفاوت است، اما با توجه به مشخصات داده شده، همین رساله است، مگر این که محتملاً تحریر دیگری بوده یا تفاوت‌هایی با این رساله دارد. در این فهرست اشاره شده که: «در فهرست انوار ۱ / ۱۸۴ به همین نام برمی‌خوریم».

◀ ۷۲۶ / ۴ - تهران، مجلس؛ ج ۱۰، ص ۲۱۹۳، ش ۳۹۹۲.

این نسخه، نسخه سلطنتی است و از جهات متعددی، کامل‌تر از نسخه مدرسه سپهسالار است. در واقع ربع آخر رساله به گونه‌ای است که در نسخه مجلس مفصل‌تر و کامل‌تر آمده است.

سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: حاجیه مهرماه خانم عصمت‌السلطنه، دختر فرهاد میرزا (در ۲۵ ذی‌قعدة ۱۳۰۵ در سن ۷۲ سالگی).

[الذریعه ۱۲ / ۱۸۹ ش ۱۲۶۷]

[این سفرنامه در کتاب «راه حج» به کوشش آقای رسول جعفریان، به سال ۱۳۸۹ ش و توسط نشر زیتون سبز منتشر گردیده است.

نیز به تصحیح رسول جعفریان، میراث اسلامی ایران، دفتر پنجم، قم، کتابخانه مرعشی، ۱۳۷۵ ش؛ و نیز مجله میقات: ش ۱۷، صص ۵۷ - ۱۱۷.]

این اثر یکی از معدود سفرنامه‌های مکه دوره قاجاری است که توسط يك زن نوشته شده است.

در الذریعه آمده است که به اسم «هدایة السبیل» در طهران چاپ شده است. این سفرنامه هم مانند دیگر سفرنامه‌های دوره قاجار، به بیان منازل راه و مشکلات و گرفتاری‌های سفر پرداخته است. در آن دوره کمتر سفری صورت می‌گرفت که همراه با مصیبت و گرفتاری، به ویژه حمله راهزنان به کاروان حجاج نباشد که مؤلف به تفصیل، این دشواری‌ها را گزارش کرده است.

وی از ایران به عتبات رفته و از آنجا، از راه جبل، عازم مکه شده است و پس از انجام اعمال حج به مدینه منوره مشرف شده است. مسیر بازگشت وی نیز از مدینه به سمت جده و از آنجا با کشتی از راه دریا به بوشهر است. پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۷۲۷ / ۱ - تهران، کتابخانه ش ۲ مجلس؛ ش ۱۲۲۵.

سفر از روز سه‌شنبه ۲۴ رمضان المبارک ۱۲۹۷ آغاز شده و تا رجب ۱۲۹۸ ه. ق. به طول انجامیده است. در اکثر موارد، وقایع را با ذکر دقیق روز و ساعت بیان کرده است. آغاز: «بسمله روزنامه سفر بیت‌الله الحرام است که به یاری حضرت قادر متعال به شرط سلامت مزاج می‌نویسم روز سه‌شنبه ۲۴ شهر رمضان المبارک هزار و دویست و نود و هفت، چهار ساعت به غروب مانده به طالع نیکو نیکو مطالع قوس از دارالخلافة حرکت کرده به امامزاده حسن وارد شدیم...».

انجام: «خداوند را به چه زبان شکر کنم که به این قسم وارد شدم کاش در صحرای بی‌آب و علف و دریاها پرخطر بودم و به این حالت داخل خانه نمی‌شدم. چه حالتی: من به مردن راضیم پیشم نمی‌آید اجل * بخت بد بین کز اجل هم ناز می‌باید کشید * مردن حق است، آدم يك بار می‌میرد من ساعت هزار بار می‌میرم».

◀ ۷۲۸ / ۲ - تهران، مجلس؛ ج ۱، ص ۵۶۹.

انجامه: «قد تمت النسخة الشریفة فی شهر ربیع الثانی حسب فرمان لازم الإذعان

حضرت علیه‌عالیه دامت شوکتها شاهزاده صبیبه رشیده حضرت اشرف ارفع امجد افخم والا معتمد الدوله روحنا فداه متعلقه جناب جلالت مآب اجل اکرم نصیر الدوله مدّ ظلّه العالی سمت تحریر پذیرفت چون این نسخه شریفه از تقریرات حضرت علیه‌عالیه دامت شوکتها است و از دستخط مبارک نقل گشته، انصاف این است که مخلع به خلعت مرحمتی گشته بین الامثال مفتخر گردد یا علی مددی.

شکسته نستعلیق، ربیع الثانی ۱۲۹۹ ه. ق، کاغذ سفید، جلد تیماج سرخ یک لایی.

به ادعای کاتب، نسخه از روی نسخه اصل کتابت شده است.

[نک: نشریه ۷ / ۱۷۹]

۷۸ گ، ۱۱ س (۶ × ۱۲ سم)، ۵ / ۱۰ × ۱۷ سم.

(تصاویر ۱۳۱ و ۱۳۲)

◀ ۷۲۹ / ۳ - تهران، مجلس؛ ۲ ش ۱۲۲۵ (فهرست سنا، ج ۲، ص ۱۷۲).

سفر در سال ۱۲۹۷ ه. ق آغاز شده و در سال ۱۲۹۸ ه. ق به پایان رسیده است.

◀ ۷۳۰ / ۴ - تهران، مجلس؛ ج ۱، ص ۵۶۹، ش ۱۲۲۵. (سنای سابق ج ۲ / ۱۷۲).

شکسته نستعلیق، ربیع الثانی ۱۲۹۹ ه. ق.

کاغذ سفید، جلد تیماج سرخ یک لایی.

۷۸ گ، ۱۱ س (۶ × ۱۲ سم)، ۵ / ۱۰ × ۱۷ سم.

سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: ؟

مسیر رفت و بازگشت: تهران، علی‌آباد، منظره، قم، چهرود، کنگاور، بیستون، کرمانشاه، سرپل ذهاب، قصر شیرین، خاقین، بعقوبه، کاظمین، کربلا، نجف، کربلا، سامرا، (از طریق رود دجله) بصره، (با کشتی) بوشهر، بندر لنگه، بندر عباس، عدن، جده، مکه، مدینه، جده، پرت سعید، بیروت، دمشق، بیروت، (با کشتی) ردود، اسلامبول، طرابوزان، بادکوبه، انزلی،

رشت، تهران.

نگارنده این سفرنامه، گزارش سفر خود را که با همراهی حاج سید محمد تاجر طهرانی بوده، از طریق عراق و بعد از زیارت عتبات عالیات، به سوی مکه برای ادای حج و بازگشت از طریق سوریه و بیروت و بادکوبه به ایران را گزارش کرده است. این سفر روز سه‌شنبه دوم رجب ۱۳۱۷ شروع شده و روز پنجشنبه دهم جمادی‌الاول ۱۳۱۸ به پایان رسیده است.

برخی از آگاهی‌هایی که در این سفرنامه داده شده، از جهاتی منحصر به فرد است. از جمله مؤلف از سفر عراق خود، به مناسبت، آگاهی‌هایی از مجتهدان و علمای این دیار به دست داده که از دید شرح حال‌نگاری، بسیار جالب است. وی در جایی درباره حرم امیرالمؤمنین (علیه السلام) در شب‌های قدر و حضور علما و زهاد مطالب جالبی دارد. آقای رسول جعفریان در کتاب «راه حج» از نام مؤلف این کتاب اظهار بی‌اطلاعی کرده و از همراهان او سید محمد تاجر طهرانی را دانسته است؛ در حالی که در «کتابنامه حج» آقای بکائی، این تألیف، به خود محمد تاجر طهرانی نسبت داده شده است. آغاز: «روز سه‌شنبه... به اسباب خفیه الهیه و الطاف علیّه جناب مستطاب عمده الاشراف آقای حاجی سید محمد تاجر طهرانی...».

◀ ۷۳۱ / - قم، مرعشی؛ ش ۹۰۰۸.

نستعلیق، به خط، جلد تیماج قهوه‌ای.

۸۱ گ، سطور مختلف، ۱۳ × ۲۰ سم.

۳۸۴

سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: آل کیوان قاری، ضیاءالدین.

[فهرست نسخه‌ها، منزوی؛ ۶ / ۴۰۳۱، ش ۴۱۷۱۱]

سفر به سال ۱۱۲۹ هـ. ق انجام گرفته است و مؤلف، گزارش کارهای خود را از مراحل اعمال حج و عمره به صورت بسیار مختصر و در يك صفحه، درج کرده است. آغاز: «بسمله حمدله اما بعد چون اراده اخوان و مقصود دنیا و دین است که معلوم شود نزد اهل دانش و ارباب یقین که این ذره بی مقدار چگونه اتیان به مناسک حج و افعال حج به چه نهج به عمل می آورد؛ لهذا باعث بر نگارش این کلمات واصحاب مجملاً آن که...». انجام: «از بندگان عمل و از خدا قبول نمود ان شاء الله تعالی این کلمات جهت برآمدن مقصود دارین قلمی شد فی دهم ثانی از ماه ششم سال سی ام بعد از هزار و صد به قلم عبدالباری و کثیر العصیان ضیاءالدین القاری آل کیوان نمقه أحمد ۱۱۳۹». < ۷۳۲ / - تهران، مجلس؛ ۳ / ۱۰، ص ۱۳۶۵ (ص ۳۴۷ مجموعه). خط تحریری، کاتب: احمد غلام عمله خزانه، سال ۱۱۳۹ هـ. ق. در حاشیه راست نسخه، اشعاری از ابن ادریس شافعی و جواب سید مرتضی به نظم آمده است.

صفحه با جدول شنگرف، کاغذ نخودی تیره فرسوده و رطوبت دیده.

(تصویر ۱۳۳)

۳۸۵

سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: افشار ارومی، میرزا عبدالحسین خان.

[چاپ: سفرنامه مکه معظمه (۱۲۹۹ - ۱۳۰۰ هـ. ق = ۱۲۶۱ - ۱۲۶۲ هـ. ش)، به کوشش رسول جعفریان، تهران، علم، چاپ ۱، ۱۳۸۶، ۲۸۰ ص، وزیری، شابک: ۶ - ۸۹۳ - ۴۰۵ - ۹۶۴ - ۹۷۸].

سفرنامه مربوط به حج و سرزمین حجاز است که در عصر قاجاریه توسط یکی از شخصیت‌های اشرافی نگارش یافته است. مسیر حرکت عبدالحسین خان افشار از تهران به

قزوین و رشت و انزلی و بادکوبه و از آنجا به سمت تفلیس و استانبول بوده؛ سپس از آنجا با کشتی به جده و مکه رفته و با پایان یافتن اعمال حج راهی مدینه منوره شده است. او در ادامه از راه جبل به سماوه و از آنجا به نجف و کربلا و کاظمین و سامرا رفته و در نهایت از راه قصر شیرین و کرمانشاه به قم و تهران بازمی‌گردد. گزارش ده ماهه را به طور کامل، به صورت روزانه ثبت کرده و در این‌جا نیز درج شده است. اطلاعات مربوط به دنیای جدید، شهرها و اماکن، آداب و رسوم و روابط انسان‌ها در این سفرنامه آمده است. وی در ۲۵ شعبان سال ۱۲۹۹ (تیرماه ۱۲۶۱ ش / ژوئیه ۱۸۸۲ م) از تهران حرکت کرده و در ۱۸ جمادی الثانی سال ۱۳۰۰ (اردیبهشت ۱۳۶۲ ه.ش) به تهران بازگشته است.

◀ ۷۳۳ / - تهران، دانشگاه؛ ۱۰۶۴۸.

سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: لطفعلی خان اعلائی.

[حدیث قافله‌ها، به کوشش قاضی‌عسکر، سید علی (متولد ۱۳۲۵ ه.ش)، تهران، نشر مشعر، چاپ ۱، ۱۳۸۲، ۲۳۲ ص، وزیری، شابک: ۳ - ۲۷ - ۷۶۳۵ - ۹۶۴].

آغاز تألیف: ۱۵ ذیقعد ۱۳۴۸ ه.ق.

سفرنامه حج یکی از تجار شهرستان ابهر به نام حاج لطفعلی خان اعلایی است. وی از تجار و چهره‌های شناخته شده این شهرستان بوده که به همراه برادر و برخی پسرعموها و دیگر خویشاوندان خود در شوال سال ۱۳۳۵ ه.ق به قصد مکه حرکت می‌کند و از مسیر همدان، کرمانشاه، قصر شیرین، سرپل ذهاب و خانقین راهی عراق می‌شود و پس از زیارت عتبات عالیات، به شام رفته و از آنجا عازم بیروت می‌گردد، سپس با کشتی به بندر «پُرت سعید» و «سوئز» رفته و از آنجا به بندر یمن در عربستان وارد می‌شود و سرانجام به مکه مکرمه می‌رسد.

پس از انجام مناسک حج نیز، از جده به مصر و فلسطین و سپس به شام و عراق رفته و بار دیگر از راه خانقین به ایران بازمی‌گردد و در ماه محرم ۱۳۳۶ ه. ق وارد شهرستان ابهر می‌شود.

چگونگی نگارش این سفرنامه معلوم نیست که آیا مؤلف آن را املا کرده و دوست ایشان به نام آقای محمد نبیی متخلص به «احقر» آن را در سال ۱۳۴۸ ه. ق تحریر کرده، یا آنکه مؤلف آن را قبلاً نوشته و به دلیل خوش خط نبودن، برای تحریر از نام‌برده کمک گرفته است.

این سفرنامه به همراه دو سفرنامه دیگر و تحت عنوان «حدیث قافله‌ها» به کوشش حجة الاسلام سید علی قاضی عسکر به ضمیمه یک مقاله درباره حج و سفرنامه حجاج منتشر شده است.

کتاب دارای فاتحه و خاتمه‌ای است و متن آن به نثر و بعضاً به نظم است. آقای لطفعلی خان از طبع شعری نیز برخوردار بوده و در لابه‌لای سفرنامه‌اش از اشعار خود استفاده کرده است. البته در پایان سفرنامه نیز مجموعه اشعار خود و برخی از دوستانش را که ارتباطی با مسئله حج ندارد، افزوده است.

◀ ۷۳۴ / - مشهد، رضوی؛ ش ۴۲۴۳ (فهرست آستان قدس ۷ / ۱۲۴).

آغاز دیباچه از کاتب: «بسمله بعد از حمد خداوند کریم لایزال صلوات و سلام فراوان بر روان مقدس حضرت رسول ذوالجلال أعنی محمد المصطفی و آل بی همتای او...».

آغاز متن: «بسمله به نام خداوند مهر منیر خداوند روزی ده دست‌گیر خداوند شمس و خداوند هور خداوند روزی ده مار و مور...».

انجام وانجامه: «دعاگو را بیاد خیر یاد و به فاتحه شاد فرمایند...

هر که آمد عمارت نو ساخت * رفت منزل به دیگری پرداخت

سیبمی خطوطی و کنت تراباً فیا ناظراً فیه قل لی دعائاً...».

نستعلیق، عبارات عربی نسخ معرب، محمدتقی نبیی (احقر)، ۲۰ ذی‌حجه ۱۳۴۸ ه. ق

(= ۱۳۰۹ ه. ش). نسخه وقفی میرزا رضا خان نائینی به جهت کتابخانه آستان قدس رضوی علیه السلام در تاریخ مرداد ۱۳۱۱ است.
۸۰ گ، سطور مختلف، ۱۶ × ۲۳ سم.
(تصاویر ۱۳۴ و ۱۳۵)

۳۸۷

سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: میرزا محمودخان مدیرالدوله.
[دو سفرنامه حج، رسول جعفریان، تهران، نشر مشعر، چاپ ۱، ۱۳۸۷، ۱۴۴ ص، رقعی، شابک: ۵ - ۱۵۹ - ۵۴۰ - ۹۶۴ - ۹۷۸ (سفرنامه دوم این کتاب مورد بحث است و سفرنامه اول، سفرنامه مرجانی است).]
مؤلف، وزیر لشکر و برادر میرزا احمد خان مشیرالسلطنه است که مشیرالسلطنه از رجال مشهور دولت قاجاری، وزیر داخله، عدلیه و مالیه بود.
سفر از ۲۲ شعبان ۱۳۲۱ تا صفر ۱۳۲۲ ه. ق به طول انجامیده است.
◀ ۷۳۵ / - تهران، ملک؛ ج ۵ / ۴۶۶، ش ۳۸۹۹. (فهرست ملک ۳ / ۳۶۶)
شکسته نستعلیق، صفر ۱۳۲۲ ه. ق. مجدول و مرقع مانند، با شش قطعه مرقع خط نستعلیق درشت مورخ ۱۳۲۱ و ۱۳۲۲ ه. ق از مؤلف. کاغذ فرنگی، جلد میشن سرخ.
۲۳ س، ۸ / ۱۶ × ۹ / ۲۴ سم.

۳۸۸

سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: محمد بن اسماعیل، شهیر به قبری.
سفر در سال ۱۲۴۷ ه. ق انجام پذیرفته. از شیراز به مکه و بازگشت به آن شش ماه

طول کشیده است.

◀ ۷۳۶ / - قم، مسجد اعظم؛ ش ۲۹۴۷.

قطع خشتی.

۳۸۹

سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: محمدحسین بن حاجی میرزا عبدالصمد قاضی رضوی همدانی.

سفرنامه حج اوست با برادرش آقا محمد که از ۲۷ رمضان ۱۳۰۷ ه. ق. آغاز شده است.

◀ ۷۳۷ / - همدان، قاسم برنا؛ ش ۱۱۷۰۸. [فهرست نسخه‌ها، منزوی؛ ج ۶، ص ۴۰۳۰،

ش ۴۱۷۰۸]

کتابت: سال ۱۳۰۷ ه. ق. پس از آن «منتخب الحکایات» گویا از همو مندرج است.

۳۹۰

سفرنامه مکه = سفرنامه حاج میرزا مشتری به مکه و مدینه = سفرنامه منظوم

حج و عمره (سفرنامه منظوم دینی - فارسی)

از: محمد ابراهیم مشتری طوسی خراسانی، مشهور به «حسام الشعراء» و متخلص به

«مشتری» (۱۳۰۵ ه. ق.)

[ف. مشار: ۹۶۳؛ الذریعة ۱۹ / ۲۰۸ و ۱۲ / ۱۸۹؛ مجلس ۳ / ۴۱۵؛ دانشگاه ۵ / ۳۸۰۶،

آستان قدس ۷ / ۵۱۱]

[نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۹ / ۱۶۹۲): تهران؛ بی‌ناشر،

به سعی و اهتمام محمد ابراهیم مشتری طوسی، به خط میرزا آقا کمرئی (کمره‌ای)، ۱۳۰۱

(تاریخ کتابت ۱۳۰۰)، وزیری کوچک، بدون شماره صفحه، فارسی.

نیز همراه «شمس المناقب» سروش اصفهانی به کوشش سراینده در تهران به سال

۱۳۰۰ ه. ق چاپ شده است]

شامل نامه منظوم حج (منظومه‌ای دارای ۴۱۸ بیت در چند بند) و پس از آن يك مثنوی دارای ۵۹۳ بیت با این عنوان: «داستان مجادله نادر میرزا با حاجی عمو در باب صبیبه شهزاده و اموالی که حاجی عمو داده». سفرنامه مکه نیز خالی از اشارات طنزآلود و هزل نیست و نام شهرها و قریه‌های میان راه رفت و برگشت سفر حج را در عناوین بندها یاد می‌کند.

از جمله عناوین بندهای سفرنامه: دیدن حاکم بوشهر، نکوهش حاج بابا صاحب، جدال حاجیان با کاپیتان جهاز، رسیدن نواب والا حسام‌السلطنه به جده، دستورالعمل حاج در راه کعبه، نهی کردن حاج از راه دریا، طاعون در نجف، نکوهش قرنطینه، نکوهش بغداد، صفت یعقوبیه، منزل شهبان، منزل قزل رباط (تا در ورود به طهران). در آخرین بند، درباره طهران و تغییراتی که در طول سفر او در آن راه جسته، با زبان تأسف‌بار و نقدآمیز سخن می‌گوید.

آغاز ۱: «مختصری از سفرنامه در تحمید پروردگار... ای نام تو با هزار اعزاز * برنامه کاینات از آغاز».

آغاز ۲: «نیمه شعبان مه از توفیق بی‌پایان رب * سوی مکه بار بستم بی غم و رنج و تعب * آمدم از ری به قم وز قم به شهر اصفهان * ز اصفهان تا فارس جفت شادی و عیش و طرب * چون بدیدم شهر شیراز و هوای دلکشش * همچو جان شد جسم من از آب و خاک بوالعجب * کرد بخشش‌ها به من فرمان روای مملکت * عم شاهنشاه عالم خسرو خسرو نسب * آفتاب معدلت فرهاد شه کز دانش است * هم خداوند کمال و هم خداوند ادب».

انجام: «این نه طهران و نه آن شهر که دیدم پیرار * چون ز بهر سفر مکه فرو بستم بار * رفتم و سیر جهان کردم و برگردیدم * بینم اکنون که به این خلق دگرگون شده کار * پسران جمله بزک کرده به مانند عروس * که ز آرایش مشاطه شود طرفه‌نگار... * باید از

بهر چنین کار روم گیرم زر * از ملک زاده نیک اختر پاکیزه شعار».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۷۳۸ / ۱ - تهران، مجلس، ج ۲، ص ۱۵۶۸ - ۱۵۶۹، ش ۱۰۶۷. [فهرست نسخه‌ها،

منزوی؛ ج ۶، ص ۴۰۳۴، ش ۴۱۷۳۳]

نستعلیق شکسته آمیز، سده ۱۳ ه.ق. کاغذ فرنگی، جلد تیماج.

قطع ربعی، ۷ / ۵ × ۱۱ سم.

(تصویر ۱۳۶)

◀ ۷۳۹ / ۲ - تهران، ملک؛ ج ۵ / ۴۶۶، ش ۴۸۳۴.

انجام نسخه: «جواب داد که ای مشتری تو نشنیدی هزار وعده خوبان یکی وفا

نکند».

نستعلیق، از مؤلف برای احتشام الملك، ربیع الثانی ۱۳۰۰ ه.ق. عناوین سرخ و کاغذ

فرنگی آهار مهره، جلد میشن سبز لایی.

۳۱ گ، ۱۰ س، ۱۰ × ۱۷ سم.

◀ ۷۴۰ / ۳ - تهران، دانشگاه؛ ۵ / ۳۸۰۶، از ص ۱۹۶ الی ۱۹۹.

آغاز برابر نمونه ۱.

نستعلیق، به خط شاعر، رمضان ۱۳۰۰ ه.ق.

◀ ۷۴۱ / ۴ - مشهد، رضوی؛ ۷ / ۵۱۱.

در «کلیات» او از روزگار خود سراینده. آغاز برابر نمونه ۲.

۳۹۱

سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: میرزا داود بن علی نقی حسینی، وزیر وظایف (سده ۱۴ ه.ق).

[این سفرنامه توسط حضرت حجة الاسلام قاضی عسکر تصحیح و به طور مستقل توسط

نشر مشعر به سال ۱۳۷۹ ش منتشر گردیده است.]

نویسنده این سفرنامه، مرحوم «میرزا داود حسینی»، معروف به «وزیر وظایف آستان قدس رضوی» است. وی که در حکومت «آصف الدوله» در «خراسان» موقعیت و جایگاه ویژه‌ای داشته است، سفرش را در ماه شوال ۱۳۲۲ و در سن چهل و پنج سالگی آغاز کرده و از طریق مشهد، عشق‌آباد، باکو، تفلیس، بندرگاه بلگر، اسلامبول، پرت سعید و کانال سوئز به جدّه رفته و پس از انجام مناسک حج و زیارت مدینه منوره، به عتبات عالیات مشرف شده، سپس از طریق خانقین به ایران بازگشته است که در ۱۵ شوال سال ۱۳۲۴ به پایان رسیده است و طول مدت سفر هم حدود ده ماه بوده است.

این سفرنامه دارای دو بخش است:

بخش اول که بیشترین صفحات کتاب را به خود اختصاص داده، گزارش سفر از آغاز تا پایان است و بخش دوم، ارائه مختصری از مناسک حج است که مؤلف با توجه به تجربیات سفر حج و نیاز شدید زائران بیت‌الله الحرام به آن، به نگارش درآورده و در مقدمه آن، این گونه می‌نویسد:

«اگر چه مناسک و اعمال حج را همه فقها نوشته‌اند و در این خصوص رساله علی‌حده نوشته شده، لیکن چون در آن‌ها مستحب و واجب و اقسام حج را، از حج تمتع و افراد و قرآن نوشته‌اند، این است که حاجی در عمل خود متحیر و محتاج به مطوّف است. این حقیر خیال کردم که در این کتاب، خود مناسک حج را به طریق اختصار بر واجبات و قلیلی از مستحبات بنویسم از روی احتیاط، که هم بشود تا روز قیامت عمل به او کرد و هم حاجی بدون تردید و بدون منت از مطوّف خود هرگاه عمل به این مناسک کند مطمئن باشد که ادای واجب خود را کرده است. اگر بخواهد مستحبات عمل آورد رجوع به مناسک مطوّله کند و ما توفیقی الا بالله...».

آغاز: «بسمله و الله علی الناس حج البیت. چند سال متوالی بود که همه ساله خیال تشرف به مکه معظمه داشتم، بعضی عذرهای پیدا می‌شد که یکی هم در آخر همه عدم

مساعدت استخاره بود که همه ساله بد می آمد تا امسال که مطابق لوی ثیل ۱۳۲۲...».

انجام: «محمد بن عبدالله بن یحیی بن هاشم بن موسی بن جعفر بن صالح بن حاتم بن علی بن ابراهیم بن علی بن محمد بن اسمعیل بن جعفر بن محمد الصادق صلوات الله و سلامه علیه».

◀ ۷۴۲ / - مشهد، رضوی؛ ش ۶۵۶۲/۱ (فهرست ۷ / ۱۲۳). [فهرست نسخه‌ها، منزوی؛ ج ۶، ص ۴۰۳۰، ش ۴۱۷۰۹]
نستعلیق شکسته، عبارات عربی نسخ، محمدرضا بن محمدحسین خوراسانی، ۱۶ رمضان ۱۳۲۴، با فهرست مندرجات.
۱۶۵ گ.

(تصاویر ۱۳۷ و ۱۳۸)

۳۹۲

سفرنامه مکه (سفرنامه منظوم دینی - فارسی)

از: میرزا جلالیر (سده ۱۳ ه.ق).

[فهرست منزوی / ۴۰۳۳]

[سفرنامه مکه (سال ۱۲۹۹ ه.ق) به ضمیمه سفرنامه منظوم مکه (حوالی ۱۲۶۰ ه.ق)، رسول جعفریان، قم، دلیل ما، چاپ ۱، ۱۳۸۴، ۱۲۸ ص، وزیری، شابک: ۷ - ۱۷۶ - ۳۹۷ - ۹۶۴ (البته سفرنامه دوم که منظوم است، مورد بحث ماست)].

سفر در زمان محمدشاه قاجار صورت گرفته و سرانیوکه از درباریان است، گزارش را برای محمدشاه قاجار در ۱۲۹۹ ه.ق نوشته است.

در این رساله، از گام اول سفر شاعر در راه مکه تا زیارت کاظمین، به شعر آمده و سپس مطالبی از احوال این خزاعی به نثر نگاشته شده است.

نویسنده از نظم کلی سخن می گوید و از این که کسی در حق کسی ظلم نمی کند و در

پایان، شرحی درباره وضعیت عتبات و دشواری‌های پدید آمده برای ایرانیان نوشته است. آغاز: «بسمله محمد شه شهنشاه جوانبخت * که برخوردار باد از تاج و از تخت». انجام: «چنانچه استفسار فرمایند عرض خواهد شد زیاده جسارت نموده و الله أعلم بالصواب».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۷۴۳ / - تهران، کتابخانه سلطنتی؛ ص ۳۲۹ (۶۳۷ مجلس)، ش ۳۲۰۸. این نسخه جزء کتب استرداد می‌رزا رضاخان و لسان‌الدوله به کتابخانه مذکور است که تحویل آقا شیخ اسماعیل گردیده و دوم ذی‌قعدة ۱۳۲۹ فهرست شده است. منظومه در وصف راه مکه، که شرح مسافرت مکه جلایر است. نستعلیق، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت. قطع ربعی کوچک. کاغذ فرنگی، جلد تیماج مشکی یک لایی. ▶ ۷۴۴ / - تهران، ملی؛ ج ۲، ص ۳۷۴، ش ۸۳۷ / ف. نستعلیق، احتمالاً به خط مؤلف، سده ۱۳ ه.ق، شاید در عراق عرب. کاغذ فرنگی، جلد تیماج مشکی یک لایی. ۱۷ گ، ۹ س (۹ × ۵ / ۱۳ سم)، ۱۴ × ۵ / ۲۰ سم.

۳۹۳

سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: ؟

[سفرنامه مکه (سال ۱۲۹۹ ه.ق) به ضمیمه سفرنامه منظوم مکه (حوالی ۱۲۶۰ ه.ق)، رسول جعفریان، قم، دلیل ما، چاپ ۱، ۱۳۸۴، ۱۲۸ ص، وزیری، شابک: ۷ - ۱۷۶ - ۳۹۷ - ۹۶۴ (البته بخش اول مورد نظر است)]. این گزارش در سال ۱۲۶۰ ه.ق نوشته شده است. به اعتقاد گردآورنده (حجة الاسلام

رسول جعفریان) نثر بسیار عامیانه‌ای دارد و دارای اغلاط نوشتاری فراوان است. ارزش این سفرنامه، اطلاعات جغرافیایی و فرهنگی مسیر مسافرت و اطلاعاتی است که از اوضاع حرمین شریفین در آن عصر به دست می‌دهد.

۳۹۴

سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: ؟

تألیف: ۱۲۸۸ ه. ق؛ اهدا به ناصرالدین شاه قاجار.

نویسنده، که ظاهراً از درباریان ناصرالدین شاه بوده و در حضرت شاه وقت، مقام و ارجی داشته است، به تاریخ هفتم ذی‌قعدة ۱۲۸۸ ه. ق از نجف اشرف به عزم زیارت بیت‌الله‌الحرام حرکت می‌کند و از راه صحرا به مکه می‌رود و پس از انجام مناسک حج، دوباره به نجف بازمی‌گردد و مشاهدات خود را در این سفر می‌نگارد و به عرض ناصرالدین شاه می‌رساند. در این مشاهدات، ما به اطلاعات جغرافیایی و مردم‌شناسی شهرهای بین راه نویسنده برمی‌خوریم.

آغاز: «بسمله حمد بی حد خداوندی را سزااست که احد و صمد است و سپاس بی عد مر پروردگاری راست که لم یلد و لم یولد».

انجام: «خداوند ما را از امت محمد صلی الله علیه و از شیعه مرتضی علی علیه السلام محسوب

کند، ۱۲۸۸ تمام شد والسلام»

◀ ۷۴۵ / - تهران، ملی؛ ج ۲، ص ۳۰۱، ش ۷۷۶ / ف.

شکسته نستعلیق، احتمالاً به خط مؤلف، سال ۱۲۸۸ ه. ق.

بدون سرلوحه و جدول و تذهیب و تزئین.

کاغذ فرنگی، جلد تیماج قرمز اندرون تیماج مشکی دولایی.

۷۱ گ، ۱۲ س (۶ × ۱۲ سم)، ۵ / ۱۱ × ۱۸ سم.

سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: مهدی قلی خان هدایت (مخبرالسلطنه) (۱۲۴۲ - ۱۳۳۴ ه. ش).

[الذریعه ۱۲ / ۱۸۹ ش ۱۲۶۴]

[سفرنامه مکه از راه سیبری، چین، ژاپن، آمریکا، اروپا، مصر، شام، بیروت، یونان و ترکیه، به کوشش سید محمد دبیرسیاقی، تهران، تیراژه، چاپ ۱، ۱۳۶۸، ۳۳۷ ص، وزیری مصور.

یک چاپ حروفی از چاپخانه مجلس نیز از سال ۱۳۳۰ ه. ق با عنوان **سفرنامه تشرف به مکه معظمه از طریق چین، ژاپن و آمریکا** در ۱۲۹ ص چاپ شده است. چاپ دیگر: تهران، ارمغان، چاپ ۱، ۱۳۷۸، ۳۵۷ ص، شابک: ۵ - ۳۶ - ۵۵۶۰ - ۹۶۴. گزارش سفر مؤلف به مکه از راه آسیای دور است. مؤلف مسیر خود را برعکس عرف مردم انتخاب کرده است. معمولاً مسیر سفر زمینی مردم از ایران چنین بوده است: ایران، ترکیه، عراق، مکه و مدینه، شامات، اروپا و آمریکا، آسیای دور، هندوستان و مجدداً ایران، ولی ایشان از ایران به سوی آسیای میانه و آسیای دور رفته و از آنجا به آمریکا، سپس به اروپا، آنگاه شامات و عربستان و سپس مکه و مدینه می‌رود.

سفرنامه مکه (سفرنامه دینی - فارسی)

محمدعلی فراهانی (سده ۱۳ ه. ق).

[این اثر چاپ نیز شده است].

وی در نیمه دوم سده سیزدهم ه. ق در تبریز می‌زیسته است.

نوشتار حاضر سفرنامه مکه اوست که از شب سه‌شنبه ۱۸ شعبان سال ۱۲۶۳ ه. ق از

بغداد آهنگ مکه کرده و در ۲۶ جمادی‌الاولی سال ۱۲۶۴ به تبریز بازگشته است.

مسیر رفت و برگشت وی به قرار ذیل است:

دلی عباس، قره‌تپه، توارق، کرکوک، آلتون کوپری، اربیل، کلک، موصل، دلیب، مراحف،
جزیره‌العمر، دیرتپه، مسین، ماردین، شیخان، خانی، دیاربکر، سیورک، خارپوت، اورفه،
رأس العین، بیره جک، حلب، خان تومان، سلمی، معرة النعمان، خان شیخان، حما، حمص،
ایکی قبولی، چشمه امام زین العابدین، قطیفه، شام، مزیرب، تبوک، عین زرق، معان، مداین،
صالح، حدیبیه، حشمتی، مدینه و به مکه رفته و از راه شام دومه، بنک، حما، حلب،
اخضرین، سزار، بیره جک، آسمان، قره چوان، سیورک، قراباغچه، دیاربکر، قرطی، اویس
قرن، خان بدلیس، دلیکلی طاش، میدان، تاتوان، دریاچه وان، اخلاط، ارین، عادل جواز،
ارجیش، بیگری، محمودی، قشلان مقوری، برخلو، شروک، خوی، الماسرای، دیزج خلیل
به تبریز برگشته است.

◀ ۷۴۶ / - تهران، مجلس؛ ج ۶، ص ۲۶۸، ش ۲۳۱۰. [فهرست نسخه‌ها، منزوی؛ ج ۶،
ص ۴۰۳۱، ش ۴۱۷۱۳]

شکسته خوش، سده ۱۳ ه.ق.

نسخه دارای صفحاتی زرین است.

۱۱۰ ص، ۹ س.

۳۹۷

سفرنامه مکه = سفرنامه بیت‌الله (سفرنامه دینی - فارسی)

از: حاجب‌الدوله، علی بن حسین، اعتمادالسلطنه (۱۲۸۵ ه.ق).

[الذریعة ۱۲ / ۱۸۶ ش ۱۲۳۰]

[چاپ: سفرنامه حاج علی‌خان اعتمادالسلطنه، به کوشش سید علی قاضی‌عسکر، تهران،

نشر مشعر، چاپ ۱، ۱۳۷۹، ۱۸۴ ص، وزیری، شابک: ۶ - ۷۸ - ۶۲۹۳ - ۹۶۴].

سفرنامه حاج علی خان اعتمادالسلطنه، از مردان سلسله قاجار است. ایشان متهم به قتل امیرکبیر نیز هست. گرچه وی به دلیل ارتکاب چنین جنایت بزرگی در تاریخ کشور ما، فردی خوش نام نیست، لکن سفرنامه تنظیمی او حاوی اطلاعات تاریخی، جغرافیایی، علمی و دینی فراوانی است و می تواند برای دانش پژوهان، به ویژه مورخان مفید باشد.

این سفر در سال ۱۲۶۳ ه. ق برابر با ۱۸۳۶ م انجام گرفته و شامل سفرنامه عتبات عالیات و مکه و مدینه است.

گزارش این سفر حج در کتاب آمده و سپس پسر مؤلف، محمدحسن خان اعتمادالسلطنه در سال ۱۳۱۶ ه. ق آن را استنساخ نموده و نسخه خطی آن در کتابخانه آستان قدس نگهداری می شود.

این سفر دقیقاً از شب شنبه ۱۸ شعبان سال ۱۲۶۳ آغاز شده و در ۲۶ جمادی الاولی ۱۲۶۴ با ورود به تبریز پایان یافته است.

این سفرنامه چیزی بیش از سفرنامه معمولی است و نویسنده به جز آنچه در گزارش سفر نوشته است، مباحثی در تاریخ و جغرافیای بسیاری از شهرهایی که از آنها عبور کرده، به دست داده است.

مسیر حرکت وی از بغداد به سمت شمال، از شهرهای کرکوک، موصل، جزیره، ماردین، اُرفا و سپس به حلب و از آنجا به حمص و حما و سپس به دمشق رفته است. وی مسیر دمشق به سمت جنوب را شرح کرده، اما بدون آن که به مدینه اشاره کند، وارد بحث از مکه شده است.

حضور مهدعلیا در این سفر سبب شده است تا حجاج ایرانی، از حمایت برخوردار بوده و کمتر آسیبی ببینند.

از این عنوان در «الذریعة» با عنوان «سفرنامه بیت الله» یاد شده است.

آغاز: «ربنا لا تزغ قلوبنا بعد إذ هدیتنا...».

◀ ۷۴۷ / - مشهد، رضوی؛ ۴۱۲۵. [فهرست نسخه ها، منزوی؛ ج ۶، ص ۴۰۳۱، ش

۴۱۷۱۲].

نستعلیق، کتابت در سال ۱۳۰۶ ه. ق به دستور پسرش، اعتمادالسلطنه دوم.
طبق آنچه در «الذریعة» آمده، نسخه در سال ۱۳۳۴ ه. ق وقف آستان مقدس رضوی (ع) گردیده است.
۱۰۹ گ، ۱۲ س.

۳۹۸

سفرنامه مکه = سفرنامه میرزا محمدحسین فراهانی (سفرنامه دینی - فارسی)

از: محمدحسین فراهانی، متخلص به «گلبن» فرزند میرزا محمد مهدی ملک‌الکتاب،
عشرت (۱۲۶۴ ه. ق = ۱۸۴۸ م - ۱۳۳۱ ه. ق).
[چاپ اول: به کوشش حافظ فرمانفرمایان در سال ۱۳۴۲، توسط مرکز تحقیق و مطالعه
تمدن و فرهنگ ایران و خاورمیانه دانشکده ادبیات (به همراه فهرس تفصیلی).
چاپ دوم: سفرنامه میرزا محمدحسین حسینی فراهانی: ۱۳۰۲ - ۱۳۰۳ ه. ق، به کوشش
مسعود گلزاری (۱۳۱۳)، تهران، فردوسی، چاپ ۱، ۱۳۶۲، هشت + ۴۰۷ ص، وزیری].
تاریخ تشرف به حج: ۱۳۰۲ ه. ق.
تاریخ تألیف: ۱۳۰۳ ه. ق.

مسیر: تهران، قزوین، رشت، انزلی، بادکوبه، تفلیس، باتومی، طرابوزان، سامسون،
اینوپولی، استانبول، چاناق قلعه، مدلی، ازمیر، رودوس، اسکندریه (زمینی بدون عبور از
قاهره) سوئز، جده، مکه، مدینه، بئر درویش، بئر عباس، وادی جدید، حمراء، ینبع، طور
سینا، سوئز، اسماعیلیه، پورت سعید، استانبول، طرابوزان، باتومی، باکو، انزلی، رشت (از راه
کوچصفهان)، لاهیجان، بازگشت به رشت (از راه سنگر) قزوین، تهران.
سفر حج او در سال ۱۳۰۲ ه. ق، دومین سفر وی بود و گویا به امر شاه این سفرنامه را
نوشت و لقب ملک‌الکتاب را از شاه گرفت.

این سفر، از شب جمعه چهارم شوال ۱۳۰۲ آغاز و پانزدهم ربیع‌الآخر سال ۱۳۰۳ به

طهران بازگشته است؛ بنابراین این سفر شش ماه و یازده روز به طول انجامیده است. این سفر از تهران، قزوین، رشت، قفقاز، اسلامبول و جده به مکه می‌رسد؛ سپس از راه شمال، بادکوبه، ارس، لاهیجان، قزوین به تهران بازمی‌گردد. در این گزارش به اجرای مناسک حج و نیز وضع جغرافیایی کشورهای که مؤلف از آنها هنگام سفر حج عبور کرده می‌پردازد. نیز به بناها و آثار تاریخی و اوضاع اجتماعی آن کشورها اشاراتی دارد. این سفرنامه در اوایل سده چهاردهم قمری توسط حاج میرزا محمدحسین حسینی فراهانی برای ناصرالدین شاه قاجار نوشته شده است. آغاز: «بسمله و صلی الله علی سیدنا محمد و آله الطاهرین و بعد از رسوم و عادات معاصرین است که محض اظهار فضل و کمال». انجام: «و صبح روز پانزدهم شهر ربیع‌الآخر به سلامتی وارد دارالخلافه طهران گشت. و صلی الله علی محمد و آله الطاهرین فی شهر ذی‌حجه ۱۳۰۳ تحریر شد و اتمام پذیرفت». پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۷۴۸ / ۱ - تهران، دائرةالمعارف اسلامی (عکسی)؛ ج ۱، ص ۲۰۹، ش ۲۲۱۵ (۲۵۲۴۴۰).

نسخ پخته، ۱۳۰۳ هـ. ق دیباچه (رویه یکم) به خامه تحریری گویا از نگارنده. ۲۸۹ ص، ۲۰ س (۵ / ۱۱ در ۵ / ۲۱)، ۲۱ در ۳۰ سم. ▶ ۷۴۹ / ۲ - تهران، ملی؛ ش ۵۷۳ ف (فهرست ملی ۱ / ۶۹). نسخ، سال ۱۳۰۳ هـ. ق سرلوحه زر، سرفصل‌ها درشت‌تر در وسط صفحه نوشته شده، دارای دو جدول:

۱. جدول دور سطور: زر و سیاه و قرمز و آبی
 ۲. جدول بیرونی: زر و سیاه، روی بعضی کلمات با مرکب سیاه خط کشیده شده. همراه با نقشه جغرافیایی مکه. فیلم آن در کتابخانه دانشگاه تهران به ش ۱۷۰۶ هست. جلد تیماج قرمز مقوایی، فرنگی (آبی).
- ۲۸۷ گ، ۱۵ س (۸ × ۵ / ۱۴ سم)، ۵ / ۱۴ × ۲۱ سم.

سفرنامه مکه معظمه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: ؟

سرگذشت روزانه مسافرت به مکه معظمه است. برای ادای حج و زیارت مشاهد مدینه منوره، که از روز دوشنبه، چهارم ذی‌قعدة ۱۲۹۹ از نجف اشرف شروع و روز سه‌شنبه ۲۷ ربیع‌الاول ۱۳۰۰ ه. ق. به نجف اشرف ختم شده است.

آغاز: «بسمله روز دوشنبه چهارم ذی‌قعدة فیاضیه شش ساعت است صبح وقت اذان دست به بار نموده‌ایم بعد از زدن طبل امیر که دمامه مشهور است تا آفتاب زد بعضی بارها بار شد حرکت نمودیم شترها چون به بار عادت نداشتند بعضی رم می‌کردند عرب‌ها فریاد می‌کردند اهل شهر به تماشا آمده بودند...».

انجام: «آسوده مثل این است که وارد خانه خودمان شده‌ایم آقای آسید احمد تاریخی به جهت رفتن ما به مکه گفت واجب شد در این کتابچه درج شود:

حيث إن كانوا من الأولياء * وحيث إن كانوا من الطاهرين * بمنتهى السعد به أرخته *
تقبل الحج من المتقين».

◀ ۷۵۰ / - قم، مرکز احیاء، ج ۶، ص ۲۹۴، ش ۲ / ۲۲۸۳، از ص ۷۷ ر الی ۱۹۴ ر.

نستعلیق، به خط مؤلف، سده ۱۳ ه. ق. عناوین با مشکى نشان دارد و در حاشیه نیز نوشته شده است. بعضی صفحات مابین رساله‌های مجموعه، خالی مانده است.

بر فراز ابتدای نسخه چنین درج شده است: «روزنامه سفر خیریت اثر اقل السادة بمکه معظمه از نجف اشرف روز دوشنبه چهارم ذی‌قعدة سنه ۱۲۹۹».

سطور (مجموعه مختلف)، ۱۱ × ۱۸ سم.

(تصاویر ۱۳۹ و ۱۴۰)

سفرنامه مکه و عتبات (سفرنامه دینی - فارسی)

از: میرزا عبدالمجید محمود بن میرزا عبدالکریم مجدی سقزی (۱۲۶۸ - ۱۳۴۴ ه.ق.).

[با عنوان «سفرنامه ملك الکلام مجدی» به کوشش محمدطاهر سیدزاده هاشمی در سال ۱۳۸۲ ش چاپ شده و این کتاب بخش مدینه را ندارد].

مسیر رفت و برگشت: سنندج، خاناقلی، قربلاغ، زنجان، جلیل‌آباد، سنگ‌آباد، خلخال، قزل‌اوزن، قزل‌یقوش، اردبیل، دول‌کران، گردنه آستارا، خانقلی، آستارا، بادکوبه، تفلیس، باطوم (باتومی)، طرابزون، سامسون، استانبول، چناق‌قلعه، ازمیر، رودوس، بیروت، پورت سعید، سوئز، اسماعیلیه، بحر احمد، جدّه، مکه، مدینه، جدیده، بئر سعید، ینبع، جدّه، مکه، جدّه، کوه حدیده، مخا، باب‌المنذب، اسکله عدن، ملکی، مسقط، بندر عباس، بندر بوشهر، فاو، بصره، قرنه، دجله، عماره سکوت، بغیله، عزیزیه، طاق کسری، بغداد، کربلا، محمدیه، مسیب، کربلا، نجف، کوفه، بغداد، بعقوبه، شهربانو، جبل حمر (دره قرمز) خانقین، قزل‌رباط، قصر شرین، سرپل‌ذهاب، خسروآباد، هارون‌آباد، ماهی‌دشت، کرمانشاه، بیستون، طاق‌بسطام [بستان]، سراوله، ورمنج، فقیه سلیمان، سمران، قار، سنندج.

این نوشتار، یکی از سفرنامه‌های ارزشمند دوره قاجاری است که از یک جهت تازگی دارد و آن این‌که به قلم یک‌گُرد فارسی‌نویس و ادیب و شاعر از اهل سنت و در عین حال عاشق اهل بیت (علیهم‌السلام) و در واقع عارف و صوفی نوشته شده است.

این سفر به سال‌های ۱۳۰۵ و ۱۳۰۶ ه.ق. واقع شده است و بیش از ده ماه و هجده روز به طول انجامیده است.

۴۰۱

سفرنامه مکه و مدینه و کربلا (سفرنامه دینی - فارسی)

از: ؟

صاحب سفرنامه، خود خط و ربطی نداشته و عرض می‌کرده و سرکار نواب عالی آقاولی خان می‌نوشته است. این سفر به مکه و مدینه و کربلا از ۲۵ شعبان ۱۳۰۹ تا روز یکشنبه ۹ صفر (گویا سال بعد) به طول انجامیده است.

◀ ۷۵۱ / - تهران، دانشکده ادبیات؛ ش ۳۹۳ (نک: منزوی، فهرست‌واره ۱ / ۱۲۷) [فهرست نسخه‌ها، منزوی؛ ج ۶، ص ۴۰۳۲، ش ۴۱۷۱۸].

این نسخه، نسخه اصل است.

شکسته نستعلیق.

۴۰۲

سفرنامه مکه = هداية الحجاج (سفرنامه دینی - فارسی)

از: محمدرضا بن عبدالجلیل حسینی حسینی طباطبائی تبریزی (سده ۱۳ ه.ق).

[هدایة الحجاج: سفرنامه مکه (۱۲۹۶ - ۱۲۹۷ ه.ق / ۱۲۵۸ - ۱۲۵۹ ه.ش)، تصحیح رسول جعفریان، قم، دلیل ما؛ مورخ، چاپ ۱، ۱۳۸۶، ۲۹۶ ص، وزیری، شابک: ۰ - ۴ - ۹۰۵۱۸ - ۹۶۴ - ۹۷۸؛

چاپ دیگر: سفرنامه مکه، تصحیح هارون وهومن، تهران، گوهر منظوم، چاپ ۱، ۱۳۸۴، شابک: ۲ - ۹۳ - ۵۵۹۵ - ۹۶۴].

سفر از راه روسیه، از شعبان ۱۲۹۶ تا آدینه ۴ جمادی الثانیه ۱۲۹۷ ه.ق انجام گرفته است.

این سفرنامه از جمله سفرنامه‌های دوره قاجار است که ترکیبی از گزارش‌های روزانه و

مباحث موضوعی است. از بررسی روش مؤلف چنین برمی آید که در تدوین کتاب، از منابع مختلفی استفاده کرده و کوشیده است تا کتاب خود را از حالت سفرنامه‌ای صرف درآورد. توجه به این نکته ضروری است که نویسنده بنای نگارش سفرنامه داشته، نه مناسک؛ بنابراین نباید تصور کرد «هدایة الحجاج» به معنای هدایت حجاج به مناسک است. به نظر مصحح، نویسنده دو هدف را در این سفرنامه دنبال کرده است: نخست ارائه اطلاعات به مسافر و زائر بیت‌الله الحرام، که بداند از کدام مسیر برود، از چه وسیله نقلیه‌ای استفاده کند و به‌عنوان یک مسافر چگونه رفتار نماید تا کمتر با مشکل روبه‌رو شود. اما هدف دیگر آن است که مسافر بداند در چه روزگاری زندگی می‌کند و ابعاد مدنیت تا کجا پیش رفته است.

به هر حال این اثر از جمله سفرنامه‌های ایرانی است که حدود دو قرن از آن می‌گذرد و از این جهت بیانگر اطلاعات سودمند تاریخی است و گویای وقایعی است که وضعیت مکه و مدینه را در قرن سیزدهم قمری نشان می‌دهد.

محور گروهی که نویسنده سفرنامه نیز در آن حضور داشته، عالمی با نام میرزا شفیع بن میرزا جعفر صدر تبریزی بن میرزا شفیع مستوفی، از رهبران مذهب شیخی تبریز و از علمای بنام و مورد احترام آن دیار بوده است.

آغاز: «بسملة الحمد لله على ما هدانا الى اوضح السبل و ارشدنا على طاعة اشرف الرسل اشكره خصوصاً لعظمته و نحمده اقراراً لجسيم نعمته الذي جعل البيت مثابة للناس و طهره من الأدناس... و بعد چنین گوید... که چون ذره بی‌مقدار را هادی توفیق رهبر آمد...». انجام: «به وطن مألوف سالماً آمناً مراجعت شد خداوند لایزال وجود شریف آن جناب را که ملجأ فقرا و ضعفاست از جمیع آلام و اسقام تا قیام قیامت محفوظ و محروس داشته در امن و امان خود مصون نماید بحق محمد».

◀ ۷۵۲ / - تهران، ملک؛ ج ۵ / ۴۶۶، ش ۲۳۵۷.

نستعلیق، ۱۲۹۷ ه. ق. دارای جدول، کاغذ فرنگی آهار مهره، جلد میشن قهوه‌ای.

نسخه عکسی همین عنوان با ش ۴۴۱۱ در مرکز احیاء میراث اسلامی نیز موجود است.

۱۵۷ گ، ۱۵ س، ۷ / ۱۷ × ۶ / ۲۲ سم.

۴۰۳

سفرنامه مکه و مدینه (سفرنامه دینی - فارسی)

از: جعفر قلی خان معین السلطان قاجار، فرزند عیسی خان (در گذشته پس از ۱۳۶۵ ه. ق.).

این نوشتار، دربردارنده سفرنامه مکه و مدینه است که به صورت گزارش روزانه آمده است.

آغاز: «حمد بی حد مالک الملکی را سزااست که ملکش پاینده دولتش فزاینده...». انجام: «خدایا گر تو جعفر را برانی شفیع آرد او آن مصطفی صلی الله علیه و آله را به جز او و حضرت علی علیه السلام دادرسی نیست».

◀ ۷۵۳ / - قم، مرعشی؛ ج ۲۸، ص ۲۲۷، ش ۲۹۹، (ش عمومی ۱۱۱۵۵). شکسته، ۱۲ محرم ۱۳۴۵. عناوین و نشانی‌ها مشکى. کاغذ فرنگی، جلد مخمل سبز با مقوا، ضربی مجدول به سنگرف، لاجورد و مرکب. بر فراز برگ آغاز، یک سرلوح متوسط ترسیم شده است. پاره‌ای از برگ‌ها رطوبت دیده و مطالب پراکندگی دارد. در پایان نسخه به خط مؤلف آمده است که نسخه در ۱۷ شعبان ۱۳۴۶ نوشته شده است.

۱۰۰ گ، ۱۸ س (۹ × ۱۶ سم)، ۱۳ × ۲۱ سم.

۴۰۴

سفرنامه منظوم (سفرنامه دینی - فارسی)

از: زوجه میرزا خلیل.

[الذریعه ۱۹: ۲۰۷]

[به کوشش رسول جعفریان، تهران، مشعر، ۱۳۷۴ ه. ش؛ نیز با عنوان «مجموعه‌ای

مشمول بر ۱۴۰۰ بیت شعر به صورت سفرنامه» اخیراً توسط سازمان جغرافیایی وزارت دفاع چاپ شده است].

میرزا خلیل، رقم‌نویس روزگار صفویان بوده است. این نوشتار، سفرنامه مکه و شام اوست در قالب مثنوی. در آن مسافت‌ها و آب و هوای منزل‌ها و دیدنی‌ها را در ضمن ۱۳۰۰ بیت گزارش کرده است. سفر در سده ۱۲ ه. ق. انجام گرفته است. آغاز: «مرا چون کرد چرخ حيله‌پرداز * جگرخون از فراق یار دمساز * حرامم شد به بستر خواب راحت * ندیدم چاره‌ای غیر از سیاحت».

◀ ۷۵۴ / تهران، دانشگاه؛ ج ۹، ص ۱۴۱۹، ش ۲۵۹۱، از ص ۷۶۴ الی ۷۷۹. موجود در مجموعه آقا محمد معینای اردوبادی، به تاریخ ۱۱۰۴ ه. ق.

۴۰۵

[سفرنامه منظوم حج] (سفرنامه منظوم دینی-فارسی)

از: ؟

سفرنامه حج است به نظم که نسخه حاضر، از آغاز حرکت از بندر بوشهر تا ورود به جده را داراست. نویسنده از بدرفتاری بعضی‌ها در مسیر حج و نیز خطرات مسافرت با کشتی را به کرات بازگو می‌کند.

◀ ۷۵۵ / یزد، کاظمینی؛ ش ۵۳۱.

آغاز افتاده: «حمیم جهنم که بر عاصیان * خدا وعده داده است ای عاقلان». البته در انتهای نسخه نیز در قسمت رکابه همین عبارت «حمیم جهنم» آمده که به قرینه بحث مورد نظر که سوار شدن در کشتی است، این گمان را تقویت می‌کند که آغاز افتاده نسخه، ادامه همان باشد که اشتباهاً در این جا صحافی شده است.

انجام افتاده: «ز شهر ذی حج بیست چهار رفته بود * نشستیم گشتیم پشیمان چه سود
اگر که خورد آدمی در جهان* بود به که با کشتی گردد روان».

نستعلیق شکسته به خط ناظم، سده سیزدهم.

عناوین نوشته نیست. برخی برگ‌ها سفید مانده است. جلد کاغذی به شکل دفترچه‌ای ساده. ابیات در دو ستون به شکل چلیپا نوشته شده و سه بیت نیز در بین این دو ستون آمده است. برون و درون جلد کاغذی در ابتدا و انتها مشق نستعلیق شده است و در پشت جلد نیز مهر بیضوی «ابوطالب الموسوی» مشهود است.

۲۹ گ، سطور چلیپا، ۱۱/۵ × ۱۸ سم.

(تصاویر ۱۴۱ و ۱۴۲)

۴۰۶

سفرنامه منظوم حج (همراه با نقشه‌ها و تصاویر) (سفرنامه منظوم دینی -

فارسی)

از: شهربانو بیگم (همدم کفشگر سیچانی) (۱۱۲۰ ه.ق).

[به کوشش رسول جعفریان، تهران، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، چاپ ۱، ۱۳۸۶،

نه + ۱۱۱ ص، خشتی، شابک: ۱ - ۹۱ - ۸۴۰۸ - ۹۶۴ - ۹۷۸

چاپ دیگر: سفر سبز: خاطرات حج یک زن، سراینده یک بانوی اصفهانی، مؤلف و

برگردان به نثر حاجیه همدم کفشگر، اصفهان، پویان مهر، چاپ ۱، ۱۳۸۶، ۲۰۰ ص،

وزیری، شابک: ۶ - ۱۱ - ۲۷۱۱ - ۹۶۴ - ۹۷۸].

این قطعه شامل ۱۲۰۰ بیت مثنوی روان و زیباست که بانویی فرهیخته و دانشمند در دوره

صفوی سروده است. وی مثنوی خویش را در راه سفر حج به نظم کشیده است. او نکته‌ها و

آگاهی‌های جالبی از شهرها و بلاد مردم آن سامان و خلق و خوی آنان بیان کرده و تصویری از

چگونگی حج‌گزاری مسلمانان، به‌ویژه شیعیان در قرن دوازدهم هجری ارائه می‌کند. سراینده

این منظومه، تحت تأثیر شاعر بلندآوازه، حکیم نظامی گنجوی این اشعار را سروده است. این سفرنامه حج منظوم سیده شهربانو بیگم، دختر محتسب الممالک، مربوط به اواخر دوران صفویه با قالب شعر و نظم ادبی است. خاندان سیده بانو اصفهانی، از سادات حسنی اردوباد - در نزدیکی رود ارس - بوده‌اند و در اصفهان زندگی می‌کردند و طی چند نسل منصب محتسب الممالکی حکومت صفویان را برعهده داشته‌اند. همسر وی میرزا خلیل، رقم‌نویس بوده است. وی بر اساس آنچه که در آغاز سفرنامه منظوم خود آورده است، پس از فوت همسرش، از سوی برخی بستگان و دیگر افراد، مورد اذیت و آزار قرار می‌گیرد تا جایی که آسودگی و راحتی از زندگی او سلب می‌شود. به همین دلیل به فکر چاره افتاد و به این نتیجه رسید که باید به سفر حج رود. مدت زمان سفر بانوی اصفهانی به خانه خدا هفت ماه بوده است. اشعار وی با سادگی و روانی سروده شده است و از نظر قواعد شعری نیز مشکلی ندارد. اهمیت این منظومه بدان دلیل است که سراینده آن زنی است فرهیخته و این امر در تاریخ ادبیات فارسی، کم‌نظیر است.

این کتاب با عناوین سفرنامه منظوم حج: هزار و دویست بیت و سفر سبز: خاطرات حج یک زن، سراینده یک بانوی اصفهانی، توسط ناشران مختلف در سال‌های متفاوت منتشر شده است.

مسیر این سفر: اصفهان، کاشان، قم، ساوه، زنجان، میانه، تبریز، اردوباد، نخجوان، ایروان، فرات، حلب، حمص، دمشق، تبوک، مدینه، مکه، مدینه، دمشق، حلب، عرفه. آغازین ابیات: «به طوف خانه دادار بی‌چون * روان گشتم تن تنها به هامون... * چو بر گلزار یارم رهنمون شد * سرشگ دیده‌ام چون جوی خون شد». آخرین ابیات: «به شهر شام چون مردم رسیدند * ز رنج ره دو ده روز آرمیدند... * سوی شهر حلب اشتهب جهان‌دند * از آن‌جا تا به عرفه رخس راندند».

◀ ۷۵۶ / - تهران، دانشگاه؛ ش ۲۵۹۱.

۱۵ گ، و ابیات زیادی در هر صفحه به صورت فشرده در هر صفحه جایگزین شده است.

سفرنامه منظومه (سفرنامه دینی منظوم - فارسی)

از: ؟

تاریخ تشرّف: ۱۳۱۴ ه. ق.

[میراث بهارستان (مجموعه ۱۳ رساله)، دفتر اول، تهران، کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، به کوشش مرکز پژوهش کتابخانه مجلس شورای اسلامی (رسول جعفریان)، ۱۳۸۸، ص ۵۶۱ الی ۵۸۰، شابک: ج. ۱: ۰ - ۹۵ - ۶۶۹۰ - ۹۶۴ - ۹۷۸].

شامل ورود شاعر به جده و پس از آن رفتن به مکه تا روزی است که از مکه عازم عرفات شده است. این انتقال معمولاً در روز هشتم ذی حجه صورت می‌گیرد. در یک جای این سفرنامه، تاریخی آمده است که علی الاصول باید آن را تاریخ سفر دانست. آن تاریخ در صفحه ۱۲ نسخه بوده و با عبارت «در سنه ۱۳۱۴ ه. ق.» آمده است. بنابراین اگر چه ما سراینده را نمی‌شناسیم، اما دست‌کم از سال سفر حج وی مطلع هستیم.

سفرنامه حاضر از زاویه ادبی، اثر مهمی به شمار نمی‌آید، اما چنان هم نیست که اشعار سبک باشد؛ بلکه باید آن را از آثار متوسط شعری دانست که هدف از آنها گزارش یک سفر بوده و چنین گزارشی معمولاً دشواری‌های خاص خود را دارد.

اما ارزش تاریخی آن در چهارچوب یک سفرنامه، به دلیل اشاراتی است که به اوضاع نمایندگی ایران در جده و برخورد با حجاج ایرانی دارد. بحث گرفتن خاوه و دیگر رفتارهایی که به نظر وی ظالمانه می‌آمده، در این اشعار عنوان شده است.

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۷۵۷ / ۱ - قم، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی؛ ج ۲، ص ۲۴۲، ش ۹۷۵.

با اینکه نسخه مجلد است، ولی از آغاز و انجام افتادگی دارد؛ هرچند چند صفحه سفید در انتهای نسخه وجود دارد، بنابراین نسخه نباید ناقص باشد، مگر آن‌که فرض کنیم

سراینده یا کاتب، مشغول نگاشتن آن از روی نسخه دیگری بوده و آن را از ابتدا و انتها ناقص کتابت کرده است، اما همین چند برگ را صحافی کرده است. نقص آخر آن آشکار است، زیرا در ادامه عنوان، تنها یک بیت سروده شده است. این امکان نیز هست که شعری سروده باشد. همچنین تعدادی از صفحات نخست این سفرنامه، بخش انتهایی صفحه، پاره شده و اساساً وجود ندارد، بنابراین تا صفحه ۱۲ اشعاری که در پایین صفحه بوده، سقط شده است.

آغاز نسخه:

«در بندر جدّه چون رسیدیم * از بد بتر آن چه بود دیدیم * اول ز افندیان منکوس *
یک خیره سری مثال جاموس»

انجام نسخه: «در احرام بستن به حج تمتّع در حجّ اسلام و روانه شدن به منی و عرفات:
از بعد فراغ عمره احرام * بستیم برای حجّ اسلام».
عناوین زیر در ضمن نسخه دیده می‌شود:

- گفتار در بیان گرفتار شدن در دست ملازمان قونسل و تعدیات فاحش آن سزاوار
پالان و جُل به حجّاج بیت‌الله الحرام در سنه ۱۳۱۴.

- در بیان منزل گزیدن در منزل مسمی به رأس الأسود که در یک فرسخی بندر جدّه
واقع است و تعدیات قونسل و کیفیت تذکره گرفتن و شتر کرایه نمودن از او.

- در بیان تحجیر نمودن قونسل بر حاج که اجاره شتر ننمایند، مگر از وی و با مخرج و
مطوف و جمال ساختن او و گرفتن از هر حاجی برای کرایه یک شتر چهل ریال که نه
عدد آن به جمال داد و باقی را چیز قلیلی به مطوف و مخرج داد و باقی خودش خورد.

- حکایت کوچ نمودن حاج از رأس أسود به جانب مکه و سعدیه و کیفیت سواری این
مهجور از وطن دور و بی‌قراری نمودن از فراق احبّه و اصدقا.

- در مکالمه با جمال خنیفس نام در راه سعدیه.

- رسیدن به میقات سعدیه و محرم شدن.

- رسیدن به در حرم در روز اول و مکالمات با مخاطب فرضی.
- در بیان کیفیت اذن دخول طلبیدن در روز دوم بر در حرم از سرای طواف عمره و مکالمات با مخاطب فرضی و اشاره به بعضی از مطالب معهوده.
- در بیان داخل شدن در بیت الله الحرام پس از اذن دخول و اداء مناسک طواف و سعی عمره تمتع در حج اسلام و تمنای حضور احبّه و اصدقا.
- در گرفتن استار بعد طواف هفتمین بار و شکایت عدوی مکار پیش خدای قهار جبّار.
- در احرام بستن به حج تمتّع در حج اسلام و روانه شدن به منی و عرفات.

۴۰۸

سفرنامه ناصری (سفرنامه دینی - عربی)

- از: احمد بن محمد بن ناصر درعی (۱۰۵۷ - ۱۱۲۹ ه.ق).
- مؤلف چهار بار به مکه سفر کرده و حج گزارده است که نخستین آنها در سال ۱۱۲۱ ه.ق بوده است.
- ◀ ۷۵۸ / - این کتاب در سال ۱۳۲۰ ه.ق در دو جلد شامل ۴۴۲ ص در شهر «فاس» (مراکش) چاپ سنگی شده است.

۴۰۹

سفرنامه هشتوکی (سفرنامه دینی - عربی)

- از: احمد بن محمد بن داود بن یغری جرولی، معروف به هشتوکی (۱۰۹۶ ه.ق).
- انتساب این سفرنامه به مؤلف فوق، به ادعای محمد بن ابراهیم کتانی است، لکن در جایی از این سفرنامه، تاریخ سال ۱۰۹۹ ه.ق ذکر شده و مؤلف آن معاصر سلطان اسماعیل، پادشاه مغرب - که طی سال‌های ۱۰۸۲ - ۱۱۳۹ ه.ق حکمرانی می‌کرد - می‌باشد که برای پیروزی این سلطان در کتابش دعا نموده و همچنین مؤلف با شیخ عبدالله بن سالم

بصری (۱۱۳۴ ه. ق) دیدار داشته است.

به هر حال، مؤلف در قرن ۱۱ می‌زیسته و شیخ عیاشی را شیخ خود معرفی می‌کند. اسلوب و شیوه نگارش سفرنامه حاضر، گویای قَلت بضاعت نویسنده و ناتوانی علمی اوست، اگر چه از فایده‌هایی خالی نیست.

◀ ۷۵۹ / - نسخه خطی در کتابخانه عمومی فاس (در مراکش) نگهداری می‌شود.

۴۱۰

سلوة الغریب و أسوة الأديب = رحلة ابن معصوم المدني (سفرنامه دینی -

عربی)

از: سید علی صدرالدین بن امیر احمد نظام‌الدین بن محمد معصوم مدنی (۱۰۵۲ ه. ق، مدینه - ۱۱۲۰ ه. ق، شیراز).

تاریخ تألیف: روز جمعه، آخر جمادی الآخرة سال ۱۰۷۵ ه. ق.

[چاپ شده توسط دارالعریبة الموسوعات به تحقیق شاکر هادی شکر، چاپ اول در سال ۱۴۲۶ ه. ق در بیروت].

مؤلف به درخواست والدش - که نائب‌السلطنه حیدرآباد در ایام سلطنت عبدالله قطب شاه بود) در سال ۱۰۶۶ ه. ق به هند مسافرت نمود و به دلیل عدم تحمل شرایط، پس از فوت پدر در سال ۱۰۸۶ ه. ق، به حجاز بازگشت و سپس به همراه خانواده‌اش به سال ۱۱۱۴ ه. ق برای ادای فریضه حج عازم بیت‌الله الحرام گردید.

وی به مکه رسید، در حالی که قصد اقامه در حجاز را داشت و هنگام موسم حج، فریضه حج به‌جا آورد. سپس قصد مدینه منوره و زیارت قبر نبی اکرم ﷺ نمود. این در حالی بود که همه چیز در مکه و مدینه تغییر کرده بود و کسی را نمی‌شناخت، در حالی که حدود ۴۸ سال از وطن به دور مانده بود.

وی همچنین به عراق سفر کرده و از بصره و نجف و کربلا و بغداد گذشت و عراق را

برای تألیف و تدریس مناسب ندید، لذا به ایران آمده و از شهرهای مهمی چون خراسان، قم و اصفهان - که در زمان سلطان حسین صفوی، پایتخت ایران بود - دیدن نمود. آن‌گاه به دلیل مسائل حکومتی، به شیراز رفت و در مدرسه منصوریه به تدریس و تألیف پرداخت و در شیراز درگذشت و در حرم احمد بن موسی بن جعفر علیه السلام (شاه چراغ) دفن گردید.

آغاز: «الحمد لله الذی جعل الأرض مهاداً وسلك فیها سبلاً و أودعها من عجائب صنعته ما شاهدته أبصار أولى الأسفار قُبلاً سبْحانه ما أعجب ما قَدَر... سَمَّيْتُهَا سلوة الغریب وأسوة الأریب لیطابق الاسم مسماه ویوافق اللفظ معناه وفيها أقول: رحلتی المشتهاة تزرى * بالروض عند الفتى الأریب».

انجام: «و تغدو علی رغم الزمان وقد صفت * مواردٌ وصل رنقتها يد البُعد بلی ان الله علی کل شیء قدير وبالإجابة متی دعی جدیر... وهنا انقطعت بنا المادة فوقفنا علی هذه الجادة سائلین الله سبحانه أن یرزقنا الأوب إلى حرمة ویقضى لنا بالرجوع إلى جوار بینه لمحرم بجوده وكرمه ومتی سنح إن شاء الله تعالى شیء یلیق الحاقة ألحقناه فی سفر آخر».

انجامه: «قال مؤلفها الفقیر إلى ربه الغنی علی صدر الدین... كان الفراغ من هذا السفر... یوم الجمعة... والصلاة والسلام علی سیدنا محمد و آله الطاهرين».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۷۶۰ / ۱ - بغداد (شخصی)، عباس عزای محامی، ش ۹۶۳۶.

نسخ بسیار زیبا، جلال‌الدین بن شریف حسن نجفی عباسی (از آل ظفر)، چهارشنبه، دو شب مانده از رمضان ۱۰۷۵ ه.ق.

از این تاریخ چنین برمی‌آید که نسخه، پس از سه ماه که از تألیف کتاب گذشته در هند نگارش یافته است و این نسخه، قدیمی‌ترین نسخه این سفرنامه است، اما به دلیل زواید و خطاهایی که در متن موجود است، نسخه مؤلف نمی‌باشد.

◀ ۷۶۱ / ۲ - بغداد (شخصی)، سید صادق کمونه محامی؛ ش ۱۴۶۲۰.

نسخ متوسط، محمد بن شیخ طاهر سماوی نجفی (طبق نسخه علی بن ابراهیم درازی

شاخوری که به تاریخ روز شنبه ۱۷ جمادی‌الثانیه ۱۱۰۲ هـ. ق می‌باشد).
آقای سماوی این نسخه را در نجف اشرف و با عجله نگاشته است؛ لذا دارای
تصحیفات و اغلاط زیاد است و در مواردی هم در عبارات و کلمات تصرف شده است.
تاریخ کتابت آن ۸ روز مانده از ذی‌حجه ۱۳۶۵ هـ. ق می‌باشد.
◀ ۷۶۲ / ۳ - بغداد، مکتبه مدیریه الأوقاف العامة؛ ش ۱۲۳۱۷.
نسخ ضعیف، عبدالله بن عیسی بن اسماعیل (مشهور به عباسی)، ۱۵ ذی‌حجه
۱۲۳۱ هـ. ق.
این نسخه مقابله و اصلاح شده است، ولی باز هم خالی از تصحیف و غلط نیست.

۴۱۱

شب‌های حجاز (سفرنامه دینی - فارسی)

از: طالب شهرستانی، امیر محمد اسماعیل (متولد ۱۳۰۴ هـ. ش).
[شب‌های حجاز، تهران، جهان رایانه، چاپ ۱، ۱۳۷۸، ۱۶۸ ص، شابک: ۴ - ۰۴ -
۶۷۱۵ - ۹۶۴].

خاطرات حج نگارنده است. این سفرنامه از متون قدیمی درباره وضعیت حجاز و مکه
و مدینه است و اطلاعات سودمندی از وضعیت پیشین اماکنی که الآن اثری از آنها نیست
یا تغییر جدی پیدا کرده‌اند، می‌دهد.

۴۱۲

شرح إرشاد الأذهان (فقه - عربی)

از: ملا احمد اردبیلی.
بر «إرشاد الأذهان» علامه حلی رحمته الله، شروح بسیاری نوشته شده که یکی از آنها همین
شرح است.

◀ ۷۶۳ / - تهران، کتابخانه سلطنتی؛ ص ۲۷۵ (۵۲۹ مجلس)، ش ۲۵۵۶.
کتاب جزء کتب استرداد می‌ریزا سید رضاخان و لسان‌الدوله به کتابخانه است که
تحویل آقا شیخ اسماعیل شده و در سه‌شنبه دویم شوال ۱۳۲۹ فهرست شده است.
نسخه از انجام افتادگی دارد.
نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت. کاغذ فستقی، قطع نیم‌ورقی، جلد مقوایی تیماج
سیاه روغنی ترنج نقاشی میناسازی.

۴۱۳

شرح إرشاد الأذهان = منهج السداد = شرح علائی (فقه - عربی)

از: تاج‌الدین عبدالعالی بن محقق کرکی (۹۹۳ ه.ق).
[الذریعه: ۱۳ / ۸۷؛ فهرست سپهسالار: ۱ / ۴۳۹]
شرحی است بر «إرشاد الأذهان» علامه حلی (۷۲۶ ه.ق) که از آغاز تا کتاب الحج را در
دو جزء شرح کرده: جزء اول از آغاز تا کتاب زکوة و جزء دوم از صوم تا حج.
آغاز: «بسملة إرشاد أذهان أرباب الإيمان و فقاهاة أصحاب العرفان حمد موجد شرع لنا
شرايع الإسلام... و بعد فهذه فوائد علقتها على الكتاب الموسوم بإرشاد الأذهان».
نسخه‌ای از این کتاب تا مبحث صلوة المسافر در فهرست سپهسالار معرفی شده و
صاحب الذریعه نیز نسخه‌ای از آن را در نجف یاد می‌کند و نسخه حاضر، سومین نسخه
شناخته شده است که تا مبحث حج را دربر دارد.

◀ ۷۶۴ / - تهران، مجلس؛ ج ۲۴، ص ۳۴۶، ش ۵۳۴.
انجام (از کتاب حج): «يعطى الاكتفاء بفعلها قبله سهواً حتى السعى وسيأتى مباحث
السعى ما يشعر».
انجام (از کتاب طهارت): «و اجيب بأن المحرم المنع التام و لا الاجزاء الحاملة للون
حقيقة تمنع منعاً تاماً قال شيخنا».

نسخ تحریری، سده ۱۱ ه.ق. برگ آغاز دارای وصالی است.

کاغذ اصفهانی، جلد تیماج عسلی.

۲۶۹ گ، ۱۵ س، ۱۳ × ۵ / ۲۰ سم. [ش ثبت: ۳۱۲۴۰]

صحافی این نسخه، مشوش است و قدری از کتاب طهارت در پایان نسخه، بعد از

بخش حج جای گرفته است.

۴۱۴

شرح اعمال و ادعیه و زیارت اماکن متبرکه مکه و مدینه (ادعیه و آداب -

فارسی)

از: محمدعلی بن محمدکاظم لاری، مشهور به «نخبة الکتاب» (پس از ۱۳۱۴ ه.ق).

◀ ۷۶۵ / - [نسخ چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۷ / ۷ و ۴۵۷ / ۷

۶۳۲): حیدرآباد دکن؛ مطبع عزیز دکن، به خط مؤلف، ۱۳۱۴ ه.ق، وزیری، ۶۰ ص (در

هامش)، فارسی]

۴۱۵

شرح شرایع الاسلام (فقه - عربی)

از: سید اسد الله بن سید محمدباقر شفتی (۱۲۹۰ ه.ق).

[الذریعه ۲۲ / ۲۵۵ ش ۶۹۳۵]

این کتاب یکی از شروح بر کتاب ارزشمند «شرایع الاسلام» محقق حلی (۶۷۶ ه.ق)

است که ابواب فقهی از ابتدای طهارت تا پایان را بر اساس فقه شیعی داراست.

مؤلف، قائم مقام پدرش در ریاست است که نهر مشهور به «چری» را در نجف به

جریان انداخت و در حالی که به زیارت ائمه عراق می‌آمد، در صفر ماه ۱۲۹۰ ه.ق

درگذشت و در نجف و متصل به «باب القبلة» مدفون گردید.

◀ ۷۶۶ / - اصفهان، سه کتابخانه (اصفهان - شفتی)؛ ص ۱۷۸، ش ۳۲.
این جلد شامل کتاب الحج است و در ۵ شوال ۱۲۶۹ در نجف اشرف تألیف شده است.
نستعلیق، به خط مؤلف.
۱۶۱ گ، ۲۲ س.

۴۱۶

شرح الطريق السالك إلى زبدة المناسك ليوסף المدنی (فقه - عربی)

از: آیوبی رحمتی، مصطفی بن محمد رحمة الله (۱۲۰۶ هـ.ق).
[هدية العارفين ۲ / ۴۵۴؛ معجم المؤلفين ۱۲ / ۲۷۶، ۲۷۷]
◀ ۷۶۷ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۲۸، ش ۲۲۹۵، [ش عمومی
۱۵۴۲ فقه].
نسخ، ۱۵ ربیع الثانی ۱۲۱۸ هـ.ق.
۶۴ گ، ۲۱ س، ۱۶ × ۲۳ سم.

۴۱۷

[شرح علی کتاب فی الفقه الشافعی] (فقه شافعی - عربی)

از: عبدالرحیم بن حسن بن علی إسنوی (۷۷۲ هـ.ق = ۱۳۷۰ م).
شرح کتابی است که در فقه شافعی نگاشته شده است، اما نام متن به دست نیامد؛ زیرا
این شرح از جزء دوم آن است و هر جا که نشانی از متن اصلی است، آمده که جزء دوم
کتابی است از إسنوی که از کتاب الحج شروع می‌شود. در بعض موارد هم از کتاب
«الهدایة إلى أوهام الكفاية» که در رد بر سهیلی است، مطالبی آورده است.
آغاز: «... کتاب الحج: الحج فی اللغة كما قاله الجوهری هو القصد و قال الأزهري كثرته
و قال الخليل [...] القصد إلى من [...] و فی الشرع عبارة عن الأفعال الآتية كما قاله فی

الكفاية و قال فی شرح المذهب...».

انجام: «... كما قاله البغوی و ابن الصلاح كل منهما من فتاويه لأنهما اتفقا على جواز التصرف فالأصل عدم الضمان [...] وجهان فی زوائد الروضة».

◀ ۷۶۸ / - فلسطين (قدس)، خالدیه؛ ص ۴۴۸، ش ۹۵۹ (فقه ۹۳۱).

کتابت: آخر جمادی الاولى، سنه ۸۶۰ هـ.ق.

آثار موربانه در نسخه مشهود است. در حواشی، تصحیحاتی دیده می‌شود و در ابتدای نسخه، تملك «عبدالله بن ابراهيم بن صالح بن محمد بن عبدالقادر بن احمد داودی»، خادم صخره مشرفه و مسجد الاقصی و نیز تملك «أحمد الحاكم» و «یحیی بن محمد الملاح» موجود است.

۱۴۷ گ، ۳۱ س (۵ / ۱۳ × ۲۱ سم)، ۵ / ۱۸ × ۵ / ۲۷ سم.

۴۱۸

شرح العمدة فی بیان مناسک الحج و العمرة (فقه - عربی)

از: ابن تیمیه، شیخ الاسلام (ق ۷).

[دراسة و تحقیق و اعداد: صالح بن محمد الحسن

ناشر: مكتبة الحرمين - ریاض؛ چاپ اول: ۱۴۰۹ هـ.ق = ۱۹۸۸ م، ۲ جلد وزیری. جلد

اول ۶۳۸ صفحه و جلد دوم ۷۰۹ صفحه].

کتاب شامل احادیث عامه در مورد حج و عمره می‌باشد.

۴۱۹

شرح القصيدة الحبية (ادب منظوم - عربی)

از: سید علی بن محمد علی میبدی یزدی (۱۳۱۳ هـ.ق).

مؤلف از بیست و یک سالگی اشتیاق فراوان به حج و زیارت خانه خدا داشت، اما چون

وسایل این سفر برای وی فراهم نمی‌شد، قصیده‌ای با قافیه لام و درسی‌وشش بیت در توسل به حضرات معصومین، خصوصاً حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام به نظم کشید بدین مطلع:

«هدی الوصال بقلبی الیوم منتضل ساعی الصفا بمصفی الشهد متصل»

در این شرح نسبتاً مفصل، به اضافه مسائل ادبی، به پاره‌ای از فضایل و مناقب ائمه هدی علیهم السلام نیز پرداخته می‌شود و در مواردی اشاره به مطالب کلامی و موضوعات علمی هم دارد. تألیف این کتاب روز هجدهم محرم ۱۲۸۲ ه.ق به پایان رسیده است.

آغاز: «الحمد لله الذی شرح قصائدنا بأحسن المبادی و أوضح ضمائرنا فی الروائع و الغوادی لكل جادی...».

انجام: «و صل علی محمد و آله صلاة ترضاها لهم و سلم علیهم سلاماً أولاً و آخراً و احتمالاً و باطناً».

◀ ۷۶۹ / - کرمانشاه، میدی (دفتر اول)؛ ص ۴۰، ش ۲ / ۱۴.

نسخ و نستعلیق، در عصر مؤلف، جلد تیماج سبز.

سطور (مجموعه) مختلف، ۲۱ × ۵ / ۳۵ سم.

۴۲۰

شرح کتاب فی الفقه (فقه - عربی)

از: ؟

شرحی است بر یکی از متون فقهی که در نسخه حاضر از کتاب الطهارة تا پایان کتاب الحج آمده و از آغاز افتادگی دارد.

انجام: «و یسقط الکفارة عن الناسی و الجاهل الا العبد فعلیهما فیہ الکفارة أيضاً کل ذلک بالنص و الإجماع».

◀ ۷۷۰ / - اصفهان، صدر بازار (دفتر اول)؛ ص ۲۰۶، ش ۲۸۹.

آغاز افتاده: «... فالاحوط وضع جبيرة علیه أو یصوق وفاقاً للعلامة بل قیل لا خلاف فیہ

ما لم يتبين شيئاً من الصحيح و الجمع بينه و بين التيمم احوط...».
نسخ، سده سیزدهم، عناوین و نشانی متن به قرمز. توسط کاتب تصحیح شده است.
جلد تیماج مشکی ضربی بدون مقوا.
۱۶۵ گ، ۱۹ س، ۵ / ۱۵ × ۵ / ۲۱ سم.

۴۲۱

شروط حلّ ما قتله نحو الحجر من الصيد (فقه - عربی)

از: ؟
◀ ۷۷۱ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۲۹، ش ۲۲۹۸، [ش ۳۸۲۳ / ۲۴
فقه]، ص ۲۴.
نستعلیق، عالم محمد.
۱ ص، ۱۳ × ۲۰ سم.

۴۲۲

شفاء الغرام بأخبار البلد الحرام (تاریخ - عربی)

از: الامام العلامة الحافظ ابوالطیب تقی الدین محمد بن احمد بن علی الفاسی المکی
المالکی (۷۷۵ - ۸۳۲ ه.ق).
[تحقیق و وضع فهارس: دکتر عمر عبدالله تدمری. ناشر: دارالکتاب العربی - بیروت؛ ۲
جلد. جلد اول ۶۱۶ صفحه و جلد دوم ۶۱۸ صفحه وزیری.
این کتاب بار دیگر به وسیله «دارالکتب العلمیة» در بیروت در قطع رحلی تجدید چاپ
شده است].
◀ ۷۷۲ / - يك نسخه خطی با ش ۱۲۷ در «مکتبة الحرم المکی» نگه‌داری می‌شود.

◀ ۷۷۳ الی ۷۷۶ / - چهار نسخه خطی با مشخصات ذیل در کتابخانه طوقپوسرای
استانبول وجود دارد:

- أ) تعداد ورق: ۲۰۷؛ کتابت: ۸۷۵ ه.ق؛ ش: ۲۸۷۳ A ۶۰۶۰
ب) تعداد ورق: ۲۰۶؛ تحریر: ۸۷۲ ه.ق؛ ش: ۲۸۷۵ A ۶۰۷۱
ج) تعداد ورق: ۲۹۳؛ تحریر: ۸۷۸ ه.ق؛ ش: ۲۸۷۴ A ۶۰۷۰
د) تعداد ورق: ۵۶۵؛ تحریر: سده ۱۲ ه.ق؛ ش: ۸۵۱۴ A ۶۰۷۲

۴۲۳

الصافی فی شرح الکافی (احادیث فقهی - فارسی)

از: ملا خلیل بن غازی قزوینی (۱۰۸۹ ه.ق).
شرح مفصلی است در دوازده جلد بر کتاب «الکافی» از ثقة الاسلام کلینی. شارح دو
شرح بر کتاب کافی دارد که یکی عربی است و موسوم به «شافی»، ولی ناتمام و موجودی
تا اواخر طهارت می‌باشد و دیگری فارسی که همین کتاب حاضر است و به فرمان شاه
عباس ثانی به ترجمه آن پرداخته است و پس از بیست سال تلاش و رنج مداوم به پایان
برده است. نویسنده ابتدا متن حدیث را به عنوان «اصل» آورده و سپس به عنوان «شرح» به
بیان و توضیح آن پرداخته است.

◀ ۷۷۷ / - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۳۴۱، ش ۶۱۰ (۲۱۱۶۷).

نسخه حاضر شامل همه مباحث حج است.
آغاز: «بسملة الحمد لله الذی جعل الکعبة بیت الحرام قیاما للناس و مثابة و امنا».
انجام: «سلخ شعبان المعظم من شهور سنة اربع و سبعین و الف... زما بر محمد و آلش
تمام».

متن نسخ و شرح نستعلیق، اواخر سده ۱۱ ه.ق. کاغذ نخودی آهار مهره، جلد تیماج
عنابی لبه‌دار با آستر ماشی. عناوین به شنگرف.

اهدایی مقام معظم رهبری (حضرت آیه الله خامنه ای) در خرداد ۱۳۷۳.
۲۵۹ گ، ۲۹ س، ۱۹ × ۳۱ سم.

۴۲۴

**صورت اعانه به حرمین شریفین از کرنا تک هند در سال ۱۲۰۷ هجری (صورت
مخارج - فارسی)**

از: ؟

◀ ۷۷۸ / - تهران، مجلس؛ ج ۴۵، ص ۴۵، ش ۳ / ۱۶۱۶۵، ص ۱۴ الی ۱۵.
نستعلیق هندی، محل کتابت در مقام ویلور (دارالسرور ای ویلور).
۱۵ ص، ۵ / ۱۵ × ۲۰ سم. [ش ثبت: ۲۰۷۳۳۰]

۴۲۵

صورة المكتوب في حقيقة الكعبة الربانية (تصوف - عربی)

از: محمد سعید بن احمد بن عبدالاحد سرهندي (الامام الرباني).
◀ ۷۷۹ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۳، ص ۱۱۹۸، ش ۴۳۶۱، [ش عمومی
۳۸۰۴ / ۲ تصوف]، از ص ۹ الی ۱۲.
نستعلیق، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.
۲ گ، ۲۵ س، ۱۸ × ۲۵ سم.

۴۲۶

[صيغ النيات لأفعال الحج و العمرة] (فقه - عربی)

ظاهراً از: ابوالمعالي كمال الدين ابو عبدالله حسين بن ضياء الدين ابوالفضائل محمد
حسينی عاملی، والد میرزا حبیب الله صدر (۱۰۰۱ ه. ق.)

این رساله که تقریباً شامل یک صفحه می‌شود، الفاظ نیات اعمال حج و عمره را از ابتدای احرام، به اختصار بیان می‌دارد.

آغاز: «بسمله أحرّم بالعمرة المتمتع بها إلى الحجّ عمرة الاسلام الواجبة على و البّی التلییات الاربع لأعقد بها الاحرام المذكور لوجوب ذلك كلّ على قربة الى الله أطوف...».

انجام: «أطوف طواف النساء الواجب على في حجّ التمتع حج الاسلام لوجوبه قربة الى الله أصلّى ركعتي طواف النساء الواجب على في حجّ التمتع حج الاسلام لوجوبه قربة الى الله تمه».

◀ ۷۸۰ / - اصفهان، علی اکبر فقیه؛ ش ۲ / ۳۶ (فریم ۰۱۰ پ).

نسخ، سال ۱۰۳۴ هـ. ق. (به قرینه سایر رسائل مجموعه).

۱ ص، ۱۳ س (کل رساله)، ۵ / ۱۸ × ۵ / ۲۵ سم.

(تصویر ۱۴۳)

۴۲۷

صیغه استیجار حج و نماز و صوم (فقه - عربی)

از: ؟

در این رساله کوتاه، الفاظ مرتبط جهت حج و صوم و صلاة استیجاری بیان شده است.

◀ ۷۸۱ / - تهران، مجلس؛ ج ۳۰، ص ۱۷۳، ش ۱۹ / ۹۵۰۰، ص ۹۳ ر.

نسخ، فضل الله بن مسعود، ۱۰۴۷ هـ. ق. [ش ثبت: ۸۷۶۶۷]

۴۲۸

الضوء المنیر فی شرح المنسک الصغیر (فقه حنفی - عربی)

از: قاضی زاده، محمد صالح بن عبدالله مدنی (۱۰۸۷ هـ. ق).

[معجم المؤلفین ۱۰ / ۸۴]

◀ ۷۸۲ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۷۲۵، ش ۲۷۳۱، [ش کلی ۱۹۶۸
فقه حنفی].

نسخ، سال ۱۱۰۰ ه.ق.

در آغاز نسخه، فهرست کتاب و وقفنامه‌ای مکتوب است.

۹۴ گ، ۲۹ س، ۱۳ × ۱۹ سم.

۴۲۹

ضیاء الأبصار علی منسک الدر المختار (فقه حنفی - عربی)

از: سنبل، محمدطاهر بن محمدسعید (۱۲۱۹ ه.ق).

[هدیه العارفین ۲ / ۳۵۴؛ معجم المؤلفین ۱۰ / ۱۰۱]

◀ ۷۸۳ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۷۲۶، ش ۲۷۳۳، [ش کلی ۱۸۴۳
فقه حنفی].

نسخ، ۱۶ رمضان ۱۲۷۷ ه.ق.

۶۷ گ، ۲۵ س، ۲۴ × ۳۳ سم.

۴۳۰

الضیعة فی تحقیق البقعة المنیعة (الطواف بالبيت) (فقه - عربی)

از: ملا علی قاری، علی بن سلطان محمد قاری هروی (۱۰۱۴ ه.ق).

[الأعلام ۵ / ۱۶۶]

◀ ۷۸۴ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۳۰، ش ۲۳۰۳، [ش عمومی
۳۸۰۰ / ۴ فقه]، از ص ۱۹۴ الی ۱۹۶.

نستعلیق، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۳ ص، ۲۴ س، ۱۸ × ۲۵ سم.

۴۳۱

طریق الحج من الأحساء إلى الرياض فالحجاز (سفرنامه دینی - عربی)

از: المفتی الشیخ داود السعدی.

[ناشر: مطبعة الولاية - عراق؛ انتشار: ۱۲۸۹ ه.ق.]

کتاب، شرح رویدادهایی است که در سفر مؤلف به دیار مقدسه به قصد حج اتفاق افتاده است.

۴۳۲

الطریق المربع لمعرفة مناسک الأئمة الأربع (فقه - عربی)

از: شامی، عثمان بن محمد أزهری حنفی (۱۲۱۳ ه.ق.).

[معجم المؤلفین ۶ / ۲۷۰؛ الأعلام ۴ / ۳۷۷]

◀ ۷۸۵ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۳۰، ش ۲۳۰۵، [ش عمومی ۳۹۴۴ / ۳ فقه]، از ص ۶۴ الى ۱۶۵ ص.
۵۱ گ، ۱۳ س، ۱۷ × ۵ / ۲۴ سم.

۴۳۳

طریق الهدایة و سبیل النجاة = معراج الحاج = زاد المسافرين الدائر (فقه - عربی)

از: حسین بن حاج علی رضایی حاج ابراهیم ندوشنی یزدی.

در مناسک حج است.

◀ ۷۸۶ / - تهران، ملک؛ ج ۶ / ۳۴، ۷۳ ر الى ۱۲۸ ر.

نسخ، سده ۱۴ ه.ق. عناوین شنگرف، کاغذ فرنگی، جلد میشن سیاه مقوایی.
۲۵ س، ۱۰ × ۱۵ سم.

۴۳۴

طواف من دون ادخال الحجر فيه (فقه - عربی)

از: شیخ لطف الله بن عبدالکریم میسی عاملی (۱۰۳۲ ه.ق).

بحث در این باب است که اگر کسی در حج طواف کند و در یکی از شوطها حجر را از روی جهل داخل در طواف ننماید و به شهر خود بازگردد، تکلیف وی چیست؟ مؤلف معتقد است که باید همان طواف توسط خود حاجی یا نائب وی اعاده شود. این رساله به تاریخ اول شوال ۱۰۲۰ نگاشته شده است.

آغاز: «بسمله و به نستعین نستعبد (۴) و نستعین علی کل لعین رجیم الحمد لله هادی المتقین والعالمین الی نور الحق المبین ومنتقذ العارفين المنصفين من بحار الجهل والحرز والتخمين الی ساحل النجاة و الیقین... و بعد فقد سألتني بعض الحجاج الواردين عمن طاف بالبيت...».

انجام: «فانه من المشكلات و المعضلات والله ولی التوفیق و بیده ارم الهدایة والتحقیق و حسن الرعاية و التوفیق و صلی الله علی محمد و آله الهداة الی سوی الطريق المخرجین لمن تسمک بهم من کل مضیق والحمد لله علی البداية والنهاية والشکر له ما دامت الرواية والدراية والجهالة والغواية...».

◀ ۷۸۷ / - قم، بروجردی؛ ص ۲۱۳ (دفتر اول) ش ۱۲ / ۳۵۵، از ص ۱۲۵ پ الی ۱۳۰ پ.

نستعلیق نازیبا، به خط مؤلف، سال ۱۰۲۰. تصحیح شده و دارای خط خوردگی می باشد. نشانی ها به مشکی.

جلد پارچه ای، تقریباً می توان گفت به غیر از آغاز نسخه، در اکثر سطور، کلمات

نقطه گذاری نشده است.

۲۰۷ گ، سطور مختلف، ۲۲ × ۱۳ سم.

(تصاویر ۱۴۴ و ۱۴۵)

۴۳۵

طیف الطائف فی فضائل الطائف (فضائل و مناقب - عربی)

از: ابن علان محمد بن علی الشافعی (۹۶۶ - ۱۰۵۷ ه.ق.).

◀ ۷۸۸ / - نسخه خطی با ش ۱۲ در «مکتبه الحرم المکی» شناسایی شده است.

۴۳۶

عجالة المحتاج فی مناسک الحاج (فقه - عربی)

از: شیخ اسدالله (سده ۱۳ ه.ق.).

رساله فقهی و فتوایی است در بیان مناسک و آداب حج، بدون فصل بندی خاص. در

اول و آخر نسخه، این اثر به شیخ اسدالله نسبت داده شده است.

◀ ۷۸۹ / - قم، گلیایگانی؛ مجلد ۳ / ۲۸۷۳، ش ۸۸۷۷، نسخه شماره ۵ / ۱۴۲۱ - ۱۳۱

/ ۸.

آغاز: «بسملة الحمد لله على افضاله و الصلوة على سيدنا محمد و آله و بعد فاعلم ايدك الله تعالى و وفقك لما يحب و يرضى ان حج بيت الله الحرام و أداء المناسك فى المشاعر العظام ركن عظيم من اركان الاسلام».

انجام: «فيبادر إلى الكف عنه بعد فعله له فى الاحرام حيث امكن ذلك و هذا آخر ما أردنا ذكره على العجالة... و الله ولى التوفيق و هو الهادى الى سواء الطريق و الصلوة على سيد النبیین و آله المتتجبین تمت».

نسخ، محمد جعفر بن سيد ابوالحسن موسى عريضى يزدى، ۱۸ ربيع الثانى ۱۲۳۴ ه.ق.

عناوین و نشانی‌ها شنگرف. با نسخه اصل به خط مؤلف مقابله و از روی آن تصحیح شده است. جلد تیماج قهوه‌ای.

۲۹ گ، سطور مختلف، ۵ / ۱۰ × ۵ / ۱۴ سم.

۴۳۷

العروة المتينة فى أعمال المدينة = اعمال و زيارات مدينة طيبة (فقه - عربى و فارسى)

از: محمدصادق بن ابوالحسن مدرّس تهرانى.

◀ ۷۹۰ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموى (ش ۴۷۱۱ و ۴۷۹۱): ایران؛ بی‌ناشر، با تصحیح و مقابله حاجى میرزا عبدالکریم تاجر اصفهانی، به سعى و اهتمام و دستیاری کربلايى خداداد و شيخ محمدحسن کتاب‌فروش بن مؤلف، به خط يحيى بن محمدباقر تفرشى، ۱۳۱۷ هـ.ق، جیبی، ۴۸ + ...، بدون شماره صفحه، عربى و فارسى].

۴۳۸

العفاف فى وضع اليدين عند الطواف (فقه - عربى)

از: ملا على قارى.

آغاز: «الحمد لله الذى أنزل الكتاب غير ذى عوج و أرسل بسنة ليس فيها حرج... المولى بالوجه».

انجام: «مع الذين أحسنوا الحسنی فى خدمة الوى بوجه الاولى ابتغاء لوجه ربه الأعلى».

◀ ۷۹۱ / - هند، ندوة العلماء (لكهنو)، ص ۲۲۹، ش ۱۱۱، ردیف ۶۰۱ (فقه).

نسخ، سال ۱۰۲۰ هـ.ق.

۴ ص، ۲۹ س، ۶ / ۱۳ × ۲ / ۱۹ سم.

۴۳۹

عقد اللئالی و الیواقیت فی تحصیل محل المحاذات للمواقیت (فقه - عربی)

از: آقا سید ابوتراب خوانساری (۱۲۷۱، خوانسار - ۱۳۴۶، نجف).

[الذریعة ۱۵ / ۲۹۶ ش ۱۹۰۱]

این رساله در ارتباط با یکی از مسائل حج نوشته شده است. این رساله، محرم شدن از جلدّه را تجویز کرده است و تاریخ پایان تألیف آن سال ۱۳۳۹ ه. ق. می باشد. نام کتاب در فهرست کتب مؤلف درج شده است.

۴۴۰

عقود اللطائف فی محاسن الطائف (فضائل و مناقب - عربی)

از: عبدالقادر الفاکهی (۹۸۲ ه. ق.).

◀ ۷۹۲ / - نسخه خطی با ش ۲۲ در «مکتبة الحرم المکی» معرفی شده است.

۴۴۱

عماد المحتاج فی مناسک الحاج (فقه - عربی)

از: قاضی سعدالدین بن ابوالقاسم بن عبدالعزيز بن نحریر بن عبدالعزيز بن برّاج

(۴۸۱ ه. ق.)

[الذریعة ۱۵ / ۳۳۱ ش ۲۱۴۱]

مؤلف، شاگرد سید مرتضی و شیخ طوسی و وکیل شیخ در کربلا و شام بوده است.

۴۴۲

عواطف النصرۃ فی بیان مهل أهل مكة للحج و العمرة (فقه - عربی)

از: عبدالحق إله آبادی، محمد بن عبدالحق بن شاه بن یار (۱۳۳۳ ه. ق.).

[الأعلام ۷ / ۵۷]

◀ ۷۹۳ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۳۱، ش ۲۳۰۹، [ش عمومی ۳۸۰۳ / ۱ فقه].

نستعلیق، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۲ گ، ۲۰ س، ۱۸ × ۲۳ سم.

◀ ۷۹۴ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۳۱، ش ۲۳۱۰، [ش عمومی ۳۸۰۶ / ۱ فقه].

نستعلیق، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۴ گ، ۱۵ س، ۱۹ × ۲۵ سم.

۴۴۳

غایة المرام فی شرح تهذیب الأحكام (حدیث - عربی)

از: سید نعمت الله بن عبدالله موسوی جزائری (۱۱۱۲ ه. ق.).

جلد پنجم و کتاب الحج را داراست.

◀ ۷۹۵ / - تهران، مجلس؛ ج ۲۸، ص ۵۵، ش ۸۴۶۰.

نسخ، محمد شریف بن اسدالله حسینی مرعشی شوشتری، سده ۱۳ ه. ق.

عناوین و نشانی متن به سنگرف، جلد تیماج قهوه‌ای.

۱۲۵ گ، ۲۹ س، ۲۱ × ۵ / ۳۰ سم. [ش ثبت: ۴۰۷۵۷]

۴۴۴

غنائم الأيام فيما يتعلق بالحلال والحرام (فقه - عربی)

از: میرزا ابوالقاسم قمی (۱۲۳۱ ه. ق.).

این نسخه از اول کتاب الزکوة تا آخر کتاب الحج است.

[الذريعة: ۱۶ / ۶۳]

آغاز: «کتاب الزکوة و فيه مقدمة و بابان اما المقدمة فالزکوة فی...».

انجام: «فاذا فرغت من المناسک... لصحیحة زراره و رواية ابی الصباح الكنانی».

◀ ۷۹۶ / - تهران، مجلس؛ ج ۲۴، ص ۴۷، ش ۲۸ اهدائی طباطبائی.

این نسخه به خط نسخ قرن ۱۳ است، به جز کتاب الحج که به نستعلیق است. پشت

برگ آغاز، بیت ذیل با شرح آن به خط دیگر دیده می شود:

الشمس کاسفة لیست بطالعة تبکی علیک نجوم اللیل و القمر

قطع خشتی، کاغذ فرنگی، جلد تیماج قرمز.

۲۷۵ گ، ۳۰ س. [ش ثبت: ۳۰۷۳۵]

۴۴۵

فاصل النزاع بین القولین فی جواز نية الطواف بین الرکنین الیمانیین (فقه - عربی)

از: کتبخانه، محمود شکری بن اسماعیل (۱۳۰۴ ه. ق.).

[نشر النور و الزهر ۲ / ۴۴۰]

◀ ۷۹۷ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۳۳، ش ۲۳۱۶، [ش عمومی

۳۸۵۵ / ۹ فقه]، از ص ۶۶ الی ۷۷.

نسخ، ۹ جمادی الثانیة ۱۰۹۱ ه. ق.

۶ گ، ۲۵ س، ۵ / ۱۳ × ۲۳ سم.

۴۴۶

فایده از مفتاح الحرمین و مصباح القلوب (فقه و زیارات - فارسی)

از: ؟

◀ ۷۹۸ / - تهران، مجلس؛ ج ۴۵، ص ۴۷، ش ۱۹ / ۱۶۱۶۵، ص ۲۴۹.

نستعلیق هندی، محل کتابت در مقام ویلور (دارالسرور ای ویلور).

جلد چرم قهوه‌ای روشن ساده.

۵ / ۱۵ × ۲۰ سم. [ش ثبت: ۲۰۷۳۳۰]

۴۴۷

فتح الفتاح فی شرح الإيضاح (فقه شافعی - عربی)

از: ابن علان، محمد بن علی بن محمد بکری صدیقی (۱۰۵۷ ه.ق).

این تألیف، در واقع شرح بخش مناسک حج از ایضاح نووی است.

[هدیه العارفین ۲ / ۵۲۵؛ معجم المؤلفین ۱۱ / ۵۴؛ ایضاح المکنون ۲ / ۱۶ / ۲۸]

◀ ۷۹۹ - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۸۰۹، ش ۳۱۰۸، [ش کلی ۱۶۸۴ فقه شافعی].

نسخ، عمر بن طه بار، ۲۷ ربیع‌الثانی ۱۱۸۸ ه.ق.

۲۹۲ گ، ۲۳ س، ۱۶ × ۲۳ سم.

۴۴۸

فتح القدير باختصار متعلقات نسک الأجیر (رسالة...) (فقه شافعی - عربی)

از: محمد بن سلیمان کردی مدنی (۱۱۹۴ ه.ق).

[ایضاح المکنون ۲ / ۱۶۸؛ معجم المؤلفین ۱ / ۵۴]

این کتاب، شرح فتح الفتاح بن علان است که آن نیز شرح مناسک نووی در کتاب «الإيضاح» می باشد.

این رساله در باب اجاره در حج و زیارت بحث می کند که در دو مقدمه و پنج باب تدوین شده است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين... و بعد فيقول الفقير أقل الخليفة...».

انجام: «... كما بينته في الأصل فراجع منه الخاتمة نسأل الله تعالى حسنهما». پوشش کتابخانه ای:

◀ ۸۰۰ / ۱ - یمن، دارالمخطوطات الیمنیة؛ ج ۱، ص ۶۶۲، ش م / ۳۳۰۶.

نسخ، در ظهر سه شنبه ۱۸ شعبان ۱۳۶۷ ه. ق.

۲۱ س، ۱۷ × ۲۳ سم.

◀ ۸۰۱ / ۲ - عربستان، مختصر حرم مکی، ج ۲، ص ۸۰۹، ش ۳۱۱۰، [ش ۱۵۴۳ فقه

شافعی].

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۱۴ گ، ۱۵ س، ۱۵ × ۲۲ سم.

۴۴۹

فتح مسالك الرمز فی شرح مناسک الكنز (فقه حنفی - عربی)

از: مرشدی، ابوالوجهه، عبدالرحمن بن عیسی بن مرشد عمری (۱۰۳۷ ه. ق.).

[هدية العارفين ۱ / ۵۴۸؛ معجم المؤلفين ۵ / ۱۶۴]

شرحی است بر کتاب الحج الأكبر از «کنز الدقائق».

◀ ۸۰۲ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۷۳۴، ش ۲۷۷۱، [ش کلی ۲۰۴۱ فقه حنفی].

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۱۳۹ گ، ۲۳ س، ۱۵ × ۲۱ سم.

فتح الوهاب بشرح منهج الطلاب (فقه - عربی)

از: زکریا بن محمد بن احمد انصاری (۹۲۶ ه. ق. = ۱۵۱۹ م).

[GAL I 496 II 99 680 S II 117]

شرحی است بر کتاب نووی با نام «منهاج الطالبین» که خود، آن را مختصر کرده، با نام «منهج الطلاب» و سپس خود وی آن را شرح کرده است. این نسخه چاپ نیز شده است. آغاز: «... و بعد فقد كنت اختصرت «منهاج الطالبین» فی الفقه تألیف شیخ الاسلام محیی الدین النواوی رحمه الله فی کتاب سمیته بمنهج الطلاب و قد سألتني بعض الأعزة علی من الفضلاء المترددين إلی أن أشرحه شرحاً يحلّ ألفاظه... و سمیته بفتح الوهاب بشرح منهج الطلاب...».

انجام: «... ففاته و تخلل بعمل عمرة فلا إعادة علیه كما فی «الروضة» كأصلها لأنه بذل ما فی وسعه کمن حصر مطلقاً و الله أعلم انتهى الجزء الأول من شرح المنهج».

◀ ۸۰۳ / - فلسطين (قدس)، خالديه؛ ص ۴۳۷، ش ۹۳۲ (فقه ۶۶۲).

کتابت: ترجیحاً سده ۱۲ ه. ق.

نسخه جزء اول از کتاب و تا پایان بحث حج را داراست. ظاهر نسخه در وضعیت خوبی است و در آغاز نسخه بعضی آثار موریانه خوردگی و رطوبت مشهود است. در حواشی برخی استدراکات و تصحیحات دیده می شود و مطالب و موضوعات نیز در حواشی به خط ناسخ آمده است. در آغاز نسخه تملک «عبدالله بن ابراهیم» خادم صخره مشرفه موجود است. تملک دیگری نیز از «صالح داودی» و تملک سوم از «شهاب الدین عبدالقادر داودی» موجود است.

در پایان رساله نشان وقفی از «عبدالله بن ابراهیم بن صالح داودی»، خادم بیت المقدس وجود دارد که کتاب را تا زمان حیات، بر خودش و سپس بر اولادش و هکذا... بر خدام

صخره مشرفه که شافعی مذهب باشند، وقف نموده و تاریخ آن هم غره محرم ۱۱۴۷ درج شده است.

۱۰۵ گ، ۲۷ س (۵ / ۹ × ۱۲ سم)، ۱۸ × ۵ / ۲۶ سم.

۴۵۱

فتوا = جواب مسئله‌ای در حج (فقه - فارسی)

از: آغا سید حسین ترک.

◀ ۸۰۴ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۷ / ۵۰۳۲):
عظیم‌آباد؛ مطبع الصبح الصادق، به درخواست و نفقه حاج سید مهدی یزدی نجفی و
دیگران، ۱۳۰۰ ه. ق، جیبی، ۱ ص (ص ۴) در هامش، فارسی].

۴۵۲

فتوا [درباره حج] = استفتاء (فقه - عربی)

از: شیخ محمدحسن آل‌یاسین کاظمینی.

◀ ۸۰۵ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۶ / ۵۰۳۲):
عظیم‌آباد؛ مطبع الصبح الصادق، به درخواست و نفقه حاج سید مهدی یزدی نجفی و
دیگران، ۱۳۰۰ ه. ق، جیبی، ۴ ص [صص ۲ - ۳ و صص ۴ - ۶] در هامش، عربی].

۴۵۳

فتوح الحرمین (فقه و تاریخ منظوم - فارسی)

از: محیی لاری، شیخ محیی الدین کلشی، شهیر به محیی (۹۳۳ ه. ق).

[الذریعه ۹ / ۱۰۱۶ و ۱۶ / ۱۱۹؛ نسخه‌های فارسی ۴ / ۳۰۱۶؛ مشارچ ۲ / ۳۶۵۳؛

معجم تاریخ التراث الاسلامی فی مکتبات العالم ۵ / ۳۵۲۹].

[چاپ جدید: توصیف آثار تاریخی مکه و مدینه و فلسفه مناسک حج در فتوح الحرمین، به کوشش رسول جعفریان، قم، انصاریان، چاپ ۱، ۱۳۷۳، ۹۴ ص، وزیری].

[نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۴۱۸): بمبئی، مطبعه دادومیان صاحب، به سعی و اهتمام حاجی شیخ عبدالوهاب و قاضی ابراهیم صاحب، به خط عباسعلی بن اسد الله شیرازی، ۱۲۷۹ ه. ق، رقعی کوچک (پالتویی)، ۱۲۷ ص، فارسی].

منظومه‌ای عرفانی که به نام سلطان مظفر بن محمود شاه یکم بایقرا (سلطان مظفر دوم، حاکم گجرات) (۹۱۷ - ۹۳۲ ه. ق) و در سال ۹۱۴ یا ۹۱۱ ه. ق سروده شده است.

مثنوی فتوح الحرمین بر وزن مخزن الاسرار نظامی است و در حقیقت سفرنامه به مکه و به‌جا آوردن اعمال حج است که شامل ۱۱۰۰ بیت می‌باشد.

مؤلف علاوه بر این مثنوی، شرحی بر قصیده تائیه ابن فارض نوشته است و اشعاری هم داشته که به طور پراکنده در بعضی از تذکره‌ها درج شده است.

این اثر مشتمل بر بیان آثار تاریخی مکه و مدینه است که در قالب شعر، آگاهی‌هایی درباره مسجد الحرام، مسجد النبی، بقیع، قبرستان معلی (ابوطالب) مسجد قبا، مساجد سبعة و... به‌دست می‌دهد.

ناظم این مثنوی، کتاب را به تصاویری از مساجد و مزارها و امکنه مقدسه مکه و مدینه مزین کرده است.

در آغاز، زیر عنوان سبب نظم گوید:

«چون به فتوح دل و جان شد سبب کرد فتوح الحرمینش لقب»

و در پایان گوید:

«محبی از بر او طلب کام خویش محو کن از لوح کسان نام خویش...»

نیست طمع جایزه از کس مرا جایزه شوق همین بس مرا»

عناوین کتاب به شرح ذیل است:

۱. نعت رسول علیه الصلوات وسلام؛ ۲. در منقبت آل و اصحاب؛ ۳. در تهنية این سفر خجسته اثر؛ ۴. در حسب حال مصنف در راه و رسیدن به احرامگاه؛ ۵. طریق احرام بستن و تلبیه گفتن؛ ۶. در صفت حرم محترم؛ ۷. در تعریف این بنای عالی؛ ۸. در رعایت حرمت این بیت معظمه؛ ۹. در تکمیل این بنای جلیل و اجابت ندای خلیل علیه السلام؛ ۱۰. در بیان اظهار سوز سینه؛ ۱۱. در بیان سرّ این بنا و بیان آنکه خلیفه الله است؛ ۱۲. در بیان طواف کردن؛ ۱۳. بسم الله والله اکبر؛ ۱۴. در بیان نماز طواف؛ ۱۵. در بیان سعی بین صفا و مروه؛ ۱۶. در بیان تراشیدن سر؛ ۱۷. در تعریف مکه مشرفه؛ ۱۸. در تعریف جبل ابوقیس؛ ۱۹. اندر تعریف مدعا؛ ۲۰. در تعریف معلا؛ ۲۱. در تعریف جبل نور و جبل ثور؛ ۲۲. در بیان رسیدن موسم حج؛ ۲۳. رسیدن به منا؛ ۲۴. در تعریف مزدلفه؛ ۲۵. در بیان اعمال چهارگانه وادی عرفات به مذهب شافعی و حنفی رضی الله عنهما؛ ۲۶. از راه به مسجد نمره آمدن؛ ۲۷. در تعریف مطبخ آدم علیه السلام؛ ۲۸. از مسجد به پای جبل آمدن؛ ۲۹. قصه موعظه سائل با امیر؛ ۳۰. از عرفات مراجعه نمودن؛ ۳۱. رسیدن به مزدلفه؛ ۳۲. اندر رسیدن به مشعرالحرام و بیتوته نمودن در آن محل شریف؛ ۳۳. اندر تعریف روز عید و بازار منا؛ ۳۴. در تعریف مسجد خیف و غار و المرسلات؛ ۳۵. رمی جمرة العقبة؛ ۳۶. در بیان قربان کردن؛ ۳۷. در بیان سرتراشیدن؛ ۳۸. در بیان فدیة دادن؛ ۳۹. در بیان طواف افاضه؛ ۴۰. در بیان سعی افاضه؛ ۴۱. در بیان مجاورت مکه گوید؛ ۴۲. در بیان طواف وداع گوید؛ ۴۳. آمدیم به تعریف یثرب ؛ ۴۴. هویدا شدن روضه مقدسه آن حضرت صلعم؛ ۴۵. اندر رسیدن به باب السلام؛ ۴۶. ترکیب بند در نعت حضرت رسالت صلعم؛ ۴۷. توجه نمودن به جانب امین کریمین یعنی شیخین رضی الله عنهما؛ ۴۸. توجه به جانب سیده النساء یعنی زهراء؛ ۴۹. توجه به جانب بقیع رفیع و زیارت آل طه؛ ۵۰. توجه به جانب مسجد قبا؛ ۵۱. توجه به جانب سید الشهداء؛ ۵۲. در ختم این کتاب و فاتحه این خطاب.

آقای رسول جعفریان در کتاب "توصیف آثار تاریخی مکه و مدینه و فلسفه مناسک حج در فتوح الحرمین" در باب ارزش این نسخه چنین آورده است:

این متن ادبی از قرن دهم هجری، حاوی جنبه‌های عرفانی - که در سیر تاریخ عرفان اسلامی در قرن نهم و دهم اعتلای همراه با سقوط را تجربه می‌کند - ارزش والایی دارد. نیز حلقه‌ای از حلقه‌های تفکر سنی دوازده امامی است. جریانی که زمینه غلبه تشیع را در ایران پیش از عصر صفوی تا حدود زیادی تبیین می‌کند. رویکرد تحلیلی این تألیف از فلسفه حج و ارکان آن با توجه به روحیه عرفانی مؤلف، نکته‌ای قابل توجه است.

همچنین ایشان می‌فرماید: از نسخه‌های موجود این مثنوی چنین به‌دست می‌آید که دو نمونه و دو تحریر از آن در دست است؛ نمونه اول (نسخه مکتبه مکه مکرمه) با این بیت آغاز می‌گردد:

ای همه کس را به درت التجا کعبه دل را ز تو نور و صفا

و نمونه دوم (که در ذیل معرفی شده و آقای عباس جلالی به آقای ری‌شهری هدیه داده‌اند و کپی آن در پژوهشکده حج و زیارت موجود است) با این مطلع است:

ای دو جهان غرقه آلالی تو کون و مکان قطره دریای تو

نسخه چاپی آن در هند، به جامی نسبت داده شده و در نسخه چاپی دیگری که در کتابخانه آیة‌الله مرعشی‌نجدی موجود است، به محیی‌الدین عبدالقادر گیلانی منسوب است. پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۸۰۶ / ۱ - هند (اعظم گره)، دارالمصنفین شبلی نعمانی؛ ص ۱۴۹، ش ۳۰۵. [ش

ردیف: ۵۹۲؛ ش نسخه: ۷۴ / ۸۱ / ۸۰۸؛ ش ثبت: ۳۱۴۴۸]

نستعلیق، سال ۱۱۱۶ ه.ق.

نسخه کامل است، مجدول و مطلاست و مصور به تصاویری از اماکن متبرکه حرمین شریفین. مهر «شاه‌جهان» و «اعتمادالدوله» نیز در آن دیده می‌شود.

◀ ۸۰۷ / ۲ - همان، ص ۱۵۰، ش ۳۰۶. [ش ردیف: ۵۹۳؛ ش نسخه: ۷۵ / ۸۱ / ۸۰۸؛

ش ثبت: ۳۱۴۵۰]

نستعلیق، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

نسخه کامل و سالم و مصور و در آخر تصویر نعلین رسول اکرم ﷺ دیده می‌شود که زیرش چنین آمده: «گرد نعلین مصطفی باشد * شرف تکمله کلاه همه».

◀ ۸۰۸ / ۳ - تهران، ملی؛ ج ۳، ص ۳۶۰، ش ۱۲۹۶ / ف.

فهرست‌نگار محترم جناب آقای سید عبدالله انوار این نسخه را «اسرار حج» معرفی کرده است و از محیی دانسته و سال تألیف را ۹۴۹ ه. ق بیان کرده، در حالی که سال فوت مؤلف، ۹۳۳ ه. ق است. شاید منظور وی، سال کتابت بوده است (که در این صورت، این اشتباه را در موارد متعدد از فهرست کتابخانه ملی تکرار کرده است).

در بخش کتاب‌شناسی می‌گوید: «این نسخه، سفرنامه حجی است به شعر و سراینده همه اعمال حج را یاد کرده و نیز اشعاری از مولانا عبدالرحمن جامی را که در منقبت بعضی از اماکن مقدسه سروده شده‌اند، تضمین نموده است و در آن تعدادی نقاشی از امکانه دینی است».

آغاز: «ای که جهان غرقه آلالی تو * کون و مکان قطره دریای تو».

پایان: «دست برارم به دعا هر نفس * نیست مرا جز به دعا دسترس».

نستعلیق، سال ۹۴۹ ه. ق.

سرلوحه مذهب به زر و شنگرف و لاجورد و سبز. دارای مجالس نقاشی. جدول دور سطور به زر و سیاه و آبی. سرفصل‌ها با مرکب قرمز، میان مصاریع جدول به زر و سیاه. کاغذ دولت‌آبادی، جلد تیماج مقوایی.

۶۷ گ، ۱۷ س (۸ × ۱۵ سم)، ۵ / ۱۶ × ۲۴ سم.

◀ ۸۰۹ / ۴ - هند (اعظم گره)، دارالمصنفین شبلی نعمانی؛ ص ۱۱۷، ش ۲۳۲. [ش

ردیف: ۱۸۰؛ ش نسخه ۳۵ / ۰۶ / ۲۹۷، ش ثبت: ۳۱۰۳۷]

نستعلیق، عباس‌علی، ۱۲۵۷ ه. ق. در این نسخه تصویر روضه حضرت رسول ﷺ و نعلین مبارک وجود دارد و مطالبی راجع به مذهب حنفی در اوایل نسخه ذکر شده است.

در این فهرست، به جامی نسبت داده شده است.

آغاز افتاده: «آئینه سان صاف است طاهر است * نیست درین هیچ ظاهر است».

۵۶ گ، ۱۰ س، ۷ / ۱۷ × ۴ / ۲۵ سم.

◀ ۵ / ۸۱۰ - پاکستان، گنج‌بخش؛ ج ۳، ص ۱۶۷۶، ش ۲۰۶۶ (۴۶۲۷)

۷۱۸۴: نستعلیق خوش، ویسی امپرووی، ۹۸۰ هـ. ق در مکه.

آغاز دیباچه افتاده:

«کردند اپی حیل و قیس کز یمن آن نعره شنیدی اویس».

عناوین زر و برخی شنگرف و یا لاجورد. نسخه دارای ۱۶ تصویر آب‌رنگ خوب از

مناظر مقدسه است. جدول‌بندی ۶ راه به زر و رنگ‌ها.

۸۲ ص.

◀ ۶ / ۸۱۱ - پاکستان، گنج‌بخش؛ ج ۳، ص ۱۶۷۶، ش ۲۰۶۶ (۴۶۲۸)

۵۷۳۱: نستعلیق خوش، سید علی بن تقی الدین الحسینی، ساکن مکه، ۹۶۵ هـ. ق.

دارای سرلوح زرین فرسوده از همان سده. عنوان و نشانی شنگرف. دارای ۱۶ منظره

رنگی از اماکن مقدسه. جدول‌بندی ۶ راه به زر و رنگ‌ها.

۸۹ ص.

◀ ۷ / ۸۱۲ - پاکستان، گنج‌بخش؛ ج ۳، ص ۱۶۷۶، ش ۲۰۶۶ (۴۶۲۹)

۵۰۳۸: نستعلیق خوش، سده ۱۰ هـ. ق، دارای سرلوح زرین. دو صفحه آغاز تمام زرین

از همان عصر. عناوین و نشانی‌ها شنگرف. جدول‌بندی ۶ راه به زر و رنگ‌ها، حاوی ۱۸

تصویر رنگی و زرین از اماکن مقدسه.

۱۴۰ ص.

◀ ۸ / ۸۱۳ - پاکستان، گنج‌بخش؛ ج ۳، ص ۱۶۷۶، ش ۲۰۷۷ (۴۶۳۰).

۱۴۷۲: نستعلیق پخته، سده ۱۳ هـ. ق، دو صفحه آغاز منقش. عناوین سرخ، نیمه یکم

جدول‌بندی شده ۴ راه و بقیه ساده. دارای ۱۳ تصویر از اماکن مقدسه به مشکی.

۱۲۰ ص.

◀ ۸۱۴ / ۹ - تاجیکستان، کتابخانه ملی (فردوسی)؛ ج ۱، ص ۷۱، ش ۳۸۴.

آغاز: «ای همه کس را به درت التجا کعبه دل را ز تو نور صفا».

نستعلیق خوش، اوایل سده ۱۲ ه. ق. سرلوحه مذهب متوسط. عناوین و ادعیه خاص مناسک حج شنگرف، دارای نقشه‌هایی از اماکن مقدس حجاز، مجدول.

۵۸ گ، ۵ / ۱۶ × ۲۳ سم.

◀ ۸۱۵ / ۱۰ - تهران، مجلس؛ ج ۱ / ۳۳، ص ۸۰، ش ۷ / ۱۰۵۲۹، ص ۲۸۶ الی ۳۷۳.

نستعلیق، ضیاءالدین بن عمر حسینی حسینی سمنانی، ۱۳۲۵ ه. ق. پس از این رساله تا پایان نسخه، بخش‌هایی پراکنده از کتاب «بستان السیاحه» حاجی زین‌العابدین شیروانی و نیز برخی نام‌های مشایخ نعمت‌اللهی و اوراق پراکنده دیگر درج شده است.

جلد تیماج قهوه‌ای مجدول.

سطور مختلف، ۱۴ در ۲۰ سم. [ش ثبت: ۸۷۹۸۹]

◀ ۸۱۶ / ۱۱ - عربستان، مکتبه مکه مکرمه، رقم ۶۶ (نسخه عکسی).

انجام:

دست بر آرم به دعا هر نفس نیست مرا جز به دعا دسترس

صل علی روضة خیر الانام خاتمه نسخه برین شد تمام»

ناسخ: سید علی الحسینی، ۹۵۷ ه. ق در مکه مکرمه.

خط تحریری شبیه نستعلیق نازیبا، عناوین به شنگرف، مجدول به زر و مشکی و مصور به تصویر رنگی اماکن مختلفه در مسیر اعمال حج و زیارت در مکه و مدینه.

۳۲ گ، ۲۵ س.

(تصاویر ۱۴۶ - ۱۵۱)

◀ ۸۱۷ / ۱۲ - نسخه دیگری که توسط دکتر امیرعباس جلالی به آقای ری‌شهری

(تولیت حرم حضرت عبدالعظیم حسینی) به سال ۱۳۷۲ ه. ش هدیه شده است، هم اکنون

تصویری کاغذی از آن به شماره ۴۸۴۴ در کتابخانه تخصصی حج موجود است.
انجام:

«دست بر آرم به دعا هر زمان نیست مرا^۱ جز به دعا در زبان
صل علی روضة خیر الانام خاتمه نسخه برین شد تمام»

نستعلیق نازیبا، میرهادی بن میرابراهیم البدخشی، ساکن جبل ابوقبیس، ۱۰۰۳ ه.ق.
مجدول، مصور، بعضی توضیحات تصاویر به ترکی. در صفحه پس انجام، نشان تملکی
دیده می شود که به نام حسن کیهانی (?) است که از جانب حاجی محمدصادق معین التجار
به او رسیده است و تاریخ تحریر آن ۸ شهر ربیع الاول (قوی ئیل) ۱۲۸۷ است.
۴۸ گ، ۱۵ س.

(تصاویر ۱۵۲ - ۱۵۴)

◀ ۱۳ / ۸۱۸ - مشهد، گوهرشاد، ش ۳ / ۱۵۲۲.

نستعلیق تحریری، مصطفی بن اسحاق، ۱۲۰۸ ه.ق. در مجموعه ای است که وقفی حاج
سید سعید به سال ۱۳۳۲ ه.ش است.
۱۷ س، ۱۳/۵ × ۲۰/۵ سم (قطع ربعی).

(تصاویر ۱۵۵ و ۱۵۶)

◀ ۱۴ / ۸۱۹ - مشهد، رضوی؛ ش ۲۴۷۸۰.

آغاز افتاده: «تا که ز شش سوی به او رو نهند * هرچه نه زان روست بی کسو نهند * چون که
ولی عهد شد ابن زبیر * کرد در امثال و در اقوال سیر».
انجام افتاده: «زنده دلان بین که ز خود مرده اند * سر به گریبان عدم برده اند * گر بگشایند ز
عارض نقاب * تیره نمایند مه و آفتاب».

نستعلیق، سده ۱۰ ه.ق.

نسخه بسیار فرسوده و در بعضی اوراق و خصوصاً کناره ها افتادگی دارد. مجدول به

۱. در نسخه "جرا" دیده می شود.

جداول دو ستونی که عناوین به شنگرف، هر دو ستون را قطع کرده است.
نسخه در فهرست اشتباهاً به جامی نسبت داده شده است. این نسخه نیز وقفی حضرت
آیه الله خامنه‌ای در اسفند ۱۳۷۶ به آستان قدس رضوی ع است.
۴۱ گ، ۱۵ س (۵ / ۶ × ۱۳ سم)، ۵ / ۱۳ × ۲۲ سم.

(تصاویر ۱۵۷ و ۱۵۸)

◀ ۸۲۰ / ۱۵ - مشهد، رضوی؛ ش ۲۹۱۹۶.
نستعلیق، امیرسلطان (این نام در ذیل خاتمه تألیف مشهود است)، سده ۱۳ ه.ق.
دارای سرلوح الوان با ترنج و جدول‌کشی شده دو ستونی.
نسخه، وقفی حاج آقا نیری به سال ۱۳۸۲ ه.ش است به آستان مقدس رضوی ع.
دارای ۱۶ تصویر از بقاع مکه و مدینه، مزارها و برج و باروها و غیره می‌باشد.
۴۲ گ، ۱۷ س، ۵ / ۱۳ × ۲۲ سم.

(تصاویر ۱۵۹ و ۱۶۰)

◀ ۸۲۱ / ۱۶ - مشهد، رضوی؛ ش ۳۱۰۶۷.
نستعلیق، بدون کاتب و تاریخ.
مزین به سرلوح رنگین و مجدول به زر و مشکی و ستونی، مصور به تصاویر بعض
امکنه حرمین شریفین.
نسخه وقفی دکتر فریدون مقتدری است که در تیرماه ۱۳۸۳ به آستان قدس رضوی ع.
۷۶ گ، ۱۵ س، ۵ / ۱۵ × ۲۱ / ۵ سم.

(تصاویر ۱۶۱ و ۱۶۲)

◀ ۸۲۲ / ۱۷ - مشهد، رضوی؛ ش ۳۱۰۶۸.
نستعلیق، عبداللطیف احمدآبادی، شنبه ۱۳ ربیع‌الآخر سال ۱۰۷۸ ه.ق، در حرم کعبه‌الله.
دارای سرلوح مذهب و صفحات مجدول و ابیات در دو ستون به شکل موازی، دارای
بعض تصاویر از اماکن مربوطه.

در صفحه پس‌افزوده، تصویری از مقامات روز حساب و پل صراط و مقامات ملائک الهی و حوض کوثر و... آمده است.

نسخه وقفی دکتر فریدون مقتدری است به تاریخ تیرماه ۱۳۸۳ جهت آستان قدس رضوی ع رضوی ع.

۴۱ گ، ۱۷ س، ۵ / ۱۵ × ۵ / ۲۱ سم.

(تصاویر ۱۶۳ و ۱۶۴)

◀ ۱۸ / ۸۲۳ - مشهد، رضوی؛ ش ۳۲۴۱۹.

نستعلیق. بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

نسخه رطوبت رسیده و آسیب دیده است. برگ آغاز مزین به کتیبه و سرلوح مزدوج منقش الوان، جدول‌کشی اوراق به زر و تحریر مشکی و لاجورد. در پایان نسخه تصویری از جبل احد و قبه حمزه و... دیده می‌شود.

این نسخه وقفی محمد واعظ‌پور به تاریخ آبان ۱۳۸۴ به آستان قدس رضوی ع رضوی ع است.

۵۳ گ، ۱۵ س، ۵ / ۱۴ × ۵ / ۲۲ سم.

(تصاویر ۱۶۵ و ۱۶۶)

◀ ۱۹ / ۸۲۴ - پاکستان (کوئته)، مجددی؛ ش ۹ / ۱، از ص ۱ الی ۱۲۰.

بدون نام کاتب، سال ۱۰۷۲ ه.ق. در این فهرست، نسخه به جامی نسبت داده شده است.

◀ ۲۰ / ۸۲۵ - تهران، مجلس؛ ش ۴۹۰۵ (رساله دوم مجموعه).

نستعلیق تحریری، سوم جمادی‌الاول (احتمالاً سده ۱۱ ه.ق)، محمد امین، در قور ایاصوفیه.

کاغذ فرسوده و چرکین و رطوبت دیده، رنگ نخودی آهار مهره. صفحات دوستونی و هر بیت در یک سطر نگاشته شده و عناوین در بین ابیات به شنگرف آمده است.

نسخه دارای تصاویر متنوع و رنگین از اماکن مختلف مرتبط با حج با ذکر اسامی آن اماکن است.

در ذیل انجامة، یک مهر ۸ ضلعی با سجع «أحمد الله على نعمائه» و مهری بیضوی با سجع «سید حسین الحسینی» مشهود است.
۴۵ گ، ۱۵ س.

(تصاویر ۱۶۷ - ۱۶۹)

۴۵۴

فُذْلُکَةُ الْمَنَاسِکِ (فقه - عربی)

از: کرمانی، محمدکریم بن ابراهیم (۱۲۲۵ - ۱۲۸۸ ه.ق).

مؤلف در دیباچه کتاب، انگیزه نگارش این رساله را درخواست بعضی برادران دینی که قصد سفر حج از طریق دریا داشتند، بیان می‌کند و در ادامه می‌افزاید که چون در آن زمان در قریه «لنکر» بوده و اشتغالات فراوان داشته است، و از طرفی کتب اخبار و منابع علماء در دسترس نبوده، لذا به جهت اختصار فذلکه‌ای آسان و مختصر در اوامر و نواهی مناسک حج نگاشته است.

در ادامه می‌گوید که از فرائض، تعبیر به «امر» و از مستحبات تعبیر به «اخبار» کرده، همان‌طور که از مناهی تعبیر به «نهی» و از مکروهات تعبیر به «اخبار» کرده است.

این کتاب در دو بخش مقدمه (المقدمة فی بیان آداب السفر و العشرة و حقوق الدابة علی سبیل الاجمال) و مناسک آمده است.

آغاز: «بسملة الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی و بعد فیقول العبد الاثیم کریم بن ابراهیم ان جماعة من الاخوان و الاخوات وقاهم الله عن طوارق الافات قصدوا حج بیت الله سبحانه علی طریق البحر و لم یبق بینهم و بین الموسم...».

انجام: «ثم علیکم بعد ذلك بزيارة المؤمنین فان فی ذلك کمال ما نقص مما تقدم فان

من زار مؤمناً کمن زار الله سبحانه و له فضل عظیم و ثواب جسيم و اسئل الله لى و لكم الختم بالحسنى و المغفرة لى و لكم و لوالدینا و لجميع المؤمنین و المؤمنات و الحمد لله رب العالمین و صلى الله على محمد و آله الطاهرين و لا حول و لا قوة الا بالله العلى العظيم».

◀ ۸۲۶ / - مشهد، رضوی؛ ش ۱۰۸۲ (وزیری یزد).

نسخ، به خط مؤلف، سده ۱۳ ه.ق.

(تصاویر ۱۷۰ و ۱۷۱)

۴۵۵

فذلکة المناسک (فقه - فارسی)

ترجمه از: سید جعفر بن سید رضا سوقندی موسوی حسینی.

اصل از: حاج محمدکریم خان کرمانی قاجار (۱۲۲۵ - ۱۲۸۸ ه.ق).

[الذریعة ۱۶ / ۱۳۱ و ۲۲ / ۲۷۰ ش ۷۰۴۱؛ فهرست کتب مشایخ ص ۴۰۶]

کتاب، ترجمه «مناسک الحج» حاج محمدکریم خان قاجار است که مترجم آن، شاگرد مؤلف می باشد.

این مترجم، کتاب «الجامع» در فقه شیعی از همین مؤلف را نیز ترجمه کرده است که به نام «ترجمة الجامع» معروف است.

از تألیفات دیگر مؤلف، «إرشاد العوام» است.

/ - تهران، مجلس؛ ش ۱۵۱۰۷.

نستعلیق، سده ۱۳ ه.ق.

در این منبع، با عنوان «مناسک حج» و از محمد بن محمدکریم خان کرمانی معرفی شده است.

◀ ۸۲۷ / - نسخه دیگری نزد میرزا محمود کلباسی موجود است.

۴۵۶

فصل فی الرباء و السماء و استئجار الحج (فقه - عربی)

از: ؟

ظاهراً این رساله، در سه باب رباء، سماء و بحث حج استیجاری مباحثی را بیان کرده است.
◀ ۸۲۸/- نسخه خطی در کتابخانه میسیونرهای «آن آربر» با ش ۵۵۴ نگهداری می‌شود.

۴۵۷

فضائل عید اضحی (فضائل و مناقب - عربی)

از: ؟

آغاز: «بسمله و به العون انا اعطیناک الکوثر روی عن انس بن مالک قال بینا رسول الله ﷺ ذات یوم بین...».
انجام: «... ثلث فی الركعة الاولى قبل القراءة و ثلث فی الركعة الثانية بعد القراءة».
◀ ۸۲۹ / - تهران، مجلس؛ ج ۳ / ۴۰ (مجموعه اهدایی محمدعلی کریمزاده تبریزی)،
ص ۷۵، ش ۷ / ۶۱۵، ص ۱۰۲ الی ۱۰۸.

۴۵۸

فضائل کعبه و حج (حدیث - فارسی)

ترجمه از: ؟

ترجمه احادیث نبوی است در فضایل کعبه و حج بیت الله الحرام.
آغاز: «بدان ارشدک الله تعالی... إلى طالب صادق و ای مرید عاشق هرچه گاهی که حق
سبحانه و تعالی بنده را به محض عنایت بیغایت...».

◀ ۸۳۰ / - پاکستان، آرشیو ملی (گنجینه مفتی فضل عظیم بهیروی - اسلام آباد)؛ ص ۱۴۳، ش اسلام ۴ / ۶۵۴، از ص ۱۵ ب الی ۲۱ ب.
کاتب: حاجی عوض به خواجه محمد سمرقندی، مشهور به حصاری، سال ۱۰۱۸ ه.ق.

۴۵۹

فضائل مکه (فضائل و مناقب - فارسی)

اصل از: شیخ حسن بصری (۲۱ - ۱۱۰ ه.ق).

ترجمه از: ؟

ترجمه‌ای است از رساله «شیخ حسن بصری» که در فضایل شهر مکه، وادی مکه، کوه مکه، قبور پیامبران و اولیاء الله، حج و عمره، گرمای مکه، رکن یمانی، خانه کعبه، مسجدالحرام، اعمال در مکه و جز آن‌ها می‌باشد.
آغاز: «بسمله حمدله... اما بعد این ورقی چند است در بیان فضایل مکه مبارکه ترجمه کرده شده از رساله... شیخ حسن بصری...».

انجام: «واشتغل بنفسه واستأنس بكتاب الله... باطناً و ظاهراً».

◀ ۸۳۱ / - تهران، سپهسالار؛ ج ۵، ص ۳۷۶، ش ۳ / ۷۵۲۲، از ص ۴۶ پ الی ۵۴ پ.
نستعلیق، ۲ ذی حجه ۱۲۷۱ ه.ق. کاتب آن، همان کاتب رساله‌های اول و دوم مجموعه است و پس از آن، صفحاتی در پراکنده‌ها آمده است.

۴۶۰

فضل الحج و آية الكرسي (فضائل و مناقب - عربی)

از: ؟

رساله‌ای است در فضل حج و بعضی احادیث مرتبط با آن و با اشاره به «آية الكرسي» و توضیحات پیرامون این آیه شریفه.

◀ ۸۳۲ / - نسخه خطی با ش ۵۰ در کتابخانه دانشگاه برنستون (= پرینستون)، مجموعه جاریت (= گاریت) نگه‌داری می‌شود.

۴۶۱

فضل یوم عرفه و ما يتعلق به (فضائل و مناقب، عربی)

از: ابن ناصرالدین دمشقی، محمد بن عبدالله بن محمد (۸۴۲ ه.ق).

[الأعلام ۷ / ۱۱۵]

◀ ۸۳۳ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۳، ص ۱۳۶۶، ش ۵۱۰۳، [ش ۳۸۶۲ / ۱۵ فضائل]، از ص ۲۵۲ الی ۲۷۸.

خط تحریری، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۲۸ ص، ۲۳ س، ۱۳ × ۵ / ۱۷ سم.

۴۶۲

فقرات الحج (فقه - ترکی)

از: مصلح‌الدین نقشبندی.

◀ ۸۳۴ / - ترکیه (استانبول) پروفیسور علی نیهاد ترلان (کتابخانه سلیمانیه)؛ ص ۴۰ ش

۶۲ [Top.T. Yaz.I ۵۴.]

نسخ، مصطفی عشاقی، ۱۲۲۱ ه.ق.

عناوین و ابیات با شنگرف. جلد مقو، عطف میشن قهوه‌ای. یادداشت ملکیت جعفر

فوزی و محمد شکری بن اسماعیل و عبارتی در خصوص نویسنده به تاریخ ۱۳۱۷ ه.ق.

۷۵ گ، ۲۵ س (۷ × ۴ / ۱۷ سم)، ۶ / ۱۵ × ۷ / ۲۳ سم.

۴۶۳

الفقه (فقه - عربی)

از: ؟

قطعه‌ای از رساله عملیه‌ای است که در آغاز اصول دین بوده، سپس فروع دین و احکام صلاة و صوم و زکاة و حج و جهاد را بیان کرده است.

◀ ۸۳۵ / - کرمانشاه، میبدی (دفتر سوم)؛ ص ۱۱۰، ش ۶۹۲.

این نسخه، مشتمل بر احکام صلاة است و با مسائل طهارت در اول آن آغاز می‌شود. آغاز نسخه: «... المطلب الثانی فی فروع الدین و اصولها خمسة الصلاة و الصوم و الزکاة و يتبعها الخمس...».

نسخ، از اوایل سده چهاردهم. عناوین شنگرف، جلد گالینگور مشکی.
۵۲ گ، ۱۶ س، ۱۵ × ۲۲ سم.

۴۶۴

فقه العترة فی شرح العروة (فقه - عربی)

از: سید محمدتقی بن محسن حسینی جلالی (۱۴۰۲ ه.ق).

تقریرات درس استاد مؤلف، سید ابوالقاسم خوئی است که از ۲۹ محرم ۱۳۹۹ در مسجد خضراء نجف اشرف آغاز و در ۲۶ جمادی‌الاول همان سال از تألیف آن فارغ شده است.

متن کتاب همان «العروة الوثقی» سید کاظم طباطبائی یزدی است.

◀ ۸۳۶ / - نجف، دارالعلم خوئی؛ ص ۲۳، ش ۱۵.

نسخه حاضر مشتمل بر «کتاب الحج» و بنابر تقسیم مؤلف، جزء ۲۶ کتاب می‌باشد.

نسخ مایل به رقعه، به خط مؤلف. روی برگ اول نام کتاب و مؤلف آمده است.
جلد مقوایی، عطف تیماج قهوه‌ای.
۲۶۱ گ، سطور مختلف، ۲۱ × ۳۲ سم.

۴۶۵

فقه فارسی = مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

فقه فارسی است با اشاره‌ای مختصر به دلایل آن، که مطالبی را هم از «جواهرالکلام» نقل می‌کند.

◀ ۸۳۷ / - قم، مسجد اعظم؛ ج ۲، ص ۵۸۵، ش ۸۴۷ (۴۱۱۱).

نسخه حاضر در مسائل حج است.

آغاز افتاده: «... ان الآية منسوخة بظاهر قوله تعالى ما كان المؤمنون لينفروا كافة فلولا نفر من كل طائفة فرقة الخ و بعضی گفته که این آیه نازل شده است فی خصوص...».

انجام: «دو اصل در این مورد هست که معمول به علماء است، یکی اصل صحت عقد است که اقتضاء... عقد و دوم اصل تأخیر حادث است».

۳۳۶ گ، ۱۱ × ۱۸ سم.

۴۶۶

فوائد فی الحج (جغرافیای دینی - عربی)

از: اسطوائی، محمد بن حسن (ق ۱۷م).

◀ ۸۳۸ / - آمریکا، ییل؛ ش ۱۳۵۸.

سال ۱۸۴۷م.

۱۵۸ گ، ۵ / ۱۶ × ۲۳ سم.

**الفيض العام و النعيم التامّ (من فوائد زيارة بيت الحرام و أداء حجة الاسلام)
(کلام و اخلاق - عربی)**

از: حاج مولی محمد بن علی اشرف بن هادی بن محمد طالقانی (۱۳۲۹ ه.ق، نجف).

[الذريعة ۱۶ / ۴۰۷ ش ۱۹۵۱]

مؤلف نگارش این رساله را در سامراء و پس از بازگشت از سفر حج به سال ۱۳۰۳ آغاز نموده است؛ در يك مقدمه و چند مجلس در توحید و نبوت (در مجلدی که به نام «حیوة الانسان» نامیده) و امامت و معاد و تهذیب اخلاق (در مجلدی که «شرف الابد» نامیده).

همان‌طور که معلوم شد، این نسخه ارتباط مستقیم با حج و عمره ندارد، لکن مؤلف، این نوشتار را از فواید سفر معنوی حج خود می‌داند که به برکت آن سفر - همان‌طور که از نام کتاب برمی‌آید - توانسته چنین تألیفی ارائه کند.

شیخ آقا بزرگ می‌گوید: «اوایل نسخه اصل نزد من هست به خط مؤلف که تمام مقدمه را داراست و برخی از مجالس را به طور متفرقه و نمی‌دانم که به اتمام رسانده و به بیاض رسانده یا خیر».

نیز وی کتاب «فوائد المشاهد» را نیز در اینجا یادآور می‌شود.

آغاز: «الحمد لله الذى انطق الموجودات بوجوب وجوده...».

سپس شیخ آقا بزرگ ادامه می‌دهد: «به مجلد «حیة الانسان» نزد سید محمد بن نعمة الله تستری در نجف که شامل ۲۴ مجلس بود - و در پایان آن آمده که مجلد دوم در امامت و معاد پس از این می‌آید که موسوم به «شرف الابد» است - دست یافتم».

◀ ۸۳۹ / - نسخه‌ای به خط مولی محمد طالقانی که به سال ۱۳۱۱ نگارش یافته است،

نزد صاحب «الذريعة» موجود بوده است.

۴۶۸

فی منزل الوحی (سفرنامه دینی - عربی)

از: حسنین هیکل (تولد: ۱۲۶۷ ه. ق. = ۱۸۸۸ م).
تاریخ سفر به حج: ۱۳۱۵ ه. ق. = ۱۹۳۶ م.
هیکل از زیارت خانه خدا این کتاب را به ارمغان آورده و در آن به عنوان «سفرنامه»، دیدگاه‌ها و مشاهدات خود را ثبت کرده است.
این کتاب از جهات مختلفی مهم و قابل توجه است.

۴۶۹

فیوض الحرمین (آداب و اخلاق - عربی)

از: احمد ولی الله دهلوی.
آغاز: «اللهم إني أحمدك و أثنى عليك و أبؤ لك بالتقصير في الحمد والثناء...».
انجام: «فیظهر رحمة الله ببعث الرسل و انزال الكتب و تتم النعمة و لله الحجة البالغة».
◀ ۸۴۰ / - هند، ندوة العلماء (لکهنو)؛ ص ۵۶۳، ش ۱۰۱ (اخلاق)، ردیف ۱۰۶۴.
خط: نستعلیق.
نسخه کرم‌خورده است و از وسط افتادگی دارد.
۷۶ ص، ۱۸ س، ۹ / ۱۶ × ۳ / ۲۶ سم.

۴۷۰

القصد الأحمد فی بیان مسألة الطواف من الحجر الأسود (فقه - عربی)

از: ؟
◀ ۸۴۱ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۳۵، ش ۲۳۲۵، [ش عمومی

۳۸۰۳ / ۳۳ فقه، از ص ۳۰۸ الی ۳۲۷.

نستعلیق، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۱۰ گ، ۲۰ س، ۱۸ × ۲۵ سم.

۴۷۱

قصیده در مناقب خانه کعبه (فضائل و مناقب منظوم - فارسی)

از: ؟

آغاز: «قصیده در مناقب خانه کعبه مکرمه و حرم مشرفه معظمه زادهای اله تعالی شرفاً: ای کعبه نیست غیر تو عشاق را مشام * روی نیاز جمله سوی تست صبح و شام * ای کعبه معظمه دارند از شرف * در گرد تو ملائکه پرواز چون حمام».

◀ ۸۴۲ / - پاکستان (کویت)، مجددی؛ ش ۳ / ۹، از ص ۱۵۳ الی ۱۵۶.

بدون نام کاتب و سال کتابت و سایر خصوصیات نسخه‌شناسی.

۴۷۲

قطع التوهم عن العوام و الجعلة فی صفة رمی الیمنة و الیسرة لشاخص جمرة

العقبة (فقه - عربی)

از: کتابخانه، محمود شکری بن اسماعیل (۱۳۰۴ ه.ق).

[نشر النور و الزهر ۲ / ۴۴۰]

◀ ۸۴۳ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۳۵، ش ۲۳۲۶، [ش عمومی

۳۸۵۵ / ۱۲ فقه، از ص ۹۹ الی ۱۰۵.

نسخ، محمود حافظ کتبخانه الحرم، جمادی الثانی ۱۲۹۳ ه.ق.

۸ گ، ۲۱ س، ۵ / ۱۳ × ۲۳ سم.

۴۷۳

قوت الحجاج فی عموم المغفرة للحاج (الهیات - عربی)

از: ابن حجر، احمد بن علی، شهاب‌الدین (۱۳۷۲ ه. ق).

◀ ۸۴۴ / - آمریکا، ییل؛ ش ۸۰۵

سال ۱۷۱۹ م.

۱۲ گ، ۱۶ × ۵ / ۲۲ سم.

۴۷۴

القول التام فی واقعة بیت‌الله الحرام (تاریخ - عربی)

از: محمد بن ابی‌السرور.

این کتاب داستان یورش یمنی‌ها به مکه را گزارش می‌کند که در ۲۵ شعبان ۱۰۴۱ ه. ق اتفاق افتاده و خبرش در ۲۸ رمضان به مؤلف رسیده است.

در این جنگ، شریف مکه الشریف محمد و امیر مصطفی کشته شدند. مؤلف همه جا از شریف مکه و سلاطین عثمانی طرفداری می‌کند.

آغاز: «بسم‌الله الذی قطع بسیف الشرع أعناق المارقین...».

◀ ۸۴۵ / - تهران، سپهسالار، ج ۵، ص ۴۱۲، ش ۲ / ۱۸۵۶، از ص ۱۸ پ الی ۴۰ پ.

انجام افتاده: «و اما السلطان ابراهیم فتولی الملك يوم الجمعة ۱۷ شوال ۱۰۴۹ کما تقدم و حیث...».

نسخ، به خط پسر مؤلف که در صفحه عنوان چنین نوشته است: «رسالة... لمولانا الاستاذ الشيخ الوالد حفظه الله».

الكافی (حدیث - عربی)

از: ابوجعفر محمد بن یعقوب بن اسحاق کلینی (۳۲۸ ه.ق).
مشمول بر احادیث در ابواب مختلف است و منقسم بر سه قسم اصول، فروع و روضه می‌باشد.

[الذریعه ۱۷ / ۲۴۵؛ ریحانة الادب ۳ / ۳۷۹]

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۸۴۶ / ۱ - قم، فیضیه؛ ۱ / ۲۱۳؛ ش ۴۸۱.

نسخ، ملا فتح‌الله بن شکرالله کاشانی (نگارنده تفسیر منهج الصادقین)، ۳ صفر ۹۸۱ (آخر کتاب الصوم)، جز سی و پنج برگ از پایان کتاب ایمان و کفر که به نسخ شریف بن فتح‌الله (فرزند اوست، در ۲ ربیع‌الثانی ۹۹۸ ه.ق و کتاب الحج نیز گویا نوشته هموست). اصول و کتاب‌های زکوة و صوم و حج از فروع مقابله شده با نسخه‌ای مصحح که در ظهر روز دوشنبه ۲۶ ذی‌قعدة ۹۸۰ ه.ق این مقابله به پایان رسیده است (پایان کتاب الحج از اصول). دارای نشان تملك محمدصادق بن محمدحسین حسینی جیلانی تنکابنی.

۳۳۵ گ، ۲۵ س، ۱۷ × ۲۴ سم.

◀ ۸۴۷ / ۲ - تهران، کتابخانه سلطنتی؛ ص ۲۲۴ پ (۴۲۸ مجلس)، ش ۱۹۶۱.

قسم فروع کافی است و از مبحث حج تا آخر کتاب فروع را داراست.
نسخ خوب، محمد سعید، سال ۱۰۵۱ ه.ق. کاغذ اصفهانی مجدول کمند قرمز سرلوح مکرر زیاد دار، قطع نیم‌ورقی.
جلد مقوایی تیماج مشکی.

۴۷۶

الکافی (فروع) (حدیث - عربی)

از: ابوجعفر محمد بن یعقوب بن اسحاق کلینی (۳۲۸ ه.ق).
 از مهم ترین کتب اربعه است که دارای ۳۴ کتاب در ۳۲۶ باب و ۱۶ هزار حدیث می باشد. این کتاب در سه بخش تنظیم گردیده است:
 اصول: حاوی روایت های اعتقادی و اخلاقی.
 فروع: دارای روایت های فقهی، از طهارت تا پایان کتاب الایمان و النذور و الکفارات؛
 روضه: دارای احادیث متفرقه در موضوعات مختلف اخلاقی.
 ◀ ۸۴۸ / - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۴۶۸، ش ۸۶۵ (۲۹۰۲۳)
 این نسخه از ابتدای کتاب طهارت تا انتهای کتاب حج است.
 انجام: «ارجعوا مغفوراً لکم ثوابکم علی ربکم و محمد نبیکم تم کتاب الحج».
 نسخ، سده ۱۱ ه.ق. کاغذ نخودی آهار مهره، جلد تیماج عنابی مستعمل. عناوین به شنگرف، اوراق معلق به حواشی غالباً از محمدباقر مجلسی با رمز «مقر مد ظله». اندکی رطوبت رسیده و برگ اول و دوم نونویس است. نسخه تصحیح و مقابله شده و دارای بلاغ و انهاء علامه مجلسی در پایان کتاب الجنائز و اجازه او به محمد داود در اول ذی حجه ۱۰۷۶ ه.ق.
 وقفی آیه الله سید محمدتقی خاتمی زنجانی در تیر ۱۳۸۲ است به آستان قدس رضوی بازرسی.
 ۳۷۷ گ، ۱۷ و ۱۸ س، ۵ / ۱۸ × ۲۵ سم.

۴۷۷

کتاب حج (فقه - فارسی)

از: ؟

آغاز: «بسمله حمدله صلوة اما بعد بر حاجیان کوی وفا و ساعیان مروه مروت و صفا و

طائفان خانه حقیق حضرت کبریا و شاربان زمزم اصطفای باید واضح و هویدا بوده باشد که ارتکاب امور ثابتہ...».

◀ ۸۴۹ / - مشهد، رضوی، ش ۲۹۰۵۶.

نستعلیق شکسته، سال ۱۱۵۶ ه. ق، دارالسلطنه قزوین.

انجام افتاده: «... مستحب است که همان کفاره را می‌دهد آن هم بدهد و در همین منزل خود او را کشته بفقر [۱] بدهد مگر این که در این جا مستحب است که به جهت پوشیدن جامه دوخته اگر چه مضطر شود بپوشیدن آن یک گاو بکشد و در آن جا یک گوسفند...».

وقفنامه کتاب در صفحه پیش‌آغاز از شیخ محمدصادق به تاریخ ۲۰ ذی‌قعدة ۱۳۳۶ مندرج است و در پشت این وقفنامه هم این عبارات در سه خط آمده است: «از شام تا به مدینه ۲۸ منزل است از مدینه تا به مکه ده منزل است بئر نسیم در یک منزلی مدینه است».

نسخه وقفی آیه‌الله سید محمدتقی خاتمی زنجانی در تیر ماه ۱۳۸۲ است به آستان قدس رضوی رضوی رضوی.

۱۳۰ گ، ۱۰ س، ۱۶ × ۵ / ۲۱ سم.

(تصاویر ۱۷۲ و ۱۷۳)

۴۷۸

کتاب الحج (فقه - عربی)

از: الحاج میرزا ابوالحسن بن محمد الحسینی التبریزی، معروف به انگجی (۱۲۸۲ - ۱۳۵۷ ه. ق)

[الذریعة ۶ / ۲۴۹ ش ۱۳۵۴]

کتابی است استدلالی و مبسوط و در واقع شرح کتاب الحج از شرایع است.

◀ ۸۵۰ / - اردوبادی گوید: من این کتاب را به طور منقّح و مهذب مشاهده کرده‌ام.

۴۷۹

کتاب الحج (فقه - عربی)

از: ابو ولاد حنّاط ابوالحسن میمونی.

[الذریعة ۶ / ۲۴۹ ش ۱۳۵۶]

مؤلف سال‌های طولانی در مکه قاضی بوده است.

نجاشی از این کتاب اسم برده و ابن شهرآشوب نیز اسم آن را در «معالم العلماء» ذکر کرده است.

نجاشی در ترجمه مؤلف - در حرف عین - گوید: «کان فاسد المذهب و الروایة و کان عارفاً بالفقه و صنف کتاب الحج و کتاب الرد علی أهل القیاس فأما کتاب الحج فسلم الی فنسختها و کان قديماً قاضياً بمكة سنين كثيرة».

۴۸۰

کتاب الحج (فقه - عربی)

از: بندار بن محمد بن عبدالله.

[الذریعة ۶ / ۲۵۰ ش ۱۳۶۰]

از متقدمین علمای امامیه بوده است.

از او يك «اصل» هم به دست آمده است.

◀ ۸۵۱ / - ابن‌ندیم در «الفهرست» ص ۳۱۳، اسم کتاب را آورده است.

۴۸۱

کتاب الحج (فقه - عربی)

از: ابوجعفر محمد بن احمد، معروف به ابن خانبه کرخی.

[الذریعة ۶ / ۲۵۲ ش ۱۳۷۶]

وی صاحب کتاب «التأدیپ» است که با نسخه کتاب ابومحمد حسن عسکری رحمته الله که در الذریعة ۳ / ۲۱۱ ذکر شده، مطابقت دارد.
◀ ۸۵۲ / - نجاشی از این کتاب خبر داده است.

۴۸۲

کتاب الحج (فقه - عربی)

از: سید محمد بن السید صادق بن السید مهدی (۱۳۰۸ ه. ق.).

[الذریعة ۶ / ۲۵۲ ش ۱۳۸۴]

«ترجمه ابی بصیر موسوی خوانساری» نیز از همین مؤلف است، طبق آنچه پسرعموی مؤلف - سید ابوتراب بن سید ابوالقاسم بن سید مهدی - برای صاحب الذریعه نقل کرده است.
کتاب استدلالی بزرگی است.

۴۸۳

کتاب الحج (فقه - عربی)

از: ابوجعفر محمد بن علی بن محبوب اشعری قمی (۳۰۶ ه. ق.).

[الذریعة ۶ / ۲۵۳ ش ۱۳۸۵]

احمد بن ادريس اشعری از وی نقل می‌کند و او سال‌ها بعد از حسن بن محبوب سراد
- که از اصحاب اجماع می‌باشد - زندگی می‌کرده است.

۴۸۴

کتاب الحج (فقه - عربی)

از: ابوعلی کوفی، محمد بن محمد بن اشعث.

[الذریعة ۶ / ۲۵۳ ش ۱۳۸۶]

مؤلف ساکن مصر بوده و در سال ۳۱۴ ه. ق. «اشعثیات» را روایت کرده است و نجاشی
گوید: «آنچه که عامه در باب حج از امام صادق (علیه السلام) نقل کرده‌اند، در این کتاب - یعنی
اشعثیات - آمده است».

۴۸۵

کتاب الحج (فقه - عربی)

از: شیخ محمد محمود طهرانی (۱۳۰۴ ه. ق، سامراء).

[الذریعة ۶ / ۲۵۳ ش ۱۳۸۷]

کتاب در یک مجلد بزرگ به طور استدلالی تنظیم شده است.
شیخ محمد سماوی در کتابش «وشائج السراء فی شأن سامراء» که به سال ۱۳۶۰ ه. ق.
چاپ شده است، درباره مؤلف چنین می‌سراید:
«و کالفتی محمود الطهرانی * ذی الفضل فی العلوم والايمان * جاور للعلم و للتشرف
* و بث فقه الحج فی مصنف * حتی قضی فلاذ فی ظل الخیر * أمنأ فأرّخوه (بالامن
ظفر)».

◀ ۸۵۳ / - صاحب الذریعة گوید: «من آن را در سامراء دیدم».

کتاب الحج (فقه منظوم - عربی)

از: حاج مولی مصطفی قزوینی (حدود ۱۲۷۵ ه. ق.).

[الذریعة ۶ / ۲۵۳ ش ۱۳۸۸]

این کتاب، مجلد بزرگی است که شامل بیست هزار بیت می باشد و کتاب «الحج» شرایع الاسلام را شرح کرده است.

مؤلف، این مجلد را بر حسب وصیتش به سال ۱۲۷۵ ه. ق وقف نموده و تولیت آن را به دو فرزندش محمد و علی واگذار نموده است.
به نظر شیخ آقابزرگ، مؤلف، والد حاج مولی آقا خوئی قزوینی - صاحب «البداء» - می باشد که شرح آن در الذریعة ۳ / ۵۳ آمده است.

کتاب الحج (فقه - عربی)

از: معاویة بن عمار بن أبی معاویة بن خَبَاب بن عبدالله دهنی (۱۷۵ ه. ق.).

[این کتاب با مقدمه و تحقیق محمد عیسی آل مکباس (بحرین) به سال ۱۳۸۹ ش = ۱۴۳۱ ه. ق توسط دار مشعر چاپ و منتشر شده است].

در «رجال نجاشی» ص ۴۱۱، اسم کتاب آمده است. نیز ابن ادریس حلی در مستطرفات سرائر، از مؤلف و کتاب او یاد کرده است.

◀ ۸۵۴ / - این کتاب توسط محمد عیسی آل مکباس از کتب روائی مختلف جمع آوری و سپس بر اساس ابواب حج چینش شده است و بدین صورت، نسخه مخطوطی، جز آنچه از روایات منقول از مؤلف که در کتب حدیثی موجود است، در دست نیست.

۴۸۸

کتاب الحج (فقه - عربی)

از: ابوالحسن موسی بن حسن بن عامر بن عمران بن عبدالله بن سعد اشعری قمی.

[الذریعة ۶ / ۲۵۳ ش ۱۳۹۱]

مؤلف سی جلد کتاب تألیف کرده و نجاشی از این کتاب خبر داده است و این کتاب، غیر از کتاب الحج است که از اجزای «کتاب الرحمة» مؤلف می‌باشد.
 ◀ ۸۵۵ / - عبدالله بن جعفر حمیری که به سال ۲۹۷ ه. ق. وارد کوفه شده، از وی نقل می‌کند.

۴۸۹

کتاب الحج (فقه - عربی)

از: انصاری، مرتضی بن محمد امین (۱۲۱۴ - ۱۲۸۱ ه. ق.).

[به کوشش لجنة تحقیق تراث الشيخ الاعظم، با همکاری مؤسسه آل البيت (ع) لإحياء التراث، قم، مجمع الفكر الإسلامی، ۱۴۲۵ ه. ق، ۱۳۶ ص، وزیری، عربی، شابک: ۱ - ۶۲ - ۵۶۶۲ - ۹۶۴]

بررسی استدلالی مناسک حج بر اساس فقه شیعه امامیه است.

این کتاب در اصل تعلیقات شیخ مرتضی انصاری بر مباحث کتاب حج «إرشاد الأذهان» علامه حلی است. در ارشاد الاذهان، این باب شامل چهار مبحث (انواع حج، شرایط حج، افعال حج و لواحق حج) است، اما شیخ فقط بر دو مبحث اول تعلیقه نگاشته و به بررسی جوانب مختلف هر مسئله و ذکر تحقیقات و استدلال‌های فقهی خود پرداخته است. این کتاب یک تحریر فارسی هم دارد که به قلم خود شیخ است و در قسمت دوم این اثر، بر اساس نسخ خطی متعددی چاپ شده است. تحریر فارسی کتاب الحج، بنابر گفته شیخ

انصاری به گونه‌ای نوشته شده که موافق احتیاط باشد. به همین سبب، فقهای بزرگی چون میرزا محمدحسین شیرازی و آخوند خراسانی و محمدکاظم یزدی بر آن حاشیه نوشته‌اند. حواشی این بزرگان در پاورقی صفحات (چاپی) منعکس شده است.

۴۹۰

کتاب الحج (فقه - عربی)

از: شیخ یوسف بن احمد بن ابراهیم درازی بحرانی (۱۱۰۷ - ۱۱۸۶ ه.ق).
بخش حج از کتاب «الحدائق الناضرة فی أحكام العترة الطاهرة» است که یک دوره کامل فقه شیعی است.

◀ ۸۵۶ / ۱ - قم، سید محمدرضا طبسی حائری.

◀ ۸۵۷ / ۲ - نجف، دارالعلم خوئی؛ ص ۷۰، ش ۶۰.

نسخه حاضر از کتاب الزکاة تا پایان کتاب الحج را داراست.

نسخ، احمد بن محمدعلی دورقی، ۱۳ رمضان ۱۱۹۹. با یک واسطه از نسخه مؤلف جهت اسکندر بن عیسی بن اسکندر جزائری اسدی (پایان خمس)، ۱۶ شعبان ۱۱۹۹ (پایان کتاب الحج). عناوین به مشکی درشت، توسط کاتب تصحیح شده. در برخی از برگ‌ها مهر کتابخانه شیخ علی بن محمدرضا بن هادی کاشف‌الغطاء دیده می‌شود. جلد تیماج قرمز ضربی.
۳۰۵ گ، سطور مختلف، ۲۱ × ۵ / ۳۱ سم.

۴۹۱

کتاب الحج (فقه - عربی)

از: شیخ محمدحسن بن باقر نجفی معروف به صاحب جواهر (۱۲۶۶ ه.ق).
نسخه حاضر مشتمل بر «کتاب الحج» است از کتاب «جواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام» که از آغاز افتادگی دارد.

آغاز افتاده: «مثلاً ما یحرم به من العمرة عمرة التمتع لحج الاسلام لوجوبه أو ندبه أداءً أو قضاءً أصالةً وتحملاً قربة الى الله».

انجام: «فیخرجها بنفسه أن أفاق والا فعليه نعم لو كان مجنوناً أحرم به الولی فالكفارة على الولی مثل الصبی و الله العالم».

◀ ۸۵۸ / - اردکان، حوزة امام صادق (ع) [دفتر اول]؛ ص ۱۲۹، ش ۱۴۵.
نسخ، ربیع الثانی ۱۲۶۳ هـ. ق. عناوین با خطی قرمز، بر فراز آن نشانی دارد. اهدایی ورثه حاج محمد نصیری. جلد تیماج مشکی بدون مقوا.
انجامه: «تم کتاب الحج من کتاب شیخنا الجلیل الشیخ محمدحسن بن الشیخ باقر النجفی دام ظلّه العالی فی شهر ربیع الثانیه سنه ۱۲۶۳».
۵۳ گ، ۱۹ س، ۱۵ × ۲۱ سم. (تصاویر ۱۷۴ و ۱۷۵)

۴۹۲

کتاب الحج (فقه - عربی)

از: سید جعفر بن حسین بن قاسم بن محبّ الله موسوی اصفهانی خوانساری (۱۱۵۸ هـ. ق.)
[الذریعة ۶ / ۲۵۰ ش ۱۳۶۱]
کتابی استدلالی و مطالبش گسترده است که نوه مؤلف در «روضات الجنات» از آن نام برده است.

۴۹۳

کتاب الحج (فقه - عربی)

از: ؟
شرح مزجی کتابی است در مناسک حج که مشتمل بر چند فصل است و فصل اول آن مربوط به شرایط و اسباب حج می باشد.

آغاز: «بسمله کتاب الحج و فيه فصول: الاول فى شرايطه و أسبابه. يجب الحج على المستطيع على ما سيأتى من الرجال و النساء و الخنثى على الفور بإجماع الفرقة المحقة و تأخيرها كبيرة موبقة...».

انجام: «و در حديث وارد شده كه ترك زيارت آن حضرت بعد از حج، جفاست بر آن حضرت و وفقنا الله و جميع المؤمنين لزيارته و الانقياد لما جاء به و رزقنا شفاعته بجاهه و آله الطيبين الطاهرين الكرام و لعنة الله على أعدائهم أجمعين الى يوم القيمة و الحمد لله أولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً».

◀ ۸۵۹ / - مشهد، رضوى؛ ش ۳۰۲۵۲.

نسخ تحریرى، سده ۱۳ هـ. ق. متن اصل با نشانی بر فراز مشخص شده است.
نسخه وقفی سید حسن بن مسیح شاهچراغی به تاریخ اردیبهشت ۱۳۸۲ جهت آستان قدس رضوی ع می‌باشد.

در صدر نسخه، قطعه شعری در شعبان ۱۳۶۴ به خط کاتب نگاشته شده، بدین بیان:
«بسمه تعالی در مقامی که کنی قصد گناه * گر کند کودکی از دور نگاه * شرم داری ز گناه
در گذری * پرده عصمت خود را ندري * شرم بادت ز خداوند جهان * که بود واقف
اسرار نهان * بر تو باشد نظرش بیگه و گاه * تو کنی در نظرش قصد گناه. حرّره سید
حسن بن مسیح الشاه چراغی نوزده شعبان شصت و چهار».

۵۴ گ، ۱۷ س، ۱۱ × ۱۸ سم. (تصاویر ۱۷۶ و ۱۷۷)

۴۹۴

کتاب الحج (فقه جعفری - فارسی)

از: محمد ابراهیم بن محمد حسن کرباسی.

◀ ۸۶۰ / - نجف، کاشف الغطاء؛ ش ۲ / ۱۰۳۴.

۲۱ × ۱۵ سم.

۴۹۵

کتاب الحج (تعليقه بر رساله كثير الفوائد) (فقه - فارسی)

از: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی اصفهانی (۱۰۳۷ - ۱۱۱۰ ه.ق).

◀ ۸۶۱ / هند (لكهنو)، ممتاز العلماء؛ ش ۴۳۸.

صفدر علی، ۱۲۲۰ ه.ق، حالت خوب.

۱۱۰ گ، ۱۶ س، ۱۳ × ۲۳ سم.

۴۹۶

کتاب الحج = تقریرات ابحاث آية الله گلپایگانی (فقه - عربی)

رشتی نجفی، محمدهادی بن علی.

تقریرات درس فقه (کتاب الحج) آية الله العظمی حاج سید محمدرضا موسوی گلپایگانی (متوفی ۱۴۱۴ ه.ق) است که پس از ارتحال ایشان به قلم شاگردشان شیخ هادی نجفی تنظیم شده است. مسوده جلد اول در ۱۳۷۴ ه.ق و مبیضه آن در ۱۴۱۵ ه.ق به پایان رسیده است.

◀ ۸۶۲ / قم، گلپایگانی؛ مجلد ۳ / ۳۲۸۸، ش ۱۰۳۰۰، نسخه شماره ۷۶۴۱ - ۲۱ /

۳۹.

آغاز: «بسملة الحمد لله على نعمه و آلائه و له الشكر على بلائه و الصلاة... اما بعد فيقول اقل الناس... محمدهادی المقدس النجفی... هذا ما تلقيناه من مباحث الحج و العمرة... من ابحاث استاذنا...».

انجام: «هو المسمى فى لسان الاخبار بيوم الحسبة كما تقدم قد تم المجلد الاول من كتاب الحج من تقريرات بحث السيد الاستاذ... و هذا المجلد حاو على ذكر بعض مقدمات الحج و على واجبات الاحرام و محرمات الاحرام و واجبات العمرة و واجبات الحج...».

نسخ، به خط مقرر، ۶ جمادی الثانی ۱۴۱۵ هـ.ق. تمامی صفحات مجدول. این نسخه عکسی است که فهرست مطالب این جلد در آخر نسخه آمده است. جلد مقوایی عطف گالینگور.

۲۰۹ گ، ۱۶ س، ۲۱ × ۲۹ سم.

۴۹۷

کتاب الحج (خلاصة بلوغ المرام) (فقه - عربی)

از: ابن حجر عسقلانی.

آغاز: «کتاب الحج و بیان من فرض علیه عن أبي هريرة رضی اللہ عنہ ان رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم قال: العمرة كفارة لما بينهما...».

انجام: «قال عكرمة فسألت ابن عباس و أباهريرة عن ذلك فقالا صدقا - رواه الخمسة وحسنة الترمذی».

◀ ۸۶۳ / - هند، ندوة العلماء (لکھنؤ): ص ۱۲۷، ش ۱۸۱ (ردیف ۳۹۰)، از ص ۴ الى ۱۸.

خط: نسخ.

۱۵ ص، ۱۳ س، ۵ / ۱۲ × ۲۰ سم.

۴۹۸

کتاب الحج (مأخوذ از الحجة البالغة) (فقه و آداب - عربی)

از: احمد ولی الله دهلوی.

آغاز: «من أبواب الحج المصالح المرعية في الحج أمور منها تعظيم البيت فإنه من شعائر الله...».

انجام: «أقول فيه إشارة إلى أن دعاء النبي صلی اللہ علیہ وسلم بجهد همته و عزيمته له دخل عظيم في

نزول التوقیّات و الله أعلم».

◀ ۸۶۴ / - هند، ندوة العلماء (لکهنو)؛ ص ۸۱۹، ش ۶۱ (متفرقات)، ضمن ردیف ۲۶۴، از ص ۱ الی ۲۹.

خط: نستعلیق.

۲۹ ص، ۱۳ س، ۴ / ۱۲ × ۷ / ۱۹ سم.

۴۹۹

کتاب الحج = مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ابوالحسن سلامة بن محمد بن اسماعیل بن عبدالله بن موسی بن ابوکرم ارزنی (۳۳۹ هـ.ق).

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۳ ش ۶۹۸۷؛ ۶ / ۲۵۱ ش ۱۳۶۵]

◀ ۸۶۵ / - «نجاشی» از او با دو واسطه یاد و عنوان کتاب را «کتاب الحج عملاً» بیان می‌کند.

۵۰۰

کتاب الحج و العمرة (فقه - عربی)

از: صاحب جواهر، محمدحسن بن باقر نجفی (۱۲۶۶ هـ.ق)

◀ ۸۶۶ / - یزد (حظیره)، سریزدی؛ ش ۷ / ۲۳، از ص ۹۳ ر الی ۱۲۳ ر.

نسخ، دوشنبه ۱۰ جمادی الاول ۱۲۶۳ (پایان کتاب).

عناوین به قرمز، تصحیح شده، دارای حواشی مختصر و کتاب الصوم با حواشی سید کاظم طباطبائی.

در برگ آخر، وقفنامه کتاب به سال ۱۳۷۶ دیده می‌شود، احتمالاً همان نجات العباد

مؤلف است.

جلد مقوایی، عطف تیماج قرمز.

۵۲ س، ۱۵ × ۲۲ سم.

۵۰۱

کتاب دعا و مناسک حج (دعا / فقه - فارسی)

از: ؟

دارای: دعای سیفی، دعای سمات، دعای عرفه امام حسین علیه السلام، دعای علوی مصری، سوره انعام، سوره بنی اسرائیل، سوره نبأ، دعای جوشن صغیر، دعای جوشن کبیر، دعای حریق، دعای عشرات، دعاهاى ساعات روز، دعای سفیان ثوری، دعای یمانی، و چند دعای کوتاه دیگر و در ادامه مناسک و احکام واجب حج و عمره و نیت-هایی که در اعمال آنها مستحب است حاجی تلفظ نماید، با اختصار در این رساله گزارش شده است.

این رساله با مجموعه دعاها نیز نوشته شده است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین.. اما بعد چون کسی متوجه مکه معظمه شود به قصد گزاردن حج».

انجام: «و بر این قیاس معنی اجزاء نیت را تمامی دانسته در وقت نیت قصد آنها بکند چنانکه فقهاء رحمهم الله بیان آن کرده‌اند».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۸۶۷ / ۱ - قم، مرکز احیاء؛ ش ۸۲.

نسخ معرب، سده دوازدهم، عناوین شنگرف، در حاشیه تصحیح شده است. روی برگ اول تاریخ تولدهای ۱۲۷۹ - ۱۲۷۸ و یادداشتی از محمد ابراهیم قزوینی به تاریخ ۲۳ رمضان ۱۲۴۷ با مهر مربع «تلك حجتنا آتيناها ابراهيم» و مهر بیضوی «عبدہ الراجی

محمد هاشم بن محمد جعفر الموسوی» دیده می‌شود.

جلد تیماج مشکی.

۵ / ۲۲ × ۱۲ سم.

◀ ۸۶۸ / ۲ - مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه اصفهان - اصفهان، ۱۸ / ۸۶۲، از ص ۱۹۵

پ الی ۲۰۰ پ.

شماره ثبت: ۱۷۰۵۵.

نستعلیق و نسخ. عناوین به شنگرف یا مشکی درشت، به خط کاتب تصحیح شده است. در حاشیه صفحات، یادداشت‌های پراکنده‌ای آمده است، از موقوفات الفت.

قبل از رساله، اشعاری از شرف‌الدین علی یزدی در حساب رقعه شطرنج با شرح آن اشعار و مطالبی به نقل از فواتح میبیدی و اشعاری از ابوالفرج و انوری و عرفی و کمال و ظهوری و قاضی نور، و پس از رساله، یادداشتی در معنای احرام از ملا احمد مقدس اردبیلی به خط کاتب در اوائل جمادی‌الاول ۱۰۵۲ در یزد آمده است.

جلد تیماج قهوه‌ای ضربی، عطف تیماج مشکی.

البته این نسخه با عنوان «مناسک حج» در منبع مذکور آمده است، اما به دلیل شباهت‌های بسیار در آغاز و انجام، بدین نتیجه متهمی شد که دو رساله در واقع یکی هستند؛ لذا زیر عنوان فوق گنجانده شد.

آغاز و انجام این نسخه در منبع مذکور چنین درج شده است:

آغاز: «الحمد لله رب العالمین. بدان‌که چون کسی متوجه مکه معظمه شود به قصد گزاردن (کذا) حج واجب باید که در حین بیرون رفتن از منزل خود نیت چنین کند».

انجام: «و از این قیاس معنی اجزاء نیت را دانسته در وقت نیت قصد آنها بکند چنان‌که فقهاء رحمهم الله تعالی بیان کرده‌اند والله أعلم و أحکم».

۱۲ × ۲۰ سم.

۵۰۲

کتاب الرحلة (جغرافیای دینی - فارسی)

از: ؟

درباره راه حلب که برای ایرانی‌ها معین شده بود و دشواری‌های آن.
◀ ۸۶۹ / قم، مرکز احیاء؛ ۶ / ۲۹۵. (از نسخه‌های محدث ارموی: ش ۲۲۸۳).

۵۰۳

[کتاب فقهی] (فقه - فارسی)

از: ؟

در مسائل فقهی، از اجتهاد و تقلید تا پایان کتاب حج در یک مقدمه و چندین مطلب
با این عناوین:

مقدمه: در بیان اجتهاد و تقلید.

مطلب اول: در بیان وضو و طهارت.

مطلب دوم: در نماز.

مطلب سوم: در زکات.

مطلب چهارم: خمس.

مطلب پنجم: صوم و مقداری از احکام حج.

◀ ۸۷۰ / - اصفهان، صدر بازار (دفتر اول)؛ ص ۱۹۶، ش ۲۷۶.

آغاز افتاده: «مسائل تقلید و متفرعات آن قرار داده‌اند که اخذ احکام از روی بصیرت
بوده باشد پس کتاب مشتمل است بر مقدمه و مطالب چندی...».

نسخ، ۹ ربیع‌الاول ۱۲۴۱ جهت آقا محمدقاسم تاجر اصفهانی در رشت. عناوین به
قرمز، روی برگ اول یادداشتی از محمدرحیم به حاجی علی بزاز به سال ۱۲۶۵ آمده است.

جلد روغنی دو رو ترنج و سرترنج گل و بوته دار.

۲۲۲ گ، ۱۸ س، ۵ / ۱۴ × ۲۱ سم.

۵۰۴

کتاب فقهی (فقه - عربی)

از: ؟

اشعاری در فقه را با عناوین «ص» آورده و آن‌ها را با عناوین «ش» شرح کرده است.

کتاب یکی از کتب فقهی اهل سنت است.

◀ ۸۷۱ / - زهان (ایران)، مدرسه جعفریه؛ ص ۲۹، ش ۳۳.

آغاز افتاده: «... للإحرم و قوله نوى أى لإحرام نواه كمل بذلك... البيت ثانيها الاغتسال

لدخول مكة و استثنى منه المأوردى ما إذا خرج من مكة فأحرم بالعمرة...».

انجام افتاده: «تبع أبويه و الا تبع السابى و قول النظم أو فيمن هو.. أحسن من تعبیر

الحاوى...».

نسخ نازيبا، سده هشتم، عناوین شنگرف، تصحيح شده. دارای حواشی مفصل، برخی

اوراق به خطی دیگر بازنویسی شده. در چند برگ اول، اوراقی از شرح خطبه قواعد

فخرالمحققین ضمیمه شده است.

جلد گالینگور طوسی.

۱۹۲ گ، ۳۱ س، ۱۹ × ۲۷ سم.

۵۰۵

کتاب فی بیان زیارة قبر النبى ﷺ و معالم المدينة المنورة (عقائد - عربی)

از: ؟

◀ ۸۷۲ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۱، ص ۵۵۶، ش ۱۸۴۹. [ش عمومی ۴۴۰۷ عقائد]

نسخ، حاجی اسماعیل غانک، سال ۱۲۸۹ هـ.ق.
۴۱ گ، ۹ س، ۱۲ × ۱۶ سم.

۵۰۶

کتاب فی الحج (فقه اهل سنت - عربی)

از: عبدالقادر الفاسی (۱۱۶۶ هـ.ق = ۱۷۵۱ م).
کتابی است در اعمال و مناسک حج و احکام مربوطه به آن، طبق فتوای اهل سنت.
آغاز: «و حج بیت الله الحرام فريضة مرة في العمر و أركانها أربعة الإحرام و الوقوف بعرفة ليلة عيد الأضحى و الطواف يوم النحر و هو الطواف الإفاضة و السعى بين الصفا و المروة فهذه الأركان إن ترك شيء منه لم تجبر بالهدى».
انجام: «فيسلم على النبي ﷺ ثم على أبي بكر ثم على عمر رضى الله عنهما و يكثر الدعاء و التضرع إلى الله تعالى و ليسأل الشفاعة و حسن الخاتمة فإن الموضع محل إجابة و الله أعلم و به التوفيق جيدة».

◀ ۸۷۳ / - امام سیوطی، تمبوکتو (مالی)؛ ص ۴۳۴، ش ۱۱۵۴.
أسود، سودانی، عربية، الورق، ۲، ۲۳، ۱، ۱۶ × ۵ / ۱۲، ۲ / ۱۹ × ۸ / ۱۴.

۵۰۷

کتاب فی الحج (فقه جعفری - عربی)

از: ؟
◀ ۸۷۴ / - نجف، حکیم؛ ش ۲۰۴۰.
۶۷ گ، ۲۰ / ۷ × ۱۵ سم.

۵۰۸

کتاب فی الحج (فقه جعفری - عربی)

از: ؟

◀ ۸۷۵ / - نجف، حکیم؛ ش ۳۲۰۴.

ج ۱، ناقص الاول و الآخر.

۱۴۹ گ، ۲۳ س، ۱۵ × ۵ / ۲۱ سم.

۵۰۹

کتاب فی الحج (فقه جعفری - عربی)

از: ؟

◀ ۸۷۶ / - نجف، حکیم؛ ش ۳۲۰۵.

ج ۲، ناقص الاول و الآخر.

۱۴۰ گ، ۲۴ س، ۱۵ × ۶ / ۲۱ سم.

۵۱۰

کتاب فی الحج علی المذاهب الأربعة (فقه - عربی)

از: ؟

اعمال و مناسک حج را با توجه به چهار مذهب اهل سنت و اختلافات موجود در بعضی موارد بیان کرده است.

◀ ۸۷۷ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۳۷، ش ۲۳۳۵، [ش عمومی

۳۹۴۴ / ۱ فقه]، از ص ۱ الی ۵۶.

نسخ، ۲ شعبان ۱۲۸۹ ه.ق.
۲۸ گ، ۱۳ س، ۱۷ × ۵ / ۲۴ سم.

۵۱۱

کتاب مکه و المدينة (تاریخ و سیره - عربی)

از: ؟

◀ ۸۷۸ / - مشهد، رضوی؛ ش ۵۷۵۱.

نسخ.

رساله وقفی شیخ بهائی (۱۰۳۰ ه.ق) به آستان مقدس رضوی علیه السلام می‌باشد.

۵۱۲

کتاب منازل مکه (جغرافیای دینی - عربی)

از: ابن کوفی ابوالحسن علی بن محمد بن زبیر قرشی کوفی (۳۴۸ ه.ق، نجف).

[الذریعة ۲۲ / ۲۵۱ ش ۶۹۰۹]

در ذکر منازلی که منتهی به مکه می‌شود، اسامی قراء و مناطق بین مسیر را بیان کرده است.

◀ ۸۷۹ / - شیخ ابوالحسین محمد بن علی بن طبیب معتزلی بصری که به سال ۴۳۶ در بغداد وفات یافته، در کتابش «غرر الأدلة» از روی نسخه‌ای از این رساله که به خط مؤلف است، چنین نقل می‌کند: «قرأت بخط ابن الكوفي في كتاب منازل مكة» و نیز حمصی از کتاب «غرر» در رساله «المنقذ من التقليد» از آن نقل می‌کند.

۵۱۳

کتاب المناسک (فقه - عربی)

از: سید ابوطالب بن ابوتراب القائنی (۱۲۹۵ هـ.ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۵۳ ش ۶۹۲۱]

مؤلف در سال ۱۲۹۵ هـ.ق هنگام بازگشت از سفر حج در کراچی درگذشته است.

◀ ۸۸۰ / - نسخه خطی نزد شاگرد او شیخ محمدباقر بیرجندی قائنی، از علمای

معاصر موجود است.

۵۱۴

کتاب المناسک و أماكن طرق الحج و معالم الجزيرة (فقه و جغرافی و تاریخ -

عربی)

از: ابراهیم بن اسحاق بن ابراهیم (۱۹۸ - ۲۸۵ هـ.ق).

اثر یاد شده را حمد جاسر محقق و جغرافی دان برجسته سعودی تصحیح کرده و بدین

عنوان، نامیده است، که کهن ترین اثر درباره راه های حج است.

اما اخیراً عبدالله بن ناصر وهیبی احتمال بیشتری داده که این اثر از محمد بن خلف بن

حیان (مشهور به قاضی وکیع) شاگرد حربی باشد که متوفای ۳۰۶ هـ.ق است. وی نام

کتاب را «کتاب الطريق» نهاده است.

این کتاب اختصاص به راه های حج دارد؛ بنابراین اثری است جغرافیایی و البته دقیق که

ویژه منازل میان راه حج و به طور عمده راه عراق - حجاز است.

[کتاب حاضر توسط مؤسسه حمد جاسر که «مجلة العرب» را منتشر می کند، عرضه

شده است].

◀ ۸۸۱ / - مشهد، رضوی؛

این نسخه در ایران، تنها نسخه موجود است که از آغاز و انجام افتادگی دارد.
از ص ۲۹۵ الی ۳۲۲ قصیده بلندی است در شرح منازل موجود در راه عراق که باز هم
اهمیت بیشتر این مسیر را در ادبیات جغرافیایی مسلمانان نشان می‌دهد.

۵۱۵

کعبه نامه (فضائل و مناقب - ترکی)

از: ؟

آغاز: «حضرت رسول الله دن روایتدر... گر چه شاد اولدوم گوروب ای کعبه الله بن
سنی...».

◀ ۸۸۲ / - ترکیه (استانبول)، کتابخانه پروفیسور نیهاد ترلان (سلیمانیه)؛ ص ۶۶، ش ۱
/ ۹۴، ص ۱ پ الی ۸ پ.
نستعلیق و نسخ. عناوین به شنگرف، جلد مجموعه مقوا عطف کتان، شیرازه آشفته،
نسخه حاشیه‌نویسی دارد.

۲۱ س (۶ × ۲ / ۱۴ سم)، ۴ / ۱۰ × ۱۹ سم.

۵۱۶

کفایة المحتاج فی مسائل (الی مناسک) (الحاج فقه - عربی)

از: جمال‌الدین، ابوالعباس احمد بن شمس‌الدین محمد بن فهد اسدی حلی (۷۵۶ -
۸۴۱ ه.ق).

این کتاب غیر از مناسک مختصر مؤلف است که در ردیف کتب مناسک خواهد آمد.
در دو باب: ۱. عمرة التمتع ؛ ۲. عمرة الحج
آغاز: «بسمله حمدله و بعد فهذه مقدمة تشتمل... و صورتها أن يحرم بها من الميقات...».
پوشش کتابخانه‌ای:

- ◀ ۸۸۳ / ۱ - قم، مرعشی؛ ۵ / ۵۶۰۱، ص ۱۸۰ الی ۱۸۶. [فهرست مرعشی ۱۵ / ۵؛
نسخه پژوهی ۳ / ۳۷۳، ش ۱۰۲۲۸]
- ◀ / - آمریکا، دانشگاه لوس آنجلس؛ ش ۴ / M۱۳۱۳. [نسخه پژوهی ۳ / ۳۷۲ ش
۱۰۲۲۹؛ نشریه: دفتر ۱۱ - ۱۲، ص ۷۲۴]
- کتابت در عصر مؤلف به سال ۸۱۱ ه. ق.
- این شماره از دانشگاه فوق مشتمل بر ده رساله از مؤلف مذکور است که تصویری از آن در
کتابخانه آیه الله مرعشی نجفی رحمته الله به شماره ۱۱۱۹ نگهداری می شود که از جمله آن ده رساله:
وجیزه فی واجبات الحج و نیاته - نیت الحج و کفایة المحتاج فی مناسک الحاج می باشد.
- ◀ ۸۸۴ / ۲ - کویت، سید مهدی؛ بدون شماره، [نسخه پژوهی ۳ / ۳۷۲ ش ۱۰۲۳۰].
- کتابت در عصر مؤلف، اوایل سده ۸ ه. ق. [ذریعه ۱۸ / ۹۹].
- ◀ ۸۸۵ / ۳ - کرمانشاه، خاندان میبدی؛ ص ۵۸، ش ۲ / ۷۳، ص ۲۴ پ الی ۳۱ ر.
[نسخه پژوهی ۳ / ۳۷۲ ش ۱۰۲۳۱].
- نسخ، قرن ۱۱ ه. ق.
- ◀ ۸۸۶ / ۴ - نسخه خطی دیگری نزد سید مهدی عالم در کویت است که در عصر
مؤلف نوشته شده است.

کلام عن الحج (فقه حنفی - عربی)

از: ؟

- ◀ ۸۸۷ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۷۴۳، ش ۲۸۰۹، [ش کلی ۳۸۵۹ /
۲۲ فقه حنفی]، از ص ۱۲۹ الی ۱۳۰.
- نستعلیق، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.
- ۱ گ، ۱۳ × ۲۳ سم.

[کیفیت نماز عیدین و دعای عیدی قربان] (ادعیہ - عربی و فارسی)

از : ؟

در آغاز، کیفیت نماز عیدین (عید فطر و عید قربان) را توضیح داده است و سپس دعا، که در دهه اول ذی حجه مستحب است را آورده است.

آغاز: «دو رکعت نماز عیدین به نه قنوط حمد و سوره بخواند و قنوط حمد و سوره بخواند و قنوط حمد و سوره بخواند و قنوط حمد و سوره بخواند و قنوط حمد و سوره بخواند و قنوط یس رکوع و سجود را تمام کند...».

انجام: «هذا دعای دهه عید قربان هر روز ده مرتبه باید بخواند لا اله الا الله عدد الیالی و الدهور... فی اللیل إذا عَسَسَ و الصُّبْح إذا تنَفَّسَ لا اله الا الله عددَ الرِّیاح فی البَراری و الصَّخُور لا إله الا الله من الیوم الى یوم ینفخ فی الصُّور».

◀ ۸۸۸ / - تهران، مجلس؛ ج ۴۵، ص ۲۰۹.

نسخ تحریری، بدون نام کاتب، سده ۱۳هـ.ق.

کلاً در سه صفحه نسخه بیاض آمده است و به خط تحریری و عبارات عربی نسخ تحریری معرب است.

جلد (مجموعه) چرم قهوه‌ای روشن ساده.

گزیده نان و حلوائی شیخ بهایی = سوانح الحجاز (منتخب...) (سفرنامه منظوم

(دینی - فارسی و عربی)

از: شیخ علی بن محمد جعفر چالمیدانی تهرانی (سده ۱۳ - ۱۴ ه. ق.).

منتخب، بخش‌هایی از مثنوی نان و حلوائی شیخ بهائی را برگزیده که در سه صفحه

اینجا آمده است.

◀ ۸۸۹ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۱۰ / ۱۷۳۲): تهران؛ کارخانه آقا سید مرتضی باسمه‌چی، به مباشرت حاجی مولی محمدتاجر کتابفروش، به سعی و اهتمام و درخواست شیخ محمدحسین، به خط [محمدحسن گلپایگانی]، ۱۳۲۳، خشتی، ۳ ص (زهد و تقوای آل محمد ﷺ: صص ۳۶۵ - ۳۶۷)، فارسی و عربی، مصوّر.

۵۲۰

گفتاری در افعال حج (فقه - فارسی)

از: ؟

در انتهای این رساله آمده است: «من افادات حضرت علامی فهامی مقتدی الزمانی مولانا محمد قاسم دام ظلّه العالی تم سنه ۱۱۱۱».

گویا محمدقاسم بن محمدرضا هزارجریبی باشد.

[طبقات اعلام الشيعة ۶ / ۵۹۴ - ۵۹۶]

آغاز: «بسمله الحمد لله رب العالمین... اما بعد پس بدان که آنچه بر مرد واجب است از افعال حج و چیزهایی که در حج ترك باید نمود و همه آنها بر زن نیز واجب است مگر پوشیدن جامه دوخته در حال احرام که بر مرد جائز نیست و موافق مشهور بر زن جائز است». انجام: «و هرگاه حائض باشد و خواهد که وداع خانه کعبه، از در مسجد وداع کند و داخل نشود و نفسا حکم حائض دارد و مستحاضه هرگاه عمل کند به آنچه بر او واجب است در استحاضه حکم طاهر دارد و لیکن داخل شدن خانه کعبه بر او مکروه است».

◀ ۸۹۰ / - تهران، مجلس؛ ج ۳۲، ص ۲۲۰، ش ۳۲ / ۱۰۱۸۳، ص ۳۷۴ الی ۳۸۰.

خط (مجموعه) نسخ و نستعلیق با چند قلم، کتابت مجموعه از سنه ۱۱۰۰ تا ۱۱۱۱ ه.ق. برخی صفحات مجموعه، حاوی این رساله وصالی شده است و در آغاز

مجموعه عبارت: «مجموعه رسایل عدیده کلها نفیسه بیست وهفت رساله در علوم مختلف در این مجموعه است» آمده، جزو کتابخانه مجدالدین است.
رساله فوق الذکر به صورت راسته چلیپا نوشته شده و رکابه نویسی هم دارد.
جلد (مجموعه) تیماج قرمز با عطف و حاشیه مشکی، درون روکش ابر و باد.
سطور (مجموعه) مختلف، ۵ / ۱۱ × ۵ / ۱۸ سم. [ش ثبت مجموعه: ۱۴۳۰۹]
(تصاویر ۱۷۸ و ۱۷۹)

۵۲۱

لباب الناسک و عباب المناسک (فقه حنفی - عربی)

از: سندیی، رحمة الله بن عبدالله (۹۷۸ ه.ق.)
هدیه العارفین ۱ / ۳۶۶؛ معجم المؤلفین ۴ / ۱۵۴؛ الأعلام ۳ / ۴۴
◀ ۸۹۱ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۷۴۴، ش ۲۸۱۸، [ش کلی ۲۰۶۹
فقه حنفی].

تحریری، خضر بن احمد ازهری، سال ۱۱۸۳ ه.ق.
۶۹ گ، ۱۹ س، ۱۵ × ۲۰ سم.

۵۲۲

اللوامع القدسیة = لوامع صاحبقرانی (حدیث - فارسی)

از: ملا محمدتقی بن مقصود علی مجلسی (۱۰۷۰ ه.ق.).
◀ ۸۹۲ / - اصفهان، دانشگاه (دفتر دوم)؛ ص ۴۳۱، ش ۵۶۴. [۱۰۶۵۳]
نسخه حاضر از آغاز «باب علل الحج» تا پایان «ما جاء فی الابل» را داراست.
نسخ، به خط مؤلف. عناوین و نشانی های متن به شنگرف. تصحیح شده با اضافات در
حاشیه. روی برگ اول یادداشتی از سید محمدعلی روضاتی در نام کتاب و مؤلف و اینکه

کتاب به خط مؤلف و سه نسخه دیگر از آن نیز در نزد ایشان موجود است، دیده می‌شود.
 ۱۳ برگ پایانی به خط دیگری است.
 جلد تیماج قرمز.
 ۷۳ گ، سطور مختلف، ۲۰ × ۲۶ سم.

۵۲۳

ماء الموائد = الرحلة العیاشیة (سفرنامه دینی - عربی)

از: ابوسالم عبدالله بن محمد عیاشی (۱۰۳۷ - ۱۰۹۰ ه. ق.).
 این سفرنامه از سفرنامه‌های کامل است. مؤلف گوید: «قصدم از نوشتن این سفرنامه - ان شاء الله - آن است تا دیوان علم و دانش باشد، نه کتاب قصه و لطیفه».
 مسیر حرکت از بلد مؤلف، صبح روز پنجشنبه، اول ربیع الثانی ۱۰۷۲ ه. ق.
 سجلماسه، توات، اوکرت، وار کلا، نفزاوة، طرابلس، أنبانة، القاهرة، السویس، أرض التیه، مغائر شعیب، العقبة السوداء، الینبع، جبل الرمل رابع، عقبة السكر، مر الظهران، التنعیم، مكة المكرمة، المدينة المنورة، مكة المكرمة، المدينة المنورة، غزة، الرملة، القدس، الخلیل، غزة، العریش، دمیاط، مصر، الإسكندرية، طرابلس، توزر، بسکری، وصول به مبدأ، در ظهر چهارشنبه ۱۷ شوال ۱۰۷۴ ه. ق.
 عیاشی در سال‌های ۱۰۵۹، ۱۰۶۴ و ۱۰۷۲ ه. ق. به مکه رفت و فریضه حج به جا آورد و در جوار حرمین (مکه و مدینه) و قدس و الخلیل مجاور و مقیم گشت و آثاری نوشت که از آن جمله، همین سفرنامه با نام «ماء الموائد» است.
 وی در آخرین سفر، از شهرهای دیگر مسیر بازگشت از قدس به سجلماسه یاد کرده و در نهایت، روز چهارشنبه وقت ظهر روز ۱۷ شوال سال ۱۰۷۴ به شهر خود یعنی سجلماسه وارد شده است.

[این کتاب در سال ۱۳۱۶ ه. ق. با چاپ سنگی و خطی مغربی در دو جلد شامل ۱۸۹۰

صفحه در شهر فاس (مراکش) به چاپ رسید و سپس به صورت افست در سال ۱۳۹۷ ه. ق. = ۱۹۷۷ م تجدید چاپ شد.

چاپ جدید: دارالسویدی، امارات (أبوظبی)، ۲ ج، تحقیق و مقدمه: سعید فاضلی و سلیمان قرشی، سال ۲۰۰۶ م.]

آغاز: «بسمه صلوٰۃ الحمد لله الذی قرن ممدوح السفر بممدوح الظفر و حثّ علیه فی طلب السعادة... أما بعد حمد الله الذی هو أول الذکر و آخر دعوی أهل الجنة وأکد علی افتتاح الأمر ذی البال به صحیح السنة فیقول العبد الفقیر... إنی کنت منذ عقدت یدای إزاری...». انجام: «ووصلنا بلدنا آمنه الله من کل سوء یوم الأربعاء ظهراً سابع عشر شوال من سنة أربع... ومولانا محمد علیه أفضل الصلاة وأزکی السلام وعلی آله وصحبه أجمعین سبحان ربک رب العزة عما یصفون وسلام علی المرسلین والحمد لله رب العالمین».

◀ ۸۹۳ / - رباط، مخزن عمومی اسناد و مخطوطات، ش ۴۰۶ ه. ق.

در این نسخه، عنوان چنین درج شده است: «الرحلة العیاشیة إلی الدیار النورانیة» که شاید مقصود «الديار النورانية» بوده است.

کاتب: احمد بن عبدالرحمن عیاشی، جهت ابی العباس سید احمد بن ناصر درعی، سال ۱۱۰۲ ه. ق.

کتاب دارای بعضی اشکال است و در برخی صفحات دارای حواشی و اضافات در حاشیه می باشد.

۳۶۰ گ، حدود ۲۸ س.

مثیر شوق الأنام إلی حج بیت الله الحرام و زیارة محمد ﷺ (تاریخ - عربی)

از: ابن علان، محمد بن علی بن محمد (۱۰۵۷ ه. ق.).

[معجم المؤلفین ۱۱ / ۵۴؛ الأعلام ۷ / ۱۸۷؛ كشف الظنون ۲ / ۱۵۸۹]

◀ ۱ / ۸۹۴ - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۳، ص ۱۰۸۳، ش ۳۸۹۱، [ش عمومی ۳۵۲۷ تاریخ]

خط نسخ، سال ۱۰۰۵ ه.ق.

۱۵۳ گ، ۱۹ س، ۱۳ × ۲۱ سم.

◀ ۲ / ۸۹۵ - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۳، ص ۱۰۸۳، ش ۳۸۹۲، [ش عمومی ۳۵۲۸ تاریخ]

خطوط مختلف، سال ۱۳۴۴ ه.ق.

۱۲۸ ه.ق، ۲۱ س، ۱۵ × ۲۰ سم.

◀ ۳ / ۸۹۶ - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۳، ص ۱۰۸۳، ش ۳۸۹۳، [ش عمومی ۳۵۲۹ تاریخ]

خط تحریری، عبدالستار دهلوی، ۲۱ محرم ۱۳۴۱ ه.ق.

۸۰ گ، ۲۹ س، ۱۶ × ۲۴ سم.

۵۲۵

مثیر العزم الساکن إلى أشرف الأماكن (سفرنامه دینی و فقه - عربی)

از: عبدالرحمن بن علی بن محمد بن جوزی (۵۹۷ ه.ق).

توصیف سفر حج مؤلف است که دارای ابوابی در واجبات حج و ابوابی در احرام و روز عرفه و فضل مکه، مدینه و بیت معمور است.

آغاز (بعد البسملة و الحمدلة): «أما بعد فإني كنت أتوق إلى مكة قبل الحج فدويت هذا الداء بالقصد فزاد الشوق بعد الرجوع على الحد...».

انجام: «... إذا كان المقصود الهدى فيسير المواعظ تقنع وإن كان المراد النزهة فالكثير لا يكفى آخر كتاب مثیر العزم».

◀ ۸۹۷ / - یمن، دارالمخطوطات الیمنیة؛ ج ۱، ص ۷۰۲، ش ۲۸۴۷.

نسخ، احمد بن حسین حجازی، احتمالاً در ربیع الاول ۱۱۷۶ ه.ق.
نسخه از هم باز شده است و موریانه بدان آسیب رسانده است.
پس از پایان کتاب، نامه‌ای از حسن بصری به مردی از زهاد به نام عبدالرحیم بن أنس
موجود است که در صفحات ۱۷۸ الی ۱۸۳ نگاشته شده به تاریخ ربیع الآخر ۱۱۷۶ ه.ق.
۱۷۸ گ، ۲۱ س، ۱۶ × ۲۲ سم.

۵۲۶

محرک سواکن الغرام إلی حج بیت‌الله الحرام و زیارة قبر النبی ﷺ (فقه -

عربی)

از: کرمی، مرعی بن یوسف مقدسی حنبلی (۱۰۳۳ ه.ق).
[معجم المؤلفین ۱۲ / ۲۱۸؛ هدیة العارفین ۲ / ۴۲۷]
◀ ۸۹۸ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۴۱، ش ۲۳۵۷، [ش عمومی
۳۴۱۸ / ۲ فقه]، از ص ۴۰۱ الی ۴۵۰.
خط تحریری، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.
۲۵ گ، ۲۲ س، ۲۱ × ۳۰ سم.

۵۲۷

مختصر الإيضاح (فقه - عربی)

از: ابن حجر هیتمی، شهاب‌الدین، احمد بن محمد بن محمد (۹۷۴ ه.ق).
این کتاب مختصری است از الايضاح محیی‌الدین نووی در اعمال حج، با افزودن آنچه
لازم بوده است. مؤلف هنگام سفر به حج در سنه ۹۳۳ ه.ق این کتاب را تألیف کرده است.
آغاز: «الحمد لله الذي أحیی معالم بيته الحرام بما أوجبه من زيارتها على الكافة في كل
عام...».

انجام: «... قال كلمتان حبيبتان الى الرحمن خفيفتان على اللسان ثقيلتان في الميزان سبحان الله و بحمده سبحان الله العظيم هذا آخر ما اوردناه...».

◀ ۸۹۹ / - تهران، مجلس، ج ۲۸، ص ۲۱۰، ش ۸۶۹۲.

نسخ، شعبان ۱۲۳۱ هـ. ق. عناوین به شنگرف، مصحح، با حاشیه نویسی مختصر. روی برگ اول مهر کتاب فروشی سیدیان مهاباد و در برگ پایانی، وصیت نامه محمد بابا رسول با سجع مهر دایره «المرتجی بابا رسول» دیده می شود.
جلد تیماج مشکى بدون مقوا.

۴۱ گ، ۱۸ س، ۱۵ × ۵ / ۲۰ سم. [ش ثبت: ۷۸۱۳۹]

۵۲۸

مختصر تحفة الخیرة = مناسک حج (فقه - فارسی و عربی)

از: عبدالله بن محمد حسن بن عبدالله مامقانی غروی (۱۳۵۱ هـ. ق).

[نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۳ / ۵۰۴۶): نجف اشرف؛ مطبوعه مرتضویه، به خط احمد قمی نجفی، ۱۳۴۴ هـ. ق، (تألیف ۱۳۴۴ در نجف اشرف)، جیبی، ۱۱۰ ص، فارسی و عربی].

آغاز: «بسمله حمدله صلوة و بعد چنین گوید... که چون اطلاع بر فهرست اعمال حج بر حجاج قبل از شروع لازم بود تحصیل آن از کتاب مناسک مفصل بر عوام الناس از حجاج صعب بود بر حسب خواهش جمعی از مؤمنین آن را به رشته تحریر می آورم تا امر به جهت ایشان سهل شود...».

انجام: «و در رجحان مقدم داشتن حج بر زیارت مدینه اخبار مختلف است، اگرچه اخبار رجحان تقدیم مکه ارجح به نظر می آید وفقنا الله و جمیع اخوان الدین لزیارته و زیارة آله بجاهه صلوات الله علیه و آله الطاهرين. این است کلام در این مختصر و هرکس رساله مفصله بخواهد به تحفة الخیرة رجوع نماید».

◀ ۹۰۰ / - قم، مرکز احیاء (عکسی): ۳۰۰۵.

تحریری، عبدالله مامقانی بن شیخ موسوی (مؤلف)، صبح روز سه‌شنبه، ۲۳ ذی‌حجه ۱۳۳۸ ه.ق.

ظاهراً نسخه، مسوده مؤلف است و دارای خط‌خوردگی‌های متعدد و بعضی اضافات در حاشیه. (تصاویر ۱۸۰ و ۱۸۱)

۵۲۹

مختصر حسن الصفا و الإبتهاج فی ذکر من ولی إمارة الحاج (تاریخ، عربی)

از: حضراوی، احمد بن محمد مکی شافعی (۱۳۲۷ ه.ق).

[معجم المؤلفین ۲ / ۶۴؛ الأعلام ۱ / ۲۳۶]

◀ ۹۰۱ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۳، ص ۱۰۸۴، ش ۳۸۹۷، [ش عمومی ۳۴۷۱ / ۱ تاریخ]، از ص ۳۸ الی ۱۶۸. خط تحریری، عبدالستار دهلوی. ۶۷ گ، ۲۱ س، ۱۷ × ۲۱ سم.

۵۳۰

مختصر لطیفه فی مناسک الحج و العمرة (فقه - عربی)

از: محمد بن موسی القری (۸۹۰ ه.ق).

◀ ۹۰۲ / - کتاب در ضمن مجموعه ش ۲۲۲، جزء مخطوطات افغانستان می‌باشد.

۵۳۱

مختصر مناسک الحج (فقه جعفری - عربی)

از: شیخ مهدی بن علی بن جعفر کاشف‌الغطاء (۱۲۸۸ ه.ق).

نسخه را که به درخواست بعضی از مؤمنین نگاشته است، مشتمل بر مباحث حج تمتع و عمره آن می باشد که دارای مقاصدی است و هر مقصد نیز حاوی چند مطلب است و تا پایان مباحث کفارات را دربر دارد.

عناوین مقاصد و مطالب کتاب به شرح ذیل است:

- المقصد الاول: فی المقدمات وفيه مطالب:
- المطلب الاول: فی بیان وجوب الحج.
- المطلب الثاني: فی شرائطه: التكليف - الحرية - الاستطاعة.
- المطلب الثالث: فی شرائط صحته و هي خمسة: الاسلام؛ المباشرة؛ عدم الحجر من المولى؛ الاخلاص بالنية؛ الاطلاع على الاحكام.
- المطلب الرابع: فی الآداب المسنونة.
- المقصد الثاني: فی أفعال العمرة وفيه مطالب:
- الاول: فی الاحرام وفيه مقامات.
- الثاني: فی الطواف.
- المطلب الثالث: فی السعى.
- المطلب الرابع: فی التقصير.
- المقصد الثالث: فی أفعال الحج وفيه مطالب:
- المطلب الاول: فی الاحرام.
- المطلب الثاني: فی الوقوف بعرفة.
- المطلب الثالث: فی وقوف المشعر.
- المطلب الرابع: فی أفعال منى و واجباتها ثلاثة.
- المطلب الخامس: فی بقية أفعال الحج و هي ثلاثة: طواف الزيارة؛ السعى عقيب الطواف؛ طواف النساء.
- المطلب السادس: فی العود إلى منى والرجوع منها الى مكة و يشتمل على مبحثين.
- المطلب السابع: فی الكفارات و فيه مبحثان: الاول فى كفارة الصيد؛ الثاني: فى كفارات

باقی المحرمات.

آغاز: «بسمله حمدله صلوة اما بعد فيقول الحقير الاحقر... قد التمسنى جمع من المؤمنين الاختيار أن احور لهم مختصر فى مسائل الحج فأجبت التماسهم قربة الى الله و طلباً لمرضاته و جعلت مورد البحث فيه حجّ التمتع و عمرته و رتبته على مقاصد المقصد الاول...».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۹۰۳ / - نجف، حکیم؛ ش ۴ / ۹۶.

انجام افتاده: «و العلم بالتحريم كما تقدم بالجماع و لو عقد المحرم على محرم أو المحلل على محرم على امرئة قد حلّ المحرم عليها كاف على كل من العاقد و المعقود له بدنة و ان لم يدخل فلا شىء عليها سوى الاثم و فى كل واحد من لبس المخيط و لو اضطرّ اليه أو لبس الجفر...».

نسخه از اوایل قسم دوم کفارات احرام، افتادگی دارد.

نسخ، عناوین متن و حاشیه و نشانی‌ها برفراز به شنگرف. نسخه دارای رکابه‌نویسی است.

دو صفحه پایانی نسخه موجود، از وسط پاره شده است. بعضی اضافات و توضیحات در حواشی.

مهر وقف کتابخانه آیه‌الله حکیم نیز در چند جای نسخه مندرج است.

کاغذ نخودی آهار مهره.

۱۵ گ، ۱۷ س، ۶ / ۱۵ × ۳ / ۲۱ سم.

(تصاویر ۱۸۲ و ۱۸۳)

۵۳۲

مختلف الشيعة فى أحكام الشريعة (فقه - عربى)

از: علامه حلی، حسن بن یوسف بن مطهر (۷۲۶ ه.ق).

يك دوره كامل فقه شيعى است مشتمل بر ابواب الطهارة تا پایان حدود و دیات.

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۹۰۴ / ۱ - اصفهان، سه کتابخانه (ابوالبرکات)؛ ص ۱۱، ش ۱.

این نسخه شامل کتاب الحج تا آخر کتاب است.

آغاز افتاده: «مسأله: قال شيخنا المفيد رحمه الله اذا كان يوم التروية فليأخذ من شاربته».

نسخ، احمد بن فتح الله تمیمی، ۱۲ رجب ۹۷۰ هـ. ق. (پایان کتاب المتاجر)، ۱۳ محرم ۹۹۰ (پایان جزء رابع). در حاشیه تصحیح شده و جزء رابع از روی نسخه مؤلف نقل شده است.

جلد تیماج قرمز.

۵۱۰ گ، ۲۴ س.

◀ ۹۰۵ / ۲ - اصفهان، سه کتابخانه (ابوالبرکات)؛ ص ۱۵، ش ۷.

جزء اول و دوم کتاب است و تا بخشی از کتاب الحج را در بر دارد.

آغاز افتاده: «او رایخته و انه سئل عنه عن الماء النقيع و الغدير...».

نسخ، حسین بن قطب‌الدین محمد استرآبادی، ذی‌قعدة ۹۷۳. در حاشیه تصحیح شده و توسط فتح‌الله بن شکرالله به قدر امکان مقابله گردیده است. عناوین به شنگرف یا نانوشته و در آغاز جزء دوم، وقف‌نامه حاج مهرعلی بن حاج سلطانعلی فروشانی آمده است.

جلد تیماج قرمز ضربی.

۳۰۶ گ، ۲۶ س.

◀ ۹۰۶ / ۳ - تهران، تخصصی وزارت خارجه؛ ص ۱۱۵.

این نسخه جلد اول و دوم است از کتاب طهارت تا فصل سوم از کتاب حج. نسخه با

حواشی محمدتقی مجلسی که احتمالاً با خط خود وی باشد.

آغاز: «الحمد لله محق الحق و مظهره و قانع الباطل...».

انجام افتاده: «يسعى بين الصفا و المروه على غير وضوء قال لا بأس فى الصحيح عن

معاوية من عماد من الصادق».

انجامه جزء اول (ص ۳۷۳): «تم الجزء الاول من مختلف الشیعه فی أحكام الشریعه بعون الله تعالى و حسن توفیقه و يتلوه الجزء الثاني كتاب الزکوه فی ثامن عشر شهر ذی قعدة الحرام بيد أحوج و أضعف الخلیقة بل لا شیء فی الحقیقة العبد المذنب الآثم ابن میرزا محمد محمد قاسم رب اغفر و ارحم و تجاوز عما تعلم انک انت الاعز و ارحم و تجاوز عما تعلم انک انت الاعز الاجل الاکرم سنة سبعین فوق الالف من الهجرة النبویة ﷺ». نسخ متوسط، محمد قاسم بن محمد، ۱۰۷۰ هـ. ق. جلد مقوایی روکش لاکی دارای ترنج و سرترنج، حاشیه با نقش گل و بوته رنگی آستر کاغذ زرد رنگ، صحافی نسبتاً سالم. عناوین و نشانی‌ها به شنگرف. دارای حواشی «بلغ قبلاً» و حواشی با رقم «محمدتقی» که احتمالاً مجلسی اول باشد.

بنابر یادداشت صفحه اضافی اول نسخه با دو قلم یادداشت وقف در پشت صفحه اول: «یک جلد «مختلف» را وقف نمودم ۲۰ شهر شعبان ۱۳۳۸ محمدعلی موسوی سید». مهر بیضوی کوچک با سجع «محمدعلی».

۶۳۹ ص، ۲۳ س (۱۱ × ۵ / ۱۶ سم)، ۱۶ × ۲۴ سم.

۵۳۳

مدارک الاحکام فی شرح شرائع الاسلام (فقه - عربی)

از: سید محمد بن علی موسوی عاملی (۱۰۰۹ هـ. ق).

یکی از کتب معتبر فقه شیعی است که بسیار بدان استشهاد می‌شود و شرح دیگری است بر شرائع الاسلام محقق حلی که یک دوره کامل فقه است. پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۹۰۷ / ۱ - تهران، کتابخانه سلطنتی؛ ص ۲۷۷ پ (۵۳۴ مجلس)، ش ۲۵۸۹.

نسخه استرادی میرزا سید رضاخان و لسان‌الدوله به کتابخانه مذکور و تحویل به آقا شیخ اسماعیل است که در سه‌شنبه دویم شوال ۱۳۲۹ فهرست شده است.

از مبحث طهارت تا کفارات حج را شامل است.

نسخ، زین العابدین، سال ۱۰۸۰ ه.ق.

کاغذ دولت آبادی مجدول سرلوح دار، قطع نیم ورقی، جلد مقوایی تیماج سیاه ترنج دار تیکه سبز.

◀ ۹۰۸ / ۲ - اصفهان، صدر بازار (دفتر سوم)؛ ص ۶۸۸، ش ۹۲۴.

نسخه حاضر از صلاة الکسوف تا پایان کتاب الحج را داراست.

نسخ، سراج الدین بن میر مسعود اصفهانی، شنبه ۱۲ ربیع الثانی ۱۰۴۶ (پایان کتاب الاعتکاف). عناوین و نشانی متن به شنگرف، تصحیح شده و در برخی از برگ ها امضای بلاغی دیده می شود. دارای حواشی مختصر و برخی با عنوان «ابراهیم ره» در دو برگ آغازین نام کتاب و نام رجبعلی صباغ و فهرست مطالب کتاب و یادداشتی در تملک کتاب از زین العابدین بن محمدباقر موسوی حسینی علوی و در برگ پایانی یادداشتی متفرقه دیده می شود.

جلد تیماج قهوه ای با سرطل.

۳۴۴ گ، ۲۵ س، ۱۹ × ۲۶ سم.

◀ ۹۰۹ / ۳ - یزد، کاظمینی (دفتر دوم)؛ ص ۶۲، ش ۳۵۲.

نسخه حاضر از آغاز کتاب الزکاة تا پایان کتاب الحج را داراست.

نسخ، محمد سمیع بن محمد جعفر طبسی گیلکی، یکشنبه ۱۳ رجب ۱۱۱۷ (پایان کتاب الاعتکاف)، یکشنبه ذی قعدة ۱۱۱۷ (پایان کتاب). عناوین شنگرف، توسط کاتب تصحیح شده، دارای حواشی مختصر. در برگ اول فهرست مطالب کتاب و وقفنامه خط خورده کتاب به سال ۱۲۰۱ و تملکی با مهر بیضوی ناخوانا و تملک «محمدعلی فنانجی طبسی گیلکی» به سال ۱۱۶۹ دیده می شود. در برگ آخر نیز متفرقاتی آمده است.

جلد رو مقوایی، جلد پشت دو رو، رو قرمز، پشت سبز. عطف تیماج قهوه ای.

۳۶۳ گ، ۲۳ س، ۱۷ × ۵ / ۲۵ سم.

◀ ۹۱۰ / ۴ - نجف، دارالعلم خوئی؛ ص ۳۲، ش ۲۹.

نسخه حاضر مشتمل بر کتاب الزکاة تا پایان کتاب الحج می‌باشد.
نسخ، سده سیزدهم، عناوین به شنگرف. تصحیح شده و در برگ پایانی، یادداشت
مقابله‌ای به سال ۱۲۰۱ (یا ۱۲۱۰) دیده می‌شود. روی برگ اول، نام کتاب و روی برگ
دوم، وقفنامه آن از علی محمد تهرانی به خط احمد بن ابراهیم موسوی حائری مشهود
است.

جلد مقوایی، عطف تیماج مشکی.

۳۱۰ گ، ۲۷ س، ۲۲ × ۲۸ سم.

۵۳۴

مرآة الحرمين (جغرافیای تاریخی، دینی- فارسی)

از: ایوب صبری پاشا بن سید شریف الاسلام بن حاج احمد (۱۳۰۸ ه. ق = ۱۸۹۰ م).

اهدا: به ناصرالدین شاه قاجار

مترجم: عبدالرسول منشی (از مترجمان دارالترجمه ناصری که به دستور ناصرالدین شاه،
از ترکی استانبولی به فارسی ترجمه شده است).

[مرآة الحرمين: سفرنامه مکه، ترجمه عبدالرسول منشی، به کوشش جمشید کیانفر
(متولد ۱۳۳۰)، تهران، دفتر نشر میراث مکتوب، چاپ ۱، ۱۳۸۲، ۵۱۸ ص، وزیری
(تصحیح دو جلد ترجمه فارسی اثر است)، شابک: ۶ - ۳۰ - ۶۷۸۱ - ۹۶۴].

گزارش دیده‌ها و شنیده‌ها در سفر حج که بیانگر مسائل و احکام حج و تاریخ تحولات
مکه و مدینه است. نویسنده کتاب، ایوب صبری پاشا از فضلا و صاحب‌منصبان دولت
عثمانی است. وی زمانی امیر الامراء و در پایان عمر، رئیس اداره حسابداری دریایی
(محاسبات دایره بحریه) عثمانی بود. کتاب «مرآة الحرمين» در پنج جلد درباره تاریخ مکه و
مدینه، به زبان ترکی عثمانی تألیف شده است، اما تنها دو جلد آن که مشتمل بر تاریخ مکه

است، در سال ۱۳۰۸ ه. ق به اهتمام میرزا عبدالرسول منشی، از مترجمان دارالترجمه ناصری، به فارسی برگردانده شده است.

کتاب از سه وجهه (بخش) تشکیل شده است:

وجهه اول حاوی این مطالب است: موقعیت جغرافیایی مکه، وضعیت بناهای معظم آنجا، شکل خانه‌های اهالی مکه، آب و هوا، گیاهان و خواص دارویی یا مضرات آنها، بیماری‌های رایج در حجاز، چگونگی ساخت کعبه، فضایل کعبه، چگونگی و ویژگی‌های زندگی مردم در مکه. مطالب این بخش با روایات مختلف همراه است.

در وجهه دوم با استناد به روایات و منابع متعدد، از تاریخچه تأسیس و ساخت اولیه کعبه و تغییرات بازسازی‌های آن در طول تاریخ سخن رفته است.

وجهه سوم هم درباره گسترش و توسعه حرم مطهر کعبه در مرحله نخست است.

جلد ۵ به نام «مرآة جزيرة العرب» نام‌گذاری شده و در سال ۱۳۰۱ در چاپخانه «سند» شهر قسطنطنیه به چاپ رسیده است.

آنچه اهمیت این کتاب را در زمان انتشار مشخص می‌کند، تقریظات فراوانی است - در حدود ۵۸ صفحه - که توسط دانشمندان و ادبای ترکیه بر آن نگاشته شده است.

این کتاب، پیشتر از «مرآة الحرمين» ابراهیم رفعت پاشای مصری نگاشته شده و به نظر می‌رسد که بخشی از مطالب این کتاب، از کتاب صبری پاشا اخذ شده است.

آغاز جلد اول: «بسمله حمد و سپاس افزون از وهم و قیاس مر یگانه خدای بی‌چونی را سزاست که بنای کعبه معظمه را در شهر شهیر مکه مکرمه خلق و ایجاد نموده، بادیه پیمایان عصیان و اسائن را وسیله هدایت کرد...».

انجام جلد دوم: «بعد از سیل مذکور ضرر و خسارت اهالی تخمین و تعیین کرده نشد ولیکن بعد از انصراف سیل، یکصد جنازه پیدا نموده و دفن کرده بودند».

◀ ۹۱۱ / ۱ - تهران، ملی؛ ج ۴، ص ۳۲۵، ش ۱۸۶۳ / ف.

نستعلیق، محمد قزوینی آشوری، ۱۰ جمادی الثانی ۱۳۰۸ ه. ق، طهران.

سرلوحه در صفحات اول و دوم مذهب به زر و شنگرف و لاجورد و سبز. در پنج صفحه اول، میان سطور طلا اندزی شده است. سرفصل‌ها با مرکب قرمز، جدول دور سطور سیاه و آبی و قرمز، جدول خارجی قرمز. سرلوحه جلد دوم در اول صفحه، مذهب به زر و شنگرف و لاجورد و سبز.

کاغذ فلغل نمکی فرنگی، جلد تیماج مشکي، گل و بوته زر مقوایی.

۳۶۴ گ، ۱۳ س (۶ / ۱۳ × ۵ / ۲۵ سم)، ۲۱ × ۵ / ۳۳ سم.

◀ ۹۱۲ / ۲ - تهران، ملك؛ ش ۴۳۵۵.

نستعلیق، ۱۲ رمضان ۱۳۰۸ ه. ق.

این نسخه به حاجی مخبرالدوله (وزیر علوم و معادن آن زمان، هدیه شده است).

۵۳۵

مرآة الحرمين أو الرحلات الحجازية و الحج ومشاعره الدينية بمئات الصور الشمسية (سفرنامه دینی - عربی)

از: ابراهیم رفعت پاشا (۱۲۳۷ - ۱۳۵۳ ه. ق.).

[ناشر: دارالکتب المصریة - مصر. ۱۳۴۴ ه. ق در دو جلد. تعداد صفحه: ج ۱ / ۲۰۰ و

۵۲۰ صفحه عکس - ج ۲ / ۳۸۶ و ۲۰۰ صفحه عکس.

مرآة الحرمين، ترجمه هادی انصاری، قم، نشر، مشعر، چاپ ۱، ۵۶۸ ص، وزیری،

شابک: ۸ - ۳۲ - ۶۲۹۳ - ۹۶۴.

عنوان روی جلد: مرآة الحرمين شامل سفرنامه حجاز و تاریخ و جغرافیای راه‌ها و بقاع

متبرکه آن].

بررسی و شرح مسافرت‌های سرلشکر ابراهیم رفعت پاشای مصری به حج و دیار

حجاز است. نویسنده در سال ۱۳۱۸ ه. ق به‌عنوان فرمانده پاسداران محمل مصری و

امیرالحاج مصر در سال‌های ۱۳۲۰ و ۱۳۲۱ و ۱۳۲۵ ه. ق به همراه کاروان محمل مصری

است. این اثر از مهم‌ترین و سودمندترین تألیفات در دو قرن اخیر در این زمینه به شمار می‌آید. مؤلف در توصیف اماکن شهر مکه و ویژگی‌های آن و شرح جزئیات مسیر خود، از مصر به حجاز و حرمین، نظیر: منازل، قهوه‌خانه‌ها، پادگان‌ها، قبایل، تپه‌ها، کوه‌ها و جز اینها و نیز ثبت دقیق جغرافیای شهری مدینه منوره، از حرم نبوی و خانه‌ها و کوچه‌ها و خیابان‌ها و مناطق و حصار شهر و بقعه‌های متبرک، چنان دقت و موشکافی کرده که به عقیده مترجم در نوع خود بی‌نظیر است.

۵۳۶

مرشد الناسک لأداء المناسک (فقه منظوم - عربی)

از: عبدالوهاب بن أحمد بن محمد بن عربشاه (۹۰۱ هـ. ق. = ۱۴۶۹ م).

[۱۳ GAL II 19 SII؛ طلس: دور کتب فلسطین ۲۱ (۱۹۴۶ م) ص ۵۳]

منظومه‌ای است در مناسک حج که به مقصود راهنمایی حجاج بیت‌الله الحرام در اعمال حج تدوین شده است.

آغاز:

«یستفتح القول بسم الله	و دائماً یشی بحمد الله
و شاکر الأنعم جلت عن الإ	حصاء و الحصر و فضل الله
عبد ذلیل عاجز مقصر	مفتقر و خاض لله».

انجام:

«ختامها مسک نفیس عاطر	أیضاً علی ال رسول الله
و صحبه و التابعین البررة	العلماء أصفیاء الله
بحب الرضی یعم کل العلماء	و تابعیهم إن شاء الله
[...] نسلت ما قصدته	مکتفیاً معصماً بالله».

◀ ۹۱۳ / - فلسطين، خالديه؛ ص ۳۷۸، ش ۷۵۹ (فقه ۱ / ۸۴۵)، از ص ۱ الى ۴۲ ر.
کاتب: ناظم، سه شنبه ۳ ذی حجه سنه ۸۹۸ هـ. ق. حالت نسخه خوب است، و به تازگی
مرمت شده است و در حواشی آن بعضی توضیحات دیده می شود.
۲۱ گ، ۱۵ س (۵ / ۸ × ۱۲ سم)، ۱۴ × ۲۰ سم.

۵۳۷

المزرى عَرَفَهُ بِالزَّهَرِ الْمَمْطُورِ بِالنَّفْعِ الْفَرَجِيِّ فِي الْفَتْحِ الْجَنَّةِ جِي (تاریخ - عربی)

از: جعفر بن حسن بن عبدالکریم برزنجی.
[الأعلام ۲ / ۱۲۳؛ إيضاح المكنون ۲ / ۶۶۷ و فیهما «النفع الفرجي في فتح الجتي جي»].
آغاز: «بسمله يقول المفتقر الى فضل الكريم... المنة لمن دلت ذرات الكائنات بمظاهر
الأسماء...».

انجام: «و طاب بذكر الله مورد الافتتاح و صدر الختام».
عناوین کتاب به شرح ذیل است:
- مقدمة فی أشراف الساعة و علاماتها.
- من أفضع العلامات ظهور الاعراب فی سائر النواحي و تعرضهم للحاج و محاصرتهم
للمدينة و إيذاء أهلها.
- تجاسر قعدان شيخ بنی صخر على الجردة فی ذی الحجة سنة إحدى و سبعین، فسام
رجالها قتلاً و نهب أموالها و أحمالها.
- اجتماع اكثر من ثنتين و عشرين قبيلة تحت راية قعدان و اندفاعهم فی محرم نحو
تبوك يداً واحدة و محاصرتهم للحجاج تسعة عشر يوماً.
- وصول كتب من دمشق إلى أمير الحج بأن لايرحل من مكانه حتى تأتیه جردة أخرى.
- شدة حصار الاعراب على الحجاج و تخلف النجدة عن المجيء.
- طلب أمير الحج من قعدان الصلح على شيء من المال، فطلب قعدان أربعين دينار، فلم

- يوافقه الأمير إلا على ثلث هذا المقدار.
- رفض قعدان العرض و شدد الحصار.
- أظهر الأعراب أنهم مسافرون ليسهل عليهم نهب الحجاج و هم سائرون.
- ركن أمير الحج إلى قولهم، و رحل من تبوك فى تاسع شهر صفر.
- هجوم الأعراب على الركب قبيل العصر من ذلك اليوم و وصف المعركة بينهم على وجه التفصيل.
- وصول نبأ هذه المعركة و أهوالها إلى السلطان مصطفى خان.
- صدور أمر إلى السيد شريف جته جى عبدالله باشا للإبقاء بالأعراب.
- ذكر ترجمة السيد الشريف جته جى عبدالله باشا بالتفصيل.
- ذكر مصنفاته و أشهر معاركه.
- ذكر مجيئه إلى المدينة يوم الثلاثاء ١٦ ذى القعدة و خروج أهل المدينة و أعيانها للسلام عليه.
- ذكر إكرامه لأعيان المدينة و إلباسه لأولى المناصب مناصب عز و إجلال.
- ذكر زيارته لقبر النبى ﷺ و تعليقه على الضريح النبوى لوحاً فيه بيتين بخطه.
- إعلان الشريف رغبته فى عمارة طريق الحاج بالحفظ و الحماية و الحرس.
- ذكر بعض مكائد الأعراب.
- وضع الشريف خطة لضمان كيدهم، فأخذ بعضهم رهائن و آخر صرف صرتهم.
- سفر الشريف يوم الأربعاء ١٧ ذى القعدة على الطريق السلطانى.
- الوصول إلى الحديدة.
- وصول كتاب من عيد يطلب حصة حرب من الصرة و حصتهم من السيد الشريف.
- الرد على عيد بكتاب فيه تهديد و وعيد ثم بكتاب آخر فيه وعد بالعطاء.
- رحيل الشريف و وصوله إلى الهوبجة.
- وصول كتاب من عيد يرفض فيه مقدار العطاء و يطلب الزيادة.
- الرد عليه من الشريف بكتاب مزج فيه اللين بالتهديد و الوعد بالوعيد.

- متابعة المسير.
- تقدم الشريف بعساكره و عبأها عندما تقدم من الخرمى.
- لقاء جيش الشريف مع الأعراب و ميلهم للهرب بعد الهزيمة.
- أسر عيد و قتل عدد من أقاربه و جماعته قارب عددهم السبعين.
- قصيدة عن الموقعة.
- ملاحقة فلول الأعراب إلى أن مر سائر الحجيج.
- وصول الركب إلى البركة و القارعة و هما قرينتان قرب بدر.
- عودة طائفة من الأعراب المنهزمين للتعرض للحجاج.
- الملاحقة هذه الفلول.
- وصول كتب من أهل بدر يطلبون فيها الأمان و الصلح و تلبية طلبهم.
- وصول الركب إلى بدر.
- وصول الحجاج إلى مكة بأمن و اطمئنان.
- ذكر أداء الشريف مناسك الحج.
- دفع صرة عيد إلى ثنيان هزاع بن مبارك بن مضيان بعد توليته مشيخة قبائل حرب.
- وصول أخبار مفادها أن بدوى بن عيد يطلب الثأر و يجمع القبائل و أن القبائل استجابت له.
- رجوع السيد عن قراره بالمضى فى الطريق السلطاني بعد وصول أخبار بأن الأعراب سيسدون الآبار و العيون و يتركون بعضاً منها ليضعوا فيه السم.
- الرحيل من مكة يوم السبت ٢١ ذى الحجة ١١٧١ هـ.ق.
- الوصول إلى وادى الليمون، ثم غدير سلحة، ثم إلى بركة زبيدة.
- وصف بركة زبيدة.
- الوصول إلى غدير مسلخ، ثم الفريع، ثم السوارقية، ثم غدير الزباتير، ثم غدران خراب، ثم إلى سد زبيدة، ثم إلى الخنق.
- الوصول إلى المدينة يوم الأربعاء ٣ محرم ١١٧١ هـ.ق.

- جملة ساعات الحجاج فى الطريق الشرقية ۱۳۸ ساعة.
- أقام السيد فى المدينة ثلاثة أيام.
- الرحيل من المدينة يوم السبت ۶ محرم.
- قصائد مدح للقائد و المعركة.
- قصيدة للسيد جعفر بن محمد البيتى العلوى.
- قصيدة للخطيب محمد الخليفى.
- قصيدة لمحمد سعيد سفر.
- قصيدة لمحمد سعيد حفيد المنلا.
- قصيدة لعبدالله المنوفى.
- قصيدة لمحمود جوربجى حيدر.
- ۹۱۴ / - مدينه، الخزانة الهاشمية؛ ص ۲۲۳.
- ثلث، عمر بن محمود حيدر، دوشنبه ۲۹ ربيع الاول ۱۲۱۳ هـ.ق.
- نسخه در وضعيت مناسبى است و تصحيح شده. رؤوس مطالب به خط جلى نوشته شده است. در اول و آخر نسخه، دو مهر ديده مى شود:
- سجع مهر آغاز: «هذا الكتاب ملك خاص بالسيد هانى إبراهيم هاشم فى ۱/۱/ ۱۴۰۵ هـ.ق».
- سجع مهر پايان: «هانى بن السيد إبراهيم هاشم - المدينة المنورة».
- ۱۵ گ، سطور مختلف (بين ۲۱ تا ۲۹ س).

۵۳۸

مزيج الاحتياج = أرجوزة فى الحج = منظومة فى مناسك الحج (فقه منظوم -

فارسی، عربی)

از: میرزا على نقى بن سيد حسن بن سيد محمد مجاهد بن صاحب الرياض (طباطبائى حائرى) (۱۲۸۹ هـ.ق)

[الذريعة ۱ / ۴۷۰ بعد ش ۲۳۴۴]

[نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۳ / ۵۰۳): تهران، بی‌ناشر، بدون کاتب، بدون تاریخ، وزیری بزرگ، بدون شماره صفحه (در ضمن الدرّة الحائریّة)، عربی].

◀ ۹۱۵ / - نجف، موقوفات مکتبه سید صادق بحر العلوم؛ ص ۳۴۸، ش ۵۹ [نسخه پژوهی ۳ / ۴۸۸].

۵۳۹

مسائل حج (فقه - فارسی)

از: مرحوم صدر.

در واقع فتاوی مرحوم صدر در مسائل مختلفه مربوطه به اعمال حج است که به زبان فارسی سؤال و جواب داده شده است.

آغاز: «بسمله حمدله صلوة... فی الجملة سؤال و جوابی است در مناسک حج.. حجة الاسلام آقای صدر... سؤال: شخص یقین داشت اگر به جده برود به...». انجام: «مثل اینکه هوا ابر شد و سر را نپوشانید باز فردا که آفتاب است هرگاه سر را بپوشاند کفاره متعدد می شود تمت بالخیر و أسئلكم الدعاء فی المواقف الشریفة». ◀ ۹۱۶ / - مشهد، رضوی؛ ش ۲۸۲۱.

نسخ، بدون تاریخ کتابت و نام کاتب، نشانی‌ها بر فراز به مشکی. اندکی در حواشی آسیب دیده است.

بالای هر سؤال یا جواب، با نشان مشکی مشخص شده است.

نسخه وقفی آقای شجیعی است به کتابخانه آستان قدس رضوی ع در فروردین ۱۳۱۵. ۵ گ، سطور مختلف، ۱۲ × ۱۸ سم.

(تصاویر ۱۸۴ و ۱۸۵)

مسائل حج و شرائط آن (فقه - فارسی و عربی)

از: عبدالکریم بن محمدجواد موسوی جزائری (۱۲۱۴ ه.ق.)

مؤلف این رساله را اختصاص به امور واجبه و محرمه در مسائل حج و عمره داده و آداب و سنن و مکروهات و مستحبات را در این جا نیاورده، و در این باره چنین استدلال کرده که: «چون اکثر مردم در آداب و سنن خوض می نمایند و از واجبات می مانند و مرتکب محرمات می شوند و حج مثل اعمال دیگر نیست که تدارك آن آسان باشد، بلکه اگر انسان قوت باشد باید بماند تا سالی دیگر».

آغاز: «بسمله، الحمد لله وسلامه علی عباده الذین اصطفی، و بعد چنین گوید اضعف عباد الله القوی عبدالکریم بن محمد الجواد الموسوی.. که این رساله ای است وجیزه در مسائل واجبه و محرمه و محتاطه حج و عمره که به التماس بعضی از برادران دینی نوشته شده و ترك ذکر مستحبات و مکروهات شده به جهت آن که اکثر مردم در آداب و سنن...».

انجام: «... پیغمبر ص و ائمه بقیع را در مدینه زیارت کند و حرم مدینه که از کوه عامر تا و غیر است بهتر آن است که درخت آن را قطع نکند و مابین کسّان و اقم و لیلی را شکار نکند و الله العالم بحقایق الاحکام و الحمد لله اولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً».

◀ ۹۱۷ / - اصفهان، فقیه امامی؛ ص ۱۱۲، ش ۳ / ۱۰۵، از ص ۱۲۱ الی ۱۳۴.

نسخ معرب و عبارات فارسی نستعلیق. سده ۱۳ ه.ق.

از نسخه زیاد استفاده شده و چرکین شده، عناوین شنگرف.

جلد تیماج قهوه ای سوخته فرسوده بدون مقوا کوتاه شده.

۲۷ ص، ۱۲ س، ۱۰ × ۱۴ سم.

مسائل متفرقه لازمه حج (فقه - فارسی)

از: حاج مولی محمدهاشم بن محمدعلی مشهدی خراسانی (۱۳۵۲ ه.ق.)
فتاوی: ملا محمدکاظم بن حسین هروی خراسانی، مشهور به «آخوند خراسانی»
(۱۳۲۹ ه.ق.)

◀ ۹۱۸ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۵ / ۴۷۶۱):
ایران؛ بی‌ناشر، به خط میرزا عبدالله حائری طهرانی، ۱۳۲۶، جیبی، ۳۲ ص، فارسی].

مسافرنامه مخدوم جهانیان = سفرنامه جهانیان جهانگشت (سفرنامه - فارسی)

از: حسین بخارایی (۷۸۵ ه.ق.)
[فهرست‌واره ۱ / ۱۰۲؛ مشترک پاکستان ۳ / ۱۷۵۴ و ۱۹۱۸ و ۱۰ / ۵۴؛ منزوی ۶ /
۴۰۱۰]

آغاز: «بسمله بندگی مخدوم جهانیان قطب الاقطاب العالم سید بجاری (کذا) قدس الله سره که در عالم طیر و سیر چهل سفر بر و بحر کرده‌اند و هفت حج اکبر گذارده‌اند و در روضه پاک محمد رسول الله ﷺ گفت السلام عليك يا جدی، از روضه پاک رسول ﷺ آواز آمد که عليك يا ولدی...».

انجام: «... و به مقدار سی‌هزار کس را طعام می‌دهند و این چنین خیرات هیچ‌کس نکرده است».

◀ ۹۱۹ / - تهران، مجلس؛ ج ۴۸، ص ۳۲۸، ش ۱۴ / ۱۷۶۶۱، ص ۲۳۰ پ الی ۲۳۸ پ.

نسخه‌ای که حاوی این عنوان است، مجموعه شانزده جزوه جدا از هم است که هرکدام

به خط کاتبی نوشته شده و نوعاً نام کاتب و تاریخ کتابت ندارد. اندازه برگ‌های مجموعه مشتمل بر این رساله ناهمگون است.
مجموعه فاقد جلد. [ش ثبت: ۲۰۸۸۲۶]

۵۴۳

المسالك في المناسك (فقه - عربی)

از: محمد بن مكرم الكرماني، المعروف بابن شعبان.
◀ ۹۲۰ / - استانبول، فيض الله افندی، ش ۶۹۸ (ضمن مجموعه).
تاریخ کتابت: ۸۶۴ هـ.ق.

۵۴۴

المسالك في المناسك (فقه - عربی)

از: محمد بن ابراهيم بن سعد الله ابن جماعة (۷۳۳ هـ.ق = ۱۳۳۳ م).
[كشف الظنون: ۱۶۶۳؛ GAL II 466 S II 80]
رساله پیرامون مناسک حج و عمره و فضیلت این دو فریضه است.
آغاز: «... الباب الأول في مختصر فضل الحج و العمرة و أفعالهما و فضل مكة و البيت الحرام و صفته و شروط وجوب الحج و صحته و سقوطه و حكم تاركه و هو عشرة فصول...».
انجام: «... و انفرد إلى الأنس بالله تعالى (كذا) و أعماله قد اعتدلت قم أن الشرع و قلبه قد اطمأن بالله تعالى و بذكره و طعم حلاوة قربه فليثق بالقبول و بالحج المبرور إن شاء الله تعالى على ما يقرب اليه و صلى الله على سيدنا محمد و آله و صحبه و سلم».
◀ ۹۲۱ / - فلسطين (قدس)، خالديه؛ ص ۴۴۸، ش ۹۵۸ (فقه ۱۰۴۲).
بدون نام کاتب، پنجشنبه جمادی الاولی سنه ۹۶۵ هـ.ق.
وضعیت ظاهری نسخه، مطلوب است. در حواشی کتاب بعضی شروح وجود دارد.

برگه‌هایی هم اضافه شده برای کتابت استدراکات و شروح. روی برگ ۵۷ ر نقشه‌ای غیر دقیق از حرم نبوی شریف دیده می‌شود و ورق ۵۶ پاره شده است که ظاهراً نقشه‌ای از کعبه مشرفه بوده است.

۵۹ گ، ۲۵ س (۱۲ × ۱۸ سم)، ۱۴ × ۵ / ۲۱ سم.

۵۴۵

المسالك في علم المناسك (فقه - عربی)

از: محمد بن مکرم بن شعبان کرمانی حنفی (حدود ۹۷۵ ه.ق).

[کشف الظنون ۲ / ۱۶۶۳]

◀ ۹۲۲ / - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۳۴۶، ش ۹۱۴.

نسخ عادی درشت، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

آغاز و انجام افتاده، تصحیح شده، در آغاز مهری با عبارت «وقف مدرسه بشیر آغا» و در پایان هم مهری پاک شده موجود است.

آغاز افتاده: «بسمه قال الصدر... رکن الاسلام و المسلمین ناصح الملوك و السلاطین عالم...».

انجام افتاده: «... و من أحبه أظهر علیه آثار محبته و یکف عنه سطوة عدوه».

۳۳۸ گ، ۱۵ س (۱۶ × ۲۳ سم).

[ش ثبت: ۹۰۲ / ۲۵۱]

۵۴۶

المسالك المتقسطة في المناسك المتوسطة (فقه - عربی)

از: ملا علی قاری (علی بن سلطان محمد هروی) (۱۰۱۴ ه.ق).

[معجم المؤلفین ۷ / ۱۰۰؛ ذخائر التراث العربی الإسلامی ۲ / ۸۵۶]

[چاپ شده: بولاق، ۱۲۸۸ ه. ق. = ۱۸۷۱ م؛ مکه، مطبعة الترقی، ۱۳۲۸ ه. ق. = ۱۹۱۰ م، در ۲۹۶ ص.].

آغاز: «بسمله رب زدنی علماً یا کریم الحمد لله الذی أوضح الحجة و أوجب أركان الإسلام من الصلاة و الزكاة و الصیام و الحجة و الصلوات...». انجم: «... و قد نجد الشرح بتمام... سید الأنام علیه أفضل الصلاة و أكمل السلام حامداً لله و شاكرًا لأنعمه من الإبتداء و الاختتام». ۹۲۳ / - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۳۴۷، ش ۹۱۵.

نسخ عادی، عبدالرحمن بن بکر بن حاجی، ۸ ربیع الاول ۱۰۷۸ ه. ق. نسخه موریانه خورده و رطوبت دیده، تصحیح و مقابله شده، عناوین ابواب و فصول به قرمز، برفراز بعضی کلمات و جملات به قرمز نشانی دارد، دارای حواشی. در ابتدای نسخه، فهرست عناوین ابواب کتاب آمده است. نیز تحبیس نسخه توسط حاج عبدالرحمن بن بکر بن عبدالله حاجی علی بر خودش، سپس بر طلبه علم مجاورین از اهل مکه و شرط کرده که از اعاره و استنساخ کتاب در جهت رضای الهی ممانعت نشود. بر این حبس، علی بن عبدالرحیم حسین الإمام و عبدالله افندی بوفلی شهادت داده‌اند. همچنین مهر مدرسه بشیر آغا در مدینه منوره نیز در همین صفحه موجود است. [ش ثبت: ۸۲۸ / ۱۷۸]

۵۴۷

مسألة فی من ملک غیره مالاً و شرط علیه أن لا یحجّ به (فقه - عربی)

از: علامه شیخ عبدالحسین بن قاسم حلی نجفی. رساله در باب یکی از مسائل مربوط به شرط است که شخصی مالی را به ملک دیگری درآورد، به شرط آن که آن شخص، با آن مال، حج به جا نیاورد و در باب صحت و جواز

التزام به این شرط مباحثی را مطرح کرده است.

◀ ۹۲۴ / - نجف، أمير المؤمنين، مجموعه ش ۴۱۴.

نسخه اصل و به خط مؤلف است.

۵۴۸

مستخلص الحقائق، شرح كنز الدقائق (فقه - عربی)

از: ؟

◀ ۹۲۵ / - پاکستان، كل زمان (ديجيتال مؤسسه تاريخ علم و فرهنگ)، ش ۵۴۸.

نسخه اصل به شماره ۲۲ در کتابخانه مذکور در پاکستان نگه‌داری می‌شود.

نسخه مجلد اول کتاب است و تا پایان کتاب الحج را داراست.

۵۴۹

المستطاع من الزاد لأفقر العباد ابن العماد (فقه حنفی - عربی)

از: عبدالرحمن بن محمد بن محمد عمادی (۱۰۵۱ ه. ق. = ۱۶۴۱ م).

[حاجی خلیفه: کشف ۱۶۷۳، ۱۸۲۹؛ GAL II 291 S II 402]

مناسک حجی است بر اساس فقه احناف که چاپ نیز شده است. در فهرست پیش رو،

«ادعیه مناسک حج» که رساله بسیار مختصری است از مؤلف، معرفی شده که نسخه آن در

کتابخانه مجلس موجود است.

آغاز: «... و بعد فيقول العبد الفقير الى لطف ربه الغنى الخفى عبدالرحمن الحنفى عاملهم

الله بلطفه الخفى: هذه فوائد شريفة سلكت بها مسلك المنسك على مذهب الإمام الاعظم

ابى حنيفة جمعتها حين حججت عام أربع عشرة و ألف...».

انجام: «... و بعد فيانى أسأل من صحب هذه المناسك و اهتدى بها فى هاتيك المسالك

أن لا ينسى جامعها و والديه و أولاده و ذويه من دعائه المستجاب فى وقت المستطاب و

الحمد لله وحده».

◀ ۹۲۶ / - فلسطين (قدس)، خالديه؛ ص ۴۲۳، ش ۸۹۷ (فقه).

کاتب: محمد بن محمد سلیمی، جمعه ۱۲ شوال ۱۰۵۵ ه. ق.

وضعیت ظاهری نسخه مناسب است و جدیداً شماره گذاری شده است. در آغاز تملک «عبدالرحمن حدوتة العلم» به سال ۱۲۱۵ ه. ق، و تملک دیگری از «احمد بن فضل الله» مفتی سلطنت عثمانی و تملک سومی هم از «محمد یاسین خالدی» از ترکه مرحوم محمد رشید حدوته به سال ۱۲۲۴ دیده می شود. نیز نام شیخ برکات بن محمد دلیل مکی نیز در آغاز دیده می شود. ۴۰ گ، ۲۱ س (۷ × ۵ / ۱۴ سم)، ۵ / ۱۲ × ۲۰ سم.

۵۵۰

مستند الشيعة في أحكام الشريعة (فقه - عربی)

از: ملا احمد بن محمد مهدی نراقی کاشانی (۱۲۴۵ ه. ق).

از جوامع حدیثی شیعی است که بر اساس ابواب فقهی ترتیب یافته و احادیث مربوط به هر باب نیز آمده است که مبحث حج آن در این جا مد نظر است.

◀ ۹۲۷ / - اصفهان، صدر بازار (دفتر سوم)؛ ص ۷۱۶، ش ۹۶۶.

نسخه حاضر از کتاب الزکاة آغاز و تا پایان کتاب الحج ادامه می یابد.

نسخ، محمدرضا بن محمد امین کاشانی، دوشنبه ۱۹ رجب ۱۲۴۱. عناوین به شنگرف.

جلد مقوایی، عطف تیماج قرمز.

۲۴۲ گ، ۲۹ س، ۲۱ × ۳۱ سم.

۵۵۱

المسلك المتقسط في المنسك المتوسط (فقه حنفی - عربی)

از: ملا علی قاری، علی بن سلطان محمد قاری هروی (۱۰۱۴ ه. ق).

[هدیه العارفین ۱ / ۷۵۱ - ۷۵۳؛ معجم المؤلفین ۷ / ۱۰۰]

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۹۲۸ / ۱ - ترکیه (استانبول)، فیض الله افندی؛ ش ۸۱۷.

۱۹۶ گ.

تاریخ کتابت: ۱۰۶۱ ه.ق.

◀ ۹۲۹ / ۲ - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۷۶۰، ش ۲۸۹۴، [ش کلی ۲۱۳۳]

فقه حنفی.]

تحریری، سال ۱۰۹۴ ه.ق.

۳۹۹ گ، ۲۳ س، ۱۶ × ۲۱ سم.

۵۵۲

مسودة رحلة الغزى الى الحجاز و القسطنطينية (سفرنامه دینی - عربی)

از: بدرالدین محمد بن محمد الغزى.

◀ ۹۳۰ / - نسخه خطی با ش ۵۶ در کتابخانه دانشگاه برنستون (= پرینستون)،

مجموعه جاریت (= گاریت) نگه‌داری می‌شود.

۵۵۳

مشعل المحمل (سفرنامه دینی - عربی)

از: محمد صادق پاشا.

[در سال ۱۲۹۸ ه.ق این سفرنامه در ۶۰ صفحه چاپ و منتشر شده است]

مؤلف در سال ۱۲۹۷ ه.ق در این کتاب، مسیر حاجیان مصری را از طریق خشکی،

شناسایی و گزارش می‌کند.

مصباح الحرمین (فقه و اسرار عبادات - عربی)

از: مولی عبدالجبار بن زین العابدین پیشنماز شکوئی (پس از ۱۳۲۳ ه. ق).
تمام اعمال مدینه و مکه در این کتاب بیان شده است و به سال ۱۳۲۱ ه. ق از تألیف آن فارغ شده است.
[نسخه چاپ سنگی: در سال ۱۳۲۷ ه. ق در تبریز، ۴۶۰ ص، با خطی خوش و خوانا (به خط نسخ).]
چاپ سنگی دیگر: با عنوان «مصباح الحرمین در اسرار حج و شهادت امام حسین (علیه السلام)» موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۲۹۲۱): ایران؛ بی ناشر، با مقدمه و تقریظ حاج سید علی تبریزی، بدون کاتب، ۱۳۲۹، خشتی، ۱۰ + ۴۵۹ + ۱ صص، فارسی.
نسخه دیگر چاپی: به تصحیح و تحقیق سید جواد طباطبائی، نشر مشعر، سال ۱۳۸۴ ش.]

[الذریعه ۲۱ / ۱۰۶ ش ۴۱۴۶]

مؤلف با هدف ارشاد و راهنمایی حجاج بیت الله الحرام و زوَّار مدینه منوره به بیان اسرار و تاریخچه اعمال مربوط به این سفر معنوی پرداخته است و با این هدف، خواسته تا زائر مکه و مدینه، ضمن فهم تکالیف خویش، با ثواب‌هایی که در هر مرحله بدان نایل می‌شود و اسراری که در هریک نهفته است نیز آشنا شود؛ به همین دلیل، این کتاب را می‌توان تاریخ‌نگاری حرمین دانست که نه تنها طالبان علم و دانش از آن بهره‌مند می‌گردند، بلکه برای زائران و کسانی هم که هنوز به این سفر معنوی مشرف نشده‌اند نیز مفید است.

مطالب کتاب در قالب سه بخش اساسی است:

بخش اول: درباره مکه مکرمه و زیارتگاه‌ها و عبادت‌های مخصوص به آن شهر و حومه

آن.

بخش دوم: درباره شهر مدینه منوره و زیارتگاه‌های آن شهر و مختصری از زیارتگاه‌های شام و فلسطین و تاریخ آن دیار.

بخش سوم و پایانی: تطبیق و مقایسه‌ای است که مؤلف بین مکه و اعمال حج با امام حسین (علیه السلام) و وقایع عاشورا انجام داده است.

مؤلف در جای جای کتاب، با بیان مناسک و اعمال واجب یا مستحب مربوط به سفر حج، ضمن نقل اسرار و تاریخچه آن اعمال، حکایت‌هایی تاریخی و مطالبی آموزنده و لطیفه‌هایی مفرح و مرتبط با مندرجات را نقل نموده و در نهایت، کتابی جامع و مطبوع طبع‌های مختلف را در موضوع خود پدید آورده است.

آغاز: «الحمد لله الذی عظم شعائر الاسلام و اکرمننا بالارشاد إلى الحل... أما بعد چنین گوید تراب أقدام المؤمنین و تشنه کام میاه فیوضات رب العالمین عبدالجبار بن زین العابدین الشکونی... لازم و واجب دانستم که رساله‌ای مختصره در باب زیارت و حج بیت الله الحرام...».

انجام: «و چون صبح شد دیدند که همان کاغذ بر روی قبر اوست و بر پشت کاغذ نوشته شده که: به خدا قسم که امام جعفر صادق (علیه السلام) هرچه فرموده بود وفا به آن نمود و آن جا را به من دادند و مرا از عذاب دوزخ ایمن ساختند».

◀ ۹۳۱ / - نسخه چاپ سنگی: ش ۲۹۲۱ کتابخانه محدث ارموی؛ نیز نسخه‌ای که در تبریز چاپ سنگی شده و معیار تصحیح کتاب قرار گرفته است.

نسخه به روز جمعه سال ۱۳۲۱ ه. ق جهت میرزا فرج الله تألیف شده است.

در پایان این نسخه، سه بیت شعر بدین ترتیب آمده است:

«مبارک نسخه طرف مؤلف * برای حاجیان نوری است در کف * به داماد اطاعت

همچو حوران * بود از موی اسرارش مزلف * اگر از وقت تألیفش بپرسی * فراغم گشت تاریخ

مؤلف».

۵۵۵

مصباح المتمتع فی مناسک حج التمتع (فقه - عربی)

از: شیخ خضر بن شلال عفکاووی نجفی (۱۲۵۵ ه.ق).

[الذریعة ۲۱ / ۱۱۸ ش ۴۲۰۸]

◀ ۹۳۲ / - نام کتاب در اجازه‌ای که مؤلف به شیخ عبدالکریم کرمانی به سال ۱۲۴۷ داده، ذکر شده است.

۵۵۶

المعتبر فی شرح المختصر (فقه - عربی)

از: محقق حلی جعفر بن حسن بن یحیی بن سعید (۶۷۶ ه.ق).

◀ ۹۳۳ / - اصفهان، صدر بازار (دفتر دوم)؛ ص ۴۹۶، ش ۶۷۳.

نسخه حاضر از آغاز کتاب الطهارة تا پایان کتاب الحج را داراست.

نسخ، سال ۱۲۴۱ (پایان جزء اول)، سه‌شنبه چهارم جمادی‌الثانی ۱۲۴۲ (پایان کتاب)، عناوین به قرمز، در آغاز جزء اول و دوم وقفنامه کتاب با تولیت علی‌نقی بن محمدعلی موسوی زنجانی با مهر مربع «عبدالله علی‌نقی بن محمدعلی الموسوی» به سال ۱۲۴۶ دیده می‌شود. در برگ آغازین فهرست مطالب کتاب و امانت کتاب از حاجی معصوم نزد محمود بن محمد تبریزی و در برگ پایانی یادداشتی در فوت فتحعلی شاه به سال ۱۲۵۰ با مهر مربع مذکور و مهر بیضوی «عبدالله علی‌نقی الموسوی» دیده می‌شود.

جلد تیماج مشکی.

۲۰۱ گ، ۲۹ س، ۲۱ × ۵ / ۳۱ سم.

۵۵۷

معرب مناسک حج (فقه - عربی)

از: شیخ ابوعلی محمد بن اسماعیل حائری (۱۲۱۵ ه.ق).

[الذریعة ۲۱ / ۲۴۲ ش ۴۸۳۰]

وی شاگرد وحید بهبهانی است که در بازگشت از حج، در نجف درگذشته و کتاب را در «منتهی المقال» خود در ترجمه استادش ذکر کرده است.

۵۵۸

المفاخرة الفاخرة بین الحرمین الشریفین (فضایل و مناقب - عربی)

از: علی بن یوسف زرنندی، قاضی القضاة مدینه (۷۷۲ ه.ق).

آغاز (بعد البسملة و الصلاة): «من ظریف المحاضرة و ظریف المذاكرة ما حکى من مناظرة الحرمین...».

انجام: «و نهضتا قافلتین ظافرتین بسؤلهمما والسلام. هذا آخر ما أردناه و تم الأمر الذى قصدناه و أردناه».

◀ ۹۳۴ / - یمن، دارالمخطوطات الیمنیة؛ ج ۲، ص ۱۲۲۰، ش م / ۳۲۱۷، ص ۲۶ الى ۳۱.

نسخ، علی احمد حسن حامدی، پنج شنبه ۲۲ محرم ۱۰۷۰ ه.ق.

۳۷ س، ۲۰ × ۲۹ سم.

۵۵۹

مفتاح الحج (فقه - فارسی)

از: محمد عبدالله (سده ۱۳ ه.ق).

چند فایده از کتاب حیات القلوب فی زیارت المحبوب، تصنیف محمد هاشم بن

عبدالغفور سندی است که مؤلف آن را در سال ۱۲۶۴ ه. ق. تصنیف کرده و در یک مقدمه و چهارده باب و چند فصل تبویب کرده است.
آغاز: «بسمله حمدله اما بعد بدان که اسعدك الله تعالى فی الدارين که این چند فواید از کتاب حیات القلوب...».

انجام: «... به قصد تبرک و این نزد حنیفه است خلافاً للشافعی».
◀ ۹۳۵ / - تهران، مجلس؛ ج ۴۵، ص ۴۸، ش ۲۵ / ۱۶۱۶۵، ص ۴۱۰ الی ۵۳۸.
نستعلیق هندی، سده ۱۳، محل کتابت: در مقام ویلور (دارالسرور ای ویلور).
جلد چرم قهوه‌ای روشن ساده.
۱۵ س، ۵ / ۱۵ × ۲۰ سم. [ش ثبت: ۲۰۷۳۳۰]

۵۶۰

مفتاح الحرمین (اخلاق - فارسی)

از: محمد عبدالله (سده ۱۳ ه. ق).
مؤلف، چند فایده از کتاب «جذب القلوب إلى ديار المحبوب»، تصنیف عبدالحق بن سیف‌الدین ترک دهلوی بخاری در این رساله جمع نموده و آن را در هفده باب در سال ۱۲۶۴ ه. ق. به پایان برده است.
آغاز: «بسمله الحمد لله رب العالمین و العاقبة للمتقين... اما بعد بدان که اسعدك الله تعالى فی الدارين که این چند فواید از کتاب جذب القلوب...».
انجام: «... و شرف رویت سید انام علیه الصلوة الله الملك العلام ملازمت صلوة نبویه است صلی الله... رب العالمین».

◀ ۹۳۶ / - تهران، مجلس، ج ۴۵، ص ۴۷، ش ۲۰ / ۱۶۱۶۵، ص ۲۵۰ الی ۳۳۹.
نستعلیق هندی، محل کتابت در مقام ویلور (دارالسرور ای ویلور).
جلد مجموعه چرم قهوه‌ای روشن ساده.
۱۵ س، ۵ / ۱۵ × ۲۰ سم. [ش ثبت: ۲۰۷۳۳۰]

مفرحة الانام فى تأسيس بيت الله الحرام = أبنية الكعبة (تاریخ و معماری -

فارسی و عربی)

از: سید شهید زین العابدین (مؤسس بیت الله الحرام) بن نورالدین بن مراد بن علی بن مرتضی کاشانی مکی (سده ۱۱ ه.ق).

[الذریعة ۲۱ / ۳۶۲ ش ۵۴۶۴]

[تحقیق عمار عبودی نصار و حیدر لفته مال الله، تهران، نشر مشعر، چاپ ۱، ۱۳۸۶، ۱۳۵ ص، رقعی، شابک: ۷ - ۵۶ - ۵۴۰۰ - ۹۶۴ - ۹۷۸؛ میراث اسلامی ایران، دفتر اول، قم، کتابخانه مرعشی، ۱۳۷۲ ش].

نوشتار در سه فصل و یک خاتمه به شرح ذیل تدوین یافته است:

الفصل الاول: فی سبب سقوط الكعبة المعظمة.

الفصل الثاني: فی علة بناء الكعبة فی الارض و بدء الطواف بها و ذكر صفة الكعبة المشرفة و طولها و عرضها و ارتفاعها و

الفصل الثالث: فی ذكر صفة المسجد الحرام و أبوابه و أسمائها و أساطینها... .

الخاتمة: فی صفة الامكنة المشرفة التي بمكة المعظمة سوى ما ذكر مثل مولد شریف سید المرسلین و مولد سیده نساء العالمین... .

بررسی تأسیس کعبه و بازسازی مکه مکرمه پس از تخریب و ویرانی بر اثر سیل سال ۱۰۳۹ ه.ق است. مؤلف که در بنای مسجد خانه کعبه خود به عنوان یک کارگر فعالیت داشته، شرحی از ابعاد تخریب و سپس بازسازی آن به دست داده است. متن فارسی این رساله که آن هم به قلم خود زین العابدین کاشانی بوده، در مجله میقات فارسی و متن عربی نیز در المیقات عربی چاپ و منتشر شده. اخیراً متن عربی تحقیق شده آن با توجه به اهمیت آن به طور مستقل و به صورت کتاب نیز چاپ شده است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین...».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۹۳۷ / ۱ - قم، بروجردی؛ ص ۲۷۵ (دفتر دوم)، ش ۴ / ۴۳۳، از ص ۱۹۱ پ الی ۱۱۳ ر.

نسخ، سده دوازدهم ه. ق، عناوین و نشانی‌ها به شنگرف، جلد (مجموعه) دو رو، تیماج رو مشکی اندرون قهوه‌ای.

۱۴ س، ۵ / ۱۱ × ۵ / ۱۸ سم.

◀ ۹۳۸ / ۲ - نجف، شخصی (محمدعلی خوانساری)؛ [معجم مؤلفات الشیعیة فی الجزيرة العربية ۲ / ۳۲۸ ش ۹۱۳]

کاتب: محمد خراسانی، سال ۱۲۴۷ ه. ق، مکه. به جهت حاج عبدالله بن ملا محمد هادی قزوینی نگاشته شده است. این نسخه همچنین در کربلا و نزد شیخ محمدعلی قمی موجود است.

◀ ۹۳۹ / ۳ - کربلا، شیخ محمدعلی قمی (نسخه فارسی).

این کتاب به دو زبان (فارسی - عربی) نگاشته شده و هر دو نسخه در خزانه مولی محمدعلی خوانساری در نجف نگهداری می‌شود و این رساله به آخر مبحث کتاب «مصباح المتهجد» تألیف شیخ طوسی رحمته الله علیه ضمیمه شده است.

۵۶۲

المقنعة فی آداب الحج (آداب و سنن - عربی)

از: شیخ محمد بن شجاع الانصاری.

[الذریعة: ج ۲۲ / ۱۲۴ ش ۶۳۶۷]

مؤلف، معاصر فاضل مقدار می‌باشد. صاحب «الریاض» گوید: نسخه خطی آن را در اردبیل دیدم. به خط شیخ زین الدین علی بن حسن بن علالة که از طرف استادش فاضل مقدار اجازه داشته، به سال ۸۲۲ ه. ق.

انجامه نسخه: «هذا آخر كلام المصنف دامت فضائله حرره العبد علی بن حسن بن علاله فی یوم [م] الأحد الحاديعشر من شعبان سنة ۸۲۲».

صاحب ریاض می گوید: بعید نیست که کاتب، رساله را نزد مصنف قرائت کرده باشد.

۵۶۳

مقنع الحاجّ و الزوّار (فقه - عربی)

از: الشیخ ابوالفتح محمد بن علی بن عثمان کراچکی (۴۴۹ ه. ق.).

[الذریعة ۲۲ / ۱۲۱ ش ۶۳۵۷]

کتاب مختصری است با بیانی لطیف در مباحث حج و زیارت.

در فهرست کتب وی آمده که رساله را به جهت قائد ابی البقاء فرزند بن بلاك - براك - نگاشته است.

۵۶۴

[مکتوب سلطان عثمانی به شریف مکه] (شکوائیه - فارسی و عربی)

از: سلطان سلیمان، پادشاه روم.

این نامه که در باب غارت قافله حجاج می باشد، به انشای ابوالمسعود افندی صورت گرفته است.

متن نامه: «صورت مکتوب که ابوالمسعود افندی حسب الامر سلطان سلیمان پادشاه روم به شریف مکه نموده در سالی که قافله حاج را زده بوده: اعلم أيها السيد انما الحسنة حسنة فی نفسها وهي من بيت النبوة أحسن وانما السيئة قبيحة وهي من بيت النبوة أقبح. قد بلغنا انك آويت المحرم وأذيت المحرم ومن يتعدّ حدود الله فما له من مكرم فان لم تنته عن حدّك أغمدنا فيك سيف جدّك السلام».

جواب: «جواب که شریف مکه به خدمت سلطان سلیمان نوشته اند: انما العبد بذنبه تائب

الی ربّه فإن يأخذهُ فیدک أقوی وإن یعفو هو أقرب للتقوی».

◀ ۹۴۰ / - تهران، مجلس؛ ۲۸۹ / ۹۴۶۶، ص ۵۶۷.

نستعلیق شکسته‌آمیز، سده ۱۱ ه.ق. متن نامه شاه سلیمان به راسته چلیپا نگاشته شده و برفراز بعض سطور به شنگرف نشانی دارد. (تصویر ۱۸۶)

۵۶۵

مکه (تاریخ و مساحت - فارسی)

از: مبارک‌علی هندی.

رساله در مورد درازا و پهنای خانه کعبه و بنیاد آن. بار اول، بار دوم و سوم تا بار دهم که حجاج بن یوسف در ۷۴ ه.ق (۳ - ۶۹۴ ه.ق) به دستور عبدالملک بن مروان بن مروان ساخته است و نیز وضع کنونی آن از درها و مناره‌ها و جز آن، تا وضعیت فعلی نگاشته است. آغاز: «حمدله اما بعد این مختصر در بیان طول و عرض بیت‌الله شریف و تعداد مراتب بنای او و ما یتعلق به است. بدان‌که علامه ازرقی فارسی و قطب‌الدین (رح) در تواریخ مکه معظمه آورده‌اند».

خط نستعلیق، تاریخ کتابت: ۱۲۴۰ ه.ق.

◀ ۹۴۱ / - پاکستان، مدرسه مظهر العلوم (کراچی - کهده)؛ [فهرست مشترك ۱۰ /

۴۴]، ش ۶۴. از ص ۲۶ الی ۵۳.

نستعلیق، سید خضر نوشاهی، ۲۶ جمادی‌الاول ۱۲۴۰ ه.ق.

۵۶۶

مکه (مساحت و جغرافی - فارسی)

از: ؟

[فهرست مشترك پاکستان، ۱۰ / ۲۳، ش ۲۳]

در این رساله، نخست اندازه «گز» را تعیین می‌کند که ۲۴ انگشت است که در پهلوی هم نهاده شود.

از برخوردهایی که نگارنده با چهار یار دارد، چنین برمی‌آید که از اهل سنت است. تاریخ‌هایی که روزگار وی را نشان دهد یافت نشد، اما آخرین تاریخ‌ها نقلی است از عزالدین جماعه (م ۷۵۰ ه. ق) که مجاور مکه بوده است. درباره تاریخ نگارش آن آمده است: «فرش مرمر گشت تاریخش کنون (۱۰۶۰) * چون نماندی گل در آن منزل به‌جا».

آغاز: «هذه رسالة في بيان مكة معظمه زادا شرفا... این چند کلمه مسطور شده در بیان ذراع مکه معظمه و حرم او حرسه... و بعضی از کیفیات مسجد حرام». ۹۴۲ / - پاکستان (کوئته)، مولانا محمدهاشم جان مجددی؛ از ص ۱۲۱ الی ۱۵۴. این رساله به دنبال «فتوح الحرمین» نوشته ۱۰۷۲ آمده است.

۵۶۷

مکه (جغرافیا - فارسی)

از: ؟

[فهرست مشترك پاکستان ۱۰ / ۴۵، ش ۶۵]

در فهرست مشترك پاکستان، در این عنوان، نسخه‌هایی متعددی را برشمرده است که بدین امر پرداخته‌اند و در آن‌جا ذکر می‌کند: «نسخه‌ها یکی نیستند، ولی برخی از سرآغازها یکی بودن برخی را نشان می‌دهد».

این عناوین، در اوصاف مکه و شرح و احوال مکه معظمه و مساحت بیت‌الله است. پوشش کتابخانه‌ای:

۹۴۳ / ۱ - پاکستان، اسلام‌آباد (گنج‌بخش)؛ ش ۳ / ۱۰۹۸، از ص ۳۹۲ الی ۳۹۸. نسخ و نستعلیق خوش، محمد قاسم (که «مناسک حج» را در ۹۴۳ ه. ق در این

مجموعه نوشته است.

آغاز: «نحمد الله قبل كل مقال و نصلی علی النبی و الال. اما بعد این چند کلمه است در علامات مکه مبارکه که اگر حاجی پرسند جواب به صواب تواند داد. اما چهار حد مسجدالحرام هزار و چهل و شش گز است...».

آنجا که مسجدها را برمی‌شمارد، آمده است: «مسجد طهران (۱۹)».

این نسخه با شرح مساحت مسجدالحرام آغاز می‌شود که ۱۰۴۶ گز است به حساب گز مکه، شمار ستون‌های حرم که ۴۶۶ است، درهای حرم که ۳۹ است، پنجره‌ها که ۸۲ است، آن‌گاه بلندای کعبه که ۲۸ گز است.

از برخورد نگارنده با یاران چنین برمی‌آید که از اهل سنت است. در آن آمده که در مکه سه حمام است و «مقامات بیرون مکه شش است: غار حرا، جبل ثور، مسجد جعرانه، مسجد جنات النعیم، مسجد طایف و مسجد طهران». تاریخ‌هایی که روزگار نگارنده را نشان دهد، یافت نشد.

در پایان نیز آمده است: «تمام شده کتاب اوصاف مکه مبارکه».

سپس به اختصار درباره مدینه مطالبی دارد.

◀ ۹۴۴ / ۲ - پاکستان، راولپندی (گولره - شادروان پیر محمدعلی شاه).

نستعلیق، حاجی سیاه پسر، سده ۱۱ ه.ق.

آغاز: «ذراع مکه حمدله صلاة بدان اسعدك الله تعالى بنیل السعادة والكرامة که این کلمه‌ای است مسطور شده در شأن مقدار ذراع مکه».

۱۸ ص.

◀ ۹۴۵ / ۳ - اسلام‌آباد، گنج‌بخش؛ ش ۸۳۷۹.

نسخ پخته، آغاز سده ۱۲ ه.ق.

آغاز: «حمدله صلوة اما بعد بدان أیدك الله تعالى که این رساله‌ای ست فایده‌مند در بیان گزهای کعبه معظمه و مطاف و مقام و مسجد الحرام».

نسخه حاضر، بسیار شبیه ش ۷۲۱۳ از همین کتابخانه است، ولی انجام این نسخه افتاده

است.

◀ ۹۴۶ / ۴ - لاهور، دانشگاه؛ آذر ۸۳۲۶ / ۳۴ - F، از برگ ۴۳ الی ۵۳.

نستعلیق، سده ۱۲ ه.ق.

آغاز: «بدان ایدک الله بنیل هذه السعادات و الکرامة که این کلمه چند مسطور است در بیان ذراع مکه معظمه... اما قبل از شروع بدان که گز در عرف اهل شرع مقدار بیست و چهار انگشت است که به هم چسبیده باشد».

نسخه حاضر در باب طول و عرض و بلندی حرم و فضایل و تاریخ حرم مطهر است. عناوین به شرح ذیل است:

بیت الله شریف، طول اول، عرض دیوار حرم کعبه، عرض باب، بلندی زیر آستانه در کعبه، عرض ملتزم، بلندی موضع حجرالاسود...، تا این که می رسد به: «باب در فضیلت مکه مکرمه و مدینه مشرفه».

◀ ۹۴۷ / ۵ - اسلام آباد، گنج بخش؛ ش ۹۳۰۰.

نستعلیق، با مهر «سید علی رضا ۱۲۰۸» که شاید نویسنده باشد.

آغاز و نشانی ها برابر با نسخه ش ۷۲۱۳ از همین کتابخانه است. به عنوان نمونه در ص ۱۲ دارد: «اما عدد درهای حرم. بدان که در این ایام اطراف مسجدالحرام نوزده در است. اما مداخل سی و هشت است. چنان که هر دری مشتمل است بر دو مدخل و سه مدخل، کمتر و بیشتر، بدین ترتیب که مذکور می شود. اما در جانب دیوار شرقی چهار در است، باب اول بنی شبیه که در این ایام مشهور به باب السلام است».

۲۰ ص، ۱۷ - ۲۱ س.

◀ ۹۴۸ / ۶ - پیشاور، پشتو آکادمی؛ ش ۷۰۵.

نستعلیق، سال ۱۲۶۳ ه.ق. تاریخ کتابت از «فتوح الحرمین» که پس از این نسخه نگارش یافته، به دست آمده است.

آغاز: «نحمد الله قبل کل مقال... اما بعد این کلمه چند است در علامات مکه مبارکه که اگر از حاجی پرسند جواب با صواب تواند داد. پس بدان که چهار حد مسجدالحرام هزار و

چهل و شش گز است به مساحت گز مکه مشرفه...».

ش ۱۰۹۸ از نسخه گنج‌بخش نیز به همین آغاز است.

◀ ۹۴۹ / ۷ - حیدرآباد، شاه ولی الله کالج.

نستعلیق، سده ۱۳ هـ.ق.

آغاز: «حمدله صلاة بدان ایدک الله تعالى سبیل السعادة و الکرامة که این چند مسطور شده در بیان مقدار ذراع مکه معظم...».

۳۳ ص.

۵۶۸

الملخص فی المناسک (فقه - عربی)

از: علیجی، محمد ابراهیم (زنده به سال ۱۱۹۸ هـ.ق).

◀ ۹۵۰ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۴۶، ش ۲۳۸۱، [ش عمومی

۱۵۴۷ فقه].

رقعه و نستعلیق، سال ۱۲۹۷ هـ.ق.

۶۸ گ، ۱۵ س، ۱۸ × ۲۳ سم.

۵۶۹

منائح الکرم فی أخبار مكة و ولاية الحرم (تاریخ - عربی)

از: تاج الدین علی سنجاری (۱۰۹۵ هـ.ق)

چنان‌که از عنوان رساله برمی‌آید، درباره بعضی اطلاعات تاریخی مکه و والیانی که در

حرم شریف مکی صاحب‌منصب بوده‌اند، در این کتاب مباحثی مطرح شده است.

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۹۵۱ / ۱ - نسخه خطی با ش ۳۰ در «مکتبه الحرم المکی» نگهداری می‌شود.

◀ ۹۵۲ / ۲ - نسخه دیگری که دارای ۴۱۷ ورق است و در تاریخ ۱۲۶۱ ه. ق. = ۱۸۴۵م نوشته شده، با ش M ۰۵۲۰ ۶۰۸۶ در کتابخانه طوقپوسرای (استانبول) نگهداری می‌شود.

۵۷۰

منازل بین اصفهان و مکه (جغرافیای دینی - فارسی)

از: ؟

یکی از مطالبی که سفر معنوی حج مطرح بوده است، شناخت راه‌ها و منازل بین راه بوده، که در رساله حاضر، این مسیر را از اصفهان به سمت مکه معظمه منزل به منزل و با ذکر اسامی مناطق بین راه بیان می‌دارد.

◀ ۹۵۳ / - این رساله در فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه فرهنگستان باکو معرفی شده است.

۵۷۱

منازل الحج (سفرنامه دینی - فارسی)

از: بند علی بن میرزا خیرات علی.

مؤلف گزارش سفر حج خود را که از طریق بغداد و نجف و حله و مدینه و مکه در سال ۱۳۱۴ ه. ق. انجام گرفته، در این رساله آورده است.

[گزارشی از آن در درب زبیده: ۱۰۷ به کوشش رسول جعفریان در مجموعه هشت جلدی پنجاه سفرنامه حج قاجاری چاپ شده است].

آغاز: «الحمد لله الذي جعل منازل الحج وسيلة للشهود...».

[منزوی، فهرست‌واره ۱ / ۱۵۳؛ منزوی، فهرست نسخه‌ها، ص ۴۰۵۳؛ استوری ۱۱۴۶

ش ۱۶۰۲؛ نشریه نسخه‌های خطی ۱۰ / ۱۹۶؛ ایوانف ۲۸۷، ريو ۴۲۹]

◀ ۹۵۴ / - انگلستان، (موزه بریتانیا): ش ۱۶۷۴۱ Abb.

نستعلیق، سده ۱۹ م.

۵۹ گ، ۷ س.

۵۷۲

منازل راه دریا (از مکه تا ساوجبلاغ) (جغرافیای دینی - فارسی)

از: ؟

چنانکه از نام آن برمی آید، بحثی است در بیان و شناسایی منازل دریایی از ایران به سمت مکه معظمه که از لحاظ جغرافیایی و محاسبات مخصوص بدان، بدین امر پرداخته است.

◀ ۹۵۵ / - تهران، مجلس؛ ج ۴۸، ص ۲۰۶، ش ۲ / ۱۷۵۲۷، ص ۱۴۵ الی ۱۴۶.

سال کتابت: ۱۲۹۶ ه. ق.

جلد مجموعه، تیماج سرخ.

۱۳ س، ۵ / ۱۰ × ۱۳ سم [ش ثبت: ۲۰۸۶۹۲]

۵۷۳

منازل قمریه فی سوانح سفریه (سفرنامه دینی - فارسی و عربی)

از: سید علی حسین بن خیراتعلی زنگی پوری (۱۳۱۰ ه. ق.).

شرح سفر عتبات عالیات و حج نویسنده در سال ۱۲۸۹ ه. ق است که به سال

۱۲۹۳ ه. ق تحریر شده است، در دو مسلك:

مسلك اول: در سوانح سفری و در آن مقدمه و دو مقصد و يك خاتمه است. در

مقدمه، اعتذار می جوید که اگر اشکالی در الفاظ و عبارات کتاب باقی مانده، به خاطر آن

است که در طول سفر و در فرصت کم نوشته شده است.

مقصد اول: در ذکر حالاتی که وقت رفتن به ظهور رسید، و آن مشتمل است بر ۱۲ منزل به عدد بروج ۱۲ گانه که منازل قمر است.

مقصد دوم: در تلخیص حالات زمان مراجعات از مدینه منوره تا وطن مألوف زنگی پور، در ۱۲ منزل.

خاتمه: در تفصیل و تطبیق نقود صرف عتبات عالیات.

مسلك دوم: شامل مطالب نظم و نثری است که در سفر عراق نوشته است. ترتیب این عناوین، بر اساس مسیر سفر، تقسیم منازل و مشاهدات و رویدادهایی است که در هر منزل و مرحله روی داده است. در مسیر بازگشت، مطالب را بسیار کوتاه نوشته است.

ابتدای سفر، شنبه ۱۵ ربیع الثانی ۱۲۸۹ ه. ق و پایان آن در ۲۲ جمادی الآخر سال بعد بوده است. مؤلف، سفرش را از بمبئی به سمت بصره و از آنجا به سمت عتبات آغاز کرده و پس از اقامت چند ماهه، از مسیر نجف به مکه، یعنی از راه جبل، راهی حج شده است. وی پس از بازگشت به عتبات، مجدداً راهی بصره شده و از آنجا به هند بازگشته است. این سفرنامه از لحاظ داشتن نکات تاریخی و ریزینی های مؤلف در وصف منازل و رویدادها، حائز اهمیت است.

آغاز: «حمد غیر محدود خالق را سزااست که جسم اثری فلک دوار را به خان قلمز قدرت خود جلوه افروز منصف وجود فرموده و به حلی کواکب مضیئه مزین نمود آیت وافی بدایت إنا زینا السماء الدنيا بزينة الكواكب شاهد مقصود و سپاس بی قیاس صانع را...».

انجام: «در چمن این مژده را گر بشنوند * از تو راضی همسفرانم شوند پوشیده نماند که مصرع اول از بیت دوم با مصرع جناب نان و حلوا متوارد گشت... حالی گردیده پس نباید که زبان ناظرین به طعن و نسبت سرقه آشنا گردد».

◀ ۹۵۶ / - زنگی پور (هند)، زنگی پور (مولانا سید علی حسین - مولانا سید محمد

حسین؛ ص ۲۸، ش ۴ / ۹، از ص ۳۸ پ الی ۱۴۹ ر.
نستعلیق، به خط مؤلف، اواخر سده ۱۳ هـ.ق.
نسخه مسوده مؤلف است و در حاشیه افزودگی دارد. دارای چند نقشه که خود مؤلف کشیده است.
جلد (مجموعه) تیماج قهوه‌ای، بیرون کاغذ ابر و باد.
سطور (مجموعه) مختلف.
(تصاویر ۱۸۷ - ۱۹۰)

۵۷۴

المناسک (فقه - عربی)

از: احمد مصری.
مجموعه‌ای از اعمال و افعال حج بیت‌الله الحرام را بیان نموده است.
◀ ۹۵۷ / - استانبول، فیض الله افندی؛ ش ۹۳۳.
۱۶ گ، کتابت: ۸۵۳ هـ.ق.

۵۷۵

مناسک الحاج (فقه - فارسی)

از: وحید بهبهانی، آقا محمدباقر بن مولی محمد اکمل (۱۲۰۵ یا ۱۲۰۶ هـ.ق).
[الذریعه ۲۲ / ۲۵۶ ش ۶۹۴۰]
این کتاب را شاگرد مؤلف، شیخ ابوعلی محمد بن اسماعیل حائری رجائی به عربی برگردان کرده است، همان‌طور که مناسک فرزندش، آقا محمدعلی را به عربی ترجمه کرده است.

۵۷۶

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

در این رساله، مسئله واجبات و مستحبات حج از روی مناسک حج تألیف «جناب میرزا» فراهم آمده است.

در آغاز، واجبات حج می‌آید و سپس مستحبات که از بین این مستحبات، پاره‌ای مستحبات مؤکده است و جمعاً شانزده فصل می‌باشد.

آغاز: «بسمله جزئی از واجبات و مستحبات از اعمال حج...».

انجام: «با هم در زیر سایه جناب اجل اکرم شاید آن مکان‌های شریف مشرف شویم
إِنْ شَاءَ اللَّهُ».

◀ ۹۵۸ / - تهران، ملی، ج ۵، ص ۲۷۸، ش ۱ / ۲۱۹۳ / ف، از ص ۱ الی ۳۰.

۵۷۷

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

این رساله در مناسک حج است و از روی مناسک مرحوم سید جمع‌آوری شده و حاوی واجبات عمل حج و قلیلی از مستحبات آن است. در این رساله، واجبات حج به طور مختصر آمده و در پایان رساله نیز قصیده معروف «حاجیان آمدند...» از ناصر خسرو علوی دیده می‌شود.

آغاز: «بسمله قل یا ایها الکافرون لا أعبد ما تعبدون...».

انجام: «به جهت پیش کش سرکار علیّه عالیّه خواهر مکرمه سرور خودم دامت شوکتها

عرضه شد... إن شاء الله چشم از بدی خط خواهند پوشید، به تاریخ سه‌شنبه ۲ شهر ذی‌الحجه ۱۳۰۴ از راه مرحمت قبول خواهد فرمود».

◀ ۹۵۹ / - تهران، ملی؛ ج ۵، ص ۲۷۹، ش ۲ / ۲۱۹۳ / ف، از ص ۳۲ الی ۴۹.

۵۷۸

مناسک حج (فقه - فارسی)

احتمالاً از: سید محمد مجاهد طباطبائی.

اعمال حج تمتع را از ابتدا و از احرام، با بیانی ساده تا پایان اعمال و مناسک آن، که رمی جمرات است، به ترتیب بازگو نموده و شرح داده است.

این رساله فتوایی شامل شش فصل در بیان اعمال و مناسک حج به شرح ذیل می‌باشد:

أ. در احرام عمره؛ ب. در کیفیت طواف؛ ج. در سعی بین صفا و مروه؛ د. در احرام حج؛ ه. در اعمال شب عید در مشعرالحرام و اعمال روز عید در منی و نیز در اعمال حجی که مطابق با فتوای سید محمد مجاهد و ادعیه وارده در این باب در اصول کافی است.

آغاز: «بسمله بدان‌که صورت حج تمتع که فرض اهل بلاد بعید است این است که از میقات محرم شود به احرام عمره و تمتع پس داخل مکه شود و طواف کند خانه معظمه را هفت شوط پس در مقام ابراهیم دو رکعة نماز...».

انجام: «و این جا هم هفت سنگ بزند همان دستور و چون از این جا فارغ شود بیاید در پیش جمره عقبه که نزدیک است به مکه نظر بان جمرات کند و در این جا هم هفت سنگ بزند و برود و نایستد و در هریک از آن سه، این عمل را به جا بیاورد که عمل تمام است».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۹۶۰ / - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه‌الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۷۲۲

(فقه ۲)، ش ۱۴۶۳ (۳۵۷۳۴).

نسخ، موسی علی جندقی، به سال ۱۲۴۱ ه.ق. نشانی‌ها بر فراز، در ذیل انجام مهر

بیضوی «مصطفی الحسینی» مشهود است. عناوین به شنگرف، کاغذ شکری آهار مهره
فرنگی، جلد تیماج مشکى ضربی با ترنج و دو سرترنج.
در آغاز این نسخه آمده: «هذه الرسالة من فی احکام حج بسم الرحمن الرحيم...».
تاریخ اهدا: خرداد ۱۳۷۳ ش جهت کتابخانه آستان قدس رضوی ع است.
۵ گ، ۱۹ س، ۱۵ × ۵ / ۲۰ سم.

(تصاویر ۱۹۱ و ۱۹۲)

۵۷۹

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: شیخ محمدرضا افضل.

این کتاب شرح حدیث «بُنی الإسلام علی خمس» است که در سال ۱۳۷۷ به چاپ
رسیده است و این جلد، شرح بخش حج آن است که شاید «سبیل الرشید لأهل الزهد» از
محمدرضا افضل بن حاج آخوند چاله‌حصاری طهرانی اخباری باشد.
آغاز: «بسمله حمدله صلوة... و بعد باید دانست که دعامة چهارم از پنج دعامة اسلام که
عبارة بود از ولایة ائمه هدی و صلوة و زکوة و حج و صیام کما این‌که در رساله سبیل
الرشید دانسته شد مشروحاً، حج است که از جمله فرائض و...».
انجام: «و آنچه متصل است به این حدود که هر یک در مقاصد مسموعة به تفصیل
دانسته شد مثل بقیه فرائض که چهار است...»

گرتو خواهی فقه حج حاجیان نه بدان اعمال آن را ای جوان...
در منی اعمال سه آید بیان رمی و نحر و حلق گو بی‌شک چنان
پس طواف و سعی ختم او عیان ز نسا باشد طواف اندر جهان».
◀ ۹۶۱ / - مشهد، رضوی؛ ش ۱۱۹۶۲.

نسخ، حبیب‌الله مجلل الملك، دهم شعبان ۱۳۴۰، واقف: سید محمد صراف به تاریخ

اردیبهشت ۱۳۶۱ ه. ش. عناوین و بعضی عبارات عربی و اشعار به رقاع یا نستعلیق معرب سنگرف.

در انجامه نسخه چنین آمده است: «این نسخه شریفه که از جمله احکام فرائض و شرائع اسلام است و در تاریخ یوم دهم شهر شعبان المعظم ۱۳۴۰ تحریر واستنساخ گردیده است تیمناً در جزو کتب جناب آقا میرزا سید غلامحسین اجلال الواعظین دامت افاضاته تسلیم شد حرره الجانی حبیب الله مجلل الملك آشتیانی».

۶۹ گ، ۱۷ س، ۱۱ × ۱۷ سم.

(تصاویر ۱۹۳ و ۱۹۴)

۵۸۰

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: محمدجعفر بن محمد صفی فارسی آباده‌ای (سده ۱۳ ه. ق.).

مسائل و احکام حج تمتع را برای بعضی مکلفین که از وی سؤال داشته‌اند، با بیانی ساده عنوان داشته است.

آغاز: «بسمله محمد لمحجّ حجّ حجّ ذی الحجة فی ذی الحجة حجة الاسلام الحاجین والصلوة علی من حاج المحتجین فی المحجة باحجة عیونهم کیلا یحجّ الحجج بحججهم لایمان الداجین و علی حجج الله بین الحجّاج الاتین...».

انجام: «در روز سیزدهم در صورتی که شب سیزدهم را در منی مانده باشد و به همان ترتیب روز یازدهم و دوازدهم بعمل آورد و بعد از رمی جمرات مذکوره فارغ است از اعمال حج فلك الحمد من مقتدر لا یغلب و ذی اناة لا یعجل صل علی محمد و آله و اجعلنی لانعمک من الشاکرین و لآلائک من الذاکرین».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۹۶۲ / ۱ - مشهد، رضوی؛ ش ۲۳۰۰۱.

نستعلیق، عبارات عربی نسخ معرب، بی تاریخ.
 بر فراز آغاز نسخه، طی یک بیت شعر و به صورت اختصاری و به رمز اعمال واجبه حج و عمره آورده شده است، بدین شکل:
أَتَطَرَسْتَ (احرام به عمره - تلبیه - طواف - رکعتین طواف - سعی بین صفا و مروه - تقصیر) **لِلْعُمْرَةِ اجْعَلْ نَهْجَ**
أَتَوِّ (احرام به حج - تلبیه - وقوف به عرفات) **وَارْقَحِ** (وقوف به مشعر - التقاط - رمی جمره - قربانی - حلق) **طَرَسَ** (طواف - رکعتین - سعی بین الصفا و المروة) **طَر** (طواف - رکعتین) **بَر** (بیتوته در منی - رمی جمرات) **لِحِجِّ**.
 نسخه مصلدّر است به چند ورق در آداب سفر و آداب میت. در ذیل انجامه نیز دعائی در جلب روزی و فاتحه اهل قبور مندرج است.
 کتاب وقفی عبدالباقی آیت اللهی است به آستان مقدس رضوی به تاریخ اسفند ۱۳۷۴.
 ۱۴۷ گ، ۱۶ س، ۱۱ × ۱۷ سم.

(تصاویر ۱۹۵ و ۱۹۶)

◀ ۹۶۳ / ۲ - قم، مرعشی؛ ش ۱۰۴۱۲.

البته در این نسخه به عنوان «کتاب الحج = الفقه الجعفری» شناخته شده و زبان تألیف را نیز عربی ذکر کرده است.
 مشتمل بر کتاب طهارت و صلاة و صوم و حج و سه برگ از آغاز معاملات، بدون دیباچه.

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: سید علی محمد بن محمد نقوی لکهنوی، تاج العلماء (۱۳۱۲ ه.ق).
 [الذریعة ۲۲ / ۲۶۹ ش ۷۰۳۴]
 ▶ ۹۶۳.۱ / - اسم کتاب در «مشاهیر علمای هند»، نوشته سید علی نقی آمده است.

۵۸۲

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: سید محمد بن سید محسن بوشهری، معروف به بحرانی حائری (۱۳۵۵ ه.ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۲ ش ۷۰۶۰]

تاریخ تحریر: ۱۳۲۴ ه.ق.

◀ ۹۶۴ / - نسخه نزد فرزند مؤلف، سید محمد طاهر موجود است.

۵۸۳

مناسک حج (فقه - عربی)

از: شهاب‌الدین احمد بن حجر هیثمی انصاری شافعی (۹۷۳ ه.ق).

تاریخ تحریر: ۱۳ سوال ۹۴۰ ه.ق.

◀ ۹۶۵ / - تهران، ملک؛ ج ۵ / ۲۶۱، ش ۲ / ۱۳۸۸ (۲ / ۳۰۰).

نسخ، ۱۲۴۵ ه.ق، نوشته شده جهت سلیمان پاشا بیک، پسر میر سران عبدالرحمن پاشا.

کاغذ پسته‌ای، جلد رویه کاغذ مغزی میشن دو جدولی.

نشان تملك محمد مهدی بن علی بن یوسف طباطبائی در ۱۳۱۷ ه.ق با مهر بیضوی او.

۲۱ س، ۱۹ × ۲۹ سم.

۵۸۴

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: سید محمد بن محمد تقی بن سید رضا بن سید مهدی بحرالعلوم نجفی (۱۳۲۴ ه.ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۲ ش ۷۰۵۲]

کتاب به گونه فتوایی در اعمال و افعال حج ترتیب یافته است.

آغاز: «الحمد لله على إفضاله...».

◀ ۹۶۶ / - نسخه نزد سید محمدعلی بن سید علینقی (برادر مصنف الذریعه) موجود

است.

۵۸۵

مناسک الحج (فقه - فارسی)

از: سید محمد مهدی بن سید حسن بن سید حسین موسوی خوانساری.

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۴ ش ۷۰۷۲]

به اعمال و ادعیه حج به طور تفصیلی پرداخته است.

◀ ۹۶۷ / - به گفته شیخ آقا بزرگ، برخی اعاضم، وجود نسخه نزد مؤلف را حکایت

کرده‌اند.

۵۸۶

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: سید محمد مهدی بن سید حسن حسینی قزوینی حلاوی (۱۳۰۰ ه. ق، نجف).

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۴ ش ۷۰۷۳]

تاریخ تحریر: ۱۶ شوال ۱۲۷۷ ه. ق.

انجام: «وقع الفراغ من تسویدها بید مؤلفها محمد بن الحسن المدعو بمهدی الحسینی

الشهیر بالقزوینی...».

◀ ۹۶۸ / - نسخه در کتابخانه میرزا محمد تهرانی در سامراء موجود است.

«مناسک حج» مختصری هم از مؤلف باقی مانده که نسخه هر دو در کتابخانه مؤلف در

حلّه نگه‌داری می‌شود.

۵۸۷

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: سید موسی بن عبدالسلام بن زین العابدین بن عباس موسوی عاملی (۱۲۵۳ ه. ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۴ ش ۷۰۶۹]

◀ ۹۶۹ / - نام کتاب، در «بغیة الراغبین فی آل شرف الدین» آمده است.

۵۸۸

مناسک الحج (فقه - فارسی)

از: شاه نعمه الله کرمانی.

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۵ ش ۷۰۷۶]

در این رساله به گونه عرفانی پیرامون تعدادی از فصول در باب آداب حج بحث شده است.

آغاز: «قوله ﷺ: يا أيها الناس قد فرض عليكم الحج فحجّوا...».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۹۷۰ / ۱ - تهران، ملک؛ ج ۴ / ۶۷۳، ش ۱۴ / ۴۲۶۲، ص ۱۱۹ ر الی ۱۲۱ پ.

در این فهرست با عنوان «حج و صوم» معرفی شده است.

نستعلیق، ۱۰ شوال ۳۲ برابر با ۱۱۹ (که باید ۱۱۰۹ باشد) در چند فصل.

نستعلیق، میرغلام محی الدین، پسر درویش محمد در ۳۲ تخت نشینی پادشاه.

کاغذ ترمه، جلد رویه میشن قهوه‌ای ضربی.

تصویر این نسخه در دانشگاه تهران به شماره ۴۹۵۹ (۳ / ۱۱۸) هست.

۱۷ × ۲۵ سم.

[منزوی ۱۱۱۲]

◀ ۹۷۱ / ۲ - مصر (قاهره)، دارالکتب؛ مجموعه ش ۱۸ (مجامع فارسی طلعت).

سال کتابت: ۹۲۶ ه.ق.

در فهرست منبع مذکور، نام کتاب، «مناسک حج و عمره» معرفی شده است.

۵۸۹

مناسک الحج (فقه - فارسی)

از: ملا علیا.

[الذریعة ۲۲ / ۲۶۹ ش ۷۰۳۳]

[در تاریخ ۱۲۸۷ ه.ق در ایران چاپ سنگی شده است]

◀ / - در فهرست مشار نیز از آن یاد شده است.

۵۹۰

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ عبدالمجید حائری.

[الذریعة ۲۲ / ۲۶۶ ش ۷۰۰۷]

مؤلف از علمای سده ۱۳ ه.ق بوده و کتاب استدلالی است.

◀ ۹۷۲ / - نسخه‌ای با خط مؤلف در نزد سید هبة‌الدین موجود است.

۵۹۱

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ابوالعباس عبیدالله بن احمد بن نهیک، شیخ حمید بن زیاد (۳۱۰ ه.ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۶۷ ش ۷۰۱۰]

مؤلف از مشایخ صدوق می‌باشد، همان‌گونه که نجاشی از فهرست حمید بن زیاد نینوانی (۳۱۰ ه.ق) حکایت کرده است.

[در همین جستار رساله «فضائل الحج» نیز از او نام برده شده است]

۵۹۲

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ محمدحسین کاظمی.

در کتاب عنوان شده که در حج تمتع واجب است زائر اول عمره را در یکی از ماه‌های حج به‌جای آورد، سپس حج بگذارد.

◀ ۹۷۳ / - نسخه خطی که در حال حیات مؤلف نوشته شده، در ضمن مجموعه ش ۶۲۷ در کتابخانه امیرالمؤمنین (ع) نجف نگهداری می‌شود.

۵۹۳

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: زین‌الدین علی‌نقی بن ابوالعلاء محمد هاشم طفائی کمره‌ای فراهانی (شیرازی اصفهانی) (۱۰۶۰ ه.ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۶۹ ش ۷۰۳۵]

کتابت: ۱۰۶۰ ه.ق.

در این کتاب، حدیث امام صادق (ع) درباره وظایف قلبی حج و اسرار معنوی آن نقل شده است.

◀ ۹۷۴ / - نام کتاب در «الریاض» و «الأمل» آمده و صاحب «الذریعة» می‌گوید که نقل از آن را در حاشیه نسخه‌ای از «عوالی اللئالی» دیده است.

۵۹۴

مناسک الحج (فقه - فارسی)

از: شیخ فضل الله بن ملا محمدحسن، مشهور به علامه مازندرانی حائری.

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۰ ش ۷۰۳۹]

◀ ۹۷۵ / - این کتاب در تاریخ ۱۳۴۲ ه. ق در بمبئی با ۱۲۰ ورق چاپ سنگی شده است.

۵۹۵

مناسک الحج (فقه - فارسی)

از: حاج میرزا محسن بن حاج عبدالله اردبیلی (۱۲۹۴ ه. ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۱ ش ۷۰۴۵]

[این کتاب چاپ شده است و ترجمه آن در «ثمار القرار» آمده است].

◀ ۹۷۶ / - نسخه نزد فرزندش، میرزا علی اکبر اردبیلی موجود است.

۵۹۶

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ محسن بن حاج مرتضی الاعسم النجفی، صاحب «کشف الظلام» (۱۲۳۸ ه. ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۱ ش ۷۰۴۶]

◀ ۹۷۷ / - نسخه خطی به همراه «رسالة الصلاة» او، نزد میرزا علی آقا بن سید شیرازی موجود است.

۵۹۷

مناسک الحج (فقه - فارسی)

از: کرباسی اصفهانی، محمدابراهیم بن محمدحسن خراسانی (۱۱۸۰ - ۱۲۶۰ ه.ق).
 فقه فتوایی است در بیان احکام و مناسک حج، شامل مقدمه و چند بحث و یک خاتمه.
 [الذریعة ۲۲ / ۲۵۳ ش ۶۹۱۶]
 اسم کتاب در «الروضات» آمده است.
 ۹۷۸ / - قم، گلپایگانی، مجلد ۴ / ۴۵۵۶، ش ۱۴۳۸۵، نسخه شماره ۶۲۳۶ - ۱۱۶ / ۳۱.
 آغاز: «بسمله در حج و آن شرعاً عبارت است از افعالی که می‌باید چنانچه عمره نیز
 چنین است و در آن یک مقدمه و چند بحث و یک خاتمه است مقدمه و در آن سه مطلب
 است اول در بیان فضیلت حج و عقاب تارك آن».
 انجام: «تعدد پوشیدن رخت را که اگر در یک مجلس باشد متعدد نمی‌شود و اگر در دو
 مجلس باشد متعدد می‌شود و آن ضعیف است والسلام تم».
 نسخ، محمدعظیم خویی، جمعه ۱۲۶۰ ه.ق. عناوین و نشانی‌ها به شنگرف. در اول
 نسخه به عنوان «مناسک حج قدوة المجتهدین حاجی میرزا ابراهیم سلمه الله» معرفی شده
 است. جلد تیماج مشکی با ترنج و سرترنج.
 ۶۴ گ، ۱۵ س، ۱۶ × ۲۲ سم.

۵۹۸

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: محمد بن عبدالفتاح سراب تنکابنی (۱۰۴۰ - ۱۱۲۴ ه.ق).
 نسخه شامل چهار مقدمه و چند مقصد در واجبات و مستحبات حج و عمره به شرح

ذیل است:

مقدمه اول: در فضیلت حج و مذمت ترك آن.

مقدمه دوم: در بیان استطاعت.

مقدمه سوم: سفر حج باید محض اطاعت خدا باشد.

مقدمه چهارم: در بیان انواع حج است.

مقصد اول: در عمره تمتع.

آغاز: «بسمله حمدله و الصلوة علی سیدنا و نبینا و حبیب الهنا محمد خاتم النبیین و آله الطیبین الطاهرین می گوید اقل خلق الله الغنی محمد بن عبدالفتاح تنکابنی غفر الله ذنوبهما که جمعی از برادران ایمانی حصل الله آمالهم الدنیویة و الاخریة... مشتمل است بر مقاصد و مقدمات در فضیلت حج».

انجام: «که در شأن آن واقع شده است کَمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى و مشربه ام ابراهیم و مسجد احزاب که مسجد فتح است و قبور شهدا و زیارت قبر حمزه را در آن جا و وقتی که به قبور شهدا رسی بگو السلام علیکم بما صبرتم فنعم عقبی الدار... همّه و غمّه و کفیتّه هول عدوّه فی هذا المكان».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۹۷۹ / ۱ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۱، ش ۱۴۴۰، نسخه شماره ۲ / ۷۱۹۰ - ۱۹۰ / ۳۶.

نستعلیق، ۱۰۱۶ هـ. ق، در مهلبه (از بلاد عمان). نشانی‌ها به مشکی، در حاشیه تصحیح شده است. جلد تیماج قهوه‌ای.

۳۸ گ، سطور چلیپا، ۱۰ × ۱۹ سم.

◀ ۹۸۰ / ۲ - قم، مرکز احیاء؛ ۳ / ۴۹۵۰.

نسخ و عبارات عربی معرب، علی‌اصغر بن محمدحسین سبزواری، چهارشنبه، ربیع‌الثانی ۱۱۱۴ هـ. ق. برخی صفحات رطوبت دیده و به هم چسبیده. کاغذ نخودی تیره.

در حواشی برگ آخر، اشعاری به صورت راسته چلیپا نگاشته شده و در پایان این عبارت مندرج است: «نمّته و كنت اذاً في السفينة الشريفة حين سفر بيت الله الحرام و انا العبد. بهاءالدين السبزواری... في الدين و أجلّ السادة... و حاجی میر عبدالفتاح الحسینی السبزواری سنه ۱۱۱۴».

۱۷ س، ۵ / ۱۰ × ۱۸ سم.

(تصویر ۱۹۷)

◀ ۹۸۱ / ۳ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه ای)، ص ۷۲۰ (فقه ۲)، ش ۱۴۵۸ (۲۰۷۶۳).

نستعلیق، سده ۱۳ ه. ق. جلد مقوا، رویه گالینگور.

تاریخ اهدا: خرداد ۱۳۷۳ ه. ش.

۳۸ گ، ۱۳ س، ۱۰ × ۱۸ سم.

۵۹۹

مناسک الحج (فقه - فارسی)

از: آخوند مولى محمدباقر.

[الذریعه ۲۲ / ۲۵۶ ش ۶۹۳۸]

کتاب را در ایام اقامت در آذربایجان برای بعضی از مؤمنین عجم به فارسی نگاشته است. این رساله را شاگردش محمدجعفر بن عبدالرحیم به تصحیح استادش به عربی ترجمه نموده است.

مرتب بر يك مقدمه و دو باب و يك خاتمه.

آغاز نسخه عربی: «الحمد لله رب العالمین...».

◀ ۹۸۲ / - نسخه عربی نزد سید حسن حجت در کربلا موجود است (احتمال دارد که

این نسخه از محمدباقر بن محمد سلیم باشد).

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: محمدباقر بن محمد جعفر بن محمد صادق بن عبدالقیوم بن اشرف بن محمد ابراهیم بن محمدباقر؛ محقق سبزواری، صاحب «الذخیره» و «الکفایه». به نظر، بخش حج از «ذخیره المعاد» مؤلف است.

[الذریعه ۲۲ / ۲۵۶ ش ۶۹۳۹؛ ملی ۵ / ۲۸۳]

[نسخه چاپ سنگی با عنوان «الحج والعمرة (کتاب...)» در کتابخانه محدث ارموی (ش ۵ / ۵۱۴۰): تبریز؛ کارخانه کربلائی اسد آقا، به خط علی بن حاج محمدحسن تبریزی، ۱۳۰۷ ه.ق، خشتی، بدون شماره صفحه (کفایة المسائل: بی‌ناشر، بدون شماره صفحه)، فارسی] کتاب با یک مقدمه و چند فصل ترتیب یافته است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین... اما بعد بدان آیدک الله تعالی که این کلمه چندی است در بیان مناسک حج مشتمل بر یک مقدمه و چهار فصل و یک خاتمه...». انجام: «... سنت است به ادنای حلّ رفته احرام عمره مفرده با شرط و شروط و طواف نساء به جا آورد که مقابل یک حج است خصوص رحبی». پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۹۸۳ / ۱ - نسخه خطی در نزد سید هادی بن سید حسن اشکوری موجود است.

◀ ۹۸۴ / ۲ - تهران، کتابخانه سلطنتی؛ ص ۲۷۵ (۵۲۹ مجلس)، ش ۲۵۶۰.

نسخه جزء کتب استرداد میرزا سید رضاخان و لسان‌الدوله به کتابخانه و تحویل به آقا شیخ اسماعیل است که در سه‌شنبه دویم شوال ۱۳۲۹ فهرست شده است. این نسخه از زکات تا حج را در بر دارد - که در ثبت سابق فهرست مذکور با نام «شرح ارشاد» نوشته شده بود.

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

کاغذ فستقی، قطع نیم‌ورقی، جلد مقوایی تیماج سیاه روغنی، ترنج و نیم‌ترنج نقاشی میناسازی شده.

◀ ۹۸۵ / ۳ - تهران، مجلس؛ ج ۲۸، ص ۲۳.

نسخ، سده ۱۲ ه.ق. عناوین به شنگرف و در برخی از موارد نانویس، برخی از برگ‌ها مجدول به زر و بین سطرهای و صفحه اول زرین دندان موشی. عبارات عربی معرب. جلد تیماج دو رو، رو قهوه‌ای ضربی ترنج و سرترنج دار، اندرون سبز ساده. ۴۷ گ، ۱۱ س، ۵ / ۹ × ۱۴ سم. (تصاویر ۱۹۸ و ۱۹۹)

۶۰۱

مناسک الحج (فقه - فارسی)

از: شیخ ابوعلی محمد بن اسماعیل حائری رجالی (۱۲۱۶ ه.ق، نجف).

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۱ ش ۷۰۵۱]

کتاب در واجبات و محرمات و مکروهات حج تألیف یافته است.

مؤلف این کتاب را از بخش حج «ریاض المسائل» اختصار کرده و سپس آن را در «باب الکنی» از کتابش به نام «النخبة الوجيزة» ترجمه نموده است. نیز مؤلف، مناسک الحج استادش وحید بهبهانی و فرزند خودش (آقا محمد علی) را به عربی برگردانده است.

۶۰۲

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: بهاءالدین محمد بن تاج‌الدین حسن اصفهانی، فاضل هندی.

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۲ ش ۷۰۵۵]

کتاب را سید محمد بن علی بن حیدر مکی شرح کرده است و از این شرح، ابوالحسن

شریف در کتاب «الفوائد» خود که در مجاورت مکه تألیف کرده، نقل کرده است.
◀ ۹۸۶ / - نسخه «الفوائد» هم در کتابخانه حضرت آیه الله بروجردی موجود است.

۶۰۳

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ملا محمد محسن بن ملا محمد سمیع بن ملا حسین بن علم الهدی بن فیض.
[الذریعة ۲۲ / ۲۷۰ ش ۷۰۴۳]
در تاریخ ۱۱ رجب ۱۲۲۱ ه. ق از نگارش رساله فراغت یافته است.
◀ ۹۸۷ / - نسخه نزد نواده حاج آقا ضیاء بن حاج آقا مهدی بن محمد تقی بن محمد مهدی بن محمد محسن (مصنف «المناسک») موجود است.

۶۰۴

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ طوسی، ابوجعفر محمد بن حسن بن علی (۴۶۰ ه. ق).
[الذریعة ۲۲ / ۲۷۲ ش ۷۰۵۳]
کتاب، تنها اعمال و ادعیه حج را دربر دارد.
◀ ۹۸۸ / - شیخ طوسی نام کتاب را در «الفهرست» خود آورده است.

۶۰۵

مناسک الحج (فقه منظوم - عربی)

از: ابو مجلی، شیخ محمد بن حسن قطیفی فرعی.
[الذریعة ۲۲ / ۲۷۲ ش ۷۰۵۴]

مؤلف، شاگرد شیخ یوسف بحرانی است.
کتاب شامل چهار هزار بیت بوده و پیرامون اماکن شریفه، حدود، علائم و اعمال آنها می‌باشد.
◀ ۹۸۹ / کتاب را محمد صالح بحرانی آل طعان ذکر کرده است.

۶۰۶

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ محمد بن حسن مدعو به ابوخمسين احسائی (۱۳۱۶ ه.ق).
[الذریعة ۲۲ / ۲۷۲ ش ۷۰۵۶]
◀ ۹۹۰ / از این کتاب، سید ناصر بن هاشم احسائی (۱۳۵۸ ه.ق) نام برده است.

۶۰۷

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ محمد بن علی بن شیخ جعفر کاشف الغطاء.
[الذریعة ۲۲ / ۲۷۲ ش ۷۰۵۸]
تاریخ تحریر: ۱۲۶۶ ه.ق.
مرحوم آقابزرگ می‌گوید که رساله را به همراه رساله طهارت و صلاة و دماء و جنائز و صوم مؤلف دیده است.
◀ ۹۹۱ / نسخه نزد سید آقا تستری موجود است.

۶۰۸

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: میرزا محمدتقی بن میرزا محب علی بن میرزا محمدعلی شیرازی.

[الذریعه ۲۲ / ۲۵۸ ش ۶۹۵۲]

◀ ۹۹۲ / - نسخه‌اش نزد حاج سید محمدعلی سبزواری در کاظمین موجود است.

۶۰۹

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: مقدس اردبیلی، ملا احمد بن محمد (۹۹۳ ه.ق).

[الذریعه ۲۲ / ۲۵۵ ش ۶۹۳۱]

رساله مختصری در احکام و مناسک حج بیت‌الله الحرام است که گویا (بنا به نوشته پایان رساله) از املای مقدس اردبیلی نوشته شده است. آغاز: «بسمله حمدله بدان که چون کسی متوجه مکه معظمه شود به قصد گزاردن حج واجب باید که در حین بیرون رفتن از منزل خود نیت چنین کند که می‌روم به جانب مکه معظمه جهت ادای حج واجب اسلام از برای خدای تعالی و چون بجای رسد که در شرع قرار یافته...».

انجام: «و از این قیاس معنی اجزاء نیت را دانسته در وقت نیت قصد آن‌ها بکند چنان‌که فقهاء رحمهم الله تعالی بیان کرده‌اند و الله أعلم و أحکم». پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۹۹۳ / ۱ - اصفهان، دانشگاه (دفتر سوم)، ص ۶۸۲، ش ۱۸ / ۸۶۲، از ص ۱۹۵ پ الی ۲۰۰ پ، [۱۷۰۵۵].

نسخ و نستعلیق (خط مجموعه)، سده ۱۱ ه.ق.

پس از رساله، یادداشتی در معنای احرام از ملا احمد مقدس اردبیلی به خط کاتب در اوائل جمادی‌الاول ۱۰۵۲ در یزد آمده است.

در برگ‌های پایانی، منشئاتی به نقل از روضة الصفا و حکم سلطان حسین میرزا بایقرا در منع تراشیدن ریش از منشئات خواجه عبدالله مروارید و کتاب جلال‌الدین اکبرشاه به

علامه شیرازی و نامه شاه عباس به پادشاه روم، پس از بازگشت از گرجستان و رقعہ میرزا در طلب تسبیح خود و رقعہ خاتمه کتابت بوستان سعدی از میرزا فصیح و چند رقعہ دیگر از همو و کتابت شیخ ابوالفضل به میرزا محمدتقی دولت آبادی و انشائی از قطبی و عریضه میر منصور جرفادقانی به طالب خان و نامه شاه عباس به عبدالمؤمن خان و مکتوب درویش یوسف کشمیری به یک تاجر، کتابت میرزا محمدطاهر به حکیم رکناء، انشائی از نصیرای همدانی، رقعہ ملا عرفی به شیخ فیضی، تعزیت نامه اکبر شاه به شاه سلیم، تهنیت جلوس شاه سلیم به نواب همایون، دیباچه حکم سیورغال طالبای مؤذن و چند انشای متفرقه بدون عنوان و مطالبی به نقل از کشکول شیخ بهائی دیده می شود.

جلد (مجموعه) تیماج قهوه ای ضربی، عطف تیماج مشکی.

سطور (مجموعه) مختلف، ۱۲ × ۲۰ سم.

◀ ۹۹۴ / ۲ - قم، مرعشی؛ ش ۲ / ۱۱۵۴۸، از ص ۸۴ پ الی ۹۱ پ.

انجام: «... و در وقت قصد آنها کند چنانچه فقها رحمهم الله تعالی گفته اند والله أعلم».

نسخ، سده ۱۳ ه. ق. عناوین و نشانی ها شنگرف، کاغذ فرنگی آهار مهره شده. این نسخه از روی نسخه ای که به خط احمد فرزند شاهجانی هزارجریبی که به سال ۱۰۹۵ کتابت شده، استنساخ گردیده است. امضای حضرت آیت الله مرعشی نجفی رحمه الله در حاشیه آغاز نسخه مشهود است. در حاشیه تصحیح شده است.

۸ گ، ۱۷ س (۵ / ۶ × ۵ / ۱۱ سم).

◀ ۹۹۵ / ۳ - مشهد، گوهرشاد؛ ش ۹۹۸ (آستان قدس رضوی رضوی).

انجام: «و نیت چنین نماید که دو رکعت نماز طواف وداع خانه می گزارم از برای رضای خدای تعالی پس بیرون آمده متوجه شود».

نستعلیق، جمعه، ۱۲ جمادی الاولی ۹۸۸ ه. ق، مشهد رضویه. از تاریخ کتابت برمی آید که در زمان خود مؤلف تحریر یافته است.

عنوان رساله بر فراز نسخه چنین آمده است: «رساله فارسی در مناسک و ارکان حج

اسلام تصنیف قدوة المحققين زبدة المجتهدين مولانا احمد اردبیلی مد ظله العالی». عناوین و نشانی‌ها به شنگرف. پس از انجامه مهر بیضوی «لا اله الا الله الملك الحق المبين ۱۰۳۷ عبد». نسخه وقفی حاج سید سعید طباطبائی به تاریخ ۱۳۳۲ است. (تصاویر ۲۰۰ و ۲۰۱)

◀ ۹۹۶ / ۴ - مشهد، رضوی؛ ش ۲۹۷۵۵، از ص ۱۹ الی ۲۳. نستعلیق نازیبا، ۹۸۹ هـ. ق (به قرینه رساله‌های دیگر مجموعه). برخی صفحات دارای حواشی فراوان. در حاشیه فراز چپ صفحه دوم رساله به صورت چلیپا چنین درج شده است: «وقف نمود مرحوم مبرور مولانا عبدالسمیع سبزواری بر طلبه مدرسه خود، واقعه در مشهد مقدس رضویه علیه آلاف التحية». ۵ گ، ۱۷ س.

(تصاویر ۲۰۲ و ۲۰۳)

◀ ۹۹۷ / ۵ - قم، مرکز احیاء؛ ش ۴۰۹۳ / ۳، از ص ۹۴ پ الی ۹۹ پ. انجام نسخه: «و برین قیاس معنی اجزای نیات را تمامی دانسته و در وقت قصد آنها کند چنانچه فقهاء رحمهم الله تعالى گفته‌اند والله أعلم بالصواب». انجامه: «الی هنا تمّ بعون الملك الوهاب علی يد العبد العاصی احمد الهزارجریبی فی عام خمسین و تسعین بعد الف ۱۰۹۵».

در ذیل انجامه نسخه چنین مندرج است: «و قد کتبت فی ظهر هذه الاوراق هذه العبارة: و قد أملاها مولانا و شیخنا قدوة المتقدمین و زبدة المتأخرین و هو نظام الملة و الشريعة و التقوی و الدین احمد اردبیلی ادام الله أيام افادته و تقواه و انی قد التمس من صاحبها بل عن کلّ من عمل بها أن لا ینسانی عند ذکر الاخوان فانی کثیر الذنب و التقصیر و العصیان تمّت الی هنا قد انتقلت هذه الألفاظ المكتوبة علی ظهر الورقة بلازیادة و نقصان الحقیق أحمد الهزارجریبی».

نسخ، احمد هزارجریبی، سال ۱۰۹۵ ه. ق.
 عناوین به شنگرف، جلد تیماج قهوه‌ای بدون مقوا. نسخه به صورت بیاضی می‌باشد،
 تصحیح شده است.
 ۱۹ س، ۱۰ × ۱۹ سم.

(تصاویر ۲۰۴ و ۲۰۵)

◀ ۹۹۸ / ۶ - مشهد، گوهرشاد، ش ۳ / ۹۹۸، از برگ ۱۰۴ الی ۱۱۱.
 نستعلیق، روز جمعه ۱۲ جمادی‌الاولی سال ۹۹۸ ه. ق در مشهد مقدس رضوی.
 در آخر رساله، مهر بیضوی با سجع «لا اله الا الله الملك الحق المبين» آمده است.
 عنوان نسخه به شنگرف. کاغذ هندی و جلد (مجموعه) تیماج مشکی لایه‌ای.
 ۱۲ س، ۱۲ × ۱۸ سم (قطع ربعی).
 ▶ ۹۹۹ / ۷ - مشهد، رضوی.
 کاتب: عزیزالله جیلانی، به جهت مولی موسی گیلانی که وقف بر کتابخانه آستان قدس
 رضوی علیه السلام گردیده است.

۶۱۰

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ محمدحسین بن شیخ هاشم کاظمی نجفی (۱۳۰۸ ه. ق).
 [الذریعه ۲۲ / ۲۶۲ ش ۶۹۷۹]
 ▶ ۱۰۰۰ / ۱ - شیخ صالح بحرانی، صاحب «الذریعه» ذکر کرده که نسخه خطی نزد او
 موجود است.
 نیز شیخ آقابزرگ دو نسخه دیگر از آن به دست می‌دهد:
 ▶ ۱۰۰۱ / ۲ - خزانه حسن صدرالدین.
 ▶ ۱۰۰۲ / ۳ - شیخ عبدالحسین حلی نجفی.

۶۱۱

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ محمد صالح بن احمد بن صالح بحرانی قطیفی آل طعان.

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۵ ش ۶۹۹۴]

کتاب منحصرأ در مورد اعمال و دعاهاى «عرفه»، «غدير» و زیارات مدینه نگاشته شده و دارای ۱۵۰۰ بیت است و کتاب دیگری را نیز در مورد دعاهاى حج و آنچه به «غدير» مربوط است، نوشته که در ش ۶۹۹۵ الذریعه آمده است. آغاز: «اللهم أرنا مناسکنا...».

۶۱۲

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ محمد طه بن شیخ مهدی آل نجف تبریزی نجفی (۱۳۲۳ ه.ق).

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۵ ش ۶۹۹۶]

◀ ۱۰۰۳ / - نسخه نزد سید آقا تستری در نجف موجود است.

۶۱۳

مناسک الحج (فقه - فارسی)

از: شیخ محمدعلی بن شیخ ابوطالب زاهدی جیلانی اصفهانی (۱۱۸۱ ه.ق بنارس

هند)

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۷ ش ۷۰۱۴]

در فهرست کتاب‌هایش آمده که این کتاب را در اثنای سفر حجاز نوشته است.

۶۱۴

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: نگارنده «سبل النجاة» و مطابق با فتوای میرزا (میرزای شیرازی یا قمی).
◀ ۱۰۰۴ / - تهران، ملک؛ ج ۶ / ۳۴، ش ۴ / ۲۵۳۰ (۴ / ۵۸۹)، ص ۶۵ ر الی ۷۲ پ.

شکسته نستعلیق. کاغذ فرنگی، جلد میشن سیاه مقوایی.
۲۵ س، ۱۰ × ۱۵ سم.

۶۱۵

مناسک الحج (فقه - فارسی)

از: میرزا محمدعلی رشتی نجفی (۱۳۳۴ ه.ق).
مؤلف در سن ۸۲ سالگی درگذشته است.
[الذریعة ۲۲ / ۲۶۹ ش ۷۰۳۰]
◀ ۱۰۰۵ / - نسخه نزد نوه‌اش، شیخ مرتضی موجود است.

۶۱۶

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ محمدعلی معصومی بهبهانی (۱۲۹۱ - ۱۳۷۲ ه.ق).
[الذریعة ۲۲ / ۲۶۹ ش ۷۰۳۲]
مؤلف، صاحب «قواعد الامامية» است.
◀ ۱۰۰۶ / - نسخه مناسک او نزد فرزند او، شیخ عبدالله معصومی موجود است.

۶۱۷

مناسک الحج (فقه - فارسی)

از: میرزا محمد قاسم بن محمد تقی بن محمد قاسم اردوبادی (۱۳۳۳ ه. ق، همدان).
[الذریعه ۲۲ / ۲۵۴ ش ۶۹۲۵]
[کتاب در تبریز به چاپ رسیده است].

۶۱۸

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟
آغاز: «بسم الله الرحمن الرحيم بدان که هر که خواهد حج کند سنت است که در اول
ذی‌قعه ترك سر تراشیدن نماید و در میقات احرام ببندد و منعقد نمی‌شود احرام قبل از
میقات و هرگاه عمداً احرام را بعد از...».
انجام: «و طواف نساء را به‌جا آورد تا از هرچه که بر وی حرام بود در حال احرام
محلل گردد و بدان که هرگاه کسی خواهد عمره نافله دیگر بکند باید مابین عمرتین ده روز
فاصله باشد والسلام».

◀ ۱۰۰۷ / - همدان (غرب)، آخوند، ص ۴۰۹، ش ۴۸۰۳، از ص ۲ الی ۶۰.
نسخ عالی، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.
۱۱ × ۱۷ سم.

۶۱۹

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: زرقانی، عبدالباقی بن یوسف بن احمد (۱۰۹۹ ه. ق).

[معجم المؤلفین ۵ / ۷۶]

◀ ۱۰۰۸ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۴۶، ش ۲۳۸۳، [ش عمومی ۱۵۴۹ فقه].

نسخ، محمد قرصی، ۲۹ صفر ۱۱۳۰ ه.ق.

۱۸ گ، ۱۵ س، ۱۶ × ۲۲ سم.

۶۲۰

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ؟

◀ ۱۰۰۹ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۴۶، ش ۲۳۸۴، [ش عمومی ۳۸۷۷ / ۱۴ فقه]، از ص ۲۹۵ الی ۳۲۶.
نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.
۱۶ گ، ۱۵ س، ۱۴ × ۲۱ سم.

۶۲۱

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: امیرکبیر، محمد امیرکبیر سنباوی مصری مالکی (۱۲۳۲ ه.ق).

[معجم المؤلفین ۹ / ۶۸]

◀ ۱۰۱۰ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۴۶، ش ۲۳۸، [ش عمومی ۱۵۴۸ / ۱ فقه].

خط مغربی، محمد بن احمد غلالی، ۱۲۶۲ ه.ق.

۷ گ، ۲۴ س، ۱۵ × ۲۲ سم.

مناسک حج (فقه - عربی)

از: طاهر بن حسین بن محمد مزیدی.

نام مؤلف تنها در پایانه کتاب آمده است. به خواهش منصور بن مرحوم حاج کاظم، به هنگامی که آهنگ حجاز را داشت تألیف شده است. در انجامة، تاریخ به پایان رسیدن را ۲۹ شعبان ۱۳۰۸ ه. ق (۱۸۹۱ م) آورده است.

آغاز: «نحمدك اللهم يا من احکمت شرايع التکليف بوضع اسباب التعريف... و بعد فان [...] و الاخ في الله... منصور بن المرحوم الحاج كاظم». انجام: «... و قد اوردت... ما اردت ايراده على سبيل العجالة في هذه الرسالة في الساعة السادسة من الليلة التاسعة و العشرين... (۱۳۰۸ ه. ق.)... و انا الاقل طاهر بن حسين بن محمد المزیدی...».

◀ ۱۰۱۱ / - تهران، دائرة المعارف اسلامي (عکسی)؛ ج ۱، ص ۳۷۸، ش ۲۱۹۲ (۲۵۲۴۱۷)

نسخ تحریری، عبد[...]. پنجشنبه ۱۵ شعبان ۱۳۴۰ ه. ق.
۴۲ ص، ۱۶ س (۵ / ۱۵ × ۵ / ۲۰)، ۲۱ × ۳۰ سم.

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

رساله‌ای است مختصر در مناسک و اعمال حج.

آغاز: «بسمله اما بعد در بیان حج و آن از اعظم ارکان اسلام است و از دو نوع خالی

نیست واجب یا مندوب. واجب دو قسم است یکی به اصل شریعت واجب شده باشد و آن را حجة الاسلام گویند و آن واجب است در عمر يك بار چون شرایط وجوب وجود باشد و دیگر آن که مکلف بر ذمه خود لازم سازد...».

انجام: «... و احرام بستن لازم است در عمره از میقات یا خارج حرم و در عمره تمتع طواف نسا نیست و واجب نیست احرام بستن از میقات و افضل جعرا نه است پس تنعیم دیگر خدیبه و لازم است در او طواف و دو رکعت نماز آن و سعی و تقصیر».

◀ ۱۰۱۲ / - قم، مرکز احیاء؛ ش ۳ / ۳۵۹۷، از ص ۱۰۸ ر الی ۱۱۶ پ.

نستعلیق و عبارات عربی نسخ، خان میرزا غیاث الدین شریف، ۷ رمضان ۱۱۰۵ ه. ق.

عناوین و نشانی‌ها برفراز به شنگرف، جلد (مجموعه) تیماج قهوه‌ای سیر.

سطور (مجموعه) مختلف، ۱۴ × ۵ / ۱۹ سم.

(تصاویر ۲۰۶ و ۲۰۷)

۶۲۴

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: علامه حسن‌زاده آملی (زنده تا به حال).

رساله مختصری است در واجبات حج و عمره تمتع، مطابق عمل به احتیاط و اتفاق اصحاب، به همراه بعضی مستحبات آن.

آغاز: «بسمله حمدله صلوة قوله سبحانه: «ان أول بیت وضع للناس للذي ببكة مبارکاً... بحمد الله تعالی شأنه، شقیق شفیقم مستطیع شد. برای او حج تمتع است چه آن برای کسی است که چهل و هشت میل که شانزده فرسخ است از چهار جانب مکه مکرمه از مکه دور باشد و حج تمتع حجة الاسلام است...».

انجام: «و مسائل دیگر در حج از قبیل اقسام حج، و کلیه وظائف زنان در حج، و کفارات و خلل و شکوک در اعمال حج، و ادعیه و آداب مستحبه و غیرها بسیار است.

امیدواریم بدین مقدار که از امهات و اصول مسائل حج تمتع است که حجة الاسلام است
إن شاء الله تعالی شأنه مجزی بوده باشد و هو یهدی الی سبیل الرشاد و نسأله أن يجعله ذخراً
لنا يوم المعاد».

◀ ۱۰۱۳ / - قم، کتابخانه شخصی مؤلف (عکسی).

خط نستعلیق تحریری، عبارات عربی معرب، ظاهراً به خط مؤلف، ۱۵ ذی قعدة
۱۳۹۰ هـ. ق. = ۲۲ / ۱۰ / ۱۳۴۹ هـ. ش.

۲۳ ص، سطور مختلف (بین ۱۲ - ۱۴ س).

(تصاویر ۲۰۸ و ۲۰۹)

۶۲۵

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: طباطبائی کربلایی، علی بن محمد علی (۱۱۶۱ - ۱۲۳۱ هـ. ق).

رساله‌ای است در آداب و مناسک حج، برگرفته از «شرح صغیر» سید علی طباطبائی،
مشهور به «صاحب ریاض» که یکی از اطرافیان وی جمع‌آوری و ترجمه نموده و آن را به
رؤیت سید علی رسانده است.

◀ ۱۰۱۴ / - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۲، ش ۱۴۴۰۲، نسخه شماره ۱۰۹۷ - ۱۸۷ /

۶.

آغاز افتاده: «به بهبهانی محول فرمودند و بعد از ترجمه به نظر کیمیا اثر آن جناب
رسانیده... از این حقیر صادر شده باشد... بدان اسعدك الله که هرگاه شخصی استطاعت
حج به هم رساند... واجبات عمره تمتع شش است».

انجام: «مسئلة الثالثة اگر محرم بخورد یا بپوشد چیزی را که بر او حرام باشد و
مقداری... و تصدق به جمیع اجزاء و آن گوشت لازم است و مؤلف این رساله با مترجم از
دعای خیر فراموش نفرمایند و نسخه این رساله... به نظر... میر سید علی رسیده و تمام

مطابق بوده است با آنچه در کتاب شرح صغیری که تألیف فرموده است». نستعلیق، چهارشنبه ۱۲ جمادی‌الاولی ۱۲۲۳ ه.ق. عناوین به شنگرف، جلد تیماج مشکی فرسوده.
 ۳۱ گ، ۱۱ - ۱۳ س، ۵ / ۱۰ × ۱۷ سم.

۶۲۶

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: عبدالملك بن جمال الدين بن صدر الدين اسفرايينی (۱۰۳۷ ه.ق = ۱۶۲۸ م).
 [المحبی: خلاصه ۳ / ۸۶؛ بغدادی: هدیه ۱ / ۶۲۸؛ GAL II 380 S II 513]
 در ضمن این رساله، همه اعمال حج را از ابتدای احرام و حتی زیارت مسجد قباء و بقیع را هم بیان می‌کند.
 آغاز: «... و بعد فاعلم أن الحج فرض مرة على الفور على مسلم حر مكلف صحيح بصير ذي زاد و راحلة فضلاً عما لا بد منه...».
 انجام: «... يا مجيب دعوة المضطرين صلّ على سيدنا محمد و آله و اكشف همي و كربى و حزنى كما كشفت عن رسولك كربه و حزنه فى هذا المقام يا حنان يا منان يا كثير المعروف و الإحسان يا دائم النعم يا أرحم الراحمين و صلى الله على سيدنا محمد و على آله و صحبه و سلم تسليماً دائماً أبداً».
 < ۱۰۱۵ / - فلسطين (قدس)، خالدیه؛ ص ۳۷۹، ش ۷۶۲ (فقه ۱۰۳۰).
 کاتب: محمد رشید أبو السعود، اواسط جمادی‌الاولی ۱۲۳۷ ه.ق.
 نسخه در حالت خوبی است، اما برگ‌های آن از هم جدا شده است. در پایان رساله، اشعاری در ۱۳ بیت از مؤلف آمده و خلاصه آن چیزی است که ابوبکر نقاش بن حسن (مفسّر) تصریح کرده است.
 ۱۰ گ، ۱۹ س (۱۲ × ۱۶ سم)، ۱۶ × ۵ / ۲۲ سم.

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: صاحب جواهر، محمدحسن بن باقر نجفی (۱۲۰۰؟ - ۱۲۶۶ ه. ق.).
رساله فتوایی است که به کتاب «نجاه العباد» خود مؤلف الحاق شده است.
◀ ۱۰۱۶ / - قم، گلبایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۵۴، ش ۱۴۳۸۰، نسخه شماره ۳۶۱۶ - ۱۳۶ / ۱۸.
آغاز: «بسمله حمدله... و بعد فیقول العبد المقصر العاثر محمدحسن بن المرحوم الشیخ
باقر قدس سره انه قد التمسنى جماعة من الاخيار... کتاب الحج و العمرة ینبغى أن یعلم اولاً
انه یرتحب...».
انجام: «و الاولی أن تكون کتیب المحرّم و تھیأ و أتى المسجد و لا یزال فی الدعاء
حتى تغرب الشمس و الله العالم و الهادی و الحمد لله رب العالمین».
نسخ، ابوالقاسم بن حسن علی قزوینی نجفی، آخر ربیع الثانی ۱۲۶۲ ه. ق. عناوین به
شنگرف. رساله مقابله شده و مؤلف تأیید صحت این مقابله را در پایان به خط خود نوشته
است. مهر مربع «یا محمد ۱۲۶۳» روی برگ اول و مهر مربع «لا اله الا الملك الحق المبين
عبدہ محمد حسن» و مهر بیضوی «محمد حسن ۱۲۲۴» در صفحه آخر دیده می شود.
جلد تیماج مشکى مجدول گرهی.
۷۷ گ، ۱۹ س، ۱۵ × ۲۱ سم.

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ملا حسینعلی تویسرکانی.
رساله حجی است در واجبات حج و عمره که بر یک مقدمه، چهار مطلب و یک خاتمه

تدوین یافته است.

آغاز: «بسمله حمدله صلوة و بعد چنین گوید اقلّ خلق الله حسینعلی التوسرکانی که این مختصریست در واجبات احکام حج و عمره به خواهش بعضی از برادران دینیّه و این مرتب است...».

انجام: «ساقط می شود کفاره در آن چیزی که ذکر شد از ناسی و جاهل و مجنون مگر در صید کردن که در آن کفاره ثابت است اگر چه در جاهل و ناسی بوده باشد».

◀ ۱۰۱۷ / - مشهد، رضوی؛ ش ۳۰۲۶۲.

نسخ، بدون کاتب، سده ۱۴هـ. ق. اندکی به رساله رطوبت رسیده است.

نسخه وقفی جواد مرتجی از اصفهان است، به تاریخ اردیبهشت ۱۳۸۳هـ. ش جهت کتابخانه آستان قدس رضوی (ع.ا.س.)

۷۹ گ، ۱۰ س، ۱۱ × ۱۸ سم.

(تصاویر ۲۱۰ و ۲۱۱)

۶۲۹

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: سید محمد بن معصوم مشهدی.

مؤلف، این رساله را به اصرار برخی دوستانی که قصد عزیمت به حج بیت الله الحرام در سنه ۱۲۴۰ را داشته اند، نگاشته و تنها به بیان احکام حج تمتع اقتصار نموده است که مشتمل بر مقدمه و دو مطلب است که مقدمه هم در فضیلت حج می باشد.

آغاز: «بسمله الحمد لله الذی برئ النسم و خلق اللوح... چنین گوید اقلّ خلق الله عملاً و اکثر عباد الله ذللاً محمد ابن معصوم ابن محمد الرضوی المشهدی مولداً و موطناً که چون جمع کنیری و جم...».

انجام: «واجب است این که حلق یا تقصیر در منی واقع شود. پس اگر از راه ندانستگی

یا فراموشی کوچ کرده و به مکه رفته باشد، پس واجب است که برگردد به منی و حلق یا تقصیر در آن به عمل بیاورد چنین است هرگاه عمداً ترك کرده باشد».

◀ ۱۰۱۸ / - رضوی، مشهد؛ ش ۷۰۹۲.

نسخ، غلامحسین طبسی، ۲۰ جمادی الاول ۱۲۵۲، جای عناوین خالی مانده است. کاغذ نخودی آهار مهره، نسخه خریداری آستان قدس به تاریخ آذر ۱۳۲۷ است. ۴۵ گ، ۱۷ س، ۱۰ × ۱۷ سم.

۶۳۰

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

رساله‌ای است که در ابتدا به روایات مختلفه وارده از معصومین در باب آداب و فضیلت حج پرداخته و در پایان، بعضی ادعیه و اعمال مستحبیه، چون ادعیه مختلفه در باب خانه کعبه و حلقه در خانه مبارکه و بوسیدن حطیم را اشاره کرده است.

◀ ۱۰۱۹ / - مشهد، رضوی؛ ش ۳۰۲۲۸.

آغاز افتاده: «... و يك تسبیح کردن در مکه به اتفاق برابری می‌کند با خراج تمام عراق که اتفاق کرده باشند آن را در راه خالق انفس و آفاق و در بعضی روایات عراقین آمده و پیاده روند به مکه در عبادت خدای تعالی است تا بازگردد...».

انجام افتاده: «و چون بیرون آید حلقه در را بگیرد و سه بار الله اکبر بگوید از راست در و دو رکعت نماز بگزارد و این دعا بخواند که اَللّٰهُمَّ لَا تَجِدْ دُعَائِيْ وَلَا تُشْمِتْ بِيْ اَعْدَائِيْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الضَّارُّ النَّافِعُ و چون فرود آید حطیم را ببوسد و آن میان درست و حجر...».

نستعلیق تحریری، عبارات عربی نسخ معرب، سده ۱۰ هـ. ق.

نسخه، وقفی حجة الاسلام محمدحسن علامی است.

۵۲ گ، ۱۲ س، ۱۲ × ۵ / ۱۷ سم. (تصاویر ۲۱۲ و ۲۱۳)

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

شامل مقدمه و خاتمه و سه باب به شرح ذیل می‌باشد:

مقدمه: در آداب سفر و اعمال مدینه مشرفه.

باب اول: در بیان اعمال حج، در ۶ فصل.

باب دوم:

باب سوم: در بیان احکام حج، دارای ۱۰ فصل.

خاتمه: در بیان برخی از احکام شرعیه در سه فصل.

انجام: «و بعضی از علما فرموده‌اند که حرام است قبل از گذشتن يك سال از عمره اولی احرام به عمره ثانیه بستن و این قول ضعیف است و هر چند دلیلش قوی است لکن محمول است به عمره تمتع».

◀ ۱۰۲۰ / - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه‌الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۷۲۰،

ش ۱۴۵۹ (۲۰۵۲۲).

نستعلیق تحریری، ۱۲۶۳ هـ.ق. در صفحه آغاز و انجام نسخه مهر بیضوی به سجع «مصطفی الحسینی ۱۲۳۲» دیده می‌شود. نیز در صفحه آغاز افتاده نسخه و بر فراز مهر مذکور، نشان تملکی با عبارت: «بسمه تعالی ملک الاحقر صفائی الخوانساری عفی عنه و عن والدیه» موجود است.

آغاز افتاده: «که حاجّ وقتی که شروع کرد به تهیه اسباب سفر خود برنمی‌دارد چیزی و نمی‌گذارد آن را مگر این که می‌نویسد خدا برای او مثل این را پس وقتی که طواف کرد بیت را بیرون می‌شود از گناهان خود پس حضرت نبوی ص شمرندند چند موقف را که به عمل می‌آورد آن را حاجّ...».

تاریخ اهدا: خرداد ۱۳۷۳ ش است به آستان قدس رضوی ع.ا.ش.ا.

۷۰ گ، ۱۶ س، ۱۱ × ۵ / ۱۷ سم.

(تصاویر ۲۱۴ و ۲۱۵)

۶۳۲

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ابن قیم جوزیه.

آغاز: «فصل و سألتہ رحمۃ اللہ علیہ عائشہ رضی اللہ عنہا فقالت الجہاد أفضل الأعمال أفلا نجاهد لكن أفضل الجہاد و أجملہ حج مبرور...».

انجام: «قال مسجدکم هذا يريد مسجد المدينة ذكره مسلم فى ذلك خير كثير يعنى مسجد قبا».

◀ ۱۰۲۱ / - هند، ندوة العلماء (لکھنؤ)؛ ص ۱۴۳، ش ۲۲۲ (ردیف ضمن ۲۶۴).

خط: نستعلیق. رساله ضمن مجموعه‌ای ۳۲ ورقی آمده است.

۳۰ ص، ۱۳ س، ۴ / ۱۲ × ۷ / ۱۹ سم.

۶۳۳

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ؟

[الذریعه ۲۲ / ۲۵۸ ش ۶۹۴۸]

مؤلف را در الذریعه، با عبارت «لبعض الأصحاب» معرفی کرده است.

آداب و احکام و مناسک اعمال حج را با بیانی رسا آورده است.

آغاز: «و يوم الترویة یغتسل لإحرام الحجّ و یلبس ثوبی الإحرام و یدخلُ المسجد حافیاً و علیه السّکينة و الوقار و یطوف بالبيت سبعة أشواطٍ استحباباً و یصلّی عندَ المقامِ أو فی

الحجر رکعتین...».

انجام: «یا وارثی ما أنت صانعٌ بی فی هذا اليوم الَّذی قَدْ فرغتَ أَحْلَ مِنْ کلِّ شیءٍ أَحرم منه و قد فرغ من حجَّته و عمرته و إذا أراد أن یعتمر عمرة أخرى نافلة كانَ لَهُ ذلک بعدَ أن یكونَ بَینَ العُمَرتَینِ عَشْرَةَ آیامٍ».

◀ ۱۰۲۲ / - مشهد، رضوی؛ ش ۲۶۵۷.

نسخ معرب، بدون کاتب و تاریخ کتابت. البته در فراز ابتدای نسخه آمده: «رسالة فی آداب الحج لبعض علمائنا».

نسخه وقفی امیر جبرئیل به آستان قدس رضوی (ع.ا.س) به سال ۱۰۳۷ ه. ق. می‌باشد. در صفحه ماقبل آخر، ظاهراً نشان تصحیحی به تاریخ ۱۳ جمادی ۱۳۱۲ دیده می‌شود که ذیل آن مهری به سجع: «متولی باشی آستانه مقدسه مؤید الدوله ابوالفتح ۱۳۱۱» مشهود است.

نیز بر فراز صفحه پایانی عبارت «به تاریخ روز سه‌شنبه نهم شهر شوال المکرم تنگوزئیل سنه ۱۲۹۳ در عرض کتابخانه مبارکه ملاحظه شد» با سجع مهر «مؤمن الملک» و نشان شیر و خورشید در وسط و در ذیل انجامه هم عبارت «ملاحظه شد» با سجع مهر «أنا عبدٌ من عبید محمد» دیده می‌شود.

۳۲ گ، ۱۰ س، ۱۱ × ۱۷ سم.

(تصاویر ۲۱۶ و ۲۱۷)

۶۳۴

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ؟

این کتاب مشتمل بر رساله حج و ادعیه طواف و سعی و وداع و عرفه و غیره می‌باشد. آغاز (بعد البسملة و الحمدلة): «و بعد فهذه مسائل الحج التي لا بد منها للحاج إذا أراد

أن يحرم بالحج...».

انجام: «... السفر ثم يزور النبي ﷺ».

◀ ۱۰۲۳ / - یمن، دارالمخطوطات الیمنیة؛ ج ۱، ص ۷۳۸، ش ۲۸۳۳.

نسخ خوب. در پایان ادعیه طواف ذکر شده که در یکشنبه ۲۱ ذی القعدة ۱۳۰۳ ه. ق. کتابت شده است. کتابت با رنگ سیاه و قرمز بالقلم المبجل صورت گرفته است و آغاز ادعیه همواره با قرمز آمده است.
۱۶ گ، ۶ س، ۱۲ × ۱۸ سم.

۶۳۵

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: حسین بن محمد زعیب شامی عاملی.

آغاز: «بسمه الحمد لله الذي منّ علينا بدين الاسلام و جعلنا من امة محمد سيد الانام صلى الله عليه و آله الكرام و ميز لنا الحلال من الحرام و عرفنا قواعد... اما بعد فيقول العبد الفقير... أن أضع لهم رسالة تشتمل على مناسك الحج مما يلزم القاصد من واجب و مندوب...».

انجام: «و قل عند مسجد الفتح و هو مسجد الاحزاب على ما قاله بعض الأصحاب يا صريخ المكروبين... و كفيته هول عدوه في هذا المكان. قد تم ما أردنا اثباته... لوجهه الكريم و يتفضل على بفضلته بالثواب الجسيم و يجعل نفعه للمؤمنين عميماً و يهدينا و اياهم صراطاً مستقيماً... على يد مؤلفه.... سنة.... و لا حول و لا قوة الا بالله العلي العظيم».

◀ ۱۰۲۴ / - مشهد، رضوی؛ ش ۱۸۰۶۲.

نستعلیق و شکسته تحریری، به خط مؤلف در ۲۵ ذی حجه ۱۲۹۱ ه. ق.

نسخه وقفی آقای شیخ حسین اعلمی به تاریخ مهر ماه ۱۳۷۰ به آستان مقدس رضوی ع است.

(تصاویر ۲۱۸ و ۲۱۹)

۱۰۰ گ، ۱۲ س، ۵ / ۱۰ × ۱۵ سم.

۶۳۶

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: حاج میرزا ابوطالب بن حاج میرزا ابوالقاسم الموسوی الزنجانی (۱۳۲۹ ه. ق).
◀ ۱۰۲۵ / - نسخه خطی در کتابخانه شخصی مؤلف نگه‌داری می‌شود و در سال ۱۳۰۸ ه. ق به چاپ رسیده است.

۶۳۷

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: حاج میرزا ابوالقاسم بن میرزا کاظم موسوی زنجانی (۱۳۹۲ ه. ق).
[الذریعه ۲۲ / ۲۵۴ ش ۶۹۲۴]
[به سال ۱۳۰۸ ش چاپ شده است].
نام کتاب در نوشتار دیگر مؤلف با عنوان «ایضاح السبل» یادآوری شده است.
◀ ۱۰۲۶ / - نسخه خطی در کتابخانه وی در زنجان نگه‌داری می‌شود.

۶۳۸

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ احمد بن صالح بن سالم بن طوق قطیفی (بعد ۱۲۴۵ ه. ق).
[الذریعه ۲۲ / ۲۵۴ ش ۶۹۲۸؛ أنوار البدرین ۳۲۷؛ أعیان الشیعة ۲ / ۶۰۷؛ طبقات أعلام الشیعة (الکرام البررة) ۱ / ۹۲]
در تاریخ ۲۸ ربیع الثانی ۱۲۳۸ ه. ق از نگارش فراغت حاصل شده است. رساله مختصری است که در آن حج افراد و قرآن را ذکر کرده است.

◀ ۱۰۲۷ / - شخصی، شیخ حسین قدیچی.

[معجم مؤلفات الشیعیة فی الجزيرة العربية ۱ / ۱۶۶ ش ۴۶۰]

۶۳۹

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ محمد صالح بن أحمد بن صالح بن طعان بن ناصر ستری قدیچی (۱۲۸۱ - ۱۳۳۳ ه.ق.).

[الذریعة ۲۲ / ۲۶۵؛ أنوار البدرین ۲۹۶؛ طبقات أعلام الشيعة ۲ / ۸۷۷]

◀ ۱۰۲۸ / - شخصی (در قدیج)، عبدالکریم بن محمد شیخ.

کاتب: علی بن محمد بن مهدی محسن، ۷ ربیع الثانی ۱۳۲۷ ه.ق.

[معجم المؤلفات الشیعیة فی الجزيرة العربية ۱ / ۱۶۸ ش ۴۶۵]

۶۴۰

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: میرزا احمد بن لطفعلی تبریزی (۱۲۶۵ ه.ق.).

[الذریعة ۲۲ / ۲۵۵ ش ۶۹۳۰]

در این کتاب، مهمات مناسک عمره و حج تمتع را به اختصار آورده است.
بعضی عناوین:

واجبات عمره تمتع پنج است: اول احرام - دوم طواف - سیّم نماز طواف - چهارم سعی میان صفا و مروه - پنجم تقصیر کردن
و افعال حج دوازده است: اول احرام - دوم وقوف عرفات - سیّم وقوف مشعر الحرام - چهارم رمی جمره - پنجم قربان کردن - ششم سرتراشیدن یا تقصیر کردن - هفتم طواف زیارت - هشتم نماز طواف - نهم سعی میان صفا و مروه - دهم طواف نساء - یازدهم نماز

طواف نساء - دوازدهم بیتوته در منی.

در این نوشتار، در بحث نماز طواف بسط داده و مقدمات نماز و شکوک و خلل و نماز مسافر و جماعت را بیان کرده است.

آغاز: «بسملة الحمد لربّ الحرم و البيت العتيق و جاعله مطافاً للناس یا تون الیه من کل فج عمیق و مثابة لهم یشدون الیه الرحال من کل مرمی سحیق والصلوة... و بعد این مختصری است در بیان مهمات مناسک عمره و حج تمتع... احمد بن لطفعلی تبریزی...». انجام: «و سایر اجزای کفاره را باید تصدق کند بر فقراى مؤمنین و جایز نیست که خودش از آن بخورد و اگر بخورد ضامن است قیمت آنچه را که خورده است». پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۰۲۹ / ۱ - رضوی، مشهد؛ ش ۲۵۵۶۵.

انجام افتاده: «پس بگوید اللهم إني أستودعك نفسي و أهلی و مالی و دینی و دنیای و آخرتی و أمانتی و خاتمتی بعد از آن پس بیرون رود و بر در خانه خود بایستد و متوجه شود به جایی که اراده دارد پس بخواند سوره مبارکه...».

نستعلیق شکسته، دارای اشتباهات نگارشی است.

نسخه ناقصی هم نزد سید آقا تستری در نجف موجود است.

۱۶ س، ۵ / ۱۰ × ۵ / ۱۷ سم.

(تصویر ۲۲۰)

◀ ۱۰۳۰ / ۲ - رضوی، مشهد؛ ش ۲۶۳۸.

نسخ، عبارات عربی معرب، احمد بن زین‌العابدین قره‌باغی، سال ۱۲۳۶ ه. ق. قطع وزیری کوچک.

در صفحه نخست دو نشان بلاغ با دو مهر به دو تاریخ ذیل آمده است:

- غره ربیع الاول ۱۲۸۹، با سجع مهر چهارگوش به خط طغرا: «العتبة العالیة سلطان

حسین خان محمد».

- شوال ۱۳۸۷، با سجع مهر چهارگوش: «ابوالقاسم الحسینی».

- نسخه وقفی تاج ماه بیگم به تاریخ ۱۲۶۳ ه. ق. می‌باشد.
۱۸ گ، ۲۰ س، ۱۵ × ۲۱ سم. (تصاویر ۲۲۱ و ۲۲۲)
◀ ۱۰۳۱ / ۳ - مرعشی، قم؛ ش ۷۳۲۹.
انجام افتاده: «و قاعده کلیه این است که پیش از کفاره دادن عدد...».
نسخ، عناوین و نشانی‌ها سنگرف، در حاشیه دعا‌هایی افزوده شده است، جلد تیماج قهوه‌ای.
۴۴ گ، ۱۳ س، ۵ / ۱۲ × ۲۱ سم.
◀ ۱۰۳۲ / ۴ - مرعشی - قم، ش ۹۲۱۶.
نسخ، محمد بن احمد مرندی، ماه رجب ۱۲۶۱.
عناوین و نشانی‌ها سنگرف، جلد تیماج مشکی بدون مقوا.
۵۲ گ، ۱۲ س، ۱۱ × ۵ / ۱۵ سم.
◀ ۱۰۳۳ / ۵ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۵۷، ش ۱۴۳۸۷، نسخه شماره ۱۶۷۱ - ۲۲۱ / ۹.
انجام: «در آن بود از طلوع صبح روز عید بعد از آن می‌کوچد به سوی منی پس رمی جمره».
در نسخه حاضر مستحبات از آداب حج و زیارات ائمه علیهم‌السلام افزوده شده است.
نستعلیق، سده ۱۳ ه. ق. ادعیه نسخ معرب در حاشیه تصحیح دارد. عناوین و نشانی‌ها سنگرف، جلد تیماج مشکی.
۱۳۱ گ، ۱۴ - ۱۵ س (سطور مجموعه)، ۵ / ۱۰ × ۵ / ۱۴ سم.

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ احمد مقشاعی.

[الذریعه ۲۲ / ۲۵۵ ش ۶۹۳۴]

کتاب دارای سه هزار بیت بوده و شامل دو فصل می‌باشد: ۱. احکام حج؛ ۲. دعا‌های حج.
 ◀ ۱۰۳۴ / - شیخ محمد صالح بحرانی به صاحب «الذریعه» گفته است که نسخه خطی در نزد من موجود است.

۶۴۲

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: کاشف الغطاء، جعفر بن خضر جناحی حلی (۱۱۵۴ - ۱۲۲۸ ه.ق).
 [الذریعه ۲۲ / ۲۵۸ ش ۶۹۵۵]
 رساله کوتاهی است در بیان احکام حج تمتع و عمره برای کسانی که خارج از مکه هستند، شامل شش باب.
 ◀ ۱۰۳۵ / - قم، گلیایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۶، ش ۱۴۴۱۵، نسخه شماره ۵ / ۸۲۲۶ - ۷۶ / ۵۶، ص ۷۱ الی ۹۰.
 آغاز: «بسملة الحمد لله برأ الانام و عرفهم ما يلزمهم من. مبهمات الاحكام...».
 نسخ، محمد، بدون جلد. نسخه کامل است و شامل اول تا آخر رساله می‌باشد.
 ۲۰ گ، ۲۱ س، ۱۵ × ۲۱ سم.

۶۴۳

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ملا جعفر بن محمد باقر بن حسنعلی بن عبدالله بن محمدرضا بن شرف‌الدین واعظ شوشتری (۱۳۳۵ ه.ق).
 [الذریعه ۲۲ / ۲۵۸ ش ۶۹۵۴]
 در این کتاب بحث شده است که آیا اعمال حج و عمره از «بلد» آغاز می‌شود یا از «مقیات».
 ◀ ۱۰۳۶ / - نسخه خطی در نزد شیخ مهدی شرف‌الدین، یکی از اولاد مؤلف به دست می‌آید.

۶۴۴

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: سراج الدین.

◀ ۱۰۳۷ / - ترکیه، چروم حسن پاشا؛ ص ۷۵، ش ۲ / ۱۲۴، ص ۲۷ پ الی ۴۶ ر.
نستعلیق، یحیی بوسنوی، ۱۰۵۵ ه. ق. (به قرینه رساله ششم همین مجموعه)، جلد
مجموعه میشن قهوه‌ای.
۱۷ س (۴ × ۱۰ سم)، ۱۰ × ۵ / ۱۴ سم.

۶۴۵

مناسک الحج (فقه - ترکی)

از: ؟

◀ ۱۰۳۸ / - ترکیه، چروم حسن پاشا؛ ص ۷۶، ش ۵ / ۱۲۴، از ص ۵۱ پ الی ۸۵ ر.
نستعلیق، یحیی بوسنوی، ۱۰۵۵ ه. ق. (به قرینه رساله ششم مجموعه)، جلد مجموعه
میشن قهوه‌ای.
۱۷ س (۴ × ۱۰ سم)، ۱۰ × ۵ / ۱۴ سم.

۶۴۶

مناسک الحج (فقه - ترکی)

از: ؟

◀ ۱۰۳۹ / - ترکیه، چروم حسن پاشا، ص ۷۶، ش ۷ / ۱۲۴، از ص ۱۲۵ پ الی ۱۳۲
پ.

نستعلیق، یحیی بوسنوی، ۱۰۵۵ ه. ق (به قرینه رساله ششم مجموعه)، جلد میشن قهوه‌ای.

۱۷ س (۴ × ۱۰ سم)، ۱۰ × ۵ / ۱۴ سم.

۶۴۷

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ حسن بن شیخ جعفر کاشف الغطاء (۱۲۶۲ ه. ق).
کتاب را یک مقدمه و سه باب و یک خاتمه تشکیل می‌دهد.
آغاز: «الحمد لله ما طاف طائف بالمسجد الحرام و وقف واقف بالمشاعر العظام...».
◀ ۱۰۴۰ / - نسخه‌ای به خط سید راضی بن حسین بن احمد، معروف به «عطار بغدادی» که در تاریخ ۱۲۵۵ ه. ق کتابت یافته، و نسخه دیگری هم در خزانه سید مهدی آل‌حیدر کاظمی موجود است.

۶۴۸

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: سید حسن مدرس اصفهانی بن امیر، سید علی بن امیر محمدباقر بن امیر اسماعیل حسنی.
[الذریعه ۲۲ / ۲۶۰ ش ۶۹۶۰]
مؤلف از شاگردان مرحوم صاحب جواهر و شریف‌العلماء و استاد مرحوم میرزای شیرازی و میرزا محمدهاشم چهارسوقی بوده و «المختصر النافع» را شرح نموده است.
◀ ۱۰۴۱ / - نسخه خطی که در تاریخ ۱۲۶۷ ه. ق و در حال حیات مؤلف نوشته شده، با ش ۱۲۲۹ در کتابخانه امیرالمؤمنین (ع) در نجف نگه‌داری می‌شود.

۶۴۹

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ حسن بن حسین بن محمد بن احمد من آل عصفور بحرانی.

[الذریعه ۲۲ / ۲۵۹ ش ۶۹۵۸]

مؤلف ساکن بوشهر بوده و در آن سامان اقامه جمعه و جماعت می کرده و متولی مقام قضا و فتوا بوده است و سرانجام به سال ۱۲۱۶ ه. ق در محلی به نام «شاخور» در گذشته است.

پدر مؤلف به نام شیخ حسین، از عموی خود شیخ یوسف در «اللؤلؤة» اجازه گرفته است.

۶۵۰

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: حسنعلی بن عبدالله شوشتری، استاد مجلسی دوم (۱۰۷۵ ه. ق).

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۰ ش ۶۹۶۳]

والد مؤلف نیز شیخ مجلسی اول بوده است، همان طور که در «الروضات» آمده است. از این مؤلف غیر از «المناسک» و رساله «حرمة الجمعة» کتاب دیگری یافت نشده است.

۶۵۱

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: امیر علاءالدین حسین بن امیر رفیع الدین محمد بن امیر شجاع الدین محمود حسینی

آملی اصفهانی، مدعو به سلطان العلماء (۱۰۰۱ - ۱۰۶۴ ه.ق).

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۱ ش ۶۹۷۵]

در «جامع الرواة» از این کتاب به «الرسالة الحجیة» تعبیر شده است.

کتاب در دو مقدمه و پنج فصل تدوین شده است:

مقدمه اول: فی ذکر فضل الحج وما جاء فيه من الآثار.

مقدمه دوم: و هی الکلام فی بیان من یجب علیه الحج و شروط وجوبه.

فصل اول: فی بیان ما ینبغی لمن أراد الحج الی بیت الله تعالی أن یفعله.

فصل دوم: فی صفة الحج و بیان مناسک.

فصل سوم: فی بیان ما یجب علی الحاج اذا ترك نسکاً من المناسک.

فصل چهارم: فی بیان نهی المحرم عن فعله و ما یجب علیه اذا فعل ما نهی عنه.

فصل خامس: فیما یجب علی من منعه مانع عن اتمام ما أحرم له.

آغاز: «بسمله حمدله بعد حمد الله و الثناء علیه و الصلاة علی سیدنا محمد و علی آله و سلم فإنی نظرت فی المختصرات الموضوعات لمناسک الحج و ما یلزم من أخذ شیء منها فرأیت أن أجمع من...».

انجام: «و لكن لا یذبح الا فی الحرم و إن لم یجد الهدی صام ثلاثة ايام قبل الحج و سبعة بعد التشریق فزال المانع تقدم و طاف لعمرته و سعی و قصر و لا شیء علیه و إن لم یزل فعل ما قدمناه و قضا عمرته اذا تمکن».

◀ ۱۰۴۲ / - رضوی، مشهد؛ ش ۱۲۹۰۳.

نسخ نازیبا، عبدالرحمن بن احمد، ۲۰ شوال ۱۲۹۶ ه.ق، رکابدار، کاغذ نخودی فرنگی، جلد تیماج زرشکی. نسخه وقفی حسین کی استوان به تاریخ آبان ۱۳۴۸ است.

۶۷ گ، ۱۴ س، ۵ / ۱۵ × ۵ / ۲۰ سم.

(تصاویر ۲۲۳ و ۲۲۴)

۶۵۲

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: میرزا حسین بن میرزا علی بن میرزا محمد الاخباری نیشابوری هندی (۱۳۱۸ ه.ق).

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۱ ش ۶۹۷۰]

۱۰۴۳ / - نسخه، نزد فرزند مؤلف، میرزا عنایةالله موجود است.

۶۵۳

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: میرزا داود بن علی نقی حسینی، وزیر وظایف (سده ۱۴ ه.ق).

مؤلف (که ظاهراً خادم حرم رضوی نیز بوده است) همان‌طور که در دیباچه کتاب خود آورده، بیشتر به مناسک واجبه حج، آن هم به اختصار پرداخته است و اندکی از مستحبات را نیز آورده است و در این نوشتار، جانب احتیاط را رعایت نموده تا برای همگان قابل عمل باشد.

آغاز: «بسمله اگر چه مناسک و اعمال حج را همه فقهاء نوشته‌اند و درین خصوص رساله علی حده نوشته شد لیکن چون در آنها مستحب و واجب و اقسام حج را از حج تمتع و افراد و قرآن نوشته‌اند...».

انجام: «آن‌گاه ظهر روز دوازدهم از منا کوچ کند و برگردد به مکه و خداوند را شکر کند بر اتمام و توفیق عمل و السلام علی محمد و آله الامجاد.».

◀ ۱۰۴۴ / - مشهد: رضوی، ش ۲ / ۶۵۶۲.

شکسته نستعلیق تحریری، به خط مؤلف، شب ۱۵ شوال ۱۳۲۴.

(تصاویر ۲۲۵ و ۲۲۶)

مناسک حج (فقه - عربی)

از: محقق کرکی، نورالدین علی بن عبدالعالی عاملی = محقق ثانی (۸۹۰ - ۹۴۰ ه.ق).
[مرعشی ۱۳ / ۱۳۲ و ۸۷ / ۹ (به اسم شهید ثانی)؛ الذریعه ۲۲ / ۲۶۹؛ مجلس ۲۵ / ۹۰]
در احکام حج به صورت فتوا که در یک مقدمه و سه فصل و یک خاتمه تنظیم شده است.

المقدمة: تعريف الحج.

الفصل الاول: في عمرة التمتع.

الفصل الثاني: الطواف حول الكعبة.

الفصل الثالث: في افعال الحج.

خاتمة: استحباب زيارة النبي ﷺ في المدينة.

آغاز: «بسملة الحمد لله على سوايغ نعمه الغزار و الصلاة... اما بعد فهذه جملة مشتملة على مناسک حج بيت الله الحرام و زيارة رسوله و آله عليه و عليهم السلام صَنَّفْتُهَا عَلَى سَبِيلِ الاختصار بالالتماس...».

انجام: «... و ان من تمام الوفاء بالعهد و حسن الاداء زيارة قبورهم فمن زارهم رغبة في زيارتهم و تصديقاً بما رغبوا فيه كانت أئمتهم شفعاؤهم يوم القيامة تمت».
پوشش کتابخانه ای:

◀ ۱۰۴۵ / ۱ - قم، مسجد اعظم؛ ج ۴، ص ۶۰۴، ش ۲ / ۳۰۵۱، ص ۳۰ الى ۳۷.

نستعلیق، لطف الله بن انوشروان، ۹۵۱ ه.ق. نسخه تصحيح شده است.

۱۵ × ۱۰ سم.

◀ ۱۰۴۶ / ۲ - اصفهان، فقيه امامی (دفتر اول)؛ ص ۸۲، ش ۳ / ۷۷، از ص ۸۱ پ الى

۸۸ ر.

نسخ مایل به نستعلیق، پهلوانی غوج علی (= قوچ علی) ابن میرعلی، بیستم ربیع الثانی ۱۰۲۳. در آغاز مجموعه مشتمل بر این رساله، چند یادداشت متفرقه مشهود است؛ از جمله نام رسائل موجود در این مجموعه. عناوین شنگرف. بین این نسخه و رساله بعدی فایده‌ای از «جمع الجمع» شیخ جمهور در اتفاقات عدد دوازده نقل شده است (برگ ۸۸ پ).

روی نسخه، امضای عاریه کتاب از خلف مرحوم آخوند ملاصالح و تملک عبدالعالی زین‌العابدین مشهود است، با حواشی فراوان.

قیمت کتاب طبق یادداشت ابتدای نسخه، ۹ عباسی بوده است.

تملك آقا جمال‌الدین محمد خوانساری نیز بر آغاز مجموعه درج شده است.

بدون جلد، از عطف مقداری تیماج قهوه‌ای باقی مانده است.

۱۵ س، ۱۳ × ۲۰ سم.

◀ ۱۰۴۷ / ۳ - نسخه‌ای دیگر از آن با شماره ۲۶۴۱ در کتابخانه آستان قدس - مشهد

نگه‌داری می‌شود.

◀ ۱۰۴۸ / ۴ - نیز نسخه‌ای دیگر در کتابخانه مقبره هلال بن علی در آران کاشان

موجود است.

۶۵۵

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ حسین بن شیخ مصلح‌الدین بن حسن الصیمری البحرانی (۹۳۳ ه.ق).

رساله بزرگ و دارای فواید فراوانی است و مؤلف یکی از عالمان عبادت‌پیشه و زاهد

بوده است.

مؤلف به‌جز این رساله بزرگ، مناسک مختصری نیز داشته است.

۶۵۶

مناسک الحج (فقه - فارسی)

از: شیخ حسین ملائی.

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۰ ش ۶۹۶۵]

آغاز: «بدان ای طالب نعیم و ای سالك صراط مستقیم...».

◀ ۱۰۴۹ / - نسخه خطی عتیق در نزد مرحوم حاج شیخ عباس قمی بوده است.

۶۵۷

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

در توضیح آن آمده که نام کتاب در فهرست چاپی آن «مناکب الحج» درج شده است.

◀ ۱۰۵۰ / - رم، واتیکان؛ ص ۲۶۴، ش ۱ / ۱۷۶۰.

۶۵۸

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ زین الدین علی بن سلیمان بن درویش بحرانی قدمی (۱۰۶۴ ه.ق).

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۹ ش ۷۰۲۸]

◀ ۱۰۵۱ / - شیخ سلیمان بن عبدالله ماحوزی در «رسالة علماء البحرین» درباره نسخه

فوق چنین گفته است: «انّ مناسکه مع أكثر تصانیفه موجود عندی».

۶۵۹

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: سید محمدتقی بن حسن ظهیر حسینی استرآبادی.

[الذریعة ۲۲ / ۲۵۸ ش ۶۹۴۹]

مؤلف، شاگرد محقق داماد بوده و از نگارش کتاب در سال ۱۰۲۲ ه. ق فراغت یافته و نسخه در ضمن مجموعه‌ای در کتابخانه شیخ علی کاشف‌الغطاء موجود است، ظاهراً به خط مؤلف.

آغاز: «الحمد لله الذی وفقنا لتحصیل معالم الدین...».

۶۶۰

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: شیخ مهدی بن شیخ علی بن شیخ جعفر کاشف‌الغطاء (۱۲۸۸ ه. ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۴ ش ۷۰۷۵]

◀ ۱۰۵۲ / - نسخه خطی در کتابخانه میرزا محمد تهرانی در سامراء موجود است.

۶۶۱

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ابوبصیر یحیی بن قاسم اسدی (۱۵۰ ه. ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۵ ش ۷۹۷۹]

◀ ۱۰۵۳ / - نجاشی و شیخ در کتب رجال خود نام کتاب را آورده‌اند.

۶۶۲

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: حاج میرزا یوسف بن عبدالفتاح بن عطاءالله طباطبائی تبریزی (۱۱۶۷ - ۱۲۴۲ ه.ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۵ ش ۷۰۸۲]

◀ / - سبط مؤلف، سید شهاب‌الدین و نواده وی در «تاریخ أولاد الأطهار» ص ۹۰، از آن نام برده است.

۶۶۳

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

[الذریعة ۲۲ / ۲۵۷ ش ۶۹۴۵]

رساله‌ای است در بیان احکام و آداب و شرایط و مستحبات حج و بیان اقسام حج سه‌گانه آن.

آغاز: «بدان‌که حج واجب بود اندر همه عمر یک بار بر هر که استطاعت دارد و بالغ بود یا حرّ یا حرّه و استطاعت بود چندانک به‌کار باید وی را اندر آمدن و شدن و راحله که برنشیند اندر آمدن و شدن و نفقه آن کس که بر وی واجب بود و راه ایمن بود...».

◀ ۱۰۵۴ / - مشهد، رضوی؛ ش ۲۶۵۶.

نستعلیق تحریری، عبارات عربی معرب، احمد بن فتح‌الله، ۹۹۴ ه.ق.

نسخه، وقفی امیر جبرئیل جهت آستان قدس رضوی به سال ۱۰۳۷ ه.ق است.

بر فراز و حاشیه برگ اول، سجلاتی چنین مشهود است:

۱. به تاریخ شهر ربیع‌الاول سنه ۱۱۹۶ داخل عرض شد [سجّع مهر چهارگوش: «...»

بهاء‌الدین علی العلوی].

۲. به تاریخ شهر محرم الحرام سنه ۱۲۵۰ قوی ئیل داخل عرض شد [سجع مهر چهارگوش: «وقف سرکار فیض آثار حضرت ثامن الأئمة سلام الله علیه»].
۳. به تاریخ شهر محرم الحرام ۱۱۵۴ تخاقوی ئیل داخل عرض کتابخانه سرکار فیض آثار شد [سجع مهر چهارگوش: «عبد...»].
۴. به تاریخ غره شهر ربیع الثانی ۱۲۸۹ ملاحظه شد [سجع مهر چهارگوش: «سلطان محمد حاجب العتبة العلیة»].
۵. به تاریخ ۱۳ شهر الله المبارک ۱۲۷۲ داخل عرض شد [سجع مهر مربع: «عبد محمد حسین بن فضل الله الحسینی»].
- در صفحه انجام افتاده نیز به خطی غیر از متن، نام «نورالدین محمد بن ابی القاسم حبیب الله واعظ اصفهانی» آمده که شاید کاتب کل متن یا بعض آن باشد.
- انجام افتاده: «باب یاد کردن زیارت؛ رسول ﷺ گفت: هر که حج کند و مرا زیارت نکند... پس در مسجد شود و زیر منبر... بعد از فراق از زیارت... به طرف دست راست رود و سلام بر ایشان رسانده و زیارت نماید به این طریق السلام علیکم...».
- ۱۷ گ، ۱۱ س، ۱۱ × ۱۷ سم.

(تصاویر ۲۲۷ و ۲۲۸)

۶۶۴

مناسک حج (فقه - فارسی)

- از: جرفادقانی، ابوالقاسم بن محمد.
- رساله مختصری است در احکام حج که به درخواست جمعی از مؤمنین نگاشته در یک مقدمه و ده فصل و یک خاتمه.
- ◀ ۱۰۵۵ / - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۵۶، ش ۱۴۳۸۶، نسخه شماره ۱ / ۷۶۰۵ - ۲۲۵ / ۳۸.

آغاز: «بسمله الحمد لله رب العالمین و الصلوة... چنین گوید محرر این رساله... ابوالقاسم بن محمد جریادقانی که بعضی از اعزه از این کمینه... که مختصری مشتمل بر واجبات و ضروریات حج و بعضی از مندوبات... مشتمل است بر مقدمه و ده فصل و خاتمه مقدمه در بیان تعریف حج».

نسخه از انجام اندکی افتادگی دارد.

انجام: «خاتمه در طواف وداع خانه کعبه... جناب مقدس نبوی ﷺ فرموده هرکه زیارت بیت الله الحرام در مکه به جا آرد و در مدینه به زیارت من».

نسخ، سده ۱۳ ه.ق. جلد مقوا با عطف گالینگور قهوه‌ای.

۵ گ، ۲۳ س، ۱۰ × ۱۵ سم.

۶۶۵

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: حسین بن حسن جیلانی.

این رساله که به درخواست سلیمانقلی بیگ نگاشته شده، در بیان واجبات حج و عمره تمتع است و در آن جانب احتیاط مراعات گردیده است.

آغاز: «بسمله حمدله چون برادر دینی و دوست ایمانی سلیمانقلی بیگ امیلاقور (؟) و فقه الله تعالی لمراضیه و جعل کل یوم من آتیه خیرا من ماضیه اشارت نمودند که مختصری مقصور بر بیان واجبات حج تمتع اسلام با مراعات احتیاط تام در هر باب نوشته...».

انجام: «الله اکبر و لله الحمد الله اکبر علی ما هدانا الله اکبر علی ما رزقنا من بهیمه الانعام و الحمد لله علی ما أبلانا بدان که چون شخصی از اعمال منی در ایام تشریق فارغ شود دیگر بر او واجبی از افعال عمره و حج تمتع باقی نخواهد بود و به هر طرف که خواهد می‌تواند رفت ان شاء الله تعالی».

◀ ۱۰۵۶ / - مشهد، رضوی؛ ش ۳۰۲۰۳.

نستعلیق، سده ۱۲ ه.ق. عناوین بر فراز نشانی دارد. نسخه وقفی حجة الاسلام محمدحسن علامی در اسفند ۱۳۸۲ به آستان قدس رضوی ع است. پشت برگ اول یادداشت وقف عام میرمحمدتقی رضوی آمده است.

۱۹ س، ۱۵ × ۵ / ۲۰ سم.

(تصاویر ۲۲۹ و ۲۳۰)

۶۶۶

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ملا محمدقاسم بن محمدرضا هزارجریبی (ق ۱۳).

مختصری است فتوایی در واجبات و مستحبات حج و عمره که مؤلف هنگام سفر حجش در شیراز تألیف نموده و به روز سه شنبه، چهارم ماه شعبان ۱۱۱۳ به پایان برده است. این کتاب دارای یک مقدمه در فضل مکه و ثواب و اقسام حج است و یک باب در بیان عمره و حج تمتع و احکام و آداب ادعیه آنها دارد، و خاتمه در آداب مدینه منوره و زیارت مشاهد متبرکه آن جا می باشد.

انجام: «امید از مؤمنانی که از این رساله منتفع شوند آن که این فقیر خطاکار را به طلب مغفرت یاد نمایند، والله غفور رحیم».

◀ ۱۰۵۷ / - قم، مرعشی؛ ش ۳۰۵۳.

آغاز افتاده: «زادها الله تعالى کرامة التماس جمع آداب و احکام منسک حج و عمره نمود».

نستعلیق، به خط مؤلف.

عناوین شنگرف یا نوشته نیست، مطالب خط خورده و در حاشیه اضافه شده است.

جلد تیماج سبز.

۴۸ گ، ۱۵ × ۱۰ سم.

۶۶۷

مناسک حج (فقه شیعی - فارسی)

از: محمد زمان بن حاج محمدطاهر تبریزی (سده ۱۳ ه.ق).

[الذریعه: ۱۶ / ۳۰۳ و ۳ / ۳۶۷؛ مؤلفین کتب چاپی فارسی و عربی: ۳ / ۲۴۶]

رساله‌ای است کوتاه در مناسک حج که در سه‌شنبه، ۱۲ ربیع‌الاول ۱۲۲۳ در مسیر زیارت بیت‌الله الحرام و در بندر حدیده یمن به انجام رسیده است. وی از علمای بزرگ و صاحب چند تألیف است، از جمله «فلاح المؤمن» که این نسخه مناسک حج در حاشیه همین کتاب فلاح المؤمنین کتابت شده است. نامی از مناسک حج وی در منابع موجود یافت نشده است. ترقیمه: «(تم) کتابت مناسک در بندر حدیده یمن به تاریخ یوم الثلاثاء ۱۲ شهر ربیع‌الآخر من شهور سنة ۱۲۲۳».

آغاز: «بدان‌که حج و عمره از جمله ارکان ایمان و موجب ثبوتات بسیار است». انجام: «ختم شد کلام در مناسک حج و عمره جناب احادیث همگی را توفیق مراسم عبادات و دوری از رسوم عادات و دل‌آگاهی روزی فرماید بمحمد و آله الطاهرین...». ◀ ۱۰۵۸ / - قم، مرعشی؛ ش ۲ / ۱۳۶۹۴، از ص ۱۱۷ پ الی ۱۲۹ پ. شکسته نستعلیق زیبا، نسخه اصل به خط مؤلف، ۱۲۲۳ ه.ق. سطور مختلف و مورّب.

۶۶۸

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

در آداب و اعمال واجب و مستحب حج و بعضی از دعاها که در ضمن مناسک خوانده می‌شود، گرفته شده از رساله‌های دیگران و نامرتب.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین.. و بعد بدان که چون کسی متوجه مکه معظمه شود به قصد گزارندن حج واجب».

انجام: «اللهم أعطني بكل شعرة نوراً يوم القيامة».

◀ ۱۰۵۹ / - قم، مرعشی؛ ش ۴ / ۵۲۹۰، از ص ۸۱ پ الی ۸۵ ر.

نستعلیق، محمد هاشم بن محمد سمیع جنیدی شیرازی، اوایل سده دوازده.
عناوین شنگرف. بر فراز صفحه اول مجموعه‌ای که مشتمل بر این رساله است، نشانی کتابخانه شاهزاده احتشام الدوله به تاریخ ذی الحجه ۱۲۷۰ و مهر بیضوی «احتشام الدوله» دیده می‌شود.

جلد مقوایی عطف تیماج قهوه‌ای.

۵ / ۱۸ × ۲۹ سم.

۶۶۹

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: میرداماد = امیر محمدباقر داماد حسینی.

این رساله، در واقع فتاوی مؤلف در ابواب مختلف حج است و توسط کاتب که از شاگردان مؤلف است، جمع‌آوری و تدوین شده است.

آغاز: «بسمله اما بعد بر رأی اهل ایمان و اصحاب درایت و ایقان پوشیده نیست که اعمال مکلف مقبول درگاه الهی جلّ مجده وقتی می‌شود که آن را بر وجه صحیح از شارع فراگیرد اگر ممکن باشد، والا از مجتهد جامع الشرایط که اعلم و اورع مجتهدین باشد».

انجام: «که این فعل را برای آن می‌کنم که الله تعالی مستحق آن و اهل آن است که عبادتش می‌کنند نه از برای طلب بهشت یا نجات از دوزخ یا غرضی از اغراض غیر آن و برین معنی اجزاء نیت را به تمامی دانسته در وقت نیت قصد آنها کند چنانچه فقهاء رحمهم الله بیان کرده‌اند والله أعلم بالصواب».

◀ ۱۰۶۰ / - تهران، دانشگاه؛ ش ۷۴۹۹، (ش ۵۹۱۳ عکسی مرکز احیاء).
 تحریری، محمد جعفر بن نجم‌الدین محمود خادم مشهدی، آخر شعبان ۱۰۸۸ ه. ق.
 عناوین و نشانی‌ها برفراز به مشکی. بعضی توضیحات و اضافات در حواشی.
 در صفحه پیش‌آغاز نسخه، چنین درج شده است: «این رساله را یکی از شاگردان میر،
 موسوم به محمدجعفر ابن نجم‌الدین محمود الخادم المشهدی از گفته‌های معزی الیه جمع
 آوری و تدوین نموده تاریخ تحریر آن که در صفحه آخر است ۱۰۸۸ می‌باشد».
 (تصاویر ۲۳۱ و ۲۳۲)

۶۷۰

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: محمدجعفر بن نجم‌الدین خادم حسینی مشهدی (سده ۱۱).
 رساله‌ای مختصر در مناسک حج است که مؤلف با استفاده از نظریات مرحوم میرداماد
 و در حیات ایشان نگاشته است.
 آغاز: «... در اعمال و اقوال خود حساب کرد... و بعد بدان آید که الله تعالی فی الدارین
 که چون کسی خواهد که متوجه مکه معظمه شود به قصد گزاردن حج واجب».
 ◀ ۱۰۶۱ / - قم، مرعشی؛ ش ۱۲۸۷۱.
 انجام افتاده: «و ازاله موی خود بتراشیدن و خواه بکنند مگر موی در چشم روییده
 باشد و اذیت تمام رساند و دندان کنند است...».
 نسخ، سده ۱۱.
 عنوان‌ها و نشانی‌ها قرمز، کاغذ فرنگی، جلد مشمعی زرشکی.
 ۳۰ گ، ۸ س، ۵ / ۱۰ × ۱۳ سم.

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: محقق کرکی، نورالدین علی بن عبدالعالی عاملی (۸۹۰ - ۹۴۰ ه.ق).
[الذریعه: ج ۲۲ / ۲۶۹ ش ۷۰۲۹؛ التراث العربی ۵ / ۲۲۴؛ رسائل المحقق الكرکی (چاپ انتشارات کتابخانه آیه الله مرعشی - ره): ج ۲، ص ۱۴۹؛ معجم المطبوعات العربية فی ایران: ص ۵۰۴]

پایان تألیف کتاب، روز چهارشنبه، ۲۰ شوال ۹۵۳ بوده است.
رساله فتوایی مختصری است با بعضی از آداب زیارت حضرت پیامبر اکرم ﷺ و اعمال مدینه منوره، در یک مقدمه و دو فصل و یک تتمه بیان شده و عناوین کتاب چنین است:
المقدمة: فی معنی الحج و انواعه و ارکانه.
الفصل الاول: فی افعال عمرة التمتع (دارای چهار مبحث).
الفصل الثاني: فی افعال الحج (در شش بحث).
التتمه: فی اعمال المدينة المنورة.

آغاز: «بسمله الحمد لله علی سوابع نعمه الغزار و الصلاة علی محمد و آله الاطهار و بعد فهذه جملة تشتمل علی ما لا بد منه من بیان مناسک حج بیت الله الحرام و زیارة رسوله و آله ﷺ وضعتها علی سبیل الاختصار بالتماس بعض الاخوان الاخيار نفعه الله و ايانا بها...».
انجام: «خاتمة يستحب للحاج زیارة النبی ﷺ بالمدينة... و إن من تمام الوفاء بالعهد و حسن الأداء زیارة قبورهم فمن زارهم رغبة فی زیارتهم و تصدیقاً بما رغبوا فيه كانت المتهم شفعاؤهم يوم القيامة وليكن هذا آخر الرسالة و ختم بالسعادة».
پوشش کتابخانه ای:

◀ ۱۰۶۲ / ۱ - تهران، عبدالعظیم حسنی؛ ج ۲، ص ۶۲۵، ش ۷۱۵ (۵ / ۷۳۷)، از ص ۳۸۲ پ الی ۴۰۱ پ.

نستعلیق، سده ۱۰ ه.ق.

در این فهرست، مؤلف را شهید ثانی دانسته است.

انجام افتاده: «الخاتمة فی التوابع و اللواحق و فیها مسائل الأولى فی أن الخراج لیس من جملة مواضع الشبهات... بعد الشرط حلال لکن روی عن علی الأزرق قال...».

عناوین و نشانی‌ها شنگرف.

۱۹ گ، ۱۹ س، ۵ / ۱۸ × ۵ / ۲۵ سم.

◀ ۱۰۶۳ / ۲ - تهران، ملی؛ ج ۴، ص ۴۳۰، ش ۷ / ۱۹۵۷ / ف، از ص ۱۵۱ الی ۱۵۷.

انجامه: «کتابته لأجلی و انا العبد شاه ولی بن محمد امین السمنانی سنه ۹۷۲».

فهرست‌نگار محترم (جناب آقای سید عبدالله انوار) مؤلف را «شیخ علی» معرفی کرده است، بدون دیگر اطلاعات و تاریخ وفات، ولی با مقایسه در آغاز و انجام و شباهات آن دو در این نسخه‌ها، ظاهراً همان مناسک حج محقق کرکی یا شهید ثانی باشد.

◀ ۱۰۶۴ / ۳ - قم، مرعشی؛ ش ۱۲ / ۴۹۳۳، از ص ۱۳۳ ر الی ۱۴۳ ر.

نسخ، حسین بن عبدالرحیم رستم‌داری.

عناوین شنگرف، در بعضی از حاشیه‌ها و برگ‌ها مطالب و مسائل متفرقه نوشته شده است. روی برگ اول از کتابی که حاوی این رساله است، فهرست رساله‌ها و تملک یاسین بن احمد دیده می‌شود.

جلد تیماج مشکى بدون مقوا.

۱۷ س، ۵ / ۱۳ × ۱۸ سم.

◀ ۱۰۶۵ / ۴ - قم، مرعشی؛ ش ۳ / ۱۲۱۳۵، از ص ۶۷ پ الی ۸۰ پ.

نسخ خوش، سده سیزدهم.

۱۲ س، ۵ / ۶ × ۵ / ۱۰ سم.

◀ ۱۰۶۶ / ۵ - نجف، حکیم؛ ش ۴ / ۲۷۵۹.

ناسخ: محمد بن فرج‌الله التبریزی.

۷ گ، ۱۷ س، ۵ / ۲۱ در ۱ / ۱۷ سم.

◀ ۱۰۶۷ / ۶ - کرمانشاه، جلیلی؛ ش ۶ / ۹، از ص ۶۸ الی ۷۶.

این رساله با نام «رسالة فی مناسک الحج» به شماره ۲۹۲ در بخش مخطوطات مجمع ذخائر اسلامی - قم ثبت شده است.

نسخ. بدون کاتب و تاریخ کتابت.

۱۷ س، ۵ / ۱۲ × ۵ / ۱۹ سم.

◀ ۱۰۶۸ / ۷ - اصفهان، سید حسن فقیه امامی؛ ش ۳ / ۷۷، از ص ۸۱ پ الی ۸۸ ر.

نسخ مایل به نستعلیق، پهلوانی غوج علی (= قوچ علی) ابن میر علی، بیستم ربیع الثانی ۱۰۲۳ هـ.ق.

در ابتدای کتابی که مشتمل بر این رساله است، چند یادداشت متفرقه مشهود است از جمله نام رسائل موجود در نسخه.

نیز روی این نسخه امضای عاریه کتاب از خلف مرحوم آخوند ملا صالح و تملک عبدالعالی بن زین العابدین مشهود است، با حواشی فراوان. قیمت کتاب طبق یادداشت ابتدای نسخه، ۹ عباسی بوده است. تملک آقا جمال الدین محمد خوانساری نیز بر آغاز نسخه درج شده است.

پس از این رساله (برگ ۸۸ پ) فایده‌ای از «جمع الجمع» شیخ جمهور در اتفاقات عدد دوازده نقل شده است.

عناوین شنگرف، بدون جلد، از عطف مقداری تیماج قهوه‌ای باقی مانده است.

۱۵ س، ۱۳ × ۲۰ سم.

◀ ۱۰۶۹ / ۸ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۴۵۵۳، ش ۱۴۳۷۸، نسخه شماره ۲ / ۱۲۹۰

- ۱۹۰ / ۷.

نستعلیق، عناوین مشکی و نشانی‌ها شنگرف. نسخه در حاشیه تصحیح شده و نسخه بدل دارد. جلد مقوای سبز و عطف پارچه مشکی.

۱۰ گ، سطور مختلف (۱۴ - ۱۶ س)، ۱۱ × ۵ / ۱۷ سم.

◀ ۱۰۷۰ / ۹ - قم، مرعشی؛ ۲ / ۳۳۰۷، از ص ۹ ر الی ۲۷ ر.

انجام: «و الصدقة مكة ان كانت الجنایة فی احرام العمرة و ان كانت متعة و منی فی احرام الحج».

نسخ، محمد بن حسن بن احمد بن فرج بن احمد بن حسن بن مبارك اوالی سهلأولی، سده دهم.

جلد مقوایی، عطف تیماج قهوه‌ای.

۱۰ × ۱۴ سم.

◀ ۱۰۷۱ / ۱۰ - قم، مرکز احیاء؛ ج ۸، ص ۲۳۶، ش ۲ / ۳۲۶۵، از ص ۳۴ پ الی ۴۰

ر.

نستعلیق، سده ۱۰ ه.ق.

عناوین شنگرف، تصحیح شده، از روی خط مؤلف نوشته شده است، جلد مقوایی، عطف تیماج قهوه‌ای.

۱۱ گ، ۱۹ س، ۵ / ۱۳ × ۱۹ سم.

(تصاویر ۲۳۳ و ۲۳۴)

◀ ۱۰۷۲ / ۱۱ - کرمانشاه، خاندان میبدی؛ ش ۱ / ۷۳.

نسخ، سده ۱۱ ه.ق.

عناوین شنگرف، برگ‌های آغازین دارای مسائل فقهی می‌باشد. جلد تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.

۱۴ س، ۵ / ۱۲ × ۱۸ سم.

◀ ۱۰۷۳ / ۱۲ - اصفهان، صدر بازار؛ ش ۳ / ۶۲۶، از ص ۶۳ پ الی ۸۲ پ.

نسخ، داود بن شمس بن داود بن احمد بن حسن فقیه شیبانی.

عناوین به شنگرف، تصحیح شده، دارای حواشی مفصل.

۱۲ س، ۱۱ × ۵ / ۱۷ سم.

◀ ۱۰۷۴ / ۱۳ - قم، مرکز احیاء؛ ج ۱ (عکسی)، ص ۱۷۵، ش ۳ / ۱۵۵، از ص ۱۸۰

الی ۲۰۳.

در نسخه حاضر، تتمه کتاب نقل نشده است.
نستعلیق، فخرالدین بن علی حسینی تفرشی (به قرینه رساله اول مجموعه)، اوایل سده
۱۱ ه.ق. تصحیح شده.

اصل نسخه در کتابخانه امامزاده محمد (هلال) آران به شماره ۱۸۵ موجود است.
(تصاویر ۲۳۵ و ۲۳۶)

◀ ۱۰۷۵ / ۱۴ - قم، مرکز احیاء؛ ش ۳ / ۴۷۳۷.
انجام نسخه: «و فی روایة محمد بن مسلم عن الباقر علیه السلام ان لكل صنف من الثياب فداء و
ليس ببعيد و هو مقتضى كلام المنتهى فعلى هذا يعتبر تغاير الوقت فى الصنف الواحد دون
التعدد و هل يفرق بين ذى الضرورة و غيره فى ذكل فيه تردد و محل الذبح و النحر و
الصدقة مكة ان كانت الجنایة فى احرام العمرة و ان كانت متعة و منى ان كانت فى احرام
الحج وليكن هذه آخر الرسالة و ختم بالسعادة».
البته در صفحه ماقبل رساله، به شهید ثانی نسبت داده شده است.
در ذیل انجامه نیز این روایت از دروس آمده است:
«عن الباقر علیه السلام: من جاور بمكة سنة غفر الله له ذنبه و لأهل بيته و لكل من استغفر الله له
ولعشيرته و لجيرانه ذنوب سبع سنين قدمت و عصموا من كل شيء أربعين و مائة سنة و
روى أن الطاعم بمكة كالصباغ فيما سواها و صيام يوم بمكة يعدل صيام سنة فيما سواها و
من ختم القرآن بمكة من جمعة الى جمعة أو اقل أو أكثر كتب الله له من الاجر والحسنات
من أول جمعة كانت فى الدنيا الى آخر جمعة يكون و كذا فى سائر الايام».
نسخ، صدرالدین بن زین العابدین طباطبائی حسنی زواره‌ای، یکشنبه ۲۰ جمادى الثانی
سال ۱۰۱۲ ه.ق.

عناوین و نشانی‌ها به شنگرف. جلد تیماج قهوه‌ای.

۹ ص، ۱۷ س، ۱۳ × ۱۹ سم.

(تصاویر ۲۳۷ و ۲۳۸)

◀ ۱۰۷۶ / ۱۵ - تهران، مجلس، ج ۱، ص ۵۷۲، از ص ۱۰۲ الى ۱۱۸، ش ۱۲ از مجموعه.

نستعلیق، افضل‌الدین محمد بن جمال‌الدین محمد بن احمد حسینی، ۱۰ شعبان ۹۷۲ هـ. ق، مدرسه معینه کاشان.

کاغذ سفید، جلد (مجموعه) تیماج آلبالویی یکتالایی.

۱۷ گ، سطور (مجموعه) مختلف (۹ × ۱۴ سم)، ۱۳ × ۱۹ سم.

(تصاویر ۲۳۹ و ۲۴۰)

◀ ۱۶ / ۱۰۷۷ - مشهد، رضوی. این نسخه را «الذریعة» معرفی کرده و آغاز نسخه را چنین دانسته: «الحمد لله على سوابغ نعمه الغزار». نسخه، وقفی خواجه شیراحمد است که نسخه را شاگرد مصنف، شیخ شرف‌الدین یزدی شرح کرده و به «هدیه التاج» نامیده است.

۶۷۲

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: سید محمد طاهر بن ابی طالب حسینی (ق ۱۳).

آداب و مناسک حج را فتوائی و گاهی با اشاره به بعضی از ادله، هنگامی که قصد حج را داشته، در سه مطلب نگاشته است که برای وی راهنمایی باشد. این رساله را در روز دوشنبه، دوم ماه رجب ۱۲۵۲ به پایان برده است.

فهرست مطالب به شرح ذیل است:

المطلب الاول: فی أنواعه.

المطلب الثاني: فی أفعال العمرة المطلقة.

المطلب الثالث: فی أفعال الحج.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين.. كتاب الحج فيه مطالب المطلب الاول فی انواعه و هو واجب و مندوب».

انجام: «و سلكت سبيل الإيجاز نفعتني الله بها و سائر الطالبين و جعلها ذخراً لى فى

یوم‌الدین».

◀ ۱۰۷۸ / - قم، مرعشی؛ ش ۶۰۳۰.

نستعلیق، به خط مؤلف.

عناوین شنگرف، در حاشیه تصحیح شده است، جلد تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.

۵۱ گ، ۱۲ س، ۱۰ × ۱۵ سم.

۶۷۳

مناسک حج (فقه - ترکی)

از: رومی واعظ، سنان.

مناسک و احکام حج است به زبان ترکی در بیست باب:

۱. در بیان ترك حج و فعلش؛ ۲. مناسک حج؛ ۳. میقات؛ ۴. احرام؛ ۵. محرمات بر محرم؛ ۶. آنچه بر محرم حلال می‌شود؛ ... ۱۰. کفارات؛ ۱۱. قربانی؛ ۱۲. دخول در مکه؛ ۱۳. طواف؛ ۱۴. سعی صفا و مروه؛ ۱۵. عرفات؛ ۱۶. مزدلفه؛ ۱۷. منا؛ ۱۸. عمره؛ ۱۹. طواف وداع؛ ۲۰. مدینه منوره و زیارت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله.
مؤلف این کتاب را در مکه مکرمه نگاشته است.

◀ ۱۰۷۹ / - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۵۶۰، ش ۱۴۳۹۵، نسخه شماره ۱۸۵۱ - ۱۶۱ / ۱۰.

آغاز: «بسمله الحمد لله الذی جعل البیت الحرام قیاماً للناس و هدی للعالمین... اما بعد و قتالکم الله تعالی بو ضعیف مقصر قولته محضاً فضل و احسانندن بیت شریفتک زیارت».

انجام: «مرتبه دن محروم اید و یده عذاب الیمه گرفتار اتمیه لر العصمة لله تعالی تم الرسالة البعد الضعیف... شیخ سنان الرومی الشهیر بالواعظ فی مكة الشریف المشرفة.

نسخ، نفاجی ثروی. تمامی صفحات مجدول، دو صفحه اول مذهب. صفحه اول سرلوح مزدوج مذهب، عناوین و نشانی‌ها شنگرف، جلد گالینگور.

۶۴ گ، ۱۷ س، ۱۴ × ۲۰ سم.

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: سید اسدالله بن محمدباقر شفتی اصفهانی (۱۲۹۰ ه.ق).

مختصر و فتوایی است در واجبات حج تمتع، با ذکر بعضی از مستحبات آن، در دو مقصد و یک خاتمه بدین عناوین:

مقصد اول: در افعال عمره.

مقصد دوم: در افعال حج.

خاتمه: در احکام مختص به زنان.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین... وبعد چنین گوید خاطی راجی اسدالله الموسوی که این مختصری است در واجبات حج تمتع و حج تمتع مرکب است از عمره و حج پس در این جا دو مقصد و یک خاتمه است مقصد اول در افعال عمره است...».

انجام: «بلکه تأخیر می کند تا پاک شود و هرگاه وقت تنگ شد به جهت رفتن عرفات و هنوز پاک نشده می رود به عرفات و اعمال حج را به عمل می آورد و چون از اعمال حج فارغ شد عمره مفرده به عمل آورد».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۰۸۰ / ۱ - قم، مرکز احیاء، ج ۳، ص ۳۰، ش ۸۲۲.

نسخ، (ظاهراً) سید جعفر (فرزند مؤلف)، ۱۳ جمادی الاولی ۱۲۸۶ ه.ق.

صفحات مجدول و چهارخانه مشقی و عناوین و خطوط بر فرازها به شنگرف،

نام کتاب و مؤلف با خطی زیبا به رقاع و شنگرف بر فراز صفحه نخست مندرج است. در حاشیه راست آغازین صفحه و خارج از جدول چنین آمده است: «نمره ۱۴۲ از

کتب حقیر سید مصلح الدین مهدوی الموسوی الاصفهانی است».

پس از پایان کتاب نیز چنین آمده است: «ان شاء الله صحیح خواهد بود التماس چنین

است این مقصر درگاه خداوند را از دعا فراموش نکرده باشد صاحب این کتاب مستطاب فی ۱۳ شهر جمادی الاولی سنه ۱۲۸۶».

در ادامه مهری بیضوی به سجع «عبدہ محمدجعفر بن محمدباقر الموسوی ۱۲۸۰» و این عبارت مندرج است: «خط و مهر حضرت حجة الاسلام حاجی سید جعفر فرزند حجة الاسلام حاجی سید محمدباقر حجة الاسلام بیدآبادی، سید مصلح الدین مهدوی». ۱۷ ص، ۱۹ س.

(تصاویر ۲۴۱ و ۲۴۲)

◀ ۱۰۸۱ / ۲ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۵۹، ش ۱۳۴۹۳، نسخه شماره ۲ / ۲۵۳۳ - ۲۱۳ / ۱۳.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين و الصلوة على محمد وآله الطاهرين اما بعد چنین گوید بنده خاطی راجی اسد... مختصری است در واجبات حج تمتع و حج تمتع مرکب است از عمره و حج».

انجام: «هنوز پاک نشده می رود به عرفات و اعمال حج را به عمل می آورد و چون از اعمال حج فارغ شد عمره مفرد به عمل می آورد. تمت المناسک بعون الله فی... و لله الحمد و الشکر و المنة».

نسخ، به خط مؤلف، ۱۴ جمادی الاولی ۱۲۸۵ ه. ق. مؤلف در حاشیه صفحه اول رساله، شجره سیادت خود را تحریر نموده است. جلد کاغذ سرخ. ۱۲ گ، ۱۵ س، ۱۰ × ۱۵ سم.

۶۷۵

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: حجة الاسلام سید محمدباقر شفتی بیدآبادی.
ظاهراً به قرینه آغاز کتاب، غیر از «مناسک حج» مؤلف است و در این بخش مجموعه

فتاوی وی است در مناسک حج واجب که به اختصار بدان پرداخته است.
 آغاز: «بسمله بدان که حج بر سه قسم است قسم اول حج تمتع است و این تکلیف
 اشخاصی است که مسافت ما بین آنها و مکه معظمه به قدر شانزده فرسخ یا زیاده‌تر بوده
 باشد و بعضی از علما فرموده‌اند که هرگاه مسافت به قدر چهار فرسخ...».

◀ ۱۰۸۲ / - مشهد، رضوی؛ ۳ / ۲۹۷۶۹، از ص ۸۵ الی ۱۰۰.

انجام افتاده: «بعد از آن که حلق یا تقصیر نمود جمیع محرمات که در حین احرام بر
 این شخص حرام بود حلال می‌شود مگر عطر و زنان لکن اولی این است که لبس مخیط و
 ستر ریش ننماید مگر بعد از فراغ از طواف حج و سعی بین الصفا و مروء بعد از آن که
 فارغ شد در روز عید اضحی...».

در بالای نسخه چنین آمده: «مناسک حج واجب از فتوی جناب حاجی سید باقر».

نستعلیق شکسته آمیز تحریری، سده ۱۳ ه. ق.

۸ گ، ۱۷ × ۲۲ سم.

(تصاویر ۲۴۳ و ۲۴۴)

۶۷۶

مناسک الحج (فقه - فارسی)

از: ؟

[الذریعه ۲۲ / ۲۵۷ ش ۶۹۴۶]

رساله‌ای است بزرگ که در آن، ۴۰ ویژگی و فضیلت برای خانه خدا و ۲۰ خصوصیت
 برای حرم شریف ذکر شده و سپس در ضمن دو مطلب، شرایط وجوب و اقسام حج بیان
 شده و بعد در طی ابوابی، چند آداب سفر و افعال حج و عمره و مزارات نگاشته شده
 است.

◀ / - نسخه خطی در میان کتاب‌های مولی محمدعلی خوانساری نگه‌داری می‌شود.

۶۷۷

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ؟

[الذریعه ۲۲ / ۲۵۷ ش ۶۹۴۷]

رساله‌ای است بزرگ که ضمیمه «مناسک» شیخ محمدحسین کاظمی می‌باشد.
◀ ۱۰۸۳ / - نسخه خطی در نزد شیخ عبدالحسین حلی در نجف موجود است.

۶۷۸

مناسک الحج (فقه - ترکی عثمانی)

از: ابراهیم مرامی أفندی.

آغاز: «بسمله الحمد لله الذی فرض الحج و الصلاة علی خیر من أهل و عیج... و أما بعد معلوم أوله که، حج مراد ایدن...».

انجام: «... الحمد لله الذی حول حالنا الی أحسن حال و الحمد لله علی الاتمام... و لا حول و لا قوة إلا بالله. ذی الجلال و الجود والاکرام تم».

◀ ۱۰۸۴ / - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۳۵۷، ش ۹۴۲، از برگ ۱۳ الی ۶۶.

نسخ خوب (عثمانی)، طیلسانی زاده، دوشنبه ۱۶ ذی حجه ۱۲۰۸ ه.ق. خطوط به مشکی و قرمز.

صفحه آغاز رنگی است و دارای تذهیب می‌باشد. رؤوس مطالب و فراز بعض کلمات و جمل به قرمز، دارای حواشی متعدد، در آغاز و انجام نسخه بعضی ادعیه و فوائد متفرقه به زبان غیر عربی الحاق شده است.

[ش ۷۷۷ / ۱۲۷]

۶۷۹

مناسک الحج (فقه - ترکی عثمانی)

از: ؟

آغاز: «بسمله الحمد لله رب العالمین و العاقبة للمتقین... أما بعد بلکل کیم إمام أعظم مذهبی...».

انجام: «... دیه بعده مدینه فقرا سنه ممکن اولدوغی قدر تصدق ایلوب وطنه و عودت ایده. م م م».

◀ ۱۰۸۵ / - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۳۵۷، ش ۹۴۳، از برگ ۱ الی ۳۰.

نسخ زیبا (عثمانی). نسخه وضعیت مناسبی دارد و دارای جدولی به قرمز. بر فراز بعض کلمات و جمل به قرمز نشانی دارد. در آخر نسخه بعضی ادعیه و اوراد (از ص ۳۱ الی ۴۳) به عربی و عثمانی ملحق شده است.

در آغاز نسخه، حاج محمد بن عبدالکریم آن را بر مدرسه بشیر آغا باب السلام دارالسعادة حبس نموده است.

۹ س (۵ / ۱۱ × ۵ / ۱۶ سم).

[ش ۹۰۶ / ۲۵۵ (مجموع ۱)]

۶۸۰

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

آغاز: «بسمله وبه نستعین الحمد لله الذی جعل الکعبة البیت الحرام... أما بعد این ورقی جندست...».

انجام: «... امام طلبی وازداتی و مسئلتی و حاجتی... و صلی الله علی محمد و آله الطیبین

الطاهرین و سلم تسلیماً».

◀ ۱۰۸۶ / - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۳۵۷، ش ۹۴۴.

نسخ زیبایی جلی فارسی، سده ۱۲ ه. ق.

نشانی‌ها بر فراز به قرمز. دو نشان تملک در ابتدای نسخه موجود است: اولی از عوض راجی الله، مدرس مدرسه سید محمدزاده و دیگری از فرح تابع خلیل افندی، کاتب حرم است. نیز نسخه را مصطفی افندی بر مدرسه بشیر آغا به سال ۱۲۳۲ حبس نموده است. ۱۱۵ ص، ۱۰ س (۱۲ × ۵ / ۱۷ سم).

۶۸۱

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: محمد بن احمد نراقی (۱۲۱۵ - ۱۲۹۷ ه. ق).

نسخه شامل مقدمه و خاتمه و دو باب به شرح ذیل است:

مقدمه: با دو مقام در فضیلت حج و آداب سفر.

باب اول: در بیان تفضیل اعمال عمره تمتع.

باب دوم: در بیان اعمال حج تمتع.

خاتمه: با دو مقام، مشتمل بر برخی از مستحبات مؤکده.

آغاز: «بسمله نحمدك يا من بابه مطلب للسالکين و جنبه مقصد للناسکين».

◀ ۱۰۸۷ / - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۷۲۱

(فقه ۲)، ش ۱۴۶۰ (۲۰۵۹۰).

انجام افتاده: «پس بر سر عم پیغمبر ﷺ آید و او را زیارت کند».

نسخ، سده ۱۳ ه. ق. کاغذ نخودی، جلد تیماج.

تاریخ اهدا: سال ۱۳۷۳ ه. ش.

۳۴ گ، ۱۸ س، ۱۲ × ۱۸ سم.

مناسک حج (فقه - ترکی عثمانی)

از: ؟

آغاز: «بسمله و به نستعين الحمد لله الذى أمر ببناء بيته ابراهيم الذى اتخذه خليلاً... أما بعد فقد سألتني بعض الخلان أن أكتب مناسك تركية للناسكين...».

انجام: «... و ختم لنا بالحسنى... و على آله الكرام و صحبه العظام إلى يوم القيام».

◀ ۱۰۸۸ / - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۳۵۸، ش ۹۴۵.

نستعلیق، حافظ محمد بن حافظ حسن، ۱۶ جمادی الثانی ۱۱۱۴ هـ. ق، خطوط به مشکی و قرمز.

نسخه وضعیت خوبی دارد، تصحیح شده و دارای حواشی است و بعضی کلمات به شنگرف.

در آغاز نسخه، خطاط مصطفی آن را بر مدرسه بشیر آغا به سال ۱۲۳۲ هجس نموده است.

۵۴ گ، ۲۱ س (۱۳ × ۵ / ۲۰ سم).

[ش ۹۰۰ / ۲۴۹]

[مناسک حج] (فقه - فارسی)

از: ؟

منهج پنجم از يك كتاب فقهی است. این منهج که شامل يك مقدمه و چند مبحث و

خاتمه می‌باشد، مشتمل است بر احکام حج و آداب و سنن آن به نحو موجز و مختصر.

آغاز: «منهج پنجم: در حج و آن شرعاً عبارت است از افعالی که می‌آید، چنان‌که عمره

نیز چنین است و در آن يك مقدمه و چند مبحث و يك خاتمه است. مقدمه در بیان

فضیلت حج و عمره...».

انجام: «... بحث چهارم در زیارت فاطمه و ائمه طاهرين است صلوات الله عليهم اجمعين، سنت است زیارت هر يك و اخبار در فضل زیارت ایشان بسیار است».

◀ ۱۰۸۹ / - قم، آستان، ج ۲، ص ۱۰۲، ش ۴۹۱.

نسخ، عناوین شنگرف. با نسخه اصل مقابله شده است. جلد تیماج مشکى.

۸۲ گ، ۱۵ س (۶ × ۱۲ سم)، ۱۱ × ۵ / ۱۶ سم.

۶۸۴

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ؟

رساله مختصری است در اعمال و افعال و نيات اعمال حج و عمره، در دو فصل:

فصل یکم: افعال عمره.

فصل دوم: افعال حج، در پنج قسم.

آغاز: «بسمله بعد حمد الله تعالى على آلائه و صلواته على افضل انبيائه محمد المصطفى و على اكرم احبائه هذه رسالة للحج و العمرة موجزة مستوفاة وضعتها تقرباً الى الله وهى فصلان الاول فى أفعال الحج العمرة وهى أربعة فأولها الإحرام ومعناه توطين النفس...».

انجام: «... ذلك عليه اصالة و على نيابة قرابة الى الله تعالى و كذا باقى الافعال».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۰۹۰ / ۱ - تهران، ملك؛ ج ۸ / ۴۷۷، ش ۲۰ / ۵۷۱۲ (۲۰ / ۱۴۳۷)، ص ۱۱۹ پ

الى ۱۲۴ ر.

انجامه: «تمت الرسالة و الحمد لله رب العالمين و صلى الله على سيدنا محمد... و

حررت فى الخامس و العشرين من شهر ربيع الاول سنة ۹۹۵».

کتابت در اواخر سده ۱۰ ه. ق، عناوین و نشانی‌ها شنگرف، جلد رویه کاغذی.

۸ / ۱۳ × ۵ / ۲۰ سم.

◀ ۱۰۹۱ / ۲ - تهران، مجلس؛ مجموعه ش ۰۲۰۹۵ - ۱۷ (از برگ ۶۱ الی ۶۵ تصویر).
خط تحریری نازیبا، افضل بن جمال‌الدین بن احمد حسینی اصفهانی، ظهر روز
سه‌شنبه ۱۸ شعبان ۹۷۲ ه.ق، مدرسه معینیه کاشان.
صفحات فرسوده و رطوبت دیده، بسیاری از کلمات بدون نقطه.
سطور مختلف.

(تصاویر ۲۴۵ و ۲۴۶)

۶۸۵

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: بهاء‌الدین یعقوب (زنده در ۷۲۲ ه.ق).
در آداب و اسرار حج و عمره و احکام و شرایط صحت و وجوب حج در سه باب.
مؤلف گوید این کتاب را به شیوه مناسک حج کتاب احیاء‌العلوم غزالی فراهم آورده است،
اما چنین پیداست که ترتیب عناوین و مطالب احیاء را رعایت نکرده است. این ترجمه گاه
دقیق‌تر از ترجمه خوارزمی است و با آن‌که متأخر از آن ترجمه است، پاره‌ای از تعبیرات و
کلمات فارسی در آن به کار رفته که در ترجمه خوارزمی وجود ندارد.
آغاز: «الحمد لله حمد الشاکرین... این مختصریست در مناسک حج جمع کرده شد
به ترتیب مناسک کتاب احیاء علوم دین به زبان پارسی از بهر جماعتی دوستان کی التماس
کرده بودند...».

انجام: «... هر یکی نصیبی یافتن کیرد کی حیوة عبارت وی بدان بود و از حد
صورت‌ها فراتر شود والله اعلم بالصواب والیه المرجع و المآب».

◀ ۱۰۹۲ / - تهران، مجلس، ج ۴۱، ص ۷۱، ش ۱۰ / ۱۴۵۹۰، ص ۸۲ الی ۹۰.
خط تعلیق خوب و (در غالب مجموعه حاوی این رساله) قلم ریز، حاج ابوالمجد

محمد بن صدرالدین ابی‌الفتح مسعود بن المظفر بن ابی‌المعالی محمد بن عبدالمجید تبریزی ملکائی قرشی، ضحوه شنبه ۲۳ ذی‌القعدة ۷۲۲ هـ. ق در مدینه‌الموحّدين تبریز. نسخه از مجموعه «سفینه تبریز» است.

جلد تیماج کرم قهوه‌ای زمخت با شمسه‌ای طلاکوب شده بر روی جلد و اشکال تزئینی در اطراف. نسخه حاوی این رساله مرمت شده و برای محافظت از جلد و نسخه، تیماجی قهوه‌ای بدون مقوا و بلندتر از کتاب به دور آن کشیده‌اند که روی آن عبارت «سفینه تبریز» به نستعلیق حک شده با ترنجی در میان و آرم کتابخانه مجلس در زیر آن و حواشی تزئینی با ستاره‌های کوچک.

قطع رحلی بزرگ ۳۲ در ۱۹ در ۹ سم، در صفحات ۴ ستونی که بر برگ‌ها شماره‌گذاری شده است و شماره گُراسه نیز داشته که در برخی صفحات مشهود است.

۴۱ س، ۱۹ × ۳۲ سم. [ش ثبت: ۹۰۰۸۴]

۶۸۶

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

بسیار مختصر در واجبات حج و عمره و در پایان که به تمتع می‌رسد، کتاب را با بیان شقوق در عقد موقت و نحوه اجرای آن به پایان می‌رساند.

آغاز: «بسم‌له الحمد لله رب العالمین... اما بعد این رساله‌ای است در بیان واجبات حج و کیفیت حج به ترتیبی که به جای می‌آورد و قبل از شروع در بیان کیفیت حج ببايد دانست که حج تمتع نام حج کسی است که از مکه دور باشد به حدّ...».

انجام: «... سؤال است در صورتی که زن، مرد را وکیل کند بدین نوع بگوید تمتع موکلتی هذه من هذا الوقت الى طلوع الشمس مثلاً بخمس شاهیات فی الحال همین مرد بگوید قبلت».

◀ ۱۰۹۳ / - تهران، مجلس؛ ج ۲۸، ص ۲۵۴، ش ۱۰ / ۸۷۷۲، ص ۱۲۰ ر الی ۱۲۳ ر.

نستعلیق، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت. کاغذ نخودی آهار مهره.
 ۷ ص، ۱۴ س.
 (تصاویر ۲۴۷ و ۲۴۸)

۶۸۷

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ؟

اعمال و آداب حج را در آغاز به طور فتوایی نگاشته که چند برگگی از این بخش فارسی است. پس از آن، روایات مربوط به حج و عمره را با حذف اسانید و رمز برای نام کتاب‌های حدیثی، از آداب سفر تا اعمال مدینه گرد آورده و اگر توضیحی لازم باشد، در حاشیه بیان شده است.

آغاز: «لایجوز الاحرام قبل المیقات الا بالنذر ولا فی غیر أشهر الحج الا فی عمره مفردة».

◀ ۱۰۹۴ / - قم، مرعشی؛ ش ۶۵۷۳.

نسخ، به خط مؤلف، نسخه پیش‌نویس است، هفتم ذی‌القعدة ۱۳۷۲.

جلد مقوایی عطف تیماج قهوه‌ای.

۳۱۲ گ، ۱۱ × ۱۸ سم.

۶۸۸

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

ترجمه شده از نسخه عربی است.

آغاز: «اما بعد این مختصر بیان در خصوص مناسک عمره تمتع و حج تمتع است... از عربیه استدلالیه به زبان فارسی نقل شد...».

انجام: «... بین قبر و منبر که روضه است از ریاض بهشت... فراغ از ترجمه در ۲۷ ماه

مبارک رمضان از شهور ۱۲۶۶ واقع شد».

◀ ۱۰۹۵ / - تهران، ملک؛ ج ۴ / ۷۸۱، ش ۲۲۴۹.

نستعلیق، ۱۲۶۶ ه. ق. کاغذ فرنگی آهار مهره، جلد میشن سیاه لایی.

۳۲ گ، ۱۷ س، ۸ / ۱۱ × ۹ / ۱۸ سم.

۶۸۹

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: میرزا محمود بن محمد مهدی کلباسی.

احکام حج و عمره را به تفصیل و با اشاره به بعضی روایات و ادله، در یک مقدمه و چهار مقصد، دارای مطالب و یک خاتمه نگاشته است. این نسخه مشتمل بر برگ‌هایی از کتاب می‌باشد، درهم و نامرتب.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین.. و بعد این مختصری است در بیان آداب و اعمال حج».

◀ ۱۰۹۶ / - قم، مرعشی؛ ش ۱ / ۵۶۴۴، از ص ۳ پ الی ۲۸ ر.

عناوین و نشانی‌ها شنگرف، نسخه پیش‌نویس مؤلف است، دارای خط‌خوردگی و اضافات. پس از این رساله، برگ‌هایی است متفرقه، مشتمل بر فوائد مختلف و شرح قطعه‌هایی از کتابی در فقه.

جلد مقوایی عطف تیماج مشکی.

۲۲ × ۱۶ سم.

۶۹۰

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: میرزا محمود بن محمد مهدی کلباسی.

واجبات و مناسک حج و عمره را با تفصیل و استدلال، پس از بازگشت از سفر حج،

در چند باب دارای فصول نگاشته که این عناوین در این نسخه نامرتب آمده است:

الباب الاول: فی المقدمات.

الباب الثاني: فيما يتعلق بالسفر.

الباب الثالث: فی وجوب الحج و العمرة.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين.. و بعد فهذه مقالة فی الحج و العمرة من العبد الذليل الجاني...».

◀ ۱۰۹۷ / - قم، مرعشی؛ ش ۲ / ۵۶۴۴، از ص ۲۹ پ الی ۴۹ ر.

نسخ و نستعلیق، به خط مؤلف.

عناوین و نشانی‌ها شنگرف، نسخه پیش‌نویس مؤلف است، دارای خط‌خوردگی و اضافات. پس از این رساله، برگ‌هایی است متفرقه، مشتمل بر فوائد مختلف و شرح قطعه‌هایی از کتابی در فقه.

جلد مقوایی عطف تیماج مشکی.

۲۱ ص، ۱۶ × ۲۲ سم.

۶۹۱

مناسک حج (فقه سنی - عربی)

از: ؟

دستورات حج اهل سنت است که به طور مختصر در هفت باب و یک تتمه آمده است و در مواردی به استدلال پرداخته است.

الباب الثاني فی الاحرام.

الباب الثالث فی دخول مكة.

الباب الرابع فی العمرة.

الباب الخامس فی المقام بمكة.

الباب السادس في زيارة قبر سيدنا و شفيعنا سيد الخلق رسول الله ﷺ.
الباب السابع فيما يجب عن من ترك مأثوراً ارتكب محرماً.
تتمة ذكر الماوردي ان الولاية على الحجيج....
انجام: «كما صليت على ابراهيم و على آل ابراهيم في العالمين إنك حميد مجيد تم
الكتاب بحمد الله...».
◀ ۱۰۹۸ / - نسخه با ش ۱۸۷۷۱ در کتابخانه دانشکده الهیات مشهد نگه‌داری می‌شود.

۶۹۲

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: یکی از علمای سده ۱۳ ه. ق.
کتاب دارای دو باب است: ۱. عمره؛ ۲. حج.
و دارای دوازده فصل می‌باشد که هر فصل را مقاصدی است.
◀ ۱۰۹۹ / ۱ - نجف، مکتبه امیرالمؤمنین ع، مجموعه ش ۶۲۷.
خط نسخ زیبا.
◀ ۱۱۰۰ / ۲ - مشهد، الهیات؛ ج ۲، ص ۲۸۰، ش ۱۱۵۱.
نخستین عنوان موجود: «الثالث امن الطريق منا لایقاً بالسفروان کان وحده و لو
ظناً».
نسخ، ذی‌قعه ۱۰۹۷ ه. ق. نسخه در ذی‌حجه ۱۱۰۹ ه. ق. قرائت شده.
عناوین و نشانی‌ها قرمز، معلق به حواشی با امضای «شرحه عبدالرؤف». حواشی منقول
از تحفه.
کاغذ اصفهانی، جلد تیماج عنابی لایه‌ای.
۹۷ ص، ۱۵ س (۵ / ۵ × ۹)، ۱۰ × ۱۴ سم. [ش ۱۸۸۷۱]

۶۹۳

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: سید محمدعلی بن اسدالله شریعتمدار مازندرانی (سده ۱۴).
 در احکام حج و عمره و بعضی از مستحبات آن با اشاره به اسرار پاره‌ای از اعمال که در مکه و مدینه انجام می‌شود. در یک مقدمه و چند فصل و یک خاتمه مدون شده است.
 آغاز: «الحمد لله الذی جعلنا من حجاج بیت‌الله الحرام.. و بعد چنین گوید مسکین مستکین خادم الملة و الدین فقیرترین ناس».
 ◀ ۱۱۰۱ / - کرمانشاه، خاندان میبدی؛ ص ۱۷۱، ش ۳۹.
 نستعلیق، جمعه پنجم جمادی‌الاول ۱۳۳۴.
 اضافاتی در حواشی به خط مؤلف دیده می‌شود. جلد گالینگور خاکستری.
 ۱۸۸ گ، ۱۶ س، ۱۷ × ۵ / ۲۲ سم.

۶۹۴

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: سید محمد بن عبدالصمد شهنشاهی اصفهانی (۱۲۸۷ ه.ق).
 مختصری است در احکام حج تمتع و بعضی از آداب آن. نگاشته شده پس از مناسک مفصل عربی به درخواست بعضی از مؤمنین و هنگامی که موسم حج نزدیک و فرصت تفصیل نبود، در یک مقدمه و چند فصل و یک خاتمه.
 آغاز: «بسملة الحمد لله رب العالمین... صلوٰة دائمة نامیة زاکية مادام الالهلال عاقداً لإحرام الحرمین و المستجار مناصاً لغفرات المجرمین و بعد چنین گوید خادم سالکان ایمانی.. چون حج بیت‌الله الحرام از اعظم وظایف اسلام می‌باشد و متی است عظیم...».
 انجام: «روز دوازدهم برود در منی غروب ننموده باشد و یکی از آنها روی داده باشد،

مانند شب سیزدهم بر او نیز واجب است دویم رمی جمرات ثلاث است یعنی باید هر روز هر سه جمره را رمی نماید و کیفیت رمی جمرات به نحوی است که در جمره عقبه گذشت.

◀ ۱۱۰۲ / - قم، مرکز احیاء؛ ج ۵، ص ۵۷، ش ۱۶۴۹.

انجامه: «تمة الكتاب بعون الملك الوهاب.. فی ۲۷ شهر رجب المرجب، التماس دعا ز جمله ناس * دارد این کاتب حقیر اساس».

نسخ، گویا از عصر مؤلف (سیام رجب ۷۲۰؟).

عناوین شنگرف، جلد تیماج مشکى بدون مقوا.

۷۱ گ، ۱۵ س، ۱۲ × ۱۹ سم.

(تصاویر ۲۴۹ و ۲۵۰)

۶۹۵

مناسک حج (فقه جعفری - فارسی)

از: شیخ محمدصادق بن آقا محمد برادگاهی لنکرانی (۱۲۸۶ یا ۱۲۸۷).

این رساله نیز به اعمال و مناسک و بعضی آداب و ادعیه در این فریضه الهی پرداخته است.

◀ ۱۱۰۳ / - قم، فیضیه؛ ۲ / ۹۸، ش ۱ / ۱۵۳۰، ص ۱ الی ۱۳.

نسخ و نستعلیق.

۱۷ س، ۱۳ × ۲۲ سم.

۶۹۶

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

در اعمال مکه و مدینه و اعمال حج و عمره و بیشتر احادیث، با الفاظ عربی آنها ذکر

شده است. گویا نسخه پیش‌نویس مناسک حج یکی از فقها می‌باشد.
 آغاز: «فائده حرم خداوند تبارک و تعالی چهار فرسخ در چهار فرسخ است که شانزده فرسخ می‌شود».
 انجام: «یعنی اگر کسی بعد حج ما را زیارت نکند حج او ابتر خواهد بود، اللهم ارزقنا زیارة نبیک...».

◀ ۱۱۰۴ / - قم، مرعشی؛ ش ۵۳۴۳.

نستعلیق و عبارتهای عربی نسخ، سده ۱۴ ه.ق.

عناوین به شنگرف، جلد تیماج قهوه‌ای.

۵۵ گ، ۱۱ × ۵ / ۱۷ سم.

۶۹۷

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ علی بن حسین بن حیدر رضا رکنی عاملی.
 مختصری است از مناسک حج سید کاظم رشتی، با اضافه بعضی از مستحبات و دعاها که مؤلف هنگام سفر حج تلخیص نموده است.
 آغاز: «الحمد لله الواحد الأحد الذی قصرت الافهام و حارث الاوهام عن نعت ذاته بل عجزت ألسن کینونات جمیع الخلق».

انجام: «فکم یكون الفاصل بین العمرتین قبل شهر و قبل عشرة أيام».

◀ ۱۱۰۵ / - قم، مرعشی؛ ش ۶ / ۵۰۰۰، از ص ۳۰۰ ر الی ۳۰۹ پ.

نسخ، احمد بن اسماعیل خراسانی نامقی ترشیزی.

عناوین و نشانی‌ها شنگرف، روی برگ اول نسخه‌ای که مشتمل بر این رساله است، تملکی بدون نام به تاریخ ربیع‌المولود ۱۳۲۱ در تبریز دیده می‌شود.
 جلد تیماج مشکی.

۶۹۸

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ؟

در این رساله، احکام و مناسک حج و عمره به طور مختصر گزارش شده است.

◀ ۱۱۰۶ / - نجف، حکیم؛ ش ۲ / ۲۹۶۰.

۱۱ س، ۵ / ۱۵ × ۵ / ۲۱ سم.

۶۹۹

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: شیخ محمدحسن بن محمد صالح برغانی قزوینی.

در بیان واجبات حج و مشتمل بر یک مقدمه و دو مقصد. مقدمه: در اقسام حج، مقصد

اول: در واجبات عمره تمتع؛ مقصد دوم: در واجبات حج.

ماه رجب ۱۲۷۸ تألیف شده است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین.. اما بعد این رساله مختصری است در بیان واجبات حج

و آن مشتمل است بر یک مقدمه و دو مقصد».

انجام: «و در حال طواف و غیره رجوع نماید به رساله فارسی مبسوطه دیگر...».

◀ ۱۱۰۷ / - قم، مرعشی؛ ش ۲ / ۳۴۰۴، از ص ۱۰۷ ر الی ۱۰۹ ر.

نسخ، به خط مؤلف، جلد تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.

روی برگ اول نسخه‌ای که حاوی این رساله است، وقفنامه کتاب و مهر بیضوی مؤلف

با سجع «محمدحسن» دیده می‌شود.

۷۰۰

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: شیخ محمدحسن بن محمدصالح برغانی قزوینی.

در احکام حج از واجب و غیر واجب، فتوائی و بسیار مختصر در یک مقدمه و پنج مقصد و یک خاتمه که در سلخ جمادی‌الاول ۱۲۷۸ به پایان رسیده است. فهرست رساله به شرح ذیل است:

مقدمه: در آداب سفر حج.

مقصد اول: در اقسام حج.

مقصد دوم: در شرایط وجوب حج.

مقصد سوم: در عمره تمتع.

مقصد چهارم: در واجبات حج.

مقصد پنجم: در باقی منازل.

خاتمه: در وداع بیت و جمله از سنن شرعیه.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین.. اما بعد بدان که این مختصری است در بیان واجبات حج و سایر احکام آن».

انجام: «توفیق عمل به آن و سایر احکام خود کرامت فرمایند به حق من حبهم خیر العمل محمد و آل محمد الذین بهم ینال بکل أمل».

◀ ۱۱۰۸ - قم، مرعشی؛ ش ۳ / ۳۴۰۴، از ص ۱۱۰ پ الی ۱۲۹ پ.

نسخ، به خط مؤلف. جلد تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.

۱۸ س، ۱۷ × ۲۱ سم.

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ملا محمدهادی بن محمد صالح مازندرانی (ق ۱۲).
مختصری است در آداب و مناسک حج، تألیف شده به اشاره عزیزی، در یک مقدمه و پنج باب و خاتمه با این عناوین:
مقدمه: در بیان فضیلت حج و عمره.
باب اول: در وجوب حج و عمره و شرایط وجوب آنها.
باب دوم: در تحقیق میقات.
باب سوم: در بیان چیزی چند که به محرم حرام و ترک آنها واجب است و ذکر کفاره هر یک.
باب چهارم: در بیان مناسک حج و افعال حج تمتع و افراد و قرآن.
باب پنجم: در بیان احکام حصر و صد.
خاتمه: در فضیلت دخول کعبه و طواف وداع و زیارت پیامبر ﷺ و فاطمه زهراء و ائمه بقیع علیهم السلام، در پنج فصل.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین.. اما بعد چنین گوید ذره بی مقدار.. که این رساله‌ای است در بیان مناسک و آداب حج که حسب الاشارة عزیزی».
◀ ۱۱۰۹ / - اصفهان، صدر بازار؛ ص ۳۴۳، ش ۴۷۹.
انجام افتاده: «و شیخ علی این قول را اصح نامیده و شیخ طوسی علیه الرحمة در تهذیب و علامه حلی قدس سره هم در منتهی المطلب قائل به حرمت شده‌اند و احوط».
نستعلیق، سده دوازدهم.
عناوین به شنگرف، عبارات عربی نسخ معرب، نسخه تصحیح شده است.
جلد تیماج دو رو، رو قهوه‌ای، اندرون مشکی.
۸۶ گ، ۱۴ س، ۵ / ۱۱ × ۵ / ۱۹ سم.

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ملا خلیل الله قزوینی (۱۰۸۹ ه.ق).

ترجمه‌ای است از احادیث مربوط به آداب و افعال مناسک حج و عمره که در کافی شیخ کلینی درج شده است، بدون کم و کاست، ولی به اختصار و نقل به معنایی است از آن، به شرح ذیل:

افعال عمره: احرام، افعال بعد از احرام، رکن و غیره.

افعال حج: شامل ۱۵ فعل.

آغاز: «بسملة الحمد لله و سلامه على المصطفين الأخيار الذين هم خازنوا علمه و معتكفوا بيته و على سائر الطائفين و العاكفين على البيت العتيق و بعد این رساله ایست مشتمل بر اکثر امور مهمه ضروریه که شیخ کلینی...».

انجام: «و حساب کرده نمی‌شود و هر که بمیرد بر حالی که بیرون رفته باشد از وطن خود سوی الله عزّ وجلّ برای حج یا زیارت و مانند آنها محشور می‌شود و در روز قیامت با مجاهدان روز بدر اللهم أدخلنا... واحشرنا فی فرقة الشهداء و الصالحین».

◀ ۱۱۱۰ / - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۷۱۶

(فقه ۲)، ش ۱۴۴۹ (۱۹۵۸۰).

نسخ خوش، سده ۱۲ ه.ق. در آغاز و ذیل انجامه نسخه مهر بیضوی «یا صادق الوعد»

درج شده که شاید از کاتب باشد.

تاریخ اهدا: خرداد ۱۳۷۳.

۴۶ گ، ۱۲ س، ۹ × ۵ / ۱۴ سم.

(تصاویر ۲۵۱ و ۲۵۲)

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: حاج محمدخان بن کریم خان کرمانی (۱۳۲۴ ه.ق.).

ترجمه و تلخیصی است از مناسک حج عربی خود کرمانی که به جهت عجله و رسیدن موسم حج، به تفصیل بدان نپرداخته است. این رساله مشتمل بر یک مقدمه و چند منسک و یک خاتمه دارای فصول و با عناوین «مسئله - مسئله» می‌باشد. تألیف این رساله روز دوشنبه، بیستم ماه رجب ۱۳۰۳ به پایان رسیده است.

آغاز: «بسمله الحمد لله و سلام علی عباده الذین اصطفی و بعد چنین گوید... چند سال قبل رساله وجیزه الاحکام را به زبان عربی و فارسی در احکام عبادات نگاشته بودم و در ایران و عربستان و بعضی بلاد دیگر نسخه آن منتشر گردیده بود و احکام غالب عبادات را از اخبار ائمه طاهرين سلام الله عليهم اجمعين...».

انجام: «... و التماس دعا از عاملین در مکه معظمه و مدینه طیبه و اماکن مشرفه دارم».

◀ ۱۱۱۱ / - قم، مرکز احیاء؛ ج ۳، ص ۶۲، ش ۳ / ۸۵۰ از ص ۶۸ پ الی ۱۱۲ پ.

انجامه: «تمام شد سایر دعوات و اذکار رایج در رساله عربیه ایشان و کتب اصحاب یافت چنانچه خود در ضمن این رساله اشاره فرموده‌اند و فقنا الله بتحصيل العلم و العمل بمحمد و آله الامجاد صلی الله علیه و علیهم اجمعین التماس دعا از مطالعه کنندگان دارم فراموش نکنند».

ظاهراً کاتب بعضی اذکاری که در رساله عربیه مؤلف بوده را در پایان این رساله فارسی آورده است.

نستعلیق، عبارات عربی نسخه معرب، عناوین به مشکی، محمد بن جواد قزوینی طهرانی، اوایل سده ۱۴ ه.ق. به جهت کربلائی محمدحسن مرندی در تبریز نوشته شده است.

در (۱۱۲ پ الی ۱۱۵ ر) ادعیه مناسک و اعمال حج و در (۱۱۵ پ الی ۱۲۰ پ) مقدمه مناسک حج کریم‌خان کرمانی آمده است.

جلد تیماج قهوه‌ای.

سطور (مجموعه) مختلف، ۱۱ × ۵ / ۱۷ سم.

(تصاویر ۲۵۳ و ۲۵۴)

۷۰۴

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ملا محمدتقی بن مقصودعلی مجلسی اصفهانی (۱۰۰۳ - ۱۰۷۰ ه.ق).

[الذریعه ۲۲ / ۲۵۸ ش ۶۹۵۳]

[چاپ: مناسک حج مطابق فتاوی محمدتقی مجلسی اصفهانی، اصفهان، مانی، چ ۱،

۱۳۷۵، ۲۸۷ ص، جیبی]

مناسک مختصری است متضمن واجبات و مستحبات اعمال حج و زیارت‌های مدینه منوره، اما طبق آنچه در الذریعه بیان کرده، مناسک حج را به صورت مبسوط دربردارد.

نام این کتاب در «نجوم السماء» آمده و از این کتاب، حاج شیخ باقر تستری نجفی در مناسک خود با نام «دستور العمل» نقل کرده است.

این کتاب، همان است که فرزندش، علامه مجلسی دوم آن را با نظریات خود مطابقت داده و کمی الحاقات بدان افزوده و به جمیع این موارد الحاقی در پایان نوشتار خود تصریح نموده است.

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱ / ۱۱۱۲ - قم، مرعشی؛ ش ۱۵.

آغاز افتاده: «قرن المنازل که میقات اهل طایف است».

انجام افتاده: «اللهم إني أعوذ بك من الكفر و الكفر و مواقف الخزي في الدنيا و الآخرة و چون از این».

نسخ، عناوین شنگرف، نسخه رطوبت دیده، جلد مقوایی، عطف تیماج سرخ.

۶۷ گ، ۱۵ س، ۹ × ۱۵ سم.

◀ ۱۱۱۳ / ۲ - نجف، حکیم؛ ش ۴.

۱۲۹۰.

۱۱۱ گ، ۱۴ س، ۳ / ۱۳ × ۲۰ / ۸.

◀ ۱۱۱۴ / ۳ - نسخه‌ای از این رساله، نزد سید محمد موسوی جزائری موجود

است.

۷۰۵

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ملا محمدطاهر بن محمدحسین شیرازی قمی (۱۰۹۸).

در این رساله بسیار مختصر، واجبات حج و آنچه از اعمال احتیاطی است، به روش فتوایی با نقل بعضی از اقوال علما بیان شده است.

آغاز: «بدان ای سالک راه یقین و ای جوینده طریق دین که این رساله‌ای است مختصر

در بیان واجب‌های حج».

انجام: «یازدهم احرام در احرامی چرکین بستن».

◀ ۱۱۱۵ / - قم، مرعشی؛ ش ۱ / ۴۰۹۸، از ص ۱ پ الی ۷ ر.

نستعلیق، ملا یار احمد بن حسن طباطبائی قمی، سال ۱۰۶۶.

عناوین و نشانی‌ها شنگرف. جلد تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.

۹۴ گ، ۱۵ س، ۱۸ × ۵ / ۱۱.

۷۰۶

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

فتوایی و مختصر است؛ مخصوصاً نیت‌های مناسک را با ترجمه فارسی آن‌ها آورده است.

آغاز: «در بیان حج و عمره و در همه عمر يك بار واجب است بر ملكف و مستطيع آن است که قادر باشد بر زاد و راحله».

انجام: «و جمره وسطی روی به جانب قبله کند چنان‌که گذشت».

◀ ۱۱۱۶ / - قم، مرعشی؛ ش ۴ / ۸۴۷۰، از ص ۷۹ ر الی ۸۸ ر.

نسخ، عناوین و نشانی‌ها شنگرف، جلد تیماج مشکی عطف تیماج قهوه‌ای.
۱۰ × ۵ / ۱۴ سم.

۷۰۷

مناسک حج (فقه - عربی)

از: ؟

در اعمال حج و عمره، فتوایی و مختصر، دارای يك مقدمه و سه فصل و هر کدام مشتمل بر چند مطلب، بدین ترتیب:

المقدمة: فی بیان مطالب لابد من معرفتها.

الفصل الاول: فی أعمال العمرة.

الفصل الثاني: فی أفعال الحج.

الفصل الثالث: فی جملة من المستحبات.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين.. فهذا مختصر في مسائل الحج حررت معظمها عند ارادة التشرف ببيت الله رزقنا الله التشرف بها مرة أخرى».

انجام: «فلا تحل له النساء الا بطوافهن، والله العالم».

◀ ۱۱۱۶ / - قم، مرعشی؛ ش ۱ / ۳۰۴۷، از ص ۱ پ الی ۴۸ پ.

نسخ، عبدالوهاب بن ملا محمدطاهر جوشقانی میمه‌ای، دوشنبه هفتم شوال ۱۲۷۸ در مدرسه جده اصفهان.

عناوین و نشانی‌ها سنگرف، جلد تیماج مشکى.

۱۱ × ۵ / ۱۷ سم.

۷۰۸

مناسک حج (فقه - فارسی)

اصل از: میر سید علی طباطبائی (۱۲۳۱ ه. ق.).

ترجمه از: محمدعلی بن محمد شریف دهدشتی، مشهور به بهبهانی (سده ۱۳ ه. ق.).

تاریخ تألیف: سده ۱۳ ه. ق.

این کتاب ترجمه‌ای است که از «شرح صغیر» آقا سید علی برگزیده و عرضه کرده است و مطالب آن درباره حج و عمره و شرایط و مقدمات و اجزای آن می‌باشد.

مترجم، از شاگردان برجسته سید علی بن محمدعلی طباطبائی (۱۲۳۱ ه. ق.) می‌باشد که به دستور استاد، مطالب مهم مناسک حج را از «حديقة المؤمنین» ایشان انتخاب و به فارسی روان ترجمه کرده و پس از اتمام، به عرض استاد رسانده است.

در الذریعه نامی از این کتاب به‌دست نیامد.

در دیباچه می‌گوید:

«این مختصریست در بیان امور مهمه مناسک حج که انتخاب شده از شرح صغیر استاد الاعظم... آقا سید علی ادام الله ایام افادته که ترجمه شده است از جهت فارسی زبانان که

انسی به کلام عرب نداشتند... نظر به کثرت اشتغال و عدم فراغ بال آن عالی جناب ترجمه آن را به اقل مستفیضان و خادمان خود محمدعلی بن محمد شریف دهدشتی، الشهیر به بهبهانی محوّل فرمود و بعد ترجمه به نظر کیمیا اثر آن عالی جناب رسانیده». آغاز: «بسمله الحمد لرب البيت و صاحب الركن و المقام و الشرف...». انجام: «آنچه را که مورد است و تصدق به جمیع اجزاء آن با گوشت لازم است».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱ / ۱۱۱۷ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۷۲۲ (فقه ۲)، ش ۱۴۶۲ (۲۴۸۷۴).
نسخ، سده ۱۳ ه. ق. کاغذ نخودی آهار مهره، جلد مقوای با عطف و گوشه گالینگور.

تاریخ اهدا: اسفند ۱۳۷۶ ه. ش.

۳۳ گ، ۱۲ س، ۹ × ۱۴ سم.

◀ ۲ / ۱۱۱۸ - پاکستان، دانشگاه پنجاب (لاهور)؛ ج ۱، ص ۴۶۸، ش ۱۲۷۰ / pd II 18، از ص ۲ ب الی ۴۰ أ.

نسخ ایرانی، ۲۲ جمادی‌الثانی ۱۲۳۰ ه. ق. به جای ترقیمه این یادداشت را دارد: «به تتمیم این رساله شریفه اقل الطلبة ابن محمد هادی محمدباقر توفیق یافت فی يوم الخميس ثانی عشرین شهر جمادی‌الثانی من شهور سنه ثلثون و مائین بعد الالف من الهجرة النبوية ۱۲۳۰».

مهر: «یحیی ابن موسی ۲۹».

◀ ۳ / ۱۱۱۹ - تهران، ملی؛ ج ۵، ص ۶۴۵، ش ۲۴۷۰ / ف.

انجام نسخه: «آنچه را که مورد است و تصدق به جمیع اجزای با گذشت لازم نیست».

نسخ، سال ۱۲۵۳ ه. ق. سرفصل‌ها با مرکب قرمز. روی عبارات عربی و بعضی از

کلمات با مرکب قرمز خط کشی شده.

کاغذ فرنگی، جلد تیماج ماشی يك لایی.

۲۳ گ، ۱۵ س (۵ / ۶ × ۵ / ۱۰ سم)، ۵ / ۱۰ × ۵ / ۱۵ سم.

۷۰۹

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

رساله فتوایی مختصری است در احکام حج تمتع در دو فصل:

اول: در افعال عمره تمتع؛

دوم: در افعال حج تمتع.

در این رساله از مرحوم آقا و آقا سید محمدباقر سلمه الله (احتمالاً حجة الاسلام شفتی)

نقل‌هایی دارد.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین... اما بعد بدان ایدك الله که چون مستطیعی که دوری

وطنش از مکه معظمه».

انجام: «پس از آن وارد مدینه منوره شود به جهت زیارت حضرت پیغمبر ﷺ».

◀ ۱۱۲۰ / - قم، مرعشی؛ ش ۱۹۶۴.

نستعلیق نازیبا، به خط مؤلف.

با اصطلاحات و افزودگی‌ها در حاشیه، روی برگ اول مهر بیضوی «عبدہ محمدتقی بن

محمد علی...» دیده می‌شود.

جلد مقوایی عطف تیماج قهوه‌ای.

۲۳ گ، ۱۱ × ۵ / ۱۴ سم.

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: سید اسدالله بن محمدباقر شفتی اصفهانی (۱۲۹۰).

رساله‌ای مختصر و فتوایی است در واجبات حج تمتع، با ذکر بعضی از مستحبات آن، در دو مقصد و یک خاتمه بدین عناوین:

مقصد اول: در افعال عمره.

مقصد دوم: در افعال حج.

خاتمه: در احکام مختص به زنان.

آغاز: «بسمله، الحمد لله رب العالمین.. و بعد چنین گوید خاظمی راجی اسدالله الموسوی که این مختصری است در واجبات حج تمتع و حج تمتع مرکب است از عمره و حج. پس در این جا دو مقصد و یک خاتمه است: مقصد اول در افعال عمره است و آن مقدم بر حج است و آن چهار فعل است».

انجام: «احرام او عیبی نمی‌کند الا این که داخل مسجدالحرام نمی‌شود و طواف نمی‌کند بلکه تأخیر می‌کند تا پاک شود و هرگاه وقت تنگ شد به جهت رفتن عرفات و هنوز پاک نشده می‌رود به عرفات و اعمال حج را به عمل می‌آورد و چون از اعمال حج فارغ شد عمره مفرده به عمل آورد».

◀ ۱۱۲۱ / - قم، مرکز احیاء؛ ج ۳، ص ۳۰، ش ۸۲۲

نسخ، در عصر مؤلف.

عناوین و جدول صفحه‌ها شنگرف، در حاشیه تصحیح شده است. در صفحه اول تملك سید مصلح‌الدین مهدوی موسوی اصفهانی دیده می‌شود. در صفحه آخر نشانی تصحیح سید جعفر، فرزند حجة الاسلام شفتی به تاریخ ۱۳ جمادی‌الاول ۱۲۸۶ با مهر بیضوی «عبد محمدجعفر بن محمدباقر الموسوی» نیز مشهود است که آن را سید

مصلح‌الدین مهدوی (مالک نسخه) اشاره کرده است.

جلد گالینگور سبز.

۹ گ، ۱۹ س، ۵ / ۱۳ × ۵ / ۲۰ سم.

۷۱۱

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

رساله‌ای است در احکام، اقسام، افعال حج و مناسک عمره که بدون پرداختن به ادله، به صورت فتوایی نگاشته شده است.

آغاز: «الحمد لله الملك المعبود الحي القيوم العليم العلام و الصلاة و السلام على اشرف الانام و خير خلقه... اما بعد این رساله‌ایست در بیان... و اقسام حج و حالات احرام و افعال و...». انجام: «... و از جاهل و از فراموش کار و از... و از دیوانه مگر در صید که کفار و واجب می‌شود با جهل و نسیان و عمد و هر محرم که چیزی که بر او حلال نیست پیوشد همچنین بر او يك گوسفند واجب شود والله الموفق و المعين».

◀ ۱۱۲۲ / - قم، مسجد اعظم؛ ج ۲، ص ۷۲۳، ش ۱۰۶۰ (۲۸۷۳)

نستعلیق، ۱۰۴۳. روی برگ اول و آخر مهر مربع با سجع «عبد محمد علی ۱۱۰۶» مشهود است. نیز روی برگ آخر، مهر مربع با سجع «یا ابا عبدالله ۱۳۳۷» دیده می‌شود.

۴۸ گ، ۱۳ × ۲۰ سم.

۷۱۲

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ملا احمد بن محمد مهدی بن ابی ذر نراقی (۱۲۴۵ ه. ق).

[اعیان الشیعة: ۱۸۳ / ۳]

رساله‌ای است مختصر در مناسک حج، دارای مقدمه و دو مقصد و یک خاتمه بدین ترتیب:

مقدمه: در ذکر اقسام حج و عمره و بیان هر یک.

مقصد اول: در بیان افعال عمره.

مقصد دوم: در بیان افعال حج تمتع.

آغاز: «بسمله حمدله صلوة... اما بعد چنین گوید بنده کمتر و ذره احقر احمد بن محمد مهدی بن ابی ذر که چون حسب الخواش یکی از مخادیم کتابی تألیف شد در خصوص مسایل حج که علاوه بر بیان افعال واجبه عمره و حج...».

انجام: «و در وقت بیرون رفتن روی خود را به جانب کعبه کند و از پشت بیرون رود و بگوید اُنْقلِبْ عَلٰی اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ و در وقت بیرون رفتن از مکه یک درهم که نیم مثقال صیرفی و چهل و یک مثقال نقره است تصدق کند و الله تعالی يعلم».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۱۲۳ / ۱ - مشهد، رضوی؛ ش ۲ / ۱۱۰۶، از فریم ۱۱۵ الی ۱۵۶.

نسخ، عبارات عربی نسخ معرب، چهارشنبه ۱۴ جمادی‌الثانی ۱۲۳۸ ه.ق. عناوین به سنگرف، رکابه‌دار.

۱۸ س. (تصاویر ۲۵۵ و ۲۵۶)

◀ ۱۱۲۴ / ۲ - مشهد، رضوی، ش ۲۱۵۰.

انجام افتاده: «مسئله هشتم هر گاه کسی یک روز جمره زدن را فراموش کند باید در روز دیگر قضا کند و باید در روزی که قضا می‌کند اول جمره روز پیش را بزند و بعد جمره آن روز را...».

طبق مهری که در بالای ابتدای نسخه مشهود است، این نسخه در واقع اهدایی آقای استاد حاجی علومى نجار به تاریخ ۴۱/۹/۳ جهت کتابخانه وزیری یزد است.

در آغاز نسخه به سنگرف و به رقاع چنین آمده است: «رساله شریفه در مناسک حج از تألیفات علامة العلماء الأعلام مجتهد العصر و الایام جناب آخوند ملا احمد نراقی سلمه الله

تعالی» که نشان می‌دهد کتابت در عصر مؤلف صورت گرفته است.
نسخ، عصر مؤلف، عناوین و ابواب و فصول به شنگرف. بعض عناوین در گوشه‌ی
بالای صفحات مندرج است.
۶۲ گ، ۱۹ س.

(تصاویر ۲۵۷ و ۲۵۸)

◀ ۱۱۲۵ / ۳ - تهران، مجلس؛ ج ۵۱، ص ۴۱، ش ۱۸۵۸۱.
انجام موجود: «فصل دویم در وداع خانه کعبه و آداب بیرون آمدن... دست چپ را بر
حجرالاسود گذارد و شکم خود را به دیوار خانه بچسباند... من المغفرة و البركة و الرحمة».
نستعلیق زیبا، سده ۱۳ ه. ق، عنوان و نشانی‌ها با مرکب قرمز، دعاها به خط نسخ.
جلد تیماج مشکى.
۲۴ گ، ۲۲ س (۵ / ۱۱ × ۲۲ سم)، ۵ / ۱۹ × ۵ / ۲۸ سم. [ش ثبت: ۲۰۹۷۴۶]
◀ ۱۱۲۵ / ۴ - قم، مرعشی؛ ش ۴ / ۱۲۵۴۵، ص ۱۹۶ پ الی ۲۲۲ پ.
انجام افتاده: «اما هرگاه تأخیر اندازد تا پیش از غروب روز دوازدهم یا روز سیزدهم به
مکه رود به جهت اعمال مکه دیگر...».

نسخ، سده ۱۳ ه. ق.

۲۲ س، ۲۹ × ۲۰ سم.

۷۱۳

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

◀ ۱۱۲۷ / - قم، مدرسه فیضیه؛ ش ۴ / ۳۹۳.

نسخ، محمدجعفر، ۱۰۶۶ ه. ق.

۱۵ س، ۱۵ × ۲۶ سم.

مناسک حج (فقه - فارسی)

اصل از: شیخ محمدحسن بن محمدباقر نجفی، صاحب جواهر (۱۲۶۶ ه. ق).
 احکام حج را با اختصار گزارش کرده و بیشتر به واجبات آن پرداخته است. این رساله ترجمه مناسک عربی صاحب جواهر می‌باشد که گویا یکی از شاگردانش انجام داده است.
 آغاز: «سپاس که قدسیان ملاً اعلا و آراستگان گلشن ارم... بدان که حج بر سه قسم است حج تمتع و حج افراد و حج قرآن».
 انجام: «مثل این که بتراشیدن بعضی سر را در صبح و بعضی دیگر را در شام مکرر می‌شود کفاره آن».

◀ ۱۱۲۸ / - قم، مرعشی؛ ش ۱۰۳۶۵.

نسخ، عناوین شنگرف، در صفحه آخر صورت خط ملا علی رازی طهرانی و گواهی
 وی به اعتبار نسخه و تأیید این گفتار از صاحب جواهر آمده است.
 جلد تیماج مشکى.
 ۱۹ گ، ۱۵ س، ۱۱ × ۵ / ۱۶ سم.

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: خلیفه سلطان حسین بن محمد مرعشی آملى (۱۰۶۴).
 آغاز: «الحمد لله الذی هدانا لأقوم سبله و الصلاة و السلام علی أکرم رسله و آله سیما مخزن سرّ ابیه و نزله. و بعد این مختصری است در بیان افعال حج و عمره و مقدمات و توابع که بنده کثیر العصیان خلیفه سلطان غفر له الرحیم الرحمن به نظر فاطر و فهم قاصر، مقتضای ادله و مقتضی برائت ذمه دانست قربه الی الله تعالی به فارسی تحریر نموده».

◀ ۱۱۲۹ / - اصفهان، سه کتابخانه (ابوالبرکات)، ص ۴۱، ش ۲ / ۴۰، از ص ۲ پ الی ۴۰ پ.

نسخ، سده یازدهم. عناوین به شنگرف.
این نسخه در حاشیه رساله «هدایة الطالبین فی معرفة آثار الصادقین» نگاشته شده است.
نسخه‌ای از این رساله در کتابخانه مجلس شورای اسلامی در مجموعه شماره ۳۷۵۰ موجود است.

جلد تیماج قرمز بدون مقوا.

۴۰ گ، سطور مختلف.

۷۱۶

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: حاج شیخ محمد بن عبدالله موحدی قمی.
واجبات و مستحبات اعمال حج و عمره را با رعایت احتیاط آورده و پس از اعمال حج و قبل از احکام صد و حصر و محظورات احرام، زیارت‌های حضرت پیامبر اکرم ﷺ و ائمه بقیع و ائمه دیگر علیهم السلام را افزوده است.
آغاز: «فی بیان من یجب علیه الحج و شرائط وجوبه، هو فرض علی المستطیع من الرجال و الخنثی و النساء بأصل الشرع».
انجام: «و فی الثلاث معه شاة و کذا فی المرة کذباً شاة و فی المرتین بقرة و فی الثلاث بدنة».

◀ ۱۱۳۰ / - قم، مرعشی؛ ش ۹۱۰۸.

نستعلیق و دعاها نسخ معرب، به خط مؤلف.
صفحه‌ها مجدول، جلد مقوایی عطف پارچه مشکی.
۷۷ گ، ۲۰ س، ۱۷ × ۵ / ۲۱ سم.

۷۱۷

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ؟

◀ ۱۱۳۱ / - قم، مرعشی؛ ش ۹ / ۱۰۱۶۹، از ص ۹۶ ر الی ۹۷ ر.

انجام افتاده: «و نیته و هو علی الصفا أسعی...».

نسخ، عیسی بن درویش، در عصر شهید دوم.

عناوین شنگرف. بیشتر رساله‌هایی که به همراه این رساله در نسخه آمده، از شهید ثانی می‌باشد. در چهار برگ اول نسخه مشتمل بر این رساله، تملک عبدالباقی بن محمد حسنی حسینی و حسنعلی واعظ ایروانی به تاریخ ۱۲۷۳ دیده می‌شود. جلد تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.

۷۱۸

مناسک الحج (فقه جعفری - عربی)

از: عدنان بن شبر الموسوی الغریفی.

◀ ۱۱۳۲ / - نجف، حکیم؛ ش ۳ / ۵۷.

در پایان، رساله عملیه چاپ شده سید ابوالحسن اصفهانی مندرج است.

سال ۱۳۲۶ ه.ق.

۱۴ گ، ۲۰ / ۶ × ۱۳ سم.

۷۱۹

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: علی بن صبح علی.

مناسک مختصری است فتوائی، با ذکر بعضی از مستحبات اعمال حج.

آغاز: «بسمله الحمد لله على عظيم آلائه و الشكر له على جزيل عطائه و الصلاة و السلام على خير انبيائه محمد و آله صلاة دائمة و بعد فهذه جملة مختصرة يحتاج الى معرفتها كل من كان حاجا و معتمرا و هى وافية بالمقصود لمن كان عليه مقتصرا جعلتها و انا اقل عباد الله العلى ابن صبح على...».

انجام: «... أنك على كل شىء قدير و صلى الله على محمد و آله».

◀ ۱۱۳۳ / - مشهد، خویی؛ ص ۶۳، ش ۶ / ۹۵، از ص ۱۷۵ پ الى ۱۷۸ پ.

نستعلیق، سال ۱۰۲۳ هـ. ق. عناوین به سنگرف. در بعضی از برگ‌های مجموعه، مطالب متفرقه‌ای آمده و روی برگ دوم این مجموعه، تملك محمدعلی بن كاظم، با مهر مربع «الواثق بالله الغنی عبده محمدعلی» دیده می‌شود. جلد مجموعه، تیماج قهوه‌ای.

۴ گ، سطور مجموعه مختلف، ۱۲ × ۲۰ سم.

◀ ۱۱۳۴ / - تهران، مجلس؛ ج ۳۰، ص ۱۷۳، ش ۱۸ / ۹۵۰۰، ص ۸۷ پ الى ۹۲ پ.

نسخ، فضل‌الله بن مسعود، ۱۰۴۷ هـ. ق. جلد مجموعه تیماج قهوه‌ای.

۲۱ س، ۱۱ × ۲۰ سم. [ش ثبت: ۸۷۶۶۷]

۷۲۰

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ؟

مختصری است فتوایی در بیان واجبات اعمال حج و عمره، بدون ذکر دلیل، با زیارت پیامبر اکرم و ائمه معصومین علیهم‌السلام، در يك مقدمه و دو مقاله و يك تکمیل. تألیف این رساله در ماه شوال ۷۶۱ در حله به پایان رسیده است و فهرست رساله چنین است:

المقدمة: فی حده و غایتہ و نبذ من الترغیب فیہ.

المقالة الاولى: فی أفعال عمرة التمتع و الأفراد.

المقالة الثانية: فی أفعال الحج.

التکمیل: فی زیارة البشیر النذیر و اهل بیته المخصوصین بالتطهیر.
 آغاز: «الله أحمد علی جمیع فرائضه و سننه و ایاه أشکر علی حسن توفیقه و مننه و
 أسأله المزید من فضله فی سرّه و علنه و الاعانة علی الابانة لمناسک حج بیته الحرام و
 ایضاح خلاصة محتومها بأوجز کلام و اصلی علی سیدنا... و بعد فهذه رسالة فی فرض
 الحج والعمرة مجردة...».

انجام: «الزیارة بالعهد وحسن الأداء زیارة قبورهم من زارهم رغبة فی زیارتهم وتصدیقاً
 بما رغبوا فيه كانت المتهم شفعاؤهم يوم القيامة والأحادیث فی الباب كثيرة ترغیباً فی
 زیارتهم تفصیلاً واجمالاً مذکورة فی کتب الاصحاب».
 پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۱۳۵ / ۱ - قم، مرعشی؛ ش ۳ / ۳۳۰۷، از ص ۲۸ ر الی ۳۵ پ.
 نسخ، محمد بن حسن بن احمد بن فرج بن احمد بن حسن بن مبارک اوالی سهلاولی،
 در حاشیه تصحیح شده و مختصری حاشیه‌نویسی دارد.
 پایان این رساله اجازه‌ای است که ابراهیم بن اسماعیل بن عبدالله حسینی اوالی برای
 کاتب نوشته است. نیز اجازه دیگری است که همین شخص برای کاتب به تاریخ ۲۱ شوال
 ۹۴۳ نگاشته است. در مجموعه، جز رساله‌های ذکر شده، مسائل فقهی مختلف مربوط به
 حج و آداب مکه و مدینه و زیارات ائمه طاهرین علیهم‌السلام نیز آمده است.
 جلد مقوایی تیما قهوه‌ای.

۱۰ × ۱۴ سم.

◀ ۱۱۳۶ / ۲ - قم، مرکز احیاء، ج ۲ (عکسی)، ص ۱۹۱، ش ۱۱ / ۵۹۸، از ص ۷۱۷
 الی ۷۳۳.

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.
 اصل نسخه در کتابخانه شهرداری گرگان موجود است.
 در برگ آخر مجموعه مشتمل بر این رساله، تاریخ وفاتی به سال ۱۱۹۳ مشهود است.
 (تصاویر ۲۵۹ و ۲۶۰)

۷۲۱

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ؟

مناسک بسیار مختصر فتوایی است در اعمال حج و عمره، در دو فصل کوتاه بدین ترتیب:

الفصل الاول: فی أفعال العمرة مستوفاة.

الفصل الثاني: فی أفعال الحج.

آغاز: «بعد حمد الله على آلائه و صلاته على محمد و آله الطاهرين، و بعد فهذه واجبات الحج و العمرة».

انجام: «نيابة عن فلان بن فلان لوجوب ذلك عليه وعلى قربة إلى الله و كذا ما فى الافعال».

◀ ۱۱۳۷ / - قم، مرعشی؛ ش ۴ / ۳۳۰۷، از ص ۳۵ پ الى ۳۹ ر.

نسخ، محمد بن حسن بن احمد بن فرج بن احمد بن حسن بن مبارك اوالى سهلاولى. جلد مقوایی عطف تیماج قهوه‌ای.

۱۰ × ۱۴ سم.

۷۲۲

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ؟

در واجبات حج و عمره و زیارت حضرت پیامبر اکرم و ائمه بقیع علیهم الصلاة والسلام، در دو فصل و یک خاتمه بدین تفصیل:

الفصل الاول: فی واجبات العمرة المتمتع بها.

الفصل الثانی: فی واجبات الحج.

الخاتمة: فی زیارة النبی و فاطمة و ائمة البقیع علیهم السلام.

آغاز: «الحمد لله علی آلائه و جزیل نواله و صلی الله علی محمد و آله، وبعد فهذه رسالة فی واجبات الحج و العمرة».

انجام: «و صلی الله علی أشرف انبیائه محمد و آله الطاهرين و سلم تسليماً كثيراً برحمتك یا أرحم الراحمین».

◀ ۱۱۳۸ / - قم، مرعشی؛ ۶ / ۳۳۰۷، از ص ۸۴ ر الی ۱۰۳ ر.

نسخ، محمد بن حسن بن احمد بن فرج بن احمد بن حسن بن مبارك اوالی سهلاولی، ۹۴۷.

جلد مقوایی عطف تیماج قهوه‌ای.

سطور (مجموعه) مختلف، ۱۰ × ۱۴ سم.

۷۲۳

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: سید محمدتقی بن حسن ظهیر حسینی استرآبادی.

[الذریعه ۲۲ / ۲۵۸ ش ۶۹۴۹]

مؤلف، شاگرد محقق داماد بوده و از نگارش کتاب در سال ۱۰۲۲ هـ.ق فراغت یافته و نسخه

در ضمن مجموعه‌ای در کتابخانه شیخ علی کاشف‌الغطاء موجود است، ظاهراً به خط مؤلف.

آغاز: «الحمد لله الذی وفقنا لتحصیل معالم الدین...».

۷۲۴

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: شیخ مهدی بن شیخ علی بن شیخ جعفر کاشف‌الغطاء (۱۲۸۸ هـ.ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۴ ش ۷۰۷۵]

◀ ۱۱۳۹ / - نسخه خطی در کتابخانه میرزا محمد تهرانی در سامراء موجود است.

۷۲۵

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ابوصیر یحیی بن قاسم اسدی (۱۵۰ ه.ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۵ ش ۷۹۷۹]

◀ ۱۱۴۰ / - نجاشی و شیخ در کتب رجال خود نام کتاب را آورده‌اند.

۷۲۶

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: حاج میرزا یوسف بن عبدالفتاح بن عطاءالله طباطبائی تبریزی (۱۱۶۷ - ۱۲۴۲ ه.ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۵ ش ۷۰۸۲]

◀ ۱۱۴۱ / - سبط مؤلف، سید شهاب‌الدین و نواده وی در «تاریخ أولاد الأطهار» ص ۹۰، از آن نام برده است.

۷۲۷

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

[الذریعه ۲۲ / ۲۵۷ ش ۶۹۴۵]

رساله‌ای است در بیان احکام و آداب و شرایط و مستحبات حج و بیان اقسام سه‌گانه آن.

آغاز: «بدان که حج واجب بود اندر همه عمر يك بار بر هر که استطاعت دارد و بالغ بود یا حرّ یا حرّه و استطاعت بود چندانک به کار باید زیرا اندر آمدن و شدن و راحله که برنشیند اندر آمدن و شدن و نفقه آن کس که بر وی واجب بود و راه ایمن بود...».

◀ ۱۱۴۲ / - مشهد، رضوی؛ ش ۲۶۵۶.

نستعلیق تحریری، عبارات عربی معرب، احمد بن فتح الله، ۹۹۴ هـ. ق. نسخه، وقفی امیر جبرئیل جهت آستان قدس رضوی به سال ۱۰۳۷ هـ. ق است. برفراز وحاشیه برگ اول، سجلاتی این چنین مشهود است:

۱. به تاریخ شهر ربیع الاول سنه ۱۱۹۶ داخل عرض شد [سجّع مهر چهارگوش: «... بهاءالدین علی العلوی»].

۲. به تاریخ شهر محرم الحرام سنه ۱۲۵۰ قوی ثیل داخل عرض شد [سجّع مهر چهارگوش: «وقف سرکار فیض آثار حضرت ثامن الأئمة سلام الله علیه»].

۳. به تاریخ شهر محرم الحرام ۱۱۵۴ تخاقوی ثیل داخل عرض کتابخانه سرکار فیض آثار شد [سجّع مهر چهارگوش: «عبد...»].

۴. به تاریخ غره شهر ربیع الثانی ۱۲۸۹ ملاحظه شد [سجّع مهر چهارگوش: «سلطان محمد حاجب العتبة العلیة»].

۵. به تاریخ ۱۳ شهر الله المبارك ۱۲۷۲ داخل عرض شد [سجّع مهر مربع: «عبد محمد حسین بن فضل الله الحسینی»].

در صفحه انجام افتاده نیز به خطی غیر از متن، نام «نورالدین محمد بن ابی القاسم حبیب الله واعظ اصفهانی» آمده که شاید کاتب کل متن یا بعض آن باشد.

انجام افتاده: «باب یاد کردن زیارت؛ رسول الله ﷺ گفت: هر که حج کند و مرا زیارت نکند... پس در مسجد شود و زیر منبر... بعد از فراق از زیارت... به طرف دست راست رود و سلام بر ایشان رسانده و زیارت نماید به این طریق السلام علیکما...».

۱۷ گ، ۱۱ س، ۱۱ × ۱۷ سم.

(تصاویر ۲۶۱ و ۲۶۲)

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: نامی، علی (سده ۱۳ ه.ق).

رساله مختصری است در مناسک حج که برای عامه مردم نگاشته شده و ادعیه آن را از «حصن حصین» ذکر کرده است. تألیف کتاب به سال ۱۲۴۱ ه.ق بوده است.

◀ ۱۱۴۳ / - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۵۷، ش ۱۴۳۸۸، نسخه شماره ۲ / ۶۶۴ - ۱۳۴ / ۴.

آغاز: «بسمله اما بعد حمد و صلوة می گوید بنده هیچ مدان عامی خادم الطلبة تراب علی متخلص به نامی که چون در سنه یک هزار و دویست و چهل و یک هجری». انجام: «محاسن و خیرات جهد بلیغ نماید چه گفته اند علامه الحج المبرور أن يعود خيراً مما كان الامور و ذلك دليل حسن الخاتمة و الحمد لله رب العالمين». نسخ معرب و متن نستعلیق و ادعیه نسخ معرب، بدون جلد. ۱۱ گ، ۱۳ س.

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: یوسف بن احمد بن ابراهیم درازی بحرانی، صاحب «الحدائق الناضرة» (۱۱۰۷ - ۱۱۸۶ ه.ق).

[الذريعة ۲۲ / ۲۷۵ ش ۷۰۸۰]

[قم، دارالتفسیر، چاپ ۱، ۱۳۷۸، ۱۹۲ ص، جیبی، شابک: ۶ - ۲۸ - ۶۳۹۸ - ۹۶۴] مرحوم بحرانی این احکام را بر اساس گرایش اخباری و نه اصولی، استنباط و عرضه

کرده است.

مناسک حج مختصری است با ذکر مستحبات اعمال مکه و اشاره به بعضی از روایات، تا احکام وداع بیت نوشته شده و ناتمام مانده است. این رساله مشتمل است بر يك مقدمه و سه باب که دارای مقاصدی می باشد بدین تفصیل:

المقدمة: فی آداب السفر.

الباب الاول: فی الإحرام و ما يتعلق به.

الباب الثاني: فی محرمات الإحرام.

الباب الثالث: فی أفعال الحج.

آغاز: «بسمله بعد حمد الله تعالى على مزيد افضاله... قد التمس منى بعض الأخلاء الأجلاء الخللان النبلاء تحرير مختصر يشتمل على ضروريات مسائل الحج حيث كان سلمه الله عازم على الحج الى بيت الله الحرام و قاصد التشرف بتلك المشاهد العظام...».

انجام: «و يستحب أن يشتري من مكة بدرهم تمرأ و يتصدق به ليكون كفارة لما لعله دخل عليه في حجّه من حلك أو قملة سقطت و نحو ذلك كما ورد في جملة من الأخبار، هذا ما خرج من السواد و أما الثالث قد عنوانه المصنف بأنه مشتملة على جملة من الأحكام المتعلقة بالمقام و لم يخرج الى السواد».

◀ ۱۱۴۴ / ۱ - قم، مرکز احیاء؛ ج ۸، ص ۱۰۵، ش ۳۱۲۶.

نسخ، محمدحسن خراسانی، یکشنبه هفتم صفر ۱۲۳۷ ه.ق.

عناوین با مشکى نشانى دارد، تصحيح شده، روى برگ اول مهر بیضوى کتابخانه ضیاءالدین نوری دیده می شود.

جلد تیماج قهوه ای بدون مقوا.

۴۱ گ، ۱۲ س، ۱۱ × ۱۷ سم.

(تصاویر ۲۶۳ و ۲۶۴)

◀ ۱۱۴۵ / ۲ - قم، مؤسسه طبیه (عکسی)؛ ص ۳۵۳، ش ۲۶۰.

خط ابوالقاسم حسینی، ۶ صفر ۱۳۰۰ ه.ق.

۸۹ ص، ۱۲ س.

[اصل نسخه در کتابخانه سید مرعشی نجفی ۱ موجود است]

◀ ۱۱۴۶ / ۳ - نسخه خطی دیگری نزد شیخ محمد صالح بحرانی موجود است.

۷۳۰

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: جمال‌الدین ابومنصور حسن بن زین‌الدین عاملی، معروف به ابن شهید ثانی، صاحب معالم (۹۵۹ - ۱۰۱۱ ه. ق.).

[الذریعة ۲۲ / ۲۵۹ ش ۶۹۵۹]

مناسک و اعمال حج و عمره را به روش فتوائی مختصر و بعضی از اعمال مستحبه را با استناد به بعضی از روایات اهل البیت و ادله نقلی، بنا به درخواست گروهی از برادران هنگام سفر حج گرد آورده است.

مؤلف، چون در سفر حج، ابتدا به مدینه الرسول ﷺ وارد شده، قبل از مباحث حج، به بیان فضیلت زیارت آن حضرت و مستحبات اعمال مدینه پرداخته است.

در این نوشتار، پس از چند فصل در فضل حج و ثواب و آداب سفر حج، به اعمال مدینه می‌پردازد و چنین می‌آورد: «فصل و حیث کان من توفیق الله سبحانه فی طریقنا إلی الحج الابتداء بدخول مدینه سیدنا رسول الله ﷺ فلا بأس بتقديم القول فی فضل زیارته و بیان وظایفها و سایر ما یتحب من الأعمال بالمدينة و ان کان المتعارف بین الأصحاب تأخیر الکلام فی ذلك...».

مرحوم آقابزرگ در الذریعه، به چند نسخه از آن اشاره می‌کند:

- نسخه‌ای در خزانه میرزا محمد طهرانی به خط او.

- نسخه‌ای دیگر نزد سید حسن صدرالدین به خط شیخ محمد بن جابر، استاد شیخ

فخرالدین طریحی و تملک صاحب «مقایس».

- نسخه سوم که به سال ۱۲۲۱ کتابت شده و در ظاهر نسخه، نام کتاب را «تلخیص المرام فی فقه حج بیت الله الحرام» دانسته است.

آغاز: «الحمد لله الذي فرض حج البيت على من استطاع اليه سبيلاً و أعد لمن أطاع أمره و حمّل مشاق هذا العمل نفسه أجراً عظيماً... و بعد فهذه نبذة من الكلام في فقه الحج الى بيت الله الحرام أجبت باملائها على جناح السفر التماس جماعة...».

انجام: «و يقول اذا أتيت قبور الشهداء يقول النبي صلى الله السلام عليكم بما صبرتم فنع عقبي الدار وليكن فيما يقول عند مسجد الفتح يا صريخ المكروبين و يا مجيب المضطرين اكشف غمّي و همّي و كربى كما كشفت عن نبيك همّه و كربه و كفيته هول عدوّه في هذا المكان».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۱۴۷ / ۱ - قم، مرکز احیاء؛ ج ۵، ص ۵۵، ش ۱۶۴۶.

انجامه: «رسوله المصطفى و آله الكرام عليه و عليهم الصلوة و السلام أن يجعله سبيل مثوبة و وسيلة الى عفوه و رحمته إنه أكرم الأكرمين تمّ المنسك الصغير الى الشيخ الفاضل الكامل الشيخ حسن بن الشيخ زين الدين قدس الله روحهما و جعل الجنة مثاوما سلخ شهر صفر سنه ۱۰۵۴ تحریر یافت».

نسخ خوش، سلخ صفر ۱۰۵۴.

عناوین شنگرف، روی برگ اول تملك سيد هدايت الله مهدوى و در بعضی صفحه‌ها حواشی به خط جدید دیده می‌شود.

جلد تیماج مشکى بدون مقوا.

۹۴ گ، ۱۱ س، ۵ / ۱۹ × ۱۳ سم.

(تصاویر ۲۶۵ و ۲۶۶)

◀ ۱۱۴۸ / ۲ - قم، مرعشی؛ ش ۱ / ۱۶۹۱، از ص ۱ ر الى ۴۹ ر.

انجام: «فقال لا بد أن ترجعوا اليه، و على هذا القدر نقطع الكلام حامداً لله تعالى على توفيقه للإتمام».

نسخ، حسین بن محمدحسین، دهه سوم شعبان ۱۳۵۹.
عناوین شنگرف، روی برگ اول تملك مصطفى الحسيني الصفائي الخوانساري دیده
می شود.

جلد مقوایی عطف تیماج مشکی.

۱۵ س، ۵ / ۱۵ در ۱۰ سم.

◀ ۱۱۴۹ / ۳ - قم، مرعشی؛ ش ۴ / ۶۳۵۷، از ص ۶۹ پ الی ۱۰۸ پ.
آغاز افتاده: «بالییت خرج من ذنوبه فاذا سعی بین الصفا و المروة خرج من ذنوبه».
نسخ و نستعلیق، محمود بن محمد صابر واعظ فهناجی، واسط صفر ۱۰۴۸.
در برگ اول نسخه ای که مشتمل بر این رساله است، تملکی بدون نام، به تاریخ محرم
۱۲۹۷ با مهر بیضوی «موسی بن محمد مهدی» و روی برگ ۱۳۴ نسخه نیز تملك همین
شخص «موسی طبیب قزوینی» در خراسان به تاریخ رمضان ۱۲۹۴ دیده می شود.
عناوین شنگرف، جلد تیماج قهوه ای.

۱۳ × ۱۹ سم.

◀ ۱۱۵۰ / ۴ - قم، مرعشی؛ ش ۷ / ۹۸۹۹، از ص ۱۷۸ ر الی ۳۳۳ پ.

نستعلیق و نسخ با چند خط، ۱۰۲۷.

عناوین و نشانی ها شنگرف، در صفحه آخر مهر بیضوی «محمدحسین» دیده می شود.
جلد تیماج قرمز ضربی.

۱۰ × ۱۶ / ۵ سم.

◀ ۱۱۵۱ / ۵ - قم، مرکز احیاء؛ ج ۱ (عکسی)، ص ۱۷۷، ش ۵ / ۱۵۵، از ص ۲۷۴ الی
۳۹۷.

نستعلیق، عبارات عربی نسخ معرب، پنجشنبه ۱۲ جمادی الاول ۱۰۲۹ ه. ق.

تصحیح شده است. نسخه در کتابخانه امامزاده محمد هلال - آران به شماره ۱۸۵
موجود است.

در ذیل انجامه مهر مربع تملکی با سجع «عبدالله بن محمد طاهر» دیده می شود.

(تصاویر ۲۶۷ و ۲۶۸)

◀ ۱۱۵۲ / ۶ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۷۱۳ (فقه ۲)، ش ۱۴۴۴ (۱۹۷۰۳).

نسخ، سال ۱۰۱۴ ه. ق، مکان کتابت در حوالی نخجوان. دارای نشان بلاغ است.

تاریخ اهدا: خرداد ۱۳۷۳، جهت آستان قدس رضوی علیه السلام است.

در دو صفحه پیش‌آغاز، نشان اهدای رساله به آقای صفائی خوانساری به سال ۱۳۶۰ از طرف مصطفی سجادی و قبول او با مهر بیضوی «مصطفی الحسینی» مشهود است. نیز در همین صفحه، تملک آقای هادی قیسی عاملی دیده می‌شود که تصویر نسخه را از آستان قدس رضوی علیه السلام تحویل گرفته و در سال ۱۴۲۰ و ۱۴۲۲ ه. ق تملک خود را در شهر مقدس قم بر آن نگاشته است.

در صفحه پیش‌آغاز، به قرمز خط شیخ بهاءالدین عاملی مندرج است که نسخه را از شهید ثانی دانسته است. گویا نسخه را برای شیخ نوشته‌اند و شیخ هم با این عبارت، تملک خود را نشان داده است.

۷۲ گ، ۱۲ س، ۵ / ۱۲ × ۵ / ۱۸ سم.

(تصاویر ۲۶۹ و ۲۷۰)

۷۳۱

مناسک حج (فقه شیعی - فارسی)

از: ؟

مرتب بر یک مقدمه، دو فصل و یک خاتمه.

مقدمه: در افعال حج تمتع.

فصل اول: در افعال عمره.

فصل دوم: در افعال حج.

خاتمه: در کیفیت نیابت.

آغاز: «الحمد لله الكريم الوهاب و صلى الله على خيرته النبي...».

انجام: «و فاطمة بنت اسد عليها السلام و غير ذلك».

◀ ۱۱۵۳ / - تهران، مجلس؛ ج ۵۱، ص ۳۶، ش ۳ / ۱۸۵۷۰، ص ۲۶ پ الی

۳۸ پ.

نسخ، سید ناصر بن مرتضی بن علی بن ماجد حسینی، رجب ۹۴۳ ه.ق.

در برگ الحاقی فوائدی در نمازهای مستحبی آمده که در سال ۱۰۰۲ نوشته شده

است.

جلد تیماج سرخ.

۱۵ × ۵ / ۲۰ سم. [ش ثبت: ۲۰۹۷۳۵]

۷۳۲

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

در بیان اعمال و مناسک حج، مطابق با فتاوی حاجی آقا احمد.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين.. مقصود بیان و تحریر آداب و اعمال حج است علی

سبیل الاختصار».

◀ ۱۱۵۴ / - بیرجند، شیخ محمدعلی دیانی؛ ص ۱۲۱، ش ۵ / ۱۵۹، از ص ۶۹ پ الی

۸۱ ر.

نسخ و نستعلیق، سید اسماعیل خراسانی بیرجندی.

عناوین با خطی مشکی بر فراز آن نشانی دارد. مابین رساله‌های مجموعه حاوی این

رساله، متفرقاتی نوشته شده است. جلد تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.

سطور (مجموعه) مختلف، ۱۰ × ۱۷ سم.

۷۳۳

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

مختصری است در بیان آداب و اعمال حج، مرتب شده در يك مقدمه و چهار مقصد و يك خاتمه.

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۱۵۵ / - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۳، ش ۱۴۴۰۴، نسخه شماره ۱ / ۲۱۵۲ - ۴۲ / ۱۲.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين والصلوة على محمد و آله اجمعين و بعد اين مختصری است در بيان آداب و اعمال حج و آن مرتب است به يك مقدمه و چهار مقصد و خاتمه اما مقدمه در آن چند مطلب است».

انجام: «فصل سيم در ذبح است و در آن دو مطلب است مطلب اول در واجبات: بدان‌که واجب است قربانی نمودن بر کسی که حج تمتع می‌کند بدون خلاف...». نسخ، بعد از تحریر، توسط مؤلف یا دیگری تغییرات اساسی در کتاب داده شده و یادداشت‌هایی در لابه‌لای سطور و حاشیه نوشته شده که گویا مؤلف می‌خواسته آن را با فتوای خود تطبیق دهد. جلد گالینگور سبز. ۲۲ گ، ۲۰ س، ۱۶ × ۲۳ سم.

۷۳۴

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: حسینی شیرازی، محمدحسن (۱۳۱۲ ه.ق).

رساله مختصری است در بیان احکام حج، شامل مقاصد و فصول که به چاپ نیز رسیده

است.

◀ ۱۱۵۶ / - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۲، ش ۱۴۴۰۳، نسخه شماره ۲ / ۷۸۶۴ - ۲۴۴ / ۳۹.

آغاز افتاده: «و اگر اتفاق افتد بیش از این احتیاط است آن طایفه ذبیحه را ببرند به طریق دزدی یا تهب».

انجام: «از برای ادراک زیارت حضرت فخر کاینات ص و ائمه بقیع صلوات الله علیهم اجمعین و در حدیث وارد شده که ترك زیارت... و الحمد لله کما هو اهله علی الاتمام و صلی الله علی رسوله محمد...».

نسخ، علی بن محمد خوانساری، اصفهان، سده ۱۴ ه. ق. مسوده چاپ سنگی است، جلد مقوایی سفید، عطف گالینگور قهوه‌ای. ۱۲ گ، ۲۰ س، ۱۱ × ۵ / ۱۷ سم.

۷۳۵

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: شیخ مرتضی بن محمد امین انصاری دزفولی نجفی، مشهور به «شیخ انصاری» (۱۲۱۴ - ۱۲۸۱ ه. ق.)

[الذریعه: ج ۲۲، ص ۲۷۳؛ مشار فارسی: ج ۴، ص ۴۹۵۹؛ ملک ۴ / ۷۸۱؛ فهرست الفبایی آستان قدس ص ۵۵۲]

[نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۱ / ۴۵۷ و ۱ / ۶۳۲): حیدرآباد دکن؛ مطبعه عزیز دکن، به سعی و اهتمام محمد یوسف علی خان، به خط محمد علی بن محمد کاظم لاری، مشهور به «نخبة الکتاب»، ۱۳۱۴ ه. ق.، وزیری، ۷۷ ص (۱ - ۷۷)، فارسی.

نسخه دیگر (ش ۴ / ۲۶۰۳) به تقریر (بازنویسی) سید محمد حسن بن محمود بن

اسماعیل حسینی شیرازی اصفهانی نجفی، مشهور به «میرزای بزرگ»، «میرزای مجدد» و «میرزای شیرازی» (۱۳۱۲ ه. ق): هند؛ بی‌ناشر، به درخواست شیخ عبدالوهاب صاحب بن شیخ محمد مؤمن شیرازی، بدون کاتب، ۱۲۸۷ ه. ق، وزیری، ۳۶ ص، فارسی
نسخه چاپ سنگی دیگر موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۴۸۰۰): ایران؛ بی‌ناشر، به خط محمد بن زین‌العابدین، ۱۲۶۷ ه. ق، جیبی، بدون شماره صفحه، فارسی
نسخه سنگی دیگر (به انضمام ادعیه و زیارات مربوط به حرمین شریفین، از همان (ش ۴۹۰۹ / ۱): طهران؛ مطبعه آقا سید مرتضی، به دستکاری حسن حسینی رضا، با تصحیح و مقابله به تأیید میرزا محمدتقی شیرازی، با امضاء از آقای سید محمداسماعیل صدر و آقا نجفی، به درخواست و نفقه کربلائلی محمدابراهیم تاجر عراقی، به خط جمال‌الدین ابوطالب اصفهانی، ۱۳۳۱ ه. ق، جیبی، ۲۸۰ ص (در هامش)، فارسی و عربی].
رساله عملیه فارسی مؤلف فقیه در مناسک حج است برای استفاده مقلدین فارسی‌زبان که در آن بنا بر مشی احتیاط گذاشته شده و نیز توسط برخی فضلا به عربی ترجمه شده است.

فقیهانی چون میرزا محمدحسین شیرازی و میرزا عبدالحسین طهرانی و سید محمدکاظم یزدی و شیخ محمدرضا دزفولی بر این کتاب حاشیه نگاشته‌اند و به سال‌های ۱۳۰۱ و ۱۳۲۱ به چاپ رسیده است. این کتاب به عربی ترجمه شده و با حواشی میرزای شیرازی به سال ۱۳۰۱ در عظیم‌آباد هند به چاپ رسیده است.

در مقدمه می‌گوید: این مختصری است در بیان واجبات و اکثر مستحبات حج بیت‌الله الحرام به زبان فارسی به جهت اجابت بعضی مؤمنین و اعانت سایر حجاج و معتمرین و غالباً طریق احتیاط در او مسلوك شده تا انتفاع از آن اختصاصی به حیات این مقصر نداشته باشد.

در دو باب:

باب اول: در افعال عمره و در آن ۵ فصل است:

فصل اول: در احرام عمره است، در چند مقصد.

- فصل دوم: در طواف عمره است، در ۳ مقصد.
- فصل سوم: در نماز طواف است.
- فصل چهارم: در سعی کردن است، در ۳ مقصد.
- فصل پنجم: در تقصیر است.
- باب دوم: در افعال حج و در آن ۷ فصل است:
- فصل اول: در احرام به جهت حج تمتع است، در ۲ مقصد.
- فصل دوم: در وقوف به عرفات است، در ۲ مقصد.
- فصل سوم: در وقوف به مشعرالحرام است، در ۲ مقصد.
- فصل چهارم: در واجبات منی.
- فصل پنجم: در آنچه واجب است بعد از ادای مناسک منی و آنچه مستحب است، در ۲ مقصد.
- فصل ششم: در بیان خوابیدن به منی در شب‌های تشریق.
- فصل هفتم: در انداختن سنگ است به حجرات ثلاث... در ۲ مقصد.
- آغاز: «بسملة الحمد لله رب العالمين و الصلوة و السلام على محمد و آله الطاهرين... و بعد پس می‌گوید أحوج العباد إلى عفو ربّه الباری مرتضی بن محمد امین الانصاری این مختصری است در بیان واجبات و اکثر مستحبات حج بیت‌الله الحرام به زبان فارسی به جهة اجابت بعضی مؤمنین و اعانت سایر حجاج...».
- انجام: «در حدیث وارد شده که ترك زیارت آن حضرت بعد از حج جفا است بر آن حضرت صلی الله علیه و آله والحمد لله رب العالمين و وفقنا الله و جمیع المؤمنین لزیارته و لعنة الله على اعدائهم اجمعين».
- فهرستی از حضرات علما و مراجع تقلید که بر آن حاشیه نوشته‌اند از قرار ذیل است:
۱. میرزا محمدحسن شیرازی مجدد (۱۲۳۰ - ۱۳۱۲ ه. ق)؛
 ۲. حاج میرزا حسن حاج میرزا خلیل تهرانی (۱۲۳۰ - ۱۳۲۶ ه. ق)؛
 ۳. سید محمدکاظم یزدی طباطبایی (۱۲۴۷ - ۱۳۳۷ ه. ق)؛

۴. سید اسماعیل صدر (۱۲۵۶ - ۱۳۳۷ ه. ق.)؛

۵. شیخ محمدتقی آقا نجفی اصفهانی (۱۲۶۲ - ۱۳۳۲ ه. ق.)؛

۶. سید محسن طباطبایی حکیم (۱۳۰۶ - ۱۳۹۰ ه. ق.).

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۱۵۷ / ۱ - تهران، مجلس؛ ج ۲۴، ص ۲۱۳ (اهدائی طباطبائی)، ش ۳۰۵.

این نسخه به خط نسخ آمیخته به نستعلیق از عبدالجلیل بن دوستعلی است، مورخ ۱۲۶۹ ه. ق. بر حواشی نسخه حاضر تعلیقات شیخ عبدالحسین طهرانی، شیخ العراقین (۱۲۶۸) با علامت «ع» دیده می‌شود. بر پشت برگ آغاز، این عبارت از او دیده می‌شود: «بسم الله تمام این رساله ملاحظه شد و عمل به آن و حواشی که بر آن نوشته شده ان شاء الله مبرء ذمه می‌باشد. حرره الاقل عبدالحسین الطهرانی».

کاغذ فرنگی، جلد تیماج مشکی.

۴۶ گ، ۱۴ س، ۱۵ × ۲۱ سم. [ش ثبت: ۳۱۰۱۲]

(تصاویر ۲۷۱ و ۲۷۲)

◀ ۱۱۵۸ / ۲ - زنگی‌پور (هند)، زنگی‌پور (مولانا سید علی حسین - مولانا سید محمد

ابراهیم)؛ ص ۱۷۹، ش ۹۳.

نسخ، سده ۱۳، عناوین و نشانی‌ها شنگرف.

برگ اول تملک علی حسین با مهر بیضوی‌اش به سجع «علی حسین حشر مع علی و حسین ۱۲۳۸»، در برگ آخر یادداشت مقابله نسخه را محو کرده‌اند. به حاشیه صفحات رطوبت رسیده است.

جلد مقوا، عطف و لچکی تیماج سیاه، فرسوده.

۹۱ گ، ۱۱ س.

◀ ۱۱۵۹ / ۳ - قم، مرکز احیاء؛ ج ۷، ص ۳۲۶، ش ۲۸۹۰.

انجامه: «و وفقنا الله و جميع المؤمنين لزيارته و الانقياد لما جاء به و رزقنا شفاعته بجاهه و آله الطيبين الطاهرين صلوات الله عليه و عليهم أجمعين و الحمد لله كما هو اهله علی

الاتمام و صلى الله على رسوله محمد و آله الطيبين الكرام و لعنة الله على اعدائهم اجمعين الى يوم القيامة».

نسخ، سده سیزدهم. عناوین شنگرف، توسط کاتب تصحیح شده و دو مرتبه با نسخ معتبره مقابله شده است و در پایان، دو امضای بلاغ بدون نام مقابله کننده دیده می شود بدین عبارات:

- بلغت المقابلة على نسخة الصحيحة المعتبرة بقدر الجهد و الطاقة و الله اعلم.

- و قد بلغت المقابلة ثانياً.

جلد تیماج مشکى بدون مقوا.

۵۳ گ، ۱۶ س، ۱۵ × ۵ / ۲۱ سم.

(تصاویر ۲۷۳ و ۲۷۴)

◀ ۱۱۶۰ / ۴ - تهران، مجلس؛ ج ۳۹، ص ۱۱۰، ش ۱۸۴.

انجام: «که آن مکانیست که حضرت رسول به امر خداوند عالم در آنجا حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) را خلیفه و جانشین خود گردانید و فرمود: من كنت مولاه فهذا على مولاه و ثبتنا بولايته في الدنيا و الآخرة برحمتك يا ارحم الراحمين و صلى الله على محمد و آله الطيبين الطاهرين».

نسخ، حاج محمدجواد دزفولی سرکمری، ۲۱ جمادی الآخره ۱۳۴۱ ه. ق.

بعضی حواشی و عناوین و نشانی‌ها قرمز. در ابتدای نسخه تعبیر سید یزدی چنین آمده است: «بسمله. عمل به این رساله شریفه با حواشی حقیر و آنچه اذن در ترك آن نشده، از حواشی سید استاد اعلی الله درجاته و نور الله مرقده إن شاء الله تعالی صحیح و بی عیب است. العبد محمد کاظم الطباطبائی الیزدی عفی الله عنه. حواشی شیخ محمدرضا معزی با امضای «ضا» و حواشی سید یزدی با امضای «ظم طببا» و حواشی میرزای شیرازی با امضای «میرزا» درج شده است. این نسخه از روی نسخه چاپ سنگی ۱۳۲۵ ه. ق. کتابت شده که تنها حواشی میرزا را دارا بوده است.

جلد مقوایی با روکش کاغذی ابر و باد. گوشه‌ها و عطف تیماج مصنوعی قهوه‌ای.

- ۱۴۱ گ، ۱۳ س (۵ / ۹ × ۵ / ۱۳)، ۱۴ × ۲۱ سم. [ش ثبت: ۲۱۱۹۰۷]
- ◀ ۱۱۶۱ / ۵ - قم، مسجد اعظم؛ ج ۲، ص ۷۲۱، ش ۱۰۵۸ (۲۷۵۱)
- انجام: «ترك زیارت آن حضرت بعد از حج جفا است بر آن حضرت ﷺ وفقنا الله و جميع المؤمنين لزيارته و الانقياد لما جاء به و رزقنا شفاعته بجاهه و آله».
- نسخ، سده ۱۳ ه. ق.
- ۴۵ گ، ۱۱ × ۱۷ سم.
- ◀ ۱۱۶۲ / ۶ - تهران، ملك؛ ج ۴ / ۷۸۱، ش ۴۸۴.
- نسخ، شعبان بن عبدالرحيم بهبهانی، سده ۱۴ ه. ق. كاغذ فرنگی، جلد ميشن قهوه‌ای لایی.
- ۷۷ گ، ۱۳ س، ۳ / ۱۰ × ۷ / ۱۴ سم.
- [مشار ۱۴۹۷ و ۲۸۲۸؛ الذریعه ۲۲ / ۲۷۲۷]
- ◀ ۱۱۶۳ / ۷ - قم، گلیپایگانی، مجلد ۴ / ۴۵۶۰، ش ۱۴۳۹۷، نسخه شماره ۳۳۵۴ - ۱۳۴ / ۱۷.
- انجام: «در حدیث وارد شده كه ترك زیارت آن حضرت بعد از حج جفا است بر آن حضرت ﷺ و وفقنا الله و جميع المؤمنين لزيارته و زیارت اولاده الاكرمين الاطيين».
- نسخ زیبا، جمعه ۱۵ جمادی‌الاولی ۱۳۰۶ ه. ق، دارالعلم زنجان. جلد تیماج قهوه‌ای ضربی مجدول قلاب‌دار.
- ۱۵۶ گ، ۹ س، ۱۱ × ۱۸ سم.
- ◀ ۱۱۶۴ / ۸ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۱، ش ۱۴۳۹۸، نسخه شماره ۹۰۶۹ - ۹ / ۶.
- شکسته نستعلیق، بدون جلد.
- ۳۷ گ، سطور مختلف، ۱۶ × ۲۱ سم.
- ◀ ۱۱۶۵ / ۹ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۱، ش ۱۴۳۹۹، نسخه شماره ۹۱۷۶ - ۶۰ / ۱۱۶.

نسخ، بدون جلد، از انجام افتادگی دارد.

۶۷ گ، ۱۵ و ۱۴ س، ۱۱ × ۱۷ سم.

◀ ۱۱۶۶ / ۱۰ - قم، مرکز احیاء (عکسی)، ج ۵، ص ۱۰۰، ش ۳ / ۱۶۵۴، از ص ۳۳۶

الی ۸۶.

نستعلیق، اواخر سده ۱۳ هـ.ق. عناوین با خطی مشکی بر فراز آن مشخص شده، برخی رساله‌ها (ی مجموعه) دارای حاشیه‌نویسی است.

در حاشیه سمت چپ صفحه نخست، چنین آمده است: «بسم الله الرحمن الرحيم چون در این رساله غالباً طریق احتیاط مسلوك شده تا انتفاع (؟) به آن مخصوص به وقتی نباشد لذا پاره احتیاطاتی که به نظر حقیر رسیده در حواشی ضبط نموده‌ام تا انتفاع به آن تمام‌تر باشد ان شاء الله عمل به رساله مناسك به ضمیمه حواشی موجب برائة ذمه خواهد بود الاحقر محمدحسن الحسینی».

نسخه اصل در کتابخانه ملی فارس - شیراز به شماره ۱۴۸ موجود است.

(تصاویر ۲۷۵ و ۲۷۶)

◀ ۱۱۶۷ / ۱۱ - مشهد، رضوی؛ ش ۲۲۸۰۰.

نسخ، سده ۱۳ هـ.ق.

نسخه وقفی حاج عبدالباقي آیت‌اللهی است به تاریخ اسفند ۱۳۷۴ جهت آستان قدس

رضوی رحمته‌الله.

۴۵ گ، ۱۸ س، ۵ / ۱۵ × ۲۲ سم.

(تصاویر ۲۷۷ و ۲۷۸)

◀ ۱۱۶۸ / ۱۲ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آية الله العظمی خامنه‌ای)،

ص ۷۱۸ (فقه ۲)، ش ۱۴۵۴ (۳۸۰۷۳).

نسخ، سده ۱۳ هـ.ق.

کاغذ آهار مهره نخودی، جلد تیماج قهوه‌ای يك‌لا.

تاریخ اهدا: مهرماه ۱۳۸۶ است جهت آستان قدس رضوی ع.

۷۰ گ، ۱۴ س، ۱۰ × ۲ / ۱۴ سم.

(تصاویر ۲۷۹ و ۲۸۰)

◀ ۱۳ / ۱۱۶۹ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه ای)، ص

۷۱۷ (فقه ۲)، ش ۱۴۵۲ (۳۸۴۷۲).

نسخ، سال ۱۲۷۱ ه. ق. عناوین به سرخی.

در صفحه نخست نسخه، عبارتی با مهر چهارگوش از مؤلف به چشم می خورد: «بسم

الله الرحمن الرحیم شهد... مقابلتها لدى الاحقر. سجع مهر مربع: لا اله الا الله الملك الحق

المبین عبده مرتضى الانصارى».

در ذیل صفحه انجام نیز این نشان بلاغ موجود است: «بلغت المقابلة مع النسخة

الصحيحة بقدر الوسع و الطاقة و السلام على من اتبع الهدى».

تاریخ اهدا: مهر ۱۳۸۶ ش جهت آستان مقدسه رضویه ع است.

کاغذ نخودی، جلد تیماج یکلای عنابی.

۳۹ گ، ۱۵ س، ۱۳ / ۵ × ۱۹ / ۵ سم.

(تصاویر ۲۸۱ و ۲۸۲)

◀ ۱۴ / ۱۱۷۰ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه ای)، ص

۷۱۸ (فقه ۲)، ش ۱۴۵۳ (۲۳۳۶۶).

نسخ، ابوطالب بن جعفر واعظ، چهارشنبه، جمادی الثانی ۱۲۷۳ ه. ق. عناوین قرمز،

نسخه توسط ابوالقاسم بن حسین علی شریف تصحیح و مقابله شده است.

کاغذ نخودی، جلد میشن عنابی یکلا.

تاریخ اهدا: خرداد ۱۳۷۳ ه. ش.

۸۴ گ، ۱۱ س، ۲ / ۸ × ۱۳ / ۸ سم.

۷۳۶

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

بخشی از کتابی فقهی است. این بخش مشتمل بر مناسک حج است و دارای یک مقدمه و چند مبحث و یک خاتمه است.

◀ ۱۱۷۱ / - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۳، ش ۱۴۴۰۵، نسخه شماره ۲۵۲۲ - ۲۰۲ / ۱۳.

آغاز: «بسمله... و آن عبارت است از افعالی که می‌آید چنانچه عمره نیز چنین است و در آن یک مقدمه و چند مبحث و یک خاتمه است و در آن سه مطلب است در بیان فضیلت حج و عقاب تارك آن».

انجام: «پیغمبر ص چون نزد قبور شهدا می‌آمد می‌گفت السلام علیکم بما صبرتم فنعم عقبی الدار و باید که در مسجد فتح این دعا بخوانی یا صریخ المکروبین و یا مجیب... و کفایت هول عدوه فی هذا المكان».

نسخ، محمد ربیع اصفهانی، سده ۱۳ ه. ق. بعد از پایان رساله آداب و زیارت حضرت پیامبر ﷺ ضمیمه شده است. جلد تیماج مشکى. ۱۲۱ گ، ۱۳ س، ۱۱ × ۱۵ سم.

۷۳۷

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

رساله متوسطی است در آداب و مناسک حج، شامل دو مقدمه و چند مطلب.

◀ ۱۱۷۲ / - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۳، ش ۱۴۴۰۶، نسخه شماره ۱ / ۲۵۳۳ - ۲۱۳ / ۱۳.

آغاز: «بسمله در آن دو... حج و شرایط آن... است مقدمه بدان که حج گزاردن از اهم ارکان دین است و چون واجب شود تأخیر کردن آن گناه عظیم است و حدیث...». انجام: «و أقرأ علیکم السلام امنا بالله و بالرسول و بما جئتم به و دلتم علیه اللهم فاکتبنا مع الشاهدین ثم ادع الله و اسأله ان لا يجعله آخر العهد من زیارتهم تمت». نسخ و نستعلیق، سده ۱۳ هـ. ق، جلد کاغذ سرخ. ۴۴ گ، سطور مختلف (۱۱ - ۱۵ س)، ۱۵ × ۱۰ سم.

۷۳۸

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

رساله‌ای است در آداب حج، مطابق با فقه شیعه شامل فصول و خاتمه به شرح ذیل:

۱. در شرافت و معنویت مکه؛
 ۲. در توجه و اقسام حج و حالات احرام و افعال و مناسک عمره؛
 ۳. چیزهایی دیگر که بر محرم حرام است (۲۳ چیز)؛
 ۴. احرام و وقوف به عرفه و مشعر؛
 ۵. کفارات در دو قسم.
- خاتمه در بیان مزار.
- ◀ ۱۱۷۳ / ۱ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۴، ش ۱۴۴۰۷، نسخه شماره ۱ / ۳۵۰ - ۱۷۰ / ۲.

آغاز: «فصل اول در شرافت و معنویت مکه معظمه زاده‌ها الله شرفاً و تعظیماً و بیت الله الحرام و فضیلت حاجیان و توجه ایشان و اقسام حج و حالات احرام و افعال و مناسک عمره تمتع».

انجام: «و بگوید نزد مسجد فتح که یا صریخ المکروبین یا مجیب دعوة المضطربین
اکشف غمی و همی و کربی و کما کشف عن نبيک همّه و غمّه و کربه و کیفیه هول عدوه
فی هذا المكان. تمت الرسالة».

نستعلیق، سده ۱۱ و ۱۲ ه.ق. نشانی‌ها به شنگرف، در حاشیه تصحیح شده است، بدون
جلد.

۴۵ گ، ۱۵ س، ۱۳ × ۵ / ۱۷ سم.

◀ ۱۱۷۴ / ۲ - مشهد، رضوی؛ ش ۱۳۸۹۳.

انجام افتاده: «أَنْ تَصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تَفْعَلَ بِى جَمِيعَ مَا سَأَلْتُكَ مِنْ خَيْرٍ
و تُعِيزَنِي مِنْ جَمِيعِ مَا تَعُوذُ مِنْهُ مِنْ كُلِّ سَعَةٍ وَأَنْ تَزِيدَنِي مِنْ خَيْرِكَ وَ بَرَكَاتِكَ وَ
فَضْلِكَ وَ سَعَةٍ مَا عِنْدَكَ بِعَفْوِكَ و...».

نسخ، بدون کاتب و تاریخ کتابت. نسخه وقفی فاضلخان به تاریخ ۱۰۶۵ ه.ق است که
در سال ۱۳۶۳ ش به کتابخانه آستان قدس رضوی (ع) رسیده است.

در این فهرست به عنوان «مناسک و مزار» شناخته شده است و صدراً و ذیلاً ناقص
دانسته شده، در حالی که با مقایسه با نسخه قبلی، به نظر، تنها انجام نسخه افتادگی دارد.

۱۷۸ گ، ۱۲ س، ۱۲ × ۱۷ سم.

(تصاویر ۲۸۳ و ۲۸۴)

۷۳۹

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

رساله مفصلی است مشتمل بر واجبات و سنن حج که به صورت فتوایی برای عمل
مقلدین تألیف شده است.

آغاز: «بسمله حمدله اما بعد الحمد و الصلاة این مختصریست در خصوص مناسک حج

و شرایط آن و در آن مقدمه و چند مطلب است».

◀ ۱۱۷۵ / - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۴، ش ۱۴۴۰۸، نسخه شماره ۱ / ۵۳۰۶ - ۱۸۶ / ۲۶.

انجام افتاده: «حائض در بعض افعال قبول نائب کند و محتاج به طهارت نباشد و حکم کرده‌اند اکثر مجتهدین به عدول از نوعی به نوع دیگر هرگاه متعرض باشد اکمال نوع اول از جهت حیض...».

نسخ، سده ۱۳ ه. ق، بدون جلد.

۵۹ گ، ۱۱ س، ۱۱ × ۱۶ سم.

۷۴۰

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

رساله کوتاه و متفرقه‌ای است در مناسک حج و مشتمل بر دعا‌های مراسم حج از قبیل دعای عرفه و دعای روضه.

◀ ۱۱۷۶ / - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۴، ش ۱۴۴۰۹، نسخه شماره ۵ / ۸۸۹۳ - ۱۱۳ / ۵۹، ص ۶۹ الی ۷۷.

آغاز: «السلام علیک یا سیدنا یا رسول الله ﷺ جینا الیک زایرین بک ان...».

نسخ، بدون جلد.

۹ گ، سطور مختلف، ۱۱ × ۱۶ سم.

۷۴۱

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

بخشی از رساله مفصل فارسی که برای عمل مقلدان نوشته شده و این نسخه شامل

مناسک حج است.

◀ ۱۱۷۷ / - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۵، ش ۱۴۴۱۰، نسخه شماره ۸۷۳۲ - ۱۸۲ / ۵۸.
آغاز افتاده: «دویم آن که عمره تمتع با حج آن باید در ماه‌های حج که شوال و ذی‌القعدة و ذی‌الحجه است در يك سال باشند».
نستعلیق، بدون جلد. نسخه از انجام نیز افتادگی دارد.
۴۰ گ، ۱۱ س، ۱۰ × ۱۵ سم.

۷۴۲

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

مختصری است در احکام حج و عمره و مستحبات این دو، اقتباس شده از مناسک عربی شیخ حسین بلادی بحرانی.
آغاز: «افعال حج و عمره.. که از رساله مناسک حج عالیجناب.. بدان که هرگاه مستطیع و موفق به حج و زیارت بیت‌الله الحرام گردی».
انجام: «و در جمیع اماکن مخصوصه به دعای خیر و طلب آمرزش یاد فرموده فراموش نفرمایند».

◀ ۱۱۷۸ / - قم، مرعشی؛ ش ۹۸۳۱، از ص ۱۳۶ ر الی ۱۴۶ پ.
نسخ.

۷۴۳

مناسک الحج (فقه - فارسی)

از: زین‌العابدین بن مسلم بارفروشی مازندرانی حائری (۱۳۰۹ ه.ق).
[الذریعه ۲۲ / ۲۶۳ ش ۶۹۸۶]

فرزند مؤلف، شیخ حسین حائری بر آن حاشیه زده است.
 ◀ ۱۱۷۹ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۴ / ۴۵۷):
 حیدرآباد دکن؛ مطبع عزیز دکن، به سعی و اهتمام محمد یوسف علیخان، به خط
 محمدعلی بن محمدکاظم لاری، مشهور به «نخبة الکتاب»، ۱۳۱۴ ه.ق، وزیری، ۲۹ ص،
 (صص ۸۰ - ۱۰۸) فارسی]

۷۴۴

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: شیخ زین العابدین.
 در چند فصل مشتمل بر ابواب و يك خاتمه تدوین یافته و به زبانی ساده به بیان اعمال
 حج و عمره پرداخته است.
 آغاز: «بسمله حمدله صلوة و بعد این چند کلمه بر سیل اختصار در مسائل حج
 و عمره بحسب التماس جمعی از جناب ثقة الاسلام مقتدی الانام... قلمی شد در ضمن
 چند فصل و يك خاتمه ان شاء الله تعالی باب اول در عمره است و افعال آن پنج
 است».

انجام: «مخیر است میان قربانی کردن گوسفند و اطعام ده مسکین و روز گرفتن سه روز
 و كفاره ساقط کردن موی بدن در غیر وضو بلکه وضو علی الاحوط در هر موی يك كف
 گندم است و همچنین در کشتن هر شیشی با انداختن از بدن و ثوب و نحو آن کفی است
 از گندم علی الاحوط».

◀ ۱۱۸۰ / - مشهد، رضوی؛ ش ۸۰۲۳.

انجامه: «و الله العالم و أنا الاقل الجانی زین العابدین المازندرانی و السلام علی من اتبع
 الهدی قد تمت الكتاب المسمى بمناسک الحج فی يوم أربع شنبه خسم عشرین من
 الشهر ذی القعدة الحرام فی سنة ۱۳۴۳ از عاملین این رساله استدعا می نمائیم که کاتبین

را فراموش نفرمایند».

خط تحریری نازیبا، احتمالاً به خط مؤلف، سال ۱۳۴۳ ه.ق. دارای اشتباهات نگارشی فاحش است. رساله در درون جدولی به مشکی نگارش یافته است.

نسخه، خریداری آستان قدس است به تاریخ مهر ۱۳۲۹.

۵۵ ص، سطور مختلف، ۱۰ × ۱۷ سم.

(تصاویر ۲۸۵ و ۲۸۶)

۷۴۵

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: سید محمد بن معصوم مشهدی.

چون مؤلف، این رساله را در پاسخ به درخواست کسانی که حج تمتع بر عهده آنها واجب بوده ترتیب داده است، این نوشتار، تنها در باب احکام حج تمتع است و مشتمل است بر مقدمه و دو مطلب.

آغاز: «بسمله الحمد لله الذی برئ النسم وخلق اللوح والقلم وجعل الشعر والحرم والصلوة علی محمد وآله سادات العرب والعجم ومصابیح الظلم چنین گوید اقل خلق الله عملاً وأكثر عباد الله ذللاً محمد ابن معصوم ابن محمد الرضوی المشهدی مولداً وموطناً...».

انجام: «پس واجب است که برگردد به منی و حلق یا تقصیر در آن به عمل بیاورد. چنین است هرگاه عمداً ترك کرده باشد».

◀ ۱۱۸۱ / - مشهد، رضوی؛ ش ۷۰۹۲.

نسخ تحریری، غلامحسین طبسی، ۲۰ شهر جمادی الاول ۱۲۵۲ ه.ق.

بر فراز صفحه آغاز، مهری مربع با سجع «الراجی الی الله علی اصغر» درج شده است.

جای عناوین ابواب و فصول، خالی مانده است.

۴۵ گ، ۱۷ س، ۱۰ × ۱۷ سم.

(تصاویر ۲۸۷ و ۲۸۸)

۷۴۶

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: سید علی بن ابراهیم بن علی بن ابراهیم بن أبی شبنه بحرانی (۱۳۳۱ ه.ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۶۷ ش ۷۰۱۳]

مؤلف، از اجداد سید ناصر بن عبدالصمد (ساکن بصره) و رئیس آنها می باشد. سید علی [طبق گزارش صاحب ذریعه] شاگرد شیخ سلیمان ماحوزی، صاحب «البلغة» است که به سال ۱۱۲۱ ه.ق وفات یافته و دیوان وی را جمع آوری نموده است. این کتاب، طبق نقل محمد صالح بحرانی، مناسک حج بزرگی است که مسائل در آن به طور استدلالی بیان شده و به نقل اقوال نیز پرداخته است.

◀ ۱۱۸۲ / - شیخ علی در «أنوار البدرین» گفته که نسخه نزد او هست و به همراه نسخه، مزار بزرگی است - از نبی و ائمه بقیع - و بحث مناسک آن به همراه استدلال و نقل اقوال علماست.

۷۴۷

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: سید علی بن سید محمدرضا بن سید مهدی بحر العلوم طباطبائی قمی (۱۲۹۸ ه.ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۶۸ ش ۷۰۲۷]

◀ ۱۱۸۳ / - نسخه ای ناقص به خط مصنف نزد سید جعفر بن سید باقر

(فرزند مؤلف)، موجود است که برخی از اوراق آن در سفر حج مصنف از بین رفته است.

۷۴۸

مناسک الحج (فقه - عربی)

میر سید علی طباطبائی.

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۰ ش ۷۰۴۲]

در این کتاب، تنها احکام حج تمتع بیان شده است.

◀ ۱۱۸۴ / - نسخه اصلی‌اش در خزانه کتب مؤلف موجود است.

ظاهراً این کتاب به خط سید محسن بن حسن اعرجی کاظمی است که به سال ۱۲۲۷ ه. ق. درگذشته است. وی در این نسخه ذکر می‌کند که فتاوی و احکام را بر مقتضای احتیاط و بر اساس نظرات طباطبائی کتابت کرده است.

۷۴۹

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ مرتضی بن محمد امین انصاری (۱۲۱۴ - ۱۲۸۱ ه. ق.).

[رساله مناسک حج: برگزیده احکام و اعمال حج و عمره، قم، مؤسسه مطبوعاتی

اسماعیلیان، چ ۱، ۱۳۷۳، ۳۸۴ ص، رقعی]

مجموعه احکام مناسک حج است. شیخ مرتضی انصاری از نخستین پدیدآورندگان مناسک حج به شمار می‌رود. به همراه این رساله، حواشی برخی فقها بر این رساله نیز آمده است.

◀ ۱۱۸۵ / - همدان (غرب)، آخوند؛ ص ۱۹۶، ش ۱۰۳۳.

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۱۰ × ۱۵ سم.

۷۵۰

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ملا سلمان بن ملا خلیل غازی قزوینی (۱۱۰۶ ه.ق).

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۴ ش ۶۹۸۸]

کتاب برای شاه سلیمان صفوی نگاشته شده است.

۷۵۱

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ سلیمان.

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۴ ش ۶۹۹۰]

مؤلف فرزند شیخ سلیمان قطیفی می باشد که پس از وفات پدر، ساکن ایران بوده است.

◀ ۱۱۸۶ / - نام کتاب در «أنوار البدرین» آمده است.

۷۵۲

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: سید اسماعیل بهبهانی (۱۲۹۵ ه.ق).

[الذریعه ۲۲ / ۲۵۶ ش ۶۹۳۷]

[کتاب در تهران چاپ شده است]

رساله ای منتخب و فارسی است در واجبات حج.

آغاز: «باید دانست که حج بر سه قسم است: اول حج تمتع...».

◀ ۱۱۸۷ / - [نسخه‌ای از آن به دست نیامد].

۷۵۳

مناسک الحج (فقه - فارسی)

از: سید حسین بن امیرابراهیم بن امیرمحمد معصوم بن میرفصیح بن میراولیاء حسینی
تبریزی قزوینی (۱۲۰۸ ه.ق.).

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۰ ش ۶۹۶۶]

◀ ۱۱۸۸ / - نسخه خطی نزد نوه مؤلف، سید مصطفی موجود است.

۷۵۴

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: حاج سید حسین کوهکمری تبریزی نجفی (۱۲۹۹ ه.ق.).

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۰ ش ۶۹۶۴]

[کتاب در سال ۱۲۹۱ ه.ق. منفرداً و در سال ۱۳۲۵ ه.ق. به ضمیمه حواشی سید صدر
به طبع رسیده است]

◀ ۱۱۸۹ / - مؤمن خراسانی (۱۳۱۱ ه.ق. نجف) آن را با عنوان «السؤال و الجواب»
جمع‌آوری کرده است.

۷۵۵

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ سلیمان بن احمد آل عبدالجبار القطیفی (۱۲۶۶ ه.ق.).

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۴ ش ۶۹۸۹]

مؤلف در این مورد، کتاب دیگری به نام «الدرة في أحكام الحج و العمرة» دارد که غیر از این کتاب است.

در «انوار البدرین» برای مؤلف سه نوع مناسک «کبیر»، «متوسط» و «صغیر» ذکر شده است.

◀ ۱۱۹۰ / - نسخه در کربلا، نزد شیخ علی حبشی قطیفی موجود است.

۷۵۶

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ سلیمان بن عبدالله بن علی بن حسن بن احمد بن یوسف بن عمار بحرانی
ماحوزی سراوی (۱۰۷۵ - ۱۱۲۱ ه. ق.).

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۴ ش ۶۹۹۱]

کتاب‌های دیگری نیز دارد، چون «البلغة» و «المعراج».

این کتاب برای سید احمد بن عبدالرؤوف، جد حفصی بحرانی نگاشته شده است.

نام او را شاگردش شیخ عبدالله سماهیجی در اجازه مفصلی که شیخ ناصر بحرانی داده، آورده است.

۷۵۷

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: سید ابوالقاسم عبدالله بن علی بن ابوالمحاسن زهره حلبی.

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۲ ش ۷۰۰۱]

مؤلف برادر ابن زهره، صاحب «الغنية» می‌باشد.

◀ ۱۱۹۱ / - از این کتاب در «الروضات» با عنوان «رسالة في الحج» نام برده شده است.

مناسک الحج (فقه - عربی)

از: سلیمان بن عبدالله بن علی بن حسن بن احمد بن یوسف بن عمار بحرانی ماحوزی
سراوی (۱۰۷۵ - ۱۱۲۱ ه. ق.)

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۴ ش ۶۹۹۳]

این کتاب، تنها در مسائل اختلافی در حج نگاشته شده است. مؤلف مناسک حج مختصری هم دارد که شاگردش شیخ عبدالله سماهیجی در اجازه‌اش از آن یاد کرده است و خود نیز در اجازه‌ای که برای شاگردش مولی محمد رفیع بیرمی لاری صادر کرده، به سال ۱۱۱۱ ه. ق، بدان اشاره رفته است.

آغاز: «الحمد لله و کفی... وضعتها فی المسائل الخلافية التي تعمّ به البلوی من مناسک الحاج...».

◀ ۱۱۹۲ / - نسخه‌ای از آن، نزد شیخ محمدحسین جندقی مهرجانی موجود است.
تاریخ کتابت: سال ۱۱۱۱ ه. ق.

مناسک حج (فقه - فارسی)

از: ؟

مباحث نسبتاً مفصلی است در حج با عناوین «مقصد». در چند مقام و مبحث و مسئله. از شیخ طوسی و کتاب دروس یاد نموده و در فتاوی خود بسیار احتیاط کرده است.
آغاز افتاده: «در بیان افعال حج تمتع و آن سیزده چیز است: احرام و وقوف در عرفات و وقوف در مشعر و دو چیز در منا پیش از کوچ کردن».

انجام افتاده: «و مستثنی است از این حکم خلوق کعبه و آن بنابر قول بعض علماء عطری است مرکب از زعفران و غیر آن که خانه کعبه را به آن معطر می نمودند».

◀ ۱۱۹۳ / - قم، مسجد اعظم؛ ج ۴، ص ۶۷۵، ش ۶ / ۴۰۶۹، ص ۶۶ الی ۱۴۵.

تصحیح شده و از آغاز و انجام افتادگی دارد.

۱۵ × ۲۲ سم.

۷۶۰

مناسک حج = آداب حج (فقه - فارسی)

از: مدرس قمی، محمدنصیر بن کمال الدین (سده ۱۲ ه.ق).

[فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه طبسی حائری ۴۹۷]

رساله‌ای است در بیان مناسک حج در یک مقدمه و دوازده فصل و خاتمه. مقدمه در بیان شروط وجوب حج و عمره و فضل و ثواب هر یک و عذاب و عقاب تارک آنها. مؤلف در آغاز، از شاه سلطان حسین صفوی یاد می‌کند. اتمام تألیف این کتاب در بعضی نسخه‌ها روز بیستم شعبان ۱۱۱۳ ه.ق در اصفهان ثبت شده است. مؤلف، مدرس شاه مذکور بوده است.

◀ ۱۱۹۴ / ۱ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۵۸، ش ۱۴۳۸۹، نسخه شماره ۳۶۴ - ۱۸۴ / ۲.

آغاز: «علمیه و عملیه می‌کردند پس سالك طریق عرفان بعد از وصول به مقام فنا... اما بعد چنین گوید فقیر حقیر ابن کمال الدین محمد نصیر قمی مدرس سرکار».

انجام: «كما اوجبت لاوليائك العارفين بحقهم الموحبين طاعتهم الراغبين في زيارتهم المقربين اليك».

نسخ، سده ۱۳ ه.ق. از اوائل کتاب تا اواخر فصل دوازدهم را داراست و از آغاز و وسط و انجام افتادگی دارد.

عناوین به شنگرف. تمامی صفحات مجدول مذهب و مشکی و شنگرف. نسخه در حاشیه تصحیح شده است. جلد تیماج قهوه‌ای ضربی سرترنج مجدول گرهی. ۸۱ گ، ۱۲ - ۱۳ س، ۵ / ۱۱ × ۵ / ۱۷ سم.

◀ ۱۱۹۵ / ۲ - نسخه خطی در کتابخانه مرحوم سید محمدرضا طبسی حائری در قم نگه‌داری می‌شود.

۶۰ برگ جیبی.

۷۶۱

مناسک حج = آداب حج (فقه - فارسی)

از: حجة الاسلام شفتی، سید محمدباقر بن محمدنقی موسوی اصفهانی (۱۱۷۵ - ۱۲۶۰ ه.ق).

تاریخ تألیف: ۱۲۵۱ ه.ق.

[الذریعة ۲۲ / ۲۵۷ ش ۶۹۴۴؛ فهرست الفبایی آستان قدس رضوی ص ۵۵۲؛ فهرست مجلس ۳۸ / ۴۹۴؛ ملك ۴ / ۷۸۲؛ الهیات مشهد ۳ / ۱۰۰۳؛ فهرست ادبیات ۳ / ۱۵]

نسخه فتوایی است در آداب و اعمال واجب و مستحب حج در يك مقدمه و سه مقصد و يك خاتمه که برای استفاده مقلدین فارسی زبان، هنگام سفر به مکه مکرمه تحریر شده است.

این رساله در يك مقدمه و سه مقصد و يك خاتمه تدوین یافته است. مقدمه در سه مطلب است:

- مطلب اول در آداب حج.
- مطلب دوم در فضیلت حج.
- مطلب سوم در اقسام حج.
- مقصد اول: در مواقیت حج.

مقصد دوم: در اعمال عمره تمتع.

مقصد سوم: در افعال حج.

خاتمه: در آداب مدینه مشرفه.

آغاز: «بسمله حمدله و الصلاة و السلام علی سید الاولین و الآخرین... ابن محمد تقی الموسوی به عرض برادران دینی می‌رساند که این رساله‌ایست در بیان آداب و اعمال حج در اوان عزم تشرف به بیت‌الله به سمت تحریر...»
انجام: «... اگر مطمئن باشد که مو‌کنده نمی‌شود حکم به عدم جواز نمی‌توان نمود».
پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱/ ۱۱۹۶ - شخصی، سید محمد بن نعمه‌الله موسوی جزائری.

تاریخ نگارش ندارد، جز آن‌که تاریخ گزیده آن از حاج میرزا فتح‌الله مرعشی شوشتری، معروف به کیمیایی در ۴ شوال ۱۲۵۸ ه. ق دانسته شده است. این رساله را حاج میرزا فتح‌الله مرعشی، معروف به کیمیایی تستری به دستور حاج سید احمد تستری، پدر حاج سید عبدالصمد تستری خلاصه کرده و در روز سه‌شنبه ۴ شوال ۱۲۵۸ از آن فارغ شده است.

آغاز گزیده: «أحمد علی کماله و اصلی علی أحمد و آله...».

این نسخه به خط خود میرزا فتح‌الله، ضمن مجموعه‌ای در نزد سید محمد بن نعمه‌الله موسوی جزائری وجود دارد.

◀ ۲/ ۱۱۹۷ - نسخه خطی که خط نسخ قرن ۱۳ ه. ق است، به قطع جیبی ده سطری و با ش ۱۷۶۵ در کتابخانه مسجد گوهرشاد - مشهد که در سال ۱۲۹۸ ه. ق نسخه از آن لطفعلی بوده است.

◀ ۳/ ۱۱۹۸ - نسخه دیگری با ش ۸۰۰ در کتابخانه آستان قدس رضوی وجود دارد.

◀ ۴/ ۱۱۹۹ - نسخه خطی دیگری در کتابخانه مرحوم سید محمدرضا طبسی حائری در قم نگهداری می‌شود.

◀ ۵/ ۱۲۰۰ - يك نسخه خطی دیگر با ش ۱۹۴۰ در کتابخانه مسجد اعظم موجود

است.

در الذریعه چند نسخه از آن را ذکر می‌کند:

- يك نسخه به تاريخ کتابت ۱۲۵۸ نزد سيد عبدالحسين حجت در کربلا.

- نسخه ديگر نزد سيد شهاب‌الدين مرعشي در قم.

- نسخه سوم نزد سيد آقا تستري.

◀ ۱۲۰۱ / ۶ - قم، مرکز احیاء؛ ش ۱ / ۴۹۶۳.

نسخ و عبارات عربي مغرب، از سده ۱۳ ه. ق. عناوين به شنگرف.

رساله را محمدحسن بن عبدالحميد طهرانی با نسخه مؤلف به سال ۱۲۵۳ تصحيح و مقابله کرده است. بين دو رساله، سؤال و جواب‌هایی مربوط به بعضی احکام حج از حجة الاسلام افزوده شده است، بدین عبارت: «سؤال و جوابی که در بين راه سفر مکه معظمه شده است سؤال: کسانی که اراده احرام دارند نیت عمره تمتع را به چه نوع نمایند و کیفیت عمره تمتع را هم بیان فرمایند.

جواب: بدان که این چند کلمه در بیان آداب احرام عمره تمتع در چند منزلی وادی عقیق از این مقصر درگاه اله جلّ شأنه، محمدباقر الموسوی مرقوم گردیده و در این غایت احتیاط منظور شده بدان که بعد از وصول به احد مواقیت لازم است بر اشخاصی که اراده احرام دارند نیت عمره تمتع نمایند مراد به عمره تمتع احرام و طواف بیت‌الله و دو رکعت نماز طواف و سعی بين الصفا و المروه و تقصیر یعنی موی و یا ناخن از بدن جدا نمودن است».

جلد تیماج مشکي بدون مقوا.

سطور (مجموعه) مختلف، ۵ / ۱۰ × ۱۵ سم.

(تصاویر ۲۸۹ و ۲۹۰)

◀ ۱۲۰۲ / ۷ - مشهد، رضوی؛ ش ۱ / ۱۴۵۳ (نسخه از کتابخانه وزیری یزد است).

انجام (دعای عرفه): «و اسعدنی بما تُعطينی منه وَ زِدنی مِنْ فَضْلِكَ وَ سَعَة ما عندك فَإِنَّكَ واسعٌ کریمٌ وَ صَلِّ ذلکَ بَخیرِ الآخِرَةِ وَ نَعِمْهَا یا أرحمَ الرَّاحِمینَ».

نسخ، عبارات عربی نسخ معرب. بدون کاتب و تاریخ کتابت. در ادامه مناسک، دعای روز عرفه آمده است.
 ۶۰ گ، ۱۳ س.

(تصویر ۲۹۱)

◀ ۱۲۰۳ / ۸ - مشهد، رضوی؛ ش ۸۰۰۴

انجام: «که تحت ناودان است این دعا را بخوانند ای جوادُ ای کریمُ ای قریبُ ای بعیدُ أسئلك أن تُصلی علی محمد و أهل بیته و أن ترکُ علی نعمتك».
 نستعلیق و عبارات عربی نسخ، علی پناه زنجانی، پنجشنبه ۱۷ شعبان سال ۱۲۵۶ ه.ق، در حجره‌ای در مدرسه دارالسعادة زنجان. نسخه خریداری آستان قدس رضوی (ع) است به تاریخ مهر ۱۳۲۹ ه.ش.
 ظاهراً کامل است، ولی با توجه به کتابخانه کاشف الغطاء (۳۱ / ۹۳۹) حدود ۲۵ ورق کسری دارد.

۸۵ گ، ۱۱ س، ۱۰ × ۱۵ سم.

(تصاویر ۲۹۲ و ۲۹۳)

◀ ۱۲۰۴ / ۹ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۷۱۶ (فقه ۲)، ش ۱۴۵۰ (۱۹۵۹۵).

انجام: «عِنْدَ رَبِّكُمُ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَبْلِغْ أَرْوَاحَهُمْ وَ أَجْسَادَهُمْ مَنِّ السَّلَامِ وَ السَّلَامِ عَلَيْهِ وَ رَحْمَةً اللَّهِ وَ بَرَكَاتِهِ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِنَا وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ تَسْلِيمًا كَثِيرًا وَ حَسْبُنَا اللَّهُ وَ نِعْمَ الْوَكِيلُ».

نسخ، محمدصادق بن ملا قاسم، ۱۲۵۶ ه.ق.

عناوین و نشانی‌ها بر فراز به شنگرف. تاریخ اهدا: خرداد ۱۳۷۳ ه.ش.

در بالای نخستین صفحه نسخه، این عبارت آمده است: «مناسک حج من مؤلفات مولانا اشرف الحاج حاجی سید باقر سلمه الله تعالی و ادام الله عزه و عمره و بقاه بالنبی و آله الامجاد».

پس از پایان رساله هم در صفحه افزوده، چنین آمده: «از جمله اعمالی که در مسجد شجره باید به عمل آید، دو امر است: اول آن که بعد از احرام در مسجد شجره باید به سمت مدینه برنگردد بلکه به سمت مکه برود اگرچه چادرها در سمت مدینه باشد باید به چادر برنگردد... چهار تومان از خود گذاشته به ده تومان نایی به جهت کربلای علی اکبر مزبور بگیرد و چهار تومان دین حقیر خواهد بود والسلام».

۱۰۹ گ، ۹ س، ۱۰ × ۵ / ۱۵ سم.

(تصاویر ۲۹۴ و ۲۹۵)

◀ ۱۲۰۵ / ۱۰ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه ای)، ص ۷۱۷ (فقه ۲)، ش ۱۴۵۱ (۳۱۷۸۱).

انجام افتاده: «چنانچه بر زن حرام است ستر وجه و بر مرد حرام نیست پس زن بر نیت قصد اجتناب از ستر وجه باید نماید چنانچه اجتناب از زیور و طلا آلات نیز از خواص زن است چه حرام است آن نسبت به رجال اختصاص به حالت احرام ندارد».

نستعلیق، سده ۱۳ ه.ق. عناوین به سرخی.

کاغذ نخودی آهار مهره، جلد تیماج فرنگی.

تاریخ اهدا: بهمن ۱۳۸۳ ه.ش.

۶۴ گ، ۱۴ س، ۵ / ۱۶ × ۲۱ سم.

(تصاویر ۲۹۶ و ۲۹۷)

◀ ۱۲۰۶ / ۱۱ - تهران، دائرة المعارف اسلامی (عکسی)؛ ج ۱، ص ۱، ش ۱۹۰۸ (۲۵۲۱۳۳).

انجام موجود: «لکن اگر کسی از راه جهل به مسئله حلق (موی را ستردن) نماید کفاره لازم نیست».

نسخ خوش، سده ۱۳ ه.ق، در پایین صفحات رکابه دارد. با نشان مهر دایره درشت تاج دار، با سجع «هو الواقف وقف کتابخانه... حاج محمد خان...» که در صفحه ۱۸۴ موجود است.

۱۸۴ ص، ۱۳ س (۵ / ۸ × ۱۶ سم)، ۲۱ × ۳۱ سم.

◀ ۱۲۰۷ / ۱۲ - تهران، دائرةالمعارف اسلامی (عکسی)؛ ج ۱، ص ۱، ش ۱۹۳۳ (۲۵۲۱۵۸).

نسخ خوش، ۱۲۴۱ هـ. ق. با سرلوح زیبا و جدول بندی ۴ و ۲ راه. پا رکابی در زیر صفحه های راست. پس از پایان کتاب، سربند کتاب حج است و نقشه هایی از کعبه و نقاط متبرکه (ص ۲۶۶ - ۲۷۳).

۲۷۳ ص، ۱۱ س (۵ / ۹ × ۱۶ سم)، ۲۱ × ۳۰ سم.

◀ ۱۲۰۸ / ۱۳ - قم، گلیایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۵۸، ش ۱۴۳۹۰، نسخه شماره ۱۴۱۹ - ۸ / ۱۲۹

آغاز: «بسمله و الصلوة و السلام علی سید الاولین و الاخرین... اما بعد مقصر درگاه رب العالمین... محمدباقر بن محمدنقی موسوی به عرض برادران... در بیان آداب و اعمال... رساله را به مقدمه و سه مقصد و خاتمه...».

انجام: «در چنین صورت مستطیع خواهد بود لازم اختیار مسافرت به جهت اعمال حج نماید خواه موجب فروش مواشی و صرف مال التجاره بوده باشد یا نه. تمت بعون الله تعالی».

نسخ، عبارات عربی معرب. عناوین و نشانی ها به شنگرف، جلد تیماج قهوه ای.

۹۲ گ، ۱۴ س، ۱۱ × ۵ / ۱۴ سم.

◀ ۱۲۰۹ / ۱۴ - قم، گلیایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۵۹، ش ۱۴۳۹۱، نسخه شماره ۱۶۶۳ - ۹ / ۲۱۳

انجام: «سؤال آن که در حال احرام می تواند محاسن شانه نماید و مویی کنده شود چه حال دارد جواب اگر مطمئن باشد که مو کنده نمی شود حکم به عدم جواز نمی توان نمود. قد تمت الرسالة الشریفة».

نسخ، عبارات عربی معرب، ۱۲۴۹ هـ. ق. عناوین و نشانی ها به شنگرف، در حاشیه تصحیح و نسخه بدل ذکر شده است. جلد تیماج قهوه ای بدون مقوا.

۱۱۸ گ، ۱۱ س، ۱۰ × ۵ / ۱۴ سم.

◀ ۱۲۱۰ / ۱۵ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۵۹، ش ۱۳۴۹۲، نسخه شماره ۱۲۸۳ - ۱۸۳ / ۷.

انجام افتاده: «سؤال حکم شك در طواف را بیان نمایند جواب شك در طواف یا در نفس طواف است... بلافصل شك نمود که این شوط هفتم بوده پس طواف او تمام بوده یا شوط هشتم بوده پس».

نسخ، عناوین به شنگرف، نسخه در حاشیه دارای علامات بلاغ و تصحیح و نسخه بدل می‌باشد. جلد تیماج قهوه‌ای.

۷۰ گ، ۱۷ س، ۱۱ × ۵ / ۱۹ سم.

◀ ۱۲۱۱ / ۱۶ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۵۹، ش ۱۳۴۹۴، نسخه شماره ۴۶۶۳ - ۱۸۳ / ۲۳.

آغاز افتاده: «نموده که ذمه خود را به قدر مقدور از حقوق الهیه جلت عظمت و حقوق ناس در جمیع احوال بری نموده خصوصاً در اوان مسافرت سیما در حین عزم به سفر بیت‌الله الحرام».

انجام: «و اما سؤال اخیر اگر منظور کیفیت شاذروان است جواب آن به تفصیل در بحث طواف مذکور شد و اگر چیز دیگر است اعلام شود».

نسخ، سده ۱۳ ه. ق، جلد تیماج قهوه‌ای ضربی مجدول گرهی.

۷۴ گ، ۱۶ س، ۱۱ × ۱۷ سم.

◀ ۱۲۱۲ / ۱۷ - قم، فیضیه؛ ۲ / ۱۰۲، ش ۱۹۱۸.

نسخ.

۶۵ گ، ۱۴ س، ۱۱ × ۱۶ سم.

آغاز نسخه: «بسملة حمدله صلوة اما بعد مقصر درگاه رب العالمین و خادم آثار الائمة الطاهرین محمدباقر الموسوی به عرض برادران دینی می‌رساند که این رساله‌ایست در بیان آداب و اعمال حج در اوان عزیمت تشرف به بیت‌الله العظیم سمت تحریر رسانید و مرتب

نمود این رساله را به مقدمه و دو مقصد و خاتمه».

انجام نسخه: «... سیّم آن است که شك او متعلق به نقصان است مثل این که شك می‌کند که شوط ششم است یا هفتم پنجم است یا ششم و هکذا، این دو قسم محل خلافت مابین فقها و مختار در مسئله آن است که طواف باطل و استیناف آن لازم است».

◀ ۱۲۱۳ / ۱۸ - تهران، ملک؛ ج ۹، ص ۱۸۴، ش ۲ / ۶۱۲۴ (۲ / ۱۵۵۷)، ص ۱۴۳ پ الی ۲۲۰ پ.

انجامه: «تمت الكتاب فی يوم الجمعة (پاک شده) فی دارالسلطنه اصفهان». نستعلیق، احتمالاً از علینقی موسوی در ۱۲۴۴ ه.ق. با سرلوح در آغاز و دو صفحه تشعیر در آغاز رساله. عناوین و نشانی‌ها شنگرف. کاغذ فرنگی آهار مهره، جلد روغنی گل و بوته ریخته از برون و درون.

۸ / ۹ × ۷ / ۱۴ سم.

◀ ۱۲۱۴ / ۱۹ - مشهد، رضوی؛ ش ۲۹۲۵۵.

آغاز نسخه: «بسمله، حمد له اما بعد... درگاه رب العالمین و خادم آثار الائمة الطاهرین محمدباقر بن محمدنقی الموسوی...».

انجام نسخه: «اگر مطمئن باشد که موکند نمی‌شود عیب ندارد حکم بعدم جواز نمی‌توان نمود تمت».

نستعلیق خوش جلی و عبارات عربی نسخ، سده ۱۲ ه.ق، کاغذ نخودی شنگرف، جلد میشن ضربی، قطع رقعی. بعض عناوین و توضیحات در حاشیه.

نسخه وقفی حاج آقای نبوی است در سال ۱۳۸۲ ش است.

۱۳ س (۶ × ۱۱)، ۵ / ۱۰ × ۵ / ۱۶ سم.

(تصاویر ۲۹۸ و ۲۹۹)

◀ ۱۲۱۵ / ۲۰ - تهران، سپهسالار؛ ج ۴، ص ۲۸۵، ش ۶۱۴۶.

نسخ، سده سیزدهم (البته در فهرست سده دوازدهم آمده که با توجه به تاریخ فوت مؤلف، اشتباه به نظر می‌آید)، عنوان‌ها و جداول به شنگرف. کاغذ سپاهانی سفید، جلد

تیماج حنایی.

در این نسخه با عنوان «حج (رساله در آداب و اعمال...)» معرفی شده است.

۱۰ س (۷ × ۱۳ سم)، ۵ / ۱۲ × ۵ / ۱۸ سم.

◀ ۱۲۱۶ / ۲۱ - تهران، ملک؛ ج ۲ / ۲۰۷، ش ۲۲۶۷.

نسخ، زین العابدین محلاتی، رجب ۱۲۷۹ هـ. ق در مدرسه مروی. کاغذ آهار مهره

فرنگی، جلد میشن لایی مغز پسته. عناوین و نشانی‌ها شنگرف.

رساله به خواهش میرزا علی وزیر در جمادی‌الثانی ۱۲۵۲ تدوین شده است.

۱۱۹ گ، ۱۱ س، ۶ / ۱۰ × ۱ / ۱۷ سم.

[الذریعة ۲۲ / ۲۵۷؛ دانشگاه ۳۷۸۱؛ سپهسالار ۴ / ۲۸۵؛ مرکز احیاء: ۵ / ۳۶۹ - ۳۷۱]

◀ ۱۲۱۷ / ۲۲ - اصفهان، صدر بازار (دفتر سوم)؛ ص ۵۸۸، ش ۷۸۵.

نستعلیق، سده ۱۳ هـ. ق.

عناوین به قمرز. در چند برگ پایانی، رساله‌ای فارسی در آداب احرام عمره تمتع از

مؤلف که در چند منزلی وادی عقیق نگاشته، آمده است. اهدایی سید علی نجف‌آبادی.

جلد تیماج مشکی بدون مقوا.

۶۸ گ، ۱۵ س، ۱۰ × ۱۶ سم.

◀ ۱۲۱۸ / ۲۳ - تهران، مجلس؛ ج ۴۱، ص ۴۸، ش ۱ / ۱۴۵۵۷، ص ۱ ر الی ۳۷ ر.

نستعلیق، عبارات عربی نسخ، سده ۱۳ هـ. ق.

جلد تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.

۵ / ۱۰ × ۵ / ۱۵ سم. [ش ثبت: ۲۱۲۶۳۰]

◀ ۱۲۱۹ / ۲۴ - اصفهان، صدر بازار (دفتر اول)؛ ص ۴۰، ش ۳۷.

آغاز افتاده: «عالم و مراد به خاتمه عمل می‌تواند این بوده باشد که خاتمه عمل خود را

به تو سپردم که محافظت فرمایی از شیطان که در آخر عمر اذیتی از آن ملعون به من نرسد

و در فقیه در آخر حدیث وارد است که نیست هیچ بنده که چنین نکند یعنی این دو رکعت

نماز را...».

نسخ، عبارات عربی معرب، سده ۱۳ ه.ق. عناوین نانوشته، توسط کاتب تصحیح شده است. بعضی اضافات و توضیحات در حواشی. در چند برگ پایانی، آداب احرام عمره تمتع از مؤلف آمده است.

جلد تیماج مشکی فرسوده بدون مقوا، کاغذ نخودی.

۶۴ گ، ۱۵ س، ۱۱ × ۵ / ۱۵ سم.

(تصاویر ۳۰۰ و ۳۰۱)

◀ ۱۲۲۰ / ۲۵ - قم، بروجردی؛ ص ۱۶۰ (دفتر اول)، ش ۲۷۸.

نسخ، در عصر مؤلف. تصحیح شده است، روی برگ اول تملك ریحان الله بن جعفر موسوی به تاریخ رجب ۱۳۲۳ با مهر بیضوی "العبد ریحان الله الموسوی" و این که کتاب را سید شهاب الدین مرعشی نجفی به تاریخ ۱۳۷۳ به آقای اخلاقی، نواده شفقتی بخشیده است. در برگ آخر نیز نیت اعمال حج افزوده شده.

جلد تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.

۵۸ گ، ۱۶ س، ۱۹ / ۵ × ۱۵ سم.

◀ ۱۲۲۱ / ۲۶ - قم، بروجردی؛ ص ۲۸۶ (دفتر دوم)، ش ۱ / ۴۵۴، از ص ۱ پ الی

۳۸ ر.

نسخ معرب، رضا علی خوانساری، نزدیک عصر مؤلف.

پس از مناسک، چند دعا و پس از آن‌ها منتخبی در زیارات حضرات معصومین (علیهم‌السلام) گرفته شده از کتاب‌های علامه مجلسی افزوده شده است. به خط محمد سعید بن سید مرتضی.

عناوین و نشانی‌ها شنگرف، صفحه‌ها مجدول، در چند جا از نسخه‌ای که مشتمل بر این رساله است، تملك حاج شیخ عباس قمی دیده می‌شود. جلد تیماج قهوه‌ای ضربی فرسوده.

سطور (مجموعه) مختلف، ۱۱ × ۱۸ سم.

(تصاویر ۳۰۲ و ۳۰۳)

◀ ۱۲۲۲ / ۲۷ - اراك، ابراهیم دهگان؛ ص ۱۲۶، ش ۱۱۴.

ش ۲۵۰ از کتاب‌های مرحوم ابراهیم دهگان.
از اول و آخر افتادگی دارد. مطالب نسخه از مبحث سوم: در سعی و مقصد سوم و
چهارم در آداب مدینه مشرفه را داراست.

نستعلیق و عربی‌ها نسخ معرب، بدون نام کاتب، بدون تاریخ.
در حاشیه تصحیح شده و دارای نشان بلاغ، و ۲ برگ آغازین اضافی و الحاقی است.
جلد مقوایی (کارت تبریکی) کاغذ کرم، قطع نیم رقعی.
۶۰ گ، ۱۳ س، ۱۰ × ۱۵ سم.

◀ ۱۲۲۳ / ۲۸ - قم، مدرسه فیضیه؛ ش ۱۹۱۸.

نسخ. بدون کاتب و تاریخ کتابت.

۶۵ گ، ۱۴ س، ۱۱ × ۱۶ سم.

◀ ۱۲۲۴ / ۲۹ - قم، مرکز احیاء؛ ج ۵، ص ۳۶۹، ش ۱۹۳۸.

نسخ نیکو، از عصر مؤلف، عناوین شنگرف، صفحه‌ها مجدول به زر و مشکی و
لاجورد و صفحه اول دارای سرلوح زیبا، جلد دورو تیماج رو قهوه‌ای، عطف و حواشی و
اندرون مشکی.

۲۴ گ، ۱۱ س، ۵ / ۱۲ × ۵ / ۱۸ سم.

(تصاویر ۳۰۴ و ۳۰۵)

◀ ۱۲۲۵ / ۳۰ - قم، مرکز احیاء؛ ج ۷، ص ۱۸۳، ش ۲۷۰۶.

نستعلیق و دعاها و زیارت‌ها نسخ معرب، از سده سیزدهم.

عناوین شنگرف، روی برگ اول و آخر مهر بیضوی «شعاع» دیده می‌شود.

جلد تیماج مشکی.

۱۰۱ گ، ۱۰ س، ۵ / ۱۰ × ۱۴ سم.

(تصاویر ۳۰۶ و ۳۰۷)

◀ ۱۲۲۶ / ۳۱ - هند (بنارس)، جامعه جوادیه؛ ص ۸۲، ش ۴ / ۹۴، از ص ۱۳۸ پ الی

۱۹۱ پ.

- نستعلیق و عبارات عربی نسخ، ۲۶ ذی حجه سال ۱۲۵۱.
 عناوین به شنگرف. جلد پلاستیکی آبی.
 سطور (مجموعه) مختلف، ۱۳ × ۲۰ سم.
 ◀ ۱۲۲۷ / ۳۲ - تهران، ملک؛ ج ۴ / ۷۸۱، ش ۵۷۳۷.
 شکسته نستعلیق، سید کاظم تفرشی، ۱۲۵۲ هـ. ق. کاغذ فستقی، جلد میشن قهوه‌ای.
 ۴۲ گ، ۱۵ س، ۹ / ۱۴ × ۶ / ۲۰ سم.
 ◀ ۱۲۲۸ / ۳۳ - قم، مسجد اعظم؛ ج ۲، ص ۷۲۲، ش ۱۰۵۹ (۲۸۳۳)
 نسخ، ۱۲۵۶ هـ. ق. با سرلوح زرین در برگ اول و جدول زر در صفحات و یادداشت
 تملك سید احمد صفائی (خوانساری).
 ۶۷ گ، ۱۱ × ۱۵ سم.
 ◀ ۱۲۲۹ / ۳۴ - قم، مسجد اعظم؛ ج ۲، ص ۷۲۲، ش ۱۰۵۹ (۳۰۹۹)
 نسخ، تصحیح شده و علامت بلاغ نیز دارد.
 ۹۱ گ، ۹ × ۱۹ سم.
 ◀ ۱۲۳۰ / ۳۵ - مشهد، الهیات؛ ج ۳، ص ۱۰۰۳، ش ۱۹۶۹.
 نسخه حاضر از آغاز تا مقداری از وقوف در عرفات را دارد.
 نسخ، سده ۱۳ هـ. ق. نسخه از آخر افتادگی دارد. عنوان و نشانی‌ها قرمز. بدون جلد.
 ۳۲ گ، ۱۴ س (۵ / ۶ × ۱۲ سم)، ۱۱ × ۵ / ۱۶ سم. [ش ۲۳۷۴۶]

۷۶۲

مناسک حج آل محمد صلوات الله علیهم اجمعین = مناسک الحج (فقه - عربی)

از: منسوب به زید شهید، ابوالحسن زید بن علی بن حسین (ع) (۱۲۲ هـ. ق.).

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۲ ش ۶۹۸۳]

[این کتاب چاپ شده، و در مقدمه‌اش کلامی از نجاشی نقل گردیده است.]

[تحشیه: سید هبةالدین شهرستانی، مترجم: آقای سید محمود طالقانی، ناشر: انجمن تبلیغات اسلامی - تهران، چ اول.

با نام دیگر «منهاج الحاج المعروف بمنسک زید الشہید» در ش ۱۲۷۷ کتابنامه حج نیز آمده، بدین مشخصات:

تحقیق: محمد صالح بن ابراهیم الحسینی، عربی - ناشر: مطبعة الفرات، بغداد، سال انتشار: ۱۹۲۳ م.].

کتاب در ۳۰ باب ترتیب یافته، که آغازش «باب الاحرام» است و آخرش «باب کراهة أخذ الشعر إذا دخل شوال».

این کتاب با اسانید متعدده نقل شده؛ از جمله آنچه که محمد بن منصور مرادی از کتاب «الامالی» امام احمد بن عیسی روایت کرده است.

◀ ۱۲۳۱ / - نسخه نزد سید هبةالدین موجود است.

این نسخه به رسم خدمت به کمال الدین علی بن عبدالله محبشه به تاریخ چهارشنبه ۷ رمضان ۱۰۵۸ ه. ق، کتابت شده است.

مناسک الحج = الإبتهاج فی مناسک الحاج (فقه - فارسی)

از: شیخ حسین بن محمد بن احمد بن ابراهیم درازی بحرانی عصفوری (شب یکشنبه ۲۱ شوال ۱۲۱۶ ه. ق).

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۱ ش ۶۹۷۱]

[کتاب به سال ۱۳۷۴ ه. ق در نجف به چاپ رسیده است].

مؤلف، برادرزاده مرحوم محدث بحرانی می باشد و کتاب در بمبئی به چاپ رسیده است و از این مؤلف، دو جلد مناسک حج دیگر با قید متوسط و مختصر نقل شده است، که نام هر سه در «أنوار البدرین» ذکر شده است.

◀ ۱۲۳۲ / - طبق آنچه که محمد صالح بحرانی به صاحب «الذریعة» گفته، نسخه نزد وی در قطیف موجود است.

۷۶۴

مناسک الحج (الأولى، الثانية، الثالثة، الرابعة، الخامسة) (فقه - فارسی)

از: آقا محمدعلی کرمانشاهی بن وحید آقا باقر بهبهانی (۱۲۱۶ ه.ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۶۷ ش ۷۰۱۷ الی ۷۰۲۱]

این رسائل پنج گانه، همه فارسی هستند و بین مبسوط و مختصر می باشند. رساله سوم، توسط شیخ ابی علی بن محمد بن اسماعیل حائری، صاحب «الرجال» به عربی برگردان شده، همان طور که مؤلف، مناسک والدش را تعریب نموده است. از برای مؤلف، کتب و رسائل دیگری در باب حج موجود است، همچون «رسالة انتخاب الزاد»؛ نیز «رسالة دلیل الناسک» درباره اموره مهمه حج، و همچنین «مقالة سد الرmq» که در مناسک حج تمتع است.

۷۶۵

مناسک حج (بخش حج مرشد العوام) (فقه - فارسی)

از: میرزا ابوالقاسم بن حسن جیلانی قمی (۱۱۵۱ - ۱۲۳۱ ه.ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۵۴ ش ۶۹۲۳؛ فهرست آستان قدس رضوی ۲۱ / ۱۲۴۳؛ مقدمه ای بر

فقه شیعه ۳۹۷]

این رساله در بازگشت از نجف به قم، به درخواست گروهی در ۵۰۰ بیت تدوین یافته و بخشی است از مرشد العوام او که شامل کتاب های: الصلوة، الزکوة، الصوم، الحج و اصول دین می باشد.

این کتاب، تنها در مورد «حج تمتع» تنظیم یافته و دارای یک مقدمه و هشت باب و یک خاتمه بوده و شامل پانصد بیت می‌باشد و در روزهایی که مؤلف قصد زیارت خانه خدا را داشته، نگاشته شده است.

آغاز: «بسملة الحمد لله رب العالمين و الصلوة على محمد و آله اجمعين اما بعد اين چند کلمه‌ایست در مسائل مهمه حج بیت‌الله». انجام: «تمام شد کتاب مرشد العوام». پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۲۳۳ / ۱ - قم، آستان؛ ج ۱، ص ۲۲۸، ش ۲۲۰.

این نسخه شامل جلد اول و دوم است.

نستعلیق، محمدحسین، جمعه ۱۶ ربیع الآخر، ۱۲۳۴ هـ.ق. برخی عناوین شنگرف، برخی نانوشته، جلد تیماج مشکى. مالکیت على اکبر حسینی، مشهور به شمس العلماء، با مهر بیضوی «شمس العلماء» روی برگ اول دیده می‌شود.

۱۲۸ گ، ۱۹ س، ۵ / ۱۶ × ۲۲ سم.

◀ ۱۲۳۴ / ۲ - تهران، کتابخانه سلطنتی؛ ص ۵۵۳ (۱۰۸۵ مجلس)، ش ۱۱۲۱۰.

نسخه جزء کتبی است که نظمیه از خانه لسان‌الدوله کشف نموده و در رمضان ۱۳۳۲ تحویل رئیس کتابخانه - آقا شیخ اسماعیل - داده است. نسخ، محمدتقی.

قطع ربعی، کاغذ فستقی، جلد تیماج مشکى يك لائی.

◀ ۱۲۳۵ / ۳ - اردکان، حوزه امام صادق (ع) دفتر اول؛ ص ۴۳، ش ۴۶.

نستعلیق، ۲۷ رجب ۱۲۵۷. عناوین به قرمز یا مشکى درشت. تصحیح شده و در برخی از برگ‌ها امضای بلاغ دیده می‌شود. در صفحه ۲۲۳، تاریخ ۱۵ شعبان ۱۲۰۹ دیده می‌شود که شاید تاریخ تألیف باشد. اوراق رنگین، در برگ آخر يك رباعی شعر عربی دیده می‌شود. دو برگ آغازین بازنویسی شده است.

جلد تیماج مشکى بدون مقوا.

- ۱۴۱ گ، ۱۷ س، ۵ / ۱۵ × ۲۱ سم.
- ◀ ۱۲۳۶ / ۴ - قم، مؤسسه امام صادق؛ ص ۶۴، ش ۱ / ۷۶. نسخه از آغاز و انجام افتادگی دارد.
- نستعلیق و عبارت‌های عربی نسخ، سال ۱۲۱۶ هـ.ق. عناوین شنگرف، جلد تیماج قهوه-ای سیر.
- ۱۷ س، ۱۴ × ۱۹ سم.
- ◀ ۱۲۳۷ / ۵ - مشهد، الهیات؛ ج ۱، ص ۴۵۶، ش ۷ / ۶۶۷. نسخ، ۱۲۳۱ هـ.ق، جلد مقوا با روکش پارچه‌ای.
- ۱۷ س (۸ × ۵ / ۱۴)، [شماره ۴۴۷].
- ◀ ۱۲۳۸ / ۶ - اصفهان، دانشگاه (دفتر دوم)؛ ص ۵۹۰، ش ۷۷۲، [۱۲۴۶۳]. نسخ، ۲۶ صفر ۱۲۲۶ (نام کاتب محو شده است)، عناوین به شنگرف، توسط کاتب تصحیح شده است.
- جلد تیماج قهوه‌ای.
- ۳۶۸ گ، ۱۶ س، ۱۵ × ۵ / ۲۱ سم.
- ◀ ۱۲۳۹ / ۷ - تهران، ملک؛ ج ۵ / ۳۸۳، ش ۸ / ۱۸۴۶ (۸ / ۴۴۳)، ص ۲۱۰ رالی ۲۲۱ پ.
- در ص ۲۲۲ رالی ۲۲۴ ر داستان شبلی نقل شده است.
- کاغذ فرنگی سفید و آبی، جلد میشن قهوه‌ای.
- ۱۵ × ۲۱ سم.
- ◀ ۱۲۴۰ / ۸ - اصفهان، روضاتی؛ ص ۴۵، ش ۵۶. نسخ، سده دوازدهم هجری، با نشان تملکی به تاریخ ۱۲۴۵ بر برگ اول.
- ۱۶ س، ۱۴ × ۵ / ۲۰ سم.
- ◀ ۱۲۴۱ / ۹ - آشتیان، حوزه علمیه؛ ص ۹۲، ش ۴ / ۳۸. نسخ و نستعلیق، عبدالهادی محمد فصیح الکرودی، ربیع الاول ۱۲۲۵ هـ.ق. عناوین و

سرفصل‌ها به شنگرف. برخی از برگ‌ها وصالی دارد و بر پاره‌ای از آنها تجدید کتابت شده. جلد مجموعه تیماج قهوه‌ای دولا، عطف چرمین، درون مشکی، کاغذ مایل به خاکستری، قطع وزیری کوچک.

وقف از محل ثلث مرحوم ادیب.

۱۷ س، ۱۵ × ۲۰ سم.

◀ ۱۲۴۲ / ۱۰ - نجف‌آباد (اصفهان)، حججی؛ ص ۲۱، ش ۲.

آغاز: «و طاعات و خیرات از او ظاهر می‌شود بر او گران باشد که معصیت او ظاهر شود».

انجام: «از مکه یک درهم خرما تصدق کند تا کفاره اموری باشد که از روی نادانی از او سر زده باشد و عزم کند بر عود تمت الکتاب الحج...».

نسخ، حیدر بن ملا ابراهیم اسفرجانی، کتاب الحج: دوشنبه ۹ جمادی‌الآخر ۱۲۲۶، حسب الخواش عبدالرحیم مقاره‌ای، عناوین به شنگرف. در اول نسخه یادداشت وقف این نسخه از حاج آقا سید ناصرالدین به همراه ۷۱ نسخه دیگر به تاریخ ۱۳ / ۱۲ / ۱۳۲۵.

جلد تیماج مشکی فرسوده.

۲۷۷ گ، ۱۶ س، ۱۶ × ۲۲ سم.

◀ ۱۲۴۳ / ۱۱ - دامغان، مدرسه فتحعلی‌بیگ (صادقیه)؛ ص ۱۷، ش ۲ / ۱۳، از ص ۲۲

پ الی ۱۷۲ ر.

نستعلیق، هادی، ۱۳ شعبان ۱۲۲۴. عناوین به شنگرف، تصحیح شده. در برگ اول مجموعه، وقفنامه کتاب از الله‌قلی خان بن جان محمدخان قاجار در ذی حجه ۱۲۳۶ مشهود است.

جلد مجموعه تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.

۲۳ س، ۲۰ × ۵ / ۲۹ سم.

◀ ۱۲۴۴ / ۱۲ - اصفهان، ابن مسکویه؛ ص ۸۶، ش ۲ / ۹۱، (شماره مخزن: ۸۴۷).

نسخه حاضر جلد دوم کتاب (زکاة و صوم و خمس و حج) است.

آغاز نسخه: «الحمد لله رب العالمين و الصلوة و السلام على محمد و آله اجمعين كتاب زکوة بدان که زکوة بر دو قسمت است...».

نسخ، جمعه سنه ۱۲۴۷ هـ.ق. در حاشیه تصحیح شده است. دارای بلاغ، و جداول متداخل به رنگ زر، مشکی، شنگرف و دارای کمند. در صفحه قبل از شروع مجموعه، وقفنامه با امضای سید محمدباقر موسوی دیده می‌شود. نیز مهر بیضوی در آخر کتاب با سجع «لا اله الا الله الملك الحق المبين محمد حسين الطباطبائي». جلد مقوایی با روکش تیماج مشکی.

۲۸ س، ۱۲ × ۱۴ سم.

◀ ۱۲۴۵ / ۱۳ - یزد، صدوقی؛ ص ۹۴، ش ۱۱۷.

نسخ، علی اکبر بن محمد رفیع تفرشی، یکشنبه ۲۵ جمادی‌الثانی ۱۲۳۰ هـ.ق. عناوین و نشانی‌ها شنگرف. جلد تیماج مشکی ضربی.

۲۴۶ گ، ۲۱ س، ۲۰ × ۳۳ سم.

◀ ۱۲۴۶ / ۱۴ - شیراز، خانقاه احمدی؛ ش ۹۵۶ (۲۱۷)، ص ۶۱۵.

انجام افتاده: «آنچه ترك آن عمداً مبطل است نه سهواً طواف زیارت...». نسخ، سال ۱۲۲۹ هـ.ق.

کاغذ شکری آهار مهره فرنگی، جلد مقوا با روکش گالینگور.

۲۰۰ ص، ۲۱ س، ۵ / ۱۴ × ۲۱ سم.

۷۶۶

مناسک حج = بیان مناسک حج و عمره (رساله در...) (فقه - فارسی)

از: صدر تبریزی، محمد شفیع.

رساله‌ای است در بیان مناسک حج و عمره که از رساله عربی جناب میرزا محمدشفیع صدر تبریزی انتخاب و ترجمه شده است، شامل مقدمه و دو باب و خاتمه. در پایان بحثی

درباره آداب سفر و معاشرت با همراهان آورده است.
[نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۴۳۸۸): ایران؛ بی‌ناشر،
بدون کاتب، بدون تاریخ، جیبی، ۸۲ + ۲ صص، فارسی]
◀ ۱۲۴۷ / - قم، گلیایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۰، ش ۱۴۳۹۶، نسخه شماره ۲ / ۶۹۸۴ -
۳۵ / ۱۶۴

آغاز: «بسمله حمدله و الصلوة... اما بعد این مختصریست در بیان مناسک حج و عمره
که از رساله عماد الملة والدين ثقة الاسلام والمسلمين جناب حاجی میرزا محمدشفیع صدر
تبریزی اطلال الله بقاه... منتخب و ترجمه شده».
انجام: «و سؤال می‌کنم از خدا از خود و از برای شما نیکی اختتام امر را و این‌که
بیامزد خدا مرا و شما را و والدین ما را و جمیع مؤمنین و مؤمنات را و الحمد لله رب
العالمین».

جلد تیماج قهوه‌ای.

۵۰ گ، ۱۴ س، ۱۱ × ۵ / ۱۷ سم.

۷۶۷

مناسک حج = ترجمه منتخب مناسک حج صاحب جواهر (فقه - فارسی)

از: ؟

رساله‌ای است در احکام عمره و حج تمتع که برای استفاده مقلدین فارسی زبان و
خواهش آنان، از مناسک حج صاحب جواهر استخراج و به فارسی برگردانده شده است.
ترجمه دیگری از این کتاب با نام «هدایة الناسکین» از مولی علی بن میرزا خلیل تهرانی
(۱۲۹۶ ه. ق) در دست است که غیر از این ترجمه است که در نوشتار حاضر بدان اشاره
شده است.

[الذریعة ۴ / ۱۴۶]

آغاز: «بعد حمد تعالی و الصلاة علی اشرف بریته و عترته الطاهرین این مختصریست از مسائل ضروریه عمره و حج تمتع که به واسطه خواهش بعضی از رفقا از مناسک حج شیخ استاد شیخ محمدحسن سلمه الله تعالی...».

انجام: «... مستحب است هفت شوط طواف کردن از جانب پدر و مادر و... و آشنایان و جمیع اهل بلد خود و عزم کردن به برگشتن به حج در سال آینده به جهت آنکه این قصد و عزم موجب زیادتی عمر می شود».

◀ ۱۲۴۸ / - قم، مسجد اعظم؛ ج ۲، ص ۷۲۳، ش ۱۰۶۱ (۲۹۲۷)

نسخ، ۱۲۶۸ ه. ق.

۷۷ گ، ۱۰ × ۱۴ سم.

۷۶۸

مناسک الحج = تلخیص المرام فی فقه حج بیت الله الحرام (فقه - عربی)

از: حسن بن زین الدین عاملی، صاحب معالم (۱۰۱۱ ه. ق.).

در مناسک حج و عمره و اعمال ذی الحجّه و اعمال دخول مدینه منوره، که در هر باب، روایات مربوطه را آورده است.

آغاز: «بسمله الحمد لله الذی فرض حج البیت علی من استطاع الیه سبیلاً و أعدّ لمن أطاع أمره و حمل مشاقّ هذا العمل نفسه أجراً عظیماً و ثواباً جزیلاً و...».

انجام: «أعوذ فی شیء من معاصیک ابدأ ما أبقیتنی حتی تتوفانی و انا لک مطیع و انت عنی راض و أن تختم لی عملی بأحسنه و تجعل لی ثوابه الجنة و أن تفعل بی ما أنت أهله یا أهل التقوی و یا أهل المغفرة صل علی محمد و آل محمد وارحمنی برحمتک یا أرحم الراحمین».

پوشش کتابخانه ای:

◀ ۱۲۴۹ / ۱ - تهران، مجلس؛ ش: ایران ۲۷۷۰۲.

نسخ، بعضی ادعیه چون دعای عرفه، معرب است، احمد بن حاجی سالم بن شیخ عبدالله، ۱۲ محرم ۱۱۱۹ ه.ق.

عناوین (چون ثم، فصل، رؤی) و نشانی‌ها بر فراز به شنگرف. بعضاً در حاشیه اضافات و توضیحات و عناوین درج شده است، رکابه دارد و رکابه‌ها به نستعلیق نوشته شده‌اند. در پس انجام، اجازه روایت و تصریح به اجتهاد صاحب روضات الجنات آمده به خط و مهر شیخ فقیه، شیخ قاسم بن شیخ محمد نجفی، صاحب شرح الشرایع و مجاز در ضمن ترجمه خود در روضات، ذکر این اجازه و شیخ مجیز را نموده است.

در صفحه پیش آغاز، تملك كتاب بدین بیان آمده است: «هذا كتاب المناسك للشيخ العالم الزاهد الناسك الشيخ حسن بن زين الدين الشهيد الثاني رحمهما الله مما اشترته في المشهد المقدس الرضوى و صحبته في طريق مكة شرفها الله و كتب الاقل محمد بن زين العابدين الموسوي الخوانساري في اواخر شوال المكرم سنة ۱۲۶۴ و الحمد لله».

۱۵۴ گ، ۱۴ س.

◀ ۱۲۵۰ / ۲ - کاشان، کتابخانه هلال بن علی.

نسخه مذکور در ۷۰ برگ و کتابت به سال ۱۲۰۹ ه.ق در کتابخانه مقبره هلال بن علی (عليه السلام) در آران شهر کاشان موجود است.

(تصاویر ۳۰۸ و ۳۰۹)

مناسک الحج = حاشیه ابن حجر هیثمی علی «شرح الايضاح فی مناسک الحج»

للامام النووی (فقه سنی - عربی)

از: شهاب‌الدین احمد بن حجر هیثمی انصاری شافعی (۹۷۳ ه.ق).

[ناشر: المكتبة السلفية بالمدينة المنورة؛ محل چاپ: قاهره، چ سوم: ۱۹۷۵ م]

◀ ۱۲۵۱ / - تهران، ملک، ج ۵ / ۲۶۲، ش ۲ / ۱۳۸۸ (۲ / ۳۰۰).

نسخ، ۱۲۴۵ هـ.ق. به جهت سلیمان پاشا بیک، پسر میر سران عبدالرحمن پاشا نوشته شده است.

نشان تملك (مجموعه) از «محمد مهدی بن علی بن یوسف طباطبائی» در ۱۳۱۷ هـ.ق با مهر بیضوی او.

کاغذ پسته‌ای، جلد رویه کاغذ مغزی میشن دو جدولی.

۲۱ س، ۱۹ × ۲۹ سم.

۷۷۰

مناسک الحج = العجالة الموجزة فی فروض المناسک (فقه - عربی)

از: سید محمد مهدی بن سید مرتضی بن محمد طباطبائی، ملقب به بحر العلوم (۱۲۱۲ هـ.ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۴، بعد ش ۷۰۷۵]

در «المواهب السنية» نیز کتاب به او نسبت داده شده است.

◀ ۱۲۵۲ / - قم، فیضیه؛ ش ۲۱۸.

نستعلیق ریز.

۷۷۱

مناسک الحج = حجیه (فقه - عربی)

از: جمال‌الدین، ابوالعباس احمد بن فهد اسدی حلی (۷۵۶ - ۸۴۱ هـ.ق).

در این رساله به مسائل مختلفه در باب اعمال و آداب حج پرداخته شده است.

این کتاب غیر از مناسک بزرگ مؤلف به نام «کفایة المحتاج» می‌باشد و هر دو نزد سید

مهدی در کویت موجود است.

آغاز: «الحمد لله ولي الحمد و يستحقه وصلوته على خير خلقه محمد وآله وسلم تسليماً وبعد فهذه رسالة وجيزة تشتمل على واجبات الحجّ ونياته والمقصود منها بيان الحجّ المتمتع وفيها فصولان: الفصل الاول في العمرة المتمتع بها وأفعالها خمسة...».

انجام: «خالصاً مخلصاً از برای فرمان برداری و محض خواهش پروردگار مستحق طاعت می کنم و برین قیاس معنی اجزاء نیت را تمامی دانسته در وقت نیت قصد آنها کند، چنانچه فقها رحمهم الله بیان کرده اند».

پوشش کتابخانه ای:

◀ ۱۲۵۳ / ۱ - کویت، شخصی سید مهدی؛ بدون شماره، [الذریعه ۲۲ / ۲۵۴ ش ۶۹۳۰]

کتابت در عصر مؤلف، اوایل سده ۹ ه. ق.

◀ ۱۲۵۴ / ۲ - مشهد، رضوی؛ ش ۲۳۷۲.

آغاز نسخه: «بسمله ربّ زدنی علماً و ألحقنی بالصالحین الحمد لله ولی الحمد و...».

نسخ و نستعلیق، عزیزالله (من بلاد جیلان)، شنبه ۱۶ شعبان ۱۰۱۷ ه. ق، در حیدرآباد دکن، به جهت مولا موسی جیلانی نگارش یافته است.

البته به نظر، انجام نسخه در اختیار، ترجمه فارسی رساله باشد.

در صفحه نخست نشان های بلاغ به عبارت «بتاریخ ۲۸ ربیع الاول ۱۲۸۹ ملاحظه شد»؛ «بتاریخ شهر شوال المکرم ۱۲۸۷ در کل عرض شد» مندرج است.

نیز امهاری چهارگوش با سجع «ابوالقاسم الحسینی ۱۲۵۶» و «سلطان محمد حاجب العتبة العلیة» مشهود است. در بالای صفحه دوم نیز مهری مستطیل با سجع «وقف سرکار فیض آثار حضرت ثامن الأئمة سلام الله علیه ۱۲۷۶» دیده می شود.

نسخه وقفی ملا موسی گیلانی به جهت مسجد جامع گوهرشاد است.

۱۴ گ، ۱۶ س، ۵ / ۱۲ × ۵ / ۱۹ سم (رقعی).

(تصاویر ۳۱۰ و ۳۱۱)

۷۷۲

مناسک الحج = رحلة الحرمين (فقه - فارسی)

از: سید عبدالله بن ابی القاسم بلادی بوشهری.

[الذریعة ۱۰ / ۱۶۸ ش ۳۲۳]

[کتاب در ایران به چاپ رسیده است].

اعمال و مناسک حج در ضمن این تألیف بیان شده است.

۷۷۳

مناسک الحج = رسائل حج (فقه - عربی)

از: میرزای قمی، ابوالقاسم بن محمدحسن (۱۱۵۱ - ۱۲۳۱ ه.ق.).

کتاب غنائم الایام (بخش حج) آن تألیف نشده، ولی در نسخه حاضر بالای این بخش نوشته شده: کتاب الحج من غنائم الایام.

با توجه به این که مطالب در بخش‌های مختلف ناتمام مانده، به نظر می‌رسد که نسخه از روی مسودات مؤلف که بنای تنظیم آن را داشته و موفق نشده، تحریر شده و به همین دلیل، بین فصول و مطالب این بخش در نسخه حاضر اوراق سفیدی قرار گرفته است. از این رو به نظر می‌رسد که این نسخه تحریر مسودات «کتاب حج غنائم الایام» است که تاکنون منتشر نشده است. کتاب در مقدمه و چند باب و خاتمه تدوین یافته است.

آغاز: «بسمله حمدله صلوة اما بعد این چند کلمه‌ای است در مسائل مهمه حج بیت‌الله الحرام نظر به خواهش جمعی از برادران دینی در کمال استعجال در ایام روانه شدن از نجف اشرف علی مشرفه افضل السلام به جانب مقصد مرقوم قلم...».

انجام: «و سنت است که در وقت بیرون آمدن از مکه یک درهم خرما بخرد و تصدق

کند تا کفاره اموری باشد که از روی نادانی از او سرزده باشد و عزم کند بر عود». [متن دو نسخه ۱۴۳۸۲ و ۱۴۳۸۳ به فارسی است، در حالی که نسخه ۱۴۳۸۱ به عربی می‌باشد که شاید مؤلف برخی ابحاث را به عربی و برخی را به فارسی نگاشته باشد]. پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۲۵۵ / ۱ - مشهد، رضوی؛ ش ۸۲۱۵

شکسته نستعلیق، ۲ ذی‌حجه ۱۲۱۴. عناوین به شنگرف و عبارات عربی معرب. خریداری آستان قدس رضوی در مهر ۱۳۲۹ ه.ش. ۱۰ گ، ۱۸ س. ۱۴ × ۲۰ سم.

(تصاویر ۳۱۲ و ۳۱۳)

◀ ۱۲۵۶ / ۲ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۵۵، ش ۱۴۳۸۱، نسخه شماره ۲ / ۷۷۶۶ - ۵۲ / ۱۰۶

آغاز: «فی مناسک منی و هو کالی اسم مذکر منصرف و قد یؤنث و روی فی العلل... بسمله فی السعی و فیه مطالب... بسمله حمدله اما بعد و هی مرتبة علی مقدمات و ابواب. المقدمة الاولى فی ماهیته و وجوبه. اما الاول فهو مجموع المناسک... بسمله فی الوقوف بعرفات و فیه مطالب... المطلب الرابع فی الاحکام و فیه مسائل.... بسمله حمدله کتاب الحج و هو مرتب علی مقدمات... الثالث فی تروک الاحرام». انجام: «العمل بها مع ضعفها و ارسالها مشکل. هذا آخر ما جرى به قلمه الشريف».

کتاب حج، نسخ، بدون جلد.

۱۳۲ گ، ۲۲ س، ۱۶ × ۲۱ سم.

◀ ۱۲۵۷ / ۳ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۵۵، ش ۱۴۳۸۲، نسخه شماره ۹ / ۴۴۴۲ - ۲۲ / ۱۶۲

آغاز: «الحمد لله رب العالمين و الصلاة على محمد و آله اجمعين [...] این چند کلمه‌ای است در مسائل مهمه حج بیت‌الله الحرام نظر به خواهش جمعی از برادران دینی در کمال

استعجال».

انجام: «در وقت بیرون آمدن از مکه يك درهم خرما بخرد و تصدق کند تا كفاره اموری باشد که از روی نادانی از او سرزده و عزم کند بر عود تمت».

نسخ، غره ذی حجه ۱۲۲۰ هـ.ق. جلد تیماج و عطف تیماج سرخ، دورو.

۶ گ، ۱۹ س، ۱۲ × ۱۸ سم.

◀ ۱۲۵۸ / ۴ - قم، گلبایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۵۵، ش ۱۴۳۸۳، نسخه شماره ۳ / ۴۸۰۵ -

۱۰۵ / ۲۴.

انجام: «پا از زمین بردارد یا بر زمین گذارد مثل آن ثواب‌هاست که خدای تعالی از برای آن شخص می‌نویسد».

نستعلیق، غلامعلی نجف‌آبادی، بدون جلد.

۵۰ گ، ۲۱ س، ۱۵ × ۲۱ سم.

۷۷۴

مناسک حج (رساله‌ای در...) (فقه - فارسی)

از: ؟

آغاز: «بسمله و به نستعین فی کل الامور و منه الصمة عن الخطاء و الزلل بذاتک. حج واجب است يك بار علی الفور به شرط بلوغ و عقل و استطاعت که آن زاد و راحله است...».

انجام: «... و مجنون ساقط است الا در صید که كفاره بجهل و نسیان ساقط نمی‌شود.

◀ ۱۲۵۹ / - تهران، ملک؛ ج ۸ / ۴۷۷، ش ۲۱ / ۵۷۱۲ (۲۱ / ۱۴۳۷)، ص ۱۲۵ پ الی

۱۳۴ ر.

کتابت اواخر سده ۱۰ هـ.ق، عناوین و نشانی‌ها شنگرف، جلد رویه کاغذی.

۸ / ۱۳ × ۵ / ۲۰ سم.

مناسک حج = رساله حج (فقه - فارسی)

از: ملا محمدباقر بن محمد مؤمن محقق سبزواری (۱۰۹۰ ه. ق.).

[الذریعة: ۲۲ / ۲۵۶، ش ۶۹۳۹]

این رساله، حاوی مناسک حج، یعنی شرح اعمال و خواندن ادعیه‌ای است که مکلف در بیت‌الله الحرام باید انجام دهد. این اعمال که بعضی واجب و بعضی مندوب است، همگی در این رساله آمده و علاوه بر آن، ادعیه مأثور از ائمه هدی و نیز اعمال حج عمره، همگی در یک مقدمه و چهار فصل و یک خاتمه تدوین یافته است. آغاز: «الحمد لله رب العالمین... اما بعد بدان ایدک الله تعالی که این کلمه چندی است در بیان مناسک حج مشتمل بر یک مقدمه و چهار فصل و یک خاتمه...». انجام: «... سنت است به ادنای حل رفته احرام عمره مفرده با شرط و شروط و طواف نساء به جا آورد که مقابل یک حج است خصوص رحبی».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۲۶۰ / ۱ - تهران، ملی؛ ج ۵، ص ۲۸۳، ش ۲۱۹۸ / ف.

انجام افتاده: «و الاساءة على نفس فانه لا حجة لی و لا عذرة...».

نسخ، احتمالاً سده ۱۳ ه. ق. سرفصل‌ها با مرکب قرمز. صفحات به هم چسبیده، صفحات رطوبت رسیده.

کاغذ اصفهانی، جلد تیماج قرمز دولایی.

۹ س (۵ × ۱۲ سم)، ۵ / ۱۱ × ۲۰ سم.

◀ ۱۲۶۱ / ۲ - تهران، مجلس؛ ج ۲۸، ص ۲۳، ش ۸۴۱۷

نسخ، سده ۱۲ ه. ق. عناوین به شنگرف و در برخی از موارد نانویس. برخی از برگ‌ها مجدول به زر و بین سطرهای دو صفحه اول زرین دندان موشی، عبارات عربی معرب.

جلد تیماج دورو، رو قهوه‌ای ضربی ترنج و سرترنج دار، اندرون سبز ساده.
 ۴۷ گ، ۱۱ س، ۵ / ۹ × ۱۴ سم. [ش ثبت: ۷۷۹۵۰]

۷۷۶

مناسک حج = رساله حج (فقه - فارسی)

از: آقا جمال‌الدین محمد بن آقا حسین خوانساری (۱۱۲۵ ه.ق).

[ریحانة الأدب: ج ۱، ص ۵۴]

این کتاب مشتمل بر یک مقدمه و چند مبحث و یک خاتمه است در بیان فضیلت حج و عمره و عقاب تارک حج و عمره و جز آن.
 آغاز: «بسمله منهج پنجم در حج و آن شرعاً عبارتست از افعالی که می‌آید چنانچه عمره نیز چنین است و در آن یک مقدمه و چند مبحث و یک خاتمه است...».
 انجام: «و برخی از آن دانسته‌اند تعدد پوشیدن رخت را که اگر در یک مجلس باشد متعدد نمی‌شود و اگر در دو مجلس باشد متعدد می‌شود و آن ضعیف است».
 پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۲۶۲ / ۱ - قم، مرعشی؛ ش ۱ / ۱۱۰۸۷، از ص ۱ پ الی ۹۳ پ.

نسخ، سده ۱۳.

در حاشیه تصحیح شده و حاشیه‌نویسی دارد. دارای آثار رطوبت و اندکی فرسودگی دارد.

عنوان‌ها و نشانی‌ها نوشته نیست، نوع کاغذ فرنگی.

۱۴ س، ۶ × ۱۱ سم.

◀ ۱۲۶۳ / ۲ - مشهد، رضوی؛ ش ۱۱۳۱.

نسخ، ابوالقاسم خوانساری بن میرزا حسین، ۱۲۶۰ ه.ق.

پس از رساله، دعای عدیله نیز اضافه شده است.

این کتاب وقفی کتابخانه غرب همدان است در تاریخ ۱۳۷۹ ش به آستان مقدس رضوی.

۴۲ گ، ۲۵ س، ۶ / ۱۳ × ۱ / ۲۱ سم.

(تصاویر ۳۱۴ و ۳۱۵)

۷۷۷

مناسک حج = رساله در حج (فقه - فارسی)

از: محمد جعفر بن سیف‌الدین شریعتمدار استرآبادی (۱۱۹۸ - ۱۲۶۳ ه.ق).

[الذریعه: ۲۲ / ۲۵۹ ش ۶۹۵۶]

[این کتاب در سال ۱۲۶۱ ه.ق در طهران به طبع رسیده است].

در این کتاب تنها به مسائل ضروریه حج و عمره پرداخته است.

آغاز: «الحمد لله علی نواله... اما بعد پس می‌گوید خادم باغبانان بساتین مذهب جعفری محمدجعفر استرآبادی که این رساله‌ای است مجمل در حج و عمره و حج تمتع و مرتب ساختم بر دو باب...».

انجام: «... و سنت است که در منی نمازها را در مسجد خیف به‌جای آورد و صد رکعت نماز و صد مرتبه سبحان الله بگوید و صد مرتبه لا اله الا الله». پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۲۶۴ / ۱ - تهران، سپهسالار؛ ج ۴، ص ۲۸۶، ش ۲ / ۷۵۴۴، از ص ۳۳ رالی ۳۹ پ. نستعلیق، سال ۱۲۴۳ ه.ق.

ش ۱ این مجموعه «رساله عرفانی» است.

کاغذ فرنگی، جلد تیماج سرخ یک لا.

۱۳ س (۹ × ۵ / ۱۳ سم)، ۱۵ × ۵ / ۲۰ سم.

رساله کوتاهی است در مناسک حج مشتمل بر یک مقدمه و چند مقصد و یک خاتمه.

◀ ۱۲۶۵ / ۲ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۶۱، ش ۱۴۴۰۱، نسخه شماره ۲ / ۸۰۰۷ - ۵۴ / ۹۷

آغاز: «بسمله حمدله اما بعد چنین می‌گوید خادم بساتین مذهب جعفری از مذهب شرع محمدی ﷺ محمد جعفر استرآبادی که این رساله در بیان مناسک حج». نسخ، ۱۹ جمادی الثانی ۱۲۶۲ هـ. ق، بدون جلد.

۱۴ گ، ۲۳ س، ۱۵ × ۲۱ سم.

◀ ۱۲۶۶ / ۳ - تهران، مجلس؛ ج ۲۴، ص ۲۸۶، ش ۴۳۳ ط.

نسخ، سده ۱۳. بعد از پایان نسخه چنین نوشته شده: «به جهة سرکار فیض آغا صالح رقمزد گردید».

کاغذ فرنگی، جلد تیماج عسلی.

تعلیقات مؤلف در کنار برخی صفحات با عنوان «منه دام ظلّه» دیده می‌شود.

۴۵ گ، ۱۱ س، ۱۳ × ۲۱ سم. [ش ثبت: ۳۱۱۴۰]

۷۷۸

مناسک الحج (الصغیر) (فقه - عربی)

از: زین‌الدین، علی بن احمد عاملی، شهید ثانی (۹۶۶ هـ. ق).

مناسک حج مختصر شهید ثانی است که مرتب بر یک مقدمه و دو مقاله است و یک خاتمه در بیان اعمال و واجبات حج و عمره و در ۹۵۲ هـ. ق تألیف شده، به شرح ذیل:

المقدمة: فی بیان الوظائف المتقدمة على الأفعال.

المقالة الاولى: فی أفعال عمرة التمتع؛ دارای چهار مبحث.

المقالة الثانية: فی أفعال الحج؛ دارای شش مبحث.

الخاتمة: فی زیارة النبی ﷺ و أهل بيته ﺍﻟﻤﻮﺗﻪ و ﺍﻟﻤﺎﺭﺗﻪ.

آغاز: «بسمله الحمد لله حمداً كثيراً على عظيم نواله و جزیل افضاله حمداً يليق بعظمة

جلاله و الصلاة على سيدنا محمد النبي و آله و بعد فهذه جملة مشتملة على ما لا بدّ من فروض الحج و العمرة و ما يليق بهما من المندوب و الاذكار على وجه الاختصار و هي...»
انجام: «من زار اماماً مفترض الطاعة كان له ثواب حجة مبرورة و تفاصيل ثواب زيارتهم لا يكاد يحصى محررة في كتب تختص بها و يستحب زيارة قبور الشهداء خصوصاً حمزة عليه السلام و منتخبي الصحابة بالبقيع و ورود المساجد المشرفة بمكة و المدينة كمسجد قبا و مسجد الاحزاب و القبيلتين و صلوة التحية بها و الدعاء».

◀ ۱۲۶۷ / - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آية الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۷۱۴ (فقه ۲)، ش ۱۴۴۵ (۲۰۰۹).

نسخ تحریری، بدون نام کاتب، حدود سده ۱۲ هـ.ق.
تاریخ اهدا: خرداد ۱۳۷۳ جهت آستان قدس رضوی عليه السلام است.
کاغذ نخودی آهاری، جلد مقوا، رویه مشمع فرنگی.
۱۲ گ، ۱۷ س، ۱۳ × ۵ / ۱۹ سم. (تصاویر ۳۱۶ و ۳۱۷)

۷۷۹

مناسک الحج فی مجرد العمل و الادعية (فقه - عربی)

از: ابوجعفر محمد بن حسن، شیخ طوسی (۳۸۵ - ۴۶۰ هـ.ق).
◀ ۱۲۶۸ / - در فهرست شیخ از این کتاب یاد شده است.

۷۸۰

مناسک الحج (الكبير) (فقه - عربی)

از: شهید ثانی، زین الدین بن علی بن احمد شامی عاملی (۹۱۱ - ۹۶۶ هـ.ق = ۱۵۵۹ م).
[ملی ۱۶ / ۴۷، ش ۶ / ۳۵۲۲؛ الذریعة ۲۲ / ۲۶۳، ش ۶۹۸۴؛ اعلام ۲ / ۱۰۹؛ طبقات ۱۰ / ۹۰؛ مرعشی ۷ / ۳۶۳ ش (۵) ۳۷۹۶؛ دایرة المعارف، سلطانی ۲۴۴]

گویا وی سه گفتار در این زمینه دارد (ف: دایره، سلطانی ۲۴۴) که الذریعه (۲۲ / ۲۶۳) از دو گفتار او نشانی داده است: کبیر و دیگری صغیر. عنوان حاضر همان گفتار بزرگ است. این کتاب در یک «مقدمه» و دو «مقاله» و یک «خاتمه» در اعمال و واجبات حج و عمره که به صورتی ساده با ذکر ادعیه وارده، تدوین گشته است:

مقدمه در تعریف حج و فضایل آن.
مقاله: ۱. در افعال عمره و تمتع ۲. در افعال حج
خاتمه: در جمله‌ای از وظایف حج.
تاریخ تألیف این رساله در نسخه‌ها طبق گفته ذریعه ۲۲ / ۲۶۳ ش ۶۹۸۴ مختلف است:
- فرغ منه نهار الأربعاء ۲۰ شوال ۹۵۳ ه.ق.
- النسخة التي استنسخ عنها الميرزا محمد الطهراني بخط تاريخ كتابتها سنة ۱۱۰۱ ه.ق.
- رأيت نسخة أخرى بخط مقصود علي بن شاه محمد الدامغاني فرغ من نسختها سنة ۹۹۶ ه.ق.
- في بعض النسخ ذكر فراغ المصنف ضحى الجمعة ۱۷ رمضان ۹۵۰ و في بعضها ۱۴ رمضان.

عناوین کتاب چنین است:
المقدمة: فی تعریف الحج و فضله.
المقالة الاولى: فی أفعال عمرة التمتع، در چند فصل.
المقالة الثانية: فی أفعال الحج، در چند فصل.
الخاتمة: فی جملة من وظائف الحج القلبية.
آغاز: «نحمدك اللهم يا من شرع لنا مناسك الاحكام و شرح لنا مناسك حج بيته الحرام... بعد فهذه جملة كافلة ببيان واجبات الحج و العمرة و نبذة من سننها الفعلية و اذكارها اللفظية و وظائفها القلبية حاولت فيها بسط اللفظ و سهولة المعنى... و رتبها على مقدمة و مقالتين و خاتمة».

انجام: «... و عن الصادق عليه السلام: من عانق حاجاً بغباره كان كأنما استلم الحجر الأسود رواه الصدوق في الفقيه ولنقتصر على ما أوردناه سائلين ممن انتفع به أن يشركنا في دعائه وتوجهاً به جمعنا الله و إياكم على طاعاته وتقبل منا و منكم بفضله و كرمه».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۲۶۹ / ۱ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله خامنه‌ای)، ص ۷۲۳ (فقه ۲)، ش ۱۴۶۴ (۱۹۹۰۸).

نستعلیق و شکسته، ابوالفتح بن خسرو زهانی، پنجشنبه ۲۹ ربیع الاول ۱۰۰۲ ه.ق، نجف اشرف. عناوین به شنگرف، بعضی توضیحات و اضافات در حاشیه. کاغذ نخودی، جلد تیماج مشکی.

در حاشیه راست انجامه، عبارت مقابله‌ای این چنین موجود است: «قوبل مع حضرة المخدوم المطاع نظاما قاضی ابوالحسن فی المشهد الغروی فی التاريخ المذكور».

تاریخ اهدا: خرداد ۱۳۷۲ ش است جهت آستان قدس رضوی عليه السلام.

البته در برگه فهرست آستان، نسخه به پسر شهید ثانی (حسن بن شهید عاملی) نسبت داده شده است.

۲۶ گ، ۱۵ س، ۵ / ۱۰ × ۵ / ۱۷ سم.

(تصاویر ۳۱۸ و ۳۱۹)

◀ ۱۲۷۰ / ۲ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۷۲۴ (فقه ۲)، ش ۱۴۶۶ (۱۹۵۱۹).

آغاز افتاده: «يدفعها يظفر السناية و العارض الحذف و التباعد قدم الحذف تخلصا من خلاف عمن اوجبه و يدعوا مع رقى كل حصاة بالمنقول وهو اللهم أو عنى الشيطان اللهم تصديقاً بكتابتك...».

نسخ تحریری، ۱۲ صفر ۹۶۱ ه.ق. از روی نسخه مؤلف نوشته شده است. بعضی اوراق ابتدایی، وصالی شده است. عناوین به شنگرف و بعضاً جای آن‌ها خالی مانده.

در فراز راست صفحه نخست نسخه، نشان تملکی بدین صورت دیده می‌شود:

«بسمه تعالی، ملک الاحقر صفائی الخونساری عفی عنه، [سجع مهر بیضوی: مصطفی الحسینی ۱۲۳۲هـ]».

نیز پس از انجامه دو مهر دایره مشهود است:

- من کتب العبد الاقل شمس الکشمیری (؟)، [سجع مهر: جعل الشمس ضياء ۱۰۲۵].

- [سجع مهر: عبده غیاث‌الدین محمد الحسینی].

تاریخ اهدا: خرداد ۱۳۷۳ هـ. ش.

کاغذ حنایی آهاری، جلد تیماج قهوه‌ای ضربی با ترنج.

۱۱ گ، ۲۳ س، ۵ / ۱۱ × ۱۷ سم.

(تصاویر ۳۲۰ و ۳۲۱)

◀ ۱۲۷۱ / ۳ - تهران، ملک؛ ج ۸ / ۴۷۶، ش ۱۳ / ۵۷۱۲ (۱۳ / ۱۴۳۷).

در هامش پایان به خط کاتب آمده: فرغ المؤلف من تألیفه ضحی يوم الجمعة ۱۹ رمضان ۹۵۰ (یا چاشت چهارشنبه ۲۰ شوال ۹۵۳).

در این فهرست با نام «مناسک حج (رساله‌ای در...)» معرفی شده است.

کتابت اواخر سده ۱۰ هـ. ق. عناوین و نشانی‌ها شنگرف، جلد رویه مجموعه کاغذی.

۸ / ۱۳ × ۵ / ۲۰ سم.

◀ ۱۲۷۲ / ۴ - قم، مرعشی؛ ش ۵ / ۲۷۹۶. از ص ۱۲۵ ر الی ۱۴۲ پ. تاریخ تألیف در

این نسخه جمعه، ۱۷ رمضان سال ۹۵۰ دانسته شده است.

جلد مقوایی، عطف تیماج قهوه‌ای.

۱۹ × ۱۲ سم.

◀ ۱۲۷۳ / ۵ - قم، مرعشی؛ ش ۵ / ۵۵۹۴، از ص ۷۲ ر الی ۹۳ پ.

نسخ، علی بن محمد اسدآبادی، یکشنبه چهارم جمادی‌الاول ۱۰۴۱.

عناوین و نشانی‌ها شنگرف، جلد تیماج قهوه‌ای.

۱۸ × ۱۲ سم.

◀ ۱۲۷۴ / ۶ - قم، مرعشی؛ ش ۵ / ۵۳۸۳، از ص ۷۳ ر الی ۱۰۱ پ.

نسخ، زهرا بن علی بن یوسف بن زاهر بن فرج بن احمد النعیمی البحرانی الاولی،
جمعه هفتم رمضان ۹۵۰ ه.ق.

عناوین و نشانی‌ها شنگرف، جلد تیماج قهوه‌ای ضربی.

۵ / ۱۲ × ۲۰ سم.

◀ ۱۲۷۵ / ۷ - قم، مرعشی؛ ش ۵۶۵۷ / ۸. از ص ۱۵۶ ر الی ۱۶۹ پ.

نسخ زیبا، سال ۹۶۰ ه.ق. عناوین شنگرف و گاهی سبز، صفحه‌ها مجدول به زر و
مشکی و شنگرف و لاجورد. در حاشیه تصحیح شده و پایان رساله نشانی بلاغ دارد و این
کار به دستور سرکار ملا احمد انجام شده است. صفحه اول رساله، دارای سرلوح رنگین
می‌باشد. در صفحه آخر مجموعه، تملك معصومعلی بن علی عسکر به تاریخ شعبان ۱۱۸۷
دیده می‌شود، جلد مقوائی عطف تیماج قهوه‌ای.

۲۴ س، ۲۲ در ۱۴ سم.

◀ ۱۲۷۶ / ۸ - اصفهان، مدرسه صدر بازار؛ ش ۶۲۶ / ۱. از ص ۱ پ الی ۵۴ پ.

نسخ، داود بن شمس بن داود بن احمد بن حسن فقیه شیبانی، ۲۴ ربیع الاول ۹۸۱
(پایان رساله).

عناوین به شنگرف و در انتهای این رساله یادداشت تصحیحی از احمد بن علی بن
احمد حسینی در کلکنده از بلاد هند و یادداشت پاک شده تصحیح دیگری به سال ۹۸۱
مشهود است، دارای حواشی مفصل می‌باشد و مقداری از رساله در چند برگ پایانی
مجموعه تکرار شده است.

بدون جلد.

۱۲ س، ۱۱ × ۵ / ۱۷ سم.

◀ ۱۲۷۷ / ۹ - اردکان، حوزه علمیه امام صادق (ع)؛ ش ۳۷۸ / ۲. از ص ۳۵ پ الی ۴۹

پ.

نسخ، عناوین به شنگرف یا نانوشته، جلد تیماج مشکی بدون مقوا.

۵ / ۱۴ × ۲۰ سم.

- ◀ ۱۲۷۸ / ۱۰ - کرمانشاه، خاندان میبدی؛ ش ۳ / ۷۳. از ص... الی...
نسخ، سده یازدهم، عناوین شنگرف، جلد تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.
۱۴ س، ۵ / ۱۲ × ۱۸ سم.
- ◀ ۱۲۷۹ / ۱۱ - اصفهان، فقیه امامی؛ ش ۷ / ۱۰۳. از ص... الی...
نستعلیق یا نسخ، صفحه ۹۰ این مجموعه به خط جعفر بن محمد حسینی به تاریخ ۲۰ جمادی‌الاولی سال ۱۱۰۸ می‌باشد. عناوین در اکثر رساله‌های این مجموعه شنگرف است.
جلد تیماج قهوه‌ای کمرنگ، نسخه بیاضی.
۵ / ۱۰ × ۵ / ۲۳ سم.
- ◀ ۱۲۸۰ / ۱۲ - زهان (ایران)، مدرسه جعفریه؛ ش ۴ / ۱۴۰. از ص... الی...
نستعلیق، عناوین شنگرف، تصحیح شده، در آغاز اکثر رساله‌های این مجموعه تملک «زین‌العابدین بن محمد سرچاهی» مشهود است.
بدون جلد.
۱۲ × ۲۸ سم.
- ◀ ۱۲۸۱ / ۱۳ - قم، مرعشی؛ ش ۳۳ / ۷۰۳۶. از ص ۲۲۵ ر الی ۲۴۸ ر.
نستعلیق و نسخ به چند خط، عناوین و نشانی‌ها شنگرف و گاه نانوشته، بیشتر رساله‌های این مجموعه در حاشیه تصحیح شده است.
جلد تیماج قهوه‌ای.
۵ / ۱۸ × ۳۰ سم.
- ◀ ۱۲۸۲ / ۱۴ - تهران، مجلس؛ ج ۱ / ۲۹، ص ۲۶۷، ش ۴ / ۸۹۰۰، ص ۵۷ پ الی ۸۴ پ.
انجامه: «و فرغت من تسویده فی غره شهر ربیع الآخر سنه ۱۰۴۰ بید الفقیر محمد صادق... اللهم وفقنا و جمیع المؤمنین لزيارة بیتک العظیم بحرمه محمد نبیک الکریم... العظیم و آله... الطاهرین (بخش‌هایی از انجامه در برش برگ‌ها از بین رفته است که به قرینه خوانده شده است).

نسخ، محمد صادق، غره ربیع الاول ۱۰۴۰ ه.ق.
عناوین و نشانی‌ها شنگرف، عناوین پیش از رنگین‌نویسی با خط ریز در حاشیه
صفحات نوشته شده‌اند. در حاشیه تصحیح شده و معنای لغات دشوار به فارسی در کناره
صفحات آمده است.

کاغذ نخودی آهار مهره، جلد مجموعه میشن قهوه‌ای ساده.
خریداری کتابخانه مجلس پیش از سال ۱۳۲۰ ه.ش.
۱۹ س (۵ / ۵ × ۵ / ۱۲)، ۶ / ۹ × ۹ / ۱۶ سم. [ش ثبت: ۲۳۱۹۲]
◀ ۱۲۸۳ / ۱۵ - قم، مرکز احیاء؛ ج ۱ (عکسی)؛ ص ۱۷۶، ش ۴ / ۱۵۵، از ص ۲۰۴
الی ۲۷۲.

نستعلیق، اوایل سده ۱۱ ه.ق. تصحیح شده است.
اصل نسخه در کتابخانه امام‌زاده محمد هلال - آران به شماره ۱۸۵ موجود است.
(تصاویر ۳۲۲ و ۳۲۳)
◀ ۱۲۸۴ / ۱۶ - قم، مرکز احیاء؛ ج ۱ (عکسی)، ص ۲۶۷، ش ۵ / ۲۳۵، از ص ۱۲۵
پ الی ۱۴۲ ر.

نسخ، محمد بن علی بن محمد بن امیرشاه موسوی بیابانکی، ۲۵ جمادی‌الثانی
۹۶۶ ه.ق.
تصحیح شده و نشان بلاغ دارد. نسخه اصل در کتابخانه مرعشی به شماره ۲۷۹۶
موجود است.

پس از انجامه این مطالب به خط تحریری اضافه شده است:
«و منها طواف الوداع ولیکن آخر اعماله بحیث یخرج بعد بلافصل و رکعتیه کما تقدم و
یستلم فيه الارکان و المستجار و یدعو بالمأثور فیه و بعده و یصلی رکعتیه و روی وداع
البیت بعد طواف الوداع من المستجار بین الحجر و الباب ثم الشرب من زمزم و روی قثم
بن کعب عن الصادق (علیه السلام) جعل آخر عهده وضع یدیه علی الباب و یقول من المسجد و
توجهه الی اهلہ ایبون تابیون عایدون لربنا حامدون الی ربنا راغبون الی ربنا راجعون و منها

الخروج الى باب الحناطر و هو باب بازاء الركن الشامي و السجود عند الباب فيستقبل الكعبة و يطول سجوده و الدعاء وليكن آخر كلامه و هو قايم مستقبل الكعبة اللهم اني اتغلب على لا اله الا الله والسلام».

(تصاویر ۳۲۴ و ۳۲۵)

◀ ۱۷ / ۱۲۸۵ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۷۲۵ (فقه ۲)، ش ۱۴۶۸ (۲۰۹۹۳).

نسخ، عبدالمجید بن محمد مهدی، ۱۹ رجب ۱۲۴۳ هـ. ق. عناوین به شنگرف.
کاغذ شکری آهار مهره، جلد تیماج زرشکی ضربی با ترنج و سرترنج.
تاریخ اهدا: خرداد ۱۳۷۲ ش جهت آستان قدس رضوی علیه السلام است.
۱۷ گ، ۱۷ س، ۵ / ۱۴ × ۲۱ سم.

(تصاویر ۳۲۶ و ۳۲۷)

◀ ۱۸ / ۱۲۸۶ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۷۲۴ (فقه ۲)، ش ۱۴۶۵ (۲۱۸۱۱).

نستعلیق، سال ۱۱۱۸ هـ. ق. عناوین به شنگرف.
کاغذ نخودی آهار مهره، جلد مقوا.
تاریخ اهدا: خرداد ۱۳۷۳ هـ. ش.
۱۸ گ، ۱۹ س، ۱۷ × ۲۸ سم.

(تصاویر ۳۲۸ و ۳۲۹)

◀ ۱۹ / ۱۲۸۷ - مشهد، رضوی؛ ش ۲۳۲۵۳.

نستعلیق، بدون نام کاتب.
نسخه خریداری آستان قدس رضوی علیه السلام است در مهر ۱۳۲۹.
۱۵ گ، سطور مختلف (به طرز راسته چلیپا)، ۱۰ × ۱۷ سم.
۱۸ گ، ۱۹ س، ۱۷ × ۲۸ سم.

(تصاویر ۳۳۰ و ۳۳۱)

◀ ۱۲۸۸ / ۲۰ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۷۲۴ (فقه ۲)، ش ۱۴۶۷ (۱۹۹۵۶).

نستعلیق و شکسته، محمدتقی بن حسین حسینی کاشانی، ۱۶ شوال ۱۰۲۷ ه.ق، قمصر کاشان.

در حاشیه برگ اول، روایتی منقول از امام صادق علیه السلام درباره تعبیر خواب‌های صادق و کاذب روزهای ماه است و در حاشیه راست فراز انجام نسخه روایتی از «من لا یحضره الفقیه» بدین عبارت نقل شده است:

«باب الحج الاکبر و الحج الاصغر: روی معویة بن عمار قال سألت أبا عبد الله علیه السلام عن يوم حج الاکبر فقال هو يوم النحر و الاصغر هو العمرة و فی رواية سليمان بن داود.. عن فضیل بن عیاض عن ابي عبد الله علیه السلام فی آخر حدیث یقول فیہ: إنما سمي الحج الاکبر لأنها كانت سنة حج فيها المسلمون و المشركون و لم یحجّ المشركون بعد تلك السنة؛ من لا یحضر».

تاریخ اهدا: خرداد ۱۳۷۳ ه.ش.

جلد تیماج خرمایی یک‌لا.

۳۴ گ، ۱۵ س، ۹ × ۱۶ سم.

(تصاویر ۳۳۲ و ۳۳۳)

◀ ۱۲۸۹ / ۲۱ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۷۲۵ (فقه ۲)، ش ۱۴۶۹ (۳۱۷۶۲).

نسخ، سده ۱۳ ه.ق. عناوین به سرخی.

کاغذ نخودی آهار مهره، جلد تیماج فرنگی.

نسخه مذیل به ۱۸ برگ برگ مطالبی در فقه و اخبار منقول از «خصال من شرایع الدین»، «کتاب الحدیث ابن بابویه» و «المصباح المتهجد» شیخ طوسی است.

تاریخ اهدا: بهمن ۱۳۸۳ ه.ش.

۲۱ گ، ۱۷ س، ۵ / ۱۴ × ۵ / ۲۲ سم.

◀ ۱۲۹۰ / ۲۲ - مشهد، رضوی؛ ۱۷۵۴۴.

متن به نسخ و حواشی به نستعلیق تحریری، محمد شریف بن نجم‌الدین بن محمد فقیه، ۱۸ شوال ۸۹۹ هـ.ق.

نسخه دارای حواشی بسیار است.

در حاشیه راست فراز صفحه آغاز این نسخه، نشان وقفی بدین عبارات آمده است: «وقف نمود مرحوم مولانا عبدالسمیع بر مدرسه سمیعیه واقعه در مشهد منور رضیه رضویه».

همچنین در صفحه دوم، نشان‌های متعددی با تواریخ مختلف آمده بدین عبارات:
- فی ۱۹ شهر جمادی‌الاولی ۱۳۰۸ داخل عرض شد. [سجع مهر بیضوی: نصر الله].
- به تاریخ ۱۱ شهر رمضان ۱۳۲۵ داخل عرض شد. [سجع مهر بیضوی: نصر الله].
- به تاریخ ۱۴ شهر رمضان المبارک ۱۳۰۴ داخل عرض شد. [سجع مهر بیضوی: «العبد؟ محمد»].

- فی ۲۹ رمضان ۱۳۱۴ داخل عرض شد. [سجع مهر بیضوی: نصر الله]
نیز در صفحه ماقبل آخر، نشان بلاغی این چنین دیده می‌شود: «بلغ الی هنا قراءة الرسالة من أولها.. قراءة تشهد با... والضبط و الحفظ و التحقيق حرره أحوج الخلق الی عفو ربه الغنی محمود بن محمد اللاهیجانی».

۵۸ ص، سطور مختلف، ۳ / ۹ × ۳ / ۱۷ سم.

(تصاویر ۳۳۴ و ۳۳۵)

◀ ۱۲۹۱ / ۲۳ - مشهد، رضوی؛ ش ۲۹۷۵۷، از ص ۲۷ الی ۵۴.

نستعلیق، جلال بن نورالدین احمد حسینی، آخر روز جمعه، نیمه رجب سال ۹۹۳ هـ.ق، شیراز.

علامت وقف مدرسه سمیعیه در صفحات متعدد با این عنوان و نظیر آن آمده است: «وقف مدرسه مبارکه سمیعیه واقعه در مشهد مقدس رضویه علیه آلاف التحية».

بر فراز صفحه نخست در باب شرایط وجوب حج تمتع این متن از جمل العقود شیخ طوسی نقل شده است:

«حجة الاسلام واجبة بشروط ثمانية البلوغ و كمال العقل و الحرية والصحة ووجود الزاد و الراحلة والرجوع الى كفاية اما من المال أو من الصناعة أو الحرفة و تخلية السرت من الموانع و امكان... و متى اختل واحد من هذه الشروط سقط الوجوب و لم يسقط الاستحباب و شرط صحة... الاسلام و كمال العقل و عند تكمل الشروط يجب في العمر مرة واحدة و ما زاد عليها فمستحب ووجوبه على الفور دون التراخي؛ جمل العقود طوسی رحمه الله».

در حاشیه راست صفحه انجام، تاریخ تولدی دیده می شود:

«تاریخ ولادت عبدالرضا و فقه الله: ابن من عبد رضا نامش بود * نام او بی پا و سر عامش بود»، که تاریخ ولادت را به رمز گفته است.

(تصاویر ۳۳۶ و ۳۳۷)

◀ ۱۲۹۲ / ۲۴ - اصفهان، فقیه امامی (دفتر اول)؛ ص ۱۰۹، ش ۷ / ۱۰۳.

خط مجموعه حاوی این نسخه نسخ یا نستعلیق، به خطوط مختلف، سده ۱۲ ه.ق.

جلد (مجموعه) تیماج قهوه ای کمرنگ، نسخه بیاضی.

سطور (مجموعه) مختلف، ۵ / ۱۰ × ۵ / ۲۳ سم.

◀ ۱۲۹۳ / ۲۵ - زهان، مدرسه جعفریه؛ ص ۱۰۸، ش ۴ / ۱۴۰، از ص ۱۳۷ پ الی ۱۴۷ ر.

نستعلیق، رجب ۱۰۳۱ (به قرینه رساله اول مجموعه که نام کاتبش پاک شده). عناوین شنگرف، تصحیح شده، برخی رسالات دارای حواشی، در آغاز اکثر رسالات مجموعه، تملك «زين العابدين بن محمد سرچاهی» مشهود است.

بدون جلد.

سطور (مجموعه) مختلف، ۱۲ × ۲۸ سم.

◀ ۱۲۹۴ / ۲۶ - اصفهان، صدر بازار (دفتر دوم)؛ ص ۴۵۷، ش ۱ / ۶۲۶، از ص ۱ پ

الی ۵۴ پ.

نسخ، داود بن شمس بن داود بن احمد بن حسن فقیه شیبانی، ۲۴ ربیع الاول ۹۸۱.

عناوین به شنگرف، تصحیح شده و در پایان رساله، یادداشت تصحیحی از احمد بن علی بن احمد حسینی در کلکنده از بلاد هند و یادداشت پاک شده تصحیح دیگری به سال ۹۸۱ آمده است.

مقداری از این رساله در پایان مجموعه مشتمل بر رساله، تکرار شده است.

(تصاویر ۳۳۸ - ۳۴۰)

◀ ۲۷ / ۱۲۹۵ - تهران، دائرةالمعارف اسلامی (عکسی)؛ ج ۱، ص ۳۷۸، ش ۳ / ۲۱۱۱ (۲۵۲۳۳۶).

تحریری شکسته‌آمیز، احمد بن جمال مراغی (که اجازه گسترده‌ای از شیخ احمد احسائی دارد در ص ۲۱۵ - ۲۳۵)، رجب ۱۲۳۴ ه. ق. در پایان نویسنده می‌گوید از جناب احسائی شنید که این رساله از شهید است و مورد تأیید و عمل ایشان. با نشان مهر چهارگوش درشت «لا اله الا الله الملك الحق المبين عبده احمد» (مراغه‌ای).

در این نسخه تاریخ تألیف در انجامه جمعه ۱۷ رمضان ۹۰۵ (!) آمده است که می‌تواند لغزشی باشد:

انجام موجود: «و ایاکم علی طاعاته و تقبل منا و منکم بفضله و اتفق الفراغ من تألیفه ضحی یوم الجمعة سابع عشر شهر رمضان المعظم سنة خمس (نه خمسين) و تسعمائة من الهجرة النبوية ﷺ».

◀ ۲۸ / ۱۲۹۶ - تهران، ملک؛ ج ۸ / ۴۷۶، ش ۱۳ / ۵۷۱۲ (۱۳ / ۱۴۳۷).

نسخ، اواخر سده ۱۰ ه. ق، جلد رویه کاغذی.

۸ / ۱۳ × ۵ / ۲۰ سم.

در هامش پایان به خط کاتب آمده:

«فرغ المؤلف رحمه الله من تألیفه ضحی یوم الجمعة ۱۹ رمضان ۹۵۰».

در مجموعه ش ۵۷۱۲ تعداد ۶ نسخه مناسک حج از جمله مناسک حج مرحوم مقدس اردبیلی و علامه حلی در کتابخانه ملی ملک - تهران نگهداری می‌شود.

◀ ۱۲۹۷ / ۲۹ - کرمانشاه، خاندان میبدی؛ ص ۵۸، ش ۷۳ / ۳، از ص ۳۱ پ الی ۷۲

ر.

نسخ، از سده ۱۱ ه.ق. عناوین به شنگرف. برگ‌های آغاز مجموعه دارای مسائل فقهی می‌باشد. جلد تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.

۱۴ س، ۵ / ۱۲ × ۱۸ سم.

◀ ۱۲۹۸ / ۳۰ - اردکان، حوزه امام صادق (ع) دفتر دوم؛ ص ۱۰۹، ش ۳۷۸ / ۲، از

ص ۳۵ پ الی ۴۹ پ.

نسخ، عناوین به شنگرف یا نانوشته. روی برگ اول مجموعه چند یادداشت متفرقه و فهرست مطالب کتاب آمده است.

سطور (مجموعه) مختلف، ۵ / ۱۴ × ۲۰ سم.

◀ ۱۲۹۹ / ۳۱ - مشهد، رضوی؛ ش ۲۶۳۰.

نستعلیق، یکشنبه محرم ۱۲۰۰ ه.ق.

در فراز صفحه نخست دو تأییدیه بدین عناوین و با دو سجع مهر مربع مشهود

است:

- به تاریخ شهر شوال المکرم سنه ۱۲۸۷ ملاحظه شد. [سجع مهر مستطیل: ابوالقاسم

الحسینی].

- به تاریخ ۲۷ ربیع‌الاول ۱۲۸۹ ملاحظه شد. [سجع مهر مربع به طغری: «سلطان محمد

حاجب العتبة العلیة»].

نیز در حاشیه چپ فراز صفحه دوم نسخه، نشان وقف با مهری مربع مشهود

است:

«وقف امام رضا (ع)، [سجع مهر مربع: وقف سرکار فیض آثار حضرت ثامن الائمه؟].

نسخه، وقفی آقای خواجه شیراحمد جهت آستان قدس رضوی (ع) است.

۱۶ گ، ۲۳ س، ۶ / ۱۳ × ۲۴ سم.

(تصاویر ۳۴۱ و ۳۴۲)

مناسک حج (کبیر) (فقه - فارسی)

از: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۱۱۰ ه.ق)

این رساله فتوایی است و مشتمل بر واجبات حج و عمره و برخی از مستحبات هر دو، در یک مقدمه و دو مقاله و یک خاتمه بدین تفصیل:

مقدمه: در فضایل حج و عمره و آداب سفر.

مقاله اول: در بیان حج و شرایط و موانع آن.

مقاله دوم: در افعال حج و عمره.

خاتمه: در احکام محصور و مسدود و کفارات حج و زیارت مشاهد مدینه.

مؤلف، رساله مناسک حج پدرش را به اضافه فتوای خود در این رساله، تحریر مجدد و با تحقیقات و دعا‌های لازم ذکر کرده و آن را به درخواست جمعی نگاشته است و می‌گوید که برای استفاده مؤمنان، رساله صغیر و اصغری نیز نوشته است.

آغاز: «بسملة الحمد لله رب العالمین... و بعد بدان ایدک الله تبارک و تعالی که این رساله‌ای است در بیان واجبات حج و عمره و بعضی از مستحبات بدنی و اذکار لفظی و وظایف قلبی مرتب بر... پس آن در بیان دو چیز است: اول در بیان فضایل حج و عمره پس بدان که حج و عمره...».

انجام: «لهذا جسارت نموده مراجعت نموده با مضمونات خود موافق گردانیدم و در بعضی از مواضع برخی از فواید و تحقیقات و ادعیه الحاق نمودم و رساله صغیری و اصغری نیز نوشتم از جهت انتفاع اصناف اهل ایمان و ارجو من الله العفو والرحمة و الغفران و من الاخوان الدعاء و الاستغفار فی الاحیان».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۳۰۰ / ۱ - قم، مرکز احیاء؛ ج ۷، ص ۳۳۱، ش ۲۸۹۴.

نسخ و دعاها مغرب، جمادی الاول ۱۲۳۳ هـ.ق.
عناوین شنگرف، روی برگ اول مهر نشانی امانت سید عبدالغنی لاریجانی معلم امام
ویردی میرزا شاهزاده و مهر بیضوی کتابخانه ضیاءالدین نوری دیده می‌شود.
جلد تیماج قهوه‌ای ضربی بدون مقوا.
۱۱۶ گ، ۱۴ س، ۱۵ × ۵ / ۲۰ سم.

(تصاویر ۳۴۳ و ۳۴۴)

◀ ۱۳۰۲ / ۲ - قم، مرکز احیاء؛ ش ۱ / ۴۹۵۰.
نسخ، علی اصغر بن محمدحسین سبزواری، ۷ ربیع الثانی ۱۱۱۴ هـ.ق.
بعضی برگ‌ها رطوبت دیده و چسبیده و در اثر بازکردن، نوشته از بین رفته
است.

در برگ آغاز، مجموعه اشعاری فارسی به خط محمد بن عبدالوهاب انصاری به تاریخ
سه‌شنبه سیزدهم محرم ۱۲۱۹ هـ.ق دیده می‌شود.
جلد تیماج مشکی بدون مقوا.
۱۷ س، ۵ / ۱۰ × ۱۸ سم.

(تصاویر ۳۴۵ و ۳۴۶)

مناسک الحج (الکبیر) (فقه - عربی)

از: سید عبدالکریم بن جواد موسوی جزائری شوشتری (۱۲۱۵ هـ.ق).
[الذریعة ۲۲ / ۲۶۶ ش ۷۰۰۵]
مؤلف، کتاب مناسک حج مختصری نیز دارد.
◀ ۱۳۰۲ / هر دو کتاب را سید آقا در «تتمة الشجرة» یادآورد شده است.

۷۸۳

مناسک الحج = کتاب مناسک (فقه - فارسی و عربی)

از: حاج میرزا موسی بن محمدباقر بن محمد سلیم قراچه‌داغی اسکوئی حائری (پس از ۱۳۲۷ ه.ق).

[الذریعه ۲۲ / ۲۷۴ ش ۶۹۴۳]

مؤلفش از مراجع شیخیه بوده است.

این کتاب، به همراه کتاب دیگر مؤلف، «لطائف الذرر» که در مباحث طهارت و صلاة است، چاپ شده است.

[نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۲ / ۴۲۲): دارالسلطنه تبریز؛ کارخانه استاد عبدالله، به خط عبدالمحمد بن زین‌العابدین حسینی، ۱۳۱۶ ه.ق، خشتی، ۴۰ ص (صص ۱۱۵ - ۱۵۴)، فارسی و عربی]

◀ ۱۳۰۳ / - تهران، مجلس؛ ش ۱۵۴۲۸.

نسخ، سده ۱۳ ه.ق.

در این منبع، نسخه به محمدباقر بن محمدسلیم اسکوئی حائری (سده ۱۳ ه.ق) نسبت داده شده و چنین می‌گوید: «این کتاب به سال ۱۲۸۵ ه.ق و در زمان حیات مؤلف به چاپ رسیده و مناسک فرزند مؤلف، میرزا موسی - که پس از وی مرجع شیخیه بوده - به سال ۱۳۱۶ چاپ شده است».

۷۸۴

مناسک حج مختصر (فقه - فارسی)

از: ؟

مؤلف، پس از آن‌که رساله مبسوطی در احکام و آداب حج نوشته است، چون ضبط و

حفظ آن نسبت به بعضی از مردم مشکل بود، لذا رساله حاضر را به طور مختصر پرداخته است و در آن، واجبات حج و قسمتی از مستحبات آن را بیان نموده است. این رساله غیر از «مناسک حج صغیر» ملا محمدباقر مجلسی می‌باشد.

آغاز: «بسملة الحمد لله... اما بعد چون رساله‌ای که قبل از این در بیان آداب و شرایط حج و عمره نوشته شده بود، قیاس به بعضی مردم...». انجام: «... این است آنچه غرض متعلق به ذکر آن بود از افعال واجب عمره و حج تمتع والله اعلم بالصواب».

◀ ۱۳۰۴ / - قم، آستان؛ ج ۲، ص ۲۶۶، ش ۶۳۴.

ثلث، سده ۱۳ ه.ق. در صفحه آخر مهر بیضوی با سجع «سید محمدحسین بن محمد الموسوی». جلد تیماج قهوه‌ای.

۱۳ گ، ۱۴ س (۵ / ۷ × ۱۶ سم)، ۵ / ۱۲ × ۵ / ۲۱ سم.

۷۸۵

مناسک حج (مختصر) (فقه - فارسی)

از: محمدباقر بن محمدتقی مجلسی (۱۰۳۷ - ۱۱۱۱ ه.ق.).

این رساله محتوی است بر واجبات حج و عمره و برخی از مستحبات هر دو، در یک مقدمه و سه فصل و یک خاتمه بدین شرح:

فصل اول: در آداب سفر.

فصل دوم: در افعال عمره تمتع.

فصل سوم: در اعمال حج تمتع.

مؤلف در پایان، به رساله بزرگ پدر خود در این باره اشاره می‌کند.

آغاز: «بسملة الحمد لله رب العالمین... اما بعد این، رساله‌ایست مختصره در بیان واجبات حج و عمره و برخی از مستحبات هر دو و آن مشتمل است بر مقدمه و سه فصل،

اما مقدمه پس آن در بیان شرایط حج و عمره است و افعال این هر دو بر سبیل اجمال...». انجام: «و بهتر آن است که زیارت جامعه کبیره را بخواند و از جهت زیارت رسول خدا و ائمه هدی هر یک غسل بکنند و آداب زیارت و کیفیت آن را در رساله دیگر ذکر کرده- ایم و سایر فروع و احکام نادره در رساله کبیر والد فقیر مذکور است هر که خواهد باید که به آن رجوع نماید».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۳۰۵ / ۱ - قم، مرعشی؛ ش ۳۲ / ۱۸۷، از ص ۳۴۹ ر الی ۳۶۲ ر.

به نستعلیق.

۴۲۹ گ، ۲۲ س، ۱۶ × ۲۱ سم.

◀ ۱۳۰۶ / ۲ - قم، مرعشی؛ ش ۲ / ۱۰۸۵۴، از ص ۲۲ ر الی ۴۸ پ.

نستعلیق، محمداکظم بن حمدالله گیلانی دیلمی تنکابنی (شاگرد علامه مجلسی)، ماه

رجب ۱۱۰۲.

عناوین شنگرف، جلد تیماج مشکی.

۱۵ س، ۵ / ۹ × ۱۷ سم.

◀ ۱۳۰۷ / ۳ - مشهد، رضوی؛ ش ۲۷۵۳۰.

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

نسخه، خریداری آستان قدس در شهریور ۱۳۸۰ است.

۳۸ گ، ۱۵ س، ۱۰ × ۱۵ سم.

(تصاویر ۳۴۷ و ۳۴۸)

◀ ۱۳۰۸ / ۴ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای)، ص

۷۱۸ (فقه ۲)، ش ۱۴۵۵ (۳۴۹۹۰).

نستعلیق تحریری، سده ۱۳ ه.ق. عناوین در متن به خط نسخ به سیاهی و ادعیه به نسخ

مشکول.

فصل اول: ۵ ص؛ فصل دوم: ۲۰ ص؛ فصل سوم: ۲۰ ص.

تاریخ اهدا: اردیبهشت ۱۳۸۶ ه.ش.

۱۵ برگ ضمیمه این نسخه، منتخباتی از مستند الشیعه نراقی، مناسک حج شیخ مرتضی

انصاری و فقراتی از دعای عرفه امام حسین علیه السلام می باشد.

کاغذ نخودی بدون آهار، جلد تیماج فرنگی سوسنی.

۱۰۶ گ، سطور مختلف، ۱۲ × ۱۹ سم.

(تصویر ۳۴۹)

۷۸۶

مناسک الحج = المناسک الحیدریة = الانوار البدریة (فقه اهل سنت - اردو)

از: مولوی حیدرعلی فیض آبادی.

[الذریعه ۲۲ / ۲۶۲ ش ۶۹۸۱]

مؤلف از اهل سنت است و کتابش در سال ۱۲۹۵ ه.ق به طبع رسیده است.

۷۸۷

مناسک الحج = المناسک المکیه (فقه - فارسی)

از: حاج ملا مهدی بن ابی ذر نراقی کاشانی (۱۲۰۹ ه.ق).

[الذریعه ۲۲ / ۲۷۴ ش ۷۰۷۰]

«نجوم السماء» از این کتاب با نام «المناسک المکیه» یاد کرده است.

رساله مختصری است در اعمال واجبه حج تمتع و قران و افراد که پس از رساله مفصل

خود در مناسک، به التماس برخی از برادران نگاشته و آن را در دو باب، و خاتمه ای در

زیارت بقیع ترتیب داده است:

باب اول: در عمره تمتع.

باب دوم: در اعمال واجبه حج تمتع.

این رساله چون در مکه مکرمه تألیف شده، بدین نام خوانده شده است.

آغاز: «بسمله حمدله صلوة اما بعد چنین گوید... چون این بی بضاعت قبل از این رساله مبسوطه در اعمال و مناسک حج نوشته بود به سبب اشتغال آن بر اکثر اعمال و آداب مستحبه ضبط آن بر جماعتی که بهره از علم ندارند مشکل بود؛ لهذا این رساله را بنابر التماس بعضی از برادران...».

◀ ۱۳۰۹ / - کاشان، عاطفی؛ ص ۹۷، ش ۱۰۹.

انجام افتاده: «و بمسجد قبا رود و دو نماز کند و آن در یک فرسخی مدینه است و معروف است و همچنین در مسجد حضرت امیر که در طرف قبله رکن مغربی مسجد قباست نماز کند و در مسجد فاطمه ع که در قبله مسجد حضرت امیر است...».

نسخ، عبارات عربی معرب، سده سیزدهم، عناوین با خطی قرمز بر فراز آن نشانی دارد.

بدون جلد.

۳۳ گ، ۱۹ س، ۱۶ × ۵ / ۲۱ سم.

(تصاویر ۳۵۰ و ۳۵۱)

۷۸۸

مناسک الحج و الأدعية (فقه - عربی)

از: احمد جزائری.

رساله به درخواست عده‌ای از دوستان مؤلف نوشته شده است.

آغاز: «بسمله حمدله و بعد فیقول فقیر رحمة ربه احمد الجزائری هذه رسالة كتب فیها اهم ما يحتاج الیه من مناسک الحج و الادعية...».

انجام: «... و ما تحتهن و رب العرش العظيم و سلام على المرسلين و الحمد لله رب العالمين و صلى الله على محمد و آله».

◀ ۱۳۱۰ / - تهران، ملک؛ ج ۶ / ۵۴، ش ۱ / ۲۵۷۴ (۱ / ۶۰۶)، ص ۲ پ الی ۱۳۴ ر.
نسخ، حسین بن علی زجاج حلی، ۱۱۷۶ ه.ق. در پایان مهر محمدعلی بن اسماعیل حسینی مشهود است.
کاغذ پسته‌ای، جلد میشن آلبالویی ضربی.
۱۲ س، ۱۱ × ۱۶ سم.

۷۸۹

مناسک الحج (و أسرارہ) (فقه - فارسی)

از: میرزا محمدعلی بن احمد حافظ انصاری قراچه‌داغی تبریزی (۱۳۱۰).

[الذریعة ۲۲ / ۲۶۷ ش ۷۰۱۵]

ترجمه مناسک الحج عربی خود مؤلف است که به هنگام سفر حج نگاشته بود. مؤلف، ابتدا رساله در اعمال حج به زبان عربی و در یک مقدمه در بیان بنای خانه خدا و دو باب در اسرار اعمال و آداب حج و یک خاتمه در بیان کفارات احرام حج و عمره تألیف نمود، سپس به اصرار تعدادی از دوستانش در تهران، آن را به زبان فارسی ترجمه و تنظیم نموده است.

این رساله فتوائی و مشتمل بر واجبات و مستحبات و ادعیه می‌باشد در چند فصل که در روز سوم شعبان ۱۲۸۱ ه.ق به پایان رسیده است.
مؤلف، از این کتاب در فهرست کتبش یاد کرده است.

آغاز: «بسملة الحمد لله الملك المنان المتطوّل على أهل الاسلام بالایمان.. و بعد چنین گوید بنده عاصی و غریق بحر معاصی... که چندی قبل از تحریر این مختصر که عزم سفر خیریت اثر مکه معظمه... داشت طومار مناسک حجی مشتمل بر لوازم و

ضروریات...».

انجام: «و هر كفاره كه از جهت احرام عمره لازم می‌شود محل ذبح آن مكه معظمه است و هر كفاره كه از جهت احرام حج لازم می‌شود، محل ذبح آن منا است و این قدر كه از كفارات مذکور شد قدر لازمی و كثیر الابتلاء است والا مبحث كفارات اباحت زیادی دارد كه مناسب این مختصر نیست».

پوشش كتابخانه‌ای:

◀ ۱۳۱۱ / ۱ - قم، مرعشی؛ ش ۲ / ۴۸۹۸، از ص ۹ ر الی ۷۱ ر.

نستعلیق، به خط مؤلف. عناوین نسخ مشکی، جلد تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.

۱۲ × ۵ / ۱۶ سم.

◀ ۱۳۱۲ / ۲ - تهران، مجلس؛ ۱ / ۳۳، ص ۱۸۷ و ۱۸۸، از ص ۲۲۶ الی ۲۶۹ مجموعه.

نستعلیق، به خط مؤلف، سال ۱۲۸۱ ه.ق.

دارای خط‌خوردگی‌های متعدد كه ظاهراً مسوده مؤلف است.

كاغذ نخودی روشن، جلد تیماج سیاه مندرس.

۳۴ ص، سطور مختلف، ۱۷ × ۲۲ سم.

(تصاویر ۳۵۲ و ۳۵۳)

۷۹۰

مناسك الحج و أعمال المدینة (فقه - عربی)

از: سید محسن بن عبدالکریم حسینی عاملی.

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۱ ش ۷۰۴۴]

كتاب در سال ۱۳۴۰ ه.ق چاپ شده است.

◀ ۱۳۱۳ / - كتاب، دستنویس مؤلف بوده و او كه در دمشق سكونت داشته، نام كتاب

را جزو فهرست كتبش آورده است.

۷۹۱

مناسک الحج و أعمال المدينة (فقه - عربی)

از: شیخ عیسی بن حسن بن شبّر ذیاب الخاقانی.

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۰ ش ۷۰۳۷]

[کتاب در سال ۱۳۲۴ ه. ق به چاپ رسیده است]

◀ ۱۳۱۴ / - نام کتاب در نقباء البشر (۱۶۳۸) آمده و از دو کتاب دیگر او با نام «الرسالة العملية» در الذریعة ۱۱ / ۲۲۷ و «الفرائد النفیسة» در الذریعة ۱۶ / ۱۴۴ یاد شده است.

۷۹۲

مناسک الحج و العمرة (فقه امامیه - فارسی)

از: محمد بن محمد ابراهیم کلباسی (سده ۱۳ ه. ق).

◀ ۱۳۱۵ / - تهران، مجلس؛ ش ۲ / ۱۵۳۳۴، از برگ ۹ ب الی ۵۰ ب.

نسخ، سده ۱۳ ه. ق.

۷۹۳

مناسک الحج و العمرة (فقه - عربی)

از: شیخ شهاب الدین قلیونی.

رساله دیگری در موضوع حج که به وسیله شیخ خطیب الشربینی نوشته شده، ضمیمه این کتاب است.

◀ ۱۳۱۶ / - نسخه ای از آن در کتابخانه دانشگاه کمبریج انگلستان نگه داری می شود.

۵۴ گ، ۹ س، ۹ / ۹ × ۱ / ۱۵ سم.

۷۹۴

مناسک الحج و العمرة (فقه - ترکی عثمانی)

از: ؟

آغاز: «بسمله الحمد لله رب العالمین و الصلاة و السلام علی سیدنا محمد و آله أجمعین
 بوند نصکشرا معلوم أولسونکه مکه مکرمه یه دخول...».
 انجام: «... الحمد لله علی الإتمام و الصلاة و السلام علی خیر الأنام و علی آله و أصحابه
 الکرام و من اتبعهم باحسان إلى يوم القيامة».
 ◀ ۱۳۱۷ / - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۳۵۶، ش ۹۴۱، از برگ ۱ الی ۱۰.
 نسخ عادی (عثمانی). به نسخه رطوبت رسیده، تصحیح شده است. در اول نسخه، به
 تاریخ ۱۲۱۵ هـ. ق، «سلیمان بوسنوی سرائی» نسخه را تا زمان حیات، بر خودش حبس کرده
 و پس از آن، وقف بر مدرسه بشیر آغا نموده و مهری به اسم «عبدالله قاضی» آمده است.
 [ش ثبت: ۸۳۲ / ۱۸۲ (ش ۱ مجموعه)]

۷۹۵

مناسک حج و عمره (فقه و اسرار عبادات - فارسی)

از: ؟

باب هفتم از کتابی است که شناخته نشد، مشتمل بر ۱۲ فصل و در بیان اسرار، سنن،
 واجبات، محرمات و آداب حج بیت الله الحرام است.
 در بعضی موارد و به تناسب موضوع فصول، حکایاتی اخلاقی را آورده است.
 آغاز: «بسمله باب هفتم در مناسک حج و عمره کردن بدان که حق تعالی جلّ جلاله در
 کلام مجید فرموده و لله علی الناس حجّ البيت من استطاع الیه سبیلاً و من کفر فانّ الله غنی عن
 العالمین پس این حکم موقوف است بر استطاعت راه و اگر کسی را این استطاعت باشد».

◀ ۱۳۱۸ / - تهران، مجلس؛ ج ۳۸، ص ۱۳، از ص ۱۸۵ پ الی ۲۰۶ پ.
انجام افتاده: «و تکبیر نماز در بست و ایشان برفتند شیخ را ذوق زیاده شد تا شب شد
هولی عظیم در آن زیرزمین دست داد گفت ای نفس همان گیر که امشب اول شب گور
است حالی غنیمت دان و طاعتی بی‌ریا کن بیت: جوانی ره طاعت امروز گیر * که فراد
جوانی نیاید زییر * فراغ دلت هست و نیروی تن * چون میدان فراخ است گویی بزن».
نستعلیق، حبیب‌الله انصاری، سال ۱۲۸۵ ه. ق (کاتب و سال کتابت به قرینه رساله بعدی
مجموعه).
عناوین و فراز عناوین به سنگرف. برخی عناوین و توضیحات در حاشیه و به مشکی و
سنگرف.
سطور مختلف، ۵ / ۱۵ × ۲۲ سم.

(تصاویر ۳۵۴ و ۳۵۵)

۷۹۶

مناسک حج و مزار (فقه - فارسی)

گویا از: سید محمدباقر بن محمدنقی شفتی، حجة الاسلام (۱۲۶۰ ه. ق).
◀ ۱۳۱۹ / - تهران، مجلس؛ ش ۱ / ۱۴۵۵۷، برگ ۱ الی ۲۴.
نستعلیق، سده ۱۳ ه. ق.

۷۹۷

المناسک الخلیلیة (فقه - عربی)

از: سید ابراهیم بن باقر قزوینی.
در این رساله، مسائل مهم حج و احکام مناسک مکه مکرمه، در سه باب دارای فصول و
یک خاتمه تنظیم شده است، بدین عناوین:

باب اول: در شرایط استطاعت.

باب دوم: در افعال عمره تمتع.

باب سوم: در اعمال حج.

خاتمه: در کفارات احرام.

آغاز: «الحمد لله الذي هدانا لهذا السبيل و أرشدنا الى طواف بيته الذي رفع قواعده
حضرة الخليل...».

انجام: «و هر حيوان موذی که بخواهد دفع اذیت او از خود کند، و الحمد لله ربّ
العالمین».

◀ ۱۳۲۰ / - کرمانشاه، میبدی (دفتر دوم)؛ ص ۱۱۸، ش ۴۳۶.

نسخ، از عصر مؤلف، عناوین شنگرف، بدون جلد.

۸۷ گ، ۱۱ س، ۱۱ × ۱۶ سم.

۷۹۸

مناسک سنان أفندی (فقه - ترکی عثمانی)

از: سنان‌الدین یوسف أفندی رومی.

[کشف الظنون ۲ / ۱۸۳۲]

آغاز: «بسمه الحمد لله الذي جعل البيت الحرام قياماً للناس و هدى للعالمین... و جعله
سقط رأس سيد الخلائق و خاتم الأنبياء و المرسلین... أما بعد و فتاکه الله تعالى بو ضعيف و
مقصر قوله محضاً فضل...».

انجام: «... عذاب أليمه کر فتار اوليمه لر العصمة لله تعالى الحمد لله على التمام و على
رسوله الصلوة و السلام تمت الرسالة».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۳۲۱ / ۱ - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۳۵۸، ش ۹۴۶.

نسخ خوب، ۱۰۹۳ ه. ق، خطوط به مشکی و قرمز.

نسخه اندکی متأثر از اسید و رطوبت است. صفحه نخست رنگین است، تصحیح شده و صفحات دارای جدولی طلائی است. رؤوس ابواب و فصول به مشکی. در آغاز نسخه فهرست موضوعات کتاب آمده، نیز نشان حبس نسخه از خطاط مصطفی افندی بر مدرسه بشیر آغا به سال ۱۲۰۲ ه. ق دیده می‌شود.

۲۴۵ ص، ۱۳ س (۵ / ۱۰ × ۵ / ۱۵ سم).

[ش ثبت: ۱۸۰ / ۸۳۰]

◀ ۱۳۲۲ / ۲ - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۳۵۸، ش ۹۴۷.

آغاز افتاده: «رکن صلاة تبلغنا إلى الدرجات العلی مع الذین انعم الله علیهم من النبیین... أما بعد وقفنا الله تعالى یو ضعیف مقصر قولنه محضا فضله...».

نسخ، محمد بن مصطفی، سال ۱۲۳۵ ه. ق.

رطوبت و موریانه به نسخه آسیب رسانده است، در بالای سطور خطوطی به مشکی کشیده شده است.

۱۰۰ گ، ۱۳ س (۵ / ۱۱ × ۱۶ سم).

[ش ثبت: ۲۶۰ / ۹۱۱]

◀ ۱۳۲۳ / ۳ - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۳۵۹، ش ۹۴۸.

انجام: «بعون الله تعالى ان الله لا یضیع أجر المحسنین تمت المناسک».

نسخ خوب، محی‌الدین شکری، رجب ۱۱۱۶ ه. ق.

آثار اسید و رطوبت در نسخه دیده می‌شود. دارای حواشی و زیر بعض جملات به قرمز نشانی دارد. در ابتدای نسخه فهرست عناوین کتاب آمده و نسخه به سال ۱۲۵۰ ه. ق وقف مدرسه بشیر آغا شده است.

۶۹ گ، ۱۵ س (۲۰ × ۴۰ سم).

[ش ثبت: ۲۵۹ / ۹۱۰]

◀ ۱۳۲۴ / ۴ - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۳۵۹، ش ۹۴۹.

انجام افتاده: «... نماز افضلدر و طوفدن کذا فی البدایع و الهدایة و الفارس...».

نسخ عادی، سده ۱۲ هـ. ق. خطوط به مشکی و قرمز.

موریا نه به نسخه آسیب رسانده، دارای اوراقی به رنگ آبی، بعض کلمات به قرمز.

۱۴۹ ص، ۱۵ س (۱۰ × ۱۶ سم).

[ش ثبت: ۹۰۱ / ۲۵۰]

◀ ۱۳۲۵ / ۵ - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۳۵۹، ش ۹۵۰.

نسخ خوب، علی بن صالح، ذی حجه ۱۱۱۴ هـ. ق. خطوط به مشکی و قرمز.

موریا نه به نسخه آسیب رسانده است، تصحیح شده، بر فراز بعض کلمات نشانی به

قرمز، صفحات دارای جدولی به قرمز، دارای حواشی و تعلیقات مفید دیگر. در ابتدای

نسخه، فهرست عناوین کتاب و نیز مهر وقف مدرسه بشیر آغا مشهود است. در انتهای

نسخه، فصلی در فضیلت مدینه و زیارت پیامبر اکرم ﷺ مندرج است.

۱۶۶ گ، ۱۱ س (۱۱ × ۵ / ۱۶ سم).

[۲۵۶ / ۹۰۷]

◀ ۱۳۲۶ / ۶ - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۳۶۰، ش ۹۵۱.

انجام نسخه: «... محض در حتی هردابحون سلوکار قلبه حدیث شریف ایله ثابت أولنور

و الله أعلم بالثواب».

نسخ عادی، خطوط به مشکی و قرمز.

نسخه تصحیح شده و رؤوس ابواب و بعضی کلمات به قرمز، بر فراز بعضی کلمات و

جملات خط کشیده شده است و در صفحات آن عبارت «وقف فی سبیل الله» نوشته شده است.

۳۱ گ، ۱۵ س (۱۴ × ۵ / ۱۹ سم).

[۱۸۲ / ۸۳۲ (مجموع ۲)]

◀ ۱۳۲۷ / ۷ - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۳۶۰، ش ۹۵۲.

نسخ خوب، محمد بن عمر سیواسی، جمادی الاول ۱۱۰۵ هـ. ق، قاهره. خطوط به قرمز و

مشکی.

تصحیح شده، آثار رطوبت دارد، رؤوس مطالب به قرمز، بالای بعض سطور به خطوط قرمز. در آغاز نسخه، مهر مدرسه بشیر آغا و وقف حاجه آمینه خوجه، و در پایان هم برگه در جدول ساعات و اوقات شهرها آمده است.

۷۳ گ، ۱۵ س (۱۵ × ۵ / ۲۰ سم).

[ش ۹۱۲ / ۲۶۱]

◀ ۱۳۲۸ / ۸ - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۳۶۰، ش ۹۵۳.

نسخ عادی، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

دارای تذهیب، رؤوس مطالب به قرمز، فراز بعضی کلمات و جمل به خطوط قرمز.

۱۵۶ گ، ۱۱ س (۱۴ × ۱۷ سم).

[ش ۹۰۹ / ۲۵۸]

۷۹۹

مناسک العلوی (فقه - فارسی)

از: علی محمد خان صاحب شوشتری جزائری.

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۷ ش ۷۰۸۵]

کتاب در اعمال حج نوشته شده و اسم کتاب، ماده تاریخ تألیف آن می باشد.

◀ ۱۳۲۹ / - در بمبئی در سال ۱۲۷۰ ه. ق در ۱۱۵ صفحه چاپ سنگی شده است.

۸۰۰

المناسک المروية فی شرح الاثنا عشرية (فقه - عربی)

از: شیخ زین العابدین بن حسن بن علی بن محمد، حرّ عاملی (۱۰۷۸ ه. ق).

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۷ ش ۷۰۸۶]

مؤلف، رساله «اثنا عشریه» مرحوم شیخ بهائی را که در حج نوشته شده، شرح کرده است.

۸۰۱

مناسک مستخرجة عن الكرمانی (فقه - عربی)

از: نقاش، محمد بن حسن بن محمد (۳۵۱ ه. ق.).

[معجم المؤلفین ۹ / ۲۱۴]

◀ ۱۳۳۰ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۴۷، ش ۲۳۸۶، [ش عمومی

۳۸۷۷ / ۱۳ فقه]، از ص ۲۹۴ الی ۲۹۵.

نسخ مشکول، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۱ گ، ۱۵ س، ۱۴ × ۲۱ سم.

۸۰۲

مناسک النجفی (فقه - گجراتی)

از: شیخ محمدحسن بن شیخ ابوالقاسم کاشانی (تولد ۱۳۰۳ ه. ق.).

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۷ ش ۷۰۸۷]

[این کتاب چاپ شده، اما ترجمه فارسی آن چاپ نشده است].

مؤلف بر این کتاب مقدمه‌ای به زبان فارسی در مورد اسرار حج نگاشته و آن را «مقدمه

نجفی» نامیده است.

مؤلف غیر از این کتاب، نوشته دیگری به نام «جامع المناسک» دارد. نیز مقدمه‌ای در

آداب سفر که به سال ۱۳۳۸ تألیف کرده، در فهرست کتبش دیده می‌شود.

۸۰۳

مناسک النسوان (فقه - عربی)

از: شیخ ابوالفتوح محمد بن علی بن عثمان کراچکی (۴۴۹ ه. ق.).

[الذریعة ۲۲ / ۲۷۶ ش ۷۰۸۸]

مؤلف این کتاب را با درخواست «صارم الدوله» نوشته و مجموعه مناسکی است لطیف که در فهرست کتب وی آمده و این، غیر از «نهج البیان فی مناسک النسوان» است که به درخواست شیخ ابوالکتاب احمد بن محمد بن عماد نوشته شده است.

۸۰۴

المناسک و آداب الزیارة (کتاب...) (فقه - عربی)

از: شیخ الاسلام بارزی.

◀ ۱۳۳۱ / - تهران، مجلس؛ ش ۱۵۳۱۱.

نسخ، سده ۱۱ ه.ق.

۸۰۵

مناهل الأحکام (المناهل فی الفقه) (فقه - عربی)

از: سید محمد بن علی مجاهد طباطبائی (۱۲۴۲ ه.ق).

همچون بسیاری از کتب فقهی، یک دوره کامل فقه را از آغاز تا انجام در بر دارد.

[الذریعة ۲۲ / ۳۵۲؛ کشف الحجب: ۵۵۸؛ فهرست مرعشی ۲۲ / ۲۰۵]

◀ ۱۳۳۲ / - اصفهان، دانشگاه (دفتر سوم)؛ ص ۸۳۵، ش ۱۰۴۶، [۲۴۹۲۸].

نسخه حاضر کتاب الزکاة والخمس والصوم واعتکاف و حج و جهاد و امر به معروف را داراست.

نسخ، حسن بن عبدالغفار نجف آبادی اصفهانی، سال ۱۲۵۶ (پایان کتاب خمس)، همان

سال (پایان صوم)، دوشنبه آغاز صفر ۱۲۵۶ (پایان کتاب)، عناوین و نشانی‌ها به شنگرف،

دارای چند حاشیه مختصر با عنوان «ق الحسینی عفی عنه».

جلد تیماج مشکى ضربی.

۲۹۰ گ، ۳۳ س، ۲۰ × ۳۰ سم.

منتخب فتوح الحرمین (فقه و جغرافیای منظوم - فارسی)

انتخاب از: میر جمال‌الدین محمدحسینی.

در باب فتوح الحرمین و مؤلف آن تقریباً به طور مستوفی در همین نگارش بیان شده است که نسخه حاضر، مجملی از آن مفصل است. آغاز: «فوائد از فتوح الحرمین تصنیف محیی علیه الرحمة در تعریف بنای کعبه که عمارت کرده خلیل است به فرمان جبار جلیل: حرف‌شناسان خط شوق و بیم * راز گشایان کلام قدیم».

انجام: «ریخت بر اوراق سمن مشک ناب * کرد رقم باعث نظم کتاب».

◀ ۱۳۳۳ / - تهران، مجلس؛ ج ۱ / ۲۹، ص ۱۰۲، ص ۵۸۱ (طبق شماره‌گذاری بالای صفحه).

نستعلیق تحریری، میر جمال‌الدین محمدحسینی.

ابیات به صورت راسته چلیپا و بعضاً به صورت عمودی است به مشکی، عناوین به شنگرف.

این بخش، ضمن مجموعه جمال‌الدین محمدحسینی آمده است که گلچین معانی، بیشتر این نسخه را دیده و فهرست مختصری از آن در نشریه نسخه‌های خطی، ج ۵، ص ۱۶۴ - ۱۶۵ تهیه کرده است. دستخط گلچین معانی در آغاز نسخه دیده می‌شود که نوشته است: «فیش تهیه شد».

جلد مجموعه، میشن مشکی ساده، عطف چرم قهوه‌ای.

۱ ص، ۳ / ۲۲ × ۹ / ۳۴.

(تصویر ۳۵۶)

۸۰۷

منتخب کتاب حج (فقه امامیه - فارسی)

از: رضی موسوی (سده ۱۳ ه.ق.).
منتخبی از «کتاب الحج» شیخ محمدحسن، صاحب جواهر است که رضی موسوی آن را در یک مقدمه و چند فصل مرتب نموده است.
این رساله شامل احکام و ادعیه حج است.
آغاز: «حمدله والصلوة علی محمد و علی آله و أصحابه المکرمین اما بعد این مختصری است که منتخب نمود او را الفقیر الحقیر رضی الموسوی از کتاب حج من مؤلفات... الشیخ محمدحسن النجفی... و مرتب است بر مقدمه و چند فصل».
انجام: «و نیز مستحب است شش رکعت نماز کردن چنانکه مقتضای حدیث است».
◀ ۱۳۳۴ / تهران، عبدالعظیم حسنی؛ ج ۲، ص ۶۲۸، ش ۶۹۴ (۵ / ۷۴۱)، از ص ۱۱۱ پ الی ۱۳۳ پ.
نستعلیق، عبدالحمید، سال ۱۲۶۵ ه.ق.
در حاشیه تصحیح شده است. پس از اتمام رساله، زیارت حضرت فاطمه (س) در نسخه درج شده است. کاتب این نسخه را برای آقا محمدعلی کتابت کرده است.
۲۲ گ، ۱۵ س، ۱۱ × ۱۷ سم.

۸۰۸

المنتقى على منسك الملتقى (فقه حنفی - عربی)

از: میرغنی، یاسین بن عبدالله حنفی (زنده به سال ۱۲۲۰ ه.ق.).
[فهرس الفهارس ۲ / ۱۱۷۳]
◀ ۱۳۳۵ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۷۶۸، ش ۲۹۳۳، [ش کلی ۲۱۶۷]

فقه حنفی].

تحریری، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۹۹ گ، ۲۳ س، ۱۲ × ۱۷ سم.

۸۰۹

منسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ علی بن احمد بن حسین بن عبدالجبار (۱۲۸۷ ه.ق).

رساله مختصری است در واجبات افعال حج که بر یک مقدمه و دو فصل مرتب شده

است بدین شرح:

المقدمة: فی آداب الحج.

الفصل الاول: فی عمره التمتع و واجباتها.

الفصل الثاني: فی أفعال الحج.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين و صلى الله على أبواب الرحمة والهدى محمد وآله الطاهرين...».

انجام: «هذا الهدى فى حج الاسلام حج التمتع وجوباً قربة إلى الله و إهداء».

◀ ۱۳۳۶ / - قم، مؤسسه طیبیه؛ ص ۴۸، ش ۲۹ / ۸.

به خط مؤلف، سال ۱۲۶۴ ه.ق.

۵ ص، ۲۰ س.

[نسخه اصل در مکتبه علامه قدیحی در قطیف موجود است].

۸۱۰

منسک الحج (فقه - عربی)

از: ؟

در اعمال حج و آداب آن است.

آغاز (بعد البسملة و الحمدلة): «أول ما ينبغي لمن أراد الحج الى بيت الله الحرام إن شاء الله تعالى أن تنعقد عقيدته في معرفة الله تعالى عز و جل و توحيده و عدله و صدقه في وعده...».

انجام: «... فالذين آمنوا به و عزروه و نصره و اتبعوا النور الذي أنزل معه أولئك هم المفلحون و سلام على المرسلين و الحمد لله رب العالمين و الحمد لله أولاً و آخراً و صلى الله على محمد و على آله و سلم».

◀ ۱۳۳۷ / - یمن، دارالمخطوطات اليمنية؛ ج ۱، ص ۷۶۷، ش م / ۳۰۰۱.

نسخ خوب. بدون ناسخ و تاریخ کتابت.

جای عناوین خالی مانده است که نام عنوان از موضوع بحث و آغاز کلام مؤلف اقتباس شده است.

۱۸ گ، ۱۳ س، ۱۵ × ۲۰ سم.

منسک الحج = المناسک = مناسک الحج و العمرة (فقه شافعی) -

(عربی)

از: خطیب شریینی، شمس الدین، محمد بن احمد (۹۷۷ ه.ق).

رساله‌ای است در مناسک حج مطابق با فقه شافعی، شامل مقدمه و ده فصل و خاتمه.

تألیف رساله در روز یکشنبه ۱۵ ذی قعدة ۹۵۴ ه.ق به پایان رسیده است.

[معجم المؤلفین ۸ / ۲۶۹؛ هدية العارفين ۲ / ۲۵۰]

[کتاب «فتح المجیب به شرح مختصر الخطیب» که شرحی بر کتاب فوق الذکر است، از

محمد نووی بن عمر الجادی البتنی التناری (۱۳۱۶ ه.ق) به چاپ رسیده است.]

آغاز: «البسملة الحمد لله الذي جعل البيت مثابة للناس و أمناً و أمر المستطيع إليه سبيلاً

حجة و جعله للإسلام ركناً... و بعد فيقول فقير عفو ربه المجيب محمد الشرييني الخطيب

انی استخرت الله تعالى فی جمع ما يحتاج اليه الناسک فی المناسک... و رتبته علی مقدمة و عشرة فصول و خاتمة المقدمة فی فضل الحج و العمرة و ذم تارك ذلك...».

انجام: «... فإن لم يجدوا ماءً يمموا فی وجهه و يديه و كفنوه و صلّوا علیه و دفنوه و نسأل الله تعالى أن يختم لنا منه بخير».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۳۳۸ / ۱ - یمن، دارالمخطوطات الیمنیة؛ ج ۱، ص ۷۶۷، ش ۱۳۲۴.

پس از آن «غنیة الفقیر فی حکم الأجر» که از انجام افتادگی دارد، تألیف ابی بکر بن ظهیره مکی در صفحات ۲۰ الی ۲۵ آمده است.

نسخ، ۲ ذی القعدة ۱۲۸۴ هـ.ق.

۹ ص، ۱۹ س، ۱۶ × ۲۳ سم.

◀ ۱۳۳۹ / ۲ - قم، گلپایگانی، مجلد ۴ / ۴۵۵۳، ش ۱۴۳۷، نسخه شماره ۱ / ۷۱۰۸ - ۱۰۸ / ۳۶.

انجام: «و ان يتوفانا علی الاسلام و هذا آخر ما سبقت الارادة بايراده و من التوفيق اليه و الافراد عليه انه الملك الوهاب... و نفع به من تلقاه بقلب سليم قال المؤلف رحمه الله و كان الفراغ...».

نسخ، محمد بن موسی سبزه‌چی ساوجبلاغی به جهت ملا احمد بیلنکی، ذی حجه ۱۲۳۷ هـ.ق. جلد تیماج فرسوده.

۲۲ گ، ۱۵ س، ۱۵ × ۲۱ سم.

◀ ۱۳۴۰ / ۳ - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۳۷، ش ۲۳۳۴، [ش عمومی ۱۵۴۶ فقه].

نسخ، خان یس ملا شرابی.

در این نسخه با نام «کتاب فی أداء المناسک» معرفی شده است.

۲۲ گ، ۱۵ س، ۱۷ × ۲۱ سم.

۸۱۲

منسک فی الحج (فقه - عربی)

از: سید ماجد بن سید هاشم بن سید سعود بن سید هاشم عوامی قطیفی (۱۲۷۹ - ۱۳۶۷ ه.ق).

[اعلام العوامیة ق ۲ / ۱۱۴]

رساله‌ای است بسیار مختصر در اعمال و افعال حج بیت‌الله الحرام.

◀ ۱۳۴۱ / - شخصی (قطیف)، شیخ علی مرهون.

[معجم المؤلفات الشیعیة فی الجزيرة العربية ۱ / ۱۶۹ ش ۴۷۲]

۸۱۳

منسک لطیف فی الحج (فقه - عربی)

از: ابراهیم بن عبید بن عبدالمحسن.

◀ ۱۳۴۲ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۴۷، ش ۲۳۸۸، [ش عمومی

۴۲۴۲ / ۲۱ فقه]، از ص ۲۲۲ الی ۲۳۵.

نسخ، عبدالعزيز دوسری.

۷ گ، ۲۲ س، ۱۳ × ۲۱ سم.

۸۱۴

منسک مختصر (فقه - عربی)

از: شیخ علی بن احمد بن حسین بن عبدالجبار (۱۲۸۷ ه.ق).

این کتاب بر یک مقدمه، دو فصل و یک خاتمه تدوین شده است، بدین صورت:

المقدمة: فی ذکر بعض الآداب المعنوية للحج.

الفصل الأول: عمرة التمتع.

الفصل الثاني: فی بیان أفعال الحج.

الخاتمة: فی زیارة النبی و الزهراء و أئمة البقیع صلی الله علیهم أجمعین.

تاریخ تألیف: ۱۲۵۴ هـ.ق.

آغاز: «و الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی... و الهدی محمد و آله الطاهرین...».

انجام: «بدنیائی و آخرتی جمیعاً * و عند الموت ثم إلى اللحد».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۳۴۳ / ۱ - قم، مؤسسه طیبه؛ ص ۵۵، ش ۳ / ۳.

شیخ حسین قدیحی، ۱۷ جمادی الثانی ۱۳۵۴ هـ.ق. ضمیمه آن، قصیده دالیه از والد مؤلف در بحر وافر آمده است.

۱۷ ص، ۱۴ س.

[نسخه اصل در کتابخانه علامه قدیحی در قطیف موجود است]

◀ ۱۳۴۴ / ۲ - قم، مؤسسه طیبه؛ ص ۹۲، ش ۶۵ / ۱.

زین بن حاج حسین زین، ۱ ذی قعدة ۱۳۶۵ هـ.ق.

به همراه تعلیقات شیخ حسین قدیحی (۱۳۰۲ - ۱۳۸۷ هـ.ق) و در آخر نسخه، قصیده دالیه در بحر وافر از شیخ علی بن حسن (والد مؤلف) نیز آمده است.

۱۴ ص، ۱۷ س.

[اصل نسخه در مکتبه عمومی امام حکیم در نجف اشرف موجود است].

منسک مختصر فی أحكام الحج (فقه - عربی)

از: شیخ علی بن احمد بن حسین بن احمد بن علی آل عبد الجبار (۱۲۰۰ - ۱۲۸۷ هـ.ق).

[أنوار البدرين ۳۲۰؛ معجم المؤلفات الشيعية في الجزيرة العربية ۱ / ۱۷۰ ش ۴۷۴]
◀ ۱۳۴۵ / - شخصی، شیخ علی بلادی قدیحی (صاحب الأنوار).
کاتب: مؤلف.

۸۱۶

منسک النساء (فقه شافعی - عربی)

از: نووی، محیی‌الدین، یحیی بن شرف بن مرّی بن حسن (۶۷۶ هـ.ق).
شامل مسائلی در باب حج نسوان است.
[معجم المؤلفين ۱۳ / ۲۰۲]
◀ ۱۳۴۶ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۸۲۰ ش ۳۱۶۲، [ش کلی ۱۶۴۳ /
۶ فقه شافعی]، از ص ۹۶ الی ۹۸.
نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.
۳ گ، ۲۱ س، ۱۵ × ۲۲ سم.

۸۱۷

منظومة في حكم استقبال القبلة بالمسجد الحرام (فقه شافعی - عربی)

از: بافقیه، عبدالرحمن بن عبدالله.
◀ ۱۳۴۷ / - عربستان، مختصر حرم مکی، ج ۲، ص ۸۲۰ ش ۳۱۶۳، [ش کلی ۱۷۰۹
فقه شافعی].
خط تحریری، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.
۲ گ، ۲۳ س، ۱۶ × ۲۲ سم.

**منظومه‌ای در حج = ترجیع‌بند در حج = ترجیع‌بند ناصر خسرو قبادیانی (فقه
منظوم - فارسی)**

از: حمیدالدین سید ابومعین ناصر بن خسرو بن حارث مروزی قبادیانی، متخلص به
«حجت» و مشهور به «ناصرخسرو» (۴۸۱ ه. ق.).
◀ ۱۳۴۸ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی، ج ۲، ص ۱۲۷۵،
ش ۱۰۱۶۶: تهران؛ بی‌ناشر، به خط احمد بصیرت، ۱۳۲۹ ه. ق، جیبی، ۳ ص (تذکره
المتقین: صص ۲۳۸ - ۲۴۰)، فارسی، ش ۸ / ۴۳۰۹].

من لا يحضره الفقيه (حدیث - عربی)

از: شیخ صدوق محمد بن علی بن بابویه قمی (۳۸۱ ه. ق.).
از تألیفات ارزنده و ممتاز ایشان و یکی از کتب اربعه معروف شیعه است که حاوی
یک دوره مباحث فقهی می‌باشد و روایت‌های آن مورد اعتماد شیعیان است.
پوشش کتابخانه‌ای:
◀ ۱۳۴۹ / ۱ - یزد، کاظمینی (دفتر دوم)؛ ص ۵۵، ش ۳۴۰.
نسخه حاضر از آغاز کتاب الطهارة تا آخر کتاب الحج را داراست.
نسخ، سده یازدهم. عناوین به شنگرف، تصحیح شده، دارای حواشی. نیمه دوم کتاب به
خط دیگری است. در اوراق آخر کتاب، چند امضای بلاغ مشهود است که جعلی بوده و
ربطی به نسخه ندارد و نونویس است.
جلد تیماج قهوه‌ای ضربی.

- ۲۰۹ گ، سطور مختلف، ۵ / ۱۹ × ۵ / ۲۸ سم.
- ◀ ۱۳۵۰ / ۲ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۵۸۵، ش ۱۰۷۷ (۱۵۱۷۵).
این نسخه از ابتدای مقدمه تا پایان کتاب حج است.
انجام: «و الوصیة طویلة اخذنا منها موضع الحاجة و لا حول و لا قوّة إلا بالله العلی العظیم».
- نسخ، محمدعلی بن یعقوب مازندرانی، مدرسه باقریه مشهد مقدس، پانزدهم محرم ۱۰۸۶ ه.ق. کاغذ نخودی آهار مهره، جلد تیماج مشکی ضربی با ترنج و سرترنج، عطف شیرازه‌بندی با ابریشم.
عناوین به شنگرف، حواشی توضیح برخی از لغات. ظهر ورق اول خط مالکیت ابوالقاسم دامغانی. نسخه وقفی است که نام واقف نامعلوم است.
۲۲۴ گ، ۲۱ س، ۵ / ۱۸ × ۸ / ۲۴ سم.
- ◀ ۱۳۵۱ / ۳ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۵۸۹، ش ۱۰۸۵ (۹۲۴۳)
از ابتدای مقدمه تا انتهای حج است.
انجام: مکرر پیشین (۱۵۱۷۵)
- نسخ، محمدمهدی بن محمدامین اصفهانی، شعبان ۱۰۹۹ ه.ق. کاغذ شکری آهار مهره، جلد مقوایی فرسوده. عناوین به شنگرف، اوراق معلق به حواشی سلطان و دیگران با رموز مختلف، تصحیح و مقابله شده و انهاء محمدعلی بن محمدشفیع حسنی سبزواری.
وقفی شیخ علی موحد است در مرداد ۱۳۴۲ ش بر کتابخانه آستان قدس رضوی بازرسی شد.
- ◀ ۱۳۵۲ / ۴ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۵۹۳، ش ۱۰۹۲ (۲۷۰۴۶)
نسخه ناقص و موجودی از ابتدای مقدمه تا «السعی بین الصفا و المروة» است.
نسخ، سده ۱۳ ه.ق، کاغذ شکری آهار مهره، جلد تیماج یک‌لای مشکی فرسوده.
عناوین به شنگرف، اوراق معلق به حواشی ملا مراد، سلطان، شیخ محمد، ملا محمدتقی و دیگران با رموز مختلف.
وقفی اصغر شاه‌نظری شاه‌رضایی در تیر ۱۳۸۰ ش است بر کتابخانه آستان قدس

رضوی رحمته اللہ علیہ.

۱۳۵ گ، ۲۲ و ۲۳ س، ۵ / ۲۰ × ۴ / ۳۰ سم.

◀ ۱۳۵۳ / ۵ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۵۹۵، ش ۱۰۹۶ (۱۳۳۷۶)

نسخه از انتها ناقص و موجودی از مقدمه تا اواسط حج است.

انجام موجود: «و فی روایة سماعة لها المهران كان دخل بها و فی روایة عاصم بن حمید عن ابی».

نسخ، سده ۱۱ ه. ق، کاغذ نخودی آهار مهره، جلد تیماج قهوه‌ای. عناوین به شنگرف، اوراق معلق به حواشی سلطان العلما با جمله دعایی «مد ظله العالی»، شیخ محمد و دیگران با رموز مختلف. جداول به زر و تحریر و لاجورد. اندازه جداول: ۷ / ۱۰ × ۲ / ۲۱ سم. نسخه تصحیح و مقابله شده است.

نسخه وقفی میرزا اسدالله فاضل در تیر ۱۳۶۲ ش می‌باشد بر کتابخانه آستان قدس

رضوی رحمته اللہ علیہ.

۴۴۵ گ، ۲۳ س، ۲۰ × ۲۹ سم.

◀ ۱۳۵۴ / ۶ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۵۹۸، ش ۱۱۰۳ (۲۲۷۹۳)

نسخه کامل و از مقدمه تا پایان حج است. مذیل است به کتاب «مفاتیح الشرایع» فیض کاشانی است به طور ناقص الآخر و همچنین چند حدیث متفرقه دیگر.

◀ ۱۳۵۵ / ۷ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۶۰۰، ش ۱۱۰۸ (۲۲۷۱۱۵)

نسخه از مقدمه تا انتهای حج است.

نستعلیق، اواخر سده ۱۱ ه. ق. کاغذ نخودی آهار مهره، جلد تیماج عنابی. عناوین به شنگرف، برخی از اوراق معلق به حواشی ملا مراد و دیگران. نسخه تصحیح شده و دارای نشان بلاغ است.

نسخه وقفی عبدالباقی آیت‌اللهی در اسفند ۱۳۷۴ ش است بر کتابخانه آستان قدس

رضوی رحمته اللہ علیہ.

۲۴۴ گ، ۲۸ س، ۱۳ × ۵ / ۲۵ سم.

◀ ۱۳۵۶ / ۸ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۶۰۲، ش ۱۱۱۳ (۲۴۰۴۳)

از مقدمه تا پایان حج است.

نسخ، محمدهادی بن ابوالقاسم، ۱۱۲۵ هـ. ق. کاغذ نخودی آهار مهره، جلد تیماج مشکی مستعمل، شیرازه‌بندی با ابریشم. جای عناوین سفید و بعضاً به شنگرف. نسخه تصحیح شده.

وقفی آیه‌الله حسین شاهرودی توسط حجة الاسلام علی اکبر الهی خراسانی در خرداد ۱۳۷۶ است بر کتابخانه آستان قدس رضوی علیه السلام.

۲۰۰ گ، ۲۲ س، ۳ / ۱۸ × ۲۴ سم.

◀ ۱۳۵۷ / ۹ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۶۰۲، ش ۱۱۱۴ (۲۱۱۷۸)

از ابتدای کتاب تا انتهای مباحث حج را داراست.

نسخ، فضلی بن محمدباقر خوانساری، ۱۰۸۶ هـ. ق. کاغذ نخودی آهار مهره، اندکی رطوبت رسیده، جلد تیماج قهوه‌ای، عناوین به شنگرف، برخی از اوراق معلق به حواشی با عناوین و رموز «مولا عبدالله ره»، «سلط» و «م ح ق»، برگ اول نونویس است. نسخه اهدایی حضرت آیه‌الله خامنه‌ای است در تیر ماه ۱۳۷۸ ش به آستان قدس رضوی علیه السلام.

۱۸۶ گ، ۲۵ س، ۱۸ × ۳۰ سم.

◀ ۱۳۵۸ / ۱۰ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۶۰۳، ش ۱۱۱۵ (۲۶۴۷۷)

این نسخه صدرراً و ذیلاً ناقص و موجودی از اوایل مقدمه تا واسط «باب الفروض علی الجوارح» از «کتاب الحج» است.

انجام موجود: «فقال عز و جل و لا تمش فی الارض».

نسخ، سده ۱۱ هـ. ق. کاغذ نخودی آهار مهره، جلد تیماج مشکی مستعمل. عناوین به شنگرف، برخی از اوراق معلق به حواشی با رموز و عناوین «م ح ق رحمه الله»، «ام ن ر رحمه الله»، «میر شریف‌الدین علی».

خریداری آستان قدس رضوی در تیر ۱۳۷۸.

۲۶۲ گ، ۲۱ س، ۲۰ × ۲ / ۲۵ سم.

◀ ۱۳۵۹ / ۱۱ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۶۰۴، ش ۱۱۱۸ (۲۰۷۵۸)

از مقدمه تا پایان حج است.

نسخ، سده ۱۱ ه. ق. کاغذ نخودی آهار مهره، جلد تیماج لبه‌دار با آستر میشن ماشی.

برخی از اوراق معلق به حواشی با رمز «م ح ق ی» و «م ح ق رحمه الله».

نسخه تصحیح و مقابله شده و دارای نشان بلاغ است. ظهر ورق اول چند خط و مهر

مالکیت و تولد و صورت حساب دیده می‌شود.

نسخه اهدایی مقام معظم رهبری در خرداد ۱۳۷۳ می‌باشد.

◀ ۱۳۶۰ / ۱۲ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۶۰۴، ش ۱۱۱۹ (۲۷۲۲۱)

نسخ از ابتدا ناقص و موجودی از طهارت تا پایان حج است.

نسخ، جمادی‌الثانی ۱۰۷۹ ه. ق، کاغذ نخودی آهار مهره، جلد تیماج قهوه‌ای سوخت

ضربی با ترنج و سرترنج. عناوین به سنگرف، برخی از اوراق سخت رطوبت دیده، نسخه

تصحیح و مقابله شده و دارای نشان بلاغ است.

خریداری شده توسط آستان قدس رضوی در شهریور ۱۳۸۰.

۲۰۵ گ، ۲۲ س، ۱۹ × ۲۳ سم.

◀ ۱۳۶۱ / ۱۱۳ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۶۰۶، ش ۱۱۲۳ (۲۳۳۱۴)

از مقدمه تا پایان حج است.

نسخ، فتح‌الله بن محمدباقر فراهانی، سه‌شنبه، ۱۸ شوال ۱۰۰۸ ه. ق. کاغذ حنائی آهار

مهره، جلد میشن یک‌لای قهوه‌ای، رطوبت رسیده. عناوین به سنگرف، دو برگ اول

نونویس است.

خریداری آستان قدس رضوی در مهر ۱۳۷۵.

۲۰۰ گ، ۲۵ س، ۱۸ × ۵ / ۱۹.

◀ ۱۳۶۲ / ۱۴ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۶۰۶، ش ۱۱۲۴ (۲۵۲۱۵)

- این نسخه و دو نسخه بعد از مقدمه تا پایان «کتاب الحج» را داراست.
- نسخ، عبدالله بن عبدالله مسعودی دیونی حمیری تبریزی، شنبه ۱۵ ربیع‌الاول ۱۱۲۱ ه.ق. کاغذ نخودی آهار مهره، جلد تیماج قهوه‌ای لبه‌دار ضربی با ترنج و سرترنج. عناوین به شنگرف، برخی از اوراق معلق به حواشی با رموز مختلف. وقفی استاد جعفر زاهدی در دی ۱۳۷۷.
- ۱۸۸ گ، ۲۴ س، ۵ / ۲۱ × ۳۳ سم.
- ◀ ۱۳۶۳ / ۱۵ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۶۰۷، ش ۱۱۲۵ (۲۰۳۶۷)
- نسخ، دهم جمادی‌الثانی ۱۱۴۰ ه.ق. کاغذ نخودی آهار مهره، جلد میشن مشکی ضربی روغنی با ترنج و سرترنج، عطف شیرازه‌بندی. عناوین به شنگرف، برخی از اوراق معلق به حواشی. ظهر ورق اول خط مالکیت ابن محمدعلی، مشهور به «مولانا».
- اهدایی مقام معظم رهبری (حضرت آیه‌الله خامنه‌ای) در خرداد ۱۳۷۳.
- ۳۸۲ گ، ۱۷ س، ۲۰ × ۲۹ سم.
- ◀ ۱۳۶۴ / ۱۶ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۶۰۷، ش ۱۱۲۶ (۲۶۷۱۸)
- نسخ، سده ۱۱ ه.ق. کاغذ نخودی آهار مهره، جلد تیماج مشکی ضربی با ترنج و سرترنج مستعمل.
- عناوین به شنگرف، برخی از اوراق معلق به حواشی، سه برگ از وسط نونویس است. خریداری آستان قدس رضوی در مرداد ۱۳۷۹.
- ۱۹۳ گ، ۲۴ س، ۱۹ × ۲۵ سم.
- ◀ ۱۳۶۵ / ۱۷ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۶۰۹، ش ۱۱۳۰ (۲۴۰۴۲)
- نسخه از ابتدا ناقص و موجودی از حج تا پایان کتاب و ابتدای اسانید است.
- آغاز موجود: «حدیثا و یقلدون بخیط او بسیر و روی معاویه بن عمار عن ابی عبدالله (ع) فی رجل ساق هدی».
- نسخ، حاجی محمد بن علی، ۱۰۹۶ ه.ق. کاغذ نخودی آهار مهره، جلد تیماج مشکی، عطف شیرازه‌بندی.

عناوین به شنگرف، تصحیح و مقابله شده و دارای بلاغ است. برخی از اوراق معلق به حواشی با رموز «س ع د ه»، «س ع د» و «م ا د» است.
وقفی آیه الله حسین شاهرودی توسط حجة الاسلام الهی خراسانی در خرداد ۱۳۷۶.
۲۲۳ گ، ۲۴ س، ۳ / ۱۸ × ۲۴ سم.

۸۲۰

منهاج السعادات (سفرنامه دینی - فارسی)

از: حکیم غلام محمد دهلوی.
سفرنامه حج نویسنده است.
[فهرست مشترک پاکستان ۱۰ / ۶۲ و ۱ / ۵۳۵؛ منزوی، فهرست‌واره ۱ / ۱۵۴]
◀ ۱۳۶۶ / - [اطلاعات نسخه‌شناسی به دست نیامد].

۸۲۱

المنهاج فی معرفة مناسک الحاج (فقه - عربی)

از: شیخ ابوالفتوح محمد بن علی بن عثمان کراچکی (۴۴۹ ه. ق).
«مناسک النسوان» نیز قبلاً از او معرفی شده است.
◀ ۱۳۶۷ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۱۰ / ۱۴۱۱ و ۹ / ۱۶۲۳): تبریز؛ کارخانه مشهدی اسد آقا، با تصحیح محمدحسین بن محمدرضا تبریزی، به سعی و اهتمام آقا میرزا اسمعیل و مشهدی اسد آقا، به نفقه حاجی قاسم تاجر تبریزی مشهور به «اردبیلی»، به خط احمد بن محمدحسینی خوشنویس، ۱۳۲۲ ه. ق، خشتی، ۷ ص
(کنز الفوائد: صص ۲۱۹ - ۲۲۵)، عربی] = صحّة العبادة بالحج (رساله فی...)

منية السالك في المناسك (فقه - ترکی عثمانی)

از: ؟

آغاز: «منية السالك في المناسك كتابين مستخرج اولوب شفاء المؤمنين ادلو كتابين...».

انجام: «... نیت قصد ایده تاکه جمیع سفرثده متعبد و مطیع کشی اوله و السلام».

◀ ۱۳۶۸ / - مدینه، بشیر آغا؛ ص ۳۶۲، ش ۹۵۷.

نسخ خوب عثمانی، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت. خطوط به مشکی و قرمز. نسخه رطوبت دیده، رؤوس مطالب به قرمز، اواخر جمله نقطه گذاری درشت به قرمز، در آغاز نسخه حبس آن بر مدرسه بشیر آغا توسط علی أفندی موجود است.

۶۴ گ، ۹ س (۵ / ۹ × ۱۶ سم).

[ش ثبت: ۸۹۹ / ۲۴۸]

مواهب السنية في شرح الدرّة الغروية (فقه - عربی)

از: حاج میرزا محمود بن آقا میرزا علینقی طباطبائی بروجردی (۱۳۰۰ ه. ق).

مرحوم سید بحر العلوم سید مهدی بن سید مرتضی طباطبائی (۱۲۱۲ ه. ق) منظومه ای در بحر رجز در فقه سروده است به نام «الدرّة المنظومة» که از طهارت تا نماز طواف را داراست و از بهترین منظومه های فقهی می باشد که چاپ شده است.

بر این منظومه، شروح و حواشی بسیاری نوشته شده و از آن جمله است شرح حاج میرزا محمود بن آقا میرزا علینقی طباطبائی بروجردی (۱۳۰۰ ه. ق)، نواده برادر سید بحر العلوم به نام «المواهب السنية في شرح الدرّة الغروية» که نسخه حاضر باشد که شرحی

است استدلالی و مفصل در چند جلد که جلد اول آن در دو جزء است. تاریخ فراغت از شرح جزء اول از جلد اول، شب پنجشنبه ۲۸ ذی‌حجه ۱۲۵۷ ه. ق و تاریخ فراغت از جزء دوم جلد اول، سه‌شنبه ۲۹ رمضان ۱۲۶۴ ه. ق می‌باشد. نسخه حاضر همین مقدار را داراست.

کتاب دارای دو مقدمه است:

۱. در مواعظ و نصایح به طلاب علوم دینی؛

۲. در ترجمه صاحب متن.

این کتاب چاپ شده است.

◀ ۱۳۶۹ / مشهد، الهیات؛ ج ۲، ص ۴۲۹، ش ۱۲۹۰.

نسخ، تحریر جزء اول در روز دوشنبه دوم جمادی‌الاولی ۱۲۶۸ ه. ق و جزء دوم در روز پنج‌شنبه نهم رجب همان سال. نسخه در تاریخ ۲۳ رمضان ۱۲۷۲ با نسخه اصل تصحیح و مقابله شده است.

عناوین و نشانی‌ها قرمز. در آخر جزء اول یادداشت خریداری این نسخه به مبلغ یازده قران در ۱۲۹۰ ه. ق آمده است. در آخر نسخه، گفتاری به فارسی درباره مجوس و یهود و نصاری دارد و سپس ذکر جماعتی از علما که شیخ احمد احسائی را تکفیر کرده‌اند آمده در سه صفحه. برگ اول وصال شده و کتاب نیاز به صحافی دارد.

جلد تیماج قهوه‌ای ضربی‌دار وصال شده، کاغذ اصفهانی.

۲۷ س (۵ / ۹ × ۵ / ۱۸)، ۵ / ۱۶ × ۵ / ۲۷ سم. [ش ۲۰۳۶۱]

۸۲۴

نامه به شریف مکه (نامه‌نگاری - عربی)

از [طرف]: شاه عباس صفوی.

[نک: میراث حوزه اصفهان، ۴ / ۳۸۵ - ۳۸۹]

نامه‌ای است از طرف شاه عباس صفوی به شریف مکه، با انشای آقا حسین خوانساری. آغاز: «کتابتی است که حقایق آگاهی... به شریف مکه، در باب مرخص نمودن اهل حاج نوشته، بسمله، الحمد لله الذی شرف مكة المباركة و صیرها أم القرى و الأمصار...». انجام: «و یكون اثمہ علی الذین یبدلونہ و یرون عاجلاً و آجلاً مکافاة ما صنعوا و یجزون فی الاولی و الآخرۃ [.] و لبئس ما یصنعون و ساء ما یفعلون والسلام علیکم و رحمة الله و بركاته».

◀ ۱۳۷۰ / - مجلس، تهران، ج ۳۱، ص ۱۳۲، برگ ۱۸ ر و پ. نسخ، صفحات مجداول به زر و مشکی و شنگرف، عناوین و نشانی‌ها شنگرف، رکابه‌نویسی دارد. این نسخه در ادامه کتاب «أنیس الحجاج» آمده است. جلد گالینگور زرشکی، عطف و گوشه تیماج. ۳۶ س، ۱۸ × ۳۰ سم.

(تصاویر ۳۵۷ و ۳۵۸)

نامه به شریف مکه (نامه نگاری - عربی)

از: آقا حسین بن جمال‌الدین محمد خوانساری (۱۰۹۸ ه. ق.). نامه آقا حسین خوانساری از جانب نواب صاحبقرانی به شریف مکه و نامه دیگر از جانب همو در باب حاج و میرزا هاشم مستوفی به شریف مکه و جواب شریف مکه است.

آغاز: «بسمله نحمدک یا من افاض من امواج ابهر قدرته حباب السماء...». ◀ ۱۳۷۱ / - تهران، مجلس؛ ج ۴۸، ص ۲۱۸، ش ۲ / ۱۷۵۳۵، ص ۲۰ الی ۲۵. نستعلیق، در ابتدای نسخه حاوی این نامه، مهر بیضوی به سجع «اسماعیل بن فاضل الهاشمی عدنانی ۱۳۴۴ ه. ق.» مشهود است.

جلد مجموعه تیماج قهوه‌ای.

۱۵ س، ۵ / ۱۲ × ۵ / ۱۸ سم. [ش ثبت: ۲۰۸۷۰۰]

۸۲۶

نامه پادشاه روم به شریف مکه (نامه‌نگاری - عربی)

از: ؟

در این نامه از این که یکی از زائران را در راه حرم اذیت کرده‌اند، شکایت نموده و شریف مکه در پاسخ عذرخواهی می‌کند.

◀ ۱۳۷۲ / - تهران، مجلس، ج ۵۰، ص ۸۲، ش ۶۸ / ۱۷۳۸۰، ص ۲۹۴.

به خط محمدعلی بن شاهقلی رازی تهران، اواخر سده ۱۱ ه.ق، در هند.

جلد تیماج فرنگی قهوه‌ای سیر.

۱۸ × ۲۹ سم. [ش ثبت ۲۰۸۵۴۵]

۸۲۷

نامه شاه مصر به شریف مکه (نامه‌نگاری - عربی)

از: شاه مصر.

در این نوشتار، پادشاه مصر از آزار و اذیت حجاج توسط شریف مصر یا عواملش شکایت کرده و از کیفر آن بیم داده است که در جواب آن، شریف مصر طلب عفو و گذشت نموده است.

آغاز: «كتب سلطان مصر الى شريف مكة: بسم الله الرحمن الرحيم الحسنة حسنة و هي من بيت النبوة أحسن والسيئة شينة وهى من دارالعلوية أشين قد بلغنا عنك أيها السيد الحسيب النسيب أنك بدلت بيت الله بعد الأمن بالخيفة وفعلت ما يحمر الصفحايح ويسود الصحيفة...».

انجام: «فکتب فی الجواب اعترف الملوك بذنبه و رجع الى دينه و ربه و يسأل منكم الرضا والعفو عما مضى والعفو عما مضى ونلتمس من الأخلاق الظاهرة والمكارم الطاهرة العفو عن سوء فعله فليس من شيمتكم أن تكافئو بمثله فان انتقمتم فيدکم أقوى وإن تعفو أقرب للتقوى وفي مقدرتكم ما تكافيه وكل إناء يترشح بما فيه».

◀ ۱۳۷۳ / - تهران، مجلس؛ ج ۳ / ۱۰، ص ۱۳۵۵، ص ۲۳۲.

نستعلیق، احتمالاً از سده ۱۲ ه.ق.

کل نوشتار در ۶ سطر (شامل شکایت و جواب آن) آمده است.

صفحه مجدول به شنگرف، کاغذ نخودی، اندکی فرسوده و رطوبت دیده.

در ادامه متن، داستانی از ابوالحسن بصری درباره امام زین العابدین که هنگام ورود به کعبه اتفاق افتاده است، در باب مناجات آن حضرت با پروردگار و گفت‌وگوی وی با امام علیه السلام آمده است.

(تصویر ۳۵۹)

۸۲۸

نان و حلوا = سوانح الحجاز = سوانح سفر حجاز (اخلاق و سفرنامه دینی منظوم -

فارسی)

از: بهاءالدین محمد بن حسین بن عبدالصمد جبعی عاملی حارثی حمدانی، شیخ بهائی (۹۵۳ - ۱۰۳۱ ه.ق).

[نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۱ / ۸۹۴): تهران، دارالطباعة العلية انتظام، به سعی و اهتمام نجم‌الدین، به خط فیضی، ۱۲۸۲ ه.ق، رقعی کوچک، ۴۰ ص (صص ۱ - ۴۰)، فارسی و عربی

نسخه دیگر (ش ۳ / ۲۸۳۲): دهلی؛ مطبع مجتبائی، با تصحیح و تعلیقات و به سعی و اهتمام محمد عبدالاحد، بدون کاتب، ۱۳۲۹ ه.ق / ۱۹۱۱ م، وزیری، ۲۰ ص، فارسی].

مثنوی ای است انتقادی - اخلاقی در چهارصد و هشت بیت با دیباچه‌ای به نثر، بیشتر آن به فارسی و پاره‌ای از ابیات به عربی می‌باشد که ضمناً بهائی سوانح سفر حجاز خود را در آن آورده است؛ لذا در بعضی منابع به نام «سوانح حجاز» نیز از آن یاد شده است.

این منظومه بر وزن مثنوی معنوی و انتقادی است، با عناوین ذیل:

حکایت عابد و صبر؛ ذم اهل ریا؛ ذم اهل تدلیس؛ ذم اسباب دنیا؛ ذم مقال و نطق؛ ذم علماء متشبهین به امراء؛ نصایح متفرقه؛ حب الوطن من الایمان؛ بلایا و محن

این منظومه از زمان وجود، موجب الهام بسیاری از شاعران شده و مثنوی‌های بسیاری در وزن و ترکیب آن سروده شده است. این کتاب بارها در ایران و هند و مصر چاپ شده است.

[الذریعه ۹ / ۱۹ و ۲۴ / ۳۰ و ۳۱؛ مشار چ ۲، ۵ / ۵۱۵۱؛ منزوی ۴ / ۳۱۴۱ ش ۳۴۰۶۱؛ ریو ۲ / ۶۷۹ و ۸۳۱؛ اته، ذیل ۳۸۵؛ امام صادق (ع) قزوین ۱ / ۲۸۱؛ مجلس ۱۰ / ۹۹۸۳۶ / ۲۹۳؛ مرعشی ۲ / ۳۵۲؛ نسخه‌های خطی فارسی منزوی ۴ / ۳۲۶۲؛ مدرسه نمازی ص ۲۱۰؛ فهرست دانشگاه تهران ۶ / ۲۳۷۲؛ فاضل خوانساری ۲ / ۵۴؛ الهیات مشهد ۱ / ۲۷۷ و ۱ / ۵۰۸ و ۲ / ۴۱۳؛ مشار ص ۱۵۶۳؛ فهرست سپهسالار ۵ / ۷۰۲ - ۷۰۳؛ دانشکده ادبیات مشهد ص ۲۰۶؛ فهرست آستان قدس ۷ / ۸۷۸ و ۱۱ / ۳۵۹]

آغاز: دیباچه: «بسمله اما بعد حمد الله على افضاله و الصلاة على اشرف الخلائق محمد و آله فيقول افقر العباد الى رحمة الله الغنى محمد المشتهر ببهاء الدين العاملى وفقه الله هذه نبذة من السوانح و جملة من الموانح قد سنح اكثرها فى طريق بيت الله الحرام و زيارة سيد الانام عليه افضل الصلوة و السلام».

آغاز متن: «ايها الالهى عن العهد القديم * ايها الساقى عن النهج القويم * استمع ماذا يقول العنديل * حيث يروى من احاديث الحليب * مرحبا اى بلبل بستان وحي * كامبرى از جانب بستان حى».

انجام: «نجنى ربّ تظلمت اليك * فاقتى مسئلتى بين يديك».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۳۷۴ / ۱ - اصفهان، دانشگاه (دفتر دوم)؛ ص ۳۵۸، ش ۱ / ۴۴۸، از ص ۱ پ الی ۱۱ ر، [۱۰۲۳۸]

شکسته نستعلیق، اسدالله موسوی، صفر ۱۲۵۹. عناوین به قرمز، صفحات مجدول به قرمز و آبی، مابین سطور زرین دندان موشی، روی برگ اول يك بيت شعر فارسی به خط محمد محسن کرونی به سال ۱۲۶۹ و مهر بیضوی «عبدالوهاب بن محمد مهدی الموسوی» دیده می‌شود.

جلد (مجموعه) مقوایی مشکی، عطف تیماج قرمز.

سطور (مجموعه) مختلف، ۱۰ × ۵ / ۱۴ سم.

◀ ۱۳۷۵ / ۲ - یزد، مدرسه خان؛ ص ۸۳، ش ۲ / ۱۰۱، از ۱۳۶ پ ص الی ۱۴۰ پ.

نستعلیق، ابوالحسن محمد قاسم بن ابوالقاسم، سال ۱۲۵۱ - ۱۲۵۳ (کتابت مجموعه)، عناوین نوشته نشده است. در پایان، مجموعه احادیث قدسی است خطاب به حضرت داود پیغمبر ﷺ. جلد تیماج مشکی. رساله با نام «سوانح الحجاز» معرفی شده است.

سطور (مجموعه) مختلف، ۱۵ × ۵ / ۲۱ سم.

۱۳۷۶ / ۳ - آشتیان، حوزه علمیه؛ ص ۱۵۲، ش ۳ / ۴.

نستعلیق، عناوین به سنگرف. در تعدادی از صفحات با مداد تصحیح شده، بعضی اوراق جابجاست و نسخه از آخر و از ص ۲ به بعد افتاده. عناوین متن در منتهی الیه برگ‌ها نوشته شده است.

جلد مقوای نازک کرم پاره، کاغذ نخودی، قطع وزیری کوچک.

۲۰ گ، سطور مختلف، ۱۴ × ۲۲ سم.

◀ ۱۳۷۷ / ۴ - یزد، کاظمینی (دفتر دوم)؛ ص ۱۶۴، ش ۴۷۳.

شکسته نستعلیق، سده سیزدهم در مدرسه نیم‌آورد جهت آقا مهرگانی، عناوین به سنگرف. در برگ اول چند دعای متفرقه آمده است. نسخه به شکل بیاض می‌باشد.

جلد تیماج مشکی بدون مقوا.

- ۱۶ گ، سطور چلیپا، ۱۲ × ۲۲ سم.
- ◀ ۱۳۷۸ / ۵ - قم، دارالحديث؛ ۱ / ۱۷۴، ش ۷ / ۹۱، ص ۵۳ پ الی ۶۵ پ. نستعلیق، سده ۱۱ ه. ق.
- ۱۳ گ، ۱۷ س.
- ◀ ۱۳۷۹ / ۶ - قم، دارالحديث؛ ۱ / ۱۷۵، ش ۲ / ۲۵۰، ص ۱۲ پ الی ۱۹ پ. نسخ، سده ۱۳ ه. ق. بعد از پایان منظومه، قصیده‌ای به فارسی در دو صفحه در عروسی حضرت زهرا (علیها السلام) درج شده است.
- ۲۱ س.
- ◀ ۱۳۸۰ / ۷ - قم، دارالحديث؛ ۱ / ۱۷۵، ش ۶ / ۳۱۴، ص ۴۲ ر الی ۴۶ پ. انجام: «بود یک قریه به گرد آن جبل * اهل آن قریه همه گبر و دغل». نستعلیق، بی‌کا، بی‌تا.
- ۱۷ س.
- ◀ ۱۳۸۱ / ۸ - تهران، دائرةالمعارف اسلامی؛ ج ۱، ص ۲۵۷، ش ۲ / ۶۷ (۶۶۶۱۷)، ص ۶ پ الی ۱۴ ر.
- آغاز افتاده: «بسمله... هرچه از حق بازدارد ای پسر... اما بعد...». نستعلیق تحریری، ۱۱۰۱ ه. ق. عناوین به سنگرف.
- ◀ ۱۳۸۲ / ۹ - تهران، دائرةالمعارف اسلامی؛ ج ۱، ص ۲۵۷، ش ۲ / ۱۹۳ (۶۶۹۶۵)، ص ۱۴۱ پ الی ۱۵۰ ر.
- نستعلیق خوش، جبار حسینی تفرشی، پنج‌شنبه ۹ جمادی‌الآخر ۱۲۷۲ ه. ق. نشانه‌ها به سرخی.
- ◀ ۱۳۸۳ / ۱۰ - تهران، دائرةالمعارف اسلامی؛ ج ۱، ص ۲۵۷، ش ۱۰ / ۱۸۷ (۶۶۸۸۵)، ص ۲۱۵ پ الی ۲۲۲ پ.
- نستعلیق پخته، محمدباقر منشی، ندیم، ۱۲۷۳ ه. ق.
- ◀ ۱۳۸۴ / ۱۱ - تهران، دائرةالمعارف اسلامی؛ ج ۱، ص ۲۵۷، ش ۱ / ۲۴۷ (۶۶۹۳۳)،

ص ۴ پ الی ۱۹ پ.

نستعلیق تحریری، صفر ۱۲۹۵ هـ. ق. دیباچه را ندارد.

◀ ۱۳۸۵ / ۱۲ - تهران، دائرةالمعارف اسلامی؛ ج ۱، ص ۲۵۷، ش ۲ / ۳۱۰ (۶۶۵۸۷)،

ص ۱۱ ر الی ۲۱ پ.

نستعلیق آمیخته به شکسته، سده ۱۳ هـ. ق، بدون دیباچه، عناوین به شنگرف.

◀ ۱۳۸۶ / ۱۳ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۴۸، ش ۱۴۹۹۲، نسخه شماره ۲ / ۳۰۴۵

- ۱۶ / ۵۵.

انجام افتاده: «کم انادی وهو لا یصغ التناد * وافوادی وافوادی * یا بهائی اتخذ

قلبا سواه * فهو ما معبوده الا هوا».

نسخ و نستعلیق شکسته، سده ۱۳ هـ. ق. جلد تیماج مشکی ضربی مجدول.

۸ گ، سطور مختلف، ۱۲ × ۲۳ سم.

◀ ۱۳۸۷ / ۱۴ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۴۸، ش ۱۴۹۹۳، نسخه شماره ۲ / ۴۳۶۲

- ۲۲ / ۸۲.

نستعلیق، جلد تیماج قهوه‌ای.

۱۳ گ، ۱۴ س، ۱۴ × ۲۰ سم.

◀ ۱۳۸۸ / ۱۵ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۴۸، ش ۱۴۹۹۴، نسخه شماره ۳ / ۶۲۹۴

- ۳۱ / ۱۷۴.

نستعلیق، عناوین به شنگرف، جلد تیماج مشکی.

۸ گ، ۱۲ س، ۱۴ × ۲۰ سم.

◀ ۱۳۸۹ / ۱۶ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۴۸، ش ۱۴۹۹۵، نسخه شماره ۱۰ / ۱۲۵۲

- ۷ / ۱۵۲.

انجام افتاده: «یا بهائی اتخذ قلباً سواه * فهو ما معبوده الا هوا».

نستعلیق، تیماج مشکی عطف و حاشیه قهوه‌ای.

۱۱ گ، ۱۵ س، ۱۳ / ۵ × ۲۱ سم.

- ◀ ۱۷ / ۱۳۹۰ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۴۸، ش ۱۴۹۹۶، نسخه شماره ۲ / ۱۶۳۱
- ۹ / ۱۸۱.
- نستعلیق، عناوین به سنگرف، جلد تیماج قهوه‌ای مجدول با ترنج و سرترنج.
۱۲ گ، ۱۴ س، ۱۱ × ۵ / ۱۵ سم.
- ◀ ۱۸ / ۱۳۹۱ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۴۸، ش ۱۴۹۹۷، نسخه شماره ۳ / ۲۶۶۷
- ۱۴ / ۱۱۷.
- نسخ، ۱۲۳۸ ه.ق، جلد تیماج مشکی ضربی با ترنج با سر مجدول گرهی.
۱۷ گ، ۱۵ س، ۱۴ × ۲۱ سم.
- ◀ ۱۹ / ۱۳۹۲ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۴۸، ش ۱۴۹۹۸، نسخه شماره ۲ / ۴۸۸۶
- ۲۴ / ۱۸۶.
- شکسته، نستعلیق، سده ۱۳ ه.ق، جلد تیماج مشکی ساده.
۱۵ گ، ۱۱ س، ۱۱ × ۱۵ سم.
- ◀ ۲۰ / ۱۳۹۳ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۴۸، ش ۱۴۹۹۹، نسخه شماره ۵ / ۵۱۰۸
- ۲۵ / ۱۹۸.
- نسخ، جلد تیماج قهوه‌ای ساده.
۸ گ (بیاضی)، ۱۶ س، ۱۰ × ۱۷ سم.
- ◀ ۲۱ / ۱۳۹۴ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۴۸، ش ۱۵۰۰۰، نسخه شماره ۹ / ۵۹۰۵
- ۲۹ / ۲۴۵.
- نسخ، حاج محمدحسن بن حاج علی، شنبه ۲۸ ذی حجه ۱۲۲۴ ه.ق. جلد تیماج مشکی
ضربی مجدول گرهی.
۱۰ گ (بیاضی)، ۱۹ س، ۸ × ۱۶ سم.
- ◀ ۲۲ / ۱۳۹۵ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۴۸، ش ۱۵۰۰۱، نسخه شماره ۳ / ۵۰۴ -
۳ / ۱۲۴.
- نسخ و نستعلیق، ۲۸ رمضان ۱۲۷۷ ه.ق، عبارات عربی به نسخ و معرب، بدون جلد.

۱۷ گ، ۱۱ س.

◀ ۱۳۹۶ / ۲۳ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۴۹، ش ۱۵۰۰۲، نسخه شماره ۷ / ۵۰۸۷ - ۱۷۷ / ۲۵.

نستعلیق، سده ۱۲ ه. ق، جلد تیماج سرخ.

۶ گ (بیاضی)، سطور مختلف، ۱۲ × ۲۰ سم.

◀ ۱۳۹۷ / ۲۴ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۴۹، ش ۱۵۰۰۳، نسخه شماره ۵ / ۵۱۷ - ۱۳۷ / ۳.

انجام افتاده: «کم انادی وهو لا یضع التناد وافیادی وافیادی وافیادی».

نستعلیق، عنوان رساله شنگرف، تمام صفحات مجداول مذهب و تحریری، بدون جلد.

۱۲ گ، ۱۳ س.

◀ ۱۳۹۸ / ۲۵ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۴۹، ش ۱۵۰۰۴، نسخه شماره ۷ / ۱۶۹۳ - ۱۰ / ۳.

انجام افتاده: «نقوش کثرت امواج ظاهر دریا * حجاب وحدت باطن شده است دریا را».

نستعلیق، جلد مقوا عطف و گوشه تیماج قهوه‌ای.

۵ گ، ۲۰ س، ۵ / ۲۱ × ۳۵ سم.

◀ ۱۳۹۹ / ۲۶ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۴۹، ش ۱۵۰۰۵، نسخه شماره ۸ / ۲۹۷۵ - ۲۱۵ / ۱۵.

انجام افتاده: «آنچه از حق یاد دارد ای پسر * نام کردم نان و حلوا ای پسر».

نسخ و نستعلیق، سده ۱۳ ه. ق، جلد مقوای مشکی روغنی با ترنج و سرترنج با جدول

زر.

۱۰ گ، ۱۹ س، ۱۱ × ۱۷ سم.

◀ ۱۴۰۰ / ۲۷ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۴۹، ش ۱۵۰۰۶، نسخه شماره ۱ / ۴۶۶۵ - ۱۸۵ / ۲۳.

نسخ، سده ۱۳ ه. ق، جلد مقوای آبی عطف و گوشه تیماج سرخ.

۲۳ گ، ۸ س، ۱۱ × ۱۷ سم.

◀ ۱۴۰۱ / ۲۸ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۴۹، ش ۱۵۰۰۷، نسخه شماره ۲ / ۷۰۹۴ - ۳۶ / ۹۴.

نسخ، ۱۴ صفر ۱۲۶۲ ه.ق. عناوین و نشانی‌ها به سنگرف، کلمات ابیات عربی در زیر سطور ترجمه شده است. جلد تیماج قهوه‌ای فرسوده.

۱۴ گ، ۱۴ س، ۱۷ × ۲۱ سم.

◀ ۱۴۰۲ / ۲۹ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۴۹، ش ۱۵۰۰۸، نسخه شماره ۲ / ۴۸۵۶ - ۲۴ / ۱۵۶.

انجام افتاده: «چند نوشی نان و حلوای مجاز * توشه این نان و حلوا هم بساز».

شکسته، نستعلیق، جلد تیماج مشکی ساده.

۲۶ گ، سطور مختلف، ۱۱ × ۱۷ سم.

◀ ۱۴۰۳ / ۳۰ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۴۹، ش ۱۵۰۰۹، نسخه شماره ۹ / ۶۸۴۲ - ۳۵ / ۲۲.

انجام: «بهتر از این نیست در ختم کلام * بر محمد باد و آل او سلام».

نستعلیق، سده ۱۳ ه.ق، نشانی‌ها به سنگرف، جلد تیماج زرشکی ضربی ترنج با سر مجداول گرهی.

۱۲ گ، ۱۰ س، ۱۸ × ۳۰ سم.

◀ ۱۴۰۴ / ۳۱ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۴۹، ش ۱۵۰۱۰، نسخه شماره ۲ / ۷۷۵۵ - ۵۲ / ۹۵.

نستعلیق، بدون جلد.

۵ گ، سطور مختلف، ۱۵ × ۲۱ سم.

◀ ۱۴۰۵ / ۳۲ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۵۰، ش ۱۵۰۱۱، نسخه شماره ۳ / ۸۹۷۹ - ۵۹ / ۱۹۹.

نستعلیق، شب مبعث ۱۳۲۰ ه.ق. بدون جلد.

۱۲ گ، سطور مختلف، ۱۰ × ۱۷ سم.

◀ ۱۴۰۶ / ۳۳ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۵۰، ش ۱۵۰۱۲، نسخه شماره ۵ / ۷۸۸۲ - ۲۶۲ / ۳۹.

نستعلیق، جلد مقوا عطف گالینگور قهوه‌ای.

۱۳ گ، ۲۱ س، ۱۰ × ۱۶ سم.

◀ ۱۴۰۷ / ۳۴ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۵۰، ش ۱۵۰۱۳، نسخه شماره ۵ / ۸۱۰ - ۱۰۰ / ۵.

انجام افتاده: «نقص علم است ای جناب موسوی* حشمت و مال و منال دنیوی».

نستعلیق، عناوین به شنگرف، جلد تیماج قهوه‌ای ضربی، مجدول طاق‌دار.

۳ گ، ۱۸ س، ۵ / ۱۳ × ۲۲ سم.

◀ ۱۴۰۸ / ۳۵ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۵۰، ش ۱۵۰۱۴، نسخه شماره ۴ / ۵۸۹۶ - ۲۳۶ / ۲۹.

انجام افتاده: «وارهان خود را از این هم‌صحبتان

صحبت نیکانت ار نبود نصیب باری از هم‌صحبتان بد بکیب».

نستعلیق شکسته، محمدعلی بن محمدامین حسینی، ۱۱۳۶ ه.ق، جلد تیماج مشکی فاقد طبقه دوم.

۹ گ، ۱۴ سطر چلیپا، ۹ × ۲۱ سم.

◀ ۱۴۰۹ / ۳۶ - قم، گلیپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۷۵۰، ش ۱۵۰۱۵، نسخه شماره ۲ / ۴۸۳۷ - ۱۳۷ / ۲۴.

انجام افتاده: «زین سبب فرموده شاه اولیا آن گزین اولیا و اتقیا».

نستعلیق، شعبان ۱۲۶۸ ه.ق، جلد تیماج قهوه‌ای سوخت با ترنج و سرترنج.

۱۷ گ، ۱۴ س، ۱۱ × ۱۸ سم.

◀ ۱۴۱۰ / ۳۷ - پاکستان، گنج‌بخش؛ ج ۳، ص ۱۸۳۹، ش ۲۲۶۱ (۵۲۱۴)، ص ۳۶۰ - ۳۸۰ الی

۵۱۹۲: نستعلیق پخته، ۲۲ ربیع الثانی ۱۰۶۰ هـ. ق. نشانی‌ها به سنگرف. نسخه به دنبال «عین العلم» آمده است.

◀ ۳۸ / ۱۴۱۱ - پاکستان، گنج‌بخش؛ ج ۳، ص ۱۸۳۹، ش ۲۲۶۱ (۵۲۱۵)، ص ۱۱۰ الی ۱۲۰.

۶۴۰۹: نستعلیق خوش، سده ۱۱ هـ. ق، عناوین و نشانی‌ها سنگرف، نسخه حاشیه دارد.
◀ ۳۹ / ۱۴۱۲ - پاکستان، گنج‌بخش؛ ج ۳، ص ۱۸۳۹، ش ۲۲۶۱ (۵۲۱۶)، ص ۳۸ الی ۷۶.

۷۴۹۷: نستعلیق پخته، سده ۱۱ هـ. ق. جدول‌بندی ۳ راه، عناوین و نشانی‌ها به سنگرف.
◀ ۴۰ / ۱۴۱۳ - پاکستان، گنج‌بخش؛ ج ۳، ص ۱۸۳۹، ش ۲۲۶۱ (۵۲۱۷)، ص ۱ الی ۳۳.

۵۳۹۸: نستعلیق پخته، ۱۱۲۰ هـ. ق. جدول‌بندی ۴ راه به زر و مشکی. عناوین به سنگرف.

◀ ۴۱ / ۱۴۱۴ - پاکستان، گنج‌بخش؛ ج ۳، ص ۱۸۳۹، ش ۲۲۶۱ (۵۲۱۸)، ص ۴ الی ۱۲.
۶۱۵۰: نستعلیق خام، ۱۱۸۷ هـ. ق. در حاشیه مجموعه آمده است.
◀ ۴۲ / ۱۴۱۵ - پاکستان، گنج‌بخش؛ ج ۳، ص ۱۸۳۹، ش ۲۲۶۱ (۵۲۱۹ / ۳)، ص ۱۰۵ الی ۱۳۲.

۴۲۰۸: نسخ متمایل به نستعلیق، سده ۱۲ هـ. ق. ش ۳ از مجموعه است با دیباچه نثری. نشانی و عناوین به سنگرف.

◀ ۴۳ / ۱۴۱۶ - پاکستان، گنج‌بخش؛ ج ۳، ص ۱۸۳۹، ش ۲۲۶۱ (۵۲۲۰)، ص ۴۰۷ الی ۴۱۳.

۷۵۹: نستعلیق پخته، سده ۱۲ هـ. ق. در ضمن «جنگ» با آرایش‌های زرین.
آغاز: «قد صرفت العمر فی قیل و قال یا ندیمی فقد ضاق المجال».

◀ ۴۴ / ۱۴۱۷ - پاکستان، گنج‌بخش؛ ج ۳، ص ۱۸۳۹، ش ۲۲۶۱ (۵۲۲۱)
۳۸۹۶: نستعلیق خوانا، سده ۱۲ و ۱۳ هـ. ق.

آغاز افتاده: «مرحبا ای مایه اقبال ما...».

عناوین نانویس. ۴۰ صفحه.

◀ ۱۴۱۸ / ۴۵ - پاکستان، گنج‌بخش؛ ج ۳، ص ۱۸۳۹، ش ۲۲۶۱ (۵۲۲۲)، ص ۱۵۳

الی ۱۶۶

۱۰۲۶: نسخ خوش، با تاریخ ۱۲۳۰ - ۱۲۲۶ ه.ق. در آغاز يك برگ فرسوده است.

عناوین به سنگرف.

◀ ۱۴۱۹ / ۴۶ - پاکستان، گنج‌بخش؛ ج ۳، ص ۱۸۳۹، ش ۲۲۶۱ (۵۲۲۳ / ۲)، ص ۱۵

الی ۴۵

۵۹۸۳: نستعلیق پخته ایرانی، محمدنبی، در جلال‌آباد، ۲۶ ذی‌حجه ۱۲۶۷ ه.ق. شماره

دوم از مجموعه است که دیباچه نثری را ندارد. عناوین لاجورد، جدول‌بندی ۳ راه.

◀ ۱۴۲۰ / ۴۷ - پاکستان، گنج‌بخش؛ ج ۳، ص ۱۸۳۹، ش ۲۲۶۱ (۵۲۲۴)

۳۶۴۹: نستعلیق شکسته‌آمیز، احمد بختیار، ۱۵ شعبان ۱۲۷۲ ه.ق. عناوین و نشانی‌ها به

سنگرف، ۲۸ ص.

◀ ۱۴۲۱ / ۴۸ - پاکستان، گنج‌بخش؛ ج ۳، ص ۱۸۳۹، ش ۲۲۶۱ (۵۲۲۵)، ص ۲۶۱

الی ۲۸۰.

۸۸۰: نستعلیق شکسته‌آمیز، ۱۲۷۳ ه.ق، در ضمن «جنگ» آمده که حاوی دیباچه هم

می‌باشد. عناوین و نشانی‌ها به سنگرف.

◀ ۱۴۲۲ / ۴۹ - پاکستان، گنج‌بخش؛ ج ۳، ص ۱۸۳۹، ش ۲۲۶۱ (۵۲۲۶ / ۱)، ص ۱

الی ۲۲.

۳۷۸۶: نستعلیق پخته، سده ۱۳ ه.ق، شماره ۱ از مجموعه است.

آغاز: «ایها الاهی...».

◀ ۱۴۲۳ / ۵۰ - تهران، مجلس؛ ج ۱ / ۴۰، ص ۱۸، ش ۱۲ / ۳، از ص ۸۱ الی ۹۲.

آغاز افتاده: «... لا تقم فی اثر لذات الجسد آنّها فی جید حبل من مسد...».

انجام افتاده: «... با همه آلودگی قدرت بجاست بر قدرت تشریف خدمت کرد

راست...».

نستعلیق تحریری، جلد مجموعه چرم مشکی.

۷ / ۱۰ × ۱۸ سم. [ش ثبت: ۲۱۰۳۹۶]

◀ ۱۴۲۴ / ۵۱ - تهران، دانشگاه؛ ج ۱۹، ص ۵۹، ش ۴ / ۱۰۰۸۹، ص ۹ پ الی ۲۳ ر. نسخه همراه با قصه شیخ شبلی است.

نستعلیق شکسته، ملا محمد طاهر نوری، ۱۲۴۸ ه.ق.

کاغذ فرنگی سفیدرنگ و الوان، جلد مشکی فرسوده، عطف سرخود، درون آستر کاغذی آبی‌رنگ که بر پشت و روی داخل جلد، مخارج و هزینه‌ها بر آن نوشته شده است. عناوین و نشانی‌ها شنگرف.

اندازه متن: ۵ / ۵ در ۱۰ سم، اندازه جلد: ۱۰ × ۱۷ سم.

◀ ۱۴۲۵ / ۵۲ - تهران، دانشگاه؛ ج ۱۹، ص ۵۳۹، ش ۱ / ۱۰۴۰۹، ص ۱ ر الی ۳ ر.

آغاز افتاده: «فی ذم الریا و التدلیس اعظم جنود ابلیس

همچو سایه از پی او می‌دوید عفو و عفو می‌کرد رختش می‌دید».

کتابت در سده ۱۳ ه.ق، کاغذ فرنگی شکری‌رنگ آسیب‌دیده، لکه‌های مرکب در تمام صفحات دیده می‌شود، جلد مقوا رویه کاغذ زرد رنگ بدون آستر.

اندازه متن: ۱۱ × ۲۱ سم، جلد: ۱۵ × ۲۵ سم.

◀ ۱۴۲۶ / ۵۳ - تهران، ملک؛ ج ۵ / ۵۹، ش ۴ / ۵۲۶ (۴ / ۶۷)، از ص ۵۲ الی ۸۰.

نستعلیق، سید حسن حسینی، متخلص به «ثریا»، دوشنبه ۱۲۶۷ ه.ق. در ص ۸۱ و ۸۲

اشعاری از شیخ بهائی است که نویسنده در نسخه‌های دیگر یافته است.

◀ ۱۴۲۷ / ۵۴ - همدان، دانشگاه بوعلی؛ ص ۱۸۰، ش ۲ / ۳۳۶، از ص ۲۲ پ الی ۳۱

ر.

نستعلیق، پنجشنبه هفتم ماه رمضان ۱۲۸۷. عناوین شنگرف.

جلد تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.

۱۶ س.

◀ ۱۴۲۸ / ۵۵ - یزد، کاظمینی (ج ۱)؛ ص ۴۹، ش ۲ / ۴۱، از ص ۵۱ ر الی ۶۳ پ.
نستعلیق، روز چهارشنبه از ذی قعدة ۱۲۵۱. عناوین با خطی شنگرف بر فراز آن
مشخص شده. در برگ پایانی اشعاری به فارسی آمده است.
جلد تیماج مشکی بدون مقوا.
سطور مختلف، ۱۱ × ۱۶ سم.

۸۲۹

نبذة من السوانح و جملة من الموانح (فقد شیخ اکبر فی طریق حج بیت الله و زیارت سید الانام) (فقه - عربی)

از: بهاء الدین محمد عاملی (۱۰۳۰ ه. ق.).
◀ ۱۴۲۹ / - کتاب، جزء مخطوطات افغانستان است.

۸۳۰

النخبة الوجيزة فی مناسک الحج (فقه - عربی)

از: شیخ ابوعلی محمد بن اسماعیل رجالی (۱۲۱۶ ه. ق.).
[الذریعة ۲۴ / ۱۰۱ ش ۵۲۰]
کتاب مشتمل بر یک مقدمه و دو مقصد و یک خاتمه است.
آغاز: «الحمد لله ما أحرم ناسک و لبي طائف و صلی...».
مؤلف، کتاب را از «ریاض المسائل» استاد خودش با مراعات احتیاط انتخاب کرده
است.
◀ ۱۴۳۰ / - نسخه خطی در کتابخانه سید مهدی بن احمد آل حیدر کاظمی نگه داری
می شود؛ سال کتابت: ۱۲۲۸ ه. ق.

نزهة المشتاق فی حدّ عمرة المکی و الملحق به من الافاق (فقه - عربی)

از: سنبل، محمدطاهر بن محمدسعید (۱۲۱۹ ه. ق.).

[معجم المؤلفین ۱۰ / ۱۰۱]

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱ / ۱۴۳۱ - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۴۸، ش ۲۳۹۰، [ش عمومی ۳۵۵۱ فقه].

خط تحریری، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۱۳ گ، ۲۰ س، ۱۷ × ۲۴ سم.

◀ ۲ / ۱۴۳۲ - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۴۸، ش ۲۳۹۱، [ش عمومی ۳۸۰۵ / ۸ فقه]، از ص ۷۹ ال ۸۴.

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۶ ص، ۲۲ س، ۱۹ × ۲۶ سم.

◀ ۳ / ۱۴۳۳ - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۴۸، ش ۲۳۹۲، [ش عمومی ۳۸۵۵ / ۱۴].

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۱۲ ص، ۲۱ س، ۵ / ۱۳ × ۲۳ سم.

◀ ۴ / ۱۴۳۴ - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۶۴۸، ش ۲۳۹۳، [ش عمومی ۴۰۱۵ / ۱ فقه].

نسخ، به خط مؤلف.

۱۲ گ، ۲۰ س، ۱۷ × ۲۴ سم.

۸۳۲

النعم السوابغ فی إحرام المدنی من رابغ (فقه حنفی - عربی)

از: نابلسی، عبدالغنی بن اسماعیل (۱۱۴۳ ه.ق).

[هدیه العارفین ۱ / ۵۹۴: معجم المؤلفین ۵ / ۲۷۱؛ الأعلام ۴ / ۱۵۸]

رساله‌ای است مختصر در بیان حد محرم شدن کسی که از «رابغ» قصد حرم دارد.

◀ ۱۴۳۵ / - عربستان، مختصر حرم مکی؛ ج ۲، ص ۷۷۷، ش ۲۹۶۹، [ش کلی ۳۸۲۰ /

۲۵ فقه حنفی]، از ص ۵۰۹ الی ۵۱۲.

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

۲ گ، ۲۳ س، ۱۴ × ۲۲ سم.

۸۳۳

نعم المنهج فی أحكام العمرة و الحج (فقه - عربی)

از: شیخ علی بن حاج حسن خنیزی قطیفی (تولد: ۱۲۹۱ - ۱۳۶۳ ه.ق).

مختصری است در احکام عمره و حج و پس از پایان کتاب مسئله‌ای در حج آمده که

بدان پاسخ داده شده است.

سائل، سید حسین موسوی حمامی است و مجیب، سید محسن حکیم.

تاریخ تألیف: ۱۴ شعبان ۱۳۳۹ ه.ق.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین و الصلاة و السلام علی محمد و آله الطاهرین یجب الحج

بأصل الشرع مرة واحدة و هی المسماة بحجة الاسلام...».

انجام: «هذا ما أمکن تحریره علی وجه العجالة نسأله تعالی أن یجعله ذخراً فی يوم

المعاد... التاسعة و الثلاثون و الثلاثمائة و ألف».

◀ ۱۴۳۶ / - قم، مؤسسه طیبیه، ص ۱۳۹، ش ۱۱۲ / ۳.

خط محمد بن سید علوی، ۱۲ شوال ۱۳۶۶ ه. ق.
در این مأخذ، به نام «المنهج فی أحكام العمرة و الحج» شناسایی شده، اما آنچه در این
نوشتار عنوان شده، بر اساس «کتابنامه حج» آقای بکایی است.
۵۵ ص، ۱۳ س.
[اصل نسخه در قطیف موجود است]

۸۳۴

النفحة المسكية فی الرحلة المکیة = سفرنامه سویدی (سفرنامه دینی - عربی)

از: ابوالبرکات عبدالله بن حسین سویدی بغدادی، معروف به افندی (۱۱۰۴ - ۱۱۷۴
سده ۱۲ ه. ق.).

[معجم المؤلفین العراقيين: ۱ / ۲۶؛ ملک ۱ / ۷۷۱ - ۷۷۳]

این نسخه، فصلی است از کتاب «النفحة المسكية» افندی که سفرنامه حج اوست و
فصل حاضر مشتمل است بر مناظرات بین عالمان شیعه و سنی در لجنه بغداد که نادرشاه
افشار برای تقریب بین فرق اسلامی برپا کرده بوده. وی سنی مذهب است و از جانب
نادرشاه مأمور نظارت بر لجنه مذکور بوده است.

کاتب دیباچه‌گونه‌ای برای این نسخه نوشت که در آن گوید این فصل را به نقل از
فرزند عبدالله افندی نوشته است و در فهرست ملک، این فرزند، محمد سعید بن احمد بن
عبدالله افندی (۱۱۸۰ - ۱۲۴۶ ه. ق.) معرفی شده است که نوه مؤلف است، نه فرزند وی.
النفحة المسكية به تازگی به چاپ رسیده و نسخه‌ای از آن در کتابخانه تخصصی تاریخ
اسلام قم موجود است.

شایان ذکر است که این نسخه، به برکت راهنمایی جناب دکتر رسول جعفریان شناخته
شده است.

آغاز: «الحمد لله... اما بعد فهذه کلمات حکاها ابن عبدالله افندی فی قصة ذهاب والده.

قال و لنذكر قصة ذهاب الوالد رحمه الله تعالى الى شاه العجم... قال الوالد... فى النفحة المكسية فى الرحلة المكية ما نصه و قصة ذلك باختصار ان مملكة العجم لما اضمحلت و ملك الافغان دار مملكتهم اصفهان...».

انجامه: «هذا آخر ما وجدناه منقولاً من ابن عبد الله افندى عليه ما يستحقه و الحمد لله على قوة الاسلام فى زماننا هذا ببركة حضرة ظل الله فى العالمين سلطان السلاطين و خاقان الخواقين الشاه».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۴۳۷ / ۱ - تهران، مجلس؛ ج ۲ / ۲۴، ص ۱۹۴، ش ۱۲۷۷.

انجام افتاده: «... فسألت لم هذا الازدحام و المغالبة فقیل ان الشاه اذا سمع ازدحامهم و مغالبتهم».

نسخ، سده ۱۳هـ. ق. برنوشته از خط پسر مؤلف. در فراز صفحه آغاز، تملك محمد بن صادق الحسينى الطباطبایى مورخ ۲۴ جمادى الثانى ۱۳۳۱ هـ. ق. نوشته شده.

کاغذ فرنگی آهار مهره، جلد مقوایی با روکش ابر و باد، قطع رقعی.

۲۳ گ، ۱۶ س، ۱۰ در ۱۵ سم. [ش ثبت: ۳۱۹۸۱]

◀ ۱۴۳۸ / ۲ - تهران، ملك؛ ج ۱ / ۵۶۸، ش ۸۹۵.

آغاز: «وجدت بخط الفاضل الاديب الشيخ محمد سعيد السويدي البغدادي ما صورته ولنذكر قصة ذهاب الوالد يعنى والده الى شاه العجم الظالم الغشوم نادرشاه و اجراء الحق على يديه و اخماد نار الباطل بمباحثته و ارجاع الشيعة عما هم عليه اذ لا يخلو ذلك عن فائدة قال الوالد رحمه الله تعالى فى النفحة المسكية فى الرحلة المكية».

نسخ، عبدالحفيظ بن محمد صالح حماد در سال ۱۱۴۸هـ. ق، با جدول زرین. عناوين شنگرف. در ادامه، نامه‌ای است كه ابوالبركات خادم الحديث عبدالله بن حسين بن مرعى بن ناصرالدين دورى سويدي در آن نقل مى كند كه در صحن خانه ام‌الخير خانم افندى صفيه دختر وزير حسن پاشا آن را يافته و مهر عبدالله بن منصور داشته است.

سپس نامه دیگری است در پاسخ آن و بندی از محاضرات سیوطی. کاغذ ترمه
استانبولی، جلد میشن یشمی لبه‌دار با جدول.
۳۶ گ، ۲۱ س، ۳ / ۱۷ × ۵ / ۲۴ سم.
◀ ۱۴۳۹ / ۳ - يك نسخه خطی از این کتاب، در کتابخانه عارف حکمت، شیخ‌الاسلام
مدینه نگه‌داری می‌شود.

۸۳۵

نوادیر الحج (فقه - عربی)

از: محمد بن جمهور.
[الذریعة ۲۴ / ۳۴۵ ش ۱۸۵۳]
گویند مؤلف یکصد و ده سال عمر کرده و یکی از اصحاب امام رضا علیه السلام بوده است.

۸۳۶

نوادیر الحج (فقه - عربی)

از: یعقوب بن یزید بن حماد کاتب انباری قمی سلمی.
[الذریعة ۲۴ / ۳۴۵ ش ۱۸۵۴]
مؤلف از کاتبان متصّر بوده و از امام جواد علیه السلام روایت کرده است.
کتابی دیگر دارد به نام «الطعن علی یونس».

۸۳۷

نور المشرقین (سفرنامه دینی، عرفانی منظوم - فارسی)

از: عبدالله ثانی بهشتی هروی (سده ۱۱ ه. ق.).

[الذریعة ۲۴ / ۳۷۶ ش ۲۰۲۶؛ منزوی، فهرست‌واره؛ ۱ / ۱۵۵]

[تصحیح نجیب مایل هروی، مشهد، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۷۷ ش]

در پاسخ «تحفة العراقین» خاقانی است. سفرنامه‌ای است عرفانی در قالب مثنوی در ۱۸۰۰ بیت.

در این نوشتار، پس از نعت و ستایش شاه عباس (۹۹۶ - ۱۰۳۸ ه.ق) می‌نویسد: «چون «تحفه» را خواندم آن را نادرست دیدم و من اکنون وصف هفت اقلیم را کنم».

آن‌گاه می‌پردازد به: صفت کعبه، مدینه، گورستان بقیع، مناقب و معجزات امامان، صفت هرات، صفت مشهد مقدس، صفت قصبه نیشابور، صفت سبزوار، صفت سمنان، صفت طهران، بلده قم، صفت صفاهان، صفت دولتخانه پادشاهی، صفت قیصریه، صفت قهوه‌خانه، صفت حمام، تعریف بازار اصفهان، چهارباغ، زنده رود، صفت همدان، سبب عزیمت به هندوستان، صفت قصبه سبزوار، ولایت فسراره، صفت قلعه‌بست، صفت قندهار و سوانحی که روی داد، صفت بلاد هندوستان. خاتمه در وصف کشمیر.

آغاز: «ماییم یگانه گوهر پاک * شاداب ز فیض جوهر خاک * هرچند صدف گهر طرازد * چون جوهر ما چگونه سازد».

درباره سراینده که متولد ۱۰۰۶ ه.ق است، در «ذریعه ۹: ۱۴۸» همین اندازه گفته شده است: نام او عبدالله و از سده یازدهم و شاگرد فصیحی هروی است. این فصیحی نگارنده «مجمل فصیحی» (سده ۸ - ۹ ه.ق) و فصیح هروی که گویا پدر نگارنده «شرح نصاب الصبیان» است و در «مجالس النقایس» ص ۱۰۶ و ۲۸۱ از او یاد شده است (آغاز سده ۱۰ ه.ق) نخواهد بود.

احتمال می‌رود که شاگرد فصیحی هروی انصاری باشد که از او دیوانی به‌جا مانده است.

◀ ۱۴۴۰ / - تهران، ملک؛ ۵۱۵۳. [فهرست نسخه‌ها، منزوی؛ ج ۶، ص ۴۰۵۴، ش

[۴۱۸۶۶]

نستعلیق خوش، اواخر ذی قعدة ۱۰۶۷ هـ. ق، در بلده احمدآباد.
نسخه مجداول به زر و الوان.
مهر: «بديع الزمان».
۷۹ گ، ۱۲ س.

۸۳۸

نهج الحجج (فی مناسک الحاج) (فقه - عربی)

از: ملاباقر بن اسماعیل واعظ کجوری (۱۳۱۳ هـ. ق).
[الذريعة ۲۴ / ۴۱۵ ش ۲۱۸۱]
مؤلف کتاب دیگری دارد به نام «جنة النعيم» که برادرش محمد در «زبدة المآثر» از آن نام برده و گفته که در آخر «الخصائص الفاطمية» آمده است.
در آغاز «الخصائص الفاطمية» گفته که این نوشتار، فارسی است در قالب ۴۰ هزار بیت و در دو مجلد:
- جلد اول: آداب الخروج الى الحج الى دخول مكة.
- جلد دوم: فی مناسک و أحكامه و أسرار أعماله و تعداد منازل المدينة و بيت المقدس فی فلسطين برأ و بحرأ و فواصلها.

۸۳۹

نهج السداد فی حج الأفراد (فقه - عربی)

از: سید رضی الدین بن محمد بن علی بن حیدر بن محمد آل نجم الدین موسوی عاملی مکی (تولد: ۱۱۰۳، مکه - ۱۱۶۸ هـ. ق).
[الذريعة ۲۴ / ۴۱۹ ش ۲۱۹۴؛ طبقات أعلام الشيعة ق ۱۲ / خ؛ معجم مؤلفات الشيعة فی الجزيرة العربية ۱ / ۱۷۱ ش ۴۷۷]

◀ ۱۴۴۱ / - مؤلف از این رساله خود در اجازه‌ای که به سال ۱۱۵۵ ه. ق. برای سید نصرالله حائری صادر کرده، نام برده است.

۸۴۰

نیات الحج (فقه - عربی)

از: جمال‌الدین، ابوالعباس محمد بن فهد اسدی حلی (۷۵۶ - ۸۴۱ ه. ق.).
اثری نویافته از اوست که غیر از «الوجیزة فی واجبات الحج و نیاته» است و رساله بسیار کوتاهی است در دو صفحه در بیان کیفیت نیات اعمال حج.
◀ ۱۴۴۲ / - آمریکا، دانشگاه لوس‌آنجلس؛ ش ۳ / ۱۳۱۳ م.
کتابت در عصر مؤلف و به سال ۸۱۱ ه. ق، ۲ ص.

۸۴۱

نیات الحج = نية الحج والعمرة = المنسک المختصر (فقه - عربی)

از: شهید ثانی، زین‌الدین بن علی عاملی (۹۱۱ - ۹۶۶ ه. ق.).
[الذریعه ۲۲ / ۲۶۳ ش ۶۹۸۵ و ۲۴ / ۴۴۱ ش ۲۳۱۱]
این رساله سومین رساله از مجموعه مناسک حج مؤلف است (غیر از مناسک کبیر و مناسک صغیر) که گفتاری است کوتاه، نامبوّب و بی‌دیب‌اچه در نیت‌های اعمال حج و عمره از واجبات و مستحبات که در این رساله گزارش شده است.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین... اذا عزمتم علی سبیل الحج و قطعت العلائق فقف علی باب بیتک و انوِ الحج و العمرة اتوجه الی البیت الحرام و المشاعر العظام لاعتمر عمرة الاسلام عمرة التمتع و أحجّ حجّ الاسلام حجّ التمتع لوجوبه قرابة الی الله فاذا وصلت الی المیقات...».

انجام: «... و ألبى التلبیات الاربع لعقد هذا الاحرام نيابة عن فلان أو عمن استوجرت عنه لوجوبه عليه بالاصالة و على بالنيابة قرابة الى الله و لو اقتصر بعد قوله نيابة عن فلان على قوله لوجوبه قرابة الى الله كفى، والله الكافى و حسبنا الله و نعم الوكيل».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۴۴۳ / ۱ - قم، مرعشی؛ ش ۴ / ۵۳۸۳، از ص ۷۰ پ الى ۷۳ پ.

نسخ، زهرا بن علی یوسف بن زاهر بن فرج بن احمد النعیمی البحرانی الاوالی. عناوین و نشانی‌ها شنگرف، جلد تیماج قهوه‌ای ضربی.

۲۰ × ۱۲ / ۵ سم.

◀ ۱۴۴۴ / ۲ - قم، مرعشی؛ ش ۸ / ۱۰۱۶۹، از ص ۹۳ پ الى ۹۵ پ.

نسخ، عیسی بن درویش، در عصر شهید دوم. عناوین شنگرف، جلد تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.

۱۶ × ۲۰ / ۵.

◀ ۱۴۴۵ / ۳ - اصفهان، مدرسه صدر بازار؛ ش ۲ / ۶۲۶، از ص ۵۵ پ الى ۶۲ پ.

نسخ، داود بن شمس بن داود بن احمد بن حسن فقیه شیبانی. عناوین به شنگرف، تصحیح شده. در برگ پایانی امضای بلاغی بدون نام دیده می‌شود. دارای حواشی مفصل، بدون جلد.

۱۲ س، ۱۱ × ۱۷/۵ سم.

◀ ۱۴۴۶ / ۴ - مشهد، رضوی؛ ش ۳۵۶۷۴.

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

نسخه اهدائی حضرت آیه‌الله خامنه‌ای به تاریخ خرداد ۱۳۷۳ به آستان قدس رضوی (ع) است.

۳ ص، ۱۷ س، ۵ / ۱۴ × ۲۱ سم.

(تصاویر ۳۶۰ و ۳۶۱)

◀ ۱۴۴۷ / ۵ - مشهد، رضوی؛ ش ۲۰۹۹۱.

نسخه، اهدایی حضرت آیه الله خامنه‌ای جهت آستان قدس رضوی علیه السلام در تاریخ خرداد ۱۳۷۳ است.

در حاشیه سمت راست صفحه آغاز چنین آمده است: «هذه الرسالة الرسالة التي بعدها رأيتها في مجموعة كلها رسائل لجلدي الشيخ زين الدين قدس الله روحه بخطه».

نسخ، سال ۱۲۴۳ ه. ق.

۴ گ، ۱۷ س، ۵ / ۱۴ × ۲۱ سم.

(تصاویر ۳۶۲ و ۳۶۳)

◀ ۱۴۴۸ / ۶ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۷۱۵ (فقه ۲)، ش ۱۴۴۸ (۳۵۶۷۴).

نسخ خوش، سده ۱۳ ه. ق. کاغذ نخودی آهار مهره فرنگی، جلد تیماج عنابی ضربی با ترنج و دو سرترنج منقش به گل و مرغ.

تاریخ اهدا: خرداد ۱۳۷۳ ه. ش.

۲ گ، ۱۷ س، ۵ / ۱۴ × ۲۱ سم.

در الذریعه دو نسخه از آن گزارش می‌شود:

◀ ۱۴۴۹ / ۷ - نسخه‌ای دیگر در مجموعه مؤلف که نزد میرزا محمد طهرانی است، موجود می‌باشد.

◀ ۱۴۵۰ / ۸ - دیگری در ضمن کتب حاج میرزا علی شهرستانی.

◀ ۱۴۵۱ / ۹ - تهران، دائرةالمعارف اسلام؛ ج ۱، ص ۲۴۴، ش ۵ / ۳۱ (۶۶۷۳۵)، ص ۷۷ رالی ۷۸ ر.

نستعلیق تحریری آمیخته به شکسته، سده ۱۱ ه. ق.

◀ ۱۴۵۲ / ۱۰ - کرمانشاه، خاندان میبدی؛ ص ۵۸، ش ۱ / ۷۳، از ص ۱ الی ۲۴.

نسخ، از سده ۱۱ ه. ق. عناوین شنگرف. برگ‌های آغاز مجموعه دارای مسائل فقهی است. جلد (مجموعه) تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.

۱۴ س، ۵ / ۱۲ × ۱۸ سم.

- ◀ ۱۴۵۳ / ۱۱ - تهران، مجلس؛ ج ۴۵، ص ۲۳۸، ش ۴ / ۱۶۴۳۹، ص ۳۰۶ الی ۳۱۲.
 آغاز: «بسمله اذا عزمت على سبيل الحج و قطعت العلايق فقف على باب بيتك...».
 انجام: «... لوجوبه قربة الى الله كفى والله الكافى و هو حسبنا و نعم الوكيل و نعم المولى و نعم النصير».
- نسخ، محمد سليم بن مير ظهيرالدين حسینی، صفر ۱۱۲۰ هـ.ق.
 جلد مجموعه تیماج زرشکی ضربی ترنج و سرترنج دار مرمت شده، لبه‌ها تیماج قهوه‌ای و عطف چرم قهوه‌ای.
 ۱۵ × ۵ / ۱۸ سم. [ش ثبت: ۲۰۷۶۰۴]
- انجامه: «... لوجوبه قربة الى الله كفى والله الكافى و حسبنا و نعم الوكيل تم المنسك المختصر من مصنفات الشيخ الاجل زين الملة والدين رحمه الله...».
- ◀ ۱۴۵۴ / ۱۲ - قم، مرعشی؛ ش ۳ / ۱۱۵۴۸، از ص ۹۱ پ الی ۹۳ پ.
 نسخ، سده ۱۳ هـ.ق. عناوین شنگرف، کاغذ فرنگی آهار مهره شده، جلد مشمعی قهوه-ای با مقوا، عطف تیماج قهوه‌ای.
 این نسخه، از روی نسخه‌ای که به خط احمد شاهجانی هزارجریبی که به سال ۱۰۹۵ کتابت شده، استنساخ گردیده است.
 ۳ گ، ۱۷ س (۵ / ۶ × ۵ / ۱۱ سم)، ۱۸ × ۱۱ سم.
- ◀ ۱۴۵۵ / ۱۳ - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای)، ص ۷۱۴ (فقه ۲)، ش ۱۴۴۶ (۳۵۶۷۱).
 نسخ ۱۷ سطری، عبدالمجید بن محمد مهدی، سنه ۱۲۴۳ هـ.ق. کاغذ شکری آهار مهره، جلد تیماج زرشکی ضربی، مزین به ترنج و سرترنج.
 تاریخ اهدا: خرداد ۱۳۷۳.
- ◀ ۱۴۵۶ / ۱۴ - مشهد، رضوی؛ ش ۲۹۷۵۵، از ص ۲۳.
 نستعلیق نازیبا، ۹۸۹ هـ.ق (به قرینه سایر رساله‌های مجموعه).
 وقفنامه کتاب در برگ ۲۲ مجموعه چنین درج شده است: «وقف نمود مرحوم مولانا

عبدالسمیع سبزواری بر طلبه مدرسه خود واقعه در مشهد مقدس رضویه علیه آلاف التحية.

◀ ۱۴۵۷ / ۱۵ - مشهد، رضوی؛ ش ۲۹۷۸۰.

انجام افتاده: «لقد هذه الاحرام نيابة عن فلان أو عمن استوجرت عنه لوجوبه عليه بالاصالة و على بالنيابة...».

نسخ، سال ۹۹۹ ه. ق.

در صفحه پس افزوده، فوائدی در باب ظهور حضرت قائم (عج) در مکه و نیز زیارت ائمه مدفون در بقیع و... درج شده است.

۱۰ ص، ۱۱ س.

(تصاویر ۳۶۴ و ۳۶۵)

این کتاب غیر از «مناسک حج» مؤلف است.

شیخ آقا بزرگ می گوید که نسخه را در کتابخانه سید شیرازی دیده است و نسخه ای هم از آن به همراه مناسک شهید ثانی در کتابخانه «شریعت» موجود است.

◀ ۱۴۵۸ / ۱۶ - قم، مرکز احیاء؛ ش ۴ / ۴۰۹۳، از ص ۱۰۰ ر الی ۱۰۱ پ.

انجامه: «و الحمد لله وحده و صلى الله على نبينا محمد وآله و صحبه و قد تمّ على يد العبد العاصی احمد بن شاهجان الهزارجریبی سنه خمس و تسعين بعد الالف ۱۰۹۵ من الهجرة النبوية».

نسخ، احمد بن شاهجان هزارجریبی، سال ۱۰۹۵ ه. ق.

عناوین به شنگرف، رساله تصحیح شده، جلد (مجموعه) تیماج قهوه ای بدون مقوا. نسخه بیاضی است.

سطور (مجموعه) مختلف، ۱۰ × ۱۹ سم.

(تصاویر ۳۶۶ و ۳۶۷)

◀ ۱۴۵۹ / ۱۷ - قم، مرکز احیاء؛ ش ۳ / ۴۳۷۱.

آغاز نسخه، اندکی با سایر نسخه های موجود متفاوت است و کلمه «نیت» به شنگرف در

موارد لزوم تکرار شده است.

آغاز نسخه: «بسمله اذا عزمت على الحج و قطعت العلايق فقف على باب بيتك وانو الحج و العمرة قبل أتوجه إلى بيت الله الحرام والمشاعر العظام و نيته أعتمر عمرة الاسلام عمرة التمتع و أحج حج الاسلام... استحَبْ لك أن تعتسل غسل الاحرام و نيته اغتسل غسل الاحرام...».

نسخ، محمد مؤمن بن نقدی، سده ۱۱ هـ. ق. پس از رساله و در ذیل انجامة، صیغه اجاره حج بدین عبارت آمده است: «صیغه اجاره حج: أجرتك نفسي لأن أحج عن فلان حج التمتع حج الاسلام مع العمرة المتمتع بها الى حج التمتع حج الاسلام مع جميع مناسكهما و مع زيارة النبي ص و زيارة فاطمة صلوات الله عليها و أئمة البقيع صلوات الله عليهم...». عناوین به شنگرف، نسخه توسط کاتب تصحیح شده است.

جلد (مجموعه) تیماج قهوه‌ای بدون مقوا.

۹ ص، ۱۵ س، ۵ / ۱۰ × ۲۰ سم.

(تصاویر ۳۶۸ و ۳۶۹)

۸۴۲

نیل الوطر فی ذکر أحوال السفر إلى الحرم الأزهر و النبي الأنور (سفرنامه

منظوم دینی - عربی)

از: اسماعیل بن حسین بن الحسن بن هادی جغمان (۱۲۵۶ هـ. ق).

سفرنامه منظوم حج و غیره مؤلف است که به مناسبت هر موقعی، سروده است و شرح آن مواقف را نیز آورده است و به تاریخ ۲۳ رمضان ۱۲۴۲ هـ. ق از تألیف آن فارغ شده است.

اشعار به قرمز و شرح آن با مشکی صورت گرفته است.

در «أعلام المؤلفین الزیدية» از عبدالسلام وجیه در ص ۲۳۳ آمده که عنوان نسخه،

«بلوغ الوطر...» است.

آغاز (بعد از بسمله و دیباچه): «حمداً للذي الجلال والإكرام * على الهدى والمنّ و الإنعام».

انجام: «فتق بهم إن كنت من أهل الحجا * و اتبعهم إن كنت تقصد النجا».

◀ ۱۴۶۰ / - یمن، مخطوطات الیمنیه؛ ج ۲، ص ۱۳۷۶، ش م / ۲۹۷۸.

نسخ، به خط مؤلف، جمعه ۱۴ شوال سنة ۱۲۴۷ هـ. ق.

۷۹ گ، ۲۳ س، ۱۸ × ۲۳ سم.

۸۴۳

واجبات التمتع بالعمرة الى الحج (فقه - عربی)

از: جمال‌الدین عبدالله بن زهرة.

[الذريعة ۲۵ / ۱ ش ۴]

مؤلف، برادر اَبی‌المکارم است.

وی کتاب دیگری دارد به نام «الغنية» که در فهرست تصانیفش بدان اشاره شده است.

۸۴۴

واجبات الحج والعمرة = مناسک الحج (رسالة الحج) (فقه - عربی)

از: برغانی قزوینی، محمدعلی بن محمد (۱۲۷۲ هـ. ق).

رساله‌ای است در احکام و مسائل حج که در غایت ایجاز در ماه مبارک رمضان ۱۲۳۹

در کربلا نگارش یافته است. در مستدرکات «اعیان الشیعة»^۱ کتابی به‌عنوان اسرار الحج از

آثار مؤلف آورده شده که احتمال دارد همین رساله باشد، والله العالم.

۱. مستدرکات أعيان الشيعة، ج ۲، ص ۲۹۹.

انجام: «حامدون إلى ربنا راغبون إلى ربنا راجعون و يتصدق بقبضة من تمر كفارة عما له صدر من المحرمات تمت».

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۴۶۱ / ۱ - قم، مرعشی؛ ش ۵ / ۱۹۸۷، از ص ۱۴۴ پ الی ۱۴۶ پ.

نسخ و نستعلیق به خط مؤلف، ماه رمضان سال ۱۲۳۹.

۱۵ س، ۵ / ۶ × ۵ / ۱۱ سم.

◀ ۱۴۶۲ / ۲ - قم، گلپایگانی؛ مجلد ۴ / ۴۵۵۴، ش ۱۴۳۷۹، نسخه شماره ۴ / ۵۳۱۶ -

۱۹۶ / ۲۶.

آغاز افتاده: «بسمله، واجبات العمرة خمسة: الإحرام و الطواف و ركعتاه و السعی و التقصیر نية النزاع انزع ما على».

نسخه حاضر فاقد خطبه است.

نسخ، قنبر بن جعفر، سه شنبه ۲۲ صفر ۱۲۵۵ ه.ق. جلد تیماج قهوه‌ای مجدول ضربی.

۴ گ، ۱۴ س، ۱۱ × ۱۵ سم.

۸۴۵

واجبات عمره تمتع و بعض سنن = احکام الحج (فقه - فارسی)

از: ؟

در واجبات حج و عمره تمتع، مشتمل بر يك مقدمه و دو باب.

آغاز: «بسمله یا من بابه مقصد للسالکین و جنابه مطلب للناسکین حرمک امان للخایفین و کرمک ضمان للمقصرین صلّ علی خیر من اتاک فی الحلال و الحرام و سعی لطواف بیتک بین الرکن و المقام... اما بعد این چند کلمه‌ایست در بیان واجبات عمره تمتع و اندک از سنت‌های ایشان مرتب بر...».

انجام: «و چون طواف نسا کند نسا بر وی حلال و صید به قول دیگر لکن مادام که در

حرم باشد صید بر وی حرام باشد به جهت حرمت قوم نه تحریم احرام و هذا آخر الکلام».

◀ ۱۴۶۳ / - مشهد؛ رضوی، ش ۱۳ / ۱۰۸۳۶.

نستعلیق، سده ۱۲.

رساله در حاشیه کتاب به طور چلیپا و پس از رساله زیارت عاشورای امام حسین (علیه السلام) از نزدیک، نگاشته شده است. نسخه وقفی کتابخانه غرب همدان است به آستان قدس رضوی به تاریخ ۱۳۷۹.

عناوین به شنگرف، کاغذ نخودی.

۳ گ (از ص ۵۳۴ الی ۵۳۸)، سطور مختلف.

(تصاویر ۳۷۰ و ۳۷۱)

۸۴۶

الوافی (حدیث - عربی)

از: ملا محسن بن مرتضی، فیض کاشانی (۱۰۰۷ - ۱۰۹۱ ه. ق.).

احادیث کتاب کافی، من لایحضره الفقیه، تهذیب و استبصار را در سه مقدمه و یک خاتمه و چهارده کتاب گرد آورده است. نویسنده در هر باب، ابتدا آیات مناسب و پس از آن احادیث را ذکر کرده است. از آیات و روایات، آنچه نیاز به شرح دارد، به عنوان «بیان» شرح نموده و در سال ۱۰۶۸ ه. ق به پایان رسانده است.

مؤلف انگیزه تألیف را معایب و کاستی‌های کتب اربعه دانسته است.

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱۴۶۴ / ۱ - اصفهان، صدر بازار (دفتر دوم)، ص ۳۲۵، ش ۴۵۰.

نسخه حاضر مشتمل بر کتاب الحج و المزار است.

نسخ، سده دوازدهم، عناوین به شنگرف. در سه برگ آغازین، فهرست مطالب کتاب و وقفنامه آن از احمد بن علی اکبر تربتی به سال ۱۲۳۵ با مهر بیضوی «عبدہ احمد بن علی

اکبر» دیده می‌شود.

جلد تیماج قهوه‌ای.

۲۷۷ گ، ۲۱ س، ۵ / ۱۶ × ۵ / ۲۱ سم.

◀ ۱۴۶۵ / ۲ - مشهد، رضوی؛ ج ۲۶، ص ۶۴۴، ش ۱۱۹۱ (۲۶۹۰۱)

نسخه از ابتدا ناقص و موجودی حاوی کتاب حج است.

آغاز موجود: «قال قلت له الرجل يحج كذا من آخر ما له من الاجر و الثواب».

انجام: «يعنى من الخوف لطيفاً اى بحيث لم يطلع عليه احد آخر ابواب الزيارات و شهود

المشاهد و المساجد و بتمامها تم الجزء الثامن كتاب الحج».

نسخ، محمد مؤمن بن محمد طالب، ۱۱۱۹ هـ.ق. کاغذ نخودی آهار مهره رطوبت

رسیده، جلد تیماج مشکی با آستر عنابی، عناوین به شنگرف.

وقفی به وسیله بی بی بیگم درهمی در بهمن ۱۳۷۹.

۲۶۱ گ، ۲۲ س، ۳ / ۱۷ × ۵ / ۲۴ سم.

۸۴۷

واقعات سفر حجاز (سفرنامه دینی - فارسی)

از: شیخ عبدوس.

[الذریعه ۲۵ / ۲۱؛ منزوی، فهرست نسخه‌ها ج ۶، ص ۴۰۵۴، ش ۴۱۸۶۷؛ منزوی،

فهرست‌واره ۱ / ۱۵۵]

مؤلف از اهالی هند است و مرید محمد معصوم و ساکن پارگانا پنج نور و این اثر،

سفرنامه خود اوست که با يك كرجی به مكه رفته برای زیارت و برگشت او به چیتا گنگ.

این گزارش بدین نحو آغاز می‌شود از: کیفیت شهر جدّه، طول و عرض آن شهر،

اوضاع و لباس مردم و ساختمان‌ها و جز آنها.

◀ ۱۴۶۶ - / داکا، دانشگاه؛ ۴۱ - ۲۹ (H R 341 ف)، از ص ۱۵۲ الی ۱۶۳.

به خط سبحان صدیقی در تاریخ ۱۲۲۹ ه. ق.
نسخه از آغاز افتادگی دارد.

۸۴۸

وجوب الحج (فقه - عربی)

از: ابوالنضر محمد بن مسعود بن محمد بن عیاش السمرقندی.
[الذریعة ۲۲ / ۲۷۳ ش ۷۰۶۳]
◀ ۱۴۶۷ / - با نام «مناسک الحج» در «الذریعة» نام برده شده است.

۸۴۹

وجوب الحج علی المستطیع و إن کان فی مرض مخوف (فقه - عربی)

از: شیخ علی بن عبدالله بن علی بحرانی.
جوابی است بر رساله حاج عبدالله بن احمد ذهبة که درباره سقوط حج بر شخص مستطیع، به دلیل وجود مرضی در مکه مانند وبا و به اخباری که در این باره وارد شده، استدلال نموده است.
تاریخ پایان تألیف: ۲۳ محرم ۱۲۹۹ ه. ق.
آغاز: «بسملة الحمد لله كما هو أهله... فإني كنت عرفت أجل الإخوان... أن فرض الحج لا يسقط عن المستطیع بوجود مرض فی مكة...».
انجام: «و ما أظنك ترتاب فی صحة ما قلناه... فی ۲۳ محرم الحرام ۱۲۹۹».
◀ ۱۴۶۸ / - قم، مؤسسه طبیه (فهرس المخطوطات المصورة)؛ ص ۳۸۶، ش ۲۸۸ / ۴.
به خط مؤلف، ۲۳ محرم ۱۲۹۹ ه. ق.
۱۲ ص، ۱۷ س. [برگرفته از نسخه عکسی مرکز احیاء میراث اسلامی]

۸۵۰

وجیز الاحکام فی حج الاسلام = مرآة الاحکام فی حج الاسلام (فقه -

عربی)

از: شیخ عبدالکاظم بن محمود بن سعید قبان.

[الذریعة ۲۵ / ۴۳ ش ۲۲۰]

تاریخ تألیف: ذی الحجه ۱۳۴۵ ه. ق.

کتاب مبسوط و مفصلی است که در یک مقدمه و هشت باب و یک خاتمه ترتیب یافته است.

آغاز: «الحمد لله الذي شرف البيت الحرام و جعله مقصداً يؤم من جميع البلاد للأنام...».

کتاب دیگری نیز از مؤلف با نام «الوجیز الجامع» معرفی شده است.

۸۵۱

وجیزة الحج (فی مواقف الحاج و منازلهم و ما یلزمهم) (فقه و آداب -

فارسی)

از: حاج ملا محمدباقر کجوری واعظ طهرانی (۱۲۵۵ - ۱۳۱۳ ه. ق، خراسان).

[الذریعة ۲۵ / ۵۳ ش ۲۷۸]

در این کتاب چنانچه در سطر عنوان درج شده، لوازم حجاج از اماکن وقوف و منازل بین راه و... را مورد بحث قرار داده است.

کتاب دارای ۴ هزار بیت است که به ترتیب حروف الفبا مرتب گشته است.

مؤلف، صاحب «الخصائص الفاطمية» و «جنة النعیم» نیز می باشد.

وجیزة فی المسائل الخلافية فی مناسک الحج (فقه - عربی)

از: ؟

[نسخه پژوهی، ۳ / ۸۰]

عنوان مطالب به صورت «مسألة» می باشد که یک به یک به طرح مسائل خلافیه در مناسک حج می پردازد.

آغاز: «الحمد لله و کفی و سلام علی عباده الذین اصطفی...».

◀ ۱۴۶۹ / - شیراز، مجموعه های علامه طباطبائی؛ [ش ۸۹۲۴]، ۳ / ۳۹، ص ۱۱۴ پ الی ۱۷۱ پ.

نستعلیق، محمد هاشم بن معزالدین حسنی حسینی، به سال ۱۱۱۸ ه. ق. عناوین با مرکب قرمز، بخش هایی از این رساله در آغاز افتادگی دارد.
۱۰ × ۱۶ سم.

وجیزه در مسائل حج و عمره (فقه - فارسی)

از: ؟

مسائل حج و عمره را به طور فشرده در طی چند فصل بیان کرده است.

آغاز: «الحمد لله والصلوة علی رسول الله و علی آله... این وجیزه ای است مشتمل بر اقل ما یقع از مسائل حج و عمره... و مشتمل است بر چند فصل».

◀ ۱۴۷۰ / - بابل، خاتم الانبیاء (صدر)؛ ص ۲۰۷، ش ۲ / ۲۹۱.

نستعلیق، عناوین به شنگرف، جلد تیماج قهوه ای. نسخه از انجام افتادگی دارد.
۱۴ س، ۱۰ × ۱۶ سم.

وسائل الشیعه (حدیث - عربی)

از: شیخ محمد بن حسن حر عاملی (۱۱۰۴ ه.ق).

از جوامع حدیثی شیعی است که بر اساس کتب فقهی تدوین یافته است.
پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱ / ۱۴۷۱ - تهران، کتابخانه سلطنتی؛ ص ۲۲۸ پ (۴۳۶ مجلس)، ش ۲۰۲۶.

نسخه، جزء کتب استردادای آقا میرزا رضاخان و لسان‌الدوله به کتابخانه دولتی است که به تاریخ سه‌شنبه بیستم شعبان ۱۳۲۹ تحویل آقا شیخ اسماعیل و صورت شده است.
نسخه شامل مباحث حج است.

نستعلیق، سال ۱۰۲۹ ه.ق.

قطع وزیری، کاغذ فستقی، جلد تیماج مشکی مستعمل.

◀ ۲ / ۱۴۷۲ - تهران، کتابخانه سلطنتی؛ ص ۲۸۲ (۵۴۳ مجلس)، ش ۲۶۵۲.

نسخه جزء کتب استردادای مذکور در نسخه قبلی است، به تاریخ سوم شوال ۱۳۲۹ ه.ق.

در فهرست مذکور آمده که «کتاب در حج و عمره از وسایل‌الشیعه در فقه».

نسخ، بدون نام کاتب و تاریخ کتابت.

کاغذ اصفهانی، قطع خشتی بزرگ، جلد تیماج قرمز یک‌لایی.

◀ ۳ / ۱۴۷۳ - اصفهان، صدر بازار (دفتر سوم)؛ ص ۷۰۲، ش ۹۴۷.

نسخه حاضر از کتاب الزکاة تا پایان کتاب الحج را حاوی است.

نسخ، سده سیزدهم. عناوین به شنگرف، در برگ آغازین یادداشتی در استکتاب کتاب از ابوالقاسم شیرازی و وقفنامه آن از حاج محمد ابراهیم به سال ۱۲۴۱ با مهر بیضوی «عبد محمد ابراهیم بن محمدحسین» دیده می‌شود.

جلد تیماج دو رو، رو قرمز عنابی، اندرون مشکی.

۳۷۴ گ، ۲۵ س، ۲۰ × ۳۰ سم.

◀ ۱۴۷۴ / ۴ - اصفهان، صدر بازار (دفتر دوم)؛ ص ۵۰۶، ۶۹۱.

نسخه حاضر از کتاب الزکاة تا پایان کتاب الحج را داراست.

نسخ، محمدمهدی موسوی گلپایگانی، سده سیزدهم. عناوین به شنگرف، روی برگ

اول، وقفنامه کتاب از حاجی رمضانعلی به سال ۱۲۷۵ و تأیید وقف با مهر بیضوی «سید

حسن به علی حسینی» دیده می‌شود.

جلد تیماج روغنی ترنج و سرترنج دار با زمینه گل و بوته.

۳۱۲ گ، ۳۱ س، ۲۱ × ۳۲ سم.

۸۵۵

وسيلة النجاة و ذریعة الفلاح = مناسک حج = سؤال و جواب (رساله...) (فقه -

فارسی)

از (فتاوی): مولی محمد بن محمدباقر ایروانی نجفی، مشهور به «فاضل ایروانی»

(۱۳۰۶ ه.ق).

تحریر: حاج ملا محمد مؤمن [بن ملا ابومحمد] خراسانی [نجفی]، مشهور به

«شیخ الاسلام» (۱۳۰۶ ه.ق).

◀ ۱۴۷۵ / - [نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۸۴۲): ایران؛

کارخانه حاج عباسعلی، به سعی و اهتمام مشهدی محمدعلی بن حاجی عباسعلی کتاب

فروش تاجر تبریزی، با مقابله سید حسن نجفی مسئله‌گو، ۱۳۰۰ ه.ق، جیبی، بدون شماره

صفحه، فارسی.]

۸۵۶

وصف رحلة في شمال الجزيرة (الحجاز و مصر و الشام) (فقه - عربی)

از: مبارك بن عمر.

شرح مشاهدات مؤلف است به مناطق حجاز و مصر و شام که به بیان موقعیت اماکن و دیگر متعلقات بدین مناطق پرداخته است.

◀ ۱۴۷۶ / - نسخه خطی با ش ۷ - ۸۹۳ در ۱۲ س ۱ در کتابخانه دانشگاه کلمبیا
نگهداری می شود.

۸۵۷

وظيفة الحجاج (فقه - عربی)

از: میرزا احمد بن کربلایی بابا اردبیلی (تولد: ۱۲۹۴ ه. ق.).

[الذريعة ۲۵ / ۱۱۵ ش ۶۵۲]

[کتاب در سال ۱۳۴۴ ه. ق به طبع رسیده است].

کتاب در باب مستحبات اعمال حجاج در مکه و مدینه و مزارات این دو مکان شریف و نیز مزارات شام و سایر بلاد مقدسه تدوین یافته است.

۸۵۸

هداية التاج في شرح مناسك الحاج (فقه - عربی)

از: شرف الدین یحیی بن عزالدین حسین بن عنبره بن ناصر البحرانی.

[الذريعة ۲۵ / ۱۹۸ ش ۲۴۲]

مؤلف، شاگرد «محقق کرکی» است و نائب وی در یزد که مناسک حج استادش را شرح کرده است.

۸۵۹

هدایة الحاج و المعتمر الى وظائف البيت و المشاعر (فقه - عربی)

از: میرزا فتّاح بن محمدعلی بن نورالله تبریزی.

[الذریعة ۲۵ / ۱۷۵ ش ۱۱۷]

کتاب استدلالی گسترده‌ای است که در فقه حج تألیف یافته است.

۸۶۰

هدایة السالک المحتاج الى بیان افعال المعتمر و الحاج (فقه مالکی -

عربی)

از: ابوعبدالله محمد بن محمد بن عبدالرحمن الخطاب الرعینی المالکی (۹۵۴ ه.ق).

رساله‌ای است بر اساس مذهب مالکی در بیان اعمال و مناسک حج و عمره.

◀ ۱۴۷۷ / - واشنگتن، کتابخانه کنگره آمریکا.

نسخ، سال ۱۰۶۳ ه.ق.

۸۶۱

هدایة السالکین من الأنام الى حج بیت‌الله الحرام (فقه - عربی)

از: شیخ مشکور بن محمد حولای نجفی (۱۳۷۲ ه.ق نجف).

[الذریعة ۲۵ / ۱۷۶ ش ۱۲۶]

آغاز: «الحمد لله ما طاف طائف بالمسجد الحرام...».

◀ ۱۴۷۸ / - نسخه خطی در نزد شیخ مشکور (نوه مؤلف) در نجف موجود

است.

هدایة السالکین من الحجاج و المعتمرین (من رسالة نجات العباد) (فقه - عربی)

از: محمدحسن بن باقر، صاحب جواهر (۱۲۰۰ - ۱۲۶۶ ه.ق.)

[الذریعة ۲۵ / ۱۹۸ ش ۲۴۳]

[قم، میثم تمار، چاپ ۱، ۱۴۲۶ ه.ق. / ۱۳۸۵ ش، ۳۴۳ ص، وزیری، شابک: ۱ - ۶۲ -

۵۵۹۸ - ۹۶۴]

مجموعه احکام حج و در واقع بخش حج از «نجات العباد فی يوم المعاد» از محمدحسن نجفی، معروف به «صاحب جواهر» است. این کتاب را می‌توان تدوین مناسبی از بخش حج و عمره رساله «نجات العباد» از آثار برجسته فقهی عالم و فقیه بزرگ شیعه، شیخ محمدحسن نجفی دانست که همراه تعلیقات تعدادی از فقیهان معاصر مانند سید اسماعیل صدر، محمدکاظم یزدی و یوسف صانعی تحقیق و تنظیم شده است. در مقدمه، به تفصیل شرح زندگی، شخصیت و آثار محققانه صاحب جواهر و مآخذ و منابع مربوط به او آمده است. صاحب جواهر در مقدمه، از فضایل و اسرار معنوی و عبادی حج سخن گفته است. وی سپس احکام مستحب آن را به تفصیل به صورت فتوایی و اجتهادی بررسی کرده است. در ادامه، این عناوین تبیین شده است: اقسام حج و عمره، شرایط حج و عمره، افعال و اعمال حج تمتع، مقدمات احرام، واجبات احرام، مواقیت، تروک احرام، احکام مواقیت، طواف، مستحبات دخول حرم و مکه، سعی، وقوف، حلق و تقصیر و کفارات.

◀ ۱۴۷۹ / - این کتاب را ملا علی بن میرزا خلیل طهرانی ترجمه کرده و شرح آن نیز در سه مجلد توسط ملا محمدحسین قمشه‌ای طی اجزای شرح خود موسوم به «أدلة الرشاد فی شرح نجات العباد» انجام گرفته است.

هدایة السبیل و کفایة الدلیل (سفرنامه دینی و فقه - فارسی)

از: فرهاد میرزا بن عباس میرزا، معتمدالدوله (۱۲۳۳ - ۱۳۰۵ ه.ق).

[منزوی، فهرست‌واره؛ ۱ / ۱۵۷؛ الذریعة ۲۵ / ۱۷۷ ش ۱۲۹]

[چاپ سنگی: ۱۲۹۴ ه.ق. دوبار در شیراز و تهران به چاپ رسیده است؛ سفرنامه فرهاد میرزا، تصحیح و تحشیه غلامرضا طباطبائی، تهران، مؤسسه مطبوعاتی علمی، چاپ ۱، ۱۳۶۶، ۴۲۲ ص، وزیری].

سفرنامه حج فرهاد میرزا معتمدالدوله، پسر عباس میرزای ولیعهد است. این سفر از روز چهارشنبه هفتم شعبان سال ۱۲۹۲ ه.ق آغاز و روز پنجشنبه دوم ربیع‌الثانی سال بعد (به مدت ۲۳۳ روز) به پایان رسیده است. کتاب دارای سه ضمیمه نیز هست. ضمیمه اول در باب مستحبات اعمال حج، ضمیمه دوم درباره وجه تسمیه ارکان اربعه بیت‌الله‌الحرام، و ضمیمه سوم درباره شهدای فحّ است.

مسیر رفت و برگشت سفر: تهران، رشت، انزلی، باکو، گنجه، تفلیس، پوتی، طرابوزان، استانبول، ازمیر، اسکندریه، قاهره، سوئز، یمن، حمراء، مدینه، مکه معظمه، جدّه، پرت سعید، اسلامبول، بندر پوتی، تفلیس، بادکوبه، انزلی، تهران.

در این سفرنامه، وقایع هر روز از سفرش را به صورت روزانه از بدو خروج از تهران تا مکه و بازگشت را نوشته است. در این سفرنامه ماجرای نزدیکی به غرق کشتی‌شان را در دریا ذکر کرده و این‌که در همان حال در قلبش نیت کرده که کتابی در مقتل امام حسین (ع) تألیف کند که موفق هم شد و نام کتاب را «قمقام زخار» نهاد.

در میان سفرنامه‌های فارسی عصر قاجار، جایگاه این سفرنامه، جایگاهی متفاوت و قابل توجه است و این با لحاظ نویسنده ادیب آن و هم طول و تفصیلی است که وی در شرح دیدارها و شنیده‌های خود دارد. افزون بر این‌ها او یک رجل سیاسی و فردی محترم است و از

این زاویه، با سفرنامه‌نویسانی چون برادرش حسام‌السلطنه و امین‌الدوله قابل مقایسه است. حساسیت وی روی آثار تاریخی، احیای آنها و نیز تزئین و ترصیع آنها، جدی است و در این باره اشکالات و اعتراضاتی دارد. در وقت خروج از مکه، برخی از مسائل از جمله بی‌توجهی به تزئین بیت‌الله و مسجدالحرام را گوشزد کرده و شریف پاسخ داده است: جناب شریف تصدیق کرد و عذر تقصیرات خود را خواسته و گفتند: «ان شاء الله در کتاب روزنامه خودتان اگر از ما تقصیری در خدمت سرزده باشد، خود خواهید نوشت».

◀ ۱۴۸۰ / - تبریز، ملی؛ ش ۳۲۰۹.

نستعلیق، میرزا بزرگ، محمدتقی، سال ۱۲۷۸ ه.ق.

۱۲ گ، ۱۱ س.

۸۶۴

هدایة المصلی (فقه منظوم حنفی - فارسی)

از: سعید چشتی صوفی، معروف به فرید (سده ۱۱ ه.ق).

مثنوی فقهی در ۸۵۳ بیت در مسائل صلوٰة و صوم و زکوٰة و حج است.

نسخه در سال ۱۰۸۱ ه.ق تألیف شده است.

آغاز: «بسمله سپاس و ثنا مر خداوند را * که ایمان عطا کرده به ما».

انجام: «و احرام بستن و عرفات را * بدانستن ای دوست... * هدایة المصلی است نامش

شمر».

◀ ۱۴۸۱ / - مشهد، رضوی؛ ج ۳ (اهدایی حضرت آیةالله العظمی خامنه‌ای)، ص ۸۰۴

(فقه ۲)، ش ۱۶۲۴ (۳۱۹۸۹).

نستعلیق، دوشنبه ۱۰ ذی‌قعدة ۱۰۸۲ ه.ق.

عناوین و خطوط روی برخی عبارات به شنگرف. جدول‌کشی اوراق به شنگرف و

تحریر مشکی، صفحه اول دارای کتیبه و پیشانی رنگی، معلق به حواشی.

کاغذ حنایی آهار مهره، جلد تیماج فرنگی سبز یشمی با حواشی گلبرگی زرکوب.

تاریخ اهدا: بهمن ۱۳۸۳ ه.ش.

۲۹ گ، ۱۵ س، ۵ / ۱۳ × ۲۲ سم.

۸۶۵

هدایة المُناسک إلى طریق المُناسک (فقه - فارسی)

از: شیخ عبدالحق بن سیف‌الدین محدث دهلوی (۱۰۵۲ ه.ق).

آغاز: «الحمد لله الذي أوجب على عباده حج البيت من استطاع إليه سبيلاً... الخ، فقير حقير عبدالحق بن سيف‌الدین دهلوی را که در سنه ست و تسعين و تسعمائة توفيق دریافت این سعادت رفيق شده بود به قصد تصحيح و تحقيق عمل، بعضی رسائل مناسک را تتبع و تفحص نموده... الخ، الآن که در سنه ست و عشر و ألف جمعی از درویشان و لحالیان (?) متوجه زیارت بیت‌الله الحرام و زیارت النبی ﷺ گشتند... الخ».

◀ ۱۴۸۲ / - پاکستان (کوئته)، مجددی؛ ش ۱۱.

محمد قاسم، سده ۱۲ ه.ق.

این رساله تا حال به چاپ نرسیده و دیگر نسخ این رساله معلوم نیست.

یادداشتی از استاد منزوی در این خصوص بدین عبارت هست: «در لاهور، فقید سید

مغیث‌الدین هست، ۱۰ / ۳ / ۵۸».

۸۳ ص.

۸۶۶

هدایة الناسکین من الحجاج و المعتمرین = کتاب الحج و العمرة = مختصر من

جواهر الکلام (فقه جعفری - عربی)

از: شیخ محمدحسن بن محمدباقر بن عبدالرحیم شریف نجفی اصفهانی، صاحب

جواهر (۱۲۶۸ ه. ق.).

[الذریعه ۴ / ۱۴۶ و ۲۵ / ۱۹۸؛ ریحانة الأدب ۳ / ۳۵۷]

[نسخه چاپ سنگی موجود در کتابخانه محدث ارموی (ش ۱۷ / ۶۸۲ و ۱۳ / ۱۰۰۹): بمبئی (مطبع احمدی)، به سعی و اهتمام آقا ابوالقاسم بن حاجی محمدباقر صاحب تاجر یزدی، با تصحیح محمدباقر یزدی، به خط میرزا غلامحسین بن میرزا محمدحسین یزدی متخلص به «شفاء»، ۱۳۱۸ ه. ق، وزیری بزرگ، ۹۴ ص (۲۷۹ - ۳۷۳)، عربی].

مناسک حج است از صاحب جواهر.

ترجمه دیگری است از کتاب الحج از جواهرالکلام که توسط مولی علی بن میرزا خلیل تهرانی (۱۲۹۶ ه. ق) صورت گرفته است.

پوشش کتابخانه‌ای:

◀ ۱ / ۱۴۸۳ - همدان (غرب)، مدرسه آخوند؛ ص ۳۳۷، ش ۱ / ۱۴۹۰، از ص ۲ الی

۲۰۷.

نسخ، ۱۲۶۱ ه. ق.

۱۴ × ۲۰ سم.

۱۴۸۴ / ۲ نجف، حکیم؛ ش ۳۱.

محمدعلی بن میرزا خلیل خونساری، سال ۱۳۰۳ ه. ق.

۹۰ گ، ۱۵ س، ۲ / ۱۰ × ۳ / ۱۵ سم.

◀ ۱۴۸۵ / ۳ - تهران، مجلس؛ ج ۴، ص ۲۶۷، ش ۷۷۱.

تحریر سده ۱۴ ه. ق، قطع وزیری. متفرقاتی از فقه و تفسیر و غیره ضمیمه این نسخه است.

◀ ۱۴۸۶ / ۴ - یک نسخه دیگر که در سال ۱۲۶۶ ه. ق تحریر یافته، در کتابخانه مقبره

هلال بن علی در آران کاشان موجود می‌باشد.

کتابنامه

۱. به سوی أم القرى: رسول جعفریان؛ نشر مشعر، سال ۱۳۷۳
۲. حدیث قافله‌ها، سید علی قاضی عسکر؛ نشر مشعر، سال ۱۳۸۲ ه.ش.
۳. الذریعة الى تصانیف الشيعة، شیخ آقابزرگ طهرانی، ج ۱، ۳، ۴، ۵، ۱۶، ۱۷، ۲۲، ۲۴، ۲۵، ۱۲، نشر مؤسسه اسماعیلیان، سال ۱۴۰۸ ه.ق.
۴. راه حج: رسول جعفریان؛ زیتون سبز، تهران، سال ۱۳۸۹.
۵. رحلة العبدی؛ ابی عبدالله محمد بن سعود عبدی، تحقیق و تقدیم: علی ابراهیم کردی، نشر دار سعدالدین، سال ۱۴۱۹ ه.ق.
۶. الرحلة العیاشیة (۱۶۶۱ - ۱۶۶۳)؛ عبدالله بن محمد عیاشی؛ تحقیق و تقدیم: سعید فاضلی و سلیمان قرشی؛ نشر دارالسویدی (ابوظبی)، سال ۲۰۰۶ م.
۷. روزنامه سفر مشهد، مکه و عتبات؛ به کوشش رسول جعفریان و همکاری حمیدرضا نفیسی. نشر مشعر به سال ۱۳۹۲ ه.ش.
۸. سفرنامه میرزا داوود وزیر وظایف؛ سید علی قاضی عسکر؛ نشر مشعر، ۱۳۸۶ ه.ش.
۹. سفرنامه حجاز؛ محمد لیب بیتونی، ترجمه: دکتر هادی انصاری، نشر مشعر، سال ۱۳۸۱ ه.ش.
۱۰. فهرست توصیفی نسخ خطی فارسی (کتابخانه ملی «صفر مراد ترکمنباشی» عشق آباد) تهیه و تنظیم: یوسف قوجق.

۱۱. فهرست کتابخانه سلطنتی ایران (تألیف ۱۳۲۸ - ۱۳۳۸ ه.ق) نسخه برگردان دستنویس شماره ۲۱۵۶۴ کتابخانه مجلس شورای اسلامی با مقدمه سید محمدحسین حکیم؛ نشر کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، سال ۱۳۹۱ ه.ش.
۱۲. فهرست کتابخانه مدرسه عالی سپهسالار، ابن یوسف شیرازی، مطبعه مجلس، سال ۱۳۱۳ تا ۱۳۱۵ ه.ش. ج ۱: کتب خطی فارس و عربی.
۱۳. ج ۲: کتب خطی فارسی و عربی و ترکی از سال ۱۳۱۶ الی ۱۳۱۸ ه.ش.
۱۴. ج ۳: محمدتقی دانش‌پژوه و علینقی منزوی - کتب خطی، چاپخانه دانشگاه تهران ۱۳۴۰ ه.ش.
۱۵. ج ۴: همان، سال ۱۳۴۶ ه.ش.
۱۶. ج ۵: همان، ۱۳۵۶ ه.ش.
۱۷. فهرست کتاب‌های چاپ سنگی کتابخانه میرجلال‌الدین محدث ارموی (۲ ج) - حسین متقی و فتح‌الله ذوقی (۱۳۸۹ ه.ش).
۱۸. فهرست کتب چاپ سنگی (فارسی) کتابخانه مرکزی تبریز - منصوره وثیق (۱۳۷۹ ه.ش).
۱۹. فهرست کتب خطی کتابخانه خانقاه احمدی شیراز؛ محمد وفادار مرادی، نشر کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، سال ۱۳۹۱ ه.ش.
۲۰. فهرست کتب خطی کتابخانه مرکزی آستان قدس: ج ۲۶.
۲۱. فهرستگان نسخه‌های خطی ایران (فنخا)، ج ۱، به کوشش مصطفی درایتی، نشر سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۱ ه.ش.
۲۲. همان، ج ۲.
۲۳. همان، ج ۳.
۲۴. همان، ج ۴.
۲۵. همان، ج ۵.
۲۶. همان، ج ۶.

۲۷. همان، ج ۷.
۲۸. همان، ج ۸.
۲۹. همان، ج ۹.
۳۰. همان، ج ۱۰.
۳۱. فهرست مختصر نسخه‌های خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی، سید محمد طباطبائی بهبهانی؛ نشر مجلس شورای اسلامی، سال ۱۳۸۶ ه.ش.
۳۲. فهرست مخطوطات شیخ محمد رشتی (هدیه شده به کتابخانه عمومی حکیم - نجف).
۳۳. فهرس مخطوطات المكتبة الخالدية فلسطين - قدس: نظمی أمين الجعبة؛ لندن: مؤسسة الفرقان للتراث الاسلامی سنه ۱۴۲۷ ه.ق = ۲۰۰۶ م.
۳۴. فهرست نسخ خطی فارسی کتابخانه چروم حسن پاشا (چروم - ترکیه). سید محمد تقی حسینی (شماره ۶۱ معرفی میراث مخطوط - مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۹۰ ه.ش).
۳۵. فهرست نسخ خطی کتابخانه دارالمصنفین علامه شبلی نعمانی اعظم گره هند؛ به کوشش کریم نجفی برزگر (جهت فرهنگستان زبان و ادب فارسی)، نشر آثار به سال ۱۳۹۱ ه.ش.
۳۶. فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی ایران، سید عبدالله انوار؛ ج ۲، کتب فارسی (از ش ۵۰۱ - ۱۰۰۰)، نشر کتابخانه ملی ایران، سال ۱۳۶۹ ه.ش.
۳۷. همان، ج ۳، کتب فارسی (از ش ۱۰۰۱ - ۱۵۰۰).
۳۸. همان، ج ۴، کتب فارسی (از شماره ۱۵۰۱ - ۲۰۰۰)، سال نشر: ۱۳۷۱ ه.ش.
۳۹. همان، ج ۵، کتب فارسی (از ش ۲۰۰۱ - ۲۵۰۰)، (چاپ دوم)، سال ۱۳۶۵ ه.ش.
۴۰. همان، ج ۱۲، کتب عربی (از ش ۲۳۰۱ - ۲۶۰۰)، حبیب‌الله عظیمی، نشر کتابخانه ملی، سال ۱۳۷۲ ه.ش.
۴۱. فهرست نسخه‌های خطی اهدایی حضرت آیه‌الله العظمی خامنه‌ای، ج ۳ (فقه ۱)، نشر سازمان کتابخانه‌ها موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، سال ۱۳۸۷ ه.ش.
۴۲. همان، ج ۳ (فقه ۲)، نشر سال ۱۳۸۸ ه.ش.

۴۳. همان، ج ۸، سال ۱۳۸۹ ه. ش.
۴۴. فهرست نسخه‌های خطی بنیاد فارس‌شناسی - شیراز (محمد برکت).
۴۵. فهرست نسخه‌های خطی پروفیسور علی نیهاد ترلان در کتابخانه سلیمانیه (استانبول - ترکیه): ترجمه و تنظیم: سید محمدتقی حسینی - انتشارات مجمع ذخائر اسلامی ۱۳۹۰ ش (ش ۴۸ معرفی میراث مخطوط).
۴۶. فهرست نسخه‌های خطی خاندان میبدی (کرمانشاه - ایران)، سید احمد حسینی اشکوری؛ ش ۵ معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۱ ه. ش.
۴۷. فهرست نسخه‌های خطی دو کتابخانه شخصی پاکستان (مجددی، کاظمی) (کوئته - پاکستان) از: محمد اقبال مجددی؛ به کوشش: یوسف بیگ باباپور و سید محمد (عارف) موسوی‌نژاد، ش ۷۷ معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۹۱.
۴۸. فهرست نسخه‌های خطی سه کتابخانه اصفهان (ابوالبرکات. علامه فانی. سید شفتی) (اصفهان - ایران) از: رحیم قاسمی. ش ۵۱ معرفی میراث مخطوط. نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۶ ه. ش.
۴۹. فهرست نسخه‌های خطی عربی کتابخانه تخصصی وزارت امور خارجه (اکرم مسعودی).
۵۰. فهرست نسخه‌های خطی عربی کتابخانه ندوة العلماء لکهنو، مرکز تحقیقات زبان فارسی در هند (دهلی نو)؛ نشر خانه فرهنگ جمهوری اسلامی ایران (دهلی نو)، سال ۱۳۶۵ ش.
۵۱. فهرست نسخه‌های خطی فارسی آرشیو ملی پاکستان، اسلام‌آباد (گنجینه مفتی فضل عظیم بهیروی) به کوشش عارف نوشاهی، نشر میراث مکتوب، سال ۱۳۹۰ ه. ش.
۵۲. فهرست نسخه‌های خطی فارسی، احمد منزوی، نشر مؤسسه فرهنگی منطقه‌ای، سال ۱۳۴۹ ش.
۵۳. فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه مرکزی دانشگاه پنجاب لاهور (پاکستان) (مجموعه‌های آزاد، پیرزاده، شیرانی، کیفی و عمومی)، ج ۱، به کوشش عارف نوشاهی، نشر میراث مکتوب، سال ۱۳۹۰ ش.

۵۴. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه آستان مقدس حضرت معصومه (ع)؛ ایران - قم ج ۱: سید حسن نقیعی؛ نشر زائر، سال ۱۳۷۵ ه.ش.
۵۵. همان، ج ۲: علی صدرایی خویی؛ نشر زائر، سال ۱۳۷۵ ه.ش.
۵۶. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه آستانه حضرت عبدالعظیم حسنی، ج ۱ و ۲؛ ابوالفضل حافظیان بابل، نشر سازمان چاپ و نشر دارالحديث، سال ۱۳۸۲ ه.ش.
۵۷. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه آیه‌الله حاج سید حسن فقیه امامی (اصفهان - ایران) دفتر اول - مجموعه شخصی، سید صادق حسینی اشکوری؛ ش ۶۷ معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۹ ه.ش.
۵۸. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه آیت‌الله حججی (نجف آباد - اصفهان)؛ ابوالفضل حافظیان - ش ۴۲ معرفی میراث مخطوط. نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۶ ه.ش.
۵۹. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ابن مسکویه (بخش فهرست نشده) (اصفهان - ایران) از: محمدعلی هدایت. ش ۱۰۴ معرفی میراث مخطوط. نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۹ ه.ش.
۶۰. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ارگانی بهبهانی (قم - ایران) از: شیخ محمود ارگانی بهبهانی حائری. ش ۶۴ معرفی میراث مخطوط نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۶ ه.ش.
۶۱. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه استاد ابراهیم دهگان (اراک - ایران) دفتر اول: از ۱-۲۰۰) از: صادق حضرتی. ش ۱۰۰ معرفی میراث مخطوط. نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۷ ه.ش.
- فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه افشین عاطفی (کاشان - ایران) سید صادق حسینی اشکوری (ش ۲۴ معرفی میراث مخطوط) نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۵ ه.ش.
- فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه امام حکیم علیه السلام، نجف اشرف (ج اول)؛ به سعی و اهتمام: سید علی موجانبی، عاطفه زندی، سید حیدر ربیعی؛ نشر انتشارات عظام و کتابخانه مرعشی.

۶۲. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه «الامام السيوطي» (تمبوكتو - جمهوری مالی)، به سعی و اهتمام عبدالقادر حیدره - صفا اخوان (۱۳۸۹ ه. ش).
۶۳. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه جامعه جوادیه (بنارس - هند): سید جعفر حسینی اشکوری (ش ۳۹ معرفی میراث مخطوط) نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۶ ه. ش.
۶۴. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه حوزه علمیه آشتیان: صادق حضرتی، نشر مجمع ذخائر اسلامی ۱۳۸۴ ه. ش.
۶۵. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه دارالعلم آیت‌الله العظمی خویی (نجف اشرف - عراق) از: سید جعفر حسینی اشکوری. ش ۴۹ معرفی میراث مخطوط. نشر مجمع ذخائر اسلامی به سال ۱۳۸۶ ه. ش.
۶۶. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه دانشگاه بوعلی (همدان - ایران): سید احمد حسینی اشکوری، ش ۱۵ معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۴ ه. ش.
۶۷. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه حوزه علمیه امام صادق (علیه السلام) (اردکان - ایران) دفتر اول: سید جعفر حسینی اشکوری، ش ۱۸ معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۴ ه. ش.
۶۸. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه حوزه علمیه امام صادق (علیه السلام) (اردکان - ایران) دفتر دوم: سید جعفر حسینی اشکوری، ش ۱۸ معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی، سال ۱۳۸۴ ه. ش.
۶۹. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه سریزدی (مسجد حظیره - یزد - ایران) دفتر اول: سید جعفر حسینی اشکوری - ش ۲۲ معرفی میراث مخطوط - نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۴ ه. ش.
۷۰. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه سید احمد روضاتی (اصفهان - ایران): رحیم قاسمی. ش ۳۴ معرفی میراث مخطوط. نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۵ ه. ش.

۷۱. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه شخصی سید صادق حسینی اشکوری (قم - ایران: دفتر اول) از: یوسف بیگ باباپور. ش ۵۶ معرفی میراث مخطوط. نشر مجمع ذخائر اسلامی به سال ۱۳۹۰ ه. ش.
۷۲. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه شخصی میدی (کرمانشاه - ایران) دفتر اول - سید احمد حسینی اشکوری، ش ۱۴ معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۴ ه. ش.
۷۳. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه شخصی میدی (کرمانشاه - ایران) دفتر دوم، سید احمد حسینی اشکوری، ش ۱۴ معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۵ ه. ش.
۷۴. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه شخصی میدی (کرمانشاه - ایران) دفتر سوم - سید احمد حسینی اشکوری، ش ۱۴ معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۷ ه. ش.
۷۵. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه شهید محمدحسین شریعتی - قم (مهدی شریعتی).
۷۶. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه شیخ محمدعلی دیانی (بیرجند - ایران) به ضمیمه نسخه های خطی مسجد الرسول بازار - بیرجند: سید جعفر حسینی اشکوری، ش ۱۷ معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی، سال ۱۳۸۴ ه. ش.
۷۷. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه صدوقی یزدی (یزد - ایران): سید احمد حسینی اشکوری، ش ۱۶ معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۳ ه. ش.
۷۸. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه عمومی حضرت آیه الله العظمی نجفی مرعشی،= ایران - قم، ج ۹ (ش ۳۲۰۱ - ۳۶۰۰)، سید احمد اشکوری، سال ۱۳۶۰ ه. ش.
۷۹. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه عمومی حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی،= ایران - قم، ج ۲۶ (ش ۱۰۰۰۱ - ۱۰۵۰۰)، زیر نظر سید محمود مرعشی، نگارش: سید احمد حسینی، سال ۱۳۷۵ ه. ش.
۸۰. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه عمومی حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمته الله، ایران

- قم. ج ۲۸ (۱۱۴۰۰ - ۱۱۱۰۱)، از: سید محمود مرعشی نجفی و گروه فهرست‌نگاران کتابخانه، سال ۱۳۷۹ ه.ش.
۸۱. همان، ج ۲۹ (۱۱۴۰۱ - ۱۱۸۰۰). سید محمود مرعشی، با همکاری گروه فهرست‌نگاران کتابخانه، سال ۱۳۸۰ ه.ش.
۸۲. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه غرب، مدرسه آخوند - همدان؛ از دکتر جواد مقصود همدانی. چاپ کتابخانه ملی ایران در تیر ۱۳۵۶ ه.ش.
۸۳. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه فرهنگ و ارشاد اسلامی (کاشان - ایران): سید احمد حسینی اشکوری، ش ۷ معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۱ ه.ش.
۸۴. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مدرسه جعفریه (زهران - ایران) به ضمیمه فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه معصوم قهستانی (قائن - ایران): سید جعفر حسینی اشکوری، ش ۱۳ معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۳ ه.ش.
۸۵. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مدرسه صدر بازار (اصفهان - ایران) دفتر اول (۱ - ۳۵۰) از: سید جعفر حسینی اشکوری، ش ۲۰ معرفی میراث مخطوط نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۴ ه.ش.
۸۶. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مدرسه صدر بازار (اصفهان - ایران) دفتر دوم (۷۰۰ - ۳۵۱): سید جعفر حسینی اشکوری، ش ۲۰ معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۴ ه.ش.
۸۷. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مدرسه صدر بازار (اصفهان - ایران)، دفتر سوم (۷۰۱ - ۹۷۳): سید جعفر حسینی اشکوری، ش ۲۰ معرفی میراث مخطوط نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۵ ه.ش.
۸۸. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مدرسه صدر (تهران - ایران) از: سید محمدحسین حکیم. ش ۵۲ معرفی میراث مخطوط. نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۶ ه.ش.

۸۹. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مدرسه علمیه فتحعلی‌بیگ (دامغان - ایران) از: سید جعفر حسینی اشکوری، ش ۴۴ معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی ۱۳۸۶ ش.
۹۰. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مدرسه معمارباشی (تهران - ایران) سید محمدحسین حکیم؛ ش ۳۳ معرفی میراث مخطوط؛ نشر مجمع ذخائر اسلامی ۱۳۸۵ ه.ش.
۹۱. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه اصفهان (اصفهان - ایران): سید جعفر حسینی اشکوری؛ دفتر اول (۱ - ۴۰۰)، ش ۴۰ معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۹۱ ه.ش.
۹۲. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه اصفهان (اصفهان - ایران) دفتر دوم (۴۰۱ - ۸۰۰): سید جعفر حسینی اشکوری، ش ۱۱۷ معرفی میراث مخطوط. نشر مجمع ذخائر اسلامی با همکاری حوزه معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه اصفهان، سال ۱۳۸۸ ه.ش.
۹۳. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه اصفهان (اصفهان - ایران) دفتر سوم (۸۰۱ - ۱۱۹۵): سید جعفر حسینی اشکوری، ش ۱۱۸ معرفی میراث مخطوط. نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۹ ه.ش.
۹۴. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مسجد اعظم - ۸ جلد در ۴ مجلد.
۹۵. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی تاجیکستان (ابوالقاسم فردوسی) ج ۱.
۹۶. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی عشق‌آباد ترکمنستان (فارسی - عربی)؛ (سیف‌الله مدبر).
۹۷. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مؤسسه امام صادق (ق) ۷ (قم - ایران): سید احمد حسینی اشکوری، ش ۹ معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۳ ش.
۹۸. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مؤسسه حضرت آیه‌الله بروجردی (قم - ایران) سید احمد حسینی اشکوری (دفتر اول ش ۱ - ۴۰۰) نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۴ - ش ۲۱ معرفی میراث مخطوط.

۹۹. همان (دفتر دوم ش ۴۰۰ - ۶۲۳).
۱۰۰. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه موسوی شفتی (آیت‌الله سید محمدتقی بن سید محمدحسین موسوی شفتی) اصفهان - ایران. رحیم قاسمی (شماره ۸۳ معرفی میراث مخطوط) نشر مجمع ذخائر اسلامی، سال ۱۳۸۹ ه.ش.
۱۰۱. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه میرزا محمد کاظمینی (یزد - ایران) دفتر اول: سید جعفر حسینی اشکوری، ش ۱۰ معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۸۳ ه.ش.
۱۰۲. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه میرزا محمد کاظمینی (یزد - ایران)، دفتر دوم: سید جعفر حسینی اشکوری، ش ۱۱ معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی به سال ۱۳۸۳ ه.ش.
۱۰۳. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه‌های زنگی‌پور (مولانا سید علی حسین - مولانا سید محمد ابراهیم)؛ (زنگی‌پور - هند): سید محمدحسین حکیم، ش ۳۶ از معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی، سال ۱۳۸۵ ه.ش.
۱۰۴. فهرست نسخه‌های خطی گنج‌بخش؛ ج ۳؛ منزوی.
۱۰۵. فهرست نسخه‌های خطی مجلس شورای اسلامی؛ ج ۴ قدیم؛ عبدالحسین حائری و سوسن اصلیلی. نشر کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس، سال ۱۳۸۹ ه.ش.
۱۰۶. همان؛ ج ۲ / ۲۴، سید محمد طباطبائی بهبهانی، نشر کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس، سال ۱۳۸۸ ه.ش.
۱۰۷. همان؛ ج ۳ / ۲۴، محمود نظری، نشر کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس، سال ۱۳۸۹ ه.ش.
۱۰۸. همان؛ ج ۲ / ۲۷، محمود نظری، نشر کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس، سال ۱۳۸۹ ه.ش.
۱۰۹. همان؛ ج ۲۸، سید جعفر حسینی اشکوری، نشر دفتر تبلیغات اسلامی قم، سال ۱۳۸۸ ه.ش.
۱۱۰. همان؛ ج ۱ / ۲۹، سید محمدحسین حکیم، سال ۱۳۹۰.

۱۱۱. همان؛ ج ۲ / ۲۹.
۱۱۲. همان؛ ج ۳۰، ابوالفضل حافظیان بابل، نشر کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، سال ۱۳۸۸ ه.ش.
۱۱۳. همان؛ ج ۳۱.
۱۱۴. همان؛ ج ۳۲، محمود نظری، نشر دفتر تبلیغات اسلامی قم، سال ۱۳۸۸ ه.ش.
۱۱۵. همان، ج ۱ / ۳۳، محمود طیار مراغی، نشر مجلس، سال ۱۳۸۸ ه.ش.
۱۱۶. همان، ج ۳۴، محسن صادقی، نشر مجلس، سال ۱۳۸۸ ه.ش.
۱۱۷. همان، ج ۲ / ۴۰، حسین متقی، نشر مجلس، سال ۱۳۸۸ ه.ش.
۱۱۸. همان؛ ج ۴۱، سید صادق حسینی اشکوری، نشر مجلس، سال ۱۳۸۸ ه.ش.
۱۱۹. فهرست نسخه‌های خطی مدرسه خاتم‌الانبیاء (صدر) بابل، علی صدرایی خویی، محمود طیار مراغی، ابوالفضل حافظیان بابل، نشر آینه میراث، سال ۱۳۷۶ ه.ش.
۱۲۰. فهرست نسخه‌های خطی مدرسه نمازی خوی. علی صدرایی خویی. نشر انجمن آثار و مفاخر فرهنگی با همکاری میراث مکتوب، سال ۱۳۷۶ ه.ش.
۱۲۱. فهرست نسخه‌های خطی مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی (احمد منزوی)؛ ج ۲.
۱۲۲. همان، عکسی (احمد منزوی)؛ ج ۲.
۱۲۳. فهرست نسخه‌های خطی و اسناد موزه مردم‌شناسی (اردکان - ایران). تهیه و تنظیم: سید محمد موسوی نژاد (عارف) - زیر نظر: سید صادق حسینی اشکوری (معرفی میراث مخطوط ش ۸۷ - نشر مجمع ذخائر سال ۱۳۹۰ ه.ش).
۱۲۴. فهرست مخطوطات عربی و اتیکان: سید صادق اشکوری.
۱۲۵. فهرس المخطوطات الیمنیة لدار المخطوطات والمکتبة العربیة بالجامع الکبیر بصنعاء ج ۱ و ۲.
۱۲۶. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه دانشگاه تهران: ج ۱۳ (دوره جدید).

۱۲۷. فهرست‌واره ششصدوسی نسخه خطی کتابخانه‌های پاکستان (مکتبه راشدیہ، متیاری، کل زمان، قاسمیہ، فقیر منتار، آکادمی کبیر) بر اساس نسخه‌های دیجیتال موجود در: مؤسسه تاریخ علم و فرهنگ (قم - ایران)، ش ۱۹۳ معرفی میراث مخطوط، نشر مجمع ذخائر اسلامی سال ۱۳۹۱.
۱۲۸. الفهرس المختصر للمخطوطات العربية و الاسلامية جزء ۲ - بسام محمد بارود؛ مجمع ثقافی أبوظبی، دارالکتب الوطنية، ۱۹۹۵ م.
۱۲۹. فهرس مصورات المخطوطات، شیخ ضیاء بدر آل سنبل. ناشر: مؤسسة طيبة لإحياء التراث، سال ۱۴۲۸ ه.ق.
۱۳۰. فهرس مكتبة العلامة السيد محمدصادق بحر العلوم؛ از: احمد علی مجید حلی. مؤسسه کتاب‌شناسی شیعه، سال ۱۳۸۹ ه.ش.
۱۳۱. کتاب الحج از معاویة بن عمار دهنی؛ مقدمه و تحقیق: محمد عیسی آل مکباس (بحرین)، نشر مشعر، سال ۱۳۸۹ ه.ش.
۱۳۲. کتاب‌شناسی حج و زیارت (معرفی کتاب‌های منتشره در ایران - ۱۳۵۸ - ۱۳۸۸ ه.ش)؛ اباذر نصر اصفهانی، نشر مشعر به سال ۱۳۹۰ ه.ش.
۱۳۳. المدنیات (دو جلد) از: حسین واثقی، ناشر: دانش حوزه چاپ اول سال ۱۴۳۳ ه.ق. (شماره ۴ و ۵ از ذخائر الحرمین الشریفین).
۱۳۴. المخطوطات الخزائنة الهاشمية الخاصة بالمدينة المنورة، ش ۱۰ از سلسله مرکز بحوث و دراسات المدينة المنورة، ۱۴۲۴ ه.ق.
۱۳۵. مخطوطات مكتبة بشير آغا بالمدينة المنورة فهرس وصفی - اعداد: گروه محققین مرکز بحوث و دراسات مدینه منوره، ۱۴۲۱ ه.ق.
۱۳۶. مصباح الحرمین؛ تألیف: مولی عبد الجبار بن زین العابدین شکوئی، تصحیح و تحقیق سید جواد طباطبایی، نشر مشعر، سال ۱۳۸۴.
۱۳۷. معجم مؤلفی الشيعة: علی فاضل قائینی نجفی - انتشارات وزارت ارشاد اسلامی به سال ۱۴۰۵ ه.ق.